

NOVÉ JEVY V EKONOMICKÉ KRIMINALITĚ 2023

sborník k poctě doc. Josefa Kuchty

Eva Brucknerová, Věra Kalvodová (eds.)

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

NOVÉ JEVY V EKONOMICKÉ KRIMINALITĚ 2023

Sborník příspěvků z mezinárodní konference
k poctě doc. Josefa Kuchty

Eva Brucknerová, Věra Kalvodová (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2023

Vzor citace

BRUCKNEROVÁ, Eva ; KALVODOVÁ, Věra (eds.). *Nové jevy v ekonomické kriminalitě 2023 : Sborník příspěvků z mezinárodní konference k počtě doc. Josefa Kuchty*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2023. 636 s. Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 745. ISBN 978-80-280-0389-0 (brož.), 978-80-280-0390-6 (online).

CIP - Katalogizace v knize

Nové jevy v ekonomické kriminalitě 2023 : sborník příspěvků z mezinárodní konference k počtě doc. Josefa Kuchty / Eva Brucknerová, Věra Kalvodová (eds.). --1. vydání. -- Brno : Masarykova univerzita, 2023. 636 stran. -- Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, svazek č. 745. ISBN 978-80-280-0389-0 (brož.), 978-80-280-0390-6 (online)

343.37* 343.94* (062.534)*

- hospodářské trestné činy
- finanční kriminalita
- ekonomická kriminalita
- dokazování (právo)
- sborníky konferencí

343 – Trestní právo [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Nové jevy v ekonomické kriminalitě 2023“ MUNI/B/1320/2022 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytl MŠMT v roce 2023.

Recenzenti:

JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

JUDr. Antonín Drašík

JUDr. Ing. Adrián Jalč, Ph.D.

Gratis Open Access – <https://www.press.muni.cz/open-access>

© 2023 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0390-6 (online ; pdf)

OBSAH

Kriminologická a trestněpolitická východiska

Kriminologické aspekty ekonomickej kriminality v Slovenskej republike v rokoch 1993 až 2022	17
Criminological Aspects of Economic Crime in the Slovak Republic between 1993 and 2022 <i>Peter Polák</i>	
Vývoj a štruktúra ekonomickej kriminality v Slovenskej republike	37
Development and Structure of Economic Crime in the Slovak Republic <i>Eva Szabová, Štefan Zeman</i>	
Teória racionálnej voľby a jej význam v kriminológii	53
The Theory of Rational Choice and its Importance in Criminology <i>Ondřej Laciák, Lukáš Turay</i>	
Je politická korupcia jevom hospodárskej kriminality?	63
Is Political Corruption a Phenomenon of Economic Crime? <i>Jana Tlapák Navrátilová, Ingrid Galovcová</i>	
Prevenencia majetkovej kriminality v podmienkach slovenského väznenstva	75
Prevention of Property Crime in Slovak Prison Conditions <i>Jakub Lorko</i>	
Kryptomeny a kriminalita	97
Cryptocurrencies and Crime <i>Marek Fryšták, David Texl</i>	
Economic Aspects of Environmental Crime on the Example of the Czech Republic	125
Ekonomické aspekty environmentálneho zločinu na príkladu Českej republiky <i>Jaroslav Šetek</i>	

Unijní a koncepční aspekty

Glosy na okraj „(post)covidové“ judikatury Nejvyššího soudu.....	165
Margins of the “(Post)covid” Judicature of Supreme Court <i>Vladimír Kratochvíl</i>	
Ochrana finančních zájmů evropské unie jako účel ustanovení § 260 trestního zákoníku.....	187
Protection of the Financial Interests of the European Union as a Purpose of Section 260 of the Criminal Code <i>Jaroslav Fenyk</i>	
Poškozovanie finančných záujmov európskej únie – právna úprava a aplikačná prax.....	205
Damage to the Financial Interests of the European Union – Legislation and Application Practice <i>Ján Šanta</i>	
Uvažované zmeny trestných činov daňových.....	231
Considered Changes to Tax Crimes <i>Jozef Čentés</i>	
Trestanie majetkových a hospodárskych trestných činov.....	245
Punishment of Property and Economic Crimes <i>Eduard Burda, Stanislav Mihálik</i>	
Štruktúra a algoritmus výpočtu výšky škody pri trestnom čine machinácie pri verejnej dražbe, podľa § 266 trestného zákona.....	259
Structure and Algorithm for Calculating the Amount of Damages for the Crime of Machinations at Public Auction, According to Section 266 of the Criminal Code <i>Sergej Romža</i>	
Rozdělení výnosu z trestné činnosti a postih jeho legalizace.....	273
Division of a Profit from a Crime and Criminal Liability for Money Laundering <i>František Púry, Martin Richter</i>	

Procesní aspekty

Zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti	285
Seizure of Instrumentalities and Proceeds of Crime	
<i>Ivan Šimonček</i>	
Zaist'ovanie a konfiškácia výnosov z trestnej činnosti na základe medzinárodných zmlúv	299
Seizure and Confiscation of Proceeds from Crime under International Treaties	
<i>Josef Záhora</i>	
Aktuálne otázky súvisiace so zaist'ovaním vecí v trestnom konaní	313
Current Issues Related to Securing Things in Criminal Proceedings	
<i>Eva Szabová</i>	
Možnosti důkazního použití zpravodajských informací	335
Possibilities of Evidentiary Use of Intelligence Information	
<i>Ladislav Pokorný</i>	
K postavení Úřadu evropského veřejného žalobce při vyšetřování a stíhání trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Evropské unie	363
On the Role of the European Public Prosecutor's Office in the Investigation and Prosecution of Offences Affecting or Threatening the Financial Interests of the European Union	
<i>Miroslav Růžička</i>	
Zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností u subjektivní stránky praní špinavých peněz	399
Findings of Fact without Reasonable Doubt Regarding the Subjective Element of Money Laundering	
<i>Jiří Jarolím</i>	
Investiční podvody a metodika jejich vyšetřování	413
Investment Fraud and Methodology for its Investigation	
<i>Jana Bobáčková Švábová</i>	

Trestné činy v ekonomice – vybrané aspekty odhaľovania a objasňovania	429
Crimes in the Economy – Selected Aspects of Detection and Clarification	
<i>Miroslav Lisoň</i>	
<i>Adrián Vaško</i>	

Hmotněprávní a další související aspekty

Skutková podstata blanketní nebo s normativním znakem (§ 268 trestního zákoníku)	463
Blanket or Normative Merits of the Offence (Section 268 of the Criminal Code)	
<i>Pavel Šámal</i>	
Trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku – vybrané problémy z pohledu praxe	481
The Crime of Unauthorized Operation of Gambling under Section 252 of the Criminal Code – Selected Problems from the Perspective of Practice	
<i>Jakub Chromý</i>	
(Re)interpretace účinné lítosti u daňových trestných činů ve světle rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 324/2022	497
(Re)interpretation of Effective Regret in Tax Crimes in the Light of the Decision of the Supreme Court, No 5 Tdo 324/2022	
<i>Pavel Kotlán</i>	
Výše škody jako znak kvalifikované skutkové podstaty úvěrového podvodu podle § 211 trestního zákoníku	507
The Amount of Damage as a Sign of Qualified Credit Fraud Under Section 211 of the Criminal Code	
<i>Alžběta Jakoubková</i>	
Glosa k trestnému činu zpronevěry a úschově	519
Gloss on Criminal Offence of Embezzlement and Deposit	
<i>David Čep</i>	

Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku a jak k němu v praxi z pozice dozorového státního zástupce přistupovat	531
The Offence of Breaching the Obligation to Make a True Declaration of Assets and how to Approach it in Practice from the Position of a Supervisory Public Prosecutor <i>Radka Františová</i>	
Trestné činy statutára „jednomužné“ právnické osoby spáchané k její újmě	553
Crimes of an Executive of a „One-man“ Legal Person Committed to Its Detriment <i>Jan Provažník</i>	
Investiční podvody	579
Investment Fraud <i>Ondřej Svára</i>	
K trestu zákazu plnění a účasti na veřejných zakázkách	593
The Penalty of Prohibition on Performance and Participation in Public Procurement <i>David Bábský</i>	
Trestněprávní (ne)ochrana práv nakladatele a práv prvního zveřejnitel	623
Criminal Law (Non)protection of Publisher's Rights and the Rights of the First Publisher <i>Terezie Židek</i>	

Katedra trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity pořádala dne 14. 2. 2023 devátý ročník tradiční mezinárodní konference Nové jevy v ekonomické kriminalitě. Tento ročník byl specifický tím, že se konal v roce, v němž oslavil významné životní jubileum doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc., který se problematice ekonomické kriminality dlouhodobě věnuje. Katedra se proto rozhodla dedikovat konferenci i z ní vzešlý sborník příspěvků doc. Kuchtovi jako projev úcty a poděkování za jeho mnoholetou práci pro katedru, k níž neodmyslitelně patří. Svými kolegy, přáteli i žáky je doc. Kuchta vnímán a oceňován nejen jako odborník v oboru trestního práva a kriminologie, ale také jako milý a vstřícný člověk s nezaměnitelným smyslem pro humor.

Konference jako již tradičně nabídla prostor pro setkání a výměnu názorů a zkušeností. V bohatém programu vystoupila řada významných představitelů a osobností právní vědy i aplikační praxe z České republiky a Slovenska. Prezentována a diskutována byla pestrá škála témat postihujících kriminologické, trestněprávní, trestně procesní i kriminalistické aspekty, a to nejen z pohledu národní právní úpravy a aplikační praxe, ale i práva unijního či zahraničních zkušeností. Svými příspěvky a účastí přispěli ke zdárnému průběhu konference i doktorandi a magisterští studenti právnických fakult.

Sborník, který právě držíte ve svých rukou, představuje jednak to, co na konferenci zaznělo v rámci jednotlivých vystoupení, popř. i v následné diskuzi, jednak i příspěvky těch, kteří se sice nemohli osobně zúčastnit konferenčního jednání, ale rozhodli se do sborníku přispět.

Panu docentovi všichni upřímně k jeho 70. narozeninám blahopřejeme a do dalších let přejeme pevné zdraví a dobrou mysl.

Za pořadatelskou katedru
Věra Kalvodová a Eva Brucknerová

---

doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc., narozen 7. 4. 1953

Docent Kuchta působí na Katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity již 46 let. Je rovněž poradcem trestního kolegia Nejvyššího soudu. V letech 1991–2013 působil též jako advokát a dle svých slov, byl velmi úspěšným obhájcem při obhajobě obviněných nejen z hospodářských trestných činů. Specializuje se nejen na trestní právo hmotné a procesní, ale také na kriminologii. Jeho učebnice (nejprve samostatně vydaná *Kriminologie* v roce 1993, později pak již ve spoluautorství *Základy kriminologie a trestní politiky*. C. H. Beck, 2012 resp. 2019) zná snad každý student či studentka.

V jeho rozmanité publikační činnosti najdeme díla převážně z oblasti trestního práva hmotného, zabývající se zejména okolnostmi vylučujícími protiprávnost činu. Jeho publikace *Riziko v pojetí juristickém a kriminologickém* z roku 1997 a *Nutná obrana* z roku 1999 byly dlouhou dobu jediné, které se těmto problémům věnovaly. Uvedená témata pak zpracoval i v řadě odborných článků či konferenčních příspěvků.

Stranou zájmu doc. Kuchty nezůstala ani další aktuální a závažná témata, např. problematika úředních osob. Je spoluautorem publikace *Postavení úřední osoby v trestním právu*, jež byla vydána v roce 2017. Tato monografie se věnuje problematice trestní odpovědnosti a trestněprávní ochrany tzv. úředních osob, která v současné době patří k velmi diskutovaným tématům. Páchání trestných činů v této oblasti jak úředními osobami, tak proti úředním osobám má velmi negativní dopady na postoje a názory občanů na celkový stav veřejné správy, státní správy a samosprávy a ostatních institucí, v nichž úřední osoby působí. Monografie postihuje problematiku úředních osob v celé šíři s přihlédnutím k vybraným teoretickým i praktickým hmotněprávním a procesněprávním aspektům. Doc. Kuchta v jejím rámci zpracoval první kapitolu zabývající se odpovědností v trestním právu jako takovou, historickým vývojem úředních osob a výkladem pojmu úřední osoba.

Docent Kuchta je převážně germanista. Některé jeho práce byly vydány i v zahraničí. Vyzdvihnout je třeba spoluautorství publikace *Strafgesetzbuch der Tschechischen Republik. Trestní zákoník ČR*. 1. vyd. Berlin: Max Planck Institut; Duncker und Humblot, 2017, jež popisuje genezi a vývoj nového českého trestního zákoníku po roce 1989, uvádí jeho základní zásady, vysvětluje některé instituty trestní odpovědnosti a trestání, analyzuje trestní odpovědnost právnických osob, předvídá základní směry vývoje do budoucna a srovnává trestněprávní regulaci v západní Evropě, poukazuje na základní východiska právní budoucnosti v České republice. Významným publikačním počinem je i příspěvek do pocty prof. Brandstetterovi *Entwicklung des Begriffes und der Kriterien der Straftat im tschechischen materiellen Strafrecht*. In: DIETRICH, O., GLASER, S., KERT, R., TIPOLD, A. *Festschrift für Wolfgang Brandstetter*. 1. vyd. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2022, zabývající se vztahem mezi materiálním a formálním pojetím trestného činu, analyzující nejen aktuální českou právní úpravu, její přednosti a nedostatky, ale také historický vývoj této úpravy.

Jak již bylo zmíněno, předmětem odborného zájmu doc. Kuchty je i oblast hospodářské kriminality. Věnoval se otázkám daňové kriminality, úpadkových trestných činů, korupce a v poslední době se zabývá i problematikou trestní odpovědnosti právnických osob.

Doc. Kuchta je rovněž spoluautorem řady učebnic a komentářové literatury.

Svým odborným působením, vědeckým i pedagogickým, doc. Kuchta významně přispěl k rozvoji oboru trestního práva, legislativy i aplikační praxe a k výchově mnoha generací právníků.

**KRIMINOLOGICKÁ
A TRESTNĚPOLITICKÁ VÝCHODISKA**

KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY EKONOMICKEJ KRIMINALITY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE V ROKOCH 1993 AŽ 2022

Criminological Aspects of Economic Crime
in the Slovak Republic between 1993 and 2022

Peter Polák

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Obsah príspevku je zameraný na analýzu vývoja a súčasného stavu ekonomickej kriminality v Slovenskej republike v rokoch 1993 až 2022 z pohľadu kriminologických aspektov. Podstatu tvoria informácie o jednotlivých ukazovateľoch ekonomickej kriminality tak, ako sa v sledovanom období vyvíjali. V závere príspevku je naznačená krátkodobá predikcia vývoja ekonomickej kriminality.

Keywords in original language

Ekonomická kriminalita; kriminologické aspekty ekonomickej kriminality; krátkodobá predikcia ekonomickej kriminality.

Abstract

The content of the paper is focused on the analysis of the development and current state of economic crime in the Slovak Republic between 1993 and 2022 in terms of criminological aspects. The essence consists of information on the individual indicators of economic crime as they have evolved in the period under review. The paper concludes with a short-term prediction of the development of economic crime.

Keywords

Economic Crime; Criminological Aspects of Economic Crime; Short-term Prediction of Economic Crime.

Podľa názorov mnohých starších kolegov, ktorým vďačím za vlastnú formáciu, vysokoškolský učiteľ ako vedecko-pedagogický pracovník dosiahne naplnenie životného poslania vtedy, ak sa stane vzorom pre tú časť spoločnosti, ktorej sa jeho vedecko – pedagogická činnosť týka. Zároveň tí istí zdôrazňovali, že nejde len o vzor na základe dosiahnutých výsledkov vo vedecko-pedagogickej činnosti, ale aj o vzor pre iných vyplývajúci z jeho ľudských vlastností a osobných postojov.

V tejto súvislosti možno bez nad sádzky povedať, že takto chápané naplnenie životného poslania dosiahol aj náš jubilant pán docent Josef Kuchta. Necítim sa byť povolaným na to, aby som zhodnotil výsledky vedecko-pedagogickej činnosti jubilanta, ktoré sú skutočne obdivuhodné. To zaiste oveľa lepšie urobia iní, povolanejší. Napriek tomu si dovoľujem povedať, že mnohé jeho publikované názory týkajúce nuáns trestného práva hmotného, ale aj kriminológie, boli a stále sú aj pre mňa inšpirujúce. Moju pozornosť by som však upriamil práve na ľudský rozmer osobnosti jubilanta. Podľa môjho názoru jubilant práve vzhľadom na svoje osobné vlastnosti prispel k búraniu pretrvávajúcich mýtov o tom, že vysokoškolský učiteľ má byť vždy len vážny, až odmeraný a autoritatívny. Vždy keď som mal možnosť sa s ním stretnúť som veľmi rád vnímal jeho priateľský úsmev, ľudský prístup, večný optimizmus a neutíchajúci humor, a to humor láskavý, niekedy britký, nikdy však nie urážajúci, ale povznášajúci.

Váženy pán docent, pri príležitosti Vášho životného jubilea Vám prajem všetko najlepšie, najmä dobré zdravie, šťastie a spokojnosť. Prajem Vám ešte mnoho rokov činnorodého života. Nech Vás nikdy neopustí optimizmus a Váš prislovecný humor.

1 Úvod

Pojmom „ekonomická kriminalita“ sú v policajných štatistikách označované trestné činy, ktoré sú v Trestnom zákone uvádzané v troch hlavách osobitnej časti Trestného zákona. Predovšetkým ide o trestné činy ekonomické upravené v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona a trestné činy proti životnému prostrediu upravené šiestej hlave osobitnej časti Trestného zákona. Veľkú skupinu trestných činov, ktoré sú z kriminologického hľadiska štatisticky zaradené do ekonomickej kriminality, tvoria aj trestné činy proti majetku upravené v štvrtej hlave osobitnej časti Trestného zákona, ktoré poskytujú ochranu záujmov štátu, právnických osôb, ale aj fyzických

osôb v oblasti ekonomiky, ak majú tieto záujmy iný ako individuálny charakter.¹ S týmto chápaním ekonomickej kriminality sa stotožňuje aj kriminológia a z tohto chápania ekonomickej kriminality vychádza aj jej hodnotenie podľa jednotlivých kriminologických ukazovateľov. Napriek tomu, že ekonomická kriminalita netvorí najpočetnejší druh kriminality, škody ktoré spôsobuje mnohonásobne prevyšujú škody spôsobené všetkými zostávajúcimi druhmi kriminality spolu. Okrem iného aj tento aspekt ekonomickej kriminality podmieňuje potrebu sa týmto druhom kriminality zaoberať, aby tak mohli byť zo strany subjektov zodpovedných za kontrolu kriminality prijímané adekvátne a efektívne opatrenia na jej elimináciu.

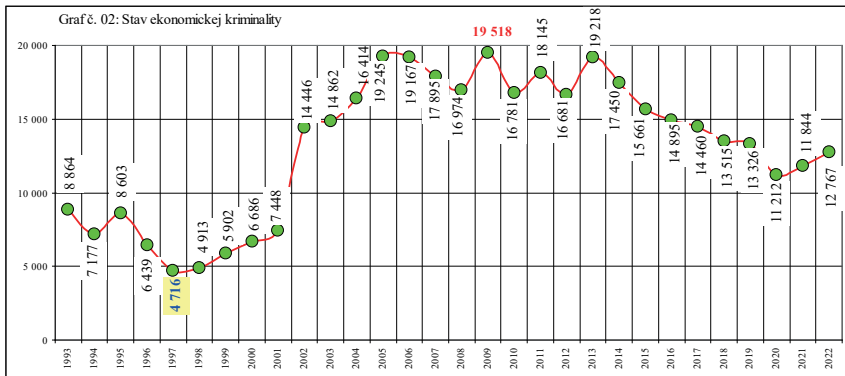
1.1 Konkrétne výsledky skúmania jednotlivých kriminologických ukazovateľov ekonomickej kriminality

Konkrétne výsledky skúmania jednotlivých kriminologických ukazovateľov ekonomickej kriminality sú založené na analýze údajov, ktoré o kriminalite poskytuje evidencia (štatistika) kriminality Policajného zboru Slovenskej republiky. Aj keď je všeobecne známou skutočnosťou, že táto štatistická evidencia kriminality je nedokonalá, predsa len poskytuje údaje, ktoré majú dostatočnú vypovedaciu hodnotu slúžiacu na poznanie tohto negatívneho spoločenského javu. Upozorniť treba aj na to, že výsledky skúmania jednotlivých ukazovateľov kriminality na základe policajnej štatistiky, zohľadňujú len kriminalitu evidovanú, a teda nie kriminalitu skutočnú.

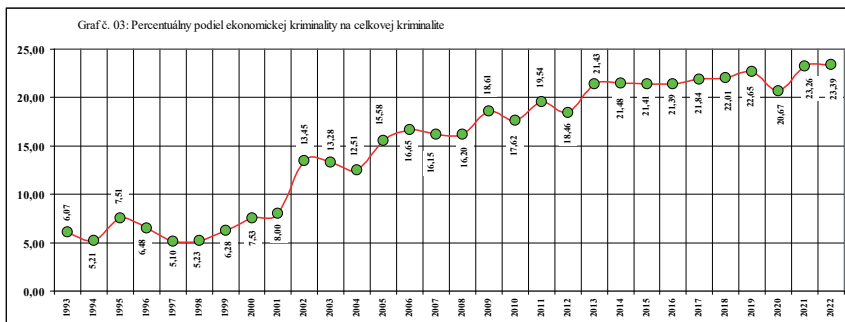
Stav ekonomických trestných činov vykazoval do roku 2013 nepravidelné nárasty a poklesy, ktoré sa v nasledujúcich rokoch zmenili na takmer lineárny pokles z 19 218 trestných činov v roku 2013 na 11 212 týchto trestných činov v roku 2020, avšak za ostatné dva roky do roku 2022 opäť narastali až na 12 767 v roku 2022 (graf č. 02).

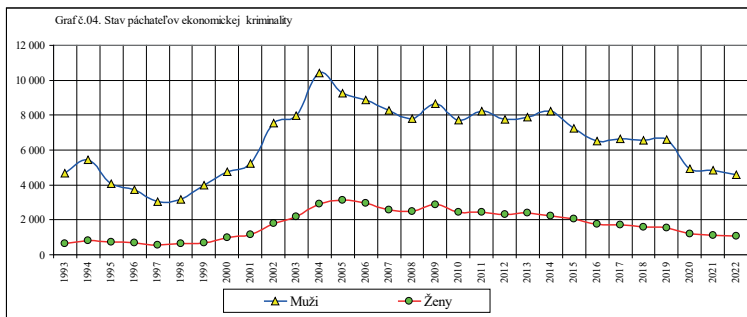
¹ Takéto vymedzenie pojmu ekonomickej kriminality vychádza z Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R/81/12.

Pri takmer lineárnom poklese stavu ekonomickej kriminality v rokoch 2013–2020 jej percentuálny podiel na celkovej kriminalite v rovnakom období narastal. Tento paradox vysvetľuje rýchlejší pokles celkovej kriminality v rovnakom období (o 33,57 %) než pokles ekonomickej kriminality (o 9,14 %). Percentuálny podiel ekonomickej kriminality na celkovej kriminalite znázorňuje graf č. 03.

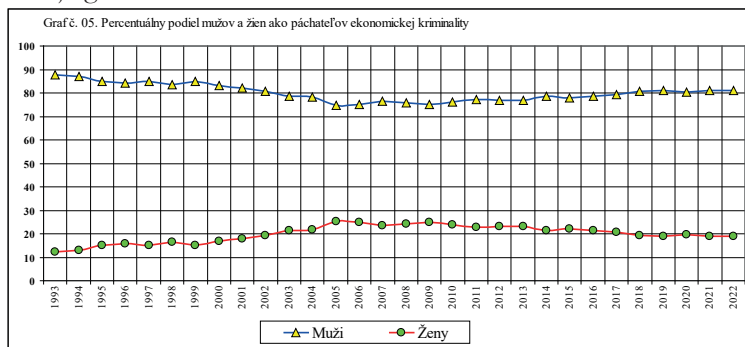
Ekonomickú kriminalitu pri porovnaní s ďalšími druhmi kriminality charakterizoval nadštandardne vysoký stav žien ako jej páchateliek, ktorý do roku 2005 narastal (na 3 132) a následne až do roku 2022 sa znižoval na 1 084). Poklesy aj nárasty páchateliek korešpondovali s poklesmi a nárastmi mužov (grafy č. 04).

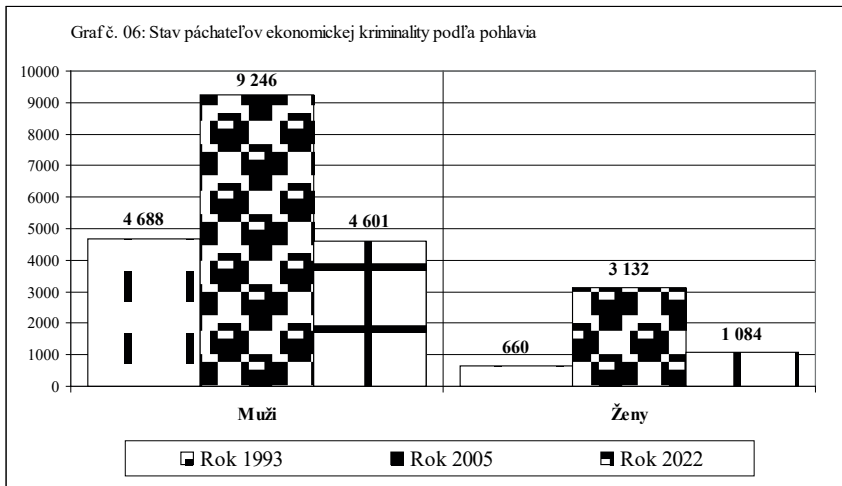
Percentuálny podiel mužov a žien ako páchatelov ekonomickej kriminality bol analogický ako u väčšiny druhov kriminality, avšak s vyšším podielom žien, ktorý tvoril v priemere za celé sledované obdobie 19,94 % (minimum 12,34 % v roku 1993 a maximum 25,30 % v roku 2005). Priemerný podiel žien ako páchateliek celkovej kriminality (za roky 1993–2021) tvoril 12,21 %.

Percentuálny podiel žien ako páchateliek druhov kriminality		
Kriminalita	Priemer za roky 1993–2022	Rok 2022
Celková	12,19 %	16,32 %
Ekonomická	19,91 %	19,07 %
Majetková	11,26 %	17,87 %
Násilná	6,18 %	6,67 %
Mravnostná	6,53 %	10,19 %
Ostatná	15,58 %	22,63 %
Zostávajúca	10,21 %	13,56 %

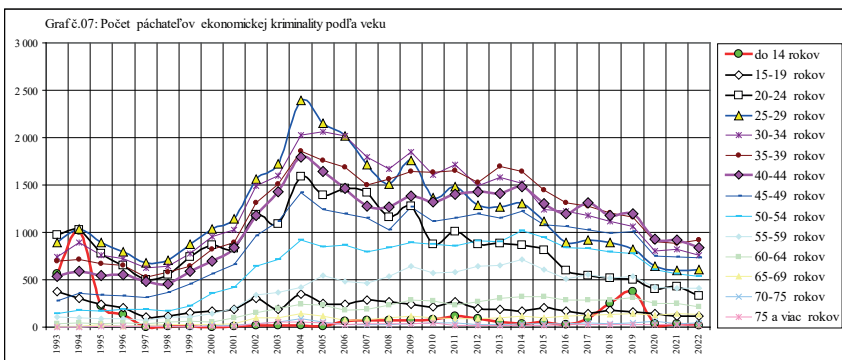
Percentuálny podiel mužov a žien ako páchatelov ekonomickej kriminality znázorňuje graf č. 05.

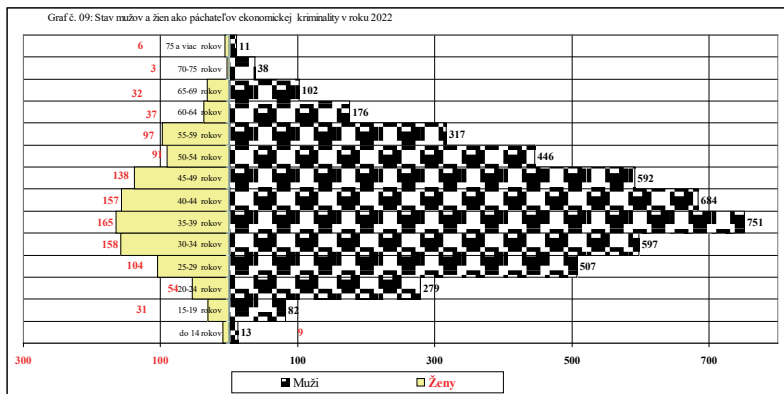
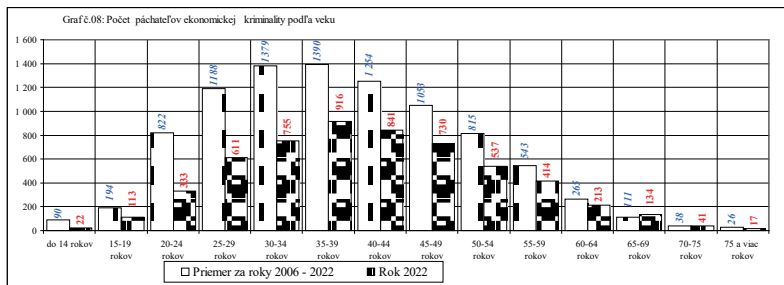

Stav páchatel'ov ekonomickej kriminality podľa pohlavia v rokoch 1993, 2005 a 2022 znázorňuje graf č. 06.

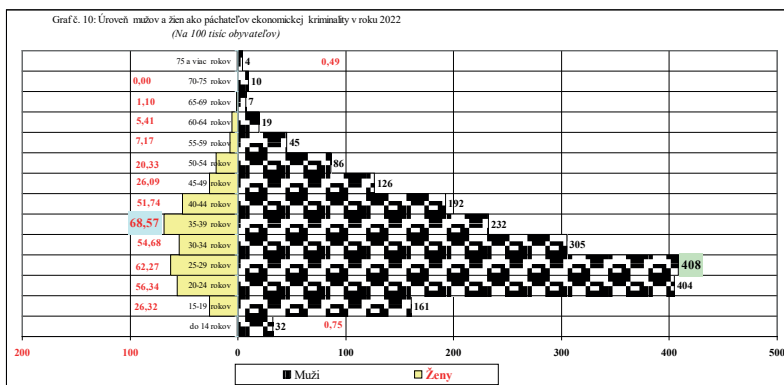

Počet páchatel'ov ekonomickej kriminality podľa ich veku sa v priemere za roky 2006–2022 zvyšoval až k vekovej skupine 35–39 rokov a v nasledujúcich vekových skupinách klesal. Početnosť páchatel'ov v päťročných skupinách sa od roku 2004 postupne približoval. Počty páchatel'ov vo vekových skupinách znázorňujú grafy č. 07, 08 a podľa veku a pohlavia graf č. 09.

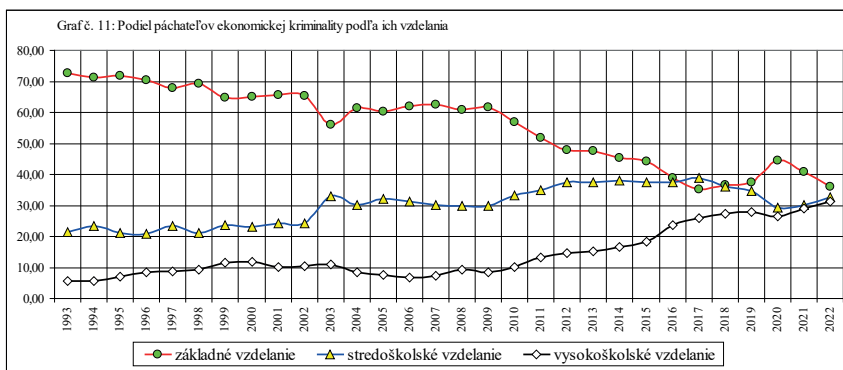

Úroveň páchatelov ekonomickej kriminality v roku 2022 preukázala, že ekonomickou kriminalitou sú najzaťaženejšie skupiny páchatelia vo veku 25–29 rokov u mužov (stav bol 35–39 rokov) a 35–39 u žien (stav bol rovnaký 35–39 rokov) (graf č. 10).

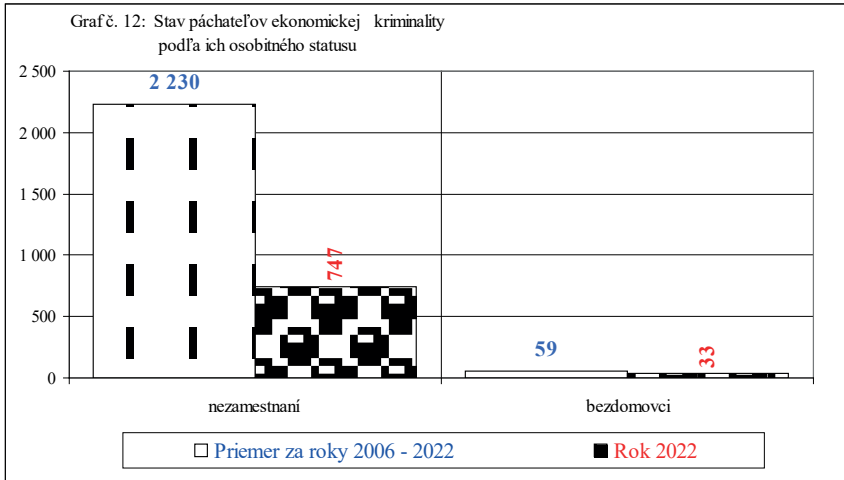

Významné zmeny zaznamenala vzdelanostná štruktúra páchatel'ov ekonomickej kriminality. Po klesajúcej tendencii podielu páchatel'ov so základným vzdelaním až do roku 2017 nasledoval jeho mierny nárast (v roku 2022 opäť mierny pokles). Naopak, v rovnakom období narastal podiel páchatel'ov so stredoškolským vzdelaním a od roku 2017 nasledoval jeho pokles. Najvýraznejšie sa zvyšoval podiel páchatel'ov s vysokoškolským vzdelaním, ktorý vzrástol z 5,75 % v roku 1993 na 31,30 % v roku 2022. Vzdelanostnú štruktúru páchatel'ov ekonomickej kriminality znázorňuje graf č. 11.

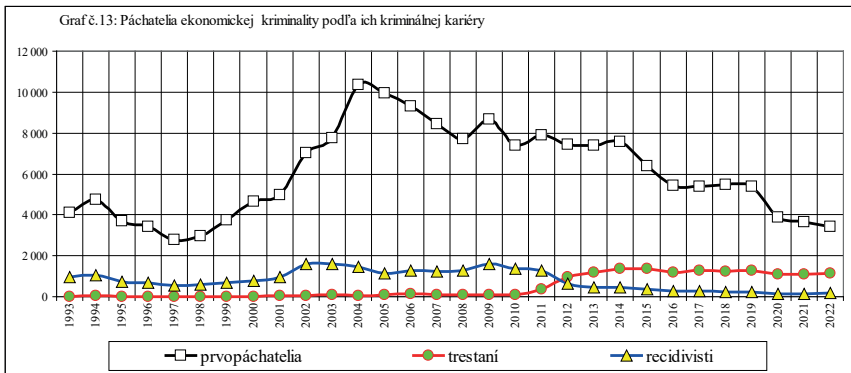

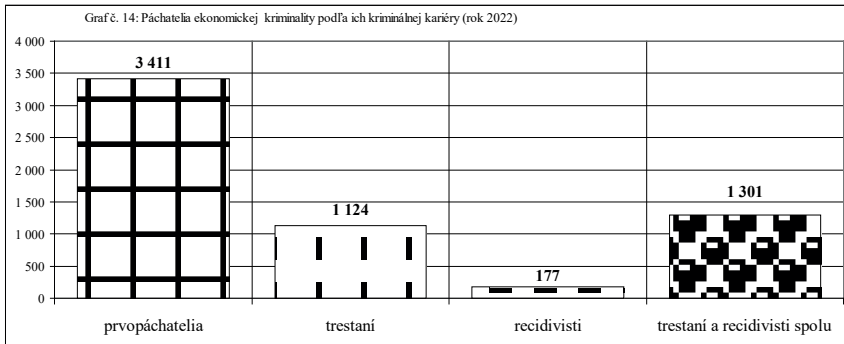
Osobitnými skupinami boli nezamestnaní a bezdomovci ako páchatelia ekonomickej kriminality. Nezamestnaní ako páchatelia tvorili v priemere za celé sledované obdobie 17,33 % páchatel'ov celkovej ekonomickej kriminality (maximum 37,30 % v roku 2000 a minimum 5,98 % v roku 2022). Podiel bezdomovcov ako páchatel'ov ekonomickej kriminality bol zanedbateľný, tvoril v priemer 0,37 % (maximum 0,50 % v roku 2016 a minimum 0,20 % v roku 2006). Stav osobitných skupín páchatel'ov ekonomickej kriminality na páchatel'och celkovej kriminality znázorňuje graf č. 12.

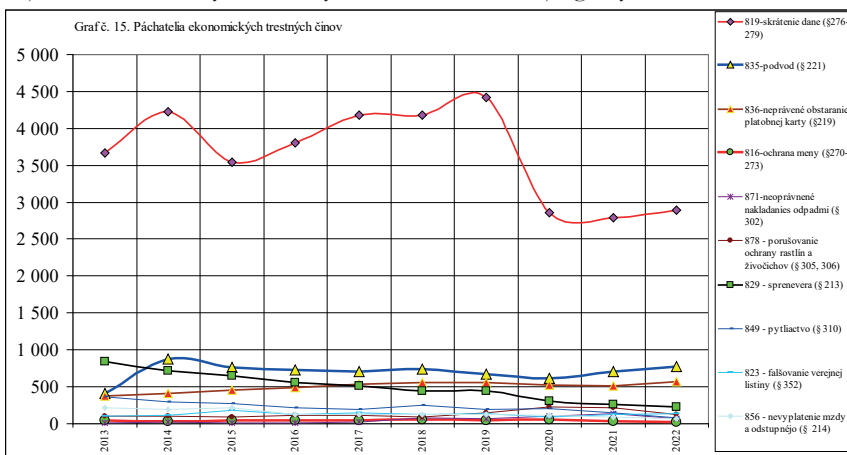
Významnú väčšinu páchatel'ov ekonomickej kriminality tvorili prvopáchatelia. Ich podiel tvoril v priemere za celé sledované obdobie 88,49 %, už trestaní tvorili 7,64 % a podiel recidivistov tvoril 3,87 %. V roku 2022 podiel prvopáchatel'ov poklesol na 84,40 % a naopak zvýšil sa podiel už trestaných na 14,10 % a recidivistov na 1,507 %.

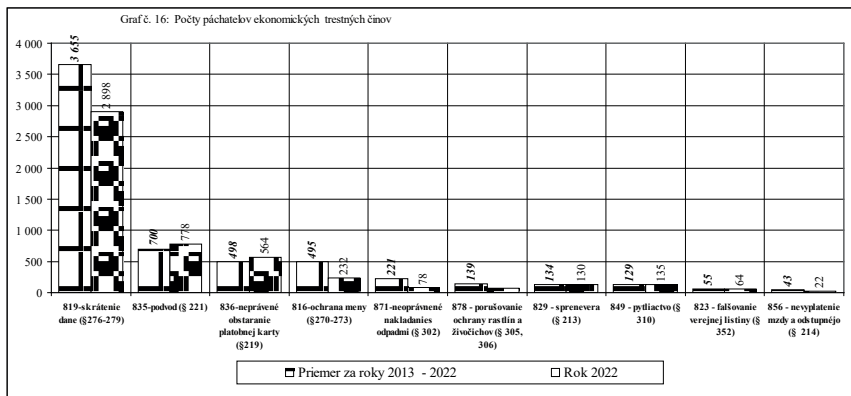
Stav páchatel'ov ekonomickej kriminality podľa ich kriminálnej kariéry znázorňujú grafy č. 13 a 14.

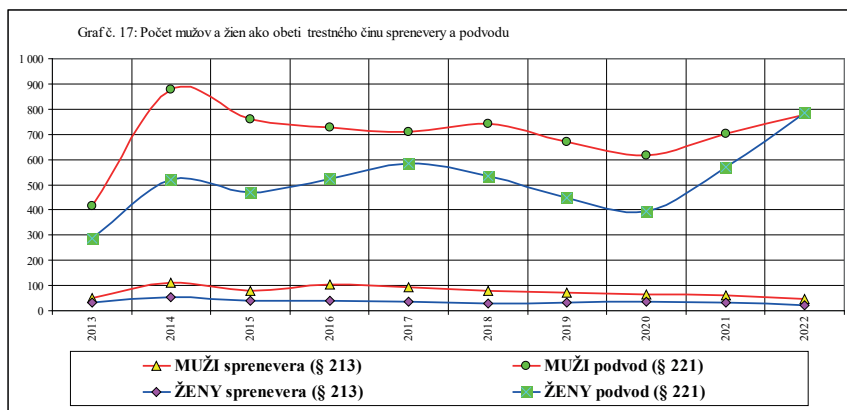

Najpočetnejšími páchatel'mi ekonomických trestných činov boli páchatelia skrátenie dane a podvodov. Pričom početnosť páchatel'ov skrátenie dane vykazovala (pri odhliadnutí od fluktuácií) do roku 2019 vzostupnú tendenciu, ale od roku 2020 zaznamenal prudký pokles, na ktorom sa až do roku 2022 udržiava. Podvodov vykazoval relatívne ustálenú tendenciu. Vzostupnú tendenciu do roku 2022 v porovnaní s priemerom za roky 2013–2022 zaznamenali páchatelia trestných činov neoprávneného obstarania platobnej karty (o 13,16 %), neoprávnené nakladanie s odpadom (o 15,58 %) a falšovanie verejnej listiny (o 4,90 %). Naopak, klesajúcu tendenciu zaznamenali páchatelia trestného činu pytliactva (o 64,77 %), sprenevery (o 53,16 %), nevyplatenia mzdy (o 51,87 %), porušovanie ochrany meny (o 49,07 % a porušovanie ochrany rastlín a živočíchov (o 2,77 %). Početnosť páchatel'ov najpočetnejších ekonomických trestných činov znázorňujú grafy č. 15 a 16.

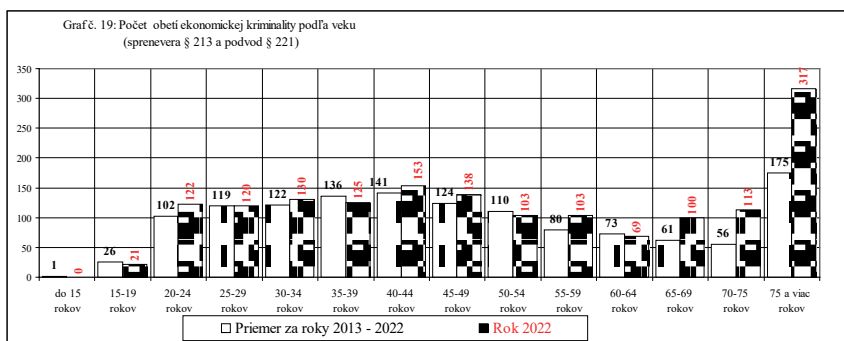
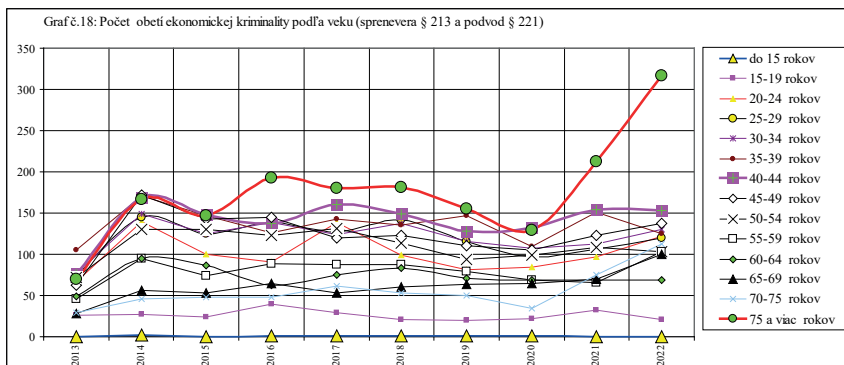

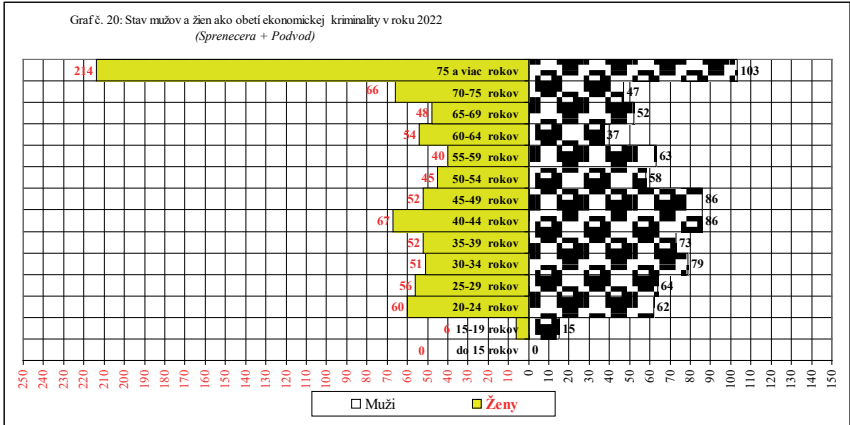
V sledovanom období boli fyzické osoby ako obeť ekonomickej kriminality evidované políciou až od roku 2013. Väčšina ekonomických trestných činov sú trestné činy bez fyzických obetí. Ako fyzické obeť ekonomických trestných činov boli evidované obeť sprenevery a obeť podvodu. Celkom zanedbateľné boli počty obetí zneužitia právomoci verejného činiteľa (v roku 2013 to boli 3 obeť, v roku 2022 nebola evidovaná žiadna obeť). Obetami uvedených trestných činov boli v prevažnej miere muži (graf č. 17).

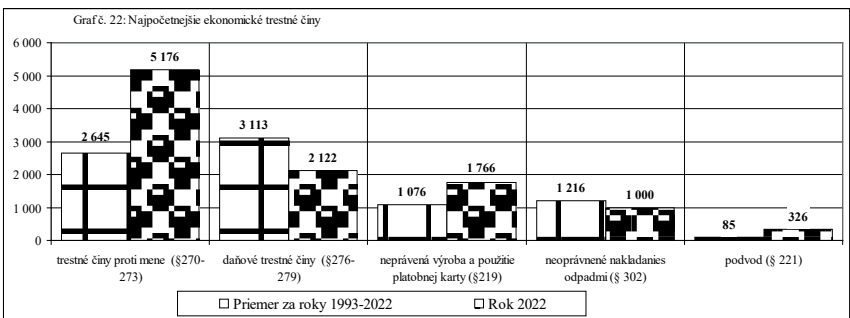
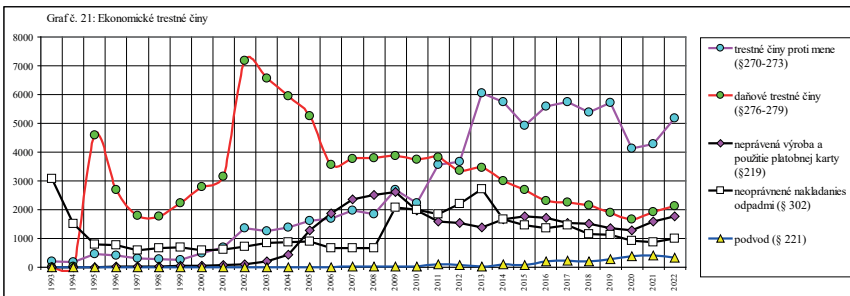
Obet'ami ekonomickej kriminality (sprenevery a podvodov) boli v roku 2022 najčastejšie seniory starší než 75 rokov. Druhou najpočetnejšiu skupinou boli obeť vo veku 40–44 rokov (grafy č. 18 a 19).

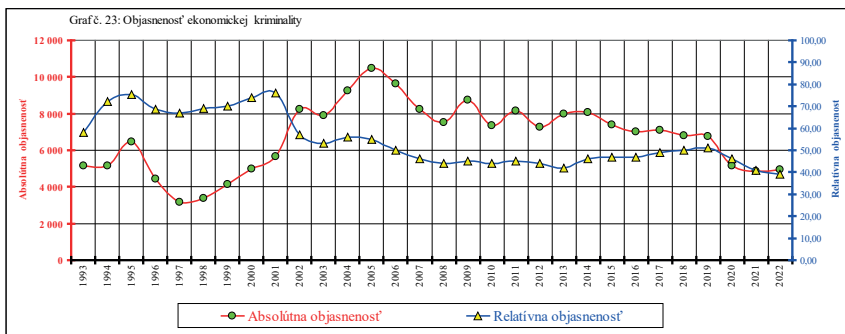
Najpočetnejšou skupinou obetí sprenevery a podvodu boli muži aj ženy vo veku 75 rokov a starší, druhou najpočetnejšou skupinou boli obeť vo veku 40–44 rokov. Dramatický nárast zaznamenal počet seniorov starších než 75 a viac rokov (graf č. 20).

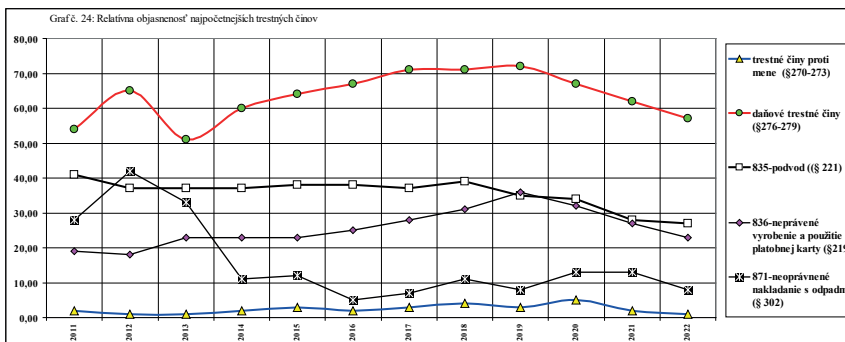
Stav najpočetnejších ekonomických trestných činov znázorňujú grafy č. 21 a 22.

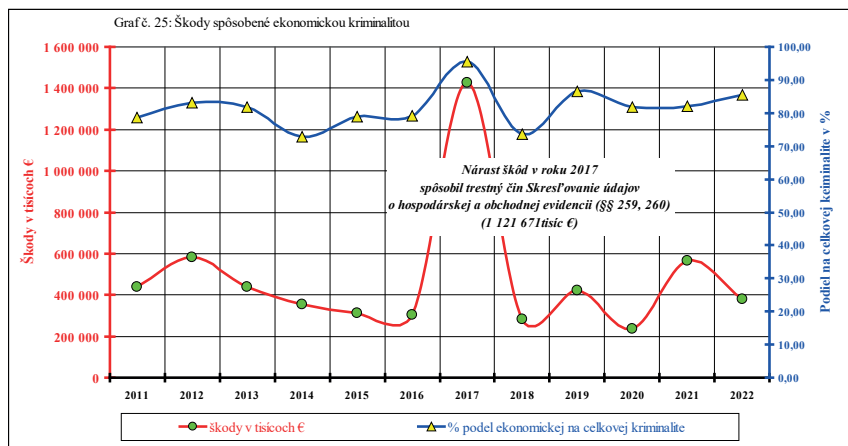
Relatívna objasnenosť ekonomickej kriminality tvorila za celé sledované obdobie v priemere 54,24 % a celkovej kriminality 50,50 %. Relatívna objasnenosť ekonomickej kriminality je teda o 3,74 % vyššia než relatívna objasnenosť celkovej kriminality. Avšak v roku 2022 objasnenosť ekonomickej kriminality poklesla na 39,00 %, zatiaľ čo objasnenosť celkovej kriminality vykazovala 57,00 %. V roku 2022 je teda relatívna objasnenosť ekonomickej kriminality o 18,00 % nižšia než objasnenosť celkovej kriminality (graf č. 23).

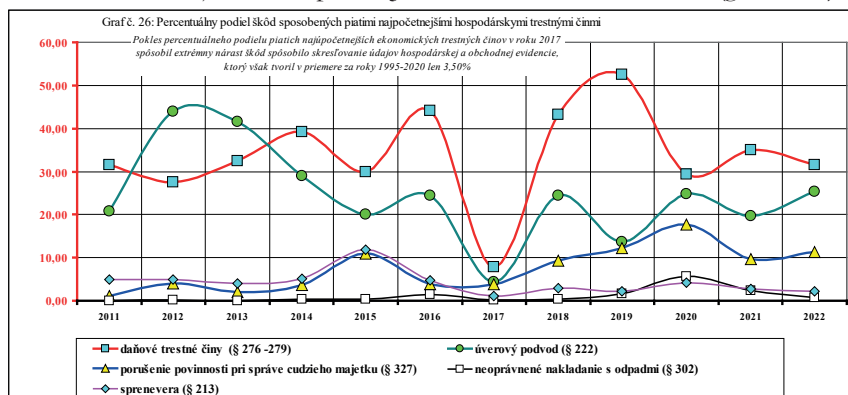
Relatívna objasnenosť najpočetnejších ekonomických trestných činov vykazovala nápadné rozdiely. Priemerne za roky 2011–2022 vykazovali najvyššiu objasnenosť daňové trestné činy (53,90 %), podvod (40,47 %), neoprávnené vyrobenie a použitie platobnej karty (23,67 %) a najmenšiu neoprávnené nakladanie s odpadmi (9,44 %), ako aj trestné činy proti mene (5,77 %). Relatívnu objasnenosť najpočetnejších ekonomických trestných činov znázorňuje graf č. 24.

Škody spôsobené ekonomickou kriminalitou boli vysoko nadštandardné, ich podiel na celkových škodách tvoril v roku 2017 až 95,44 % škôd spôsobených celkovou kriminalitou (graf č. 25).

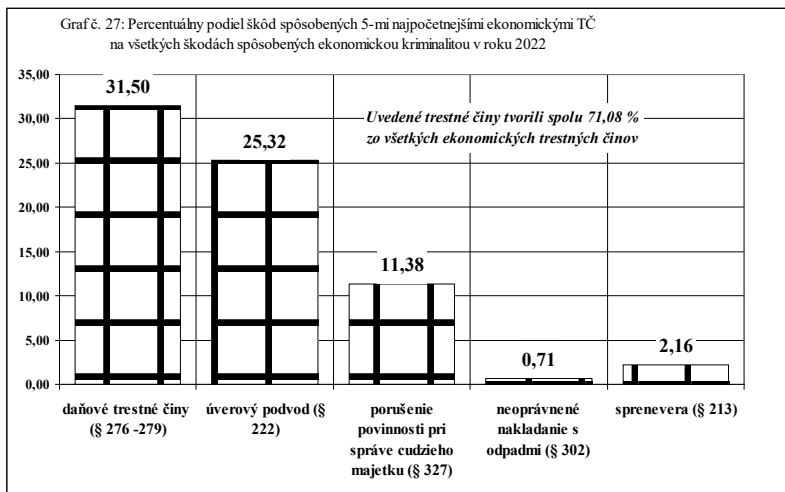

Rozhodujúci podiel na škodách spôsobených ekonomickou kriminalitou tvorili daňové trestné činy (v priemere 33,69 %) a trestný čin úverového podvodu podľa § 222 Trestného zákona (v priemere 24,33 %). Priemerný podiel ďalších troch ekonomických trestných činov sa v priemere za roky 2011–2022 nachádzal v intervale od 0,003 % do 11,81 %. Pokles percentuálneho podielu piatich trestných činov s najvyššími spôsobenými škodami bol v roku 2017 spôsobený extrémnym nárastom iného trestného činu, a to skresľovania údajov o ekonomickej a obchodnej evidencii podľa § 259 a 260 Trestného zákona (graf č. 26).

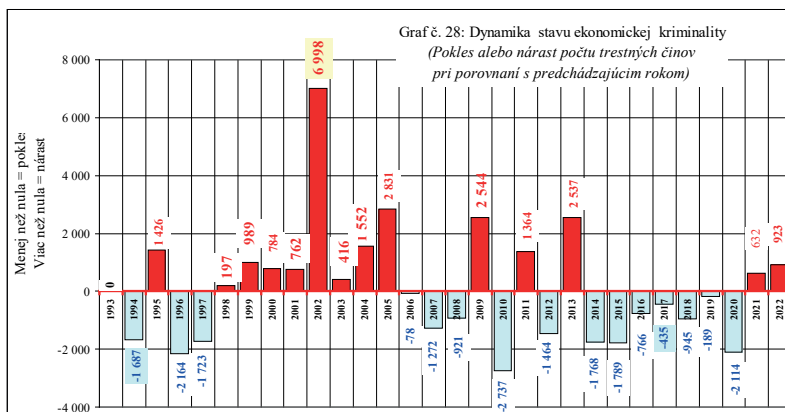

Percentuálny podiel piatich ekonomických trestných činov s najvyššími škodami na celkovej ekonomickej kriminalite sa zvýšil z 58,54 % v roku 2011 na 71,08 % v roku 2022 (graf č. 27).

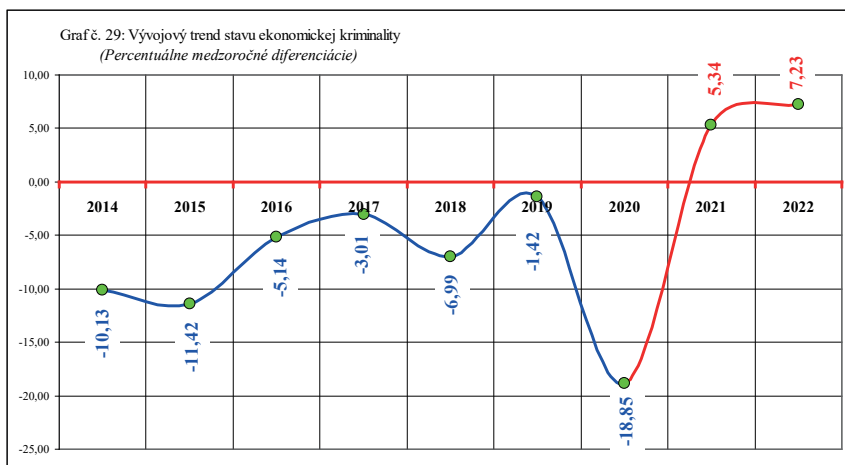
Dynamiku stavu ekonomickej kriminality vyjadrenú medziročnými diferenciami ktoré sa pohybovali od nárastu 6 998 v roku 2002 do poklesu o 2 737 v roku 2010 charakterizovala výrazná nepravidelnosť. Od roku 2014 sa síce ustálila jeho klesajúca tendencia, avšak s pomerne výraznými kvantitatívnymi rozdielmi a navyše v roku 2022 zaznamenala oproti roku 2021 opäť nárast o 923 ekonomických trestných činov (graf č. 28).

2 Záver

Konkrétne výsledky skúmania jednotlivých kriminologických ukazovateľov ekonomickej kriminality naznačujú, že tento druh kriminality významným spôsobom ovplyvňoval a aj stále ovplyvňuje scénu kriminality a v takom istom rozsahu ovplyvňuje aj negatívne nálady v spoločnosti. Ekonomická kriminalita je v súčasnosti v podmienkach Slovenskej republiky jediným sledovaným druhom kriminality, ktorej stav v posledných rokoch rastie. Prečo je tomu tak, to je otázka, na ktorú v súčasnosti nie je známa odpoveď. Aj to je dôvod, ktorý opätovne nájostojčivo upozorňuje na potrebu vykonávania rozsiahleho a dôsledného výskumu jednotlivých aspektov kriminality pomocou osvedčených sociologických metód a premyslenej metodológie. Na základe súčasného poznania kriminality je možné využitím metódy extrapolácie sa pokúsiť len o predikciu vývoja ekonomickej kriminality v najbližších rokoch.

Neustálený trend prechádzajúceho vývoja stavu ekonomickej kriminality výrazne ovplyvnil mieru neurčitosti jej ďalšieho vývoja. Podstatné zmeny zaznamenal nie len kvantitatívny pokles stavu (medziročné diferenciácie sa pohybovali od 3,01 % do 18,85 %), ale navyše od roku 2021 boli zaznamenané zmeny kvalitatívne, klesajúcu tendenciu stavu ekonomickej kriminality vystriedal jej každoročný nárast (graf č. 29).

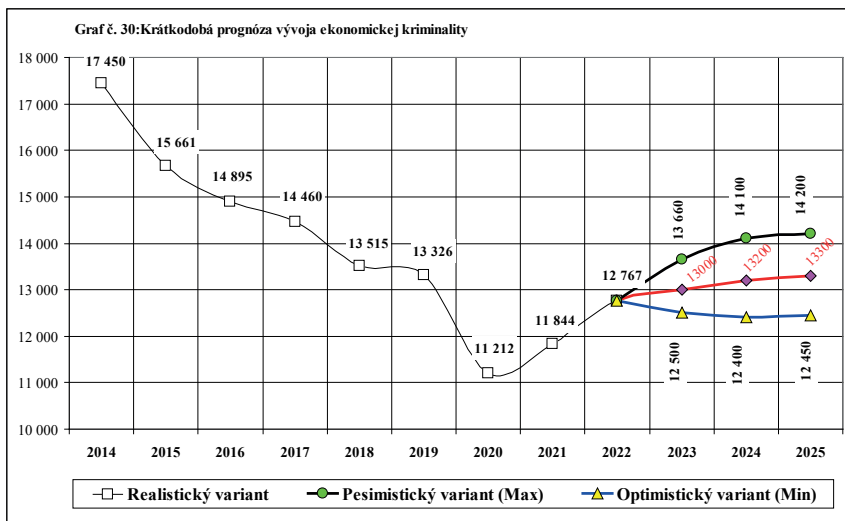
Navyše, už tak vysokú mieru neurčitosti budúceho vývoja stavu ekonomickej kriminality zvyšuje relatívne bohaté a rôznorodé „prognostické pozadie“ (t.j. súbor externých faktorov vplývajúcich na vývoj prognózovaného fenoménu). Osobitne významné sú faktory: legislatívne, ekonomické, sociálne, kultúrne, politické a iné.

Práve miera neurčitosti determinuje mieru presnosti a stupeň pravdepodobnosti vyplnenia prognózy. Za presnejšie sú považované prognózy s menším rozpätím medzi prognózovanými minimálnymi a maximálnymi hodnotami (prognózy s užším rozpätím). Presnejšie sú prognózy s vyšším stupňom pravdepodobnosti ich vyplnenia.

V praxi sa presnosť prognóz stanoví ako kompromis stupňa pravdepodobnosti na strane jednej a šírky rozpätia medzi jej minimálnymi a maximálnymi hodnotami na strane druhej. Presnosť uprednostňujúca stupeň jej pravdepodobnosti vyžaduje rozšírenie jej rozpätia medzi jej maximálnymi a minimálnymi hodnotami. A naopak, uprednostňovaním užšieho rozpätia medzi minimálnymi a maximálnymi hodnotami sa uskutočňuje na úkor znižovania stupňa pravdepodobnosti jej vyplnenia.

Prognózu považujeme za „pravdepodobnú“, ak viac dôvodov svedčí „pre“ a len niektoré „proti“ jej uskutočneniu. Nasledujúca krátkodobá prognóza stavu ekonomickej kriminality prezentuje 55–75 % stupeň pravdepodobnosti jej vyplnenia a minimálna hodnota (Min) tvorí nanajvýš 15 % maximálnej prognózovanej hodnoty (Max).

Predpoklad: prognóza predpokladá veľmi miernu prevahu dynamizujúcich faktorov nad faktormi útlmovými s miernym medzročným nárastom stavu ekonomickej kriminality, neprevyšujúci 5–7 %. Naopak, pesimistický variant predpokladá výraznejšiu prevahu dynamizujúcich faktorov nad faktormi útlmovými a vyšší medzročné nárasty (8–10 %) stavu kriminality.

Stav ekonomickej kriminality v prognózovanom intervale 2023–2025 s pravdepodobnosťou 55–75 % neprekročí 14 200 a neklesne pod 12 400 ekonomických trestných činov.

References

Jednotlivé analyzované štatistické údaje, ktoré sú použité v príspevku, vychádzajú z oficiálnej štatistickej evidencie kriminality vedenej Prezidiom Policajného zboru.

Contact – email

peter.polak@paneurouni.com

VÝVOJ A ŠTRUKTURA EKONOMICKEJ KRIMINALITY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Development and Structure of Economic
Crime in the Slovak Republic

Eva Szabová, Štefan Zeman

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Autori v príspevku analyzujú vývoj ekonomickej kriminality v Slovenskej republike od roku 1989 až do roku 2022. Prostredníctvom početných grafov, máp a tabuliek ponúkajú pomerne rozsiahly rozbor dynamiky páchania predmetnej kriminality, vývoja jej podielu na celkovej kriminalite, miery objasnenosti a výšky škôd, ktoré ekonomická kriminalita každoročne spôsobuje. Ponúkajú tiež analýzu kriminálnej geografie ekonomickej kriminality v SR a vývoja a štruktúry odsúdených za predmetnú trestnú činnosť.

Keywords in original language

Ekonomická kriminalita; škody spôsobené trestnou činnosťou; objasnenosť kriminality.

Abstract

The authors analyze the development of economic crime in the Slovak Republic from 1989 until 2022. They offer, through many graphs, maps and tables, an extensive analysis of the dynamics of economic crime, the development of its proportion on total crime, the rate of clearance and the amount of damage that economic crime causes every year. They also offer an analysis of the criminal geography of economic crime in the Slovak Republic and the development and structure of sentenced for that type of crime.

Keywords

Economic Crime; Damage Caused by Criminal Activity; the Clearance Rate of Crime.

1 Pojem a základné znaky ekonomickej kriminality v podmienkach SR¹

Ekonomická kriminalita predstavuje v súčasnosti nepochybne jednu z najzávažnejších foriem kriminality, ktorá má svoje vlastné špecifiká. Medzi nimi možno vyzdvihnúť v prvom rade najmä vysoké materiálne škody, ktoré trestné činy predmetnej povahy spôsobujú na majetku jednotlivcov, skupín, právnických osôb a štátu,² ako aj hospodárskemu systému EÚ.³ Len v Slovenskej republike spôsobuje ekonomická kriminalita dlhodobo každý rok škody vo výške priemerne asi 500 mil. €. ⁴ Následky ekonomickej kriminality sa však neprejavujú len vo forme finančných škôd, ale majú nesporne značný vplyv aj na pokrivenie morálky a sociálnych vzťahov v spoločnosti, čo môže významne deformovať prah kriminálnej citlivosti, a to môže v konečnom dôsledku významne oslabiť fungovanie trhového hospodárstva a dokonca spôsobiť postupnú stratu dôvery občanov v spravodlivosť a v právny štát.⁵ Okrem toho je pre ekonomickú kriminalitu príznačná aj vysoká miera latencie, ktorá súvisí so skutočnosťou, že predmetná trestná činnosť je páchaná spravidla výrazne sofistikovaným spôsobom, využívajúc medzinárodné transakcie, moderné IT prostriedky, offshore styky a iné trendy, ktoré nielen uľahčujú páchanie ekonomických trestných činov a enormne zvyšujú zisky, ale aj výrazne minimalizujú riziko odhalenia.⁶ Takisto je potrebné poukázať aj na úzke väzby ekonomickej kriminality s organizovanou kriminalitou⁷ a nesporne aj s financovaním terorizmu.⁸

¹ Táto práca bola vytvorená v rámci riešenia projektu Vega č. 1/0162/21: Implementácia európskych nástrojov proti praniu špinavých peňazí a na konfiškáciu príjmov z trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky.

² DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 194.

³ JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 375.

⁴ K tomu pozri Štatistiky kriminality v Slovenskej republike. *Ministerstvo vnútra SK* [online]. [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>

⁵ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 371.

⁶ KLÍMEK, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 407.

⁷ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 334.

⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 376.

Čo však chápeme pod pojmom ekonomická kriminalita v podmienkach SR? Tu je potrebné poukázať predovšetkým na to, že jednoznačná definícia tohto pojmu neexistuje ani v slovenskom, ale ani v medzinárodnom priestore. Veľmi často však aj v odbornej literatúre dochádza k zámene pojmov ekonomická kriminalita a hospodárska kriminalita, ktoré sa spravidla chápu dokonca ako synonymá. Napriek tomu, že ekonomická kriminalita sa najčastejšie spája práve s hospodárskymi trestnými činmi, ktoré sú upravené v V. hlavie osobitne časti slovenského Trestného zákona,⁹ pojem hospodárska kriminalita je predsa len pojmom užším a súhlasíme so Strémy, že by mal byť striktno naviazaný len na trestné činy, upravené v uvedenej V. hlavie osobitnej časti TZ.¹⁰ Ekonomická kriminalita je naproti tomu pojmom širším, pretože pod tento pojem možno subsumovať aj iné trestné činy, ktoré sa nachádzajú v iných hlavách TZ. Ide predovšetkým o početnú skupinu trestných činov proti majetku zo IV. hlavy osobitnej časti TZ, ak poskytujú ochranu inému než individuálnemu chránenému záujmu.¹¹ V súvislosti s ekonomickou kriminalitou nemožno opomenúť ani trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti, ktorý je z hľadiska systematiky slovenského Trestného zákona taktiež zaradený medzi trestné činy proti majetku.¹² Vychádzajú z Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12 o hospodárskych trestných činoch z roku 1981, medzi ekonomické trestné činy autori

⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej „TZ“). Predmetná hlava sa člení na štyri diely, a to na trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku (§ 250 až 258 TZ), trestné činy proti hospodárskej disciplíne (§ 259 až 269a TZ), trestné činy proti mene a trestné činy daňové (§ 270 až 280 TZ), resp. na trestné činy proti priemyselným právam a autorskému právu (§ 281 až 283 TZ).

¹⁰ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 194. Tieto potom majú charakter colných a daňových trestných činov (ďalej „TČ“), nekalosút'azných TČ, bankových, úpadkových TČ, atď. V literatúre sa v tejto súvislosti stretáme napr. aj s pojmami ako finančná kriminalita, daňová kriminalita, hraničná kriminalita, atď. K tomu pozri napr. KLIMEK, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 410.

¹¹ Napríklad krádež (§ 212 TZ), sprenevera (§ 213 TZ), neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku (§ 219 TZ), rôzne podvodné konania (§ 221 a nasl. – podvod, úverový podvod, poisťovací podvod, kapitálový podvod, subvenčný podvod), poškodzovanie veriteľa (§ 239 TZ), počítačové trestné činy (§ 247 a nasl.), atď.

¹² Problematika prania špinavých peňazí bola v slovenskom TZ nanovo upravená s účinnosťou od 1. januára 2021, kedy boli vypustené z Trestného zákona trestné činy podielníctva podľa § 231 až 232 TZ a trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti a boli nahradené novým trestným činom legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 až 234 TZ.

zaraďujú aj určité trestné činy proti životnému prostrediu,¹³ ktoré nachádzame upravené v druhom diely VI. hlavy osobitnej časti slovenského TZ.¹⁴ Napokon je potrebné poukázať aj na trestné činy korupcie, ktoré sa takisto zaraďujú do kategórie ekonomických trestných činov, a ktoré sú upravené v treťom diely VIII. hlavy osobitnej časti slovenského TZ.¹⁵

Z uvedeného nám vyplýva, že ekonomická kriminalita je mimoriadne komplexným pojmom. Možno ju definovať ako spoločensko-patologický jav, ktorý zahŕňa také úmyselné protiprávne konania v drvinej väčšine nenásilnej povahy, prostredníctvom ktorých páchatelia dosahujú neoprávnený finančný alebo iný prospech na úkor poškodeného subjektu.¹⁶ V podmienkach SR tieto konania naplňajú znaky skutkových podstát predovšetkým hospodárskych trestných činov a znaky skutkových podstát tých majetkových trestných činov, ktoré poskytujú ochranu záujmom štátu a EÚ, právnických osôb a fyzických osôb v oblasti ekonomiky, ktoré majú iný ako individuálny charakter, ako aj znaky skutkových podstát trestných činov environmentálnej a korupčnej povahy. Ide pritom v rozhodujúcej miere o úmyselné trestné činy a v mnohých prípadoch o blanketové či odkazovacie normy.¹⁷ Medzi týmito trestnými činmi sa častejšie vyskytujú ohrozovacie a omisívne trestné činy, konanie však len výnimočne prechádza do násilnej formy.¹⁸ Páchatelom

¹³ K tomu pozri napr. ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 60. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5264> [cit. 10. 2. 2023]. Taktiež aj KOPŘELOVÁ, J. Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. In: *Dny práva 2008*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 154. Pozri tiež GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 333, taktiež VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMAKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 372.

¹⁴ Tu je potrebné uviesť napr. TČ ohrozenia a poškodenia životného prostredia (§ 300 až 301 TZ), TČ neoprávneného nakladania s odpadmi (§ 302 TZ), TČ neoprávneného vypúšťania znečisťujúcich látok (§ 302a TZ), porušovanie ochrany vôd a ovzdušia (§ 303 TZ), porušovanie ochrany rastlín a živočíchov (§ 305 TZ), pytlactvo (§ 310), atď.

¹⁵ Ide o trestné činy prijímania úplatku (§ 328 až 330 TZ), podplácania (§ 332 až 334 TZ), nepriamej korupcie (§ 336 TZ), volebnej korupcie (§ 336a TZ), športovej korupcie (§ 336b TZ) a prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody (§ 336c až 336d TZ).

¹⁶ ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 59. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5264> [cit. 10. 2. 2023].

¹⁷ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMAKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 373.

¹⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 334.

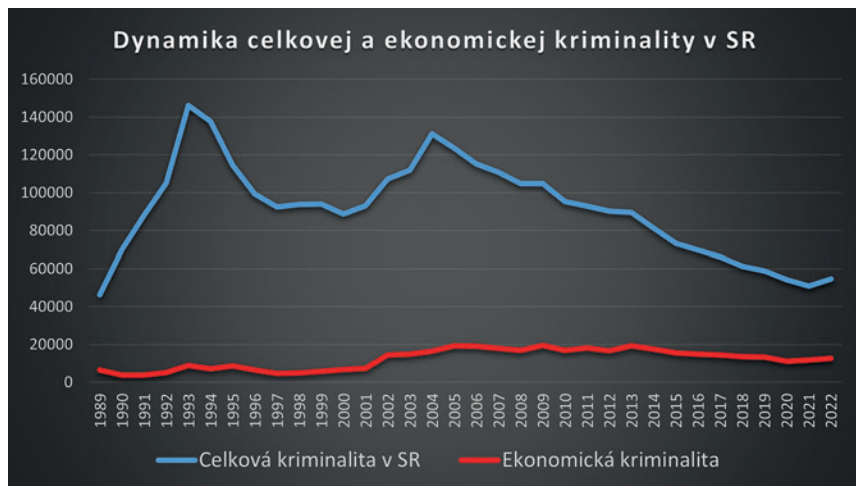
ekonomickej kriminality pritom nemôže byť ktokoľvek, ale spravidla len osoba v určitom spoločenskom alebo ekonomickom postavení, pričom sa vyznačuje vyšším stupňom inteligencie a vedomostí než páchatelia inej trestnej činnosti.¹⁹ Ekonomické trestné činy sú často dlhodobé a podrobne plánované, sú vykonané sofistikovaným spôsobom, páchatelia majú značnú variabilitu a dynamicky sa dokážu prispôsobiť legislatívnym zmenám a nedostatkom aplikačnej praxe. Ekonomické trestné činy sú tiež často spáchané v skupine, ktorá môže mať charakter až zločineckej organizácie, a majú preto veľmi vysokú mieru latencie a nízke percento objasnenosti. Sú mnohokrát spojené s činnosťou veľkých nadnárodných firiem, majú cezhraničný charakter a spôsobujú rádovo vysoké škody, pričom tok finančných transakcií je spravidla len ťažké vysledovať. Ide o oblasť kriminality, ktorá je sa mimoriadne ťažko dokazuje a vyžaduje zložité znalecké dokazovanie. Ekonomická kriminalita pritom poškodzuje široký okruh osôb, obeťami sa nestávajú len priame ciele kriminálnych útokov, ako sú obvykle právnické osoby pôsobiace v ekonomickej sfére, obchodné spoločnosti, prípadne štát, ale aj občania, napr. ako vkladatelia či zamestnanci napadnutých subjektov, zákazníci poškodení cenovými manipuláciami, nekvalitnými výrobkami či službami, občania krajiny ukrátení následkom daňových únikov, atď. Nedostatočne riešená ekonomická kriminalita potom postupne spôsobuje stratu dôvery v právny štát a v justíciu, destabilizuje podnikateľské prostredie, deštruuje ekonomický systém krajiny a z dlhodobého hľadiska dokonca rozkladá morálku spoločnosti a fungovanie základných hodnôt demokracie.²⁰

¹⁹ KLIMEK, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 410.

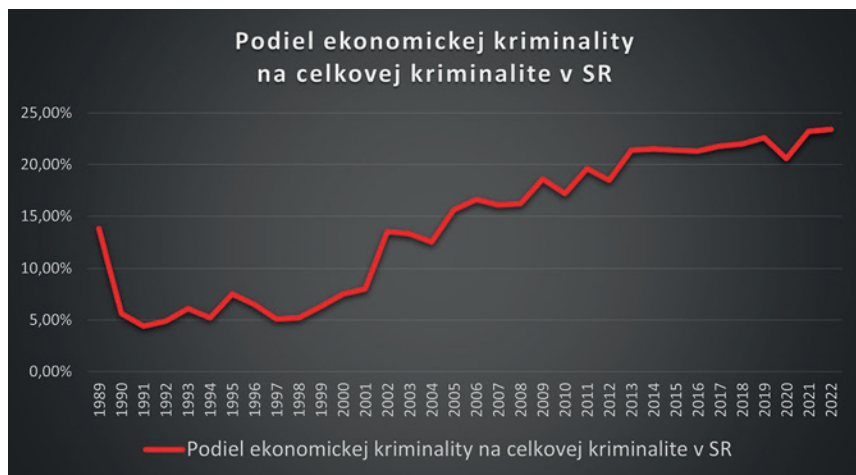
²⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 375.

2 Vývoj a štruktúra ekonomickej kriminality v SR

Graf č. 1: Vývoj celkovej a ekonomickej kriminality v SR v rokoch 1989–2022 (v tis. TČ)

Graf č. 2: Vývoj podielu ekonomickej kriminality na celkovej kriminalite v SR 1989–2022

Zdroj: Štatistiky kriminality Ministerstva vnútra SR

Komentár ku grafom č. 1 a 2:

V prvom grafe ponúkame vývojovú krivku celkovej a ekonomickej kriminality v SR, a to od roku 1989 až po zatiaľ posledný štatisticky spracovaný rok 2022. Ide o údaje zo štatistických ročeniek Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.²¹ Z uvedeného je evidentné, že celková kriminalita mala v SR po roku 1989 trvalo vzostupný trend a v roku 1993 bol zaznamenaný doposiaľ historicky najvyšší počet registrovaných trestných činov (146 125 TČ). Druhým vývojovým vrcholom registrovanej kriminality v SR bol rok 2004 (131 244 TČ). Od roku 2004 však možno konštatovať, že registrovaná kriminalita zaznamenáva v absolútnych číslach v SR postupný masívny pokles, a to až na hodnoty porovnateľné s obdobím pred novembrom 1989. Najmenej TČ bolo registrovaných v roku 2021 (50 915), v poslednom roku 2022 došlo po dlhom období k miernemu nárastu (54 586 TČ). To znamená, že v porovnaní s rekordným rokom 1993 registrovaná kriminalita dosiahla v súčasnosti pokles o takmer 63 %.

Pri pohľade na vývoj ekonomickej kriminality sa vývojové trendy javia odlišne. Aj zmenou legislatívy, nedostatkom skúsenosti páchatel'ov a zatiaľ len minimom možností ich organizovanej a medzinárodnej spolupráce, ekonomická kriminalita mala po novembri 1989 trvalo zostupný trend a v 90. rokoch uplynulého storočia dosahovala podiel na celkovej kriminalite len okolo 5–6 %, s historicky najnižším počtom registrovaných ekonomických trestných činov aj historicky najnižším podielom na celkovej kriminalite v roku 1991 (3 881 registrovaných ekonomických TČ, čo predstavovalo podiel len 4,4 % na celkovej kriminalite). Približne od roku 2002 je však vidieť výrazný nárast nielen počtu registrovaných ekonomických trestných činov, ale aj výrazný nárast podielu ekonomickej kriminality. V absolútnych číslach najviac ekonomických trestných činov bolo pritom v SR registrovaných v roku 2009 (19 518 TČ, čo bol podiel 18,6% na celkovej kriminalite). Možno tiež konštatovať, že hoci v absolútnych číslach zaznamenávame od roku 2014 trvalý pokles registrovaných ekonomických trestných činov, avšak miera poklesu je podstatne nižšia, ako je to pri miere poklesu celkovej kriminality (od r. 2014 celková kriminalita klesla o takmer 33 %, avšak ekonomická kriminalita za rovnaké sledované obdobie klesla len o necelých 27 %).

²¹ Dostupné z: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> [cit. 13. 2. 2023].

V tejto súvislosti je však napokon potrebné zdôrazniť jednu alarmujúcu skutočnosť. Tá spočíva v enormnom a prakticky nepretržitom náraste podielu ekonomickej kriminality na celkovej kriminalite za posledných 20 rokov, pričom svoj historický vrchol dosiahol v poslednom kalendárnom roku 2022 (podiel ekonomickej kriminality na celkovej dosiahol až 23,4 %), čo znamená od 90. rokov nárast o neuveriteľných vyše 430 %.

Ekonomická kriminalita má tak po majetkovej kriminalite druhý najvyšší podiel na celkovej kriminalite v SR (v roku 2022 bolo registrovaných 18 524 majetkových TČ, čo znamená podiel 34 % na celkovej kriminalite, avšak majetková kriminalita má na rozdiel od ekonomickej dlhodobo výrazný zostupný trend v absolútnych číslach ako aj z hľadiska podielu na celkovej kriminalite).

Graf č. 3: Vývoj objasnenosti celkovej a ekonomickej kriminality v SR v rokoch 1997–2022

Zdroj: Štatistiky kriminality Ministerstva vnútra SR

Komentár ku grafu č. 3:

Na predmetnom grafe vidíme vývoj objasnenosti celkovej a ekonomickej kriminality v SR, a to od roku 1997, kedy Ministerstvo vnútra prvýkrát zverejnilo štatistiky objasnenosti, až po zatiaľ posledný kalendárny rok 2022. Z uvedeného vyplývajú viaceré zaujímavé skutočnosti. Žiada sa azda začať

tým najmarkantnejším rozdielom, ktorý spočíva v tom, že kým miera objasnenosti celkovej kriminality má za posledných približne 15 rokov trvalo vzostupný trend, miera objasnenosti ekonomickej kriminality má naopak negatívnu tendenciu.

Pri bližšom pohľade možno pritom vo všeobecnosti povedať, že miera objasnenosti celkovej registrovanej trestnej činnosti je v SR za uplynulých 25 rokov niekde na úrovni 52 %. Najnižšia miera objasnenosti celkovej kriminality bola zaznamenaná v SR v roku 2004 (39 %), naopak, najvyššie hodnoty dosahovala objasnenosť v roku 2019 (62 %). Od začiatku sledovaného obdobia ide pritom o nárast objasnenosti celkovej registrovanej kriminality o vyše 21 %.

Naproti tomu o miere objasnenosti ekonomickej kriminality v SR možno konštatovať, že za uplynulých 25 rokov pomerne stabilne klesá. Najvyššiu objasnenosť ekonomickej trestnej činnosti bola evidovaná v roku 2001 (76 %). Naopak, historicky najnižšiu mieru objasnenosti ekonomickej kriminality evidujeme v roku 2022 (39 %). To znamená pokles objasnenosti ekonomickej kriminality za sledované obdobie rokov 1997–2022 až o alarmujúcich takmer 42 %.

Graf č. 4: Škody spôsobené ekonomickou kriminalitou v SR v rokoch 1997–2022 (v mil. €)

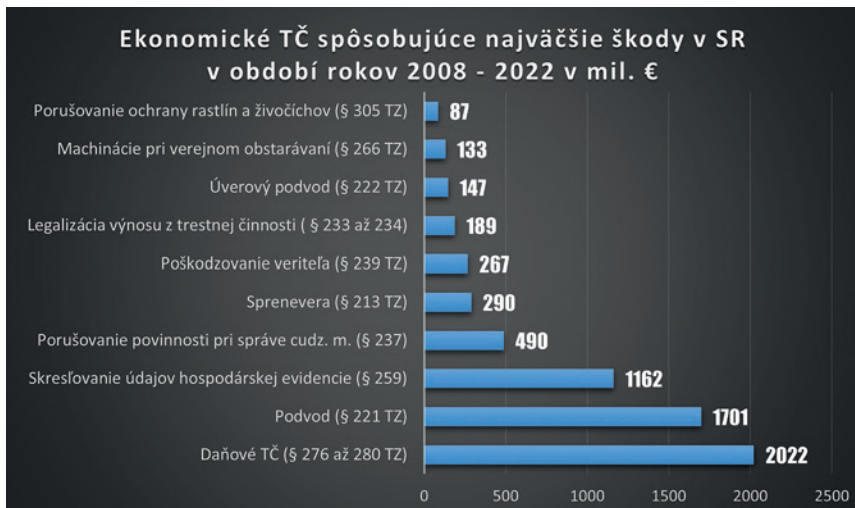
Komentár ku grafu č. 4 a č. 5:

Už vyššie sme sa zmienili, že ekonomická kriminalita spôsobuje mimoriadne vysoké materiálne škody. Z grafu č. 4 vyplýva, že v podmienkach SR je to za sledované obdobie rokov 1997 až 2022 priemerne každoročne okolo 500 mil. €. V poslednom štatisticky spracovanom kalendárnom roku 2022 dosiahla výška škôd spôsobených registrovanou ekonomickou kriminalitou hodnotu takmer 380 mil. €. Výška škôd však pomerne významne fluktuuje.

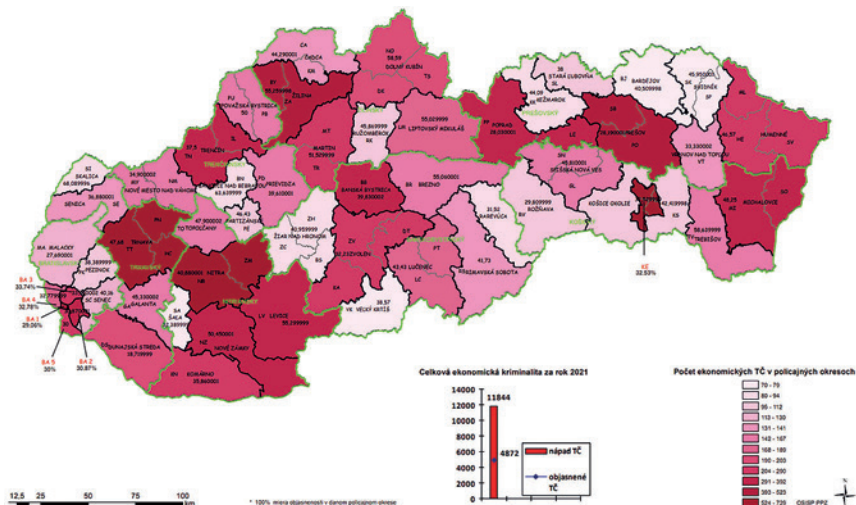
Zaujímavú výpovednú hodnotu môžu mať v tomto smere aj štatistické dáta MV SR o podiele škody spôsobenej ekonomickou kriminalitou na škode spôsobenej celkovou kriminalitou. Tu možno konštatovať, že na začiatku sledovaného obdobia, teda v roku 1997, dosiahli škody spôsobené ekonomickou kriminalitou na celkovej podiel len 57 % (škody spôsobené registrovanou kriminalitou celkovo dosiahli 315 mil. €, škody spôsobené ekonomickou kriminalitou dosiahli 180 mil. €). Tento podiel sa však až na minimálne výnimky prakticky neustále zvyšoval a v súčasnosti sa pohybuje v rozmedzí od 75 do 90 %. V roku 2022 napr. dosiahol tento podiel 85 % (škoda spôsobená kriminalitou celkovo dosiahla takmer 445 mil. €, škoda spôsobená ekonomickou kriminalitou dosiahla takmer 380 mil. €).

Z ekonomických trestných činov spôsobujú pritom v SR najväčšie škody dlhodobo daňové trestné činy (za uplynulých 24 rokov v hodnote vyše 2 mld. €). Zároveň je potrebné vyzdvihnúť, že práve daňové trestné činy sú aj najčastejšie zistenými ekonomickými TČ (od r. 2015 má štatistické prvenstvo stabilne TČ nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 TZ, pričom v roku 2022 bolo registrovaných 5176 daňových TČ, ktoré tak tvorili vyše 40% zo všetkých ekonomických trestných činov v SR, a takmer 10 % z celkovej kriminality vôbec).

Graf č. 5: Štruktúra ekonomických trestných činov podľa celkovej spôsobenej škody v SR

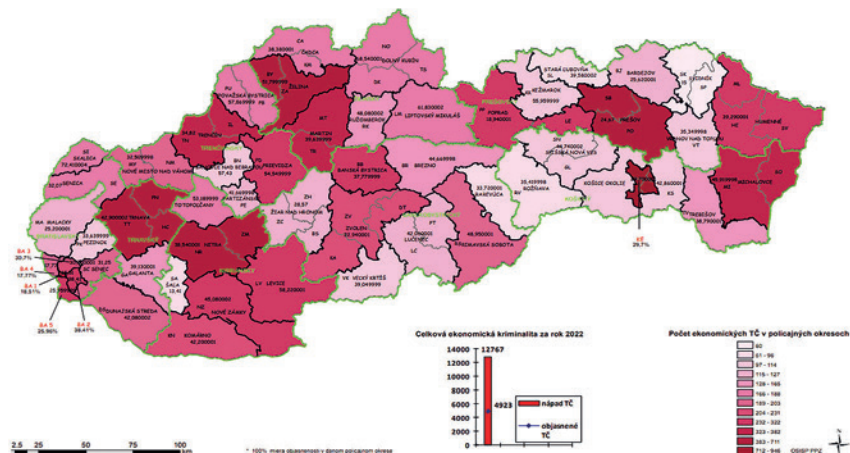

Mapa č. 1: Kriminálna geografia ekonomických trestných činov v SR za rok 2021

Mapa č. 2: Kriminálna geografia ekonomických trestných činov v SR za rok 2022

Zdroj: Mapy trestných činov Ministerstva vnútra SR²²

Komentár k mapám č. 1 a 2:

Na uvedených mapách môžeme vidieť kriminálnu geografiu ekonomickej kriminality v SR za uplynulé dva kalendárne roky 2021 a 2022. Pri ich vzájomnej komparácii možno svorne konštatovať, že najväčšia frekvencia páchania ekonomických trestných činov bola v oboch rokoch v krajských mestách a ich blízkom okolí, a to predovšetkým v okolí Košíc, Prešova, Žilina, Trnavy a Nitry. Až potom nasleduje Bratislava, Trenčín, resp. Banská Bystrica. Pomerne vyššiu úroveň registrovaných ekonomických trestných činov si však môžeme všimnúť v oboch uvedených rokoch aj v pohraničných oblastiach, a to osobitne v okresoch východného Slovenska pri štátnej hranici s Ukrajinou (okres Michalovce, resp. Humenné), resp. pri hranici s Maďarskom (okresy Nové Zámky a Levice).

²² Dostupné z: https://www.minv.sk/?mapy_trestnych_cinov_v_SR_2022 [cit. 13. 2. 2023].

Tabuľka č. 1: Vývoj počtu odsúdených za ekonomické TČ v SR a ich zloženie v r. 2018–2021

	2018	2019	2020	2021	Celkovo
Odsúdení celkovo	29 385	28 431	25 392	23 644	106 852
Za TČ hospodárske (V. hlava osob. č. TZ)	1 044 (3,6 %)	979 (3,4 %)	884 (3,5 %)	791 (3,4 %)	3 698 (3,5 %)
Z toho muži/ženy/ recidivisti	925 m.(88 %) 119 ž. (12 %) 283 r. (27 %)	863 m.(88 %) 116 ž. (12 %) 365 r. (37 %)	775 m.(88 %) 109 ž. (12 %) 154 r. (17 %)	708 m.(90 %) 83 ž. (10 %) 155 r. (20 %)	3 271 (88 %) 427 ž. (12 %) 957 r. (26 %)
Daňové TČ	929	836	695	646	3 106 (2,9 %)
TČ korupcie	86	62	128	121	397 (0,4 %)
Subvenčný podvod	85	112	110	100	407 (0,4 %)
Legalizácia výnosov z trestnej činnosti	13	9	13	26	61 (0,06 %)

Zdroj: Štatistické ročenky Analytického centra Ministerstva spravodlivosti SR²³

Komentár k tabuľke č. 1:

V tabuľke máme zohľadnené počty odsúdených v SR celkovo a za TČ hospodárske, teda za tie, ktoré sú upravené v V. hlave osobitnej časti slovenského TZ. V tabuľke sú tiež spracované aj počty odsúdených za vybrané ekonomické trestné činy, teda zo IV., V. hlavy aj VIII. hlavy osobitnej časti TZ. Je potrebné uviesť, že ide o údaje o odsúdených od roku 2018 po rok 2021. Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR totiž pred rokom 2018 nezverejňovalo dáta o odsúdených za trestné činy hospodárske, a posledné spracované štatistiky uverejnilo zatiaľ iba za rok 2021. Aj tie pozostávajú len z uvedenia počtu odsúdených za konkrétny trestný čin, zloženia odsúdených podľa pohlavia a recidívy.

²³ Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum-mssr/> [cit. 14. 2. 2023].

Z uvedených čiastkových údajov možno pritom vyčítať predovšetkým to, že podiel odsúdených za trestné činy hospodárske z V. hlavy osobitnej časti TZ predstavuje len zlomok z celkového počtu odsúdených (celkovo za sledované obdobie rokov 2018–2021 je to len 3,5 %). Ak sa vrátíme k policajným štatistikám, trestné činy hospodárske predstavovali v tomto období až 12 % z celkového počtu registrovaných TČ v SR. Druhým zaujímavým faktom je, že počet odsúdených celkovo klesol za uvedené obdobie o necelých 20 %, avšak počet odsúdených za trestné činy hospodárske klesol až o 25 %. To všetko zrejme okrem iného opät' potvrdzuje, že aplikačná prax má značné problémy s dokazovaním predmetnej trestnej činnosti.²⁴ Takže je tu nielen vysoká miera latencie, ale objasňovania ekonomickej trestnej činnosti, či už pôjde o trestné činy zo IV., V., VI. či VIII. hlavy osobitnej časti slovenského TZ. A s tým samozrejme potom súvisí aj vývoj počtu odsúdených za predmetnú trestnú činnosť.

Z hľadiska zloženia páchatel'ov odsúdených za trestné činy hospodárske na základe ich pohlavia možno konštatovať, že kým muži predstavujú dlhodobo asi 85 % všetkých odsúdených celkovo v SR, pomer odsúdených mužov za trestné činy proti hospodárstvu predstavoval až 88 %, čiže v danom prípade ide o oblasť, kde majú muži ešte výraznejšie zastúpenie na páchaní trestnej činnosti. V tejto súvislosti sa tiež možno dotknúť aj vývoja počtu recidivistov. Kým totiž miera recidívy celkovo dosahuje v SR v sledovanom období okolo 35 %, pri trestných činoch hospodársky sa javí byť dlhodobo nižšia, a dosahuje v priemere len okolo 26 %. Zastúpenie mladistvých je pri tomto druhu trestnej činnosti iba minimálne.

Napokon by sme sa ešte radi dotkli aj počtu odsúdených za vybrané hospodárske trestné činy. Tu so suverénnym náskokom vedú opät' daňové trestné

²⁴ Nejde len o to, že pri tejto trestnej činnosti sa ťažko získavajú a vyhľadávajú dôkazy pre nálezité zistenie skutkového stavu vecí, ale odhaľovanie tejto trestnej činnosti komplikuje aj charakter skutkových podstat veľkej časti hospodárskych trestných činov, ktoré majú blanketovú povahu a odkazujú na iné právne predpisy z iných právnych odvetví. Polícia a prokuratúra zároveň nedisponuje potrebnými znalosťami ani technickými prostriedkami, aby rozplietli komplikované reťazce jednotlivých ekonomických trestných činov, osobitne ak je tam prítomný medzinárodný prvok. K tomu pozri bližšie DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 195; JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 383–385; GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 342–344.

činy, za ktoré bolo v sledovanom období odsúdených až 84 % zo všetkých páchatel'ov odsúdených za hospodárske trestné činy, resp. takmer 3 % zo všetkých odsúdených v SR vôbec.

3 Záver

Ekonomická kriminalita je v súčasnosti jednou z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich oblastí kriminalít vôbec. V podmienkach SR tieto konania naplňajú znaky skutkových podstat predovšetkým hospodárskych trestných činov a znaky skutkových podstat tých majetkových trestných činov, ktoré poskytujú ochranu záujmom štátu a EÚ, právnických osôb a fyzických osôb v oblasti ekonomiky, ktoré majú iný ako individuálny charakter, ako aj znaky skutkových podstat trestných činov environmentálnej a korupčnej povahy.

Pri bližšom pohľade na štatistiky MV SR a MS SR možno pritom konštatovať, že síce v Slovenskej republike zaznamenávame od roku 2014 postupný pokles registrovaných ekonomických trestných činov, avšak ten je výrazne pomalší, než je pokles celkovej kriminality. To má za následok pomerne masívny a už 20 rokov trvajúci nepretržitý nárast podielu ekonomickej kriminality na kriminalite celkovej, pričom svoj historický vrchol dosiahol práve v poslednom kalendárnom roku 2022 (23,4 %). Ekonomická kriminalita má tak po majetkovej kriminalite druhý najvyšší podiel na celkovej kriminalite v SR.

Alarmujúcim je aj to, že objasnenosť beztak vysoko latentnej ekonomickej kriminality za posledných 25 rokov klesla až o 42 % a v súčasnosti sa podarí orgánom činným v trestnom konaní objasniť len asi 40 % prípadov.

Z hľadiska výšky škôd spôsobených ekonomickou kriminalitou konštatujeme, že v priemere ide za posledných 25 rokov ročne o asi 500 mil. €, aj keď tieto hodnoty z roka na roka výrazne fluktuujú. Je však nesporné, že ekonomická kriminalita má na svedomí dlhodobo 75–90 % všetkých škôd spôsobených trestnou činnosťou v krajine.

Napokon je potrebné uviesť tú skutočnosť, že počet odsúdených za predmetnú trestnú činnosť dosahuje výrazne nižšie hodnoty, než v prípadoch iných druhov kriminalít, keďže aplikačná prax má stále značné problémy s dokazovaním predmetnej trestnej činnosti. Najviac odsúdených v rámci ekonomickej kriminality je pritom dlhodobo za daňové trestné činy.

References

DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, 413 s. ISBN 978-80-7380-891-4.

GRĚVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, 631 s. ISBN 978-80-7502-499-2.

KLIMEK, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, 780 s. ISBN 978-80-571-0251-9.

KOPRLOVÁ, J. Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. In: *Dny práva 2008*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 150–176. ISBN 978-80-210-4733-4.

ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 59–69. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvpr/article/view/5264> [cit. 10. 2. 2023].

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s. ISBN 978-80-7400-732-3.

<https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum-mssr/>

<https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>

https://www.minv.sk/?mapy_trestnych_cinov_v_SR_2022

Contact – email

evaszabovapftu@gmail.com

stefanzemanpftu@gmail.com

TEÓRIA RACIONÁNEJ VOLBY A JEJ VÝZNAM V KRIMINOLÓGII

The Theory of Rational Choice
and its Importance in Criminology

Ondřej Laciak, Lukáš Turay

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameriava na teóriu racionálnej voľby a jej vývoj v rámci kriminológie. Cieľom je predovšetkým predstaviť túto teóriu širšiemu publiku a rovnako predstaviť aj teóriu odstrašenia. Cieľom príspevku je aj kriticky zhodnotiť teóriu odstrašenia a preukázať, že smer sprísňovania trestných sadzieb nie je dobrý smerom pre slovenskú trestnú politiku.

Keywords in original language

Trestný čin; odstrašenie; teória racionálnej voľby; trestná politika.

Abstract

The paper focuses on the theory of rational choice and its development within criminology. The aim is primarily to present this theory to a wider audience and also to present the theory of deterrence. The aim of the contribution is also to critically evaluate the theory of deterrence and to demonstrate that the direction of tightening criminal rates is not a good direction for Slovak criminal policy.

Keywords

Crime; Deterrence; Rational Choice Theory; Criminal Policy.

1 Úvod¹

Kriminologické teórie a smery sú zabudnutým odvetvím trestnej politiky. Prečo hovoríme o trestnej politike a nie o trestnom práve? Pretože pojem trestná politika predstavuje širší pojem, ktorého súčasťou je viacero faktorov, ktoré sa podieľajú na boji proti kriminalite. Mnohí kriminológovia, trestní právnici a sociológovia sa snažia prísť na univerzálnu teóriu, ktorá by zdôvodnila páchanie trestných činností, teda spravidla metódou indukcie ustáliť príčiny kriminality. Kriminalita je však jav nepredvídateľný a svojim spôsobom natoľko komplexný, že vysvetliť páchanie trestnej činnosti jednoduchou vetou, alebo súvetím sa zdá byť nereálny. V histórii sa však nájdu aj prípady, keď sa kriminológia pokúšali vysvetliť zločinnosť univerzálnou teóriou.²

Príčinami kriminality, ako i príčinami vôbec, sú aktívne sily, ktoré svojou aktívnou silou vyvolávajú jej existenciu. Príčinami konkrétneho trestného činu sú také aktívne sily, ktoré vyvolávajú u subjektu záujmy a motívy smerujúcimi k jeho spáchaniu.³ Podľa Turayovej sa pri skúmaní príčin kriminality treba zamerať na vnútornú (subjektívnu) a vonkajšiu (objektívnu) príčinu. Vnútorná príčina je v človeku, v jeho morálke, psychike, v citovej a racionálnej oblasti, v charakterových vlastnostiach, v úrovni právneho vedomia a pod. Nemožno pritom vylúčiť ani vplyvy biologických, neurofyziologických a iných predpokladov jednotlivca. Je to komplex osobitných vlastností patriacich ku konkrétnemu človeku. V podstate rovnaké vonkajšie podmienky niekedy pôsobia na správanie človeka diametrálne odlišne.⁴ Kriminalita bude naďalej parazitovať na ekonomike, politike, náboženstve, charitatívnych aktivitách, ideológii, medzinárodných vzťahoch, obchode, výrobe ekológii, vzdelaní, vede, umení a všetkých ostatných oblastiach spoločnosti.⁵ Chalka a Holcr konštatujú, že nie je možné obísť tú skutočnosť,

¹ Príspevok je výstupom z projektu APVV 19-0102, Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

² Napríklad nemecký lekár J. Langen tvrdil, že zločin je osud a je len otázkou genetickej výbavy páchatela.

³ KOVALEV, M. I. Issledovanieje obščebrazovatel'nogo urovňa prestupnikov. In: AVANESOV, G. A. *Kriminologia. Prognostika. Riadenie*. Gorkij, 1975, s. 41.

⁴ TURAYOVÁ, Y. *Kriminologické aspekty zločinu*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, s. 15.

⁵ HOLCR, K., CHALKA, R. *Prognóza a kontrola vývoja kriminality v Slovenskej republike*. Bratislava: Policajný inštitút AFG, 2001, s. 55.

že kriminalita vo všetkých formách jej možného pôsobenia sa aj naďalej bude čím ďalej, tým viac prispôsobovať trhovým podmienkam.⁶

2 Kriminologické teórie

Kriminalita človeka fascinovala už od nepamäti. Napríklad Sokrates považoval výskyt kriminality za nevedomosť. Kľúčom ku kriminalite bolo hlavne vzdelanie a učenie. Hippokrates prisudzoval zločincovi rôzne telesné znaky a choroby.

Kriminológia ako veda o zločine sa snaží jednotlivé príčiny (všeobecnejšie, ale aj relatívne často používaný pojem aj faktory) triediť do skupín, ktoré by zjednodušili celkovú systematiku nazerania na zločin. Zdôrazňujú sa tri pojmy, ktoré sú úzko späté, ale ich význam je rozdielny. Ide o pojmy kriminologické teórie, kriminologické smery a kriminologické školy.

Kriminologické teórie sa snažia o odhalenie príčin kriminality a o vysvetlenie podstaty súvislosti zločinu ako aj o nachádzanie kľúču k jej potláčaniu. Kriminologických teórií je neskutočné množstvo a stále pribúdajú.

Kriminologické smery predstavujú súhrn kriminologických teórií, ktoré spája predovšetkým podobné sociologické, psychologické alebo biologické faktory.

Posledným pojmom sú kriminologické školy ktoré sú charakteristické predovšetkým osobou bádateľa. Ide o skupinu bádateľov ktorých je možné charakterizovať určitými prevažne spoločenskými spoločnými metodologickými východiskami a konkrétnymi metodologickými prístupmi k príčinám kriminality. Teória racionálnej voľby patrí medzi klasické teórie v kriminológii a predstavuje určitú renesanciu týchto myšlienok.

3 Teória racionálnej voľby

Racionalizmus sa v slovníkoch slovenského pravopisu definuje ako zdôrazňovanie rozumu ako nezávislého nástroja poznania so súčasným odmietaním skúseností a zmyslového vnímania. Teória racionálnej voľby predstavuje návrat ku klasickým teóriám kriminológie, ktoré vychádzali z jednoduchého

⁶ HOLCR, CHALKA, op. cit., s. 56.

postulátu, že človek je tvor inteligentný a v plnej miere zodpovedá za vlastnú voľbu a za vlastné konanie. Táto teória, vychádza z jednoduchého predpokladu: človek je *Homo economicus*. To znamená, že všetky jeho rozhodnutia v rámci trestnej činnosti sú riadené predpokladom určitého ziskom a spočítaním potenciálnych rizík. Jedným z faktorov, ktoré ovplyvnili sociológov na začiatku 20 storočia bol rozmach ekonomických vied. Jedným z prvých autorov, ktorí začali nahliadať na kriminalitu ako na racionálne konanie bol Chicagsky sociológ Gary Becker. Vo svojej štúdií nazvanej „Zločin a trest: ekonomický prístup“, sa zameral na ekonomický aspekt páchania trestnej činnosti a páchatel'ov nazval uprednostňovačmi rizika.⁷ Základy teórie racionálnej voľby však úplne rozvinuli až D. Cornish a R. V. Clark v článku *Modeling offenders decisions* z roku 1982.⁸ Vo svojom článku autori poukázali na množstvo nedostatkov súčasného kriminologického teoretizovania. Mnohé z nich vyplývali z dvoch základných predpokladov:

- páchatelia sú iní ako ostatní ľudia,
- kriminalita je jednotný jav.

Väčšina kriminologických teórií sa obmedzujú na obmedzený výber premenných odvodených z jednej alebo druhej z prekrývajúcich sa disciplín. Žiadna z významných teórií nezohľadnila primerane situačné premenné. Racionalita však zdôrazňuje racionálne prvky kriminálneho správania a vyžaduje, aby boli vysvetlenia špecifické pre konkrétne formy trestnej činnosti. Vyžaduje tiež, aby sa venovala pozornosť zásadnému rozdielu medzi zapojením do trestného činu (v jeho rôznych štádiách) a trestnými činmi ako takými. Tým poskytuje rámec, ktorý dokáže pokryť celú škálu potenciálne relevantných premenných (vrátane situačných). Tvrdili, že je potrebné, aby sa výskum kriminality zamerl na venovanie väčšej pozornosti perspektíve páchatel'a pri skúmaní kriminálnej kariéry a objasnenie rozhodovacích procesov v bode spáchania trestného činu. Autori sa nesnažili nájsť perfektnú teóriu na zločin. Snažili sa nájsť len teóriu, ktorá je len „dostatočne dobrá“, aby vysvetlila páchanie niektorých trestných činov. Prišli na to, že podľa ich

7 BECKER, G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *The Journal of Political Economy*. 1968, roč. 76, č. 2 (Mar.–Apr.), s. 169–217.

8 CLARKE, R. V., CORNISH, D. B. Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy. *Crime and Justice*. 1985, roč. 6, s. 147–185. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1147498> [cit. 10. 2. 2023].

názoru je ľudské konanie účelové (páchateľ sa v rámci trestnej činnosti snaží byť pomstiteľ, finančne si privyrobit'). Ako príklad by sme si mohli zobrať prípad z USA. V roku 2004 dostali niektorých obyvateľia USA záhadný fax, v ktorom bolo uvedené: „*Mám na Vás ďalšiu požiadavku. Chcem kúpiť akcie IFLB. Ich cena sa strojnásobí rovnako ako v prípade SIRI.*“ Týchto faxov bolo po celom USA poslaných približne 150 000. Pod týmto faxom bol podpísaný tajomný Chris. Prijemcovia ktorým bol tento typ poslaný si mysleli, že mali jednoducho šťastie, že niekto im omylom poslal správu. Cena akcií firmy IFLB sa behom 4 dní zvýšila o 160 %. Neskôr sa však ukázalo že neexistuje žiadny zázračný typ na akcie, ani žiaden Chris. Všetky faxy boli len súčasťou obrovského podvodu, ktorý mal obeť prinútiť kúpiť akcie bezcennej spoločnosti, aby podvodníci mohli na tomto narastie zarobiť. Polícia Spojených štátov amerických vypátrala odosielateľa týchto faxov a bol to Michael Pickenson, ktorý bol synom ropného investora T. Boone Peckensa. Celý tento podvod záhradného znalosti plánovanie a vynaliezavosť. Tento prípad zo Spojených štátov amerických je dôkazom toho, že niektorí páchatelia svoju trestnú činnosť starostlivo plánujú, napr. si zabezpečujú vhodné vybavenie a snažia sa vhodným plánom vyhnúť odhaleniu. Takéto plánované akcie naznačujú, že rozhodnutie spáchať trestný čin zahŕňa racionálne rozhodovanie ktorého cieľom je maximalizovať osobný zisk a vyhnúť sa odhaleniu a trestu.

Nemusí ísť pritom výlučne iba o majetkové alebo ekonomické trestné činy. Uvedená teória vychádza z predpokladu, že páchateľ sa rozhodne pre spáchanie trestného činu po dôkladnom zvážení subjektívnych a objektívnych faktorov. Pod subjektívnymi faktormi si môžeme predstaviť napríklad ekonomickú situáciu páchatel'a, chuť pomstiť sa, alebo nevynímajúc aj prípady, jednoducho túžbu zažiť adrenalín. Medzi objektívne faktory naopak možno zaradiť napríklad riziko zadržania a odhalenia jeho trestnej činnosti, výška uloženého trestu v prípade odsúdenia. V prípade, že potenciálny zisk prevyšuje nad potencionálnymi rizikami, páchateľ sa rozhodne, že trestný čin spácha. V opačnom prípade sa skôr zdrží trestnej činnosti. Zástancovia teórie racionálnej voľby vnímajú trestný čin v dvoch rovinách. Prvá sa vzťahuje na samotný charakter trestnej činnosti a na trestný čin ako taký, druhá rovina sa zameriava na špecifiká konkrétneho páchatel'a. Napríklad trestný

čin skrátenia dane a poistného podľa § 276 TZ. Páchatel' napríklad maliar, ktorý má samostatne zárobkovú činnosť, robí päťkrát do týždňa a len trikrát za vykonanú prácu vydá faktúru. Jeho náchylnosť k spáchaniu trestného činu ovplyvní viacero faktorov: napríklad presvedčenie zákazníka, že keď mu nedá doklad, bude to pre neho lacnejšie, nedokonalosť daňového systému, malá pravdepodobnosť odhalenia takéhoto konania. Iste aj páchatel' zvažuje situáciu, konzekvencie svojho konania, aké má skúsenosti z minulosti, potenciálne riziko oznámenia, potreba finančných prostriedkov a pod. Prípady racionálnej voľby môžeme vnímať aj v bežnom živote. Napríklad užívatelia omamných a psychotropných látok často v trestnom konaní vypovedajú, že sa dopúšťali aj inej trestnej činnosti, aby získali finančné prostriedky na drogy (ukradli bicykel alebo obraz, predali ich a kúpili si drogy). Teória racionálnej voľby sa zameriava na konkrétne trestné činy.

V podmienkach Slovenskej republiky je dlhodobo na predných priečkach fenomenológie trestných činov trestný čin krádeže podľa § 212 TZ. Zahraničné výskumy preukázali, že páchatelia si pri spáchaní trestného činu všimajú a hodnotia miestne podmienky, predmet záujmu ako aj efektivitu postihovania protiprávneho konania.⁹ Ronald Clarke a Patricia Harris zistili, že páchatelia krádeží aut sú pri výbere značky veľmi selektívni a majú autá rozdelené podľa účelu. Lacnejšie autá používajú väčšinou na predaj náhradných dielov, zatiaľ čo nemecké značky sú vhodné na pomalé rozpredanie predovšetkým vďaka kvalitnému audiu.¹⁰ Teória racionálnej voľby relatívne ľahko zdôvodňuje páchanie majetkovej resp. ekonomickej trestnej činnosti. Môžu byť však napríklad racionálne aj trestné činy pri ktorých je prítomné násilie? V tejto súvislosti bol vykonaný výskum, ktorý sa zameriaval na páchatel'ov trestného činu lúpeže, v rámci ktorého bol zahrnutý aj prvok násilia. Jeden páchatel' v rámci predmetného výskumu uviedol, že sa rozhodol byť lupičom pretože sa pri lúpeži cíti bezpečne. Pri lúpeži si môže vybrať svoju obeť a môže si aj vybrať miesto spáchania trestného činu. V uvedenej štúdií bolo prezentované, že páchatelia trestného činu lúpeže si vo všeobecnosti vyberajú ciele v blízkosti svojich domovov, alebo v miestach, kde to dobre

⁹ SIEGEL, L. J. *Criminology the Core – fourth edition*. Belmont: Wadsworth, 2018, s. 89.

¹⁰ CLARKE, R., HARRIS, P. Auto Theft and Its Prevention. In: TONRY, M., MORRIS, N. (eds.). *Crime and Justice: An Annual Edition*. Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 1–54, s. 20–21.

poznajú. Rovnako je počet lúpeží nižší v oblastiach, kde pôsobia tzv. susedské hliadky.¹¹

4 Kontrola zločinnosti podľa teórie racionálnej voľby

Ak by sme prijali tézu, že zločin je racionálny, potom by malo byť racionálne aj premýšľanie o sankciách. Práve na tomto postuláte potom zástancovia teórie racionálnej voľby zakladajú svoju obhajobu teórie odstrašenia, ktorú vnímajú ako kľúčovú v rámci prevencie. Pokiaľ je páchanie trestnej činnosti založené na vyvažovaní potenciálnych benefitov v porovnaní s možnými následkami, tak riešenie tejto rovnice by malo potom spočívať v jednoduchom riešení. Spraviť uvedené váženie tak, aby sa zločin skrátka nevyplatil. Prevencia proti páchaniu trestnej činnosti je potom postavená na troch základných pilieroch:

- istota trestu,
- rýchlosť trestu,
- prísnosť trestu.

Všetky tieto piliere sa však navzájom ovplyvňujú. Niektorí autori tvrdia, že v prípade, ak by sme všetky finančné prostriedky investovali do istoty trestu (napríklad navýšenie počtu príslušníkov policajného zboru), nemusel by byť dodržaný druhý pilier-rýchlosť trestu, z dôvodu, že by sudy nestíhali právoplatne potrestať páchatel'ov.

4.1 Istota trestu

Častým dôvodom na prijímanie nových právnych noriem je snaha o zabezpečenie alebo dosiahnutie vyššej efektívnosti práva.¹² Podľa všeobecnej teórie odstrašenia, ak je vysoké riziko zatknutia, odsúdenia a následnej sankcie, kriminalita by mala automaticky klesnúť. Páchatelia si pri rozhodovaní či spáchať trestný čin uvedomia, že akýkoľvek benefit z trestnej činnosti je následne odňatý a sú potrestaní. Páchatelia však naďalej budú páchať trestné činy, ak si budú istí, že napriek tomu, že budú prichytení pri trestnom

¹¹ WRIGHT, R., DECKER, S. *Armed Robbers in Action: Stickups and Street Culture*. Boston: Northeastern University Press, 1997.

¹² ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu. In: ČENTĚŠ, J. a kol. (eds.). *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 28.

čine, dokážu sa vďaka svojim kontaktom, z tohto trestu vymaniť. Riešenie v tomto prípade by teda malo byť jednoduché, skrátka navýšiť počet príslušníkov Policajného zboru. Zahraničné výskumy ukazujú, že v mestách s vyšším počtom policajných hliadok dochádza k postupnému znižovaniu kriminality. Dôležitý je však aj samotný prístup policajtov.

4.2 Rýchlosť trestu

Dôležitým faktorom je samotná rýchlosť uloženia trestu. V rámci práva (obzvlášť práva trestného) musí platiť: „*Neskorá spravodlivosť je odopretá spravodlivosť.*“ (Denegatio iustitiae). Uvedená skutočnosť je odvodzovaná z čl. 48 ods. 2 Ústavy SR: „*Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti, a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.*“ Rovnako dôraz na rýchlosť konania kladie aj Európsky súd pre ľudské práva, ako aj samotný Dohovor o základných ľudských právach a slobodách, ktorý v čl. 6 ods. 1 deklaruje: „*Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom.*“

4.3 Prísnosť trestu

Niektorí autori uvádzajú, že účelom trestnej politiky by malo byť vytvorenie systému prísnych hrozieb. Ernest van den Haag, americký sociológ, uvádza: teória odstrašovania, na rozdiel od retribučnej teórie, ponúka nesvojvoľný spôsob určovania „správnych“ rozsudkov pre každý trestný čin v kardinálnom a bežnom zmysle. Zistilo sa, že teória odstrašovania ponúka základ pre povinné, spravodlivé, rovnaké a optimálne odstrašujúce rozsudky.¹³ Niektorým výskumom sa podarilo preukázať, že rýchlosť, istota trestu a jeho výška môže mať vplyv na kriminalitu. Antonio Tavares, Silvia Mendes a Claudia Costa realizovali v roku 2009 výskum, ktorý sa zamerával na trestnú politiku vo vzťahu k dopravnej politike v Portugalsku. Mapovala sa dopravná politika od rok 90. V tomto období sa politika vo vzťahu k trestným činom v doprave menila celkov 3krát. Prvý krát sa zvyšovala výška trestu za trestné činy v doprave. Druhý-krát sa zvyšovali sankcie za alkohol za volantom.

¹³ HAAG, E. van den. The Criminal Law as a Threat System. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1982, roč. 73, s. 785.

V poslednom kroku sa pristúpilo k uprednostňovaniu zaplatenia sankcie na mieste. Toto zvýšenie maximálnych trestov vedie k približnému priemernému zníženiu mesačného počtu nehôd a zranení o 0,5 percenta. V samotnej analýze sa však autori skôr odvolávajú na istotu a rýchlosť trestu ako na samotnú výšku sankcie.¹⁴ Napriek tejto skutočnosti neexistuje zatiaľ žiaden relevantný výskum, ktorý by dokázal preukázať, že prísna sankčná politika odrádza páchatel'ov od trestnej činnosti. V bežnej situácii by potom muselo platiť, že ak by sme za každý trestný čin zaviedli trest smrti, splnil by sa vytúžený cieľ spoločnosti – skončenie kriminality. Ako však ukazujú zahraničné výskumy, tento naratív nefunguje. Aj keď je trest smrti účinný, nie je bez vážnych problémov. Napríklad, keď Geoffrey Rapp študoval vplyv trestu smrti na bezpečnosť policajtov, zistil, že zavedenie trestu smrti v skutočnosti vytvorilo mimoriadne nebezpečné prostredie pre príslušníkov orgánov činných v trestnom konaní. Keďže trest smrti nemá odstrašujúci účinok, zločinci s väčšou pravdepodobnosťou zabíjajú policajtov, keď je zavedený trest smrti. Je tragické, že trest smrti môže dôstojníkov ukolísat' k falošnému pocitu bezpečia, čo spôsobí, že poľavia z ostražitosti – zabijú menej zločincov, no sami sú zabití častejšie.¹⁵

5 Záver

V uvedenom článku sme predstavili koncept teórie racionálnej voľby a s ňou spojenú teóriu odstrašenia, ktoré sú momentálne veľmi zastávané predovšetkým zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Tento postulát je založený na určitej renesancii myšlienok Cesare Beccariu, ktorý už vo svojej dobe uviedol, že človek je tvor rozumný a plne zodpovedný za svoje konanie. V súčasnosti je však takéto nazeranie na potláčanie kriminality prekonané. Zahraničné výskumy jasne dokazujú, že výška trestu nemá priamy vplyv na výšku kriminality. Túto skutočnosť by mal v tvorbe trestnej politiky rešpektovať aj zákonodarca a neprístupovať k neúmernému zvyšovaniu trestných sadzieb. Naopak by malo dôjsť k postupnej depenalizácii vo väčšine skutkových podstatí.

¹⁴ TAVARES, A., MENDES, S., COSTA, C. The Impact of Deterrence Policies on Reckless Driving: The Case of Portugal. *European Journal on Criminal Policy & Research*. 2008, č. 14, s. 417–429.

¹⁵ SIEGEL, L. J. *Criminology the Core*. 4. vyd. Belmont: Wadsworth, 2018, s. 95.

References

- AVANESOV, G. A. *Kriminologia. Prognostika. Riadenie*. Gorkij, 1975.
- BECKER, G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *The Journal of Political Economy*. 1968, roč. 76, č. 2 (Mar.–Apr.), s. 169–217.
- CLARKE, R. V., CORNISH, D. B. Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy. *Crime and Justice*. 1985, roč. 6, s. 147–85. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1147498> [cit. 10. 2. 2023].
- ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu. In: ČENTĚŠ, J. a kol. (eds.). *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 28–41. ISBN 978-80-7160-577-5.
- HAAG, E. van den. The Criminal Law as a Threat System. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1982, roč. 73.
- HOLCR, K., CHALKA, R. *Prognóza a kontrola vývoja kriminality v Slovenskej republike*. Bratislava: Policajný inštitút AFG, 2001.
- KOVALEV, M. I. Issledovanije obščebrazovatel'nogo urovňa prestupnikov. *Sovetskoje gosudarstvo i pravo*. 1968.
- SIEGEL, L. J. *Criminology the Core – fourth edition*. Belmont: Wadsworth, 2018, 512 s. ISBN 978-0495809838.
- WRIGHT, R., DECKER, S. *Armed Robbers in Action: Stickups and Street Culture*. Boston: Northeastern University Press, 1997.
- CLARKE, R., HARRIS, P. Auto Theft and Its Prevention. In: TONRY, M., MORRIS, N. (eds.). *Crime and Justice: An Annual Edition*. Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 1–54.
- TAVARES, A., MENDES, S., COSTA, C. The Impact of Deterrence Policies on Reckless Driving: The Case of Portugal. *European Journal on Criminal Policy & Research*. 2008, č. 14, s. 417–429.
- TURAYOVÁ, Y. *Kriminologické aspekty zločinu*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, 149 s. ISBN 808-904-725-4.

Contact – email

ondrej.laciak@flaw.uniba.sk; lukas.turay@flaw.uniba.sk

JE POLITICKÁ KORUPCE JEVEM HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITY?

Is Political Corruption a Phenomenon of Economic Crime?

Jana Tlapák Navrátilová, Ingrid Galovcová

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika /
Fakulta bezpečnostně právní, Policejní akademie ČR
v Praze, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá problematikou politické korupce a jeho vztahu k hospodářské kriminalitě. Autorky poukazují jednak na neexistenci ustálené definice hospodářské kriminality, ale i absenci exaktního vymezení korupce, potažmo politické korupce. Poukazují na možné průniky korupčního jednání s hospodářskou kriminalitou a zdůrazňují potřebu právní regulace lobbingu v České republice.

Keywords in original language

Hospodářská kriminalita; korupce; lobbing; politická korupce; úplatkářství.

Abstract

The paper deals with the issue of political corruption and its relationship to economic crime. The authors point to the lack of a established definition of economic crime, but also the absence of an exact definition of corruption, eventual political corruption. They point to possible intersections between corrupt behavior and economic crime and emphasize the need for legal regulation of lobbying in the Czech Republic.

Keywords

Economic Crime; Corruption; Lobbying; Political Corruption; Bribery.

1 Úvod

Otázka, kterou jsme si položily jako téma našeho příspěvku, vypadá na první pohled banálně. Stačí se ale podívat na stránky Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování, kde je pod pojmem hospodářské kriminality mimo jiné řazena právě korupce, potažmo politická korupce, která ale není výslovně zmíněna. Podle našeho názoru to ale tak jednoduchá otázka není. Například výzkumy veřejného mínění kladou hospodářskou kriminalitu a korupci vedle sebe jako dva různé druhy kriminality. Neexistence ustálené definice hospodářské kriminality, ale i problematické vymezení hranice mezi politickou korupcí a legálním lobbíngem vyvolávají nejasnosti při posuzování trestněprávní relevance konkrétního jednání.

2 Hospodářská nebo ekonomická kriminalita

Při výzkumu IKSP na téma ekonomické kriminality uvádí autoři,¹ že je v praxi obvykle též užíván pojem hospodářská trestná činnost, resp. hospodářská kriminalita. Zdůrazňují, že obsah pojmu ekonomická (hospodářská) kriminalita dosud nebyl jednoznačně definován a nemá ani v trestně právní teorii ani v kriminologii jednotné, a tedy obecně respektované pojmové obsahové vymezení. V praxi jsou pojmy hospodářská a ekonomická kriminalita zaměňována a používána jako synonyma, což je dané i neexistencí ustálené definice hospodářské kriminality, ale i běžným zaměňováním pojmů ekonomika a hospodářství v jejich obecném smyslu. V odborné literatuře obou výše zmíněných oborů je hospodářská kriminalita nejčastěji charakterizována jako delikvence s vysokou mírou společenské nebezpečnosti, s časově náročnou a věcně nesnadnou prokazatelností úmyslného trestného chování, s důsledky v podobě značných finančních škod a s nemalou latencí. Tento stav není vlastní jen domácí půdě, nejinak je to i pokud jde o zahraniční kriminologické poznatky.

Prolínání pojmů hospodářské a ekonomické kriminality je spjato s podstatou zájmů, jejichž ohrožení nebo porušení je kriminalizováno, když určité ekonomické zájmy lze považovat za podmnožinu zájmů hospodářských.

¹ SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality* [online]. Praha: IKSP, 2004, s. 5. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf> [cit. 11. 02. 2023].

Např. Chmelík hospodářskou trestní činnost charakterizuje jako „*zaviněné jednání popsané ve zvláštní části trestního zákona, poškozující nebo obrozující hospodářský pořádek, systém ekonomických a souvisejících právních vztahů, jejich fungování, práva a oprávněné zájmy subjektů těchto vztahů.*“² Ochrana systému ekonomických vztahů a jejich fungování je tak podřazována pod hospodářskou trestnou činnost. Naproti tomu Baloun chápe ekonomickou kriminalitu jako obecnější pojem, jehož subkategorie tvoří hospodářská a finanční kriminalita. Tento názor je ovšem ojedinělý. Většina autorů se ale přiklání k možnosti, kdy jsou oba tyto pojmy, tedy hospodářská a ekonomická kriminalita, považovány za synonyma a často bývají navzájem zaměňovány.³

Zoubková a Scheinost ve 4. vydání Kriminologie definují hospodářskou kriminalitu jako protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu (stát, obchodní společnost nebo fyzická osoba), které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat.⁴ Kadeřábková ve své definici chápe hospodářskou kriminalitu jako úmyslné protiprávní jednání, který se obsahuje finančního nebo jiného prospěchu, a to k újmě jiného ekonomického subjektu. V obou uvedených definicích je újma jiného ekonomického subjektu.⁵

3 Hospodářská kriminalita vs. politická korupce

Všeobecně uznávanou definici korupce najdeme jen stěží. Jednotná definice, která by v plném rozsahu vystihovala všechny aspekty tohoto fenoménu neexistuje. Specifita spjatá s variabilitou různorodých jednání, jež lze v širším smyslu pod korupci podřadit, je důvodem, který exaktní definici korupce vylučuje. Nás zaujala definice Kramáře, který korupcí rozumí neoprávněně

² CHMELÍK, J., HÁJEK, P., NEČAS, S. 2005. Úvod do hospodářské kriminality. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 17. ISBN 80-868-9813-x.

³ BALOUN, V. *Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky: důležitá závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice II“*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 9.

⁴ ZOUBKOVÁ, I., SCHEINOST, M. In: GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 278. ISBN 9788074786143.

⁵ KADEŘÁBKOVÁ, D. *Hospodářská trestná činnost a její projevy: důležitá závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice II“*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-67-3.

získání určité výhody v potenciálně konkurenčním prostředí více uchazečů o určitou službu v důsledku či v souvislosti s poskytnutím úplatku konkrétní osobě, která získání takové neoprávněné výhody slíbí. Politickou korupci přitom označovat jako korupci velkou, kdy toto označení vychází ze skutečnosti, že se jedná o úplatky ve velkých rádech ve velmi omezeném okruhu osob.⁶

Za pojmový znak korupčního jednání je považováno i zneužití postavení spojené s porušením principu nestrannosti při rozhodování, motivované snahou po zisku.⁷ Právě motivace politika při rozhodování o potřebě prosazování určitých zájmů a s tím spojené rozhodování spojené s jeho postavením může být důležitým kritériem pro rozlišení lobbingu (jako právem aprobované činnosti) a politickou korupcí zaměřenou na dosažení osobního prospěchu. Snaha o „zobchodování“ politického postavení může vést k trestné činnosti zaměřené na získání majetkového prospěchu, přičemž korupční jednání v materiálním smyslu představuje způsob zapojení se do páchaní hospodářské trestné činnosti, a to zejména v oblasti veřejných zakázek. Kriminalizace nezákonného jednání souvisejícího se zadáváním veřejných zakázek má představovat krajní prostředek ochrany veřejných rozpočtů a naplnění požadavku, aby byly spotřebovávány řádně a efektivně, bez jakéhokoliv druhu zvýhodňování účastníků zadávacího řízení. V praxi se nelze vyhnout politickému rozhodování o některých veřejných zakázkách realizovaných např. za účelem zabezpečení služeb ve veřejném zájmu, jejichž rozsah nebo způsob provedení, zejména na komunální úrovni, bývá i předmětem politického boje jednotlivých aktérů zapojených do komunální politiky, rozhodným však bude, jestli se tento boj odehrává ve vztahu k prosazování potřeby řešit určitou oblast navrhovaným způsobem, nebo jestli jsou politické zájmy, potažmo nepřípustné ekonomické zájmy, prosazovány až v průběhu zadávacího řízení. Je tedy nezbytné odlišovat legitimní politický boj od politické korupce jako protiprávního jednání porušujícího i chráněné zájmy hospodářské politiky.

⁶ KRAMÁŘ, R. Stručně pojednání o korupci. *Právní prostor* [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/strucne-pojednani-o-korupci> [cit. 11. 2. 2023].

⁷ RŮŽIČKA, M. Ke stíhání korupce z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 1, s. 1.

Blízký vztah mezi politickou korupcí a hospodářskou kriminalitou lze dovozovat i ze základního pojmu rozhodného pro vymezení korupčního jednání, jímž je souvislost s obstaráváním obecného zájmu. Obstarávání obecného zájmu je s politickými aktivitami imanentně spjato, ale souvislost s obstaráváním obecného zájmu je rovněž znakem skutkové podstaty objektivní stránky úplatkářských trestných činů vymezených v třetím dílu hlavy desáté zvláštní části trestního zákoníku. K průniku úplatkářských jednání s hospodářskou kriminalitou může docházet v situacích, kdy individuální objekt chráněný konkrétní skutkovou podstatou spáchaného hospodářského trestného činu je věcí obecného zájmu. Souběh úplatkářských a hospodářských trestných činů je možný.

Z kriminologického hlediska je hospodářská kriminalita i korupce v převážné míře páchaná stejným typem pachatelů, když se jedná o typickou kriminalitu tzv. bílých límečků. Využití mocenského potenciálu nebo ekonomického vlivu ve spojení se sofistikovanými postupy a propracovanými zastíracími jednáními jsou společnými prvky. Úzká souvislost mezi korupcí a hospodářskou kriminalitou je tedy zřejmá, ale její označování přímo za hospodářskou kriminalitu není namístě. Chmelík v této souvislosti upozorňuje, že i když je korupce s hospodářskou kriminalitou souvisí a často je ve spojení s ní zmiňována, představuje korupce samostatný fenomén a chápeme ji v širší smyslu než úplatkářství. Obsahuje např. i klientelismus nebo lobbismus a lze jí definovat jako „*neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy spočívající v nabídce, příslibu, realizování výhody v něčím prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu*“⁸. Tato definice tedy zahrnuje širší okruh jednání, než jsou ta, která jsou trestněprávně relevantní.

4 Politická korupce vs. lobbying

Pokud vycházíme ze zmíněných definic, je zřejmé, že v těch nejčistších případech je politická korupce hospodářskou kriminalitou, ale jsou nepochybně situace, kdy nebude nikomu činěna žádná újma, a přesto jednání bude kvalifikováno jako korupce. V tomto případě budeme jen velmi těžko

⁸ CHMELÍK, J. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, s. 21.

hovořit o hospodářské kriminalitě. Typickým případem může být získání veřejné zakázky, kdy máme jediného soutěžitele, jeho nabídka je bezesporu nejvýhodnější, a přesto se jedná o korupci. V tomto případě bychom mohli zkusit využít definici Porady nebo Musila, kteří hospodářskou kriminalitu vnímají jako soubor společensky škodlivého a nebezpečného jednání, které je páčáno v souvislosti s podnikáním a ohrožuje nebo přímo poškozují hospodářský systém a ekonomické vztahy, zájmy či práva hospodářských subjektů.⁹ Pokud netrváme na konkrétní ekonomické újmě v příčinné souvislosti s politickou korupcí, pak se nám již lépe podřazuje pod hospodářskou kriminalitu.

Co se týká politické korupce, je samozřejmě nutné si uvědomit i tenkou, a místy těžko definovatelnou hranici mezi lobbingem a politickou korupcí. K tomu je nutné definovat i pojem lobbingu. Laická veřejnost ve většině případů považuje úplatky a lobbing za to samé. Často bývá lobbování označováno za úplatky v obleku.¹⁰ Zatímco oba instituty se snaží získat pozitivní výsledek pro lobbujícího či korumpujícího, je rozdíl v postupech. Úplatkářství je považováno za nákup síly – platí se za zaručení určitého výsledku, zatímco lobbování je označováno jako snaha ovlivnit moc, často za poskytnutí finančních prostředků. Jako hlavní rozdíl bývá uváděno, že úplatkářství je trestné, zatímco lobbování je legální. Toto rozlišení nám příliš nepomůže, neboť se jedná o důsledek, nikoliv příčinu rozdílů mezi jednotlivými postupy.

Žádná přesná definice lobbingu neexistuje a lze si jej tedy vykládat různě. Lze se často setkat s názorem, že lobbing je špatný a nelegální. Domníváme se, že tento stav je do jisté míry způsoben nepřilíš vhodným prezentováním lobbingu. Lobbing je činnost, která vede k hájení vlastních či jiných zájmů, při níž se staví především na silných argumentech, analýze a informacích.¹¹ Nejedná se tedy o žádné nelegální nebo snad špatné jednání.

⁹ PORADA, V. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-194-0. MUSIL, J., KONRÁD, K., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 8071798789.

¹⁰ Bribery vs. Lobbying: What's the Difference. *Investopedia* [online]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0912/the-differences-between-bribery-and-lobbying.aspx>

¹¹ KADĚRA, M., VLAČIHOVÁ, A. *Lobbing*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2011, s. 6.

V demokratickém světě je lobbying prakticky nevyhnutelný. Dokonce Transparency International sama sebe na svých webových stránkách označuje za lobbistu. Lobbying je odvozen od slova lobby, které pochází z anglického jazyka a je používáno především pro označení vstupní haly, haly jako místa pro setkávání politiků se zástupci veřejnosti, ale také pro skupinu osob ovlivňující zákonodárce, případně označení snahy o ovlivnění úředníků veřejností.¹²

Jak bylo výše uvedeno, přesná definice lobbyingu neexistuje a na toto téma panuje řada názorů. Níže se zaměříme na jednotlivé definice od různých odborníků. Lobbying můžeme definovat jako „*veškerou činnost vykonávanou s cílem ovlivnit rozhodovací procesy orgánů (evropských) a formulování politiky*“.¹³ Tato definice je velmi stručná a jedná se spíše o základní nastínění problematiky lobbyingu. Podobně stručnou definici uvádí i Philip Kotler v rámci marketingu v návaznosti na public relations, kdy uvádí, že lobbying je „*jednání se zástupci zákonodárců a státních úředníků obledně podpory či zamítnutí legislativních opatření*“.¹⁴ Vnímání lobbyingu tak nalzáme v různých odvětvích, například i v marketingu. Jednou z nejčastějších definic, se kterými se lze setkat v odborné literatuře, je od Luigiho Graziana, podle kterého je lobbying „*specializovaná a odborná reprezentace prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb; ve své povaze velmi odlišná od obecné nespécializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmů lobbista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace*“.¹⁵ V této definici je tak jasně vyloučeno korupční jednání a vymezuje se rozdíl mezi lobbyingem a volenými zástupci. Dále se setkáváme i s definicí, kdy „*lobbying je taková činnost organizované zájmové skupiny, která je založena na poskytnutí informací, jež jsou zpracovány odpovídajícím způsobem, ve vhodném čase, na konkrétním místě*“, např. během práce na návrhu zákona v parlamentní komisi „*a zvolenou*

¹² Lobby. *English Oxford Living Dictionaries* [online]. [cit. 10. 12. 2018]. Dostupný z <https://en.oxforddictionaries.com/definition/lobby>

¹³ KADERA, M., VLAČIHOVÁ, A. *Lobbying*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2011, s. 6.

¹⁴ KOTLER, P., KELLER, K. L. *Marketing management*. Praha: Grada, 2007, s. 633.

¹⁵ GRAZIANO, L. Lobbying and the Public Interest. In: CLAEYS, P.-H. *Lobbyisme, pluralisme et intégration européenne: Lobbying, pluralism and European integration*. Bruxelles: Presses interuniversitaires européennes, 1998, s. 43.

cestou,“ např. prostřednictvím spolehlivých osob nebo profesionálních lobbyistů. „Cílem tohoto postupu je legální úprava procesu politického rozhodování, jejíž provedení příznivě ovlivní realizaci skupinových zájmů.“¹⁶ V této definici je tak uveden jeden z nejzákladnějších aspektů lobbingu, tedy především poskytování informací, získaných analýzou a použitých ve správný čas a na správném místě. I v této definici je patrný především legální postup při lobbingu. Už na konci 19. století v USA se stále více uvažovalo o tom, zda je lobbing nebezpečný pro společnost a zda není spíše korupčním jednáním.

Chceme-li rozlišit korupci a lobbing, musíme si uvědomit, že lobbing nemůže spočívat v jednání osoby, která chce neoprávněně zvýhodnit nebo poškodit jinou osobu či skupinu, nemůže se týkat situace, kdy by prosazovaná věc měla poškodit veřejný zájem či je prosazovaná věc v osobním zájmu funkcionáře, a nebudeme se zabývat ani situací, kdy funkcionář za prosazení určité věci požaduje protislužbu či platbu. Hezké rozlišení lobbingu a korupce přináší ve svém článku Sylvie Stará, která říká, že lobbista přichází s informací, kdežto úplatkář s obálkou.¹⁷ To je sice výstižná, ale poměrně zjednodušená definice, a pokud osoba přichází s obálkou, pak skutečně nemůže být lobbistou. Ačkoliv má slovo lobbing poměrně negativní punc, ve výsledku nejde o nic špatného. Cílem lobbingu je předat relevantní a pravdivé informace, a to zejména lidem, kteří v dané věci rozhodují, a podpořit tak jejich rozhodnutí, byť logicky v zájmu lobujících. V České republice není lobbing nijak právně upraven ani regulován, jde v podstatě o prosazování zájmů, ale zcela legálními prostředky, přesvědčováním a vhodným informováním rozhodujících osob. Lobbování může být spojeno s poskytováním analýz a zjišťováním těch relevantních informací, které jsou následně pro lobbování použity. Nicméně ve výsledku lze shrnout, že jde o práci s informacemi, a že lobbing v České republice stojí tzv. *praeter legem*. Naopak korupce (v jejím užším smyslu) je jednání, které je protizákonné a je zákonem výslovně zakázáno, tedy je tzv. *contra legem*. Máme na mysli zejména trestněprávní rovinu, a to trestné činy úplatkářské.

¹⁶ JABLOŇSKI, A. *Politický marketing: úvod do teorie a praxe*. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 151.

¹⁷ https://finance.idnes.cz/lobbing-nebo-korupce-rozdil-je-podstatny-fpo-/podnikani.aspx?c=A070819_135816_firmy_rady_vra

Aplikační problémy může způsobovat fakt, že zákon neurčuje jednoznačně žádnou hranici mezi darem, pozorností, provizí a úplatkem, a v konkrétní věci nemusí být jednoznačné, jak případnou pozornost nebo drobný dar poskytnutý úřední osobě posoudit a určit tak, jestli z kvalitativního hlediska poskytované plnění má charakter úplatku. Musil v této souvislosti konstatuje, že „*žádné zákonodárství, ani judikatura nikde ve světě nenašly obecně akceptovatelný způsob, jak odlišit úplatek od zdvořilostních darů [...] místní historická a sociální specifika jsou tak silná, že lze jen těžko přenášet jakýkoliv vzor ze zahraničí*“.¹⁸ Při rozlišení daru od úplatku není podle našeho názoru zásadní způsob, jakým se plnění poskytuje (ať otevřeně nebo v tajnosti), ale charakter vzájemného vztahu subjektů a také příčinná souvislost, v jaké se poskytuje. Pokud tedy při realizaci lobbingu bude např. poskytnuto úřední osobě společensky akceptovatelné plnění, např. poskytnutí občerstvení, úhrada cestovních nákladů při cestě nezbytné pro obeznámení se s řešenou problematikou na konkrétním místě apod., nelze takovéto plnění spojovat výlučně se snahou ovlivnit rozhodování kýženým směrem, ale je nutné na něj nahlížet jako na prostředek umožňující poskytnutí relevantních informací o věci lobbovanému, nikoliv jako na úplatek. Důsledné rozlišování povahy plnění a jeho účelu bez ohledu na jeho formální označení je proto žádoucí. Nejvyšší soud ČR v minulosti konstatoval, že „*nezpůsobilost výboby ve smyslu § 334 odst. 1 trestního zákoníku spočívá v účelu, který pachatel zamýšlí dosáhnout a který se může týkat také ovlivnění konkrétního subjektu v záležitosti, která je předmětem zájmu pachatele. Pro závěr o tom, že jde o úplatek, není rozhodující jeho formální označení (např. jako sponzorský dar), ale jeho skutečná povaha ve spojení se sledovaným účelem*“.¹⁹

Lobbistické aktivity zacílené na ovlivnění názoru úřední osoby musí sledovat oprávněný zájem (veřejný nebo i soukromý), jehož naplnění je souladné s právním řádem. Intervence lobbisty směřuje k postupu nebo způsobu rozhodnutí úřední osoby, která je jednou z možných alternativ výkonu jeho kompetence nebo úřední činnosti. Činnost nebo rozhodování úřední osoby se může dotýkat oblasti, o které nemá všechny informace nebo znalosti prostředí, příp. fungování určitého prostředí, přičemž právě lobbing prosazující partikulární zájmy jí poskytne širší náhled na věc. Lobbování

¹⁸ MUSIL, J. Zahraniční trestněprávní úpravy potírání korupce. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 2, s. 2–8, s. 4. ISSN 1211-2860.

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016.

přítom nesměruje k porušování zákona nebo jeho obcházení, ale k přijetí efektivní právní úpravy (v případě lobbingu na legislativní úrovni) nebo řádné a správné aplikace právních předpisů (v případě lobbingu na úrovni exekutivy). Je zřejmé, že legitimita uplatňovaného zájmu sama o sobě není dostatečným atributem pro odlišení lobbingu od korupce. Úprava úplatkářských trestních činů nezohledňuje charakter protiplnění, které má být za úplatek poskytnuto, z hlediska jeho oprávněnosti. Znakem skutkové podstaty je poskytnutí úplatku v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu nebo podnikáním a nerozlišuje se, jestli plnění, které se uplácějícímu dostává, je protiprávní, nebo jestli by na něj i při neexistenci korupčního vztahu měl nárok.

V současné době neexistuje právní úprava lobbingu, byť se o ní zákonodárci opakovaně pokoušeli. Naposledy v listopadu loňského roku rozeslalo ministerstvo spravedlnosti do připomínkového řízení návrh zákona o lobbingu, přičemž právě přijetí tohoto zákona je uváděno jako jedna z hlavních podmínek potlačení politické korupce.

5 Závěr

Jak vyplývá z našeho příspěvku je otázka politické korupce velmi problematická. Je tristní, že lobbing je i třicet let po převratu považován za zhmotnění zla v politice. Přestože existuje minimum rozhodnutí, která by se lobbingem zabývala, ať už zprošťujících či odsuzujících, je lobbing neustále vnímán jako hlavní korupční moment, byť latentní.

Pokud se podíváme na první otázku položenou již v samotném názvu příspěvku, je zřejmé, že podle některých definic hospodářské kriminality, lze politickou korupci do ní zařadit. Myslím, že ale větší problém spočívá v definici samotné politické korupce, která nemůže být cizelována, dokud nebude existovat regulace lobbingu zákonem a nedojde k jeho reálné legitimizaci.

Náš příspěvek bychom uzavřely slovy senátora McCaina, který na otázku novináře, jaký je rozdíl mezi lobbingem a korupcí, odpověděl: „*To, co dělám já, je lobbing, to, co dělají mí protivníci, je korupce.*“

References

- BALOUN, V. *Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky: dílčí závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice II“*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.
- GRAZIANO, L. Lobbying and the Public Interest. In: CLAEYS, P.-H. *Lobbyisme, pluralisme et intégration européenne: Lobbying, pluralism and European integration*. Bruxelles: Presses interuniversitaires européennes, 1998.
- CHMELÍK, J. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-434-x.
- CHMELÍK, J., HÁJEK, P., NEČAS, S. *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9813-x.
- JABLOŇSKI, A. *Politický marketing: úvod do teorie a praxe*. Brno: Barrister & Principal, 2006, 151. ISBN 80-7364-011-2.
- KADERA, M., VLAČIHOVÁ, A. *Lobbing*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2011.
- KADERÁBKOVÁ, D. *Hospodářská trestná činnost a její projevy: dílčí závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice II“*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-67-3.
- KOTLER, P., KELLER, K.L. *Marketing management*. Praha: Grada, 2007, s. 633. ISBN 978-80-247-4150-5.
- KRAMÁŘ, R. Stručné pojednání o korupci. *Právní prostor*. [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/strucne-pojednani-o-korupci> [cit. 11. 2. 2023].
- MUSIL, J. Zahraniční trestněprávní úpravy potírání korupce. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 2, s. 2–8. ISSN 1211-2860.
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 8071798789.
- PORADA, V. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-194-0.

RŮŽIČKA, M. Ke stíhání korupce z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 1.

SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: IKSP, 2004. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf> [cit. 11. 2. 2023].

ZOUBKOVÁ, I., SCHEINOST, M. In: GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 9788074786143.

Bribery vs. Lobbying: What's the Difference. *Investopedia* [online]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0912/the-differences-between-bribery-and-lobbying.aspx>

Lobby. *English Oxford Living Dictionaries* [online]. [cit. 10. 12. 2018]. Dostupný z <https://en.oxforddictionaries.com/definition/lobby>

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016. https://finance.idnes.cz/lobbing-nebo-korupce-rozdil-je-podstatny-fpo-podnikani.aspx?c=A070819_135816_firmy_rady_vra

Contact – email

novakojia@prf.cuni.cz / galovcova@polac.cz

PREVENCIA MAJETKOVEJ KRIMINALITY V PODMIENKACH SLOVENSKEHO VÄZENSTVA

Prevention of Property Crime in Slovak Prison Conditions

Jakub Lorko

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej
stráže, Slovenská republika; Právnická fakulta, Univerzita
Komenského v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Predkladaný príspevok sa zameriava na národný projekt Šanca na návrat, ktorého hlavným cieľom je u osôb vo výkone trestu odňatia slobody znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce. Autor v ňom približuje inovatívne postupy pri resocializácii a aktívnej podpore pri procese začlenenia občanov vo výkone trestu odňatia slobody do spoločnosti v kontexte majetkovej kriminality.

Keywords in original language

Trest odňatia slobody; recidíva; resocializácia; výstupný oddiel; majetková kriminalita; krádež.

Abstract

The presented article focuses on the national project Chance for reentry, the main goal of which is to reduce the risks of social exclusion of individuals serving a custodial sentence and increase their competencies to be successful in the labour market. In article the author presents innovative procedures for resocialization and active support in the process of integrating citizens serving a custodial sentence into society in the context of property crime.

Keywords

Imprisonment; Recidivism; Resocialization; Reentry Unit; Property Crime; Theft.

1 Národný projekt šanca na návrat

Národný projekt Šanca na návrat (ďalej „NP ŠNN“ alebo „projekt“) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Jeho implementáciu v podmienkach Slovenskej republiky zabezpečuje Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej „GR ZVJS“) v 10 partnerských ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody spoločne s partnerom, Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „ÚPSVaR“). Hlavným cieľom projektu je znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce u osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Z hľadiska výkonu trestu odňatia slobody sa majorita aktivít projektu realizuje v rámci jedného zo špecializovaných oddielov výkonu trestu, ktorým je v zmysle § 85 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o výkone trestu“) výstupný oddiel. V zmysle tohto cieľa boli v partnerských ústavoch zriadené samostatné odčlenené priestory, tzv. výstupné oddiely (ďalej „VODD“), ktorých interiérové vybavenie poskytuje terapeutické miestnosti, viacúčelové miestnosti a kuchynky. Cieľom pobytu odsúdených osôb vo výstupných oddieloch je ich príprava na návrat do bežného života, pričom výstupné oddiely predstavujú prechod z tzv. ústavného režimu na slobodu. Vybavenie výstupných oddielov je realizované s dôrazom na elimináciu ústavného prostredia a s ním spojenej prizonizácie, inštitucionalizácie, ideologizácie a senzorickej deprivácie. Činnosti realizované počas pobytu vo výstupných oddieloch sa prioritne zameriavajú na posilňovanie protektívnych a elimináciu rizikových faktorov recidívy trestnej činnosti, tak aby bol čo v najväčšej miere naplnený resocializačný účel trestu v zmysle základných zásad obsiahnutých v § 34 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej „trestný zákon“).

Hlavným merateľným ukazovateľom projektu je počet osôb, ktoré využili nové, inovatívne služby alebo opatrenia na vykonávanie služieb sociálneho

začlenenia, pričom cieľová hodnota je 3 600 osôb. Realizácia projektu je časovo rozložená na obdobie od 1. 10. 2018 do 30. 9. 2023¹.

Úlohy a ciele projektu korešpondujú s účelom výkonu trestu odňatia slobody², ako je ochrana spoločnosti pred páchatelmi trestnej činnosti, zabránenie odsúdeným osobám v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytváranie podmienok podporujúcich a rozvíjajúcich pozitívne osobnostné rezervy pre resocializáciu týchto osôb, aby viedli riadny život.

Z uvedených projektových cieľov vyplývajú 4 základné úlohy:

1. vytvoriť inovátny systém komplexnej podpory odsúdených v plynulom prechode do občianskeho života (a pilotne ho overiť vo výstupných oddieloch partnerských ústavov),
2. prepojiť oddelené politiky penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti (postpenitenciárna starostlivosť sa začína poskytovať už počas výkonu trestu odňatia slobody),
3. znížiť riziká opakovaného páchania trestnej činnosti,
4. vyhodnotené výsledky projektu zapracovať do všeobecne záväzných právnych predpisov a interných riadiacich aktov.

Úlohy a ciele súvisiace s implementáciou projektu sa realizujú v rámci viacerých podaktivít a predstavujú inovátny systém komplexnej podpory:

- a) informačno-poradenské služby vo výstupnom oddiele,
- b) resocializačné a výchovné vzdelávacie programy,
- c) informačno-poradenské služby pre osobitné skupiny,
- d) evaluácia projektu.

1.1 Informačno-poradenské služby vo výstupnom oddiele

Informačno-poradenské služby vo výstupnom oddiele predstavuje komplex odborných činností:

- ktoré budú eliminovať rizikové a posilňovať protektívne faktory recidívy trestnej činnosti (napr. zamestnanie, bývanie, rodinné vzťahy,

¹ Pôvodné obdobie realizácie projektu bolo od 1. 10. 2018 do 30. 9. 2022 s merateľným ukazovateľom 3 200 osôb. Z dôvodu celosvetovej pandémie COVID-19 bol projekt predĺžený do 30. 9. 2023.

² V zmysle § 1a zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

zvládanie zát'azových situácií a i.) a zároveň odsúdenému pomôžu predvídať vznik problémov pri jeho návrate do občianskeho života (napr. modelové situácie týkajúce sa rôznych tém/problémov, ktoré odsúdený rieši po prepustení) a sú v súlade s princípom restoratívnej justície (obnova trestným činom narušeného prostredia),

- sú zamerané najmä na získanie potrebných praktických informácií a dokumentov, týkajúcich sa rôznych administratívnych postupov v súlade s aktuálne platnou legislatívou (napr. riešenie resocializačného príspevku, vybavenie dokladov a i.),
- v rámci ktorých môžu odsúdení samostatne a bez časového obmedzenia využívať informačné kiosky, na ktorých budú pravidelne aktualizované relevantné informácie.³

V rámci skupinových a individuálnych foriem zaobchádzania absolvovali odsúdení viacero aktivít zameraných na formovanie reálnych očakávaní týkajúcich sa života po prepustení, podporu a rozvoj motivácie k pozitívnej zmene a životu bez recidívy, ako aj prijatie zodpovednosti za svoje konanie. Zúčastnili sa pestrého spektra skupinových prednášok a besied zameraných na život po prepustení z výkonu trestu, individuálnou formou im bolo poskytované poradenstvo v otázkach hľadania zamestnania, ubytovania, ale aj poskytovania ambulantnej alebo ústavnej liečby závislostí. Počas pobytu vo výstupných oddieloch sa odsúdené osoby oboznamovali s podmienkami „civilného života“ a pripravovali sa na kontakt s inštitúciami, ktoré je po prepustení potrebné navštevovať, ako napríklad úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, stanica, okresné riaditeľstvo Policajného zboru. Niektoré z uvedených inštitúcií odsúdení navštívili ešte pred prepustením v rámci udeleného voľna na opustenie ústavu.

V procese prípravy odsúdených osôb na život po prepustení boli v projekte spustené inovatívne elektronické služby. Vo výstupných oddieloch

³ VALENTOVIČOVÁ, Z. *Štandardy penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými vo výstupných oddieloch*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2021, s. 15.

partnerských ústavov boli zriadené informačné kiosky⁴, ktoré môžu odsúdení využívať samostatne a bez časového obmedzenia. Pre kiosky bola vyvinutá aplikácia HOLUP⁵, ktorá plní účel digitálneho nástroja na podporu cieľov projektu. Jej hlavnými úlohami naučiť odsúdené osoby pracovať so súčasnými informačnými technológiami, sprostredkovať im aktuálne informácie z oblastí potrebných pre život po prepustení a motivovať a podporiť ich v procese resocializácie. V aplikácii HOLUP sú odsúdeným sprístupnené pravidelne aktualizované informácie z oblasti pomoci pri hľadaní zamestnania, pomoci s nájdením ubytovania a ďalšie relevantné informácie dôležité pre prvé kroky na slobode, tematicky rozdelené na sprievodcu po prepustení a ďalšie rady a tipy, ako vybaviť občiansky preukaz, ako a kde požiadať o príspevok alebo zaevidovať sa na úrade práce a ako vyriešiť mnoho ďalších životných situácií. Tematicky je preto obsah v aplikácii rozdelený do 3 modulov podľa obsahu, a to na modul Práca, modul Ubytovanie a modul Poradenstvo⁶. Obsahovou skladbou, rozsahom a aktuálnosťou poskytovaných informácií je aplikácia HOLUP významným a inovatívnym nástrojom nielen na sprostredkovanie informácií, ale aj na odbremenenie personálu od rozsiahlej agendy a zefektívnenie jeho činnosti.

Súčasťou vybavenia výstupných oddielov sú špeciálne miestnosti na pranie, sušenie a žehlenie a funkčne vybavené kuchynky na prípravu jedla. Tieto miestnosti využívajú odsúdení na znovunadobudnutie a nácvik praktických samoobslužných činností, ktoré sa u odsúdených osôb vplyvom ústavnej formy výkonu trestu odňatia slobody strácajú alebo zhoršujú. Toto vybavenie

⁴ Kiosky sú zariadenia pre odsúdených z výstupných oddielov, ktoré pozostávajú na fyzickej úrovni z oceľového závesného skeletu s rozmermi V: 1000 mm, Š: 500 mm, H: 120 mm. Vymeniteľný predný panel v časti nad obrazovkou rozmerov 10×10 cm. Obsahujú dotykový displej veľkosť 19“, rozlíšenie 1024×1280, procesor Intel Core i3 8109U Coffee Lake 3.6 GHz, Intel Iris Plus Graphic 655 DDR4, 8 GB RAM, SSD WD GREEN SSD 3D 120 GB SATA/600, 2.5“, HDMI, LAN Passmark 4355. Sú tiež vybavené čítačkou čiarových kódov, QR kódov a bezkontaktných kariet NFC a RFID a operačným systémom Windows 10 IoT Enterprise. Softvérové zabezpečenie kiosku a jeho vzdialenú správu umožňuje softvérové vybavenie SiteKiosk for Widows.

⁵ HOLUP – akronym – Hovoriť o Ťuďoch, ubytovaní, práci.

⁶ NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. a kol. *Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022, s. 79 Dostupné z: <https://sancananavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Vystupna-analyza.pdf> [cit. 17. 1. 2023].

je tak ďalšou z mnohých foriem prípravy odsúdených na život na slobode v rámci projektu.

1.2 Informačno-poradenské služby pre špecifické skupiny

Ústavy na výkon trestu odňatia slobody predstavujú špecifické prostredie, v ktorom vykonávajú trest aj špecifické skupiny odsúdených s viacnásobným znevýhodnením. Týmto skupinám odsúdených musí byť venovaná primeraná pozornosť, pretože toto znevýhodnenie môže viesť k rôznym rizikovým situáciám a konfliktom. Do tejto skupiny boli v rámci implementácie projektu zaradení negramotní odsúdení a cudzinci. V rámci tejto podaktivity boli preložené dokumenty so základnými informáciami o VTOS pre cudzincov, vypracované metodiky vzdelávania cudzincov a negramotných osôb a pilotne overené kurzy slovenského jazyka pre cudzincov a kurzy vzdelávania dospelých osôb v elementárnej gramotnosti.

1.3 Resocializačné a výchovné vzdelávacie programy

V rámci tejto podaktivity bolo vyvinutých spolu 10 resocializačných a výchovných vzdelávacích programov. Podrobnejšie informácie o ich obsahu a cieľoch sú predmetom nasledujúcej podkapitoly.

1.4 Evaluácia projektu

Evaluácia projektu sa v rámci implementácie realizuje priebežne, po každej ďalšej naprojektovanej aktivite alebo intervencii. V tomto príspevku uvádzame údaje z evaluácie projektu najmä z oblasti implementácie resocializačných a výchovných vzdelávacích programov. Evaluácia efektivity programov bola súčasťou ich pilotného overovania, zároveň sme v rámci tohto procesu sumarizovali aj spätné väzby od lektorov programov poskytnuté na evaluačných stretnutiach. Tieto spätné väzby boli podkladom pre aktualizáciu resocializačných programov po fáze pilotného overovania, aby sme zabezpečili čo najvyššiu efektivitu pri ich opakovanom spustení.

Celková evaluácia projektu s kompletnou schémou aktivít a podaktivít s výsledkami overovania ich efektivity v súlade s cieľmi bola spracovaná v sumárnom dokumente s názvom „Súhrnná evaluačná správa“.

2 Resocializačné a výchovné vzdelávacie programy

V rámci implementácie projektu boli koncipované štandardizované resocializačné a výchovné vzdelávacie programy, ktorých cieľom je, v zmysle cieľov projektu, získanie, obnova alebo posilnenie kľúčových kompetencií potrebných k sociálnemu začleneniu a predchádzaniu recidívy trestnej činnosti u odsúdených osôb. Tematicky sú jednotlivé programy zamerané na elimináciu rizikových faktorov recidívy trestnej činnosti, z ktorých sa ako najvýznamnejšie v programoch overených praxou („evidence based“) uvádzajú liečba závislosti, kontrolovanie hnevu, zmena kriminálneho štýlu myslenia (zmena postojov), zvyšovanie kompetencií uplatnenia sa na trhu práce a podpora rodinných vzťahov.⁷ V projekte sme vytvorili a pilotne overili spolu 10 resocializačných a výchovných vzdelávacích programov. Pre všetkých odsúdených umiestnených vo výstupných oddieloch partnerských ústavov na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody je určený základný resocializačný a výchovný vzdelávací program (ďalej „ZRaVVP“), tzv. „Základný balík“, ktorý obsahovo pokrýva všetky tematické oblasti relevantné pre elimináciu vyššie uvedených rizikových faktorov recidívy trestnej činnosti.

Okrem Základného balíka bolo koncipovaných 9 špecializovaných výchovných a vzdelávacích programov (ďalej „ŠRaVVP“), ktoré sú venované špeciálnym kritickým oblastiam súvisiacim so zvýšeným rizikom recidívy trestnej činnosti vo väčšom rozsahu a hĺbke v porovnaní so ZRaVVP. Do týchto programov sú odsúdené osoby vo výstupných oddieloch zaraďované na základe identifikovaných rizík a potrieb:

1. ŠRaVVP „Finančná gramotnosť“ sa zameriava na osvojenie základných ekonomických princípov a riešenie záťažových životných situácií najmä v súvislosti so správou a plánovaním osobných finančných prostriedkov, orientácie v systéme štátnych či neštátnych finančných inštitúcií a pod. Stimuluje rozvoj odsúdených osôb v tematických oblastiach ako manažment osobných financií, komunikácia s finančnými inštitúciami, plánovanie rodinného rozpočtu a finančných zdrojov, metódy platobného styku a pod.

⁷ TAYLOR, M. 2017. In: MÓZEŠ, P. *Dôvodová správa: Výber tém resocializačných a výchovných vzdelávacích programov určených prioritne pre odsúdené osoby umiestnené do výstupných oddielov*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2019. Dostupné z: <https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Dovodova-sprava-k-vyberu-tem-RaVVP.pdf> [cit. 27. 12. 2022].

2. ŠRaVVP „Zamestnanosť“ rozvíja vedomosti a kompetencie v tematických oblastiach potrebných na úspešné uplatnenie sa na trhu práce, ako je orientácia na trhu práce, sebaaprezentácia, informačné systémy trhu práce. V záujme eliminácie rizikových kriminogénnych faktorov zvyšuje povedomie o nezamestnanosti a sociálno-patologických javoch s ňou spojených.
3. ŠRaVVP „Život v komunite“ pomáha účastníkom nadobudnúť vedomosti v tematických oblastiach potrebných na elimináciu kriminogénnych faktorov a sociálnej patológie súvisiacich s rizikami života v marginalizovaných komunitách – domácim násilím, závislosťami, prostitúciou, obchodovaním s ľuďmi, sektami, úžerou a pod. V záujme zlepšenia životných podmienok odsúdených program rozvíja ich vedomosti týkajúce sa dôležitosti vzdelania, zdravia, zamestnania a vysporiadania či legalizácie bývania a pod. Ďalším cieľom programu je prispieť k zvýšeniu efektivity resocializácie účastníkov k ich čo možno najmenej problémovému začleneniu sa do bežného života, vrátane zníženia miery rizika recidívy trestnej činnosti. Absolvovanie programu môže mať pozitívny dopad aj na širšiu komunitu, do ktorej sa účastníci po ukončení výkonu trestu vrátia, program tak prispieva aj k celkovému riešeniu problematiky segregovaných komunít.
4. ŠRaVVP „Reštart“ napomáha rozvoju kompetencií potrebných pre úspešné zvládnutie boja so závislosťou, najmä v oblastiach ako intrapersonálne schopnosti, komunikácia, motivácia k zmene životného štýlu, sebaapredanie, riešenie konfliktov, sociálne dôsledky závislosti, prevencia a zvládanie relapsu a pod. Cieľom programu je odovzdať odsúdeným osobám poznatky o závislosti ako takej, o faktoroch, ktoré stoja za vznikom závislostného správania, pomôcť odsúdeným osobám pochopiť zdravotné a sociálne dôsledky závislosti a získať produktívny náhľad v procese zmeny a rozhodnutia k abstinencii. Zameriava sa na posilňovanie motivácie, jasného a realistického sebaopoznania, sebaúcty, sebavedomia, sebakontroly a sebaovládania.
5. ŠRaVVP „Rodina“ sa zameriava na zvýšenie funkčnosti a uvedomenie si hodnoty rodiny a vzťahov, ako aj miesta odsúdených osôb v týchto vzťahoch. Ďalším cieľom je zvýšenie povedomia odsúdených osôb v oblasti práv, povinností a možností rozvoja súvisiacich s rodinnými a inými vzťahmi. Program rozvíja u odsúdených osôb

kompetencie potrebné na udržiavanie, rozvíjanie a nadväzovanie blízkych rodinných a iných dôležitých vzťahov. Účastníkom napomáha nadobudnúť vedomosti v oblastiach ako je postavenie a úloha rodiny v spoločnosti, funkcie rodiny, náročné situácie a problémy v rodine, partnerský vzťah, rodičovské a súrodenecké vzťahy, špecifiká rodiny s členom vo výkone trestu odňatia slobody a pod. Cieľom programu je posilniť rodinu a vzťahy odsúdených osôb ako protektívne faktory dôležité pri znižovaní rizika recidívy trestnej činnosti.

6. ŠRaVVP „Chcem sa zmeniť“ je zameraný na zníženie rizika násilného správania u mladistvých odsúdených osôb. Tematická skladba programu reflektuje kritické oblasti života mladistvých, ako sú dysfunkčné vzťahy podnecujúce násilné správanie, vplyv rovesníckej skupiny na správanie, ovládacie schopnosti, konštruktívne riešenie problémov, násilie v rôznych druhoch vzťahov, reflexia vzniku vlastného násilného správania a stratégie jeho zvládania a pod.
7. ŠRaVVP „Druhá šanca“ je určený mužom dopúšťajúcim sa násilia v blízkych vzťahoch. Tematicky sa podrobnejšie venuje miere akceptácie/tolerancie a uvedomeniu rodových stereotypov a postojov a stereotypov týkajúcich sa násilia v blízkych vzťahoch, pomáha utvoriť náhľad na vlastnú trestnú činnosť, uvedomenie si možnosti voľby medzi násilím a nenásilnými alternatívami správania. Rozvíja schopnosť rozlíšiť násilné a nenásilné správanie, uvedomenie si následkov násilného správania a ziskov a strát súvisiacich s násilím, uvedomenie si hodnoty partnerského vzťahu a schopnosť vcítenia sa do obeť násilného správania.
8. ŠRaVVP „Rozdielnosť nás spája“ je zameraný na realizáciu odborných intervencií znižujúcich riziko opakovaného páchania trestnej činnosti súvisiacej s radikalizáciou a extrémizmom.
9. ŠRaVVP „Šanca pre psie oči“ sa zameriava na zníženie rizika recidívy a vytvorenie predpokladov pre komplexnejší rozvoj osobnosti odsúdeného prostredníctvom zvýšenia právneho povedomia a psychologickéj prípravy. Cieľom programu je viesť účastníkov prirodzenou a nenásilnou cestou k prehĺbeniu sebapoznávania a pozitívneho rozvoja vlastnej osobnosti a podporiť ich v procese pozitívnej zmeny postojov. Práca so zvieratám predstavuje pre odsúdený prirodzený

stimul pre rozvoj empatie, sebapoznania, verbálnych aj neverbálnych komunikačných zručností a sebaovládania. Kontinuálna práca so zvierat'om vo forme výcviku ponúka odsúdeným analógiu a v'ľad pre sebarozvoj, prácu na sebe krok za krokom ako výsledok plánovaného a vôľou riadeného dlhodobého procesu.

Úspešnosť resocializačných programov závisí od ich realizácie na základe štandardizovaného a objektívneho hodnotenia rizík a potrieb, od ich zameriavania sa na prácu s trestným činom, adaptácii kognitívnym schopnostiam odsúdených a od ich vedenia kvalifikovanými a vyškolenými lektormi.⁸ V rámci implementácie projektu Šanca na návrat boli resocializačné a výchovné vzdelávacie programy pilotne overené na vybraných vzorkách odsúdených osôb. Efektívnosť programov bola vyhodnotená na základe údajov z hodnotiacich nástrojov na viacerých úrovniach, väčšinou porovnaním lektormi vypracovaného vstupného a výstupného hodnotenia relevantných oblastí u odsúdených osôb na hodnotiacich škálach a porovnaním vstupného a výstupného skóre z vedomostných testov, ktoré boli administrované účastníkom programov.

2.1 Základný balík

ZRaVVP bol koncipovaný so zámerom pokryť čo najširšie spektrum možností rozvoja nových alebo zdokonalenia existujúcich zručností, vedomostí a kompetencií potrebných na úspešné začlenenie do spoločnosti a uplatnenie sa na trhu práce u odsúdených osôb. Pozostáva zo 7 modulov: Zamestnanosť, Právne aspekty, Finančná gramotnosť, Závislosť, Sociálna komunikácia, Sebapoznanie a Rodinné vzťahy, pričom prvé štyri uvedené sú zamerané na prehlbovanie a nadobúdanie nových vedomostí z daných tematických oblastí, ostatné 3 moduly sú zamerané na rozvoj interpersonálnych a intrapersonálnych kompetencií nevyhnutných na úspešné začlenenie sa do spoločnosti a rozvoj a udržiavanie optimálnych medziľudských vzťahov tvoriacich potrebné zázemie v živote na slobode. Celkový rozsah Základného balíka je 56 až 72 hodín.

⁸ GORNIK, M. In: BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializácie vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 6. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf> [cit. 28. 12. 2022].

Súčasťou pilotného overovania ZRaVVP bolo overenie jeho efektivity, ktoré pozostávalo z dvoch zložiek. Prvou je hodnotenie odsúdených osôb, ktoré odsúdeným osobám vypracovali odborní projektoví pracovníci na ústavoch na hodnotiacich škálach reflektujúcich dotknuté tematické oblasti – motíváciu odsúdenej osoby, sociálne kompetencie, postoj k vlastnej trestnej činnosti, plán na život po prepustení a realističnosť vnímania jej vlastnej osobnej a rodinnej situácie. Druhou zložkou boli vedomostné testy z modulov koncipovaných s väčším dôrazom na zvyšovanie vedomostnej úrovne odsúdených osôb, pri ktorých je kvantitatívnym ukazovateľom efektivity dosiahnuté skóre. Ide o moduly Zamestnanosť, Právne aspekty, Finančná gramotnosť a Závislosť. Hodnotenie na hodnotiacich škálach, ako aj vedomostné testy sa realizujú na začiatku aj na konci ZRaVVP a mieru zlepšenia odsúdenej osoby v sledovaných oblastiach meriame porovnaním výsledkov vstupného a výstupného hodnotenia. V rámci výstupného hodnotenia odborní projektoví pracovníci vypracúvajú odsúdeným osobám hodnotenie celkového progresu na hodnotiacej škále.

Nástroj na hodnotenie efektivity ZRaVVP bol, podobne ako resocializačné programy, podrobený pilotnému overovaniu. Toto overovanie prebiehalo v časovom období od apríla 2020 do júla 2020. V tomto časovom období absolvovalo Základný balík 229 odsúdených osôb, z toho 127 v plnom rozsahu 56 hodín. Hodnotiaci nástroj následne prešiel finálnou úpravou a pre zjednodušenie práce pracovníkov ŠNN vo výstupných oddieloch partnerských ústavov sa zaviedlo elektronické hodnotenie. Od augusta 2020 bol nástroj na hodnotenie efektivity ZRaVVP zavedený do ostrej prevádzky a v hodnotení efektivity sa pokračovalo v tejto forme.⁹ Od spustenia finálnej podoby hodnotenia efektivity ho k 30. 9. 2022 absolvovalo 1 617 odsúdených, z toho 1 161 v plnom rozsahu vrátane povolenej absencie 10 %. Celkovo od začiatku realizácie ZRaVVP vo výstupných oddieloch partnerských ústavov absolvovalo ZRaVVP ku dňu 30. 9. 2022 spolu 2057 odsúdených osôb, z toho 1363 v plnom rozsahu. V tabuľke uvádzame počet

⁹ NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. a kol. *Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022, s. 79 Dostupné z: <https://sancananavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Vystupna-analyza.pdf> [cit. 17. 1. 2023].

odsúdených osôb zaradených do výstupných oddielov v jednotlivých časových obdobiach podľa etapy pilotného overovania hodnotiaceho nástroja.

Časové obdobie	Počet odsúdených, ktorí absolvovali ZRaVVP	Počet odsúdených, ktorí absolvovali ZRaVVP v počte min. hodín 56	Poznámka
1. 10. 2019 – 31. 3. 2020	211	75	Ostrá prevádzka ZRaVVP (bez Nástroja na meranie efektivity ZRaVVP)
1. 4. 2020 – 31. 7. 2020	229	127	Ostrá prevádzka ZRaVVP a pilotné overovanie Nástroja na meranie efektivity ZRaVVP
1. 8. 2020 – 30. 9. 2022	1617	1161	Ostrá prevádzka ZRaVVP a Nástroja na meranie efektivity ZRaVVP

Efektivita ZRaVVP bola overená na vzorke 505 odsúdených osôb zaradených do výstupných oddielov partnerských ústavov. Z toho 456 osôb bolo mužského pohlavia, 49 bolo žien. Priemerný vek v súbore bol 40,3 roka. Zber dát sa uskutočnil v termíne 1/2020 – 2/2022.

V rámci vstupného hodnotenia pred zaradením do výstupných oddielov sme získali údaje o motivácii odsúdených osôb k pobytu vo výstupnom oddiele. U viac ako polovice týchto osôb bola motivácia k pobytu vo VODD vysoko pozitívna alebo prevažne pozitívna (57,2 %). U tretiny odsúdených bola motivácia zmiešaná, resp. nedala sa posúdiť (33,7 %), negatívna motivácia bola u 9,1 %.

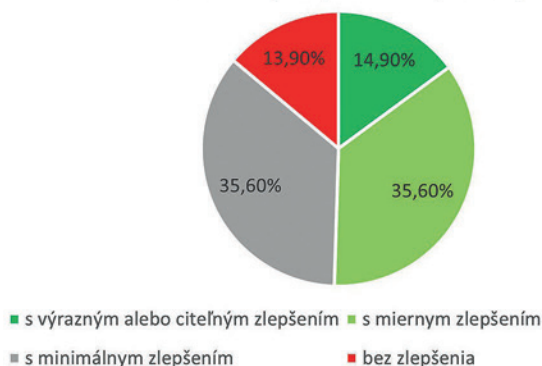
Z analýzy dát získaných zo vstupných a výstupných hodnotení odsúdených osôb projektovými pracovníkmi v partnerských ústavoch sme získali informácie o efektivite ZRaVVP v oblastiach relevantných pre nadobudnutie náhľadu na vlastnú situáciu odsúdených osôb (vlastnú trestnú činnosť, osobnú a rodinnú situáciu) a pre zlepšenie ich adaptácie na slobode. U odsúdených došlo vo všetkých piatich hodnotených oblastiach vstupného a výstupného hodnotenia k štatisticky významnému zlepšeniu. Najväčšie systematické zmeny boli v položkách „Motivácia odsúdeného na život bez recidívy“ a „Realistický plán na život po prepustení“. Strednú úroveň zlepšenia dosiahli odsúdení v oblasti „Realistickosť hodnotenia vlastnej rodinnej

situácie“, oblasti s relatívne najmenším priemerným zlepšením boli „Postoj k trestnej činnosti“ a „Úroveň sociálnej komunikácie“.

Vedomostné testy ako súčasť hodnotenia efektivity ZRaVVP boli použité v hodnotení štyroch modulov: Finančná gramotnosť, Závislosti, Právne aspekty a Zamestnanosť. Vo všetkých moduloch došlo k štatisticky významnému zlepšeniu skóre, pričom najvýraznejší efekt bol dosiahnutý v moduloch Závislosti, Právne aspekty a Zamestnanosť, relatívne najmenší, avšak stále štatisticky významný efekt bol dosiahnutý v oblasti Finančná gramotnosť.

Významným ukazovateľom efektivity ZRaVVP je záverečné hodnotenie celkového progresu odsúdených osôb. Pracovníci ŠNN v partnerských ústavoch vypracúvajú hodnotenie zlepšenia relevantných kompetencií, zručností, schopností a vedomostí na hodnotiacich škálach v čase prepustenia odsúdenej osoby z výkonu trestu odňatia slobody, teda po absolvovaní Základného balíka a ďalších intervencií poskytovaných odsúdeným počas pobytu vo výstupných oddieloch. Na vzorke 505 osôb bolo vyhodnotené percentuálne zastúpenie stupňov celkového progresu odsúdených osôb. S výrazným alebo citeľným zlepšením opustilo výstupný oddiel 14,9 %, s miernym zlepšením 35,6 %, aspoň s minimálnym zlepšením taktiež 35,6 % a bez zlepšenia 13,9 % odsúdených osôb.¹⁰

Záverečné hodnotenie celkového progresu odsúdených (Základný balík)

¹⁰ KOŠECKÁ, D., LULEI, M. a kol. *Súbrnná evaluačná správa*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022.

2.2 Finančná gramotnosť

ŠRaVVP Finančná gramotnosť je zameraný na osvojenie základných ekonomických princípov a riešenie záťažových životných situácií najmä v súvislosti so správou a plánovaním osobných finančných prostriedkov, orientácie v systéme štátnych či neštátnych finančných inštitúcií a pod.¹¹ V potrebnej hĺbke umožňuje rozvoj odsúdených osôb v tematických oblastiach ako manažment osobných financií, komunikácia s finančnými inštitúciami, plánovanie rodinného rozpočtu a finančných zdrojov, metódy platobného styku a pod. Jeho hlavným cieľom je zníženie rizika recidívy a vytvorenie reálnych predpokladov pre nadobudnutie, obnovenie a/alebo prehĺbenie poznatkov a zručností v oblasti finančnej gramotnosti.

Hodnotenie efektivity ŠRaVVP Finančná gramotnosť sa realizuje prostredníctvom vstupného a výstupného hodnotenia účastníkov pozostávajúceho z vedomostného testu a z hodnotenia účastníkov lektormi na hodnotiacich škálach reflektujúcich tematické oblasti programu.

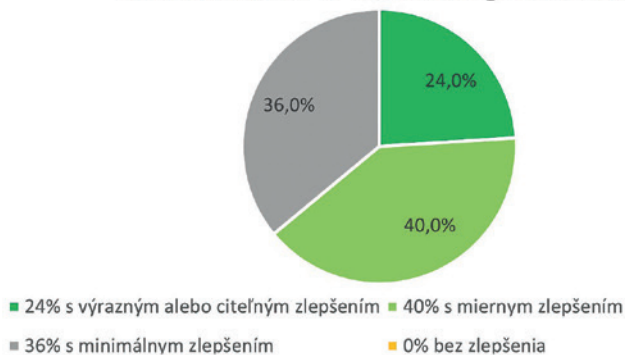
V pilotnom overovaní sme získali vedomostné testy od 20 účastníkov. Pri celkovom dosiahnuteľnom testovom skóre 15 bodov dosiahli účastníci programu priemerné zlepšenie výstupného testového skóre o 3,1 bodu v porovnaní so vstupným skóre, čo je ekvivalentné zlepšeniu vedomostnej úrovne o 20 %.

Hodnotenie celkového progresu, dosiahnutých vedomostí, zručností a kompetencií nadobudnutých v programe vypracovali lektori v pilotnom overovaní celkovo 25 účastníkom. S výrazným alebo citeľným zlepšením ukončilo program 24 % účastníkov, s miernym zlepšením 40 % účastníkov a s minimálnym zlepšením 36 % účastníkov. Žiadny z účastníkov neabsolvoval program bez zlepšenia. Oblasť, v ktorých odsúdené osoby dosiahli najvýraznejšie zlepšenie, boli „Riadenie rizika a poistenie“, „Finančná zodpovednosť spotrebiteľa – korupcia“, „Finančná zodpovednosť spotrebiteľa – Komunikácia s bankami, ochrana osobných údajov, bezpečnosť financií a ochrana spotrebiteľa“ a „Sporenie a investovanie“. Väčšie rezervy mali odsúdení v osvojení tematických oblastí „Plánovanie, príjem a práca“

¹¹ KLESKEŇ, L. *Štandardy špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022. Dostupné z: <https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Standardy-specializovanych-resocializacnych-a-vychovnych-vzdelavacich-programov.pdf> [cit. 28. 12. 2022].

a „Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov – Dlhodobé plánovanie financií na zabezpečenie trvalých životných hodnôt“. Vzhľadom na nízku početnosť vzorky odsúdených z pilotného overovania ŠRaVVP Finančná gramotnosť je analýza efektivity programu len kvalitatívna, signifikanciu údajov nevieme zatiaľ štatisticky verifikovať.¹²

Hodnotenie celkového progresu u odsúdeného po ukončení ŠRaVVP Finančná gramotnosť

2.3 Zamestnanosť

ŠRaVVP Zamestnanosť rozvíja vedomosti a kompetencie v tematických oblastiach potrebných na úspešné uplatnenie sa na trhu práce, ako je orientácia na trhu práce, sebareprezentácia, informačné systémy trhu práce. V záujme eliminácie rizikových kriminogénnych faktorov zvyšuje povedomie o nezamestnanosti a sociálno-patologických javoch s ňou spojených. Program má tiež za cieľ „zvyšenie povedomia odsúdených osôb v oblasti pracovného práva a využitia legitímnych možností štátnej sociálnej politiky s prihliadnutím na ich potreby“¹³.

Efektivitu ŠRaVVP Zamestnanosť vyhodnocujeme prostredníctvom vstupného a výstupného hodnotenia účastníkov ŠRaVVP Zamestnanosť

¹² KOŠECKÁ, D., LULEI, M. a kol. *Súbrnná evaluačná správa*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022.

¹³ KLESKEŇ, L. *Štandardy špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022. Dostupné z: <https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Standardy-specializovanych-resocializacnych-a-vychovnych-vzdelavacich-programov.pdf> [cit. 28. 12. 2022].

pozostávajúceho z vedomostného testu a z hodnotenia účastníkov lektormi na hodnotiacich škálach v tematických oblastiach reflektujúcich štruktúru programu.

V procese pilotného overovania sme získali vstupné a výstupné vedomostné testy od 19 účastníkov programu. Pri celkovom dosiahnuteľnom testovom skóre 15 bodov dosiahli účastníci programu priemerné zlepšenie výstupného skóre o 4,2 bodu, čo je ekvivalentné zlepšeniu o 28 %.

V druhom kroku hodnotili lektori program na hodnotiacich škálach celkový progres, vedomosti, zručnosti a kompetencie nadobudnuté účastníkmi v programe. Toto hodnotenie lektori vypracovali spolu 28 účastníkom programu. S výrazným alebo citeľným zlepšením ukončilo program 28,6 % účastníkov, s miernym zlepšením taktiež 28,6 % účastníkov, s minimálnym zlepšením 39 % účastníkov. Bez zlepšenia ukončilo program 3,6 % odsúdených. Najvýraznejšie zlepšenie dosiahli odsúdení v oblasti informovanosti o formách pomoci v oblasti dôsledkov sociálnej patológie spojenej s nezamestnanosťou, v oblasti povedomia o nezamestnanosti ako o kriminogénnom faktore a o rizikách sociálno-patologických javov spojených s nezamestnanosťou a v oblasti schopnosti sebaaprezentácie a asertívnej komunikácie v oblasti zamestnania a uchádzania sa o zamestnanie. Najväčšie rezervy mali odsúdení v schopnosti odhadnúť svoj postoj k práci svoje osobné pracovné limity a motiváciu a v oblasti uvedomenia príčin straty zamestnania a dôsledkov nezamestnanosti. Vzhľadom na nízku početnosť vzorky odsúdených z pilotného overovania ŠRaVVP Zamestnanosť je analýza efektivity programu len kvalitatívna, signifikanciu údajov nevieme zatiaľ štatisticky verifikovať.

Hodnotenie celkového progresu u odsúdeného po absolvovaní ŠRaVVP Zamestnanosť

3 Penitenciárna recidíva

Vykonané interné hodnotenia ZRaVVP a ŠRaVVP popísané v predchádzajúcej kapitole priamo nereflektujú jeden z hlavných cieľov projektu, ktorým je zníženie rizík sociálneho vylúčenia v kontexte potierania recidívy. V danej kapitole sa zameriavame na priebežné sledovanie penitenciárnej recidívy odsúdených, ktorí boli umiestnení vo výstupných oddieloch počas implementácie projektu od 1. 10. 2018 do 31. 12. 2022. Pod pojmom penitenciárna recidíva chápeme na účely predkladaného príspevku opätovný nástup výkonu trestu odňatia slobody po tom ako bol odsúdeným prepustený z výkonu trestu odňatia slobody počas ktorého bol umiestnený vo výstupnom oddiele.

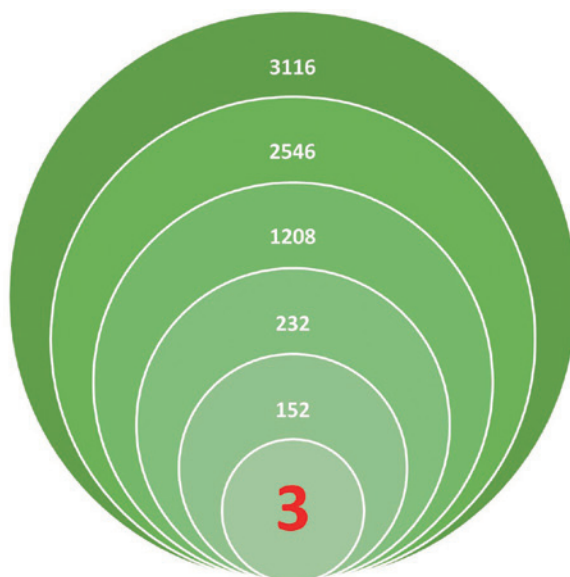
3.1 Sonda penitenciárnej recidívy pri odsúdených za trestný čin krádeže

Nižšie uvedený vennov diagram dokumentuje penitenciárnu recidívu odsúdených v kontexte majetkovej kriminality s fokusom na trestný čin krádeže podľa § 212 Trestného zákona, za ktorý je štatisticky dlhodobo odsúdených najviac osôb v podmienkach Slovenskej republiky.

Počas implementácie projektu od 1. 10. 2018 do 31. 12. 2022 bolo do výstupného oddielu umiestnených dokopy 3 116, pričom z nich bolo za sledované obdobie prepustených na slobodu 2 546 odsúdených. Z uvedeného počtu prepustených osôb bolo 1 208 odsúdených o. i. za trestný čin krádeže. Zo sledovaného počtu 1 208 odsúdených za trestný čin krádeže

sa po prepustení opätovne dopustilo spáchania trestného činu a bolo opät nastúpených na výkon trestu odňatia slobody, t. j. došlo k penitenciárnej recidíve u 232 odsúdených, pričom výskyt špeciálnej recidívy, t. j. opätovne bol spáchaný trestný čin krádeže, bol zaznamenaný u 152 odsúdených (až 65,5 %).

Pre zúženie vzorky špeciálnej penitenciárnej recidívy pri trestnom čine krádeže sme sa ďalej zamerali len na odsúdených, ktorí absolvovali vo výstupnom oddiele ŠRaVVP Zamestnanosť alebo Finančnú gramotnosť a napriek skutočnosti, že by potenciálne malo ísť o intervenciu, u ktorej je očakávanie najvyššej efektivity potierania majetkovej kriminality, sme identifikovali 3 odsúdených, na ktorých sa „želaný“ efekt intervencie nedostavil.

Pri kvalitatívnej analýze týchto 3 odsúdených s výskytom špeciálnej penitenciárnej recidívy bolo zo spisového materiálu zistené, že každý z odsúdených bol niekoľkonásobný recidivista (odsúdený 15/7/5krát a vo výkone trestu odňatia slobody 8/6/3krát). Spáchané trestné činy krádeže mali u všetkých troch odsúdených viaceré spoločné ČRty. Výška škody pri všetkých troch skutkoch nedosahovala parametre malej škody, základná skutková podstata trestného činu krádeže bola naplnená alineou podľa § 212 ods. 1 písm. g)

Trestného zákona, t. j. naplnením znaku špeciálnej recidívy – bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý. Zaujímavý bol aj hmotný predmet útoku, ktorým bol pri dvoch odsúdených alkoholický nápoj.

3.2 Sledovanie penitenciárnej recidívy 1 rok po prepustení

V danej podkapitole sumarizujeme údaje o penitenciárnej recidíve evidované GR ZVJS. Za recidívu sme považovali odsúdenie s uloženým nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody za „novú vec“ v časovom intervale do 365 dní od dňa prepustenia z výstupného oddielu, resp. z výkonu trestu odňatia slobody v nepartnerskom ústave. Zber dát sa realizoval v termíne 1.10.2019 – 31.1.2020, vo vyhodnotení efektivity pobytu odsúdených vo výstupných oddieloch partnerských ústavov projektu v zmysle znižovania rizika recidívy, pričom boli použité štatistické metódy T-test a logistická regresia.

Analýza dát za účelom zistenia miery penitenciárnej recidívy za novú vec sa realizovala na vzorke v početnosti 1 813, z toho 1 659 mužov a 154 žien. Vo výstupných oddieloch bolo pred koncom trestu umiestnených 372 osôb zo vzorky (ďalej „skupina VODD“), 1 441 osôb bolo zaradených do kontrolnej skupiny, ktorá bola prepustená bez predchádzajúceho zaradenia do partnerských výstupných oddielov a neabsolvovala štandardizované intervencie a resocializačné a výchovno-vzdelávacie programy.

Priemerný vek skupiny VODD bol 37 rokov, kontrolnej skupiny 26 rokov.

Skupiny sa líšili v počte predchádzajúcich odsúdení, pričom skupina VODD mala horšiu východiskovú pozíciu s priemerným počtom predchádzajúcich odsúdení 3,8krát oproti kontrolnej skupine, ktorá mala priemerný počet predchádzajúcich odsúdení 2,24krát.

Podobne bola skupina VODD v nevýhode oproti kontrolnej skupine v kritériu priemernej dĺžky posledného trestu, ktorá bola u skupiny VODD 3,8 roka, pričom v kontrolnej skupine to bolo len 1,7 roka.

Zloženie súboru podľa stupňa rizika v CRA¹⁴ a umiestnenia vo VODD resp. kontrolnej skupine uvádzame v tabuľke.

Stupeň hodnotenia rizika recidívy (CRA)	Boli vo VODD (ŠNN)		Neboli vo VODD	
	počet	%	počet	%
Nízke riziko (CRA)	17	4,6	370	25,7
Stredné riziko (CRA)	234	62,9	887	61,6
Vysoké riziko (CRA)	121	32,5	184	12,8
SPOLU	372	100	1 441	100

Efekt pobytu a intervencií poskytovaných vo VODD sa prejavil v kategórii odsúdených s vysokým rizikom recidívy podľa nástroja CRA – z partnerských VODD recidivovalo do 365 dní od prepustenia len 14,9 %, kým z odsúdených bez zaradenia do VODD recidivovalo do 365 dní 22,8 %.¹⁵

U odsúdených s nízkym a stredným rizikom recidívy sa efekt nepotvrdil, čo však môže súvisieť s limitmi tejto analýzy. Vzorka osôb z výstupných oddielov partnerských ústavov bola nenáhodne častejšie odsúdená a mala významne dlhšie trvanie posledného trestu v rokoch, tzn. vzorka z partnerských VODD mala rizikovejšiu prognózu z hľadiska kriminogénnych faktorov v porovnaní s kontrolnou skupinou.

4 Záver

Výkon trestu odňatia slobody predstavuje pre odsúdeného závažný zásah do osobnej slobody, no na druhej strane nepochybne chráni spoločnosť pred odsúdeným. Spravidla však pôjde o trest s časovým ohraničením a po jeho konci sa odsúdený vráti do spoločnosti, pre ktorú môže opäť

¹⁴ CRA (angl. „Crime Risk Assessment“, slov. „nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti“) je prediktívny nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti osôb vo výkone trestu odňatia slobody do dvoch rokov od prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody v podobe elektronického programu. Využíva kombináciu štatistických metód, klinických metód a intuitívnych metód a pracuje s údajmi zistenými o odsúdenom počas predchádzajúcej kriminálnej kariéry a priebehu aktuálneho trestu odňatia slobody.

¹⁵ KOŠECKÁ, D., LULEI, M. a kol. *Súhrnná evaluačná správa*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022.

predstavovať potenciálnu hrozbu. Preto by už počas výkonu trestu malo byť prioritným cieľom pripravovať odsúdeného na jeho návrat, a to tak aby viac nerecidivoval. V rámci národného projektu Šanca na návrat sa vytvára a overuje systém podpory odsúdených na plynulý prechod do občianskeho života. Adresná podpora a intervencia reflektujúca rizikové a protektívne kriminogénne faktory odsúdeného môže u odsúdeného prispieť k vytvoreniu jeho kompetencie zvládnuť úlohu úspešnej resocializácie po prepustení. Prvé výsledky projektu ukazujú, že daný systém má už dnes pozitívny merateľný efekt, ktorý sa prejavil ešte počas implementácie projektu, a to u odsúdených s najvyšším rizikom recidívy. Samozrejme, nie je možné očakávať, že sa u každého týmto spôsobom podarí predísť recidíve, čo dokumentuje aj časť príspevku o troch odsúdených „nepolepšiteľných“ páchateloch trestného činu krádeže. Až čas však ukáže, kde sú limity vytvoreného systému podpory a aký je jeho skutočný potenciál.

References

- GORNIK, M. In: BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializácie väzňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf> [cit. 28. 12. 2022].
- KLESKEŇ, L. *Štandardy špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022. Dostupné z: <https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Standardy-specializovanych-resocializacnych-a-vychovnych-vzdelavacich-programov.pdf> [cit. 28. 12. 2022].
- KOŠECKÁ, D., LULEI, M. a kol. *Súhrnná evaluačná správa*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022.
- NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. a kol. *Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2022. Dostupné z: <https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Vystupna-analyza.pdf> [cit. 17. 1. 2023].

TAYLOR, M. 2017. In: MÓZEŠ, P. *Dôvodová správa: Výber tém resocializačných a výchovných vzdelávacích programov určených prioritne pre odsúdené osoby umiestnené do výstupných oddielov*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, národný projekt Šanca na návrat, 2019. Dostupné z: [https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Dovodova-sprava-k-vyberu-tem RaVVP.pdf](https://sancanavrat.sk/wp-content/uploads/2022/11/Dovodova-sprava-k-vyberu-tem-RaVVP.pdf) [cit. 27. 12. 2022].

VALENTOVIČOVÁ, Z. *Štandardy penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými vo výstupných oddieloch*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, odborný tím Národný projekt Šanca na návrat, 2021.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Contact – email

jakub.lorko@zjvs.sk; jakub.lorko@flaw.uniba.sk

KRYPTOMĚNY A KRIMINALITA

Cryptocurrencies and Crime

Marek Fryšták, David Texl

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Kryptoměny jsou celosvětově rozšířeným fenoménem a stávají se tak více či méně běžnou součástí našich životů. Setkáváme se s nimi v různých oblastech, přičemž mohou mít mnohá využití. Zároveň se s nimi však můžeme setkat i v souvislosti s trestnou činností, ať již ve formě praní špinavých peněz, různých podvodů či dalších hospodářských trestných činů. Předkládaný článek bude věnován právě této problematice, kdy nejprve bude vymezen pojem kryptoměn, budou představeny nejběžnější druhy a také se budeme věnovat jejich významu. Následující část pak bude věnována právě otázce možného propojení kryptoměn a kriminality. Položíme si rovněž otázku, jak působit v rámci prevence, aby došlo k omezení tohoto druhu kriminality.

Keywords in original language

Kryptoměna; měna; hospodářská kriminalita; kyberkriminalita.

Abstract

Cryptocurrencies are a worldwide phenomenon and are becoming a more or less common part of our lives. We encounter them in various fields and they can have many uses. At the same time, however, they can also be encountered in connection with criminal activities, whether in the form of money laundering, various frauds or other economic crimes. The present article will be devoted to this very issue, where first the concept of cryptocurrencies will be defined, the most common types will be introduced and their significance will also be discussed. The following section will then be devoted to the issue of the possible link between cryptocurrencies and crime. We will also ask the question of how to act in the context of prevention to reduce this type of crime.

Keywords

Cryptocurrency; Currency; Economic Crime; Cybercrime.

Vážžený a milý pane docente,

zdá se mně, že je to docela nedávno, co jsme se začali potkávat na fakultě v pozici student-vyučující, a až jsme se dostali do stavu, kdy se setkáváme jako kolegové na naší katedře.

Rád vzpomínám na Váš velmi specifický smysl pro humor na straně jedné, a až po společné rozpravy o literatuře, poezii, ale i politice, na našich společných pracovních cestách, na straně druhé.

Dovolu, abych Vám jménem svým i Davidovým do dalších let popřál hodně zdraví a smyslu pro humor.

1 Úvod

Kryptoměny se v posledních letech stávají fenoménem, se kterým se setkáváme čím dál častěji. Jsou využívány v rámci obchodu, investic či podnikání. Setkat se s nimi můžeme však i ve světě zločinu. Kryptoměny mají velmi specifickou povahu, která může být z jednoho úhlu pohledu nespornou výhodou, avšak zároveň může být zneužita i pachateli trestných činů, zejména pak těch v oblasti hospodářské kriminality. Pachatelé tohoto druhu trestné činnosti často využívají velmi sofistikovaných postupů a jejich odhalení je tak značně nesnadné, neboť nezdídka bývají stále o krok před policejním orgánem. Následující příspěvek bude věnován právě problematice kryptoměn a jejich možného zneužití při trestné činnosti. Budeme se nejprve věnovat vymezení pojmu kryptoměn, jejich specifické povahy a možností jejich využití. Dále se pak už zaměříme na problematiku možného zneužití těchto nových „platebních prostředků“, ať již při tzv. praní špinavých peněz či další trestné činnosti. Budeme se také snažit reflektovat aktuální dění v této oblasti a nastíníme i základní pravidla zabráňující zneužití kryptoměn.

2 Co je to kryptoměna?

Kryptoměna¹ je typ digitální měny či elektronických peněz, což je novodobý druh měny/peněz. Tyto „peníze“ jsou tvořeny elektronicky. Kryptoměna se opírá o asymetrickou kryptografii, tj. šifrování, pro řetězení digitálních podpisů jednotlivých převodů, peer-to-peer sítě a decentralizaci. Jejím nejstarším a zároveň nejznámějším, nejrozšířenějším a nejdražším zástupcem je Bitcoin.

Kryptoměna tak představuje souborné označení pro měny neregulované centrálními bankami, jak bude zmíněno dále. Kryptoměně se říká také crypto, cryptocurrency, kryptoměna nebo virtuální měna.

Ve stručnosti bychom mohli kryptoměny označit za elektronické platební systémy, které kladou největší důraz na decentralizaci, svobodu a na naprostou suverenitu jednotlivce.

Decentralizovaný systém je ten, který nemá centrální středisko řízení. V decentralizovaném systému existují uzly, které samostatně provozují celý systém. Pokud tedy jeden uzel z nějakého důvodu vypadne, neděje se vůbec nic a systém běží dál. Opačným příkladem je systém centralizovaný, např. stát. Státní moc je většinou koncentrována do jednoho města. V případě vyřazení tohoto „centra moci“ bude ochromena celá politická infrastruktura. Kryptoměna se tedy od tradičních peněz odlišuje hlavně nepřítomností centrální autority a taktéž samozřejmě anonymitou.

Mezi běžné vlastnosti kryptoměn patří:

- Decentralizace – nemá žádnou centrální autoritu, žádnou centrální banku. Kryptoměnu nelze kontrolovat vládou či jinými institucemi (za předpokladu zajištění dostatečné distribuce decentralizace). Investice do nich tak může být velmi riziková. Můžete pohádkově zbohatnout, ale i na druhou stranu i značně prodělat. Příkladem může být Bitcoin, který v roce 2022 zažil tragický rok, během něhož jeho cena klesla o 64 procent. V roce 2023 se mu naopak daří a jeho cena stoupla do začátku února o 41 procent.²

¹ V případě hlubšího zájmu o problematiku kryptoměn, Bitcoinu a jejich budoucnosti doporučujeme STROUHAL, D., SKALICKÝ, J. *Bitcoin a jiné kryptoměny budoucnosti. Historie, ekonomie a technologie kryptoměn*. Grada, 2021, 294 s. ISBN 978-80-271-1043-8; HOSP, J. *Kryptoměny*. Tatra, 2018, 172 s. ISBN 978-80-222-0945-8 nebo PRITZKER, Y. *Výděleč jménem Bitcoin*. Braiins Publishing, 2020, 114 s. ISBN 978-80-907975-0-5.

² Akcie, bitcoin, nebo zlato, Investiční průvodce rokem 2023. *Ekonom*. Roč. LXV, č. 07, s. 13.

- Žádný prostředník – peníze se posílají přímo bez prostředníků, bank a kreditních společností. Uživatelé spolu komunikují přímo skrze P2P síť.
- Je celosvětová a nezná hranice – je ji možné okamžitě zaslat na druhý konec světa, stejně tak jako osobě, která se nachází v bezprostřední blízkosti (což lze i u běžných měn).
- Neprolomitelná – silné šifrování (v současné době) zaručuje neprolomitelnost.
- (Pseudo)anonymní – s transakcí nejsou spojené žádné osobní a citlivé údaje, ale i tak lze transakce vystopovat, huře se však propojují s konkrétní osobou.
- Transparentnost – je plně transparentní díky veřejné databázi zvané blockchain, která ukazuje všechny proběhlé transakce v síti. Nemůže tak dojít k podvrhu. Může ale dojít k duplikaci.
- Nízké či žádné poplatky za transakce – oproti bankám nabízí digitální měny pouze dobrovolný poplatek, který zajišťuje rychlé zpracování transakce tzv. minery (těžáři), kteří transakci zařadí do blockchainu.
- Žádné odmítnuté platby – zaslano platbu nelze po odeslání nijak stornovat nebo zrušit. Nemůže tedy dojít ani k chargebacku bankou či jinou institucí.

Negativní vlastností je vysoká energetická spotřeba některých kryptoměn a také to, že vlastník kryptoměny (respektive privátního klíče) nese sám zodpovědnost za zabezpečení a management svojí kryptoměny, což vyžaduje z jeho strany relativně pokročilé technické dovednosti.

Stěžejní charakteristikou kryptoměny je blockchain, který zajišťuje nepopíratelnost transakcí, tedy za předpokladu zajištění dostatečné decentralizace jeho ověřovatelů. Na základě jednoho z několika typů ověřovacích protokolů se následně tvoří bloky, které obsahují veškeré transakce za období od vygenerování bloku předcházejícího. Bloky vznikají obvykle v pravidelných časových intervalech. Na obsahu nového bloku se musí dohodnout všichni ověřovatelé, a pokud se tak stane, zařadí se blok do řetězce bloků zvaného blockchain (tzv. blokový řetězec). Jakmile dojde k zařazení bloku do blockchainu, nelze ho již za normálních okolností modifikovat. Veškeré informace, které obsahuje, již bude obsahovat navždy. U některých

kryptoměn dochází při vygenerování bloku také ke vzniku nových digitálních mincí. Vytvořené digitální mince slouží jako odměna pro ověřovatele, bez kterých blockchain nemůže fungovat.

Blockchain má díky svým vlastnostem velké množství praktických využití v podobě digitálních identit, demokratických hlasovacích systémů, nepopíratelné vlastnictví digitálních komodit, finančních transakcí, správou aktiv a mnoha dalších.

Blockchain je vlastně vzájemně sdílená databáze veškerých transakcí, což zabraňuje podvodům. Modifikovat ho lze totiž jen v případě, kdy by uživatel vlastnil nadpoloviční výkon celé sítě. Celou blockchainovou databází je možné vidět např. na stránkách blockchain.info.

Tvrzení, že každá kryptoměna na světě využívá blockchain, není úplně přesné. Kdybychom chtěli být z hlediska definic obecnější, řekli bychom, že každá kryptoměna používá technologii distribuované účetní knihy (nazývané jako shared ledger, distributed ledger technology nebo DLT). DLT v té úplně nejobecnější rovině představuje datovou strukturu distribuované databáze, do níž se informace o proběhlých transakcích ukládají.³

2.1 Bitcoin

V současné době existuje již přes 5 900 jednotlivých kryptoměn, byť různé zdroje uvádí jejich různý počet.⁴ První a nejznámější z nich je Bitcoin. Bitcoin je internetová open-source P2P platební síť a také v této síti používaná kryptoměna. Funguje od roku 2009. Hlavní unikátností Bitcoinu je jeho plná decentralizace; je navržen tak, aby nikdo, ani autor nebo jiní jednotlivci, skupiny či vlády, nemohl měnu ovlivňovat, padělat, zabavovat účty, ovládat peněžní toky nebo způsobovat inflaci. V síti neexistuje žádný centrální bod – kdokoliv, kdo by mohl o síti rozhodovat.

Na rozdíl od většiny měn není Bitcoin závislý na důvěře k jejímu (centrálnímu) vydavateli ani prostředníkovi (bance, státu...). Pro provádění transakcí

³ Blíže k problematice kryptoměn CABÁK, J. *Kryptoměny a jejich postavení na finančním trhu*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2020, případně HRUBÝ, F. *Věřejný sektor versus kryptoměny. Co způsobí Bitcoin?* Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2022 nebo <https://finex.cz/rubrika/kryptomeny/>

⁴ <https://coinmarketcap.com/all/views/all/> nebo <https://www.fxstreet.cz/zpravodajstvi-124106.html>

se využívá distribuovaná databáze napříč uzly peer-to-peer sítě. Měna je tak závislá na široké komunitě. Sociální média proto mohou nepřímou ovlivňovat kurz Bitcoinu. K zabezpečení sítě je využita kryptografie, umožňující používat pouze peníze, které daný uživatel vlastní, a zabráňující opakovanému využití již utracených peněz.

Bitcoin umožňuje pseudonymní držení a převod měny. Bitcoinu mohou být uloženy v osobním počítači ve formě souboru s peněženkou nebo uchovávány pomocí služby třetí strany. Je však možné mít peněženkou i zcela off-line (na papíře) a lze zcela off-line adresu vygenerovat. Peer-to-peer topologie a chybějící centrální autorita zabráňuje komukoliv manipulovat se zásobou této měny. Konečné množství Bitcoinů v oběhu je předem dané, a proto není možné vyvolat umělou inflaci vytvořením množství většího.

Bitcoin se v současné době jeví jako již relativně překonaný, byť je stále nejrozšířenější. Analytici upozorňují, že v roce 2023 se očekává vysoký růst kryptoměn ETH, FGHT, BTC a TARO.⁵

2.2 Definice kryptoměn v českém právním řádu

Už z názvu kryptoměna může plynout, že i v případě kryptoměn jde o měnu, a tím pádem ji lze považovat i za peníze. Měna a peníze patří mezi základní pojmy finančního práva.

Stěžejní otázkou, na kterou je tedy třeba v tomto okamžiku odpovědět je to, jaká je (právní) povaha kryptoměn. V českém právním řádu chybí obecná definice kryptoměny.⁶ Je vhodné při hledání toho, jaká je povaha kryptoměn, začít tím, že peníze jsou kategorií ekonomickou, zatímco měna je kategorií právní.⁷

Ze stanoviska České národní banky ze dne 10. 2. 2014 vyplývá, že data evidovaná v protokolu Bitcoin nemají charakter pohledávky držitele Bitcoinů za jinou osobou, nejsou to tedy bezhotovostní peněžní prostředky ani

⁵ <https://www.kurzy.cz/zpravy/689986-4-kryptomeny-u-kterych-se-v-roce-2023-ocekava-vysoky-rust/>

⁶ NĚMEC, L., TORNŮVÁ, J. K právní regulaci kryptoměn. Díl I. *Právní rádce*. 2018, Sv. XXVI., č. 6, s. 44–47.

⁷ PAPOUŠKOVÁ, Z., ŘEZNÍČKOVÁ, K. *Peníze v právu a ekonomice*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o. p. s. ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 2015, 253 s. ISBN 978-80-87382-70-7.

elektronické peníze, resp. peněžní prostředky. Nákup či prodej Bitcoinů na vlastní účet nepředstavuje žádnou z platebních služeb ani bezhotovostní obchod s cizí měnou. Stejně tak nepředstavuje žádnou platební službu provedení transakce v rámci protokolu Bitcoin (např. zaslání určitého množství Bitcoinů jinému uživateli protokolu) ani „vedení účtu v Bitcoinech“ (kdy za vlastníka Bitcoinů spravuje jeho Bitcoin, typicky v rámci „virtuální peněženky“ na internetové stránce, jiná osoba). V případě směny (resp. nákupu) Bitcoinů za české koruny nebo jinou měnu také nejsou splněny znaky směnárenského obchodu, který je definován jako „směna bankovek, mincí nebo šeků znějících na určitou měnu za bankovky, mince nebo šeky znějící na jinou měnu“, tj. není splněn znak hmotné podoby předmětu směny ani znak „znějící na určitou měnu“. Obchodování s Bitcoinem proto nevyžaduje povolení centrální banky, až na určité drobné výjimky uvedené v tomto stanovisku a tato takové povolení ani nemůže udělit a toto nepodléhá jejímu dohledu.⁸

Je proto žádoucí analyzovat kryptoměny a pokusit se je zařadit pod některý z právních institutů. Dle centrální banky existuje jednotný názor, že kryptoměny nejsou ani měnou, ani penězi. Mojmír Hampl, tehdejší viceguvernér České národní banky v rozhovoru dne 21. 12. 2017 uvedl, že centrální banka zastává názor, že kryptoměny není potřeba regulovat.⁹

Další stanovisko vydala Česká národní banka dne 19. 11. 2018 a týká se tzv. převodních tokenů.¹⁰ Z něj vyplývá, že kryptoměny nepředstavují bezhotovostní peněžní prostředky ani elektronické peníze ve smyslu zákona

⁸ Stanovisko České národní banky ze dne 10. 2. 2014. Je k obchodování s bitcoinem nebo k jejich směně potřebné povolení ČNB. ČNB [online]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2014-02>

⁹ Bližší souvislosti HAMPL, M. Náš postoj ke kryptoměnám? Nepomáhat, nechránit, neškodit, nevodit za ruku. *Lupa.cz* [online]. 21. 12. 2017. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/mojmir-hampl-cnb-nas-postoj-ke-kryptomenam-nepomahat-nechranit-neskodit-nevodit-za-ruku/>

¹⁰ Z angl. „exchange tokens“, někdy označované jako virtuální měny nebo kryptoměny, jsou podmnožinou tzv. krypto aktiv, přičemž jejich definičním znakem je skutečnost, že do nich nejsou vtělena práva vlastníka vůči jiné osobě, a umožňují pouze převody v rámci vlastního a případně i dalšího distribuovaného registru. Příkladem jsou bitcoiny a podobné tokeny. Za vlastníka převodního tokenu se označuje osoba, která disponuje údaji (soukromý klíč), které jí umožňují transakci s jednotkami evidovanými v distribuovaném registru neboli s tokeny.

o platebním styku, ani nevykazují znaky investičního nástroje ve smyslu zákona o podnikání na kapitálovém trhu.¹¹

Názor, že kryptoměnu nelze považovat za peněžní prostředky nepanuje na celém světě. El Salvador jako první země světa zavedla dne 7. 9. 2021 Bitcoin jako své zákonné platidlo, a to vedle amerického dolaru.¹² Jako zákonné platidlo přijala Bitcoin a další kryptoměny dne 8. 4. 2022 i zvláštní ekonomická zóna Honduras Prospera ve středoamerickém Hondurasu.¹³ 28. 4. 2022 přijala Bitcoin jako zákonné platidlo i Středoafriická republika.¹⁴

Od 1. 1. 2021 byla v rámci velké novely zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, provedená zákonem č. 257/2000 Sb. změněna definice virtuální měny na virtuální aktivum, aby nebyla zavádějící terminologie v rámci zdanění. Původní definice virtuální měny v tomto zákoně cílila pouze na známé měny typu Bitcoin, Litecoin, Ethereum, Ripple apod. a nezahrnovala řadu dalších virtuálních tokenů, jejichž účelem nebyla platební funkce. Nová definice je širší a zahrnuje tak jakákoliv virtuální aktiva, která slouží alespoň k jedné ze tří funkcí: platební, směnné či investiční (mimo v zákoně výslovně jmenované výjimky).

Neexistuje tedy jednotný právní výklad, který by definoval kryptoměny a způsob jejich účtování a zdanění. Jediné, z čeho můžeme vycházet jsou právě stanoviska či názory ČNB, Ministerstva financí České republiky a Generálního finančního ředitelství. Tato stanoviska, či názory však nejsou nijak právně závazná a již dnes o nich musí rozhodovat soudy. To hlavně z důvodu zavedení Bitcoinu jako zákonné měny v již zmíněných zemích. Ačkoliv definice kryptoměn není jednoznačná, je podstatná pro stanovení správného způsobu účtování a zdanění.

¹¹ Stanovisko České národní banky ze dne 19. 11. 2018. Je k obchodování s tzv. převodními tokeny nebo k jejich směně vyžadováno oprávnění ČNB? ČNB [online]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2018-13/>

¹² <https://www.fxstreet.cz/salvador-jako-prvni-zeme-zavedl-bitcoin-jako-oficialni-narodni-menu.html>

¹³ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-bitcoin-se-stal-legalnim-platidlem-ve-zvlastni-ekonomicke-zone-v-hondurasu-197485>

¹⁴ <https://www.novinky.cz/clanek/internet-a-pc-stredoafricka-republika-prijala-bitcoin-jako-zakonne-platidlo-40395236>

Povaha kryptoměn a jimi prováděných transakcí ve vztahu k možnému zdanění.

Podle vyjádření Generálního finančního ředitelství¹⁵ a podle níže uvedených soudních rozhodnutí se v případě kryptoměn nejedná o měnu či peníze, ale o nehmotnou movitou věc. Měli bychom se tedy hlouběji zamyslet nad jejich povahou.

„Bitcoin (obecně všechny virtuální měny) finanční správa považuje z pohledu českého soukromého práva za věc v právním smyslu, a to za věc nehmotnou, movitou a zastupitelnou. Z dostupných stanovisek ČNB vyplývá, že bitcoin nejsou bezbotovostní peněžní prostředky ani elektronické peníze, nákup nebo prodej bitcoinů na vlastní účet nepředstavuje žádoucí z platebních služeb ani bezbotovostní obchod s cizí měnou podle zákona o platebním styku č. 284/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Směna bitcoinů za oficiální měnu nenaplnuje znaky směnárenského obchodu a bitcoin nevykazují ani znaky investičního nástroje – nemají povahu ani cenného papíru ani derivátu.

[...]

Z daňového hlediska lze konstatovat, že pokud používání bitcoinů generuje příjmy, je potřebné u transakcí s nimi určit, jestli podléhají zdanění, a pokud ano, pak určit i způsob zdanění. Používání bitcoinů se přitom neomezuje jen na platbu za zboží nebo službu, bitcoin jsou též tzv. těženy, směňovány za zákonné peníze a naopak (mezi jednotlivci, v tzv. směnárnách nebo ve speciálních automatech).

Příjem z prodeje virtuální měny podléhá u fyzické osoby, která není podnikatelem (tzn. nemá virtuální měnu zahrnutou do obchodního majetku), zdanění podle § 10 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. Nejedná se o příjem z příležitostné činnosti podle § 10/11a tohoto zákona, nelze tedy uplatnit ani osvobození podle § 10/3a. Poplatník tak podává daňové přiznání při splnění podmínek daných v § 38 g zákona.“¹⁶

Ve vztahu ke zdanění kryptoměn je třeba zmínit dva rozsudky Krajského soudu v Brně ze dne 17. 2. 2022, č. j. 30 Af 29/2020-48, a ze dne 24. 3. 2022, č. j. 30 Af 41/2020-49, ve kterých soudy potvrdily dosavadní výklad finanční správy, že prodáváte-li Bitcoin a dostanete za něj koruny, není takový zisk

¹⁵ https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/Info_kryptomeny_GFR.pdf

¹⁶ <https://www.mesec.cz/clanky/jak-se-dani-virtualni-meny-cast-zisku-odvedete-vzdy-bitcoin-je-pro-bernak-vec/>

osvobozený od daně z příjmů fyzických osob. V rozporu s finanční správou však krajský soud současně naznačil, že kdyby vlastník použil Bitcoin k platbě za zboží a služby u obchodníka, který ho přijímá jako platidlo, nešlo by o transakci podléhající dani z příjmů.

Z prvně uvedeného rozsudku lze zmínit, že „*Směna (resp. nákup) bitcoinů za české koruny nebo jinou měnu tak nenaplňuje znaky směnárenského obchodu, který je v § 2 odst. 1 zákona č. 277/2013 Sb., o směnárenské činnosti, definován jako ‚směna bankovek, mincí nebo šeků znějících na určitou měnu za bankovky, mince nebo šeky znějící na jinou měnu‘*“.¹⁷

Soud dále zdůraznil, že „*rozsudek SD EU ve věci Hedqvist*¹⁸, lze aprobovat jeho obecné závěry vztahující se ke samotné podstatě bitcoinů, např. že virtuální měna ‚bitcoin‘ je smluvním platidlem a představuje přímý prostředek zaplacení mezi hospodářskými subjekty, které ji akceptují, případně že nemá jiný účel než účel platidla a za tímto účelem je akceptována určitými hospodářskými subjekty. Na druhou stranu i SD EU v daném rozsudku uvedl, že bitcoin není tradiční měnou, tj. je jinou měnou, než jsou peníze, které jsou zákonným platidlem v jedné nebo ve vícero zemích. K témuž závěru soud dospěl v bodě 26 tohoto rozsudku. Lze však soublasit se žalovaným, že závěr SD EU, že na směnu tradičních měn za jednotky virtuální měny dopadá možnost osvobození o daně z přidané hodnoty plynoucí z čl. 135 odst. 1 písm. e) směrnice Rady 2006/112/ES o společném systému daně z přidané hodnoty, nijak nepředurčuje, zda lze na prodej bitcoinů za českou měnu vztáhnout osvobození od daně obsažené v zákoně o daních z příjmů. Úprava daně z příjmů není na poli Evropské unie harmonizována a je založena na jiných principech, než daň z přidané hodnoty, proto na ni nelze automaticky vztáhnout závěry týkající se regulace nepřímých daní, resp. případů osvobození od daně.“

Ve druhém rozsudku soud konstatoval, že „*Bitcoin podle soudu nelze považovat ani za ‚cizí měnu‘ ve smyslu předmětného ustanovení. Tou jsou (i s ohledem na důvody včlenění předmětného osvobození do zákona o daních z příjmů) myšleny pouze peněžní prostředky emitované zahraničními centrálními bankami, jejichž oběh je těmito bankami*

¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 17. 2. 2022, č. j. 30 Af 29/2020-48.

¹⁸ Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 22. října 2015, *Skatteverket proti Davidu Hedqvisti*. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Högsta förvaltningsdomstolen. Řízení o předběžné otázce – Společný systém daně z přidané hodnoty (DPH) – Směrnice 2006/112/ES – Články 2 odst. 1 písm. c) a 135 odst. 1 písm. d) až f) – Služby za úplatu – Směna virtuální měny ‚bitcoin‘ za tradiční měny – Osvobození od daně. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A62014CJ0264>

regulován a je uzákoněn na území určité země nebo skupiny zemí. Za cizí měnu ve smyslu § 4 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů tak lze považovat pouze měnu, na kterou se v zahraničí vztahují obdobná pravidla jako na tuzemskou měnu. Dále zdůraznil, že [...] jenom Česká národní banka má výhradní právo vydávat bankovky a mince české koruny, která je oficiální zákonnou peněžní jednotkou České republiky [...] bitcoin je virtuální neregulovanou měnou, která nespadá pod regulaci a dohled žádné centrální banky ve světě. To je ostatně i jejím blavním principem, který ji odlišuje od tradičních měn emitovaných centrálními bankami. Je zřejmé, že bitcoin nelze považovat za bankovku či minci. Co se týče elektronických peněz, v jejich případě jde o peněžitou hodnotu, která představuje pohledávku vůči tomu, kdo ji vydal, je uchovávána elektronicky, je vydávána proti přijetí peněžních prostředků za účelem provádění platebních transakcí a je přijímána jinou osobou než tím, kdo ji vydal [...] primárně se vůbec nejedná o pohledávku. I pokud by snad bitcoin pohledávku představoval, není známo, kdo ji vydal a vůči komu je vystavená. Proto bitcoiny nepředstavují bezhotovostní peněžní prostředky ani elektronické peníze. Ani podle definice peněžních prostředků [...] nelze bitcoiny považovat za peněžní prostředky, resp. peníze ve smyslu § 4 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů. Prodej bitcoinů z vlastního portfolia totiž nepodléhá osvobození od daně podle § 4 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů.¹⁹

Ze stanoviska České národní banky ze dne 10. 2. 2014 vyplývá, že data evidovaná v protokolu Bitcoin nemají charakter pohledávky držitele Bitcoinů za jinou osobou, nejsou to tedy bezhotovostní peněžní prostředky ani elektronické peníze, resp. peněžní prostředky. Nákup či prodej Bitcoinů na vlastní účet nepředstavuje žádnou z platebních služeb ani bezhotovostní obchod s cizí měnou. Stejně tak nepředstavuje žádnou platební službu provedení transakce v rámci protokolu Bitcoin (např. zaslání určitého množství Bitcoinů jinému uživateli protokolu) ani „vedení účtu v Bitcoinech“ (kdy za vlastníka Bitcoinů spravuje jeho bitcoiny, typicky v rámci „virtuální peněženky“ na internetové stránce, jiná osoba). V případě směny (resp. nákupu) Bitcoinů za české koruny nebo jinou měnu také nejsou splněny znaky směnárenského obchodu, který je definován jako „směna bankovek, mincí nebo šeků znějících na určitou měnu za bankovky, mince nebo šeky znějící na jinou měnu“, tj. není splněn znak hmotné podoby předmětu směny ani znak „znějící na určitou měnu“.

¹⁹ Obdobně HANYCH, M. *Zdanění kryptoměn*. Bulletin Komory daňových poradců, 2019, č. 2, s. 45.

Na problematiku zdanění kryptoměn v České republice reaguje Generální finanční ředitelství formou opatření označovaného jako „Seznámení daňových subjektů s daňovými povinnostmi, které vyplývají z činností s kryptoměnou (virtuální měnou či digitální měnou nebo též převodními tokeny)“, které je blíže dostupné na jejich webových stránkách. Cílem této informace je seznámení daňových subjektů využívajících kryptoměnu (virtuální měnu či digitální měnu nebo též převodní tokeny) s daňovými povinnostmi, které plynou z činností s kryptoměnou. Byť jsou zaměřeny primárně na Bitcoin, jsou použitelné i pro jiné kryptoměny.²⁰

Kryptoměny v České republice nemají žádné výjimky či osvobození od daně z příjmu, jaké mají třeba zlato, cenné papíry, akcie nebo nemovitosti.²¹

Pokud bychom to velmi stručně shrnuli s ohledem na pohled Generálního finančního ředitelství, tak fyzické osoby, ať už se jedná o zaměstnance, nebo osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ), musí tyto „ostatní příjmy“, tedy zisky, danit 15 % sazbou, pokud všechny jejich vedlejší příjmy přesáhnou 30 000 Kč ročně. Tyto příjmy se musí uvést v daňovém přiznání. V případě, že zisky fyzických osob přesáhnou za rok 48násobek průměrné mzdy, tedy dosáhnou částky 1 958 400 Kč, zdanění se zvyšuje na 23 %. Právnícké osoby odvádí jednotnou daň ze zisku ve výši 19 %.

Finanční úřady pochopitelně zajímá jen zisk z držení kryptoměn, nikoli samotné vlastnictví. Příjem pro úřady nastává tehdy, kdy dojde k rozdílu mezi výdaji za nákup kryptoměn a cenou za jejich prodej. Samotné držení kryptoměny bez obchodních transakcí finanční správu nezajímá, a to ani v případě, kdy na trhu dojde k navýšení její hodnoty.

Největší podporu v rámci Evropské unie dává kryptoměnám Portugalsko a Německo. Portugalsko má velmi benevolentní podmínky pro obchodování, po fyzických osobách dokonce nechce vůbec žádné zdanění. I Češi mohou koneckonců využít této výhody, stačí žít v Portugalsku déle než 183 dní v kuse, nebo tam vlastnit nemovitost.

²⁰ Blíže dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/dane/dan-z-prijmu/informace-stanoviska-a-sdeleni/2022/informace-gfr-k-danovemu-posouzeni>, resp. https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/Info_kryptomeny_GFR.pdf

²¹ Problematice zdanění příjmů z kryptoaktiv se velmi detailně ve své práci věnuje např. MIKULECKÝ, K. *Zdanění příjmů v souvislosti s kryptoaktivy*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, 2021 nebo MIKA, D. *Zdanění kryptoměn a operací s nimi*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2020.

Německo nabízí obchodníkům s kryptoměny hned dvě výhody. Pokud roční zisk obchodníka nepřesáhne 600 € (cca 14 400 Kč), nemusí ho vůbec danit. A pokud držíte kryptoměnu déle než 1 rok a poté ji prodáte, pak se na ni také nevztahuje žádná daň.

Naopak jiné země zase vytáhly proti kryptoměnám do boje. Japonsko kvůli masové oblibě digitálních platidel u svých občanů zdanilo zisky sazbou se silnou progresí až 45 %. Země vycházejícího slunce však tímto krokem své obyvatele tak pobouřila, že po jejich nátlaku nedávno ohlásila snížení této daňové zátěže. Ovšem kdy tak učiní, zatím není zřejmé. Také Belgie se rozhodla, kvůli častému zneužívání digitálních směnných prostředků v rámci praní špinavých peněz, zvolí vysoké daňové zatížení, a to ve výši 33 %.²²

2.3 Kryptoměny a praní špinavých peněz

Kryptoměny jsou kvůli své anonymitě již dlouho spojovány s podvody, praním špinavých peněz²³ a dalšími finančními zločiny. Uživatelé sice mohou sledovat převody virtuálních peněz, ale odesílatel i příjemce zůstávají vždy anonymní.

V rozhovoru pro iDNES.cz dne 15. 1. 2013 Jarek Jakubček, který se bezpečností kryptoměn zabývá v celosvětové směnárně Binance a je zároveň bývalý policejní vyšetřovatel, který taktéž pracoval v Centru pro kyberkriminalitu Europolu, uvedl, že jakýkoli způsob převodu finančních prostředků se dá v podstatě zneužít k praní špinavých peněz. Kryptoměny jsou velmi praktický způsob, jak poslat peníze z jednoho místa na druhé, proto je v zásadě dané, že jsou zneužívány i k tomuto účelu. Osobně to nepovažuje za rozumné, protože peníze přes kryptoměny sice vyprat lze, ale záznam zůstane navždy.²⁴

Paul Radu, ředitel Projektu pro sledování organizovaného zločinu a korupce uvedl, že svět zločinu byl vždy první, kdo si dokázal osvojit nové technologie

²² <https://www.mesec.cz/clanky/ceske-banky-vnimaji-kryptomeny-jako-nebezpeci-obchodnici-zakony-a-zdaneni/>

²³ Pro bližší souvislosti PLEČITÝ, D. Kryptoměny a legalizace výnosů z trestné činnosti. *Bankovníctví*. 2019, s. 20–21. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyrad.cz/files/kryptomeny-a-legalizace-vynosu-z-trestne-cinnosti.pdf>

²⁴ https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/binance-jarek-jakubcek-kryptomeny-prani-spinavych-penez..A230108_123335_eko-zahranicni_alis

a kryptoměny přijal už před deseti lety. Od té doby je systém sofistikovanější, zatímco vyšetřovatelé a investigativní novináři, kteří se snaží cestu peněz sledovat, jsou stále o krok pozadu.²⁵

Jak uvedl Tomáš Weiss, vedoucí oddělení Komunikace s médii Ministerstva financí ČR, „Česká republika byla jednou z prvních evropských zemí, které služby spojené s kryptoměny podřídily pravidlům proti praní špinavých peněz. Od roku 2017 tak mezi povinné osoby podle AML zákona (zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, patří i osoby poskytující služby spojené s kryptoaktivy. Tato regulace byla následně rozšířena v celé Evropské unii. Od letošního roku byla navíc v souladu s požadavky evropské legislativy pro služby s kryptoměny stanovena samostatná povinnost záznamu v živnostenském oprávnění, aby existovala samostatná evidence tohoto podnikání. Finanční analytický úřad je coby dohledový orgán oprávněn provádět správní kontrolu u povinných osob, zda si své povinnosti dle AML zákona řádně plní.“²⁶

V rámci boje proti nelegálním aktivitám plánuje Evropská komise zakázat anonymní převody a peněženky. Cílem návrhu Evropské komise sestávajícího ze čtyř návrhů předložených 20. 7. 2021 je chránit občany a finanční systém Evropské unie prosazováním pravidel proti praní špinavých peněz a financování terorismu. Komise si od toho slibuje snazší odhalování a narušování trestné činnosti. Uvedený návrh zohledňuje nové a nově se objevující výzvy spojené s technologickými inovacemi. Patří mezi ně virtuální měny, integrovanější finanční toky na jednotném trhu a globální povaha teroristických organizací.

Jádrum legislativního balíčku je vytvoření nového orgánu EU, který změní dohled v oblasti boje proti praní peněz a financování terorismu v EU a posílí spolupráci mezi finančními zpravodajskými jednotkami.

Jednotný soubor pravidel EU pro boj proti praní peněz a financování terorismu bude v celé EU harmonizovat pravidla v této oblasti, kam patří například

²⁵ <https://www.computerworld.cz/clanky/pres-kryptomeny-bylo-loni-vyprano-200-spinavych-miliard/>

²⁶ <https://finmag.penize.cz/penize/429205-zregulovat-nebo-nechat-zit-kryptomeny-ocima-expertu>

podrobnější pravidla týkající se hloubkové kontroly klienta, skutečného vlastnictví a pravomocí a úkolů orgánů dohledu a finančních zpravodajských jednotek. Stávající vnitrostátní rejstříky bankovních účtů budou spojeny, což finančním zpravodajským jednotkám umožní rychlejší přístup k informacím o bankovních účtech a bezpečnostních schránkách. Komise poskytne přístup k tomuto systému rovněž donucovacím orgánům, čímž urychlí finanční vyšetřování a vymáhání majetku pocházejícího z trestné činnosti v přeshraničních případech. Přístup k finančním informacím bude podléhat spolehlivým zárukám stanoveným ve směrnici (EU) 2019/1153 o výměně finančních informací.

Je třeba zajistit plné uplatňování pravidel EU v oblasti boje proti praní peněz a financování terorismu v odvětví kryptoaktiv. V současné době jsou do působnosti pravidel EU v této oblasti zahrnuty pouze určité kategorie poskytovatelů služeb souvisejících s kryptoaktivy. Navrhovaná reforma rozšíří tato pravidla na celé odvětví kryptoaktiv a uloží všem poskytovatelům služeb v této oblasti povinnost provádět hloubkovou kontrolu svých zákazníků. Změny obsažené v nedávno přijatém balíčku zajistí plnou sledovatelnost převodů kryptoaktiv, jako je Bitcoin, a umožní prevenci a odhalování jejich možného využití pro praní peněz a financování terorismu. Pravidla EU v oblasti boje proti praní peněz a financování terorismu v odvětví kryptoaktiv se plně uplatní i tím, že budou zakázány anonymní peněženy kryptoaktiv.

Kromě toho bude zakázáno poskytování anonymních kryptopeněženek, stejně jako je tomu v případě anonymních bankovních účtů, které jsou již zakázány pravidly Evropské unie pro boj proti praní špinavých peněz a financování terorismu.

Komise v minulosti navrhla, aby v celé EU byly povoleny platby v hotovosti pouze do výše 10 000 €. Přibližně dvě třetiny členských států již tyto limity zavedly, ale jejich výše se liší.²⁷ Velké hotovostní platby jsou pro pachatele trestné činnosti snadným způsobem praní peněz, neboť je velmi obtížné

²⁷ Např. v České republice tuto problematiku řeší zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších předpisů, který zakazuje provádět hotovostní platby převyšující 270 000 Kč.

transakce odhalit. Proto v současnosti Komise navrhla pro velké hotovostní platby celounijní limit ve výši 10 000 €. ²⁸

Dne 31. 3. 2022 proběhlo v Evropském parlamentu hlasování o zpřísnění pravidel ve věci soukromých kryptoměnových peněženek a transakcí. Legislativa by měla být rozšířením stávajících opatření proti praní špinavých peněz.

Konkrétně by se mělo jednat o krok, který bude podnikatelským subjektům v kryptoměnovém prostoru nařizovat povinný sběr a ověřování dat o transakcích. To by znamenalo také povinné sbírání údajů o všech lidech, kteří za obchody, odesíláním a přijímáním kryptoměn stojí, a to samozřejmě i „z“ a „do“ soukromých peněženek. Další věcí je, že transakce v hodnotě více než 1 000 € by musely být nahlašovány příslušným autoritám. Reálně by to pravděpodobně představovalo naprostou stopku transakcím mezi soukromými peněženkami a kryptoměnovými burzami. Jediné použitelné řešení by v tomto případě byly ověřitelné peněženky, které na druhou stranu postrádají ten nejdůležitější prvek celého systému kryptoměn – soukromí a anonymitu. Přirozeně by utrpěla také rychlost inovací celého odvětví. Vývoj plyne především z možnosti konkurovat. Nové požadavky by přirozeně měly dopad především na menší podniky, které by byly nucené vynakládat dodatečné náklady (poměrově mnohem větší než u velkých firem) na dodržování směrnic, spíše než na vylepšování svých služeb.

Pokud toto rozšíření AML (anti-money laundering) legislativy projde, bude to znamenat jednoznačně velkou ránu pro kryptoměnový svět. Zároveň se společně s tím vytvoří velké datové uzly, které se přirozeně stanou značným lákadlem pro zloděje a hackery. ²⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že zásadní je přeshraniční spolupráce jednotlivých států, a to i mimo evropský kontinent. Důvodem je skutečnost, že nedostatečná regulace a dohled v jednotlivých zemích spolu s nedostatečným prosazováním dodržování předpisů u platforem pro obchodování s digitálními aktivy často umožňují pachatelům vystavit národní a mezinárodní finanční

²⁸ <https://finex.cz/komise-v-eu-schvalily-obavanou-prilohu-k-zakonu-o-prani-spina-vych-penez-co-to-znamenava-pro-kryptomenovy-trh/>

²⁹ Blíže k uvedenému návrhu na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_21_3690

systémy riziku. Právě mezery v regulačních režimech proti praní špinavých peněz mohou vytvářet příležitosti pro pachatele, aby využili regulačních nesrovnalostí.

Uvedené zpřísnění se netýká pouze států Evropské unie. Taktéž Velká Británie se po bankrotu americké kryptoměnové burzy FTX dne 11. 11. 2022 chystá toto odvětví silně regulovat. Vládní činitelé to nastínili v materiálu, který začalo dne 31. 1. 2023 projednávat ministerstvo financí. Počítá se i s regulací kontroverzního půjčování kryptoměn a jejich úschovy, záměrem je podle médií dohled přiblížit regulaci tradičních finančních společností. Velkým tématem, které se objevilo v roce 2022 byl nárůst rizikových půjček uzavřených mezi více kryptoměnovými podniky, a také nedostatečná hloubková kontrola prováděná u protistran zapojených do těchto transakcí. Návrhy vládních úředníků by takové aktivity potlačily.

Z projednávaného materiálu vyplynulo, že snahou je vytvořit robustní režim, který by jako první na světě posílil pravidla týkající se půjčování kryptoaktiv a zároveň zvýšil ochranu spotřebitelů a provozní odolnost firem. Je třeba rozvíjet ekonomiku a umožňovat i technologické změny a inovace – a to se týká i technologie kryptoaktiv, ale zároveň je nezbytné chránit spotřebitele, kteří tuto novou technologii využívají zajištěním robustních, transparentních a spravedlivých standardů. Představený materiál má prosadit i přísnější požadavky na transparentnost kryptoměnových burz. Snahou je zajistit, že budou zveřejňovat příslušné informační dokumenty a stanovit jasné požadavky na přijetí digitálních tokenů k obchodování.³⁰

2.4 Kryptoměny a kriminalita

Kryptoměny vstoupily do masového povědomí jako alternativa oficiální měny s vidinou rychlého zbohatnutí. Zájem o kryptoměnu se zvyšuje, i když její hodnota je proměnlivá. K tomu přispívá i snadná dostupnost různých kryptoměnových aplikací. Podvodníci si stále nacházejí nové způsoby, jak docílit vlastního obohacení, zejména když jde o anonymní platební nástroj. Bitcoin s rostoucí hodnotou přitahuje i stále více podvodníků.

³⁰ <https://www.fxstreet.cz/britanie-po-krachu-kryptomenove-burzy-ftx-chysta-silnou-regulaci-trhu-kryptomen.html>

Ti zneužívají mnohdy nedostatečně informované uživatele, kteří v investici do kryptoměn vidí možnost rychlého zisku.³¹

V obecné rovině je odhadováno, že ročně se celosvětově „propere“ mezi 1,6 až 4 biliony USD. Nejcitovanějším údajem rozsahu praní peněz byl „konsensuální rozsah“ MMF 2–5 % ze světového HDP, který MMF zveřejnil v roce 1998. Meta-analýza výsledků různých studií naznačuje, že veškeré výnosy z trestné činnosti pravděpodobně dosáhnou přibližně 3,6 % HDP (2,3–5,5 %) neboli částky okolo 2,1 biliónů USD (2009). Nejlepší odhad částek peněz, které jsou k dispozici pro praní ve finančním systému, vyplývající z meta-analýzy existujících odhadů, by se za rok 2009 pohyboval výši asi 2,7 procenta světového HDP (2,1–4 %) čili 1,6 biliónů USD. Tento údaj, který je v rámci původního „konsensuálního rozsahu“ MMF, byl situován ke své dolní hran.³²

Přesto je kriminalita s kryptoměnami na vzestupu a nelze ji nikterak podceňovat. Navíc je třeba si uvědomit, že zdaleka ne všechny transakce provedené s kryptoměnami mají kriminální základ. The Chainalysis 2021 Crypto Crime Report uvádí, že pouze 0, 15 % transakcí mělo tento podtext.

V roce 2021 bylo přes kryptoměny celosvětově „vypráno“ 8,6 miliardy dolarů, v přepočtu skoro 200 miliard korun. The Chainalysis 2021 Crypto Crime Report uvádí, že je to o 30 % víc než v roce předcházejícím. Pokud se tedy policie zaměřila na některé ze služeb, které praní špinavých peněz přes digitální měny umožňují, zasadila by světu kyberzločinu citelnou ránu.

Dle Chainalysis, která se zaměřuje na sledování kryptoměnových peněženek ovládaných skupinami od ransomware útočníků, přes obchodníky na dark netu až po teroristy, se jedná převážně o vybrané burzy a směnárný, které jsou v rámci kyberkriminální komunity oblíbené.³³

Dne 4. 1. 2023 byla na webu www.fxstreet.cz zveřejněna zpráva, že američtí regulátoři Americká centrální banka (Fed – The Federal Reserve System), Federální společnost pro pojištění vkladů FDIC a Úřad pro kontrolu měny

³¹ <https://www.policie.cz/clanek/podvod-s-investicemi-do-kryptomeny.aspx>

³² Blíže *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu*. Výzkumná zpráva Úřadu Spojených národů pro drogy a kriminalitu (INODC), Institut pro kriminologii a sociální prevence, 2013, 190 s. ISBN 978-80-7338-132.

³³ [https://www.computerworld.cz/clanky/pres-kryptomeny-bylo-loni-vyprano-200-spinavych-miliard-nebo https://www.newstream.cz/money/zlocinci-rekordne-zneuzivaji-kryptomeny](https://www.computerworld.cz/clanky/pres-kryptomeny-bylo-loni-vyprano-200-spinavych-miliard-nebo-https://www.newstream.cz/money/zlocinci-rekordne-zneuzivaji-kryptomeny)

OCC, vydali společné varování pro americké banky před vážnými riziky spojenými se sektorem kryptoměn. Podle regulátorů představují firmy a společnosti spojené s kryptoměnami zvýšené riziko možných podvodů, zvýšené právní nejistoty a zavádějících informací. Regulátoři dále upozorňují banky, že vydávání či držení digitálních kryptoaktiv je s vysokou pravděpodobností v rozporu s bezpečnými a spolehlivými bankovními praktikami. Regulátoři banky rovněž vyzvali k podniknutí kroků, jež by bránily případnému rozšíření problémů v kryptoměnovém sektoru směrem do klasického finančního systému.³⁴

Česká republika je po Francii druhým nejlepším obchodníkem s Bitcoinem, vyplývá ze studie investiční společnosti Invezz zveřejněné 14. 2. 2022. V dílčím hodnocení srovnávacím výnosy z obchodů s Bitcoinem na jednoho obyvatele je Česká republika dokonce první s částkou 61 USD (téměř 1 400 Kč). Studie srovnává výnosy na obyvatele, výnosy na investora a procento občanů, kteří v zemi do kryptoměn investují. Uvedená studie srovnávala celkem 23 zemí. Chybí v ní však Čína a Tchaj-wan vzhledem k tomu, že se nedá určit, jak spolehlivé jsou údaje z těchto zemí.³⁵

V kontrastu s tím pak stojí tvrzení, že přestože třetina české internetové populace investuje, pouhých 14 % z Čechů používajících internet nakupuje kryptoměny. Vyplývá to z průzkumu trhu, jež si prostřednictvím agentury Behavio nechala vypracovat česká kryptoměnová burza Coinmate. Výsledky ukazují, že Češi mají vůči internetovým měnám stále předsudky a nedostatečně se v tomto odvětví vzdělávají. Navíc pouze 25 % těch, co s koupí kryptoměn čekají na dobrou příležitost, sleduje dění na trhu. Často se nechávají svádět k neověřeným projektům a následnému hazardování se svými financemi.³⁶

³⁴ <https://www.fxstreet.cz/americti-regulatori-vydali-spolecne-varovani-bankam-pred-riziky-kryptomen.html>

³⁵ Blíže k uvedené studii na: <https://invezz.com/news/2022/04/14/france-are-the-best-bitcoin-traders-with-europe-dominating/>. Další informace dostupné z: <https://www.byznysnoviny.cz/2022/04/26/bitcoinova-velmoc-cesko-ve-vynosech-na-hlavu-je-prvni-na-svete/> nebo <https://www.itbiz.cz/zpravicky/invezz-ceska-republika-je-druhym-nejlepsim-obchodnikem-s-bitcoinem>

³⁶ Tisková zpráva ze dne 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/676829-cesi-se-kryptomen-stale-boji-ale-jejich-obavy-prameni-z-nedostatku-informaci/>

Je třeba konstatovat, že kriminalita související s kryptoměny není nikterak rapidně rozšířená, jelikož stále převládají klasické peníze.

V roce 2021 evidoval Finančně analytický útvar celkem 278 případů, v rámci kterých bylo jako technika praní peněz zjištěno zneužití virtuálního aktiva, nebo bylo z obsahu šetření zřejmé, že se zneužitím virtuálního aktiva souvisí. V předchozím roce bylo evidováno 140 případů a v roce 2019 případů 130. I v této oblasti je tedy zřejmý výrazný nárůst. Ve 127 případech bylo podáno trestní oznámení, finanční prostředky byly v rámci podaného trestního oznámení zajištěny v 86 případech. Z celkového počtu podaných trestních oznámení tak segment zneužití virtuálních aktiv představuje čtvrtinový podíl, což zcela jasně deklaruje skutečnost, že se virtuální aktiva stávají často užívaným nástrojem k legalizaci výnosů z trestné činnosti. Lze tedy konstatovat, že oproti předcházejícím obdobím došlo k výraznému nárůstu případů legalizace výnosů z trestné činnosti prostřednictvím virtuálních měn. Celkem v roce 2021 bylo v České republice zajištěno 2,1 mil. Kč v rámci podezřelých obchodů.³⁷

Nákup virtuálních měn se stal velmi dostupným. Přispěla k tomu vyšší informovanost lidí v dané oblasti, ale i například rozšíření sítě tzv. vkladomatů. Různé druhy kryptoměn si tak dnes pořídíte jednoduše např. cestou na nákup nebo prostřednictvím několika kliků v počítači. Existují i uživatelsky zcela jednoduché platební brány pro rychlý nákup kryptoměn platební kartou.

Policie České republiky opakovaně varuje veřejnost před podvodným jednáním souvisejícím s kryptoměny a doporučuje maximální obezřetnost, jelikož ke každé takové investici je potřeba přistupovat jako k rizikové. Před samotnou investicí do kryptoměn je vždy potřeba zjistit, jak tyto investiční platformy fungují a jakým způsobem se provádí nákup a prodej této měny. Stejně tak je důležité ověřit si věrohodnost investičního poradce nebo dané společnosti, a rovněž je třeba pamatovat na to, že nikomu za žádných okolností není třeba povolovat vzdálený přístup ke svému počítači. V následujících příkladech budeme vycházet z oficiálních informací dostupných

³⁷ Zpráva finančně analytického útvaru za rok 2001. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyurad.cz/files/vyrocní-zprava-financního-analytického-uradu-za-rok-2021.pdf>

na webu Policie České republiky, která předkládá nejčastější ukázky podvodného jednání souvisejícího s kryptoměnami.³⁸

2.5 Vishing³⁹ a spoofing⁴⁰

V poslední době hodně diskutované využívání nástrojů sociálního inženýrství, kdy se podvodníci vydávají za bankěře a následně i policisty a pod legendou ohrožení finančních prostředků na bankovním účtu manipulují svoji oběť do provádění finančních transakcí. Nic netušící majitel bankovního účtu z obavy o své peníze převádí peníze přímo podvodníkům.

Ve stejném duchu probíhá také výzva k vybrání hotovosti z „ohroženého“ bankovního účtu a dočasné vložení finančních prostředků do kryptoměn. Tím mají být peníze ochráněny do doby, než se problém s ohroženým účtem vyřeší. Realita je ovšem taková, že tyto peníze nenávratně mizí ve virtuálních peněženkách podvodníků. Vystrašená oběť dostává zcela přesné instrukce i QR kódy, na jaké konkrétní úložiště má za hotovost nakoupenou kryptoměnu odeslat. Oproti online převodům je tento přístup ještě více rizikový. Hotovostní transakce nemůže banka v případě podezření zastavit ani zablokovat, a jakmile je převod na kryptoměnu realizován nejde ho už prakticky nijak zastavit či zvrátit.

2.6 Falešné investice

Pokud zvažujete, jak zhodnotit své úspory, vyberte velmi obezřetně, do čeho a s jakými poradci budete investovat. Podvody, ve kterých hrají roli příslibené vysoké zisky z investic, jsou velmi propracované a naletět je poměrně snadné.

³⁸ <https://www.policie.cz/clanek/kryptomeny-v-rukou-podvodniku.aspx>

³⁹ Slovo vishing pochází z anglického slovníku „voice phishing“ – v překladu hlasový phishing. Jedná se o telefonní podvod, kdy pachatel obvolává své oběti. Představuje se jménem banky (nebo jiných společností) a sděluje, že účet volaného je napaden a on mu může pomoci zachránit jeho peníze. Jediné, co k tomu potřebuje znát, jsou bezpečnostní údaje k internetovému bankovníctví (ID a heslo, datum narození) nebo k platební kartě (číslo, platnost, jméno na kartě, třímístný kód CVV/CVC ze zadní strany, PIN). Následně oběť přesvědčí, aby mu předala bezpečnostní kódy ze SMS nebo potvrdila operaci v aplikaci George klíč, a vybere jí peníze z účtu.

⁴⁰ Tvzení podvodníků bývají velmi věrohodná. Často předem disponují informací o skutečné bankovní instituci, ve které má volaný svůj účet. K tomu využívají tzv. spoofingu telefonního čísla, což znamená, že dokáží napodobit jakékoliv telefonní číslo, tedy i infolinku banky.

Vše většinou začíná velmi výhodnou nabídkou, např. v podobě internetové reklamy. Vedle investic různého charakteru nabízejí podvodníci také pomoc s nákupem virtuálních měn, často s příslibem velkého výnosu.

Komunikace mezi pachatelem a obětí je většinou dlouhodobá. Oběť je utvrzována, že vše běží podle plánu, např. přístupem do falešného portfolia či virtuálních peněženek na různých demo stránkách. Opět pro zvýšení důvěryhodnosti jsou vyžadovány pravidelné vklady, často s podmínkou vyplacení výnosů až po delším časovém úseku. O tom, že místo zhodnocení finančních prostředků zbydou jen oči pro pláč, se tak poškozený dozvídá až po delší době.

Pachatelé vystupují profesionálně, mají několik úrovní „pracovníků“ (operátory, poradce, techniky, manažery) a jejich legendy jsou propracované s cílem maximalizace zisku.

Pokud chce oběť investované peníze vybrat, přejdou ke strategii komplikací, kdy je nutno zaslat ještě tu „jednu poslední platbu“ a pak už budou velké peníze vyplaceny. Tato psychická manipulace se označuje jako tzv. sunk cost fallacy, tj. tzv. utopené náklady. Podstatou je zde úvaha oběti, že „když už jsem do toho dal tolik, tak teď přece nepřestanu platit, když jsem tak blízko!“

2.7 Vydírání přes ransomware

Kryptoměny získávají pachatelé také cestou, při které není nic zastíráno. Šířením ransomware je do zařízení poškozených subjektů instalován škodlivý kód, který šifruje soubory na počítačovém systému nebo omezuje uživatele. Za dešifrování souborů nebo obnovení přístupu je požadováno výkupné, ve většině případů právě v kryptoměnách. V souvislosti s ransomwarovými a malwarovými útoky dochází často i k odcizení dat a výkupné je tak požadováno i za to, že data nebudou prodána či zveřejněna.

Často oběť podvodníkům, kteří se vydávají za investiční poradce, poskytne kromě osobních údajů, snímků dokladů totožnosti či platebních karet také vzdálený přístup ke svému počítači. Vybití účtu pak už nebrání prakticky nic.

2.8 Falešné reklamy

Na stránku podvodníků se uživatel dostane hned, jak klikne na reklamu. Uživatel se zde zpravidla dočte částečně zavádějící informace o investicích do Bitcoinu. Bohužel neznalý investor jen stěží odhalí, že se jedná o dezinformace. Pro zvýšení důvěryhodnosti používají stránky fingované fotografie z médií či fiktivních rozhovorů různých osobností.

Úplně nejjednodušší způsob, ke kterému se podvodníci uchylují, je zneužít jméno nějaké celebrity, nejčastěji úspěšného podnikatele, jehož jménem lákají na investování do kryptoměn. V českém prostoru se takto opakovaně v podvodných reklamách objevil dnes již zesnulý nejbohatší Čech Petr Kellner, na sociálních sítích se vyskytovaly reklamy, ve kterých bylo popsáno, jak údajně pohádkově zbohatnul na Bitcoiních. Jenže to nebyla pravda a reklama jen vedla na webovou stránku, kam lidé měli zadat své bankovní údaje, které jim následně byly ukradeny a bankovní účet vyluxován.⁴¹

Trochu jiné, podobné schéma se pak objevuje na Twitteru. Tam je často zneužíváno jméno technologického vizionáře Elona Muska, který reálně s kryptoměnami pracuje, což situaci mírně komplikuje. Podvodníci obvykle založí účet tvářící se jako jeho osoba a tvrdí, že kryptoměny rozdávají. Jediné, co lidé musí udělat, je poslat na uvedenou adresu drobnou částku v kryptoměnách, aby falešný Musk věděl, kam peníze poslat. Samozřejmě celé je to hloupost a podvodníci nic zpět nepošlou.⁴²

Ze zprávy o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2021 ze dne 28. 6. 2022 vyplývá, že v roce 2021 se objevila a rozšířila nová forma trestné činnosti (tzv. vishing) spočívající v tom, že pachatelé telefonicky kontaktují poškozeného a vydávají se za pracovníka banky nebo policie (popř. postupně obou institucí), informují poškozeného o údajném napadení jeho bankovního účtu, popř. napadení banky, a přesvědčí ho, aby tyto prostředky převedl do jejich dispozice (vložil na údajně bezpečný účet pachatele nebo prostřednictvím bitcoinového bankomatu do bitcoinové peněženky pachatele). Alternativou je pak přesvědčování poškozeného, aby na svůj počítač

⁴¹ <https://echo24.cz/a/SUSnd/bezmoc-nejbohatsich-falesne-internetove-reklame-se-neumi-branit-ani-kellner>

⁴² <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/676171/zneuzity-kellner-babiscoin-i-kryptoslechta-kdy-jsou-kryptomeny-hrozbou-pro-vase-konto.html>

nainstaloval program na vzdálenou správu investic, pomocí kterého transakce z účtu poškozeného provede sám pachatel. Odhalování trestných činů páchaných v kyberprostoru je mimořádně komplikované, neboť zjištění totožnosti pachatele ztěžuje používání anonymizačních aplikací a zahraničních účtů. Trestní řízení v těchto věcech je časově i ekonomicky velmi náročné. Nadále platí, že kriminalitě v kybernetickém prostoru nahrává nízké právní vědomí veřejnosti a nedostatek schopnosti rozpoznat, předcházet a bránit se útokům využívajícím informační technologie, stejně jako nedostatečná regulace, která se jak na národní, tak na celoevropské úrovni značně zpožďuje za dynamickým rozvojem informačních technologií.⁴³

2.9 Kryptoměny a prevence

Je důležité, abychom byli obezřetní a řídili se několika pravidly: Nereagovat na telefonické, e-mailové či jakékoliv jiné nabídky k nákupům kryptoměn, nikomu neumožňovat vzdálený přístup k počítači nebo notebooku. Nefotit, ani jiným způsobem neposkytovat osobní doklady nebo jejich kopie cizím osobám, před vlastním nákupem kryptoměn si pečlivě prostudovat, jak kryptoměny fungují, jaké druhy kryptopeněženek existují, jaká jsou jejich zabezpečení, výhody a nevýhody. V případě rozhodnutí investice do kryptoměn si na internetu o burzách zjistit veškeré možné informace a reference, zda se nejedná o podvodné burzy a podobně.⁴⁴

Při využívání internetového bankovníctví při nákupu kryptoměn je nutné si důkladně vše prostudovat a seznámit se řádně s jeho ovládním. Při provádění finančních transakcí je důležité řešit je v klidu, vše si dobře pročíst, dát si dostatek času a pečlivě vše zkontrolovat. Není dobré jednat pod tlakem a unáhleně. Pokud vás překvapí někdo neznámý telefonicky a řeší s vámi nestandardní věc, dejte si čas na promyšlení, nejednejte zbrkle. Je třeba dávat si také pozor na potvrzování něčeho, co jste ve skutečnosti sami nezadali. Důležitá je rovněž zpětná kontrola prováděných transakcí, a to tak často, aby bylo možné případné podezřelé transakce odhalit co nejdříve a učinit

⁴³ <https://verejnazaloba.cz/nasz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/zprava-o-cinnosti-za-rok-2021/>

⁴⁴ <https://www.policie.cz/clanek/podvod-s-investicemi-do-kryptomeny.aspx>

opatření k jejich ukončení. Je nutné mít také na paměti, že představuje riziko klikat na podezřelé odkazy, a to zejména v nevyžádaných e-mailech.⁴⁵

Taktéž platí, což vyplývá z webových stránek řady bank působících v České republice, že žádná banka a ani jiná seriózní instituce nikdy nežadá o sdělení citlivých dat jako jsou jako jsou třeba bezpečnostní údaje k internetovému bankovníctví (ID a heslo, datum narození) nebo ke kartám (č. karty, platnost karty, PIN, třímístný kód CVV/CVC z její zadní strany), a to ani po telefonu, ani mailem.

Na tuto situaci reaguje i Česká bankovní asociace, která v té souvislosti 6. 12. 2001 varovala klienty bank a zároveň jim připomíná, že pokud by měly banky podezření z ohrožení clientských vkladů, dokážou účet a prostředky klienta uložené na něm zablokovat a ochránit samy. Banky nikdy nežadají klienta o jejich převod na jakýkoliv jiný „bezpečný“ účet, nikdy nepožadují jejich hotovostní výběr a následný vklad přes bankomat na jiný účet vedený v kryptoměně ani v žádné jiné měně. V té souvislosti Česká bankovní asociace klientům bank doporučuje, aby dbali zvýšené obezřetnosti a v žádném případě nesdělovali citlivá data po telefonu, ani emailem. Banky tyto údaje po svých klientech nikdy nechtějí. Být opatrný není žádná ostuda, proto, pokud si klient není jistý, zda mu volá jeho banka, je lepší hovor ukončit a kontaktovat oficiální telefonní linku banky.⁴⁶

Pokud se již s touto situací setkáte, tak Policie České republiky na svém webu radí⁴⁷, jak v takovém případě postupovat.

- Nikdy nikomu nesdělujte a ani nepřešlejte bezpečnostní/autoriizační kód, který Vám přišel formou SMS zprávy.
- Myslete na to, že útočník dokáže napodobit jakékoliv telefonní číslo, odesílatele SMS zprávy, ale třeba i e-mailovou adresu.
- Nikdy nikomu podezřelému neumožňujte vzdálený přístup do Vašeho počítače.

⁴⁵ Tisková zpráva Krajského ředitelství policie kraje Vysočina ze dne 13. 9. 2021. Dostupné z: https://www.velkyberanov.cz/assets/File.ashx?id_org=17949&id_dokumenty=28958

⁴⁶ <https://cbaonline.cz/search?q=kryptom%C4%9Bny> resp. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-finance-osobni-banky-varuji-pred-dalsimi-utoky-na-duverivce-v-hlavni-rol-i-je-kryptomena-182743>

⁴⁷ <https://www.policie.cz/clanek/vishing-a-spoofing.aspx>

- Sledujte a pečlivě čtěte informace od Vaší banky v internetovém bankovníctví.
- Při každém vstupu do internetového bankovníctví kontrolujte, zda odpovídá doména přihlašovací stránky. Toto platí vždy, když někam zadáváte své osobní nebo přihlašovací údaje. Aktualizovat software, antivirový program, firewall.
- Buďte neustále ostražití, protože i vy se můžete stát cílem podobného podvodného jednání.
- Během, nebo po takovémto podezřelém hovoru, si zaznamenejte údaje, které Vám útočník sdělil (jména, e-mailové adresy, čísla účtů, odkazy na webové stránky atd.)

3 Závěr

V předloženém příspěvku jsme se věnovali problematice kryptoměn a jejich propojení s kriminalitou. Lze konstatovat, že dle našeho názoru mají kryptoměny značný potenciál pro využití, a to především v oblasti obchodu, investic a podnikání. Zároveň je však třeba brát v potaz to, že mohou být různě zneužívány v souvislosti s trestnou činností, ať již jde o tzv. praní špinavých peněz, podvodné nabídky na investování do kryptoměn, krádeže dat apod. V našem příspěvku jsme se věnovali právě otázce možných rizik hospodaření s kryptoměnami, a to především v souvislosti s trestnou činností. Zaměřili jsme se na nejnovější trendy v této oblasti, možnosti odhalení pachatele i na otázku prevence. Náš příspěvek by tak měl být především podnětem k zamyšlení nad tímto tématem, jehož aktuálnost je zřejmá stejně jako fakt, že oblast kyberkriminality je v současné době na vzestupu, a tato má z velké části spojitost právě s kryptoměnami.

References

- Akcie, bitcoin, nebo zlato, Investiční průvodce rokem 2023. *Ekonom*. Roč. LXV, č. 07
- CABÁK, J. *Kryptoměny a jejich postavení na finančním trhu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2020.

- HAMPL, M. Náš postoj ke kryptoměnám? Nepomáhat, nechránit, neškodit, nevodit za ruku. *Lupa.cz* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/mojmir-hampl-cnb-nas-postoj-ke-kryptomenam-nepomahat-nechranit-neskodit-nevodit-za-ruku/>
- HANYCH, M. Zdanění kryptoměn. *Bulletin Komory daňových poradců*. 2019, č. 2.
- HOSP, J. *Kryptomeny*. Tatran, 2018, 172 s. ISBN 978-80-222-0945-8
- HRUBÝ, F. *Veřejný sektor versus kryptoměny. Co způsobil Bitcoin?* Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2022.
- MÍKA, D. *Zdanění kryptoměn a operací s nimi*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2020.
- MIKULECKÝ, K. *Zdanění příjmů v souvislosti s kryptoaktivy*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, 2021.
- NĚMEC, L., TORNOVÁ, J. K právní regulaci kryptoměn. Díl I. *Právní rádce*. 2018, Sv. XXVI, č. 6, s. 44–47.
- PAPOUŠKOVÁ, Z., ŘEZNÍČKOVÁ, K. *Peníze v právu a ekonomice*. Olomouc: Juridicum Olomoucense, o. p. s. ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 2015, 253 s. ISBN 978-80-87382-70-7.
- PLECITÝ, D. Kryptoměny a legalizace výnosů z trestné činnosti. *Bankovníctví*. 2019, s. 20–21. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyurad.cz/files/kryptomeny-a-legalizace-vynosu-z-trestne-cinnosti.pdf>
- PRITZKER, Y. *Výněz jménem Bitcoin*. Braiins Publishing, 2020, 114 s. ISBN 978-80-907975-0-5.
- STROUHAL, D., SKALICKÝ, J. *Bitcoin a jiné kryptoměny budoucnosti. Historie, ekonomie a technologie kryptoměn*. Grada, 2021, 294 s. ISBN 978-80-271-1043-8.
- Stanovisko České národní banky ze dne 10. 2. 2014. Jek obchodování s bitcoiny nebo k jejich směně potřebné povolení ČNB. *ČNB* [online]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2014-02>

Stanovisko České národní banky ze dne 19.11.2018. Je k obchodování s tzv. převodními tokeny nebo k jejich směně vyžadováno oprávnění ČNB? ČNB [online]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2018-13/>

Contact – email

marek.frystak@law.muni.cz

david.texl@mail.muni.cz

ECONOMIC ASPECTS OF ENVIRONMENTAL CRIME ON THE EXAMPLE OF THE CZECH REPUBLIC

Ekonomické aspekty environmentálního
zločinu na příkladu České republiky

Jaroslav Šetek

Faculty of Economics, University of South Bohemia
in České Budějovice, Czech Republic

Abstract

The article deals with some accelerating forms of environmental crime using the example of the Czech Republic through an interdisciplinary approach, applying methods of comparison and analysis. The mentioned form of these illegal activities is a manifestation of organized crime, which represents a complex economic, criminal and civil law problem. In these contexts, economic activities guided by a rational decision are monitored, when the calculating criminal compares the proceeds from the committed crime with the costs in the event of his capture, subsequent conviction and imposition of punishment.

Keywords

Economics of Crime; Environmental Crime; Green Criminology; Environmental Criminal Law.

1 Introduction

The environment represents a value of unquestionable importance, therefore it deserves constant attention. It is growing in importance as a result of uncontrolled economic growth since the second half of the 20th century, when society gradually acquires the attributes of consumption, information, but also risk. Its growing importance is also relevant at the start of the third decade of the 21st century with the onset of Industry 4.0 accompanied

by the implementation of smart technologies. It is therefore logical that an important means of protecting and creating the environment is necessary regulation through mutually complementary norms from various branches of public law, i.e. criminal law in both material and procedural form.

In the Czech Republic, until 1989, the absence of a general legal norm governing the issue of environmental protection in the Czech Republic can be seen. The mentioned long-term absence caused a low legal awareness of the company to protect the environment. This can also be seen in aspects of the development of environmental crime, which, based on Interpol statistical data, is the fourth largest area of criminal activity worldwide after drug trafficking, counterfeiting money and human trafficking. In addition, it brings constantly growing high profits to the perpetrators of the aforementioned criminal activity, ranging in the hundreds of billions of dollars. The mentioned form of crime includes a wide range of criminal activities, from illegal waste management, illegal mining of minerals and timber, hunting and animal smuggling. In addition to the mentioned criminal activities, it is a potential risk for the world ecosystem, it can also help to trigger armed conflicts and social unrest.

The mentioned form of crime, as a part of economic crimes (using the example of the Czech Republic), is very dangerous, because any damage to a component of the environment can mean far-reaching effects in the form of ecological damage caused not only to the specific component of the environment concerned, but also to other components or ecosystems. The consequences of harmful actions may manifest themselves in a different place or only after a certain time. The potential risk associated with such activities is thus very high for society, however, on the other hand, the risk of any criminal sanction for the perpetrator is still very low.

For the reasons mentioned above, the article is prepared with an interdisciplinary approach of economic, legal, sociological, environmental and criminological sciences. In this context, applied disciplines within the framework of environmental protection are also pointed out, such as the field of international and criminal environmental law, green criminology and ecological economics.

2 Basic Philosophy of the Economics of Environmental Crime

The common subject of the interconnected fields of economics and law is human action, therefore the influence of legal norms on economic institutes is logical. The aforementioned statement fully corresponds to the thought concept of the important classical English philosopher and economist John Stuart Mill, according to which the omission of law means not penetrating political economy, and at the same time ignoring political economy means the inability to trace the meaning of law.¹ Economics in the position of a social science discipline examines decisions on the use of rare resources with alternative uses in order to produce various goods and provide services, and how these goods and services are distributed among individuals and groups in society. In this way, he examines the ways of economic management of limited resources so that the relevant subject achieves maximum prosperity, or the highest overall level of satisfaction of needs. The concept of scarcity implies a necessary choice on which economic science is built. At the same time, it also implies the inevitability of conflict and the need to resolve it, which is what jurisprudence is built on. Disregarding legal norms at the appropriate level of danger to society constitutes a crime. This is also the case in areas of environmental devastation, as evidenced by the very young discipline of green criminology. In these contexts, within economics, the theory of rational behavior can be applied not only to the consumption and production of goods, but also to the analysis of other types of human behavior. These also include crime, which economics approaches as any other resource allocation problem. It is the result of the rational behavior of an individual maximizing his utility. The spiritual father of the mentioned theoretical concept is Gary S. Becker. whose theoretical concept is generally focused on all types of individual and organized crime, such as murder, theft, assault, forgery of currency and interest documents, but also on so-called white-collar crimes, corporate tunneling, tax and subsidy fraud and others.² Therefore, the applicability of the mentioned concept to environmental crime is logical.

¹ MILL, J. S. *Úvahy o vládě ústavní*. Praha: Svoboda, 1992, p. 79.

² BECKER, G. S. a kol. *Teorie preferencí*. Grada, 1997, pp. 191–194.

The initial idea of an individual's participation in criminal activities is based on a comparison of income from legal and illegal activities. Given a higher return from legal activity than illegal activity, a rationally thinking person will thus opt for legal activities instead of engaging in illegal activities. G. S. Becker worked with an optimal model for estimating the costs of crime, the construction of which was constructed on the relationships that are considered to be the costs of crimes. He divided these relationships into five categories between the numbers of crimes and the costs of those crimes; between the number of crimes and the sentences imposed; between crime rates, arrests, convictions and public spending on law enforcement; between conviction rates and other types of punishment, and between crime rates and private spending on protection. Becker was convinced that crime reduction was mostly driven by the idea of harming members of society. The degree of said damage increases with increasing criminal activities. The cost of catching a criminal and convicting him also plays a significant role. Becker's basic idea was in direct proportion to the amount of spending on police authorities and public protection with the amount of convicted and punished criminals.

In the spirit of the above-mentioned theoretical concept of G. S. Becker, the perpetrator (physical and legal person) of environmental crime can also be modeled as a rational "calculator" expecting his benefit from the criminal activity to exceed the costs. Various material gratifications (in particular, the receipt of funds) or intangible gratifications (for example, damage to the reputation of a competing entity) from criminal activity can be considered as benefit. The costs can include various expenses of a legal and illegal nature, but also the costs of sacrificed opportunities (time spent in criminal activity is an obstacle to other activities, time spent in prison is an obstacle to gainful activity at liberty).³ If there is a price increase in the cost of sacrificed opportunities, the number of crimes will decrease. For example, increasing employment opportunities will reduce the profit from illegal activity. The view of the delinquent as a rational "calculator" may strike many readers as unrealistic, especially when it comes to low-educated

³ VOICULESCU, F. Opportunity cost of educational human capital investment. Application for the position of beneficiary-investor. *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*. 2009, p. 744.

or non-profit-motivated delinquents. However, empirical studies of crime reveal that offenders respond to changes in opportunity costs, probability of detection, severity of punishment, and other relevant variables as if they were rational “calculators” as represented by the economic model. It does not matter whether the crime is committed for monetary or non-monetary gain, whether the offender is highly educated or uneducated.⁴ However, it is true that if people do not have the appropriate quality information about the probability of arrest and conviction, they may overestimate or, conversely, underestimate the prospects. If the probability of detection increases, criminal activity will also decrease. The less effective the instruments of deterrence, the stricter the penalties must be.

3 Sociological Aspects of Environmental Crime in the Consumer and Information Society

Since the second half of the 20th century, a new type of society with the attribute “consumer” has been forming in the area of Western economies. From an economic point of view, this type of company is characterized by an excess of supply over demand. Thus, it is not a problem for manufacturers to produce and deliver a large amount of commodities to the market, but to sell this amount. Mass production is beneficial for companies, because in a large number of products they can more easily minimize fixed costs, which would unnecessarily increase the price of the final product. The stage of overproduction is followed by the stage of massaging the public (potential consumers) with advertising campaigns, a well-thought-out marketing strategy and other persuasive practices. In this way, competition operates on the market along the lines of identical, substitutable and completely interchangeable commodities. The advantage for producers is the fact that consumers have the ability to consume more than they actually need, so they often do not examine their consumer willingness, but what quantity of products they can bear (volume discount sales strategy). The mentioned type of society is diagnosed by the Norwegian social anthropologist Thomas Hylland Eriksen with the “big wolf syndrome”, which

⁴ SHACKLETON, J.R. Gary S. Becker: the economist as empire-builder. *Twelve Contemporary Economists*. 1981, pp. 12–32.

is voracious and greedy.⁵ In this way, a way of life has been set up in a society where almost everything is measured by the performance or value of manufactured products and services. This social model assumes an abundance of resources, where behavior is based on the accumulation of things. This is reflected in a lifestyle heavily promoted in the media, with subsequent support for unsustainable demand for new and improved products.

In connection with the crisis development since the beginning of the 20s of the 21st century, a question may arise about the end of the era of the consumer society. However, from the point of view of reactions to the psychological aspects of consumer behavior and the subsequent actions of producers, this will probably not be the result of the application of extensive competitive and marketing methods to the current formation of consumer requirements. A clear proof of this is the reality of adapting to market conditions. A typical example can be presented by the reactions of producers and consumers since the beginning of the COVID-19 pandemic situation (spring 2020). At that time, some business trends (started by economic growth and higher purchasing power) slowed down, while others, on the contrary, accelerated considerably. This was mainly due to the influence of consumer behavior, when, especially at the beginning of the first wave, there were panic purchases of more durable assortments “in stock”, customers’ attention was mainly focused on basic foods, the demand for more expensive products of a “luxury nature” dropped significantly, and even for some commodities completely fell to the bottom. Sometimes under the influence of alarmist reports spread by media sources about the transmission of the coronavirus, interest in packaged food products in particular has increased significantly. On the contrary, the hit of the “covid era” was the online sale of food, when the sales of specialized business entities grew by leaps and bounds due to pandemic fears of purchases in brick-and-mortar stores. Customers demanded high quality products and price was not the most important factor in the purchase in this situation. This is also helped by the innovative development of technologies of the information society analyzed below.

---

⁵ ERIKSEN, T. H. Syndrom velkého vlka. *Hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk, 2010, p. 49.

The basis of the information society lies in the global market, where almost every business is characterized by one of these characteristics – its owners are abroad or from there they at least fully or partially use the technologies, ideas and other intellectual capital of other entities that are locally completely different. Through this process, a global marketplace of innovative development ideas is created in both quantitative and qualitative dimensions, growing in breadth and depth.⁶ Its cycle can be characterized in macroeconomic and microeconomic dimensions. In the macroeconomic case, one speaks of the period of coal and steam, railways and electricity – that is, with the achievements of the 1st industrial revolution, while with the advent of Industry 4.0 technologies, when innovation cycles are shortened and the natural acceleration of scientific and technical development, one can speak of the era of microprocessors and the information stage of the economy. In the microeconomic dimension, the concept of cycles occurs especially in the ability to rapidly innovate. The achievements of information society technologies, which have been taking shape within developed market economies since the last third of the 20th century and accelerating since the second decade of the 21st century in connection with the onset of Technology 4.0, contribute significantly to this. This company prioritizes flexible management, project management and global teams, and a change in the structure of businesses is involved. While a classic company from the industrial age had a steeply pyramidal structure with a clear hierarchical succession of managers, in the information age more and more emphasis is placed on the possibility of rapid changes to the company according to the order or project and on reducing the number of intermediate members within the management system. As a result of considerable dynamic development, the process of their knowledge is not completely finished and properly clarified.

As for its technological essence, the information society is characterized by the substantial use of digital processing, storage and transmission of information. Information processing is becoming an important economic activity, which on the one hand permeates traditional economic or social

⁶ SIRUČEK, P. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj, současnost, výhledy)*. Melandrium, 2007, pp. 468–469.

activities and on the other hand creates completely new opportunities and activities that significantly influence the character of society, including business and consumer activities. The technological basis of these changes consists in the use of elements of modern information technology and digital communications. Using the example of the design of computers controlling technological processes, it has been the driving force of unlimited growth and constant innovation for several decades. Concrete manifestations consist in the constantly ongoing miniaturization of the structural elements of computers. Therein lies the constant price drop on the one hand and performance increase on the other. In the spirit of the aforementioned reality, the so-called Moore's law of exponential growth stipulates a doubling of performance for the same price every 18 months or, equivalently, a halving of the price with unchanged performance.⁷

Industrial society produced both wealth (a manifestation of the consumer and information society) and risks, which is why it bears the adjective "risky". According to U. Beck, this society means a new phase of industrialism, where the dimension of consequences and danger comes into conflict with institutionalized criteria and experience from calculation, from evaluation comes into conflict with measures against risk, because nuclear, ecological, genetic and chemical dangers are no longer neither temporally, nor spatially, nor socially delimitable.⁸ Regulation of negative impacts on the environment is often difficult even in connection with economic activity. It often arises in principle as an externality of another legal activity, which can also bring certain social benefits, and in many cases it is ultimately difficult to find social consensus on strict regulation of certain activities. Society thus has to face risks created by man and society itself, and it cannot cope with them. As a result, institutions fall into a bizarre contradiction; on the one hand, they guarantee safety, on the other hand, they legalize practices that covertly or openly reestablish and consolidate a catastrophic, carefree situation. In a risk society, risks and dangers are externalized, individualized, trivialized and morally pacified. They stand out from the authorities and institutions at the expense of individuals, nature itself and future generations. This

⁷ BASL, J., BLAŽÍČEK, R. *Podnikové informační systémy*. Praha: GRADA, 2008, p. 68.

⁸ BECK, U. Politics of risk society. *Environmentalism. Critical Concepts*. 1998, p. 262.

process leads to the contradiction and conflict of institutions. An institutionalized view of the world, modernization and the advancement of technology lead to a separation of the world of institutions from the natural world of people, with the “society of individuals”. Risks and dangers go beyond the institutionalized regulatory system; the expression of this is the ecological crisis, the collapse of rationality. Thus, despite all its strained rationality, industrial society produces its opposite, i.e. irrational endangerment of man and nature. Innovation tenders, as a reflection of the phenomenon of the consumer and information society in the transition to Industry 4.0, mean the process of accelerated moral amortization of consumer items and technological devices. As a result, the generation of waste with a significant ecological burden accelerates. Especially in connection with long-term sustainability, one can talk about the phenomenon of post-material values, which includes the appreciation of the importance of the quality of the environment and the value of nature. The mentioned post-material values are mainly applied only after the “material” needs (in connection with Maslow’s hierarchy) are satisfied, which include food, housing, but also a sense of security, etc. For these reasons, since the 1960s, rational use of natural resources, as part of environmental protection, part of government strategies of economic policies of developed market economies. In this way, a link was created between the economy and the environment, from which raw material resources enter the economy and which represents the storage of generated waste. This problem took on global dimensions and environmental policy responses, the result of which was the gradual setting of appropriate legal norms to solve the problems of the devastation of nature and waste management. A significant impetus to environmental protection activities came from publications that dealt with human impact on the environment and predicted catastrophe caused by the complete depletion of resources or excessive pollution. These include, in particular, the Club of Rome’s Limits to Growth report, which drew attention to the conflict between limited resources and exponential economic and population growth.⁹ Since the mentioned period, ecological issues have

⁹ MEADOWS, D., RANDERS, J., MEADOWS, D. *Limits to growth: The 30-year update*. Chelsea Green Publishing, 2004.

fundamentally become an interdisciplinary thematization of the relationship between society and the environment, nature and the way of life, and the related possible social, political, economic and security consequences of ecological problems. This is clearly demonstrated by the theoretical concept of the Copenhagen Security School, whose beginnings date back to the turn of the 80s and 90s of the 20th century. At that time, based on the study of the world, she argued that it was necessary to expand the then concept of military security to address political,¹⁰ economic, energy, ecological and social issues within the framework of national and global security. From the mentioned period, in the history of security sciences, a “broader” concept of security can be traced, with an extension to non-military sectors with an important position of the environmental sector. In this context, the relatively new fields of environmental economics, environmental law and green criminology naturally formed within the framework of interdisciplinarity.¹¹ Their common goal is the reduction of risks of an environmental nature.

By their very nature, the mentioned risks mean potential danger in regional, national and global dimensions. They mean that the expected phenomena will not occur as a result of ecological devastation, and at the same time they represent the term for the designation of the processes themselves, linked with such a danger as economic loss, etc. They are one of the main motivational elements of the decision-making process. On the one hand, they result from the necessity of choice, on the other hand, they force choice. Based on the risk reduction strategy, larger risks can be divided into a number of smaller ones. According to the state of preparedness, risks can be identified as anticipated – aware and unanticipated. As the risk by its very nature hides the danger of adverse development, it is therefore comparable from a biological point of view to microorganisms that, assuming certain conditions are met, change their latent existence into an outbreak of infection. In order to prevent these changes, prevention or treatment that reduces or completely eliminates the causes of the risks is of primary importance. In order to prevent the occurrence of economic losses, a correct

¹⁰ BUZAN, B. Regional security complex theory in the post-Cold War world. *Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader*. 2003, p. 145.

¹¹ SOUTH, N., BRISMAN, A., BEIRNE, P. A guide to a green criminology. In: *Routledge international handbook of green criminology*. Routledge, 2013, p. 518.

identification of risks, which can be conducted from several aspects, is necessary for the choice of basic strategic measures in the area of the economic and social sphere. These are, for example, the risk reduction strategy: sufficient reduction, transfer or dialogue solution within the framework of economic policy consensus. Another risk identification is its evaluation of the probability of occurrence: completely or partially negligible, second and third degree risks. The cause, extent and probability of the occurrence of economic risk enable their quantification and compiling a list of them for the creation of practical economic policy. It is logical, because all facts, activities, phenomena, processes taking place in society and in the economy as part of technological processes can, as a rule, become unstable at any time due to changes in internal or external conditions and therefore cause losses to population groups, companies, institutions, society or the state. However, if interested managers and creators of economic policy concepts understand the causes of changes in objects, systems or ongoing processes, possible risk reduction strategies can be sought before they affect the mentioned objects of interest. In this context, the identification of the limit state is necessary. This multidisciplinary concept is applicable in various fields of human activity. In essence, it is a moment in time when there is a fundamental disruption of the entity of interest process or system with the subsequent loss of the original functionality of the entity. Therefore, balance is a fundamental concept for risk analysis. This represents the state of the system heading for stability, when the action is mutually balanced in all directions.

4 The Position and Reflection of Environmental Issues within Criminology – the Formation of “Green” Criminology

It is certain that the phenomenon of crime fundamentally violates basic human freedoms and therefore undermines the foundations of the value system of a democratic society. Environmental forms of crime in particular cannot be completely eliminated, but only reduced, despite all the efforts of the involved state authorities, local governments, civil society and individuals. The fundamental strategic starting points for this can be seen in the established two basic directions of environmental protection, namely its

components and against the sources of its threat. The essence of component protection is oriented towards ensuring the protection of elements and structures that represent the environment. This is mainly the protection of air, water, soil, flora and fauna. The aforementioned form of protection is also reflected in accountability mechanisms and criminal law norms. Protection against sources of danger is related to protection against waste, chemical substances, various types of radiation, noise or vibrations and other new sources of danger, which are a reflection of the innovative technological trends of the current type of post-industrial society.

However, environmental crimes are often perceived from a victimological point of view (as part of criminology) as crimes without victims. The support for the above-mentioned statement derives primarily from the premise that the victim of a crime against the environment is “only” the environment as such, its components, ecosystems, animal and plant species, etc.¹² The consequence of this construction sometimes appears to be the prosecution of crimes against environment as postponable, not as significant as prosecuting crimes with “real” victims (using violent crime as an example). Environmental crimes are thus often put on the back burner because their prosecution and punishment is not considered a priority compared to crimes against life and health or against property.

The validity of the above-mentioned incorrect view can be justified by arguing that a favorable environment is a condition of existence, therefore its devastation necessarily also leads to damage to the human population. From this point of view, many people can be victims of a damaged environment. According to the theory of criminal law and victimology, victims of a crime can be divided into direct and indirect. Although damage to the environment may not often result in direct victims (with the exception of cases such as an ecological accident – e.g. an explosion in the chemical industry, etc.), it can cause many victims and indirect losses.¹³ The fact remains, however, that the primary victim affected by harmful activity is indeed a certain

12 WILLIAMS, Ch. An environmental victimology. *Social Justice*. 1996, Vol. 23, no. 4(66), pp. 16–40.

13 WHITE, R. Eco-justice and Problem-solving Approaches to Environmental Crime and Victimisation. In: SPAPENS, T., WHITE, R., KLUIN, M. (eds.). *Environmental crime and its victims: perspectives within green criminology*. Surrey, UK England: Ashgate, 2014, p. 89.

component of the environment, which by itself cannot draw attention to its harm. Therefore, in the context of any responsibility in environmental protection, it is necessary to create alternatives by which it is possible to derive responsibility even when there are no direct victims.

It is clear from the above-mentioned factors that environmental issues have been largely neglected in the field of criminal law from the very beginning of solving the mentioned problem in the global dimension. Important representatives of world criminology drew attention to this. A typical example is the calls from the last decade of the 20th century by the American professor Michael J. Lynch (specialist in radical criminology, racial bias in criminal justice processes and corporate crime and its control) to form a new scientific discipline – “green criminology”. It can therefore be stated that this newly created independent discipline represents a historical landmark in matters of criminal offenses against the environment (flora, fauna, soil, air, surface and underground water). Her focus has also been on the less explored areas of corporate crimes that are committed against the environment in order to maximize profit. From the point of view of victimology (the science of victims of crime), as an integral part of criminology, within the mentioned discipline, not only a human being is considered a victim of crime, but also animals, flora and the environment.

In accordance with the theoretical concepts of green criminology, several sociological investigations of some particularly serious environmental crimes committed after 1990 to 2020 have been carried out. It can be stated that especially newer studies have tried to develop a coherent framework for the development of environmental crime. It is the result of the synthesis of theoretical concepts from the fields of criminology of organized crime groups and “white collars” on the one hand, and from the field of environmental justice on the other. The mentioned synthesis represents a pillar on the basis of which sociologists began to develop the framework of research on “green crimes”, motivation, context of opportunities, victimology.¹⁴

Green criminology, in contrast to the prevailing current of classical criminology, whose central theme remains to this day mainly property crime

---

¹⁴ WALTERS, R., WESTERHUIS, D.S. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, law and social change*. 2013, no. 59, pp. 279–290.

committed by socially weaker sections of the population, should deal with the more pressing issue for humanity of environmental damage, which is committed to the highest extent by economically powerful entities such as states or multinational corporation. Similar value starting points can also be seen in the European Group for the Study of Deviance and Social Control, which became known by forming the stream of critical criminology. Unlike classical criminology, critical criminology deals not only with criminal activity defined by positive law, but also with the description and analysis of other relevant socially harmful phenomena, which “although they are not defined as criminal acts by the existing legal order, are just as harmful to society in their consequences.” This is a so-called sociological concept of crime, which in the field of research into serious environmental damage offers a wider scope compared to the legal positivist concept of crime. In addition to the analysis of purely illegal behavior, critical criminology also enables the study of the criminal law systems themselves, the capitalist system or the legally approved behavior of states and other legal entities and individuals, which from a natural scientific point of view can often have a more devastating impact on the environment than legally approved activities.

5 Environmental Innovation on the Example of the Circular Economy as Crime Prevention

Environmental protection is not based only on the institute of criminal law in the position of “punitive prevention”. A certain form of environmental crime prevention can be seen in ecological innovations, which appear to be opposed to the already mentioned concept of a risky society. Ecological modernization has been applied in recent years as a continuation of the development and structural process of changes in modern society. It cannot be overlooked that both productive and destructive forces have increased in the process of modernization, just as it cannot be overlooked that along with the problems, the possibilities for solving them have also increased. The dynamics of modern society consists not only in the permanent emergence of problems, conflicts and crises, but also in their permanent overcoming and solution. At the same time, this society is correcting

itself, it has the ability of owning a large capacity of re-adaptation to the changes it causes, and this growing capacity is part of the modernization process. A clear proof of this is the relatively new field (within the history of economic thought) ecological economics, which formally established itself as a scientific discipline at the end of the 1980s. As an interdisciplinary science, it is often contrasted with mainstream environmental economics, drawing on economic disciplines as well as natural sciences, especially ecology. It explores the complex and interconnected relationships between nature and society from an ecocentric perspective. It deals with issues related to the state and quality of the environment. The subject of her interest is the failure of the market, externalities, public goods and municipalities in relation to the environment or the economic evaluation of nature. Based on the theoretical concept of the neoclassical economic model. Environmental economics comes up with a number of proposals on how to solve environmental problems by applying economic policy. These are (direct) regulations, pollution quotas, pollution taxes, etc. Compared to environmental economics, it has a wider scope.¹⁵ It tries to combine the approaches of ecology and economics. It emphasizes physical limits, ethical principles and can bring interesting more radical solutions to environmental problems. Among the assumptions by which ecological economics differs from environmental economics is the emphasis on the limits of permissible environmental burden and the significant normative dimension of this science. One of the main differences also lies in the concept of sustainability of economic growth. Simply put, representatives of the ecological economy are mostly supporters of strong or even very strong sustainability conditions, which set strict limits for the management of natural resources and require abandoning the goal of economic growth.

One of the important current forms of ecological innovation, which also fulfills the social and economic effect, is the implementation of the circular economy. Its way of thinking began to be constituted from the beginning of the 21st century in order to maintain products, components and materials throughout their lifetime in the highest possible utilization potential.

---

¹⁵ OATES, W.E., PORTNEY, P.R. The political economy of environmental policy. In: *Handbook of environmental economics*. Elsevier, 2003, pp. 351–352.

The essence of the aforementioned implementation process lies in technological applications within the framework of connecting material flows and maintaining their value in the cycle for as long as possible. Materials that would otherwise become waste in a linear economy are reused or recycled. The implementation of the circular economy is essentially based on a win-win strategy, i.e. a game designed to benefit all involved (producers, consumers, etc.). From the point of view of green criminology, it thus represents a means of primary prevention within the framework of committing environmental crime.

In a circular economy, technological processes can enable the efficient flow of materials, energy, labor and information so that natural and social capital can subsequently be renewed. The reason for the renewability and sustainability of all material inputs is their possible further use for the production of a new or repair of an existing product. The circular economy works with the idea of two material flows in which substances circulate: the biosphere and the technosphere (human environment). The biosphere works with biological nutrients that are non-toxic, so they can be easily composted, and are designed to safely re-enter the biosphere to create natural capital. Technical raw materials – plastic polymers, alloys and other synthetic materials – are intended to be reused with minimal energy consumption, but maintaining the highest possible quality without entering the biosphere. William McDonough and Michael Braungart came up with this idea in their book *Cradle to Cradle: remaking the way we make things*. The aforementioned work has become a kind of manifesto that strives for change through a different concept of economics.¹⁶ It can therefore be stated that it has become a basic pillar of the theoretical concept of the circular economy in the role of a scientific discipline.

In this context, the solution to waste problems lies in moving away from a linear type of economy to a circular one, where the technological philosophy: “Waste is raw material” is applied. From the point of view of economic efficiency, the aforementioned transition should ideally begin with an approach already at the very beginning of the product’s lifetime. This is also the essence

---

¹⁶ MCDONOUGH, W., BRAUNGART, M. *Cradle to cradle: Remaking the way we make things*. North point press, 2010.

of circular design, which is especially more complex with the implementation of Industry 4.0 technologies and requires a change in overall thinking so that the current focus on the product or service shifts more to the entire system, starting with production. At its core, we are looking for a way to deliver a product from optimal materials to provide the best possible results, but at the same time circulate in closed loops. These loops, such as remanufacturing, refurbishing or recycling, extend the life cycle of a product and improve the quality and productivity of resources. At the end of its life, inspired by nature, the product becomes a resource within or beyond its original use. A product created in this way can meet the principles of reuse. The circular economy functioning mechanism set up in this way within the company represents a fundamental prerequisite for lower input costs for its production and, consequently, lower prices for consumers.

At the beginning of the third decade of the 21st century, self-production of energy (especially heat and electricity) through the use of alternative renewable sources is considered an integral part of circular design. The mentioned trend became a subject of interest in connection with the energy crisis after the events of 24 February 2022 – the aggression of the Russian Federation in Ukraine. Within these technologies, we are dealing with the energy use of waste, namely in incinerators or within biogas stations. By implementing the aforementioned technologies, business entities also reduce production costs, or gain additional income from sales to customers. It also contributes to the strengthening of national energy security through the process of source diversification and decentralization of the production of strategic commodities of interest.

6 Genesis of the Right to the Right to a Favorable Environmental Standard in the International Space

Basic human rights can be divided into three or four categories in the context of legal doctrines. The content of the first category of the three-level concept is personal and political rights. The group of social, economic and cultural rights are the content of the second category of the third category, i.e. the newly forming circle of human and civil rights. In the four-level concept, the first category represents personal rights, the second political rights,

the third social, economic and cultural rights, and the fourth category is the so-called new group of human and civil rights.¹⁷

The right to a favorable standard of the environment can be included among the youngest guaranteed human rights and thus belongs to the third or fourth category of human rights (the right to peace, development, etc. can also be included). The rights of the third and fourth categories can be characterized as “rights of solidarity”.¹⁸ Its concept represents the solidarity of today’s generation with future generations and solidarity within the international community. In its essence, it is intertwined with the already mentioned phenomenon of sustainable development. The fundamental principle of these rights lies in the cooperation not only of people within a certain community, but also the participation of state and local government bodies, private and international entities.

It is also necessary to emphasize the possibility of protecting the right to favorable environmental standards through all three (or four) categories of human rights. In the first category it can be protected through the right to life, in the second through the right to health or the right to private and family life. It can be stated that these rights usually relate more to a group of persons than to an individual. However, as a result of the fact that the right to favorable environmental standards represent elements of both the first category (i.e. protection against state intervention) and the second category, which represents the right to state participation and fulfillment by the state, there is logically no clear agreement on whether it is a public or private right.¹⁹

Dating the origins of international environmental law is not easy. Already in the 19th century, initial efforts and attempts to create, for example, conventions in the field of fisheries, on the protection of some species of fauna and flora can be seen. However, it was a sketchy and incomplete adjustment. An important historical landmark, in the position of a relatively independent field of public law, the formation of environmental law is considered

17 MCDONOUGH, W., BRAUNGART, M. *Cradle to cradle: Remaking the way we make things*. North point press, 2010.

18 BLAHOŽ, J. Teorie generací lidských práv. In: BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 4. ed. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, p. 236.

19 TURNER, S.J. *A substantive environmental right*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009, pp. 16–17.

to be the judicial decision in the Trail Smelter case of 1941. It was a dispute between the United States of America and Canada regarding compensation for damage to agriculture and forest stands in the state of Washington caused by discharge of waste gases from zinc and lead processing operations located in Canada. On the basis of this court decision, the territorial sovereignty of states in interstate environmental protection was limited. The environmental field of international law is therefore relatively “young”, the reason for its emergence can be seen in the then high need and importance of the legal anchoring of environmental protection at the international level. However, the law is not the only instrument for environmental protection, and therefore its participation in solving all environmental problems cannot be expected. However, it is worth noting that its influence and the power of law in the environmental field is often limited by the absence of the political will of states to take certain measures and solve these serious problems.²⁰

Since the beginning of the 70s of the 20th century, there has been a growing awareness in the world community of an increasingly noticeable connection between local and global ecological problems with corresponding security risks for the population. As a result, in direct connection with the principle that nature knows no borders, a young branch of international environmental law is emerging within international law. The basic building block of this branch of law can be dated to 1972. At that time, based on the resolution of the General Assembly of the United Nations (No. 2398 – XXIII), the first worldwide international conference on the environment took place in Stockholm. The most significant contribution of the conference was the creation of the United Nations Environmental Program as an institution of the United Nations. In its conclusions, the Stockholm Declaration on the Environment expresses 26 non-legally binding environmental goals, which include the protection of the world's oceans, sustainability, population growth, international cooperation in the environmental field, and the elimination of weapons of mass destruction. It can be stated that *“the Stockholm Conference expanded and facilitated the methods of international cooperation previously limited by the insufficient perception of environmental problems and the restrictive concept*

²⁰ DAMOHORSKÝ, M., SMOLEK, M. Ochrana životního prostředí v mezinárodním a unijním právu. In: DAMOHORSKÝ, M. et al. *Právo životního prostředí*. 3. ed. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 98–99.

of state sovereignty.”²¹ The conclusions of the Stockholm Declaration also imply responsibility in international law for caused environmental damage. In this context, a distinction can be made between the international responsibility of states as persons under public law and persons under private law, where, with regard to the growing economic and power importance of multinational corporations, the emphasis is placed on the responsibility of these private law entities. After the Stockholm Conference, the number of bilateral and multilateral conventions on environmental protection issues is increasing, the current validity of which represents the will of states to work together to solve global environmental problems and thus fulfill the basic ideological premise of the Stockholm Declaration. These include, for example, the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer from 1985, subsequently supplemented by the Montreal Protocol from 1987, or the Basel Convention on the Control of the Movement of Hazardous Wastes across State Borders from 1989.

Although important legal documents were adopted from the beginning of the 1970s to the start of the third decade of the 21st century in the field of biodiversity protection, air, water and climate change, *“current international law still does not have sufficient tools to effectively tackle environmental problems in global dimension.”*²² However, the essential contribution lies in the comparison with legal systems at the national level with only a regional reach, when this area of law represents a suitable forum for formulating globally binding and enforceable rules in the field of environmental law, without whose help it is realistically impossible to solve global environmental problems, which include climate change, soil degradation, loss of biodiversity, destruction of the ozone layer and water pollution.

7 Interrelatedness in the Development of International Environmental and Criminal Law

As a branch of law, international criminal law criminalises those acts which the international community considers to be the most socially harmful and

²¹ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. ed. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 100–101.

²² *Ibid.*, pp. 12–73.

whose prosecution should therefore be in the interest of all humanity. The basic sources of international criminal law can be considered to be three basic concepts, which include the natural law concept of universal human rights and freedoms, international humanitarian law and the criminal law systems of individual nation states.²³

In relation to general human rights, international criminal law is one of the instruments guaranteeing the protection of the right to life and human dignity of every individual in the event of failure of the state power, which should primarily ensure these rights of its citizens. In relation to humanitarian law, international criminal law responds to the unprecedented atrocities committed by humanity during the 20th century and requires global punishment for the most egregious violations of norms reflecting the principles of humanity in the conduct of wars and other armed conflicts. The criminal law systems of individual national states are sources of inspiration for the formulation of the basic substantive and procedural law institutes of the emerging legal sector.

The beginnings of the formation of the foundations of international criminal law can be dated in two directions after the First World War. The first was the creation of the League of Nations in 1920 to protect peace through international law and the associated punishment of war crimes. The second in the birth of a newly prevailing legal-philosophical trend called solidarism,²⁴ which rejects the doctrine of legal positivism, which sees in international law a mere abstract expression of the will of sovereign states, and emphasizes the universal value of humanity and the solidarity of individuals across the borders of nation states, which would they were supposed to act as basic building blocks for the creation of a new world order.²⁵ However, until the end of the 20th century, accompanied by the brutality of the Second World War and civil wars (the area of the former Yugoslavia and Rwanda in the 1990s), the principle of solidarism continued to persist confirmed

²³ CASSESE, A. *International criminal law*. 2. ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, pp. 1–2.

²⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002, p. 27.

²⁵ CASSESE, A. *International criminal law*. 2. ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, pp. 5–6.

by the judgment of the appeal panel of the International Criminal Court for the former Yugoslavia in the Tadić case with these words: *“The state sovereignty-oriented approach is gradually complemented by the human beings-oriented approach. International law, although properly ensuring the legitimate interests of states, must also gradually approach the protection of human beings.”*²⁶ It is in the spirit of the mentioned words that a similar trend can be seen in accordance with the provision of international environmental protection. A certain starting point for this was the interpretation of the interconnectedness of natural processes and their consequences for the entire world community according to the theoretical concept of the English sociologist Anthony Giddens.²⁷ Giddens’ interpretation is based on the reality of a large-scale natural disaster with significant environmental impacts on 26 December 2004 – a tsunami (undersea earthquake) on the floor of the Indian Ocean. The mentioned wave of that day hit the coast of several countries (Indonesia, Thailand, Sri Lanka, Maldives) with a total balance exceeding 230 thousand victims of human lives. As a result of this disaster, solidarity with its victims noticeably exceeded the national borders of states and acquired global dimensions.

8 Formation and Development of Criminal Law in Environmental Protection in the Czech Republic

In the former political system with the monopoly position of the Communist Party of Czechoslovakia, there was no general legislation regulating the issue of crimes against the environment in Czechoslovakia for four decades. During this period, it was possible to use the criminal legislation of the time to a limited extent (mainly for the ideological reasons of the time) to protect the environment, only Act No. 140/1961 Coll., the Criminal Code as amended, because the protection of the environment took place indirectly within of general provisions on the protection of health, property and within selected factual elements of economic crimes. These were, for example, crimes of damaging property in socialist ownership, and generally dangerous crimes. This absence in criminal legislation also caused low

²⁶ Tadić ICTY Appeal Chamber, judgment of 2. 10. 1995, paragraph 97

²⁷ GIDDENS, A. *Sociologie*. 6. ed. Praha: Argo, 2013, p. 149.

legal awareness of society for environmental protection. In the same way, the issue of waste was not regulated at all in Czechoslovakia at the time.

It was therefore quite obvious that the transformation of the economic and political system after the events of 1989 required fundamental legislative changes in legal issues of environmental protection, i.e. criminal law, which is fully in accordance with Article 7 of the Constitution of the Czech Republic (Act No. 1/1993 Coll.). According to the aforementioned legal document, the state has an obligation to take care of the protection of natural wealth and the careful use of natural resources.²⁸ This provision determines the obligations of the state in relation to the environment and establishes the main focus of its activity. As part of these obligations, the state undoubtedly needs to build not only legal regulations containing environmental protection instruments and a system of public administration bodies, but the state must also think about the enforcement of legal norms in practice, including the enforcement of environmental protection through criminal liability instruments. It was not until the beginning of 1990 that two, quite generally formulated elements of environmental protection crimes were included in the Criminal Code. It was an intentional and negligent form of the crime of endangering the environment. The aforementioned facts were later amended (Act No. 175/1990 Coll. and Act No. 134/2002 Coll.), expressed in a new diction and under the new name of threat and damage to the environment. 34 In the following years, other special facts were gradually added, and these new facts include the criminal offense of animal cruelty, which was incorporated into the Criminal Code with effect from 1 January 1992, by Act No. 557/1991 Coll., and also the crime of poaching, which was incorporated by Act No. 290/1993 Coll. effective 1 January 1994. A significant change took place in 2002 with the so-called Euro-Amendment No. 134/2002 Coll., which, in addition to the two existing facts, modified five new facts of criminal offenses. With this amendment, certain legal features of crimes against the environment were specified and made concrete, when, in addition to the possibility of criminal penalties for damaging

²⁸ STEJSKAL, V. et al. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, Vol. 57, no. 3, pp. 45–56.

or endangering the environment as a whole, the possibility of criminal penalties for damaging or endangering only certain components of the environment was introduced. Thus, criminal offenses against the environment were newly included criminal offenses of forest damage by logging, handling of hazardous waste and unauthorized handling of protected and wild animals and wild plants.

Criminal acts of an economic nature (illegal disposal of waste, subsidy fraud and unfair practices of public tenders in the awarding of contracts) developed considerably in the Czech Republic after 1989 as a result of the change of the political system and related areas of the functioning mechanism of a centrally controlled economy to a market one. The scale of this criminal activity has greatly accelerated since the 1990s, showing signs of organized crime with an international element and high latency. In the 21st century, organized crime is characterized by a high degree of fluidity, when criminal groups rest most often on loose international contact networks, within which the border between the legal and illegal environment is almost completely permeable. A significant part of its manifestations is a complex civil law, economic and criminal law problem, the solution of which requires special expertise and constant innovation of knowledge both among the workers of the relevant interested institutions of state administration of local government and law enforcement agencies.

Since 2008, Criminal liability has been introduced in European Union law as well as in secondary law, as a tool for law enforcement in the field of environmental protection, namely by Council and European Parliament Directive No. 2008/99/EC on criminal protection of the environment (OJ: L 328/28 of 6 December 2008). Within the framework of the directive, criminal law measures are established for the purpose of more effective protection of the environment. In this spirit, the important role of Czech criminal law was confirmed by the new Criminal Code (Act No. 40/2009 Coll.), which entered into force on 1 January 2010. It fully reflects the importance of the environment, by enshrining a separate Chapter VIII in a special part, which it is devoted to criminal acts, the object of which is the protection of the environment. Due to the fact that crimes against the environment were separated into a separate chapter, there were certain changes in the

system. Crimes against the environment were newly included in crimes that up to that time were understood as crimes grossly disrupting civil coexistence, i.e. crimes against order in public affairs. With the aforementioned modification of the criminal legislation, compatible with the law of the European Union, the environment became more important, as protection was extended and at the same time the criminal rates were tightened. Due to the fact that crimes against the environment were separated into a separate chapter, there were certain changes in the system. Cruelty to animals and poaching, which until then were understood as crimes grossly disrupting civil coexistence, i.e. crimes against order in public affairs, were newly included among crimes against the environment. The Criminal Code also introduced two new criminal offences, namely the unauthorized discharge of pollutants (Section 297) and negligent neglect of animal care (Section 303). The introduction of the crime of unauthorized discharge of pollutants resulted from the obligation to comply with European and international law, but in practice we will encounter this crime only exceptionally. The second newly introduced criminal offense responded to the strong media coverage of several cases of animals living in unbearable conditions without food, etc., while only actions that cause permanent consequences or death to the animal are considered criminal.

Illegal waste management, especially the disposal of hazardous waste, is currently a major problem. It is one of the most widespread and lucrative forms of crime, the forms of which represent a worldwide problem.²⁹ The growth of this crime from a criminological point of view is due to the reality that effective waste management is relatively expensive depending on its improvement, and therefore there are tendencies to bypass ecological investments, despite the risk of criminal prosecution. The issue of waste import and disposal is a current form of crime, especially for Central and Eastern European countries (including the Czech Republic) as potential recipients of waste or secondary raw materials, with non-recyclable waste ending up in landfills in incinerators or metallurgical aggregates. This leads to environmental devastation. These activities are mainly carried out

---

²⁹ LOCHNER, L. Education, work, and crime: A human capital approach. *International Economic Review*. 2004, Vol. 45, no. 3, pp. 811–843.

by organized crime groups. Its essence lies in long-term, planned criminal activity, the goal of which is to make a profit, or to gain influence on public life. This form of crime always has economic goals, it is always committed by a hierarchically structured group of persons, where there is a strictly defined division of labor and strict discipline. As part of illegal activities with waste, he tries to penetrate the state administration mainly because he needs information, procurement of documents, support or cover for his actions. By corrupting and abusing, it compromises official institutions and thus reduces the authority of the government, judiciary, police, ministries, local administration bodies, and the media. With these activities, it destabilizes and dismantles basic social, economic, and political institutions and creates other, parallel functioning ones. Funds obtained from illegal transactions are subsequently poured into legal economic life or used for other forms of this crime, i.e. for corruption, intimidation and extortion. All these activities depend on the level of accelerating value of human capital, which enters the service of the group evil of organized crime. According to estimates by German security experts, within the black economy, the profits of international organized crime structures in the area of illegal trade in waste are second only to proceeds from drug activity. Analyzes of crime confirm a change in the methods of organized crime since the beginning of the 21st century, from violent activities to illegal trade and finance. The same is true of illegal trade in waste, which is also accelerating in the world economy. The funds obtained are “invested” in other forms of the black – illegal economy, e.g. corruption, clientelism, or they are “laundered” through legal financial markets.

The crime of subsidy fraud in connection with an environmental project is provided that the recipient of the subsidy intentionally provides false or incomplete information in the subsidy application, conceals some essential information, or uses the subsidy for a purpose other than that for which it was provided. In the Czech Republic, the crime of subsidy fraud is enshrined in § 212 of Act No. 40/2009 Coll. Criminal Code, as amended. Before the entry into force of the new Criminal Code, conduct fulfilling the elements of the criminal offense of subsidy fraud was judged according to the provisions on credit fraud pursuant to § 250b of Act No. 140/1961

Coll., Criminal Code as amended. The crime of subsidy fraud is also related to the crime of damaging the financial interests of the European Union. The factual essence of the crime of damaging the financial interests of the European Union is enshrined in the Criminal Code from 2009, when it was necessary to implement Article 1-2 of the Convention on the Protection of the Financial Interests of the European Communities.

Primarily from a criminological point of view, within the framework of the support of environmental projects, subsidy fraud can be broken down according to the type of subsidy title used. The riskiest subsidy areas can be seen in business and innovation, research and education, information technology, and recycling. Each area brings its own specific risk of targeted subsidy fraud. In the context of entrepreneurship and innovation, subsidy fraud is various fake purchases of technological equipment, where the recipient of the subsidy receives funds for the purchase. However, they do not buy anything with the subsidy funds and therefore invoices from suppliers are fictitious. Secondary subsidy frauds can also be group, organized and can consist of a property connection. This form of economic crime is also linked to tax crime. In this situation, subsidy fraud is related to tax fraud, namely value added tax. In this situation, the organizer of the fraud and the tenderers know each other well, the suppliers participate in the tender organized by the beneficiary of the subsidy, they submit comparable tenders with other tenders, and despite the fact that the suppliers would have demonstrably supplied identical goods at a significantly lower price, the supply price is in the commercial chains greatly increased. In these cases, it is clear that in the chain of suppliers of certain goods, whose final customer is the recipient of the subsidy, there are entities that do not pay value added tax, do not submit a tax certificate for value added tax and are non-contact entities based at fictitious addresses. All links in the chain must actively cooperate on the mentioned business transaction in order to achieve the goal and deliver the goods and functionally install them to the final consumer, i.e. the recipient of the subsidy, who as the last link received the highest tax advantage. In the field of research and education, fraud can be encountered in various trainings, where the recipient of the subsidy reports participation in a training that did not actually take place

within the framework of technology. The implementation of the mentioned fictitious event is often documented by forged documentation (contracts for the security of the educational event, attendance records, photographic documentation, etc.). Since the control actions for the fulfillment of the subsidy title take place retrospectively, it is difficult to find relevant evidence for the procedural acts of criminal proceedings. In the field of science and research, subsidies are used for equipment (e.g. laboratory equipment, etc.) for research activities. As a result, equipment equipped in this way is not used at all, and the end of the sustainability of the research project is followed by the sale of this equipment and property.

In connection with the criminal acts of the awarding of public contracts for environmental projects and the liquidation of ecological damage, Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code, as amended, regulates the factual nature of the criminal acts that may be committed in this context. In accordance with § 256 (the criminal offense of collusion in the awarding of a public contract and in a public tender) of the above-mentioned act, the negotiation of an advantage in the awarding of a public contract, in a public tender and in a public auction is included in these crimes. This mentioned fact is a special fact in relation to the crime of accepting a bribe according to § 331 of the Criminal Code. This means that for the recipient of a bribe in connection with the awarding of public contracts, such a criminal offense will always be assessed in accordance with § 256 of the Criminal Code as a criminal offense of negotiating an advantage during the awarding of a public contract, during a public tender and a public auction and not as a criminal offense of accepting a bribe according to § 331 of the Criminal Code, since the single-act concurrence of the mentioned criminal acts is excluded.

9 Analysis of Potential Risks of a Criminal Nature with the Implementation of Environmental Projects within the Framework of the Protection of Important Economic Interests of the State

The implementation of environmental projects means the promotion of completely new costs for natural and legal persons (enterprises), local

government bodies and other participants and expenses from public sources in the form of subsidy titles from state administration bodies, the European Union, local governments, etc.³⁰ Therefore, the financing of these projects is multi-sourced, i.e. also from subsidy programs of public resources, resulting in the redistribution of an increasingly large volume of public finances. The aforementioned implementation therefore brings many potential risks in the area of threats to important economic interests of the state and damage to the “good name” of the Czech Republic within the European Union. Since this activity deals with the public finances of the Czech Republic and the European Union, it is the primary interest of the state to ensure efficient and transparent handling of the allocated financial resources within the mentioned acquisition process.

The effectiveness and transparency of the use of public resources is, according to the historical traditions of a democratic legal society with a pluralistic political establishment, one of the issues on which the attention of political (government and opposition) representatives, professional media institutions and citizens in the position of taxpayers is rightly focused. After all, it is about what will be provided to them for the entrusted financial resources and created values. These questions are particularly important in connection with spending on the implementation of environmental projects. Compared to other spheres, this area has its own specifics, which primarily lie in the ecological and social effect manifested in the quality of life of the population. Precisely in contrast to the economic effect monitored by profitability, the aforementioned environmental and social effect cannot be quantified. Related to this is the need to consider, clearly stimulate, plan, finance and control specific activities and entities, oriented towards technologies of interest, to ensure the transformation of resources into resources and the other pole of this process, i.e. the return of resources back to society, or their necessary, purposeful and effective recycling, requalification or disposal. All input sources for environmental projects can be divided into primary and secondary. It is primarily divided into three basic things, namely human, material and financial, and secondarily into personnel groups, material, technology,

³⁰ ŠETEK, J., PETRÁČH, F. Human capital in the context of the economic dimension of crime in the transformation of the economy. *10TH International days of statistics and economics*. 2016, p. 1781.

energy, object spaces, information (relational environment, standards, scientific knowledge, etc.) as well as services obtained within the framework of the system environment. The mentioned input sources have a quantitative and qualitative aspect, availability, form and content, development trend, factual and price representation. From this point of view, it is necessary to specify in specific analyzes the position of financial resources in particular and not to absolutize the meaning of financial indicators, percentage of gross domestic product, etc. Financial resources alone will not ensure the implementation of environmental projects in the interest sectors of the national economy, regions and business entities, if they do not enable the acquisition of real funds practical fulfillment of needs. Providing subsidies and awarding public contracts entails many risks. Given that this activity deals with public finances, the state has a priority interest in strict compliance with legal regulations. This protection is provided not only at the legal level, but also at the criminal law level. In these contexts, potential risks can be identified, which are criminal cases involving the implementation of environmental projects, in which the regulations and regulations contained in the Criminal Code are circumvented, namely in Chapter V – crimes against property (subsidy fraud), Chapter VI – crimes economic (especially fraud during the awarding of public contracts and public tenders) and in Title VIII – crimes against the environment (illegal disposal of waste). The aforementioned criminal activity is an area of economic crime, which essentially represents its non-violent form with an extraordinary social and economic impact on the internal stability of the state and its economic base.

It should also be added that the aforementioned criminal activity in the implementation of environmental projects can be linked to a number of other not only economic crimes, such as damage to the financial interests of the European Union (in the case of subsidies and public procurement) – § 260 of the Criminal Code, breach of duty in the management of someone else's property – § 220–221 of the Criminal Code, abuse of authority of an official – § 329 of the Criminal Code and others. The ownership structure of some economic entities that were recipients of subsidies or participants in public contracts for environmental projects may not always have been sufficiently transparent. As a consequence of this, the public financial

resources of the state or the European Union could be misused by nefarious criminal activities of an economic nature (white-collar crime, etc.) and subsequently serve the structures of organized crime, corruption or travel through “shell companies” to “tax havens”. These companies are established for various reasons, but mainly for the purpose of illegal or unauthorized practices in the economic field. The most common such practices are tax evasion, tax evasion (mainly through offshoring in tax havens) and money laundering.

Act No. 37/2021 Coll. on the registration of beneficial owners, which entered into force on 1 June 2021, ranks together with the amendment to the Anti-Money Laundering Act (Act No. 253/2008 Coll. on Certain Measures Against the Legalization of Proceeds from Criminal Activities and the Financing of Terrorism, as amended) to the most important anti-corruption measure in the framework of protecting important economic interests of the state and strengthening the credibility of the Czech Republic within the European Union in recent years. The adoption of the law was fully in line with the European Union Anti-Money Laundering Directive. The aforementioned law more precisely defines who can be considered the real owner, some of the data is made available to the public, and it also sets up mechanisms for resolving situations in the event of discrepancies in the records. The possibility of obtaining public money (subsidies), participation in public tenders for environmental projects will thus be a motivation for economic entities to properly fill out records. In the case of ignoring the law or failing to provide true relevant data, the economic entity is subject to a fine of up to half a million. According to the law, the records are therefore helpful in uncovering ownership structures in case of suspicion of misuse of European and domestic subsidies or money laundering. It will thus contribute to the strengthening of anti-terrorist measures in the management of hazardous waste in the context of the reduction of potential security risks in national and international dimensions, etc., to the interested state authorities – the executive branch (police, intelligence services, Ministry of Industry and Trade, Ministry of Finance, Ministry of Foreign Affairs, etc.). Generally speaking, the citizens of the Czech Republic, in the position of taxpayers, will thus first of all get the opportunity to find out

how the state really deals with their tax revenues, and therefore how the presented innovation plans within the framework of environmental projects are fulfilled. Since the beginning of the transformation of the Czechoslovak and subsequently the Czech economy, the aforementioned law has been a key tool for uncovering economic crime, conflicts of interest, corruption, clientelism and tax evasion.

10 Typology and Forecasts of Criminal Risks for the Creation of Criminal Legislation

Within the framework of the forecast of potential risks of a criminal nature within the framework of environmental innovations, modeling through system dynamics can be used. When it comes to its use in security studies, i.e. as part of crime forecasts and its prevention, it brings with it a whole range of advantages. The most obvious one is the visualization of complex relationships within the system, which is an effective replacement (or rather addition) of the usual verbal description. For very complex systems with a high number of elements, text alone would not be able to capture and describe the entire situation. System dynamics and the graphic representation of its models thus help both the author (in the position of a security risk forecaster) in his attempt to describe the structure and explain the behavior of a given concept or phenomenon, and the reader (in the position of a receiver of information who tries to absorb this information and knowledge, understand, adopt them and subsequently take appropriate measures of strategic importance. System dynamics can thus not only illustrate the investigated phenomenon or issue, but also shed light on hidden relationships and counterintuitive causalities that might otherwise remain unrevealed. This opens up space for targeted influencing of the system's operation through controlled interventions, as it is possible to find out how best to achieve the desired value of a specific variable by influencing another variable. In the case of economic systems, it may be about maximizing the return on investment, in ecology, about maintaining the entire ecosystem in a state of equilibrium and the survival of all species. In the case of security risks of a criminal nature can be such an interest in minimizing risks, defeating the adversary or stabilizing the system. This can

be applied in the framework of the creation of criminal policy, which would seek to achieve the best possible results with the least possible expenditure of costs, time and energy. A thorough study of the structure and operation of the system could also prevent counterproductive intuitive “solutions”, when a seemingly obvious and optimal procedure ultimately leads to negligible results, or even to completely contradictory and undesirable effects, when the system creates appropriate “barriers”.

For the sake of economic efficiency in the prevention of risks of a criminal nature, a fundamental turn from the application of the hitherto prevailing linear calculations to a systemic approach is necessary. Thus, system dynamics is a specific scientific discipline that can be used to describe, model, simulate and analyze dynamically complex problems. In its essence, it is the application of the principles and techniques of managerial theories of technical systems and technical cybernetics to socio-economic and managerial problems. The core idea of this approach is that the behavior of a given system is largely determined by its own structure, i.e. individual elements and the links between them. In this way, it helps to better understand the surrounding systems, especially those in which there is a high degree of detailed and dynamic complexity, which can include any social systems from the family to various forms of organizations (companies, state and non-state institutions, civil society entities, etc.). At the same time, he works with dynamic systems whose behavior is determined by time-varying quantities.

The fundamental justification of the application of system dynamics to the issue of preventing risks of a criminal nature within the framework of the implementation of environmental projects lies in the possibilities of offering certain predictions of the effects of specific interventions in the system. Similar useful outputs and practical benefits can be expected from the use of system dynamics to model other security systems, which cover a whole range of areas where system dynamics could be used in this way. Economic, ecological, energy and raw material security are offered the most, because in these fields (especially in economics and ecology) system dynamics has long been established and its use here goes back at least to the 1970s, i.e. long before the spread of security studies about these new sectors. Researching the phenomenon of accelerating organized crime in connection with

economic, ecological and social aspects can also be a prism of systemic dynamics. From a theoretical point of view, there is practically no security area or issue that system dynamics cannot capture and that cannot be modeled and explored in this way.

11 Conclusion

Legal and economic sciences are mostly studied separately. Due to the common subject of research or regulation of human behavior, they are interdisciplinary interconnected. Therefore, legal norms and institutes influence the economy and at the same time are themselves influenced by it. Economics, in the position of a social science discipline, thus follows the decision-making of individuals in society in order to produce various goods and provide services about the use of scarce resources that have alternative uses, and how these goods and services are distributed among individuals and groups in society. In order to achieve the greatest possible prosperity and the highest degree of satisfaction of needs, he investigates ways of economic use of limited resources. The concept of scarcity implies the inevitability of choice, on which economists base their science (choice in conditions of scarcity), but it also implies the inevitability of conflict and the need to resolve it. It is precisely the resolution of conflicts and their prevention that is the purpose and meaning of legal fields, i.e. also the field of criminal law, where taking the risk of detection is also a significant aspect of the decision to commit a crime. It is based on the reality that criminal activities have been an accompanying phenomenon of every human activity since time immemorial. In addition, with the development of society, new forms of crime automatically arise. For this reason, a proper forecast of future risks of a criminal nature in society is necessary, which can be helped by the application of, for example, system dynamics models. In economic terminology, it can almost be stated that crime represents a complement of the actions of individuals, intuitively organized groups, legally recognized business companies, government layers of individual states and, of course, also transnational structures. This is a phenomenon that arises quite naturally especially in areas of productive human activity. The purpose of the law is to respond appropriately to scientific and

technical requirements, thus effectively contributing to the protection of the environment, which is exposed to many pitfalls and possible negative effects even in the beginning of the third decade of the 21st century in connection with the acceleration of Industry 4.0 technologies.

From the facts cited above, it is obvious that there are many possible tools to protect the environment, and the area of criminal law is one of them, as it is not possible to rely on the ethical principles of “good and reasonable” human behavior. As part of the analysis of the application of criminal law in the environmental field, using the example of the Czech Republic, one can encounter sanctions for non-compliance with regulations focused on the protection of components (individual elements of natural resources) and protection against sources of danger (waste, noise, smog). With regard to protection against sources of danger, the absence of high-quality legal standards for enforcement can be pointed out. However, the protection of waste management is considerably regulated, even outside the area of criminal law. A typical example is the accelerating implementation of circular technologies with the appropriate support of the economic policy of the state and the region. Therefore, the field of criminal law in the environmental field is accompanied by a number of tools of an economic, political, technical, scientific and educational nature.

References

- BASL, J., BLAŽÍČEK, R. *Podnikové informační systémy*. Praha: GRADA, 2008, 142 p. ISBN 80-247-0214-2
- BECKER, G.S. et al. *Teorie preferencí*. Praha: Grada, 1997, 350 p. ISBN 80-7169-463-0.
- BECK, U. *Politics of risk society. Environmentalism. Critical Concepts*. 1998.
- BLAHOŽ, J. Teorie generací lidských práv. In: BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 4. ed. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 360 p.
- BUZAN, B. *Regional security complex theory in the post-Cold War world. Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader*. 2003.

- CASSESE, A. *International criminal law*. 2. ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- DAMOHOŘSKÝ, M. et al. *Právo životního prostředí*. 3. ed. Praha: C. H. Beck, 2010, 629 p. ISBN 978-80-7400-338-7.
- DAMOHOŘSKÝ, M., SMOLEK, M. Ochrana životního prostředí v mezinárodním a unijním právu. In: DAMOHOŘSKÝ, M. et al *Právo životního prostředí*. 3. ed. Praha: C. H. Beck, 2010.
- ERIKSEN, T. H. *Syndrom velkého vlka. Hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno, Doplněk, 2010, 216 p. ISBN 978-80-7239-244-5
- GIDDENS, A. *Sociologie*. 6. ed. Praha: Argo, 2013, 1052 p. ISBN 978-80-257-0807-1.
- LOCHNER, L. Education, work, and crime: A human capital approach. *International Economic Review*. 2004, Vol. 45, no. 3, pp. 811–843.
- MEADOWS, D., RANDERS, J., MEADOWS, D. *Limits to growth: The 30-year update*. Chelsea Green Publishing, 2004, 363 p.
- MCDONOUGH, W., BRAUNGART, M. *Cradle to cradle: Remaking the way we make things*. North point press, 2010, 247 p.
- MILL, J.S. *Úvahy o vládě ústavní*. Praha: Svoboda, 1992, 239 p. ISBN 80-205-0267-X
- OATES, W. E., PORTNEY, P. R. The political economy of environmental policy. In: *Handbook of environmental economics*. Elsevier, 2003, pp. 325–354.
- SANDS, P. *Principles of International Environmental Law*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 323 p.
- SHACKLETON, J. R., BECKER, G., S. *The economist as empire-builder*. Twelve Contemporary Economists, 1981.
- SIRŮČEK, P. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj, současnost, výhledy)*. Melandrium, 2007, 511 p. ISBN 978-80-86175-03-4.
- STEJSKAL, V. et al. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, Vol. 57, no. 3, pp. 45–56.

- ŠETEK, J., PETRÁČH, F. Human capital in the context of the economic dimension of crime in the transformation of the economy. *10th International days of statistics and economics*. 2016, pp. 1777–1786.
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002.
- TURNER, S. J. *A substantive environmental right*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009, 167 p.
- VOICULESCU, F. Opportunity cost of educational human capital investment. Application for the position of beneficiary-investor. *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*. 2009, Vol. 11, no. 2.
- WILLIAMS, C. An environmental victimology. *Social Justice*. 1996, Vol. 23, no. 4(66), pp. 16–40.
- WHITE, R. Eco-justice and Problem-solving Approaches to Environmental Crime and Vicitmisation. In: SPAPENS, T., WHITE, R., KLUIN, M. (eds.). *Environmental crime and its victims: perspectives within green criminology*. Surrey, UK England: Ashgate, 2014, 212 p. ISBN 878147242278.
- WALTERS, R., WESTERHUIS, D.S. Green crime and the role of environmental courts. *Crime, law and social change*. 2013, no. 59, pp. 279–290.
- Tadić ICTY Appeal Chamber, judgment of 2. 10. 1995, paragraph 97.

Contact – email

jsetek@ef.jcu.cz

UNIJNÍ A KONCEPČNÍ ASPEKTY

GLOSY NA OKRAJ „(POST)COVIDOVÉ“ JUDIKATURY NEJVYŠŠÍHO SOUDU

Margins of the “(Post)covid” Judicature of Supreme Court

Vladimír Kratochvíl

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika;
Nejvyšší soud, Česká republika

Abstract in original language

Text příspěvku pojednává o krádežích páchaných za nouzového stavu vyhlášeného v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2 způsobujícího nemoc COVID-19. Dále řeší otázku právní kvalifikace vylákání kompenzačního bonusu jako trestného činu, anebo jednání beztrestného, rovněž spáchaného v souvislosti s pandemií nemoci COVID-19. Zkoumána je podstata právních problémů, které soudní praxe neřeší jednotně. Vzhledem k rozdílné rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení musel do této problematiky vstoupit Nejvyšší soud (NS) svými judikaturními rozhodnutími, a to rozsudkem velkého senátu trestního kolegia NS sp. zn. 15 Tdo 110/2021 a sjednocovacím stanoviskem trestního kolegia NS sp. zn. Tpjn 300/2022.

Keywords in original language

Nakažlivá nemoc COVID-19; kompenzační bonus; nouzový stav; krádež; zkrácení daně; podvod; čin beztrestný.

Abstract

The article deals with theft committed during the state of emergency declared due to the emergence of SARS-CoV-2 coronavirus causing the COVID-19 disease. Further, the article discusses the legal qualification of the infringement of the COVID compensation as a criminal act or as an act with impunity, also committed in relation to the COVID-19 pandemic. Attention is paid to the nature of legal issues that are not treated uniformly in judicial practice. As the deliberative practices of the investigative, prosecuting,

and adjudicating bodies differed, The Supreme Court had to interfere with the following rulings:

- Supreme Court Grand Senate of the Criminal Collegium Ruling file no. 15 Tdo 110/2021;
- Unifying Statement of the Supreme Court Grand Senate file no. Tpjn 300/2022.

Keywords

Infectious Disease COVID-19; Compensatory Bonus; Emergency State; Theft; Shortening of Tax; Fraud; Act with Impunity.

„Ze všech příspěvatelů do tohoto sborníku znám Josefa Kuchtu patrně nejdéle...“ touto drobnou parafrazí jeho osobní vzpomínky na moji maličkost, kterou naopak náš oslavenec uvedl svůj text v mé počt¹, bych rád připomenul, že my oba, coby svým způsobem nositelé „institucionální (čti: katedrové) paměti“ máme skutečně co slavit.

A jelikož dnes jde o Josefa, připomínat a jemu je především třeba vyslovit dík za jeho osobní vklad do života katedry. Se vším dobrým, a toho byla velká většina, i „nedobrym“, by bez něj tato fakultní trestní „enkáva“ nebyla tím, čím byla a je.

Na Josefovi jsem vždy oceňoval a obdivoval jeho renesanční záběh sahající daleko za omezený horizont trestněprávních disciplín. On sám však s jemu vlastní příslověnou skromostí tuto osobní devizu svému okolí příliš nevnucoval. Často o sobě tvrdí, že je „pechman“, a když už se mu to skutečně podaří, tedy že tu smělu na sebe přivolá, anebo si ho sama najde, dokáže neskonalé brutálně optimisticky, tyto situace „zúřadovat“ k všeobecnému veselí svého okolí...

Tak bych mohl v tomto duchu pokračovat i nadále... proto raději uzavřu svou osobní vzpomínku přáním našemu oslavenci:

necht' si je vědom toho, že třetí trimestr životního koloběhu není jen přípravou na ten „čtvrtý“, ale že naopak tady a teď je povinností každého takového jubilanta „zúžitkovat“ vše, co doposud „kapitalizoval“, nicméně užít si zatím až tak nestačil...

Jak už pravil klasik: „Quam bene vivas refert, non quamdiu.“ (Záleží na tom, jak dobře žiješ, nikoliv jak dlouho.)²

¹ KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.). *Trestní právo / stále/ v polybu: Pocta V. Kratochvílovi*. Brno: MU, 2018, s. 247. ISBN 978-80-210-8921-1.

² SENECA, Ep. 101, 15; cit. dle STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. Praha: Odeon, 1990, s. 7. ISBN 80-207-0096-X.

1 Úvodem

V názvu tohoto příspěvku zmíněný „epidemický“ kontext, jenž (proti)covidovou judikaturu Nejvyššího soudu „vygeneroval“, samozřejmě skrze rozhodování soudů nižších, zdá se, že opět svým způsobem aspiruje na svůj návrat; alespoň tak se jevila situace v době sepisu tohoto textu.³ Jestli se kompetentní odborníci poučili z dřívějšíka, jak efektivně na něj, pak se domnívám, že i trestněprávní reflexe pandemie, bylo-li (a bude-li) třeba na ni znovu takto reagovat, se zachová stejně poučeně. O tom, jak se jí to (zatím) podařilo zejména prakticky, jsou následující glosy a margo příslušné judikatury reflektující zmíněnou pandemii.

2 Krádeže páchané za nouzového stavu – podstata problému, jeho řešení v soudní praxi a glosy na okraj

Typický skutkový stav věci ilustrující tuto problematiku spočíval v následujícím:

„... pachatel odcizil v hypermarketu GLOBUS pár balení náhradních brýtů značky Gillette Fusion Proglide 5 XXL za 2.198 Kč, které si uschoval do batohu a následně prošel bez jejich zaplacení pokladní zónou, za niž byl zastaven pracovníkem bezpečnostní agentury a následně na výzvu dobrovolně vydal takto odcizené zboží, které bylo poté vráceno zpět do prodeje, přičemž uvedeného jednání se dopustil přesto, že již byl dříve pravomocně odsouzen za spáchání přechů krádeže podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, a zároveň se souzeného

³ Nicméně epidemická realita je nyní (březen 2023) zcela odlišná: „Onemocnění Covid-19 bylo do přílohy č. 1 nařízení vlády č. 453/2009 Sb. zařazeno v době, kdy o něm bylo velice málo relevantních informací, zejména o jeho zdravotních dopadech a důsledcích pro veřejné zdraví. V této době nebyla k dispozici ani účinná léčba tohoto onemocnění, ani vhodná preventivní opatření. Jako hlavní důvod, pro který bylo toto onemocnění zařazeno na seznam nemocí, jejichž zaviněné šíření je trestné, bylo uváděno, že „COVID-19 má přítom závažný průběh zejména u starších osob, což při frekvenci jeho šíření v rámci pandemie znamená výrazné zvýšení rizika úmrtí u většího počtu seniorů. Uvedené onemocnění není preventabilní vakcinací ani neexistuje lék, který by účinkoval přímo proti viru.“ V současné době však již tento důvod odpadá, neboť v mezidobí se již podařilo sbromáždit dostatečné množství poznatků o tomto onemocnění a je možné zajistit jeho účinnou léčbu a prevenci závažných život ohrožujících stavů. Důvody pro zařazení této nemoci na seznam nakažlivých lidských nemocí obsažený v příloze č. 1 uvedeného nařízení vlády tak již pominuly, neboť jednání spočívající v zaviněném šíření tohoto onemocnění již nyní nedosahuje takové úrovně společenské škodlivosti, jaká je dána u zaviněného šíření jiných nemocí uvedených v tomto seznamu.“ Citováno dle odůvodnění novely výše uvedeného nařízení vlády č. 453/2009 Sb.

trestného činu dopustil v době, kdy byl na území České republiky usnesením její vlády v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaného jako SARS-CoV-2), vyhlášen nouzový stav na dobu, který byl následně prodloužen“.⁴

Uvedený skutek kvalifikovaly soud nalézací a odvolací jako zločin krádeže podle § 205 odst. 2, odst. 4 písm. b) tr. zákoníku. Nejvyšší soud jako dovolací pak pod citovanou sp. zn. 4 Tdo 1255/2020 řešil jako jednu ze stěžejních otázek vznesených dovolatelem to, že posuzovaný skutek byl nesprávně kvalifikován podle § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku, pouze z důvodu vyhlášení nouzového stavu. Z odůvodnění jeho usnesení, kterým podané dovolání odmítl a tak potvrdil závěry nižších soudů, zejména vyjímáme:

„Vyhlášení nouzového stavu [...] umožňuje fungování státu za určité kritické situace, kdy by tzv. normální fungování státu nemohlo vést k efektivnímu a včasnému odstranění nebo zabrání následků vyplývajících z živelných pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví, majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost [...] Nebylo [...] rozporné (pochybné), že trestné jednání obviněného [...] bylo spácháno v době vyhlášeného nouzového stavu podle ústavního zákona o bezpečnosti ČR. Z hlediska zavinění postačuje podle § 17 písm. b) tr. zákoníku k naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby nedbalost, která nebyla zpochybněna [...] Samotné vyhlášení nouzového stavu neznamená obecně předpoklad naplnění znaku spáchání trestného činu za stavu jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí [...]‘ ve smyslu § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku. Vždy je nutno posuzovat konkrétní důvody jeho vyhlášení a rozsah přijatých omezení a uložených povinností. Stejně tak lze připustit, že výjimečně bude uvedený znak naplněn, přestože nouzový stav vyhlášen není, když půjde o událost, která svou povahou vážně ohrožuje život a zdraví většího počtu osob (např. vyhlášení stavu nebezpečí podle § 3 odst. 1 zákona č. 240/200 Sb. o krizovém řízení). Také v době, kdy není vyhlášeno žádné takové opatření (tj. ani nouzový stav, ani stav nebezpečí), ovšem z pohledu vzniklé situace nebude pochyb o tom, že se jedná o událost, která svojí povahou a závažností vážně ohrožuje život nebo zdraví více, blíže neurčených osob, může být uvedena zvlášť přitěžující okolnost dána.

Vyhlášení nouzového stavu z důvodu šíření epidemie koronaviru SARS-CoV-2 a následky jeho vyhlášení jsou srovnatelné svojí společenskou škodlivostí s událostmi, které explicitně vyjmenovává ustanovení § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku, tedy

⁴ Zkráceně citováno dle rozhodnutí NS sp. zn. 4 Tdo 1255/2020.

obrožením státu, válečným stavem, živelní pobromou nebo jinou událostí vážně obrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek.

I když se obviněný nedopustil trestné činnosti v bezprostřední návaznosti na vyhlášený nouzový stav, o němž věděl (např. krádež se netýká ochranných pomůcek), pak tato skutečnost pro posouzení věci není z hlediska viny pachatele trestněprávně relevantní, neboť uvedená souvislost se pro naplnění dané skutkové podstaty nevyžaduje.

Krádeže spáchané za stavu jiné události vážně obrožující život nebo zdraví lidí jsou nepochybně výrazněji společensky škodlivější než krádeže v tzv. „normálním stavu“. Smyslem zákonné úpravy v § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku a zvýšeného trestního postihu je od určitého trestného jednání pachatele za mimořádné situace odradit, neboť takové jednání je vysoce společensky škodlivé právě pro povahu situace, za které k němu dochází.“

Jinými slovy řečeno, podle uvedené argumentace, jak mám za to, spáchaní trestného činu za nouzového stavu vyhlášeného z důvodu šíření epidemie koronaviru SARS-CoV-2, o čemž pachatel krádeže věděl, je z hlediska objektivní a subjektivní stránky dostatečné pro přičítání zvláště přitěžující okolnosti podle § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku, tedy z hlediska viny pachatele. Zjištěná bezprostřední návaznost, resp. souvislost spáchané krádeže s existujícím nouzovým stavem (vyvolaným a zdůvodněným tak zmíněnou epidemií) je de lege lata právně relevantní už jen z hlediska ukládaného trestu.

Na tuto část argumentace citovaného rozhodnutí čtvrtého senátu, zdůrazňující fakt, že „... i když se obviněný nedopustil trestné činnosti v bezprostřední návaznosti na vyhlášený nouzový stav, o němž věděl (např. krádež se netýká ochranných pomůcek), pak tato skutečnost pro posouzení věci není z hlediska viny pachatele trestněprávně relevantní, neboť uvedená souvislost (návaznost) se pro naplnění dané skutkové podstaty nevyžaduje...“; pak navázalo rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Z bodu 25. odůvodnění jeho rozsudku sp. zn. 15 Tdo 110/2021 citujeme:

„Pochybení soudů nižších stupňů v nyní posuzované trestní věci a nesprávnost právního názoru vyjádřeného i v rozhodnutí senátu č. 4 (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 4 Tdo 1255/2020) však spočívá ve dvou směrech: jednak v tom, jaký význam je přisuzován vyhlášenému nouzovému stavu, a jednak v tom, že se vychází jen z časové souvislosti spáchaného činu

s onou událostí vážně ohrožující život nebo zdraví lidí (nebo dokonce s vyhlášeným nouzovým stavem) a odhlíží se od toho, zda měl spáchaný trestný čin vůbec nějakou jinou než jen časovou souvislost s uvedenou událostí tak, aby byl namísto jeho podstatně přísnější trestní postih a jeho kvalifikace místo přečinu jako typově závažnějšího zločinu.“

Nestačí tedy splnění jen dvou předpokladů (tj. objektivního a subjektivního), jak je dovodilo rozhodnutí čtvrtého senátu.⁵ Podle názoru velkého senátu vyjádřeného v níže citované právní větě, je třeba z hlediska viny i splnění požadavku „věcné souvislosti“ spáchaného trestného činu s existujícím nouzovým stavem (vyvolaným a takto zdůvodněným zmíněnou epidemií):

„Zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu krádeže spočívající v tom, že čin byl spáchan za jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí“ [§ 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku], může být naplněn tím, že pachatel se dopustil krádeže v době výskytu koronaviru označovaného jako SARS-CoV-2 a způsobujícího epidemii onemocnění COVID-19. Nestačí zde ovšem jen časová a místní souvislost spáchaného činu s takovou událostí, ale je nutná i určitá věcná souvislost s ní, tedy že se tato událost konkrétním způsobem projevila při spáchání trestného činu krádeže. Uvedený vztah bude dán např. tehdy, jestliže zmíněná událost nebo omezení či jiná opatření přijatá v jejím důsledku a k jejímu řešení umožnily či usnadnily pachateli spáchání trestného činu, nebo pokud pachatel počítal s tím, že mu to umožní uniknout jeho odhalení a dopadení, anebo svůj čin zaměřil přímo proti těmto opatřením a omezením, aby je mařil či ztěžoval apod. Samotné vyhlášení nouzového stavu (čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.) a spáchání činu za tohoto stavu není znakem kvalifikované skutkové podstaty trestného činu krádeže podle § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku. Vyhlášení nouzového stavu, důvody, které k němu vedly, a veřejně dostupné informace o něm však mohou mít podpůrný význam pro zvěř, že v dané době a na daném místě došlo k určité, události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí a že pachatel o tom alespoň měl a mohl vědět [§ 17 písm. b) tr. zákoníku].“

⁵ A) výskyt nakažlivé nemoci objektivně způsobil vážně ohrozit život nebo zdraví lidí, za kterou se považuje i výskyt pandemie koronaviru SARS-CoV-2 (způsobujícího onemocnění COVID-19) na celém území státu, k němuž prokazatelně došlo v době spáchání trestného činu (objektivní stránka trestného činu), a b) zákonem vyžadované zavinění pachatele ve vztahu k této okolnosti zakládající příslušný zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty (subjektivní stránka trestného činu).

Při projednávání rozsudku velkého senátu v trestním kolegiu v diskuzi též zaznělo: „*Kromě převážně souhlasných stanovisek k [...] judikátu, se objevila i námitka tobo druhu, že, ... se rozhodnutí snaží [...] nabrazovat chybějící ustanovení § 88 odst. 1 dřívějšího trestního zákona [...] přičemž tato připomínka shledává východisko v jiném řešení, a to v uplatnění zásady subsidiarity trestní represe... ‘Těž zazněl názor, podle kterého možno, ... rozumět snaže vyřešit nedokonalost právní úpravy, nicméně rozhodnutí třeba považovat za [...] neodpovídající znění zákona...‘*“⁶

Jde totiž o to, že dikce § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku je celkem jasná: „*b) spáchá-li takový čin za [...] jiné události vážně obrozující život nebo zdraví lidí... ‘Pokud by chtěl zákonodárce už samotnou zákonnou dikcí vyjádřit požadavek, jenž plyne dodatečně z rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia (tj. požadavek určité věcné souvislosti), zřejmě by jej formuloval např. takto: ,b) spáchá-li takový čin v souvislosti s [...] jinou události vážně obrozující život nebo zdraví lidí...‘*“⁷

Příznávám, že je mi jako autorovi v pozn. č. 7 citovaného komentáře rozhodnutí velkého senátu bližší právě uvedená oponentura, která jde cestou opětovného připomenutí konceptu, podle mého soudu teoreticky správného, totiž formálně-materiálního pojetí trestného činu a důsledného rozlišování viny a trestu při posuzování trestnosti činů s ohledem na jejich materiální stránku.⁸

⁶ Což příznává i samotný rozsudek velkého senátu, když ve svém odůvodnění v bodu 29. uvádí: „*Přestože to z pouhé slovní formulace citovaného ustanovení není patrné, velký senát je přesvědčen, že k tomu, aby mohly být ty případy krádeží, které jsou jinak pouhými přečiny (§ 205 odst. 1, 2 a 3 tr. zákoníku), posouzeny jako zločiny v důsledku naplnění některého ze zákonných znaků podle § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku a postiženy podstatně přísnějším trestem odnětí svobody (se sazbou od 2 roků do 8 let), musí zde být určitá věcná souvislost spáchané krádeže s danou událostí vážně obrozující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek.*“

⁷ Více k tomu srov. KRATOCHVÍL, V. Výběr z judikatury Nejvyššího soudu. *Státní zastupitelství*. 2021, č. 5, s. 35, 36.

⁸ K této otázce podrobně srov. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 45, 209. V recentní judikatuře Nejvyššího soudu můžeme také najít přílehlavou charakteristiku *formálně-materiálního pojetí* trestného činu, např. v rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 1081/2022, v bodu 55. jeho odůvodnění se uvádí: „... české trestní právo stojí na zásadě *formálně-materiálního pojetí* trestného činu. *Trestný čin* je podle § 13 odst. 1 tr. zákoníku definován jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. *Tímto vymezením je zdůrazněna zásada zákonnosti jako jeden ze základních principů trestního práva hmotného. Tato definice zdůrazňuje, že v rámci trestního práva hmotného jde o jednání formálně právní, neznamená to však, že trestný čin nemá materiální obsah ve smyslu materiální protiprávnosti. Materiální charakter protiprávnosti je spatřován ve společenské škodlivosti, tedy v tom, co porušuje nebo obrozuje právní statky chráněné trestněprávními normami. V tomto smyslu materiální protiprávnost souvisí se zásadou subsidiarity trestní represe, zakotvenou v § 12 odst. 2 tr. zákoníku, podle které trestní odpovědnost pachatele lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“

Z hlediska zmíněného formálně-materiálního pojetí jde o to, že materiálně dané skutkové okolnosti jsou trestněprávně relevantní z hlediska viny jen, uvádí-li je formálně trestní zákoník, resp. nabízí-li svým textem formu, pod kterou je lze subsumovat a v jejím rámci interpretovat a hodnotit jejich konkrétní materiální škodlivost coby materiální znak. O tom, že tuto trestněprávní formu v podobě zákonných skutkových podstat trestných činů a jejich znaků je výlučně oprávněn stanovit zákonodárce, nikoliv soud, není pochyb. Ten naposledy uvedený tak nemůže činit ani s případným odvoláním se na prospěch pachatele, který by mu takový přístup soudu skýtal, případně zaštitěný odvoláním se na zásadu subsidiarity trestní represe plynoucí z principu chápání trestního práva jako instrumentu ochrany ultima ratio. Jestliže by se tak stalo, svědčilo by to o nepochopení jak uvedené zásady, tak i zmíněného principu.⁹

Pokud jde o důsledné rozlišování viny a trestu při posuzování trestnosti činů s ohledem na jejich materiální stránku, tj. společenskou škodlivost (vina) a povahu a závažnost (trest), platí, jak již mnohokrát řečeno, že jedno s druhým nelze zaměňovat v „duchu“ rčení: „Vina a trest, jedno jest.“ Daný diferenciativní požadavek vyplývá z předchozího, tj. z formálně-materiálního pojetí trestného činu.¹⁰

Doplnění třetí podmínky trestní odpovědnosti za kvalifikovanou krádež o znak věcné souvislosti je tak ukázkou právě takovéhoho přístupu spočívajícího v tom, že soud nahrazuje zákonodárce, byť v dobrém úmyslu, nicméně v rozporu s tím, jak je nastavena dělba moci v Ústavě.

Nicméně, výše uvedený názor prezentovaný v rozsudku velkého senátu má své silné zastání v komentářové literatuře,¹¹ jakož i v další judikatuře citované v tomto rozhodnutí.

⁹ K zde jen naznačeným otázkám podrobně srov. KRATOCHVÍL, V. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník*. 2015, č. 7, s. 537–559. ISSN 0231-6625.

¹⁰ Také terminologicky se tato diference vyjadřuje, a sice tak, jak uvádí i samotný text tohoto příspěvku, tedy že „společenská škodlivost“ označuje materiální stránku relevantní z hlediska viny, kdežto „povaha závažnost“ označuje materiální stránku relevantní z hlediska ukládání *trestních sankcí*; k tomu srov. i ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 118. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹¹ Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1991. ISBN 978-80-7400-428-5, kde se při výkladu ustanovení § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku odkazuje na komentář k ustanovení § 42 písm. j) tr. zákoníku; což je samo o sobě důkazem zaměňování viny s trestem. DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 346; ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Svazek 2. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1658. ISBN 978-80-7400-807-8.

Vrátíme-li se k výše popsanému skutku jako modelovému případu, jenž „generoval“ naznačené právně kvalifikační problémy, nabízí se ještě krátká úvaha směrem k institutu účinné lítosti. Ten zmiňuje ve svém příspěvku jubilant, kdy se zamýšlí nad dosahem obecné její formy ve smyslu § 33 tr. zákoníku¹². Výslovně zde připomíná i citovaným ustanovením nepokrytou krádež.

Třeba ovšem zdůraznit, že tu má na mysli jen případy: „... *málo narušených pachatelů, kteří se navíc dobrovolně snaží napravit i následky svého relativně málo závažného nebo jednání s menší škodou (např. prvotrestaný pachatel jinak málo závažné krádeže, který po úvaze dobrovolně vrátil zpátky majiteli věc menší hodnoty, aniž by se např. majitel o takovém jednání dověděl).*“¹³

V trestních věcech zkráceně označených jako „nouzové krádeže“ vedených pod výše uvedenými spisovými značkami se ovšem jednalo o kauzy zcela opačné „konotace“: nikoliv prvotrestaní, ale speciální recidivisté, kteří odcizené zboží, byť v nízkých až zanedbatelných hodnotách, nevraceli do regálů dobrovolně, ale až po zásahu personálu.

Exkurs:

S problematikou krádeží spáchaných za nouzového stavu úzce souvisí též zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů (pandemický zákon), jmenovitě jeho ustanovení § 14 upravující použití trestních předpisů během stavu pandemické pohotovosti. Podle něj totiž stále platí:

„Je-li spáchán trestný čin v době stavu pandemické pohotovosti, která je stavem, v jehož rámci dochází k ohrožení života nebo zdraví lidí, a předpisy trestního práva s touto okolností spojují použití vyšší trestní sazby nebo ji považují za přitěžující okolnost, soud k této okolnosti při posuzování trestného činu přibližně pouze tehdy, pokud je trestným činem poškozen či ohrožen zájem společnosti na zvládnutí epidemie COVID-19.“

¹² KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.). *Trestní právo / stále / v pohybu: Pocta V. Kratochvíli*. Brno: MU, 2018, s. 253 a násl. ISBN 978-80-210-8921-1.

¹³ *Ibid.*

Rozsudek velkého senátu trestního kolegia NS sp. zn. 15 Tdo 110/2021 k tomu ve svém odůvodnění, v bodu 25 uvádí:

„Žádný jiný stav (než stav obroženi státu nebo válečný stav) [...] sám o sobě neodůvodňuje naplnění citované kvalifikované skutkové podstaty, tedy ani nouzový stav, stav pandemické pohotovosti, stav nebezpečí nebo jinak nazvaný stav, protože ustanovení § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku je vázáno jen na uvedené dva stavy (viz závorka), které jsou přesně právně vymezeny.“

Podrobněji pak v dalším bodu 41 uzavírá:

„Velký senát trestního kolegia si je vědom toho, že v době jeho rozhodování již platí ustanovení § 14 zákona č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů [...] Citované ustanovení však v době spáchání posuzovaného skutku ani v době vydání přezkoumávaných rozhodnutí soudů nižších stupňů v nyní projednávané věci neexistovalo a navíc jeho účelu lze vhodněji a výstižněji dosáhnout výkladem, který zaujal velký senát trestního kolegia v tomto rozsudku. Vzhledem k tomu tedy nepřicházelo v úvahu zvažovat uplatnění zmíněného ustanovení ve vztahu k obviněnému.“

Jinak se ovšem k tomuto legislativnímu dílu (tj. k § 14 pandemického zákona) vyjádřil Nejvyšší soud již dříve, když slovy jeho trestního kolegia toto v podstatě odmítl:

„Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje formulaci ustanovení § 14 ‚pandemického zákona‘ za vhodnou a ani celé toto ustanovení za potřebné. Nejenže nebylo vůbec předjednáno s odborníky na trestní právo, ale navíc je nepřímou novelou trestního zákoníku, která se snaží závažně vyložit určité zákonné znaky trestných činů a nepřipustně omezit soudy v individuálním uplatňování trestní odpovědnosti. Citované ustanovení bylo zařazeno do návrhu tzv. pandemického zákona na základě pozměňovacího poslaneckého návrhu předloženého až v Poslanecké sněmovně, a bylo-li jeho záměrem zmírnění trestní represe uplatňované v současné době vůči některým pachatelům jinak bagatelní – zejména majetkové – trestné činnosti, není správné a jednoznačně formulováno. Navíc se do návrhu zákona, který ovšem výslovně nenovelizuje trestní zákoník, dostalo v době, kdy je Nejvyšší soud připraven – v souladu s jeho ústavní funkcí – judikатурně vyřešit možný přísnější trestní postih méně závažných trestných činů spáchaných v době epidemie koronaviru COVID-19. Nejvyšší soud totiž připravuje ve velmi blízké době legitimní systémové řešení, které bude citovaným ustanovením

(pokud ho nezruší Senát jako důležitá pojistka právního státu) zcela narušeno. Vzhledem k tomu nelze předvídat, jak by se k takto velmi nestandardně schválenému ustanovení zákona nepřímou novelizujícího trestní zákoník stavěly trestní soudy při své rozhodovací činnosti, proto se trestní kolegium Nejvyššího soudu v takovém případě obává nepředvídatelných a ve své podstatě i značně rozdílných rozhodnutí. Rozhodně jde o příklad velmi špatné legislativní činnosti, ke které by nemělo docházet ani ve složitě době řešení virové pandemie a ani s poukazem na časovou tíseň či jiné, byť i pochopitelné, okolnosti.“¹⁴

Aktuálně, *de lege lata*, a na rozdíl od času, kdy byl rozhodován případ samotným velkým senátem (viz výše citovaný bod 41 odůvodnění jeho rozsudku), zde máme nejen zajímavý, ale i svým způsobem poměrně komplikovaný právní stav a problém. Na jedné straně rozsudek velkého senátu trestního kolegia NS sp. zn. 15 Tdo 110/2021, coby individuální akt aplikace práva, byť zobecňující povahy (viz jeho právní věta), na straně druhé stále platné ustanovení § 14 zákona č. 94/2021 Sb., pandemický zákon, coby normativní právní akt, které představuje nepřímou novelu trestního zákoníku. Dodat třeba, že ač se jedná o právní normu, omezenou co do jejího dopadu pouze a jen na zvládání epidemie COVID-19, se tato norma stává v podstatě individualizující, resp. individuální (*contradictio in adiecto*).

Pokud by vyvstala potřeba znovu posuzovat trestný čin spáchaný v době stavu pandemické pohotovosti, vyvolané pandemií onemocnění COVID-19, a ovšem žádného jiného typu onemocnění, musel by se řešit aplikační střet obou výše jmenovaných právních aktů: individuálního (zobecňující povahy) a normativního (s individuálním dosahem). Jeho řešení, jak mám za to, by mělo spočívat v tom, že v úvahu přicházející ustanovení § 14 pandemického zákona by bylo zapotřebí podrobit zkušebnímu testu rozsudkem velkého senátu trestního kolegia NS z toho hlediska, zda se tento judikát obsahově vůbec dotýká parametrů „stavu pandemické pohotovosti“, anebo se s nimi zcela míjí.¹⁵

¹⁴ Citováno dle DIMUN, P. Pandemický zákon má zmírnit tresty, soudci však varují před zmatky. *ceska-justice.cz* [online]. 10. 11. 2022 [cit. 2. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/02/pandemicky-zakon-ma-zmirnit-tresty-soudci-vsak-varuji-pred-zmatky/>

¹⁵ Podle nedávno mnou recenzovaného rukopisu pro časopis Právník, který se tohoto problému rovněž dotkl, bude blíže pravdě spíše varianta uvedená jako druhá.

3 Vylákání kompenzačního bonusu jako trestný čin zkrácení daně..., či podvodu, přešupek, anebo jednání beztrestné – podstata problému, jeho řešení v soudní praxi a glosy na okraj

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu navrhl v létě minulého roku v návaznosti na podnět nejvyššího státního zástupce trestnímu kolegiu jmenovaného soudu zaujmout stanovisko k otázce trestněprávní kvalifikace skutku spočívajícího ve vylákání kompenzačního bonusu, vypláčeného na základě jednotlivých zákonů o kompenzačních bonusech přijatých v letech 2020 a 2021¹⁶ v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2 způsobujícího nemoc COVID-19.

Ze zmíněného podnětu nejvyššího státního zástupce vyplynulo, že:

„... po zjištění nejednotnosti soudní praxe v přístupu ke popsanému problému byla [...] oslovena všechna státní zástupitelství, přičemž z jejich odpovědí a z jimi předložených soudních rozhodnutí vyplynulo, že v zásadě totožná jednání žadatelů, kteří podvodně vylákali či se pokusili vylákat vyplacení kompenzačních bonusů, jsou některými soudy kvalifikována jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, a jinými jako trestný čin podvodu podle § 209 tr. zákoníku. Byl rovněž zjištěn případ, kdy dané jednání bylo posouzeno jako dotační podvod podle § 212 tr. zákoníku. Určitý význam přitom mohla mít i okolnost, zda se pachatel vydával při podání žádosti za jiný daňový subjekt, než odpovídalo realitě, nebo zda při své řádné identifikaci jako skutečného daňového subjektu pouze předstíral, že mu vznikl nárok na vyplacení kompenzačních bonusů, ačkoli věděl, že tomu tak není [...]. Z důvodu poměru speciality trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku ve vztahu k trestnému činu podvodu podle § 209 tr. zákoníku pak nelze dané jednání v případě nenaplnění všech znaků trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, jmenovitě znaku většího

¹⁶ Konkrétně šlo o zákon č. 159/2020 Sb., o kompenzačním bonusu v souvislosti s krizovými opatřeními, v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon č. 159/2020 Sb.“), zákon č. 461/2020 Sb., o kompenzačním bonusu v souvislosti se zákazem nebo omezením podnikatelské činnosti v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon č. 461/2020 Sb.“), zákon č. 95/2021 Sb., o kompenzačním bonusu pro rok 2021 (dále „zákon č. 95/2021 Sb.“), a zákon č. 519/2021 Sb., o kompenzačním bonusu pro rok 2022 (dále „zákon č. 519/2021 Sb.“).

rozsaabu zkrácení, kvalifikovat ani jako trestný čin podvodu. Nutným důsledkem tohoto právního názoru je, že jednání osob, které se jednotlivými dílčími útoky nepokusily vylákat kompenzační bonusy přinejmenším ve větším rozsahu, s ohledem na znění § 138 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku ve výši nejméně 100 000 Kč, nenaplnilo skutkovou podstatu žádného trestného činu, a tyto osoby tak nelze postihnout prostředky trestního práva.“¹⁷

3.1 Vylákání kompenzačního bonusu jako trestný čin zkrácení daně podle § 240 tr. zákoníku

Daná právní kvalifikace se opírá o názor, podle něž se kompenzační bonus považuje za daň, neboť zákony, jimiž byl nárok na kompenzační bonus stanoven, jej výslovně prohlásily za vratku daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti s tím, že se takový bonus spravuje jako daň. Bylo též zdůrazněno, že: „... je nerozhodné, zda se pachatel vydávali při podání žádosti o tento bonus za jiné daňové subjekty, anebo zda jako skutečné daňové subjekty pouze neoprávněně předestíraly, že jim vznikl nárok na vyplacení kompenzačních bonusů, a to s poukazem na fakt, že u trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku není vyžadován speciální subjekt, a tedy jej může spáchat kdokoli, jak ostatně vyplývá i z dosavadní judikatury a odborné literatury.“¹⁸

Tento právní názor jako převažující a věcně nejprůběhavější byl nakonec vyjádřen i v právní větě stanoviska, v následujícím znění:

„Vylákání kompenzačního bonusu, vypláceného na základě jednotlivých zákonů o kompenzačních bonusech přijatých v letech 2020 a 2021 v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2 způsobujícího nemoc COVID-19, je za splnění dalších podmínek trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku.“

Objevily se ovšem i některé výhrady proti němu, zejm. z akademického prostředí; např. jedno takové připomínkové místo dospělo k závěru, že: „... kompenzační bonus by za daň (ani v širokém slova smyslu) být považován neměl [...] Z pohledu teorie daňového práva se [...] příklání k posuzování kompenzačního bonusu

¹⁷ Citováno dle odůvodnění návrhu stanoviska v dané věci, sp. zn. Tpjn 300/2022, postupně projednávaného evidenčním senátem 8. 11. 2022 a trestním kolegiem 15. 12. 2022, doposud. Definitivní znění stanoviska schválilo trestní kolegium dne 22. 2. 2023.

¹⁸ Ibid.

*nikoliv jako daně ve smyslu § 240 trestního zákoníku.*¹⁹ V té návaznosti nelze pominout zajímavý a pro finální podobu stanoviska, jak mám za to stěžejní přístup dalšího připomínkového místa, které mimo jiné, uvedlo: „*Domníváme se, že je vhodnější vyjít z toho, že ‚daně‘ je tzv. normativním znakem skutkové podstaty, který sice zohledňuje obsah tohoto pojmu v jiných právních předpisech, ovšem připouští i autonomní trestněprávní výklad tam, kde je s ohledem na účel trestněprávní ochrany potřeba [...] po našem soudu by bylo nápomocné výslovné doplnění textu návrhu stanoviska o konstatování, že pojem ‚daně‘ v § 240 je normativním znakem skutkové podstaty, a tedy jeho výklad se může odchylovat od jeho výkladu v jiných právních předpisech, nicméně že povaha a podstata kompenzačních bonusů dani odpovídá, takže v jejich případě není důvod vykládat je jinak, než jak je označují příslušné právní předpisy (zákon č. 159/2020 Sb. aj).*“²⁰

3.2 Vylákání kompenzačního bonusu jako trestný čin podvodu podle § 209 tr. zákoníku, anebo přestupek, či jako jednání beztrestné?

Z odůvodnění návrhu sjednocovacího stanoviska, z něhož tu vycházíme, lze na úvod připomenout: „*K záněru, jaká právní kvalifikace je odpovídající zákonné úpravě, bylo konkrétně třeba, aby Nejvyšší soud vyhodnotil, zda je vylákání kompenzačního bonusu některým ze speciálních trestných činů (§ 212 nebo § 240 tr. zákoníku), a pokud nikoli, zda je obecným trestným činem podvodu (§ 209 tr. zákoníku), či případně trestným činem jiným nebo žádným.*“²¹

Samotný názor Nejvyššího soudu, tedy jakou právní kvalifikaci v daných případech zvolit, se podává z další části odůvodnění stanoviska, kde se uvádí: „*V návaznosti na popsanou (jako správnou) právní kvalifikaci jednání daného charakteru Nejvyšší soud zmiňuje, že předpokladem trestní odpovědnosti za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 tr. zákoníku je vylákání výhody na povinné platbě (nebo její zkrácení) ve větším rozsahu, tj. za podpůrného využití*

¹⁹ Citováno dle materiálu trestního kolegia došlého mu z jednotlivých připomínkových míst; *Zpracované připomínky*.

²⁰ Ibid. V návaznosti na tento názor se ovšem klade otázka, zda lze ještě za normativní znaky skutkových podstat trestných činů považovat instituty převzaté sice trestním zákonodárcem z mimotrestních právních odvětví, bez odkazu na ně, ovšem navíc podléhající *autonomnímu* jejich výkladu pro účely trestního práva.

²¹ Citováno dle odůvodnění návrhu stanoviska v dané věci, sp.zn. Tpjn 300/2022, postupně projednávaného trestním kolegiem od 15. 12. 2022, doposud. Definitivní znění stanoviska schválilo trestní kolegium dne 22. 2. 2023 (zde bod č. 28).

pravidla podle § 138 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku ve výši nejméně 100 000 Kč. V případě zjištění, že pachatel sice vylákal (dokonaný delikt, V. K.), popřípadě chtěl vylákat (pokus o něj, V. K.) prostřednictvím kompenzačního bonusu výbodu na dani, avšak v rozsahu nižším, trestní represe se neuplatní. V takové situaci je namísto považovat za adekvátní zejména sankční oprávnění podle daňového řádu, neboť pokud je při kontrolním postupu daňových orgánů zjištěno, že kompenzační bonus byl vyměřen v nesprávně vyšší nebo zcela neoprávněně, je následkem nejen doměření daně, ale také vznik sankce v podobě úroku z prodlení podle daňového řádu. V úvahu pak rovněž může připadat naplnění znaku přestupku podle § 2 odst. 2 písm. b) zákona o některých přestupcích (což může podkládat důvodnost rozhodnutí ve smyslu § 222 odst. 2 tr. ř., za konkrétního užití podle fáze trestního řízení)...“²²

Podle mého soudu ovšem, je obecně třeba konstatovat, že pokud chybí většiny rozsah, coby znak skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně..., tak nelze jistě použít ust. § 240 tr. zákoníku, jako speciální (prioritní). Uplatnit by se ale proto mělo nejprve ustanovení o podvodu podle § 209 tr. zákoníku jako obecné (subsidiární), a nikoliv rovnou jen odpovídající mimo-trestní ustanovení o příslušném přestupku, resp. jen výše zmíněné sankční oprávnění podle daňového řádu. Pokud některé soudy²³ takovou věc přímo postoupily právě jako příslušný přestupek,²⁴ mám za to, že nepostupovaly správně. Totéž platí, pokud by bylo odkazováno na postup podle § 226 písm. b) tr. ř., tedy zproštění obžaloby z důvodu toho, že v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem zkrácení daně..., právě pro nedostatek znaku „ve větším rozsahu“.

Jde o to, že poměr konkurujících si zákonných ustanovení v podobě speciality (priority) a obecnosti (subsidiarity), by se měl uplatnit nejprve v systému trestního práva soudního. Teprve tehdy, není-li v trestním zákoníku „kde brát“, měl by tento poměr (za)fungovat „na pomezí“ trestního práva soudního a správního práva trestního, tedy tak, že se právní kvalifikace posouvá z oblasti soudně trestněprávní, resp. hledá se kvalifikační uplatnění pro odpovídající normy právě v systému zmíněném naposledy, tj. v prame-nech správního práva trestního.

²² Ibid., bod č. 35. odůvodnění. Viz dále pozn. č. 25.

²³ Srov. např. rozhodnutí Krajského soudu Plzeň sp. zn. 8 To 75/2022, body 10. a 11. jeho odůvodnění.

²⁴ Přestupek proti pořádku ve státní správě vyskytující se na více úsecích státní správy podle § 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.

Tou skutečností, že kompenzační bonus má de iure povahu daně, by rozhodně neměla být vyloučena aplikace ustanovení o podvodu, jako subsidiárního, neboť i „vylákání“ (rozumí se z povahy věci podvodné; uvedení někoho v omyl) tohoto bonusu – coby formy daně – je subsumovatelné pod znaky uvedené v § 209, tedy i pod znak obohatí... a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

V případě, kdy by soud, jemuž napadla obžaloba, nejsa vázán právním posouzením skutku v ní, tento překvalifikoval z podvodu na zkrácení daně, aby vzápětí konstatoval, že pro absenci znaku „větší rozsah“ o naposledy uvedený trestný čin nejde, přičemž toto vše „zhmotní“ dokonce ve zprošťujícím rozsudku podle § 226 písm. b) tr. ř., by nepostupoval správně, jak již uvedeno.

Takovýto procesní postup soudu by byl tedy stejně chybný, jak již rovněž zmíněno, kdyby šlo o jeho jiné rozhodnutí, a sice postup podle § 222 odst. 2 tr. ř. o postoupení věci jinému orgánu, jestliže shledá, že nejde o trestný čin zkrácení daně (pro nedostatek „většího rozsahu“), na který by případně překvalifikoval státním zástupcem jinak správně žalovaný podvod, avšak zažalovaný skutek by mohl být jiným orgánem posouzen jako přestupek nebo kárné provinění, o nichž je tento orgán příslušný rozhodovat.

Stručně vyjádřeno, procesní soud by o takové obžalobě (zahrnující skutek kvalifikovaný pro absenci většího rozsahu jako podvod) neměl rozhodnout ani zprošťujícím rozsudkem, ani usnesením o postoupení věci správním orgánu. V obou případech by totiž obžalovaného nedůvodně zvýhodnil, neboť by jej a priori „vymknul“ z dosahu § 209 tr. zákoníku.

Tím, co bylo řečeno výše, samozřejmě není vyloučena úvaha soudu, který správně zůstane v takovýchto případech u podpůrné, protože obecné právní kvalifikace podle § 209 tr. zákoníku, zda není namístě ve vztahu k tomuto trestnému činu zvažovat uplatnění § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

Výše uvedený můj názor však byl v pracovní i definitivní verzi stanoviska odmítnut, s následující věcnou argumentací:

„Potom by obecně nad rámec zadání muselo platit, že kde se nepodaří dovést větší rozsah, subsidiárně bude jednání pachatele posouzeno jako podvod. Na to by muselo být připraveno zvláštní stanovisko a je otázkou, jestli je toto tvrzení pravdivé. Zkrácení daně nebývá dokonáný podvod. Oproti tomu vylákání

výhody (na některé z povinných plateb, tj. i na dani, kterou je též kompenzační bonus, V. K.) je [...] podvod.“²⁵

Jde-li ve sjednocovacím stanovisku o právní kvalifikaci právě vylákání výhody v podobě vylákání kompenzačního bonusu, pak výše rozvedenému závěru o subsidiárním užití podvodu (při nedostatku znaku „větším rozsahu“) naposledy uvedená citace neodporuje, když také zdůrazňuje, že „*vylákání výhody (na některé z povinných plateb, tj. i na dani, kterou je též kompenzační bonus, V. K.) je [...] podvod.“*

Dále na tomtéž fóru jako protiargument vůči právní kvalifikaci podle § 209 tr. zákoníku zaznělo:

„Niméně stát sám sebe u § 240 tr. zákoníku omezil stanovením většího rozsahu, proto by u nižších částek měl být akceptován postup podle daňového řádu.“²⁶

Naznačené sebeomezení státu jako projev zásady subsidiarity trestní represe, zde patrně vychází z faktu, že zmíněná zásada se uplatňuje pouze a jen na „pomezí“ trestního práva soudního, na straně jedné, a správního práva trestního, to na straně druhé. Nikoliv tedy již, resp. nejprve v samotném systému trestního práva soudního, jak se domnívám při svém pohledu na tento problém; viz výše.²⁷ Jinak vyjádřeno, také již samotný poměr trestních ustanovení speciálního (prioritního) a obecného (subsidiárního) a jeho důsledky pro aplikaci trestního zákona lze chápat coby jevovou formu zmíněné zásady.

V souvislosti s diskuzí o vztahu § 240 a § 209 tr. zákoníku, ve spojení s vylákáním kompenzačního bonusu a nedostatkem znaku „většího rozsahu“ zkrácení daně, se poukazuje též na rozhodnutí č. 38/2013 Sb. rozh. a stan., které řešilo obdobnou problematiku na úrovni § 240 a § 260 tr. zákoníku.

²⁵ Citováno dle zápisu z jednání evidenčního senátu trestního kolegia NS dne 8. 11. 2022. Ve stejném duchu proběhlo i jednání trestního kolegia dne 15. 12. 2022, což se projevilo i v lednové (2023) verzi původního stanoviska zmíněné v pozn. č. 17 a určené k projednání na trestním kolegiu dne 22. 2. 2023. Verze návrhu stanoviska připravená pro toto únorové kolegium pak otázku aplikace § 209 tr. zákoníku v rozebíraném kontextu zcela opustila, resp. vyloučila, když v návaznosti na bod 35 v bodu 38 jeho odůvodnění uvádí: „*V návaznosti na zjištěnou potřebu právní kvalifikace jako speciálního trestného činu podle § 240 tr. zákoníku pak není namístě ani postih daného jednání jako trestného činu podvodu podle § 209 tr. zákoníku (niméně je možné při zohlednění § 211 tr. zákoníku připomenout programy či finanční instrumenty COVID-úvěr).“*

²⁶ Citováno dle zápisu z jednání evidenčního senátu trestního kolegia NS dne 8. 11. 2022.

²⁷ V podrobnostech též srov. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 31, 33.

Podle jeho právní věty platí:

„Jednočinný souběh trestných činů zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku a poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 tr. zákoníku je vyloučen. Skutková podstata trestného činu poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 tr. zákoníku je ohledně zkrácení cla subsidiární ke skutkové podstatě trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, a proto se použije jen, nemá-li čin pachatele znaky trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku. Z tohoto důvodu, jestliže zkrácení cla nedosáhlo většího rozsahu, posoudí se jednání pachatele směřující ke krácení finančních prostředků, které tvoří příjem souborného rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem (konkrétně cla), jako trestný čin poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 odst. 2 tr. zákoníku, neboť následek, resp. účinek u tohoto trestného činu není vyjádřen žádným kvantitativním hlediskem.“

Z odůvodnění citovaného rozhodnutí pak na podporu našeho názoru na vztah § 240 a § 209 tr. zákoníku, ve spojení s vylákaním kompenzačního bonusu v rozsahu nižším, než je zákonem požadovaný větší rozsah zkrácení daně, vyjímáme:

„... hranice trestní odpovědnosti za zkrácení daně, cla, poplatku a podobné povinné platby je zákonodárcem nastavena až od většího rozsahu jejich zkrácení, aby nebyly za tento trestný čin postihovány takové delikty v rozsahu menším. To samozřejmě nebrání při menším rozsahu zkrácení trestnímu postihu za jiný trestný čin, jehož znaky pachatel naplnil, jak již v minulosti judikoval Nejvyšší soud ohledně daní ve vztahu k trestnému činu zkrácení údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 125 odst. 1 tr. zák. [...] (srov. usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 843/2003 [...]). V tomto rozhodnutí výslovně Nejvyšší soud uvedl, že daňové příznání spolu s fakturami prokazujícími uskutečněná zdanitelná plnění lze považovat za doklady (resp. podklady) sloužící ke kontrole hospodaření ve smyslu § 125 odst. 1 tr. zák. [...] Podmínky trestní odpovědnosti za trestný čin podle § 125 odst. 1 tr. zák. [...] jsou splněny i tehdy, jestliže nepravdivé nebo hrubě zkrácené údaje se týkaly skutečností, jejichž následkem, resp. účinkem bylo zkrácení daně nedosahující většího rozsahu ve smyslu § 148 odst. 1 tr. zák. [...], protože následek, resp. účinek u trestného činu podle § 125 odst. 1 tr. zák. [...] není vyjádřen žádným kvantitativním hlediskem. Obdobně je tomu nepochybně

rovněž u zkrácení cla shora uvedeným způsobem, a proto ani nic nebrání, pokud by rozsah zkrácení cla nedosáhl většího rozsahu a přitom jednání obviněných naplnilo znaky trestného činu poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 tr. zákoníku [...], aby bylo takové jednání směřující ke krácení finančních prostředků, které tvoří příjmy souhrnného rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem, a to konkrétně cla, jako takového příjmu, postíženo jako trestný čin poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 odst. 2 tr. zákoníku [...], neboť následek, resp. účinek u tohoto trestného činu není vyjádřen žádným kvantitativním hlediskem. Ustanovení o trestném činu poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 tr. zákoníku je tak ve vztahu k § 240 tr. zákoníku ustanovením subsidiárním, a proto se trestných činů podle obou ustanovení obvinění nemohli dopustit v jednočinném souběhu. Postih za trestný čin poškození finančních zájmů Evropských společenství podle § 260 tr. zákoníku se tak při naplnění jeho znaku uplatní jen v případech, na které nedopadá primární ustanovení § 240 tr. zákoníku.“

Poněkud zjednodušeně vyjádřeno, nahradíme-li ve výše citovaném textu ustanovení § 260 tr. zákoníku ustanovením § 209 tr. zákoníku, výsledkem by logicky byla odpověď podporující závěr, který ve svém příspěvku obhajujeme.

4 Závěrem

Shrnu-li výsledky výše rozvedených úvah, jsem toho názoru, že by mělo platit následující:

- v případě krádeží spáchaných v době, kdy byl na území České republiky usnesením její vlády v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaného jako SARS-CoV-2), vyhlášen nouzový stav, jemuž coby jeho trestněprávní důvod odpovídal znak kvalifikované skutkové podstaty krádeže uvedený v § 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku („jiná událost vážně ohrožující život nebo zdraví lidí“), stačí z hlediska viny jako podmínky trestní odpovědnosti za takto spáchanou krádež výskyt nakažlivé nemoci objektivně způsobitelné vážně ohrozit život nebo zdraví lidí, za kterou se považuje i výskyt pandemie koronaviru SARS-CoV-2 (způsobujícího onemocnění COVID-19),

k čemuž prokazatelně došlo v době spáchání trestného činu (objektivní stránka trestného činu), a zákonem požadované zavinění pachatele ve vztahu k této okolnosti zakládající příslušný zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty (subjektivní stránka trestného činu); rozsudkem velkého senátu trestního kolegia NS sp. zn. 15 Tdo 110/2021 navíc v tomto smyslu požadovaná „věcná souvislost“ spáchaného trestného činu s existujícím nouzovým stavem (vyvolaným a zdůvodněným zmíněnou epidemií), jako soudem do zákona doplněná třetí objektivní podmínka odpovědnosti, je z hlediska viny irelevantní; svou nepochybnou trestněprávní relevancí však vykazuje z hlediska trestů, jako obecná přitěžující okolnost ve smyslu § 42 písm. j) tr. zákoníku;

- vylákání kompenzačního bonusu, vypláceného na základě jednotlivých zákonů o kompenzačních bonusech přijatých v letech 2020 a 2021 v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2 způsobujícího nemoc COVID-19, je za splnění dalších podmínek trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku – stanovisko trestního kolegia NS sp. zn. Tpjn 300/2022; v případě absence znaku jeho skutkové podstaty, tj. zkrácení daně „ve větším rozsahu“, je namísto jakožto subsidiární právní kvalifikace tohoto činu jako trestného činu podvodu podle § 209 tr. zákoníku, nikoliv její obcházení cestou právní kvalifikace takového činu přímo jako přestupku; touto správnou úvahou o podpůrné, protože obecné právní kvalifikaci podle § 209 tr. zákoníku, není vyloučeno ve vztahu k naposledy uvedenému trestnému činu zvažovat uplatnění § 12 odst. 2 tr. zákoníku o zásadě subsidiarity trestní represe; přímé užití mimotrestní právní kvalifikace, tj. posouzení činu rovnou jako odpovídajícího přestupku, či jen užití sankčních oprávnění podle daňového řádu je obcházením zásady subsidiarity trestní represe, funkční nejen na „rozhraní“ soudně trestního a správně trestního bezpráví, nýbrž již v rámci systému samotného trestního práva soudního, kdy poměr trestních ustanovení speciálního (prioritního) a obecného (subsidiárního) a jeho důsledky pro aplikaci trestního zákona lze chápat coby jevovou formu zmíněné zásady.

References

- DIMUN, P. Pandemický zákon má zmírnit tresty, soudci však varují před zmatky. *Česká justice* [online]. 24.2.2021. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/02/pandemicky-zakon-ma-zmirnit-tresty-soudci-vsak-varuji-pred-zmatky/>
- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.
- KRATOCHVÍL, V. Výběr z judikatury Nejvyššího soudu. *Státní zastupitelství*. 2021, č. 5. ISSN 1214-3758.
- KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.). *Trestní právo /stále/ v pohybu: Pocta V. Kratochvílovi*. Brno: MU, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1.
- STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0096-X.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN, 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA F. a kol. *Trestní zákoník. Svazek 2. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.

Contact – email

Vladimir.Kratochvil@law.muni.cz

OCHRANA FINANČNÍCH ZÁJMŮ EVROPSKÉ UNIE JAKO ÚČEL USTANOVENÍ § 260 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Protection of the Financial Interests of the European
Union as a Purpose of Section 260 of the Criminal Code

Jaroslav Fenyk

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika;
Ústavní soud České republiky

Abstract in original language

Ochrana finančních zájmů Evropské unie v průběhu desetiletí zaznamenala výrazný legislativní posun, a to nejen v oblasti evropského práva, ale i v právních řádech členských států Evropské unie. Jedním z výrazných projevů harmonizace nacházíme i v oblasti trestního práva. České trestní právo hmotné, přestože jinak tradičně velmi citlivé na vnější zásahy, se postupně požadavku na harmonizaci přizpůsobilo.

Keywords in original language

Finanční zájmy Evropské unie; souhrnný rozpočet; dotace; subvence; evropský fond; nesrovnalost; podvod; harmonizace; trestní právo; trestný čin.

Abstract

Protection of the financial interests of the European Union was developed in legislation during decades and not only in the European law sphere but within national legal orders of the member states of the European Union too. One of the most visible harmonisation expressions we can find in the criminal law sphere. The Czech criminal law, otherwise very sensitive to external intervention, the requirements to harmonise gradually accepted.

Keywords

Financial Interest of the European Union; General Budget; Subsidy; Subvencence; European Fund; Irregularity; Fraud; Harmonisation; Criminal Law; Crime.

1 Úvodní poznámka

Ochrana finančních zájmů Evropské unie náleží dlouhodobě mezi priority europeizace trestního práva. Tento příspěvek má ambice vysvětlit původ snah o kriminalizaci jednání směřujícího proti rozpočtovým prostředkům Evropské unie a přijetí odpovídající unijní hmotněprávní a procesní legislativy. Takovým projevem se stalo i zavedení nové skutkové podstaty trestného činu podle § 260 trestního zákoníku.

2 Praktické důvody ochrany finančních zájmů Evropské unie – od nesrovnalostí po trestné činy

Příjmy Souhrnného rozpočtu Evropské unie tvoří především vlastní zdroje (dovozní cla a zemědělské dávky) Evropské unie, dále procentuální část hrubého domácího produktu členských států, a procento z daně z přidané hodnoty členských států. Souhrnný rozpočet Evropské unie pro rok 2022 činil ve výdajové složce 169,5 mld. €.¹

Podle odhadů Účetního dvora Evropské unie je každoročně zhruba 7–10 % fondů Evropské unie užíváno v rozporu s unijními předpisy a 0,2 % příspěvků z těchto fondů je přímo napadeno trestnou činností, což je částka zhruba 255 mil. €.²

Pod slovním spojením „ochrana finančních zájmů Evropské unie“ se rozumí ochrana všech příjmů a výdajů spravovaných jménem Evropské unie, tedy především příjmy a výdaje tvořící Souhrnný rozpočet. Jde zejména o přímou pomoc státům a regionům, podporu vývozu (subvencovaný vývoz, vývozní kvóty), výdaje na společnou agrární politiku, subvencované ceny, restrukturalizace, cestovní náklady pracovníků Evropské unie, přímé výdaje na společné politiky (vzdělání, výzkum, energetika, ochrana životního prostředí, sociální politika atd.).

¹ Souhrnný rozpočet sestavují Evropská komise, rada Evropské unie a Evropský parlament. Pro rok 2023 jsou výdaje stanoveny částkou 186,6 mld. € – viz Dohoda o rozpočtu EU na rok 2022 – Consilium (europa.eu), Rozpočet EU na rok 2023 – Consilium (europa.eu).

² Pro srovnání – před 10 lety v roce 2012 to bylo 315 mil. €. Náleží sem ovšem nejen podvody, zpronevěry, ale i útoky na evropskou měnu – viz Práce EÚD | EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR (europa.eu), STRATEGY2021-2025_CS.pdf

Na Souhrnný rozpočet je napojeno 5 základních strukturálních a investičních fondů Evropské unie:

- Evropský fond pro regionální rozvoj (inovace a výzkum, digitální agenda, podpora malým a středním podnikům, nízkouhlíkové hospodářství),
- Evropský sociální fond (podpora zaměstnanosti a mobility pracovních sil, podpora sociálního začleňování a boje proti chudobě, investování do vzdělávání, dovedností a celoživotního vzdělávání, posilování institucionálních kapacit a efektivní práce orgánů veřejné správy),
- Fond soudržnosti (transevropské dopravní sítě, životní prostředí),
- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství, zajištění udržitelného hospodaření s přírodními zdroji a opatření v oblasti klimatu a dosažení vyváženého územního rozvoje venkovských hospodářství a komunit, včetně vytváření a zachování pracovních míst),
- Evropský námořní a rybářský fond (řízení rybolovu, mezinárodní politika, trh a obchodní politika, financování politiky).

Vedle těchto tradičních a v zásadě konzervativních způsobů finanční komunikace s členskými státy Evropská unie vytváří další prostředky, které jsou určeny buď pro neočekávané nebo zájmové události nebo pro kandidátské státy apod.:

- Fond solidarity EU (živelní pohromy),
- Fond pro strategické investice (infrastruktura, výzkum, inovace v soukromých projektech),
- Fond spravedlivé transformace (například pro regiony se změnou základních druhů podnikání nebo výroby – utlumování těžby uhlí atd.),
- Fond pro přizpůsobení se globalizaci (zánik některých odvětví – spalovací motory vs. elektromobilita),
- Fond pomoci nejchudším osobám,
- Fondy předvstupní pomoci (PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD a CARDS a finanční nástroj pro Turecko),
- Program pomoci tureckému společenství na Kypru.

Právní základ pro investiční programy realizované v jednotlivých členských státech tvoří zejména Dohody o partnerství mezi Evropskou unií a členskými státy. Z evropských fondů čerpají prostředky operační programy a tyto jsou spravovány na národní úrovni.

Vedle těchto fondů existují finanční nástroje spravované přímo Evropskou unií, pocházející rovněž z rozpočtu Evropské unie, a to například známý program Erasmus (věda, výzkum a inovace), nověji Horizon 2020 (výzkum a inovace) nebo zcela aktuálně LIFE (klíma a životní prostředí) atd.³

Konkrétní způsob poskytování pomoci probíhá k v podobě veřejných zakázek (služby, zboží a stavební práce) nebo přímých grantů, půjček a záruk (projekty v souvislosti s evropskými politikami). Žadatelé mohou být malé obchodní společnosti, nevládní organizace, vědečtí pracovníci, samostatní zemědělci nebo zemědělské podniky apod., takže velmi různorodá skupina subjektů, vyžadující diferencovaný přístup financování i způsob kontroly.

Při nakládání s prostředky Evropské unie, jak bylo zmíněno výše, nezřídka dochází k tzv. nesrovnalostem.

Podle nařízení (ES, Euratom) č. 2988/95⁴ se „nesrovnalostí“ rozumí jakékoli porušení právního předpisu Společenství vyplývající z jednání nebo opomenutí hospodářského subjektu, v důsledku kterého je, nebo by mohl být, poškozen souhrnný rozpočet Společenství nebo rozpočty Společenstvím spravované, a to buď snížením nebo ztrátou příjmů z vlastních zdrojů vybíraných přímo ve prospěch Společenství, nebo formou neoprávněného výdaje.

Z hlediska způsobů páchaní lze nesrovnalosti charakterizovat především jako daňové a celní, často tzv. karuselové podvody, nedovolené obchodování, zneužití pravomoci úředních osob, korupce, bankroty povinných subjektů, pašování, nedodržení dovozních kvót, záměna zboží a jeho kvality, zneužití vnitřních celních preferencí, antidumpingová opatření, manipulace při veřejných zakázkách, nedovolené změny projektové dokumentace, předstírané náklady (například na pracovní cesty zaměstnanců EU), falšování evidence...⁵

³ Viz stránky DotaceEU – Informace o fondech; do tohoto výčtu ovšem nenáleží jiné finanční nástroje, které Evropská unie používá, jako jsou např. Evropský mírový nástroj, Podpora pro Somálsko atd. viz Evropský mírový nástroj – Consilium (europa.eu).

⁴ Úř. věst. L 312, 23. 12. 1995, s. 1–4.

⁵ Sharing data and expertise (europa.eu).

Podle uvedeného nařízení v souladu se svými vnitrostátními právními a správními předpisy mají členské státy přijímat opatření nezbytná k zajištění správnosti a reálnosti operací týkajících se finančních zájmů Společenství.

Finanční zájmy Evropské unie by měly být chráněny způsobem, který zůstává stejný bez ohledu na fond použitý k realizaci cílů, pro něž byl zřízen. Za tímto účelem svěřuje nařízení (EU) č. 1303/2013 a dále nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1306/2013 (EU) č. 223/2014 a (EU) č. 514/2014 Komisi Evropské unie pravomoc, aby k podávání zpráv o nesrovnalostech přijala právní úpravu. Má-li být zajištěno, aby se na všechny fondy, jež se uvedenými nařízeními řídí, použila totožná právní úprava, je nezbytné, aby tento předpis obsahoval totožná ustanovení jako prováděcí nařízení Komise (EU) 2015/1975 (EU) 2015/1976 a (EU) 2015/1977.⁶

Nesrovnalost tedy může být jak správního, tak trestního charakteru. Všechny nesrovnalosti je ovšem podle unijní legislativy třeba sledovat a řešit. V hlášení nesrovnalostí, které podává Česká republika orgánům Evropské unie má být zjištěná nesrovnalost klasifikována dle kategorizace OLAF⁷ jako IRQ2 – nesrovnalost nepodvodného charakteru, IRQ3 – podezření na podvod⁶ nebo IRQ5 – potvrzený podvod.

3 Vývoj doktríny o nezbytnosti o kriminalizace závažných podvodných jednání proti rozpočtovým prostředkům až po přijetí Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství

Právní rámec ochrany finančních zájmů v právu Evropských společenství byl založen na čl. 209a odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství. Podle tohoto ustanovení členské státy přijmou k zamezení podvodů ohrožujících finanční zájmy Společenství stejná opatření, jaká přijímají k zamezení podvodů ohrožujících jejich vlastní finanční zájmy.

Podle odst. 2 téhož ustanovení členské státy koordinují svou činnost zaměřenou na ochranu finančních zájmů Společenství proti podvodům. Za tím

⁶ Tímto předpisem je nařízení (EU) 1303/13, Úř. věst. L 347, 20. 12. 2013, s. 320.

⁷ OLAF – Úřad pro vyšetřování podvodů Evropské unie – dostupné z: Evropský úřad pro boj proti podvodům (europa.eu).

účelem organizují s podporou Komise úzkou a pravidelnou spoluprací mezi příslušnými útvary státní správy.

Tyto požadavky však byly realizovány sporadicky a příliš pomalu, protože vyžadovaly přijetí prováděcí úpravy, zasahující do různých sfér v kontaktu s vnitřní suverenitou členských států.

Po dlouhodobém váhání orgánů Evropských společenství přijmout zásadnější právní nástroje ochrany rozpočtových prostředků Evropských společenství se v jurisdikci Evropského soudního dvora objevuje rozsudek ze dne 21. 9. 1989 ve věci *Komise Evropských společenství proti Řecké republice, C-68/88*.

Komise Evropských společenství podala Soudnímu dvoru žalobu na Řeckou republiku proto, že tato nestanovila a neodvedla Společenství vlastní zdroje, které byly podvodně odňaty z rozpočtu Společenství, tím, že některé zásilky jugoslávské kukuřice byly vyvezeny do jiného členského státu Společenství jako zásilky řeckého původu, a dále tím, že odmítla přijmout určitá další potřebná opatření, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z práva Společenství.

Tím, že Řecká republika nezahájila trestní nebo správní řízení proti osobám, které se podílely na provedení a zatajení úkonů, které umožnily vyhnout se zaplacení výše uvedených zemědělských dávek, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z článku 5 Smlouvy o EHS.

Soudní dvůr tehdy uzavřel, že pokud právní úprava Společenství neobsahuje žádné zvláštní ustanovení, které stanoví postih za své porušení nebo v tomto případě odkazuje na vnitrostátní právní nebo správní předpisy, ukládá článek 5 Smlouvy o EHS členským státům, aby přijaly veškerá vhodná opatření k zajištění působnosti a účinnosti práva Společenství.

Aby požadavek trestněprávního postihu nebyl příliš kategorický (kolize s vnitřní státní suverenitou), Soud jedním dechem dodal, že volba sankce zůstává v pravomoci členských států, musí v tomto ohledu dbát zejména na to, aby porušení práva Společenství byla postihována za obdobných hmotněprávních a procesních podmínek, jako je tomu při porušení vnitrostátního práva podobné povahy a významu, a které v každém případě činí sankci účinnou, přiměřenou a odrazující.

Další signál se objevil v oblasti mezinárodního práva veřejného v podobě Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, přijaté podle III. pilíře Evropské unie, která v úvodních ustanoveních definovala podvod proti finančním zájmům Evropských společenství.

Pro účely Úmluvy se za podvod poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Evropských společenství rozumí:

- a) v oblasti výdajů každé úmyslné jednání nebo opomenutí zahrnující použití nebo předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných prohlášení nebo dokladů, které má za následek neoprávněné přisvojení nebo zadržování prostředků ze souhrnného rozpočtu Evropských společenství či rozpočtů spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem, neposkytnutí informací v rozporu se zvláštní povinností se stejnými následky, neoprávněné použití těchto prostředků pro jiné účely, než pro které byly původně poskytnuty;
- b) v oblasti příjmů každé úmyslné jednání nebo opomenutí zahrnující použití nebo předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo dokladů, které má za následek nedovolené snížení prostředků v souhrnném rozpočtu Evropských společenství či v rozpočtech spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem, neposkytnutí informací v rozporu se zvláštní povinností se stejnými následky, neoprávněné použití dovoleně získaného prospěchu se stejnými následky.

Úmluva byla postupně ratifikována všemi tzv. starými členskými státy (30. 6. 2002).⁸ Členským státům a všem nově přistupujícím státům tak vznikl závazek k promítnutí požadavků Úmluvy do vnitrostátního právního řádu. Jak a kdy se tomu v členských státech stalo, nelze v rámci tohoto příspěvku demonstrovat, protože by to přesáhlo rámec, jemuž je příspěvek věnován.⁹ Proto se příspěvek zaměřuje toliko na Českou republiku.

⁸ Pro Českou republiku vznikla ratifikační povinnost dnem vstupu ČR do Evropské unie (2004), avšak k ratifikaci smlouvy došlo až v roce 2014 a smlouva se z nejasných důvodů dosud ve Sbírce mezinárodních smluv publikována nebyla.

⁹ Srov. například HAVELKA, L. Důsledky a limity harmonizace vnitrostátních trestních sankcí prostřednictvím unijního práva: příklad ochrany finančních zájmů Evropské unie. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 3, s. 187–199.

4 Corpus Juris – opus teoretických východisek trestněprávní ochrany finančních zájmů ES/EU¹⁰

V době příprav a přijímání Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství vznikla na základě společného požadavku Evropské komise a Rady Evropské unie také zvláštní pracovní skupina odborníků na trestní právo pod vedením profesorky pařížské Sorbonny Mireille Delmas-Marty. Skupina jako celek dospěla v roce 1995 ke kategorickému požadavku vypracovat za účelem ochrany finančních zájmů Evropských společenství návrh trestněprávního opusu označeného jako Corpus Juris (dále „CJ“), kterým by byla vymezena možnost nejučinnější implementace ochrany finančních zájmů Evropských společenství do právních rádu členských států v trestněprávní oblasti.

Navzdory právním překážkám navrhla pracovní skupina v projektu CJ určité postupy, jak dosáhnout účelu „Evropské právní oblasti“ v trestních věcech, která by umožňovala snazší implementaci nebo transpozici evropského práva v oblasti ochrany finančních zájmů. Zvolenými prostředky se staly zásady asimilace, kooperace a harmonizace, které byly víceméně účelově vztaženy i na oblast trestního práva. Počítalo se zde zejména se zavedením principu evropské (trestní) teritoriality jako předpokladu fungování Evropské justiční oblasti ve věcech trestních.¹¹

Cílem projektu bylo odpovědět na následující otázky:

Jaká je úloha trestního práva hmotného a procesního v rámci evropské integrace? Které evropské zájmy jsou hodné ochrany trestního práva? Jak má být taková ochrana organizována? Jak má být zajištěna její účinnost v rámci evropského justičního prostoru?

CJ (verze 2000)¹² se zaměřil na dva hlavní směry:

- a) proveditelnost CJ ve vztahu k národnímu právu členských států (analýza právního rámce a otázky kompatibility s ústavním právem,

¹⁰ Tématu Corpus Juris jsem se v rámci konference Nové jevy v Hospodářské a finanční kriminalitě věnoval již v roce 2008 – FENYK, J. *Základy trestní odpovědnosti a skutkové podstaty trestných činů proti finančním zájmům ES ve studii Corpus Juris*, In: KUČHTA J. (ed.). *Nové jevy v hospodářské a finanční kriminalitě, vnitrostátní a evropské aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008, s. 393–412.

¹¹ DELMAS-MARTY, M. *Corpus Juris – Základní trestněprávní ustanovení ke zajištění ochrany finančních zájmů Evropské unie*. Překlad J. Fenyk a D. Jílek. Brno: Petr Sypták, 1998.

¹² DELMAS-MARTY, M., VERVAELE, J. A. É. (eds.). *Corpus Juris 2000, trestněprávní ustanovení za účelem ochrany financí Evropské unie*. Překlad J. Fenyk a S. Kloučková. Brno: Petr Sypták, 2001.

trestním právem hmotným a procesním v členských státech – vypracováno v členských státech);

- b) zvláštní problémy týkající se horizontální spolupráce mezi členskými státy a vertikální spolupráce mezi členskými státy a Evropskou unií (vypracováno ve spolupráci kontaktních bodů v členských státech a řídicí komise).

Hned v čl. 1 CJ se objevila definice trestného činu Podvodu proti finančním zájmům Evropských společenství.

Podvodem proti rozpočtu Evropských společenství se podle projektu rozumí jednání, spáchané buď úmyslně (podvod) nebo z neopatrnosti nebo z hrubé nedbalosti (příbuzné trestné činy), jak v oblasti výdajů, tak příjmů (čl. 2-8 CJ), jestliže v souvislosti s poskytnutím příspěvku nebo subvence či v souvislosti s vyrovnáním finančního dluhu jsou příslušným orgánům předloženy údaje, které jsou v podstatném ohledu neúplné, nepřesné nebo založené na padělaných dokumentech, a to takovým způsobem, že může dojít k riziku poškození finančních zájmů Evropských společenství; ve stejném smyslu, jestliže dojde k opomenutí poskytnout příslušným orgánům informace, ačkoli je stanovena povinnost k jejich poskytování, nebo zpronevěra fondů Společenství (subvence či příspěvky), které byly řádnou cestou poskytnuty.

Projekt jako celek nebyl nikdy realizován, ale jeho dílčí části (Evropský zatýkácí rozkaz a Evropský veřejný žalobce) své místo v unijní legislativě postupně zaujaly.

5 Novelizace trestního zákoníku (1961)¹³ a převzatá úprava novém trestním zákoníku (2009)

Česká republika vědoma si svých mezinárodních závazků (čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR) byla nucena zvážit, zda stávající obecná právní úprava legálních definic trestných činů ve zvláštní části trestního zákona splňuje požadavky Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství.¹⁴

¹³ K průběhu legislativního procesu viz též FENYK, J. Ochrana finančních zájmů Evropských společenství v ČR. In: ZÁTLOUKAL, T. *Trestní právo daňové, sborník příspěvků z I. Mezinárodní konference konané 27. října 2006*. Praha, C. H. Beck, 2006, s. 135–153.

¹⁴ V následujících odstavcích, charakterizujících proces přijímání zvláštní vnitrostátní úpravy, používám převážně argumentaci uvedenou v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona č. 122/2008 Sb.

Bez přijetí nové právní úpravy zvláštního trestného činu byla předmětná jednání uvedená v Úmluvě postižitelná jen do určité míry jako trestný čin podvodu nebo úvěrového podvodu. Tato úprava však nebyla plně vyhovující.

Zejména podřazení uvedených jednání pod skutkové podstaty trestných činů podvodu a úvěrového podvodu nebylo zcela korektní, neboť ve všech případech se nemusí jednat o klasické podvodné jednání.¹⁵ Dále nebylo plně postižováno jednání v případech, kdy povinná osoba neodvedla finanční prostředky do souhrnného rozpočtu Evropských společenství či rozpočtů spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem a tím zkrátila příjmy těchto rozpočtů, protože zde také nebylo podmínkou, aby se jednalo o podvod.¹⁶

Respektování závazků plynoucích z Úmluvy znamenalo navíc trestně postihovat i pouhé vyhotovení, použití nebo předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných dokladů, jež umožňují nesprávné použití nebo zadržování finančních prostředků z některého takového rozpočtu nebo snížení zdrojů některého takového rozpočtu, aniž by takový následek musel nastat.

Trestný čin obecného nebo speciálního podvodu podle českého trestního práva oproti tomu vyžadoval a nadále vyžaduje škodlivý následek – tj. obohacení se a způsobení škody nikoli nepatrné.

Zákonem č. 122/2008 Sb. byla proto do českého trestního zákona zavedena zcela nová skutková podstata trestného činu – Poškozování finančních zájmů Evropských společenství (§ 129). Tohoto činu se mohl dopustit ten:

1. Kdo vyhotoví, použije nebo předloží nepravdivé, nesprávné nebo neúplné doklady vztahující se k výdajům nebo příjmům souhrnného rozpočtu Evropských společenství nebo rozpočtů spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem, anebo takové doklady zatají, a tím umožní nesprávné použití nebo zadržování finančních prostředků z některého takového rozpočtu nebo snížení zdrojů některého takového rozpočtu, bude potrestán odnětím

¹⁵ Text Úmluvy a ostatně i opusu Corpus Juris se v definici podvodu opíraly o zvláště excesivní pojetí tohoto trestného činu v trestním zákoníku Francouzské republiky (čl. 311–314).

¹⁶ Srov. k tomu výše citovaný případ tzv. jugoslávské nebo řecké kukuřice, kde šlo právě o tento *modus operandi*.

- svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
2. Stejně bude potrestán, kdo neoprávněně použije finanční prostředky, které tvoří výdaje nebo příjmy souhrnného rozpočtu Evropských společenství nebo rozpočtů spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem, nebo zkrátí finanční prostředky pro některý takový rozpočet.
  3. Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoli malou.
  4. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
    - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
    - b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy Evropských společenství, nebo
    - c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.
  5. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona se Česká republika ve smlouvě o přistoupení k Evropské unii zavázala přistoupit k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství (viz text výše). Vláda navrhla zavést nový trestný čin Poškození finančních zájmů Evropských společenství, který zajišťuje implementaci článků 1 a 2 této úmluvy do našeho právního řádu. Přestože v Úmluvě se hovoří o podvodu poškozujícím finanční zájmy Evropských společenství, má jednání v ní vymezené podle vlády spíše charakter porušení hospodářské kázně než podvodu v našem pojetí, neboť ve všech případech není vyžadován ze strany pachatele podvodný úmysl. Proto vláda současně navrhla zařadit tento trestný čin do hlavy druhé o trestných činech hospodářských, oddílu druhého – trestných činů proti hospodářské kázni. Ve smyslu článku 1 Úmluvy jde o úmyslný trestný čin, tj. postihována jsou pouze úmyslná jednání, nikoli jednání v nedbalostní formě.

Nový trestný čin poškozování finančních zájmů Evropských společenství podle § 129a trestního zákoníku založil kriminalizaci dvou základních typů jednání, a to jednak úmyslnou manipulaci s doklady nebo zadržování finančních prostředků buď ze souhrnného rozpočtu Evropských společenství nebo z některého rozpočtu spravovaného Evropskými společenstvími nebo jejich jménem.

Druhou formou páchání se mělo stát neoprávněné nakládání s prostředky těchto rozpočtů, ať už na straně výdajů či příjmů. V oblasti výdajů tak mělo být postihováno zejména neoprávněné přisvojení si, použití nebo zadržování dotací a podpory ze strany strukturálních fondů, a rovněž neposkytnutí informací se stejnými následky. Podvodným jednáním na straně příjmů je zejména nedovolené snížení prostředků v souhrnném rozpočtu Evropských společenství či v rozpočtech spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem.

Přijatá právní úprava podle mého názoru v mnoha ohledech splňuje požadavky Úmluvy na zavedení trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropských společenství a tam, kde nepostačuje, vypomůže si český orgán činný v trestním řízení (resp. Evropský veřejný žalobce)¹⁷ se skutkovými podstatami jiných, obecných trestných činů.

Citovaná právní úprava byla dnem 1. 1. 2010 převzata i do nového trestního zákoníku v podobě, trestného činu Poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260. Text této úpravy je nyní následující:

„(1) Kdo vybotoví, použije nebo předloží nepravdivé, nesprávné nebo neúplné doklady, uvede nepravdivé, nesprávné nebo neúplné údaje anebo zatají doklady nebo údaje, a tím umožní neoprávněné použití nebo zadržování finančních prostředků pocházejících z rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem anebo zmenšení zdrojů některého takového rozpočtu nebo umožní neoprávněné použití nebo zadržování majetku porízeného z rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

¹⁷ Na základě čl. 86 Smlouvy o fungování Evropské unie bylo dne 12. 10. 2017 přijato nařízení Rady (EU) 2017/1939, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, na které navazuje naše vnitrostátní úprava zákonem č. 315/2019 Sb., o novelizaci řady předpisů trestního práva.

(2) *Stejně bude potrestán, kdo neoprávněně použije finanční prostředky pocházející z rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem, majetek pořízený z rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem anebo zmenší zdroje některého takového rozpočtu.*

(3) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.*

(4) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy Evropské unie, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) *Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.“*

Rozdíl oproti předchozí úpravě v novém a dosud aktuálním znění je nepatrný a týká se doplnění slov „uvede nepravdivé, nesprávné nebo neúplné údaje anebo zatají doklady nebo údaje“ do odstavce 1 a dále spočívající ve snížení rozpětí trestní sazby trestu odnětí svobody v odstavci 5 z původních pěti až dvanácti let na pět až deset let.

Zdá se tedy, že Česká republika požadavky Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství splnila. Legislativa Evropské unie však své požadavky na účinnou, odrazující a přiměřenou ochranu svých finančních zájmů dále stupňuje.

6 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/1371 o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie¹⁸

Podle čl. 83 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie¹⁹ byla dne 5. 7. 2017 přijata Směrnice o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie. Směrnice je patrně reakcí na stále

¹⁸ L 198/29 Úř. věst.

¹⁹ „Ukáže-li se, že sblížení trestněprávních předpisů členského státu je nezbytné pro zajištění účinného provádění politiky Unie v oblasti, která byla předmětem harmonizačního opatření, mohou směrnice stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v dané oblasti.“

nedostatečnou úroveň trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie v některých členských státech, ale současně na všechny legislativy členských států, klade nebývale podrobné požadavky na zavedení/existenci skutkových podstat úmyslných trestných činů, které mají napomoci chránit finanční zájmy. Směrnice vznáší ve vztahu k členským státům požadavek na velmi širokou kriminalizaci jednání útočících na rozpočet Unie a rozpočty orgánů, institucí a jiných subjektů Unie zřízených podle Smluv nebo rozpočty, které jsou jimi přímo nebo nepřímo spravovány a kontrolovány (čl. 2 odst. 1 písm. a) Směrnice).

Podle Směrnice ochrana finančních zájmů Unie vyžaduje společnou definici podvodů, jež by měla zahrnovat podvodná jednání poškozující výdaje, příjmy a aktiva Souhrnného rozpočtu Evropské unie, včetně finančních operací, jako jsou zápůjční a úvěrové činnosti. Mělo by se jednat o nejzávažnější formy podvodů v oblasti DPH, zejména karuselové podvody, podvody s DPH na bázi chybějícího obchodníka a podvody s DPH páchané v rámci zločinného spolčení, které představují vážnou hrozbu pro společný systém DPH, a tudíž i pro rozpočet Unie.

Členské státy podle Směrnice mají přijmout opatření nezbytná k zajištění toho, aby podvody poškozující finanční zájmy Unie byly považovány za trestný čin, pokud byly spáchány úmyslně.

Pro účely Směrnice se za podvod poškozující finanční zájmy Unie považují celkem čtyři okruhy protiprávních jednání ve vztahu k výdajům a příjmům uvedených prostředků a to:

- a) **ve vztahu k výdajům nesouvisejícím se zadáváním veřejných zakázek jakýkoli čin nebo opomenutí v souvislosti s:**
  - použitím nebo předložením nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo podkladů, které má za následek zpronevěru nebo neoprávněné zadržování prostředků nebo aktiv z rozpočtu Unie nebo rozpočtů spravovaných Uní nebo jejím jménem,
  - neposkytnutím informace v rozporu se zvláštní povinností, které má stejný důsledek, nebo
  - nesprávným použitím takových prostředků či aktiv za jiným účelem, než pro který byly původně přiděleny;

- b) **ve vztahu k výdajům souvisejícím se zadáváním veřejných zakázek jakýkoli čin nebo opomenutí, alespoň jsou-li spáchány s cílem získat poškozením finančních zájmů Unie pachateli nebo jiné osobě neoprávněný prospěch, v souvislosti s:**
- použitím nebo předložením nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo podkladů, které má za následek zpronevěru nebo neoprávněné zadržování prostředků nebo aktiv z rozpočtu Unie nebo rozpočtů spravovaných Unii nebo jejím jménem,
  - neposkytnutím informace v rozporu se zvláštní povinností, které má stejný důsledek, nebo
  - nesprávným použitím takových prostředků či aktiv za jiným účelem, než pro který byly původně přiděleny, čímž dochází k poškození finančních zájmů Unie;
- c) **ve vztahu k příjmům jiným než plynoucím z vlastních zdrojů založených na DPH, jež jsou uvedeny v písmenu d), jakýkoli čin nebo opomenutí v souvislosti s:**
- použitím nebo předložením nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo podkladů, které má za následek protiprávní snížení zdrojů rozpočtu Unie nebo rozpočtů spravovaných Unii nebo jejím jménem,
  - neposkytnutím informace v rozporu se zvláštní povinností, které má stejný důsledek, nebo
  - nesprávným použitím zákonně získaného prospěchu, které má stejný důsledek;
- d) **ve vztahu k příjmům plynoucím z vlastních zdrojů založených na DPH jakýkoli čin nebo opomenutí spáchané v přeshraničních podvodných systémech v souvislosti s:**
- použitím nebo předložením nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo podkladů v souvislosti s DPH, které má za následek snížení zdrojů rozpočtu Unie,
  - neposkytnutím informací v souvislosti s DPH v rozporu se zvláštní povinností, které má stejný důsledek, nebo
  - předložením správných údajů týkajících se DPH s cílem podvodně zastrít neodvedení daně nebo neoprávněně vytvořit nárok na vrácení DPH.

Směrnice požaduje po členských státech kriminalizaci dalších forem jednání, která mohou poškozovat finanční zájmy Evropské unie, a to praní peněz,²⁰ aktivní i pasivní korupci a zpronevěru. Při definici praní peněz členské státy mohou vycházet z čl. 1 odst. 3 Směrnice (EU) 2015/849. V tomto směru je směrnice velmi konkrétní, protože přímo ukládá, jaký obsah mají jednotlivé legální definice splňovat (čl. 4).

Z uvedených požadavků, které jsou ve Směrnici provázeny požadavky i na dílčí úpravu základů trestní odpovědnosti (trestní odpovědnost právnických osob, přiměřené, účinné a odrazující sankce, okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby atd.) plyne, že Česká republika měla v duchu Směrnice²¹ provést revizi ustanovení § 260 trestního zákoníku a příslušných ustanovení obecných trestných činů (korupce, zpronevěra, praní peněz...). Zda a nakolik se tomu stalo, však již překračuje rámec tohoto konferenčního příspěvku.

7 Závěr

Ochrana finančních zájmů Evropských společenství, potažmo Evropské unie v průběhu desetiletí zaznamenala výrazný legislativní posun, a to nejen v oblasti evropského práva, ale i v právních řádech členských států Evropské unie. Jedním z výrazných projevů harmonizace nacházíme i v oblasti trestního práva. České trestní právo hmotné, přestože jinak tradičně velmi citlivé na vnější zásahy, se postupně požadavku na harmonizaci přizpůsobilo.

Česká legislativa svou ochotu k harmonizaci trestního práva projevila přijetím zvláštní skutkové podstaty trestného činu. Je ovšem otázkou, nakolik stávající úprava trestného činu podle § 260 trestního zákoníku (ve spojení s dalšími trestnými činy) vyhovuje tendencím unijní legislativy k navýšení a zefektivnění trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie, které unijní legislativě umožňuje čl. 83 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie.

²⁰ Čl. 1 odst. 3 Směrnice (EU) 2015/849.

²¹ Vzhledem k datu implementační doby Směrnice tak Česká republika měla provést ve lhůtě do 6. července 2019.

References

- Souhrnný rozpočet sestavují Evropská komise, rada Evropské unie a Evropský parlament. Pro rok 2023 jsou výdaje stanoveny částkou 186,6 mld. € – viz Dohoda o rozpočtu EU na rok 2022 – Consilium (europa.eu), Rozpočet EU na rok 2023 – Consilium (europa.eu).
- HAVELKA, L. Důsledky a limity harmonizace vnitrostátních trestních sankcí prostřednictvím unijního práva: příklad ochrany finančních zájmů Evropské unie. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 3, s. 187–199.
- KUCHTA J. (ed.). *Nové jevy v hospodářské a finanční kriminalitě, vnitrostátní a evropské aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008. ISBN 9788021047143
- DELMAS-MARTY, M. *Corpus Iuris – Základní trestněprávní ustanovení ke zajištění ochrany finančních zájmů Evropské unie*. Překlad J. Fenyk a D. Jílek. Brno: Petr Sypták, 1998.
- DELMAS-MARTY, M., VERVAELE, J. A. E. (eds.). *Corpus Juris 2000, trestněprávní ustanovení za účelem ochrany financí Evropské unie*. Překlad J. Fenyk a S. Kloučková. Brno: Petr Sypták, 2001.
- FENYK, J. Ochrana finančních zájmů Evropských společenství v ČR. In: ZATLOUKAL, T. *Trestní právo daňové, sborník příspěvků z I. Mezinárodní konference konané 27. října 2006*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 135–153.

Contact – email

author@domain.com - doplňte email

POŠKODZOVANIE FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKEJ ÚNIE – PRÁVNA ÚPRAVA A APLIKAČNÁ PRAX

Damage to the Financial Interests of the European
Union – Legislation and Application Practice

Ján Šanta

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika;
Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej
prokuratúry SR, Bratislava, Slovenská republika

Abstract in original language

Predmetom analýzy tohto príspevku je súčasné, ako aj pôvodné znenie trestného činu Poškodovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až § 263 Trestného zákona SR. Jeho cieľom je tiež spracovať niektoré z problémov, ktoré priniesla aplikačná prax, poukázať na judikatúru a tiež na niektoré spoločné a rozdielne skutočnosti v porovnaní s právnou úpravou Českej republiky.

Keywords in original language

Finančné záujmy Európskej únie; rozpočet; dotácie; podvod; Trestný zákon.

Abstract

The subject of this article's analysis is the current, as well as the original, wording of the criminal offense of Damage to the financial interests of the European Union according to § 261 to § 263 of the Criminal Code of the Slovak Republic. Its aim is also to analyse some of the problems that occurred in the application practice, to point out the jurisprudence and also to point out some common and different facts in comparison with the legal regulation of the Czech Republic.

Keywords

Financial Interests of the European Union; Budget; Subsidies; Fraud; Criminal Code.

1 Úvod¹

Podľa najaktuálnejších správ zo začiatku tohto roka, Slovenská republika začína čerpať nové finančné prostriedky z tzv. eurofondov. Európska komisia SR uhradila prvé zálohové platby. Prvé výzvy z takmer 13-miliardovej sumy sú určené na rozvoj regiónov, škôl, športovísk, ciest a na zatepľovanie domov. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR získalo na ním riadený hlavný eurofondový program – Program Slovensko a dva programy Interreg zatiaľ spolu 189,4 mil. €. Znamená to, že sa už čoskoro budú môcť z nových eurofondov vyhlásiť prvé výzvy. Schválené zálohové platby, podľa tohto ministerstva, znamenajú, že sa môžu začať uhrádzať výdavky na projekty v novom programovom období z Programu Slovensko. Prvé výzvy sú nasmerované do školskej a športovej infraštruktúry, na rekonštrukcie ciest 2. a 3. triedy a na znižovanie energetickej náročnosti bytových domov. Takto na začiatku budú podporené aj projekty z Fondu na spravodlivú transformáciu, ktorý pomôže riešiť sociálne, hospodárske a environmentálne dôsledky v regiónoch prechádzajúcich na uhlíkovú neutralitu. Z tohto balíka 441 mil. € môže čerpať región horná Nitra, ako aj Košický a Banskobystrický kraj. Významná časť nových eurofondov je určená tiež na budovanie a opravy ciest 1. triedy (241 mil. €), ciest 2. a 3. triedy (169 mil. €) a rekonštrukcie miestnych komunikácií (62 mil. €) a aj do výstavby kanalizácií a vodovodov (668 mil. €). V Európskej únii je tak SR medzi prvými šiestimi krajinami, ktoré majú kompletne schválené celé programovanie na nové eurofondové obdobie. Tým sa otvára úplne nová investičná kapitola Slovenska. Nové eurofondy sú preto pre Slovensko obrovskou, ale zároveň možno aj poslednou šancou, ako naplno využiť tieto európske zdroje a podstatným spôsobom zlepšiť slovenskú infraštruktúru. Kľúčové oblasti podpory v Programe Slovensko 2021 až 2027 sú Konkurencieschopnejšie a inteligentnejšie Slovensko (1,9 miliardy €), Zelenšie Slovensko (4,2 miliardy €), Prepojenejšie Slovensko (2 miliardy €), Sociálnejšie a inkluzívnejšie Slovensko (3,3 miliardy €) a Európa bližšie k občanom (400 mil. €). Zvyšné zdroje vo výške 410 mil. € sú určené

¹ Táto práca bola vytvorená v rámci riešenia projektu Vega č. 1/0162/21: Implementácia európskych nástrojov proti praniu špinavých peňazí a na konfiškáciu príjmov z trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky.

na technickú pomoc. Najväčšia časť z balíka v sume 12,59 miliardy € je v Programe Slovensko vyčlenená na zelené a klimatické ciele a zvýšenie energetickej bezpečnosti, kam patrí aj využívanie obnoviteľných zdrojov energie (398 mil. €), zatepľovanie a znižovanie energetickej náročnosti budov (722 mil. €) a energetická efektívnosť podnikov (78 mil. €). Program Slovensko, na základe ktorého sa bude čerpať takmer 13 miliárd € v novom programovom období, schválila slovenská vláda 28. júna 2022.²

Z predmetných kvantitatívnych údajov je zrejmé, že tieto finančné zdroje poskytnuté Slovenskej republike Európskou úniou v aktuálnom období sa pohybujú až v miliardových sumách, ktoré však bývajú zdrojom aj tzv. eurofondovej kriminality. Je preto nevyhnutné tejto problematike venovať zvýšenú pozornosť, vychádzať pritom z poznatkov už evidovanej kriminality, sledovať jej nové formy a túto trestnú činnosť včas a efektívne odhaľovať a potrestať, s cieľom takto prioritne chrániť zdroje Európskej únie a využívať ich len na presne stanovené účely vo verejnom záujme. A práve niektoré konkrétne poznatky z tejto kriminality sú obsahom tohto príspevku. Úvodom poznamenávame, že právna úprava analyzovaného trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až § 263 Trestného zákona má v Slovenskej republike za sebou dve desaťročia, pretože existuje od 1. 9. 2002. Reálny nápad tejto trestnej činnosti je však evidovaný až od roku 2014 a do roku 2021 bolo spolu za tento trestný čin stíhaných 462 osôb, čo predstavuje ročný priemer 58 obvinených, obžalovaných za toto obdobie bolo spolu 328 osôb, čo predstavuje ročný priemer 41 obžalovaných, u 91 osôb došlo k uzavretiu dohody o vine a treste alebo k podmienenému zastaveniu trestného stíhania, teda v priemere ročne s 11 obvinenými a spolu za toto obdobie bolo odsúdených 252 obžalovaných, teda ročne v priemere 32 obžalovaných.³

² Slovensko začína čerpať nové eurofondy. *Denník N* [online]. Dostupné z: <https://www.dennikn.sk>

³ ŠANTA, J. Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie – 20 rokov právnej úpravy a aplikačnej praxe. *Justičná revue*. 2022, č. 12, s. 1487.

2 Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie – právna úprava a aplikačná prax

Trestného činu Poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 Trestného zákona SR (ďalej „TZ SR“) v zmysle jeho novely, zákona č. 214/2019 Z. z. účinného od 1. 8. 2019 sa dopustí ten, kto použije alebo predloží falšovaný, nesprávny alebo neúplný výkaz alebo doklad, alebo neposkytne povinné údaje, a tým umožní protiprávne zadržanie finančných prostriedkov alebo iných aktív pochádzajúcich z rozpočtu Európskej únie, z rozpočtu spravovaného Európskou úniou alebo v mene Európskej únie alebo použitie týchto prostriedkov alebo aktív na iný ako určený účel. Za to sa potrestá odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky (ods.1).

Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto použije finančné prostriedky alebo iné aktíva pochádzajúce z rozpočtu Európskej únie, z rozpočtu spravovaného Európskou úniou alebo v mene Európskej únie na iný ako určený účel (ods. 2).

Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak ako zamestnanec, člen, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto finančné prostriedky alebo iné aktíva uvedené v odseku 1 poskytuje, umožní získať finančné prostriedky alebo iné aktíva uvedené v odseku 1 tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na ich poskytnutie, alebo umožní ich protiprávne zadržat' alebo použiť na iný ako určený účel (ods. 3).

Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1, 2 alebo 3 a) a spôsobí ním väčšiu škodu, b) z osobitného motívu, alebo c) závažnejším spôsobom konania (ods. 4), odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1, 2 alebo 3 a spôsobí ním značnú škodu (ods.5) a nakoniec odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1, 2 alebo 3 a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo b) ako člen nebezpečného zoskupenia (ods. 6).

V zmysle § 262 sa tohto trestného činu dopustí ten, kto poruší alebo nespĺni povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie v riadení alebo kontrole činnosti osôb ním riadených, a tým umožní spáchanie trestného činu podľa § 261 ods. 1. Za to sa potrestá odňatím

slobody až na dva roky (ods. 1). Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu (ods. 2) a odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu (ods. 3).

Predmetný trestný čin je upravený aj v § 263 a dopustí sa ho ten, kto z nedbanlivosti poškodí finančné záujmy Európskej únie konaním uvedeným v § 261 ods. 1. Za to sa potrestá odňatím slobody až na jeden rok (ods. 1). Odňatím slobody na jeden rok až tri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu (ods. 2).

K jednotlivým obligatórnym znakom skutkových podstát trestného činu Poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263 Trestného zákona je potrebné uviesť tieto skutočnosti dôležité z hľadiska ich výkladu a najmä aplikačnej praxe.

Subjektom týchto skutkových podstát trestných činov podľa § 261 ods. 1 a 2 a § 263 TZ SR s označením „Kto použije...“ „Kto z nedbanlivosti poškodí...“ je, na rozdiel od § 261 ods. 3 a § 262 TZ SR, ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba spĺňajúca náležitosti veku (§ 22 – dovŕšenie štrnásteho roku veku) a pričetnosti (§ 23 TZ SR). Ako to bude ďalej uvedené, nemusí ísť priamo len o žiadateľa, resp. príjemcu nenávratného finančného príspevku (ďalej „NFP“), pochádzajúceho z rozpočtov Európskej únie, ale aj o ktorúkoľvek inú osobu na tomto procese participujúcu, ktorá by tak so žiadateľom, resp. príjemcom NFP mohla byť stíhaná či už ako spolupáchatel' podľa § 20 TZ SR, alebo v iných formách trestnej súčinnosti tak, ako to bude ďalej uvedené.

Typickým príkladom stíhania takéhoto páchatel'a z praxe podľa § 19 TZ SR – či už fyzickej alebo právnickej osoby, t. j. tzv. všeobecného subjektu s označením „Kto“ je trestná vec obvinenej A.B., ktorá po tom, čo podala na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny v K. (ďalej „ÚPSVaR“) žiadosť o poskytnutie príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť s prílohami, po podpísaní Dohody o poskytnutí príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť (ďalej „Dohoda“) s týmto úradom, vylákala od tohto úradu príspevok vo výške 4 000 €, pričom v rozpore s príslušnými článkami tejto Dohody nepoužila poskytnutý príspevok v súlade so žiadosťou, predloženým

podnikateľským zámerom a oprávnením na vykonávanie alebo prevádzkovanie samostatnej zárobkovej činnosti, túto činnosť nevykonávala nepretržite najmenej po dobu dvoch rokov, ako sa zaviazala v Dohode, ale ukončila ju v roku 2011, pomernú časť poskytnutého príspevku po takomto porušení Dohody nepoukázala späť na účet úradu, ale použila ho na osobný prospech, čím Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v K. spôsobila škodu vo výške 3 400 €, rovnajúcu sa 85 % zo sumy pôvodne poskytnutého príspevku a zodpovedajúceho finančným prostriedkom Európskeho sociálneho fondu, teda použila prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločností na iný účel, ako boli pôvodne určené, tým umožnila spôsobilie sprenevery a takýmto činom spôsobila väčšiu škodu, čím spáchala prečin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 odsek 1, 2 písm. a) TZ SR účinného v čase skutku.

V obdobných prípadoch by ako spolupáchateľ podľa § 20, § 261 TZ SR bol stíhaný ten, kto by sa napr. s podvodným úmyslom podieľal na spracovávaní žiadosti o takýto nenávratný finančný príspevok alebo na spracovaní nereálneho podnikateľského projektu, žiadosti o platbu žiadateľa o NFP, po dohode so žiadateľom o NFP a podobne.

V zmysle § 20 TZ SR totiž, ak bol trestný čin spáchaný spoločným konaním dvoch alebo viacerých páchatel'ov (spolupáchateľ'ov), zodpovedá každý z nich, ako keby trestný čin spáchal sám.

Odlišnou od tejto sú situácie, kedy je konanie niektorého z páchatel'ov kvalifikované ako účasť v zmysle § 21 TZ SR.

Podľa § 21 ods. 1 písm. a) – písm. d), ods. 2 TZ SR

1. Účastník na dokonanom trestnom čine alebo na jeho pokuse je ten, kto úmyselne
  - a) zosnoval alebo riadil spáchanie trestného činu (organizátor),
  - b) naviedol iného na spáchanie trestného činu (návodca),
  - c) požiadal iného, aby spáchal trestný čin (objednávateľ), alebo
  - d) poskytol inému pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zado-
vážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním
v predsavzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine (pomocník).
2. Na trestnú zodpovednosť účastníka sa použijú ustanovenia o trestnej zodpovednosti páchatel'a, ak tento zákon neustanovuje inak.

V intenciách uvedeného bola v praxi zaznamenaná trestná vec s právnou kvalifikáciu skutku aj ako pomoci k trestnému činu poškodzovania finančných záujmov pôvodne Európskych spoločenstiev podľa § 21 ods. 1 písm. d), § 261 ods. 1 TZ SR na tom skutkovom základe, že:

obv. C. D. a E. F. po tom, čo obvinený C. D. podal Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v H. žiadosť o poskytnutie príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť s podnikateľským zámerom, po podpísaní Dohody o poskytnutí príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť s týmto úradom s dodatkom a po podaní žiadosti o úhradu platby č. 1, získal na svoj účet od tohto úradu 5000 € a v rozpore s príslušnými článkami tejto Dohody časť z tohto príspevku deklaroval nepoužil na nákup náradia a poplatkov za vedenie účtovníctva, použitie poskytnutého príspevku v súlade s podnikateľským zámerom deklaroval faktúrou, pričom túto faktúru minimálne v čiastke 2000 € v úmysle napomôcť deklarovanie takto získaného príspevku obv. C. D. vystavila obv. E. F., hoci v skutočnosti týmto náradím ako predávajúca nedisponovala a jeho nadobudnutie prezentovala falšovanými účtovnými dokladmi od ďalších osôb, čím takto obv. C. D. Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v H. spôsobil škodu rovnajúcu sa 85% takto sčasti neoprávnene použitého príspevku zodpovedajúceho finančným prostriedkom Európskeho sociálneho fondu, teda obv. C. D. predložil nesprávny doklad, použil prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločenstiev na iný účel, ako boli pôvodne určené a tým umožnil spôsobenie sprenevery a obv. E. F. poskytla inému pomoc na spáchanie trestného činu zadovážením prostriedkov na predloženie nesprávneho dokladu, použitia prostriedkov zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločenstiev na iný účel ako boli pôvodne určené, a tým na umožnenie spôsobenia sprenevery, čím spáchali – obv. C. D. prečin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 261 ods. 1 TZ SR a obv. E. F. pomoc k prečinu poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 21 písm. d), § 261 ods. 1 TZ SR účinného v čase skutku.

Ako pomocníci sa na týchto trestných činoch podieľajú v praxi spravidla osoby, ktoré pre žiadateľa o NFP vyhotovujú rôzne falšované, nesprávne alebo neúplné výkazy alebo doklady, napr. fiktívne faktúry o dodaní tovaru,

prípadne deklarujú ako školitelia lektorovanie fiktívnych vzdelávacích podujatí alebo ako stavebný dozor potvrdzujú vykonanie v skutočnosti nezrealizovaných stavebných prác a podobne (v zmysle citovaného § 21 ods. 1 písm. d) T'Z SR takto poskytujú inému pomoc na spáchanie trestného činu zadovážovaním prostriedkov – faktúr, podpisovaním prezenčných listín, výkazov prác, poskytovaním čísiel účtov, súpisov stavebných prác a podobne, hoci v skutočnosti k týmto deklarovaným aktivitám vôbec nedošlo).

Ostatné formy účasti u týchto trestných činov aplikačná prax v zásade zatiaľ v zreteľa hodných počtoch nezaznamenáva.

Naopak, subjekt v skutkovej podstate trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 ods. 3 T'Z SR je vymedzený „*ako zamestnanec, člen, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto finančné prostriedky alebo iné aktíva uvedené v ods. 1 poskytuje*“.

Obdobne podľa § 262 T'Z SR je subjekt definovaný slovným spojením „*Kto poruší alebo nesplní povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie v riadení alebo kontrole činnosti osôb nim riadených*“.

Takto vymedzené subjekty sú subjekty špeciálne, pretože tieto skutkové podstaty analyzovaného trestného činu takto vyžadujú, aby mali trestne zodpovední páchatelia navyše určitú osobitnú vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie⁴, čím sa okruh trestne zodpovedných subjektov u týchto skutkových podstat zúžuje len na osoby – zamestnancov, členov, zástupcov alebo iné osoby oprávnené konať za toho, kto finančné prostriedky alebo iné aktíva poskytuje (§ 261 ods. 3), a nimi sú oprávnené osoby konajúce za poskytovateľov NFP, najmä ministerstiev, agentúr a pod. (sú tak nimi napr. samotní ministri, riaditelia agentúr a pod.) alebo na osoby v riadiacich alebo kontrolných pozíciách (§ 262) a nimi sú aj zamestnanci v nižších funkciách, napr. námestníci, riaditelia odborov a pod.

Z uvedených dôvodov je mylným názor, ktorý bol evidovaný v praxi, že ak žiadateľom o NFP je formálne osoba zo zdravotným postihnutím, ktorá vylákala na základe nesprávnych dokladov príspevkov na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti podľa § 57 zákona

⁴ MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 157.

č. 5/2004 Z. z. v platnom znení o službách zamestnanosti, je tak aj v prípade § 261 TZ SR špeciálnym subjektom s osobitnou spôsobilosťou a vlastnosťou a za daných skutkových okolností sa tohto trestného činu nemôže dopustiť iný, t. j. všeobecný subjekt, napr. ten, kto podpisy takejto osoby falšuje a aj inak za takúto zdravotne postihnutú osobu v skutočnosti koná, konkrétne napr. vedomím zabezpečením a doručovaním poskytovateľovi požadovaných, ale pritom nesprávnych dokladov (rozhodnutie ŠTS Pezinok, sp. zn. PK-2 T/23/2015). Ako to už bolo uvedené, právna konštrukcia skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 ods. 1 TZ SR, v ktorej je použité slovné spojenie „Kto použije...“ vedie k záveru, že takýto subjekt je všeobecný, a nie špeciálny, hoci páchatel' v konkrétnej trestnej veci je napr. osobou zdravotne postihnutou. Potom trestne zodpovedným v zmysle § 261 TZ SR je aj iná uvedená osoba na takomto skutku trestne participujúca, hoci nie je zdravotne postihnutou v zmysle podmienok daného projektu.

Druhým obligatónym znakom analyzovaných skutkových podstat je objekt, t. j. spoločenské vzťahy, práva a oprávnené záujmy fyzických i právnických osôb a záujmy spoločnosti, chránené Trestným zákonom. Špecifikom citovaných trestných činov je, že z hľadiska objektu nechránia vnútroštátne záujmy, ale len finančné záujmy Európskej únie,⁵ t. j. jej príjmy, výdavky a aktíva (majetok), ktoré sú pokryté jednotlivými rozpočtami Európskej únie tak, ako je to uvedené v úvodných častiach tohto textu. V tejto súvislosti je však potrebné podčiarknuť, že spomínaný nenávratný finančný príspevok je spravidla (okrem napr. poskytovania platieb v poľnohospodárstve) tvorený nielen z finančných prostriedkov pochádzajúcich z niektorého zo skôr analyzovaných fondov, teda zo zdrojov Európskej únie, hoci tie spravidla tvoria jeho podstatnú percentuálnu časť (napr. uvádzaných až 85 %), ale aj zo zdrojov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (napr. vo výške 10 %) a niekedy tiež z vlastných zdrojov žiadateľa o NFP vo forme spolufinancovania (napr. 5 %). Tieto napadnuté objekty (štátny rozpočet SR, rozpočet obce, iného príjmateľa a pod.) sú však chránené skutkovými podstatami iných trestných činov, najmä trestným činom subvenčného podvodu

⁵ KLIMEK, L. *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 118.

podľa § 225 TZ SR, prípadne podvodu podľa § 221 TZ SR. Toto konštatovanie platí v prevažnej časti ustálených skutkových zistení, napr.:

obv. X. Y. po podaní žiadosti o poskytnutie nenávratného finančného príspevku s prílohami Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny H., po podpísaní Dohody o poskytnutí nenávratného finančného príspevku na začatie prevádzkovania alebo vykonávania samostatnej zárobkovej činnosti s dodatkom v H. s týmto úradom a po podaní žiadosti o platbu č. 1 a žiadosti o platbu č. 2, vylákal pod zámienkou podnikania spolu pôvodných 177 294 Sk, ktoré mu boli ÚPSVaR zaslané na účet, pričom v rozpore najmä s článkom II. písm. A, bod 1, 4, 9 tento obvinený nevykonával samostatnú zárobkovú činnosť v ohlasovanej živnosti odo dňa...2006 nepretržite najmenej po dobu dvoch rokov, poskytnutý nenávratný finančný príspevok, s výnimkou úhrady podnájmu nebytových priestorov za mesiace jún až júl 2007 vo výške pôvodných 7 600 Sk, nepoužil v súlade so žiadosťami a predloženým podnikateľským zámerom a nevrátil tomuto úradu bez vyzvania nenávratný finančný príspevok, čím zároveň v rozpore s § 19 ods. 1, 3 a § 31 zákona č. 523/2004 Z. z. v platnom znení o rozpočtových pravidlách verejnej správy Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny H. spôsobil škodu vo výške v prepočte 5 633 €, rovnajúcu sa 75 % podielu finančných prostriedkov z rozpočtu Európskych spoločností, t. j. vo výške 4 224,75 € a 25 % podielu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, t. j. vo výške 1 408,25 €, teda vylákal od iného príspevok zo štátneho rozpočtu, ktorého poskytnutie a použitie je podľa všeobecne záväzného predpisu viazané na podmienky, ktoré nespĺňal a to tým, že ho uviedol do omylu v otázke ich splnenia a použil prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločností na iný účel ako boli pôvodne určené, a tým umožnil spôsobenie sprenevery, a takým činom spôsobil väčšiu škodu, čím spáchal prečin subvenčného podvodu podľa § 225 ods. 1 TZ SR v jednočinnom súbehu s prečinom poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 ods. 1, ods. 2 písm. a) TZ SR účinného v čase skutku.

Ďalším obligatórnym znakom ktorejkoľvek skutkovej podstaty trestného činu je subjektívna stránka a jej súčasť zavinenie.

V prípade trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie je tento znak dôležitejší a to, že v § 261 TZ SR (rovnako ako v § 262) sa vyžaduje zavinenie úmyselné (§ 17), kým v § 263 TZ SR sa vyžaduje zavinenie z nedbanlivosti.

V § 15 TZ SR je definované úmyselné spáchanie trestného činu v podobe priameho úmyslu uvedeného v písm. a) (*dolus directus*) a nepriameho úmyslu v písm. b) (*dolus eventualis*). V § 16 písm. a) Trestného zákona sa uvádza podmienka na naplnenie vedomej nedbanlivosti, a to, že páchatel' sa bez primeraných dôvodov spoliehal na to, že k následku nedôjde. V tejto súvislosti treba skúmať primeranosť dôvodov. Ak vyjde najavo, že došlo k spôsobeniu následku, ale osoba, ktorá ho bezprostredne zavinila, mala primerané dôvody sa domnievať, že sa tak nestane, nemôže niest' trestnú zodpovednosť za takúto formu zavinenia. Primeranosť dôvodov treba posudzovať podľa toho, ako sa javili páchatel'ovi, aké boli jeho vedomosti a skúsenosti a pod. U páchatel'a, ktorý spácha trestný čin z nevedomej nedbanlivosti, je trestná zodpovednosť založená na povinnosti osoby predvídať určité skutočnosti, a preto sa od neho vyžaduje určitá miera opatrnosti.⁶

Podľa uvádzaného § 263 ods. 1 TZ SR, sa trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie dopustí ten, kto z nedbanlivosti poškodí finančné záujmy Európskej únie konaním uvedeným v § 261 ods. 1.

Rozdiel medzi týmto trestným činom a trestným činom uvedeným v § 261 je len v subjektívnej stránke. Objektívna stránka týchto trestných činov je rovnaká. Kým trestný čin podľa § 261 je úmyselným, pri trestnom čine podľa § 263 postačuje zavinenie z nedbanlivosti. Práve s ohľadom na nedbanlivostnú formu zavinenia sa za okolnosť podmieňujúcu použitie prísnejšej trestnej sadzby považuje spôsobenie minimálne značnej škody, pričom aj pri spôsobení škody, ktorá je v iných prípadoch posudzovaná ako škoda veľkého rozsahu, pôjde len o naplnenie tohto kvalifikačného znaku značnej škody, pričom pokiaľ bude takýmto nedbanlivostným konaním uvedeným v ods. 1 spôsobená škoda, ktorá je inak považovaná za škodu veľkého rozsahu, možno v rámci danej trestnej sadzby odňatia slobody do troch rokov,

⁶ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 139.

v rámci hodnotenia stupňa závažnosti činu, prihliadnut' na vyššiu intenzitu naplnenia daného kvalifikačného znaku značnej škody.⁷

Aplikačná prax u právoplatne skončených trestných vecí spáchanie tohto trestného činu z nedbanlivosti eviduje len v minimálnom rozsahu. Ako príklad by mohla slúžiť situácia, že za nedbanlivostný trestný čin poškodovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 263 TZ SR by mohol byť stíhaný páchatel', ktorý so žiadosťou o nenávratný finančný príspevok predložil jeho poskytovateľovi množstvo požadovaných príloh a medzi nimi napr. aj sfalšovaný úverový príslub o takejto možnosti spolufinancovania jeho projektu. V prípade otázky kontrolných orgánov alebo orgánov činných v trestnom konaní by sa páchatel' mohol brániť (čo sa v aplikačnej praxi aj stáva), že práve tento úverový príslub mu zabezpečil jeho známy, ktorý je však tohto času už nebohý. Zjednodušene konštatované, ak by bolo ďalej dokázané, že tento záväzný úverový príslub falošne vystavený na tento projekt vyznel napr. na 1 mil. €, hodnota projektu je len 100 tisíc €, rovnakej hodnoty sú obraty žiadateľa v posledných rokoch, a nebola by vyvrátená obhajoba o zabezpečení mu tohto príslubu jeho známym, bolo by zrejmé, že hoci páchatel' vo vzťahu k spomínanému záväznému úverovému príslubu, z hľadiska vedomosti o jeho sfalšovaní nekonal úmyselne, určite však konal z nedbanlivosti podľa citovaného § 16 písm. b) TZ SR, pretože síce nevedel o okolnostiach vybavovania tohto falošného príslubu, avšak vzhľadom na okolnosti a svoje osobné pomery (vedomosti o nepomere hodnoty príslubu k hodnote projektu a obratom) vedieť mal a mohol, že takýto úverový príslub nebol získaný zákonne, a teda že môže byť sfalšovaný.

Ostatné evidované trestné činy vrátane trestných vecí uvádzaných v tomto texte, boli spáchané úmyselne.

Nakoniec štvrtým obligatórnym znakom aj týchto analyzovaných skutkových podstát je objektívna stránka, t. j. konanie, následok a príčinný vzťah medzi konaním a následkom (fakultatívnymi znakmi inej objektívnej stránky môže byť čas, miesto, spôsob spáchania trestného činu, hmotný predmet útoku a účinok).

⁷ ČENTĚŠ, J a kol. *Trestný zákon s komentárom. Poradca podnikateľa*. Žilina: Eurokódex, 2006, s. 372.

Vychádzajúc z citovaných skutkových podstát trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až § 263 aktuálne účinného TZ SR, konanie a následok definované v nich je vymedzené takto:

- použitie alebo predloženie falošného, nesprávneho alebo neúplného výkazu alebo dokladu, alebo
- neposkytnutie povinných údajov,
  - a tým umožnenie protiprávneho zadržania finančných prostriedkov alebo iných aktív pochádzajúcich z rozpočtu Európskej únie, z rozpočtu spravovaného Európskou úniou alebo v mene Európskej únie, alebo
- použitia týchto prostriedkov alebo aktív na iný ako určený účel (§ 261 ods. 1),
- použitie finančných prostriedkov alebo iných aktív z pochádzajúcich rozpočtu Európskej únie, z rozpočtu spravovaného Európskou úniou alebo v mene Európskej únie na iný ako určený účel (ods. 2),
- ak ako zamestnanec, člen, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto finančné prostriedky alebo iné aktíva uvedené v ods. 1 poskytuje,
  - umožní získať finančné prostriedky alebo iné aktíva uvedené v ods. 1 tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na ich poskytnutie, alebo umožní ich protiprávne zadržať alebo použiť na iný ako určený účel (ods. 3),
- porušenie alebo nesplnenie povinnosti vyplývajúcej z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie (páchatel'a) v riadení alebo kontrole činnosti osôb ním riadených,
  - a tým umožnenie spáchanie trestného činu podľa § 261 ods. 1 (§ 262),
- z nedbanlivosti poškodenie finančných záujmov Európskej únie konaním uvedeným v § 261 ods. 1 (§ 263).

Zásadnými rozdielmi v analyzovanom znení § 261 ods. 1 a ods. 2, je pojem „umožniť“ (uskutočniť citovaný následok) uvádzaný v ods. 1, čím k dokonaniu tohto trestného činu ešte nedôjde (ide o tzv. trestný čin predčasne dokonaný), kým v ods. 2 pojmom „použije“ (finančné prostriedky EÚ) už zákonodarca vyjadruje dokonanie trestného činu, a teda zahŕňa v ňom aj spôsobený následok.

Ako je zrejmé z týchto citácií, v § 261 ods. 1 až 3 TZ SR sa na rozdiel od odsekov 4 až 6, nevyžaduje spôsobenie následku vo forme kvantifikovanej škody (teda ani nie nepatrnej), v ktorých je zakotvená väčšia, značná škoda a škoda veľkého rozsahu a na rozdiel od ďalších skutkových podstát trestných činov zakotvených v V. hlave osobitnej časti TZ SR s názvom Trestné činy hospodárske, alebo na rozdiel od trestných činov zakotvených v IV. hlave osobitnej časti TZ SR s názvom Trestné činy proti majetku. Pri ustaľovaní spomínanej škody je nevyhnutné tak, ako v iných obdobných prípadoch, nevyhnutné aplikovať ustanovenia § 124 ods. 1, 2, § 125 ods. 1 a § 126 ods. 1, 3 Trestného zákona s názvom Škoda. Podľa týchto ustanovení škodou sa na účely tohto trestného činu rozumie ujma na majetku alebo reálny úbytok na majetku. Škodou malou sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 266 €. Aplikujúc tieto ustanovenia, väčšou škodou sa rozumie suma dosahujúca najmenej 2 660 € (§ 261 ods. 4 písm. a), značnou škodou sa rozumie suma dosahujúca najmenej 26 600 € (§ 261 ods. 5) a škodou veľkého rozsahu najmenej 133 000 € (§ 261 ods. 6 písm. a).

V kontexte predmetnej analýzy a zvýšenej ochrany finančných záujmov Európskej únie v Slovenskej republike je potrebné zdôrazniť, že všetky uvedené skutkové podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie patria bez ohľadu na ich paragrafové znenie a bez ohľadu na výšku škody (teda aj v prípade akejkoľvek minimálnej škody) do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu, a teda analogicky aj do pôsobnosti Úradu špeciálnej prokuratúry GP SR, ak v zákonom stanovených prípadoch, t. j. fakultatívne s dolnou hranicou škody najmenej 10 000 € a obligatórne s minimálnou škodou 100 000 € a za ďalších stanovených okolností nepatria do pôsobnosti Európskej prokuratúry podľa § 14 písm. m Trestného poriadku. V budúcnosti však má byť práve Európska prokuratúra kľúčovou inštitúciou v oblasti ochrany finančných záujmov Európskej únie s tým, že trestnoprávne prostriedky ochrany majú mať v budúcnosti rozhodujúce postavenie.⁸

⁸ MAŠĽANYOVÁ, D., ZEMAN, Š. Úrad Európskej prokuratúry ako aktuálna výzva európskeho trestného práva – nutnosť, kompromis či utópia? *Žborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Trnavské právnické dni „Nová Európa – výzvy a očakávania“ konanej v dňoch 22. – 23. 9. 2016 v Trnave.* 2016, s. 109.

Ako to už vyplynulo z doterajšieho textu, spomínaný nenávratný finančný príspevok v evidovaných trestných veciach spravidla (najmä s výnimkou už zmieňovaných niektorých platieb v poľnohospodárstve) pozostáva jednak z finančných prostriedkov pochádzajúcich z rozpočtov Európskej únie a jednak zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. A práve postih vyplácania časti nenávratného finančného príspevku ako plnenia zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky je právne kvalifikovaný ako trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 T'Z SR. V dlhodobu ustálenú aplikačnú prax to teda znamená, že v prípade vylákania a protiprávneho zadržania nenávratného finančného príspevku pozostávajúceho jednak z prostriedkov pochádzajúcich z rozpočtov Európskej únie a jednak z finančných prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, alebo jeho použitia na iný ako určený účel, je takýto skutkový stav právne kvalifikovaný ako trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 TZ SR v jednočinnom súbehu s trestným činom subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR. Z hľadiska výkladu a aplikácie tohto ustanovenia relevantným a jedným z najdôležitejších je jeho časť týkajúca sa citovaného všeobecne záväzného právneho predpisu, keďže ustanovenie § 225 TZ SR je tzv. blanketovou právnou normou. Ako ťažiskový tento všeobecne záväzný právny predpis súdna prax ustálila najmä už zmieňovaný zákon č. 523/2004 Z. z. v platnom znení o rozpočtových pravidlách verejnej správy.

Vzájomný vzťah týchto dvoch trestných činov je ustálený jediným judikátom k danej problematike. V zmysle ustálenej súdnej praxe, vychádzajúcej z uznesenia Najvyššieho súdu SR z 29. 5. 2018, sp. zn. 1 TdoV 1/2017, ktoré sa premietlo do judikátu publikovaného v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu SR a rozhodnutí súdov SR k tejto problematike k aktuálnej právnej úprave § 261 až § 263 TZ – R 98/2018 – už použitím poskytnutých prostriedkov na iný než pôvodne určený účel (následok spôsobený páchatel'om) v úmysle vyvolať taký stav trvale (nie len prechodne „zapožičať“ prostriedky sebe alebo inému) dochádza k spáchaniu (pri splnení aj ostatných zákonných znakov) trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 Trestného zákona. Na uvedenej kvalifikácii nič nemení ani okolnosť, ak ku škode došlo spätnou refundáciou finančných prostriedkov, ktoré ich prijímateľ už skôr vynaložil na iný než pôvodne určený účel; prijatie,

resp. ponechanie si takto vyplatených prostriedkov je porušením účelovo určeného zverenia finančných prostriedkov, a to zverenia len na oprávnenú spätnú úhradu (ide teda o spôsob „prisvojenia si“ určitej peňažnej hodnoty). Z predmetného judikátu je tiež zrejmé, že jednočinný súbeh trestných činov je charakterizovaný jedným konaním páchatel'a, ktorým sú (v rámci dotknutého skutku) vyvolané dva rôzne následky. Také následky teda nie sú totožné právne ani fakticky (z hľadiska faktických okolností, ktoré sú kvalifikačným podkladom). Jednočinný súbeh trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 Trestného zákona a trestného činu subvenčného podvodu podľa § 225 Trestného zákona je možný pri kumulácii rôznych následkov zodpovedajúcich škode; škoda ako kvalifikačný moment sa delí medzi obe právne kvalifikácie podľa pôvodného zdroja finančných prostriedkov, ktorých sa týka následok vyvolaný konaním páchatel'a – jednak prostriedky poskytnuté Slovenskej republike Európskou úniou – § 261 Trestného zákona a jednak prostriedky z iných verejných zdrojov pokrytých ustanovením § 225 Trestného zákona upravujúcim trestný čin subvenčného podvodu.

Určitou zaujímavosťou vo vzťahu k tejto judikatúre je problematika delenia škody medzi obe uvádzané právne kvalifikácie podľa pôvodného zdroja finančných prostriedkov, ktorá je pri takmer podobnej uvádzanej právnej úprave Slovenskej a Českej republiky (ČR) podľa judikatúry týchto štátov zásadne rozdielna.

Pre porovnanie, v zmysle stanoviska trestného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 26. 4. 2018, Tpjn 300/2017, je rovnako ako v SR, jednočinný súbeh trestných činov subvenčného podvodu podľa § 212 Trestného zákona ČR a poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 260 Trestného zákona ČR je možný. Avšak, ak sú pri naplnení znakov oboch týchto trestných činov spáchaných trestné činy sčasti ku škode Európskej únie a sčasti ku škode iného subjektu, spravidla Českej republiky alebo územného samosprávneho kraja, je potrebné páchatel'ovi klásť za vinu v rámci ustanovenia § 212 Trestného zákona ČR celú spôsobenú škodu, t. j. súčet oboch čiastkových súm, pričom v rámci ustanovenia § 260 Trestného zákona ČR len jej čiastkovú sumu spôsobenú vo vzťahu k finančným prostriedkom Európskej únie.

Porovnaním tejto judikatúry je zřejmé, že slovenská judikatúra je pre páchaťa priaznivejšia. Typickým príkladom je v praxi častý pomer finančných prostriedkov EÚ 85 % ku 15 % pochádzajúcich zo zdrojov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Naznačený aplikačný stav vyznievajúci v prospech súdnej praxe SR nastáva typicky pri sume napr. 800 tisíc €. Pomer škody je potom 120 tisíc € u uvádzaného § 225 TZ SR a 680 tisíc € u § 261 TZ SR, čím takýmto delením škody prichádza do úvahy miernejšia právna kvalifikácia skutku u trestného činu v zmysle § 225 TZ SR, teda zo škody veľkého rozsahu – najmenej 133 tisíc € u § 225 ods. 6 písm. a TZ SR s trestnou sadzbou desať až pätnásť rokov dochádza jej delením k právnej kvalifikácii skutku podľa § 225 ods. 5 TZ SR, teda ku značnej škode s trestnou sadzbou trestu odňatia slobody len v rozsahu päť až dvanásť rokov.⁹

Nakoniec v súvislosti s analyzovanými trestnými činmi poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až § 263 TZ SR a subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR je potrebné poukázať na to, že u týchto trestných činov podľa § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. v platnom znení o trestnej zodpovednosti právnických osôb, možno vyvodit' trestnú zodpovednosť nie len fyzických, ale aj právnických osôb. Zohľadňovať pritom je však potrebné tie skutočnosti, že v prípade trestných činov poškodzovania finančných záujmov EÚ podľa § 261 až § 263 TZ SR je možné vyvodenie takejto trestnej zodpovednosti, ak k spáchaniu týchto trestných činov došlo po 1. 7. 2016, teda účinnosťou pôvodného znenia citovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, kým vyvodenie trestnej zodpovednosti právnickej osoby aj za trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR je možné až vtedy, ak k tomuto trestnému činu došlo po 1. 1. 2017, kedy nadobudla účinnosť novela tohto zákona, teda zákon č. 316/2017 Z. z., pretože až týmto zákonom bol do zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, konkrétne do jeho § 3, zakotvený aj uvádzaný trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR.

Skôr za ojedinelé riešenie právneho problému, ktorý sa vyskytol v praxi, je možno označiť situáciu, ak páchať podpísom zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného príspevku mal vedomosť o tom, že poskytované

⁹ ŠANTA, J. Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie v Trestnom zákone SR a v Trestníom zákonníku ČR. *Trestní právo*. 2022, č. 1, s. 18.

finančné prostriedky majú pochádzať jednak z rozpočtu Európskej únie a jednak zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. V momente prevodu finančných prostriedkov z účtu poskytovateľa na účet prijímateľa však došlo k administratívnej chybe v účtovaní a prijímateľovi v skutočnosti boli poskytnuté len finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu SR, o čom ich prijímateľ nemal vedomosť. V konečnom dôsledku páchatel' finančné prostriedky len zo štátneho rozpočtu vylákal na základe nepravdivých podkladov a tie použil na iný účel ako boli pôvodne určené. Riešiť túto situáciu je možné na základe použitia teórie o pozitívnom skutkovom omyle, ktorý vzniká vtedy, keď sa páchatel' mylne domnieva, že existuje skutočnosť, ktorá naplňuje znaky skutkovej podstaty trestného činu, hoci táto skutočnosť reálne neexistuje. V tomto prípade nie je vylúčené zavinenie, pričom páchatel'ova trestná činnosť sa posúdi podľa zásad o zodpovednosti za pokus.¹⁰ Z uvedeného dôvodu bude páchatel' trestne stíhaný za pokus trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie v zmysle § 14 ods. 1, § 261 TZ SR a za dokonaný trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR.

S touto právnou situáciou úzko súvisí ďalšia, a to prípad, v rámci ktorého za obdobných okolností, teda administratívnou chybou, páchatel' získal nenávratný finančný príspevok pozostávajúci len zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, hoci na základe obsahu zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného mal informácie, že tento príspevok pozostáva z finančných prostriedkov EÚ. V konečnom dôsledku však protiprávnosť skutku nespocívala vo vylákaní nenávratného finančného príspevku, ale len v jeho sprenevere (pojmy sprenevera a Európske spoločenstvá sú uvádzané v súvislosti s uvádzanou pôvodnou právnou úpravou § 261 ods. 1 TZ SR). Konkrétne išlo o tieto skutkové zistenia, ktoré ustálil trestný rozkaz Špecializovaného trestného súdu Pezinok sp. zn. 4 T 20/2015 s týmito právnymi závermi (skutkové okolnosti sú pre účel tohto textu zovšeobecňované).

Obv. X. Y. po tom, ako uzatvoril s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny B. (ďalej „Úrad“) Dohodu o poskytnutí príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť Dodatok k nej (ďalej „Dohoda“), na základe ktorej mu bol prevodom na účet vedený v banke, poskytnutý

¹⁰ Čič, M. a kol. Československé trestné právo, Obzor Bratislava, r. 1983, s. 111.

finančný príspevok vo výške 4 000 €, s vedomím, že pomerná časť príspevku vo výške 85 % mala byť poskytnutá zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu, pričom v skutočnosti bol omylom celý príspevok vyplatený len zo štátneho rozpočtu SR, poskytnutý príspevok na viackrát vybral do konca decembra 2010 a bezprostredne po tom použil poskytnuté finančné prostriedky vo výške 3 900 € pre vlastnú potrebu a na iný, ako účel stanovený v článku II bod 4 Dohody, teda v rozpore so žiadosťou o poskytnutie príspevku, predloženým podnikateľským zámerom s kalkuláciou a oprávnením na vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti, predložil Úradu nepravdivé a falošné účtovné doklady – pokladničné doklady a faktúry spoločnosti STAVEBNINY, ktorými dokladoval použitie poskytnutého finančného príspevku, v rozpore s článkom II bod 3 a 15 Dohody, ani na základe výzvy Úradu, ktorú prevzal, Úradu nepredložil prehľad použitia zvyšnej 30 % časti poskytnutého príspevku a tento žiadnym spôsobom nezdokladoval a v rozpore s článkom II bod 4 Dohody ani nevrátil, čím by v prípade prefinancovania 85 % časti poskytnutého príspevku príslúchajúceho prostriedkom z Európskeho sociálneho fondu, ku ktorému však v dôsledku administratívnej chyby nedošlo, spôsobil Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny B. škodu vo výške 3 300 €, teda dopustil sa konania, ktoré bezprostredne smerovalo k dokonaniu trestného činu, ktorého sa dopustil v úmysle predložiť falšovaný a nepravý doklad a použiť prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločenstiev na iný účel, ako boli pôvodne určené a tým umožniť spôsobenie sprenevery a protiprávne zadržanie prostriedkov z uvedeného rozpočtu a spôsobiť takým činom väčšiu škodu, pričom nedošlo k dokonaniu trestného činu, čím spáchal pokus prečinu poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 14 ods. 1, § 261 ods. 1, ods. 2 písm. a) TZ SR.

Do výpočtu aplikačných problémov možno zaradiť tiež staršie situácie, ak v čase poskytnutia nenávratného finančného príspevku v zmluvách o jeho poskytnutí nebola žiadna zmienka o tom, že tento príspevok pochádza pôvodne z rozpočtu Európskych spoločenstiev a jeho prijímateľ nemal ani žiadnu inú informáciu o tomto zdroji a až po získaní takéhoto príspevku a jeho minutí bol predvolaný na Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, aby

podpísal dodatok tejto zmluvy, v ktorej už bol zdroj z rozpočtu Európskych spoločností uvedený. Adekvátnym právnym názorom je ten, ktorý pre absenciu úmyslu neumožňuje stíhať páchatel'a aj pre trestný čin poškodenia finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 TZ SR, za splnenia zákonom stanovených podmienok by však bol možný jeho postih podľa zmieňovaného § 225 TZ SR. Tento záver platí o to viac, ak spomínaný dodatok zmluvy nebol podpísaný vôbec. Za oba trestné činy by bolo možné páchatel'a stíhať len vtedy, ak by síce uvedená informácia o finančných prostriedkoch aj EÚ v zmluve nebola uvedená, avšak táto skutočnosť by vyplývala z iných písomností, napr. z príloh tejto zmluvy, alebo jej dodatkov, či iných listín alebo by páchatel' získal túto informáciu ústne od zamestnancov úradu v čase pre tým, ako tento nenávratný finančný príspevok spreneveril, či protiprávne zadržoval. Tieto závery podmieňuje skúmanie existencie subjektívnej stránky, t. j. úmyslu páchatel'a vo vzťahu protiprávne konať k finančným prostriedkom EÚ alebo štátneho rozpočtu SR.

Z tohto konštatovania potom vyplývajú aj ďalšie úvahy prameniace zo situácií, ak je prijímateľovi, v praxi najčastejšie obci, poskytovateľom – ministerstvom zákonne poskytnutý nenávratný finančný príspevok, ktorý sa stal majetkom obce. V praxi boli zaznamenané prípady, že napr. zástupcovia dodávateľ'a stavebného materiálu a prác, podieľajúci sa na rôznych rekonštrukčných prácach obecného majetku (napr. škôl, iných nehnuteľností, námestí a pod.) uviedli do omylu práve zástupcov obcí a miest – starostov a primátorov tým, že fakturačne deklarovali dodanie týchto stavebných tovarov a prác, hoci v skutočnosti sa tak z hľadiska ich množstva, kvality alebo aj samotnej dodávky ako celku (stavebné materiály rôzne zabudovateľné a bežne len ťažko alebo vôbec nekontrolovateľné), nestalo.

Z hľadiska právnej kvalifikácie skutku sú dôvodné dve riešenia. Prvým z nich je trestné stíhanie takýchto zástupcov dodávateľ'ských stavebných spoločností za trestný čin podvodu podľa § 221 TZ SR za situácie, ak takto uviedli do omylu zástupcov obcí a miest a zároveň nemali žiadne vedomosti o tom, že daný projekt je financovaný z finančných prostriedkov EÚ a štátneho rozpočtu SR. Trestne zodpovednými ako spolupáchatelia podľa § 20 alebo ako účastníci podľa § 21 ods. 1 písm. d) TZ SR na trestnom čine podvodu podľa § 221 TZ SR môžu byť aj iné osoby ako len štatutári týchto

stavebných spoločností. Týmito osobami môžu byť najmä priamo alebo nepriamo participujúce osoby vystupujúce v postavení stavebného dozoru, stavbyvedúceho, prípadne aj iných osôb podieľajúcich sa na tomto podvode a konajúce tak úmyselne (napr. iní zamestnanci tejto podvodne konajúcej stavebnej spoločnosti – účtovníci, manažéri a pod.).

Avšak za situácie, ak by tieto osoby takéto vedomosti o finančných prostriedkoch EÚ a štátneho rozpočtu mali od prvopočiatku, t. j. napr. už od okamihu, keď vstupovali do procesu verejného obstarávania ako jedny zo súťažiacich, nie je vylúčená možnosť ich trestného stíhania za trestné činy poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 TZ SR a subvenčného podvodu podľa § 225 TZ SR.

Bez akýchkoľvek pochybností by k takémuto trestnému stíhaniu došlo tak zástupcov dodávateľských spoločností, ako aj zástupcov obcí za situácie, ak by finančné prostriedky pochádzajúce z rozpočtov EÚ alebo štátneho rozpočtu SR vylákali, použili na iný ako deklarováný účel alebo protiprávne zadržovali po spoločnej dohode, koordinovane a cielene. Takáto trestná činnosť všetkých týchto osôb by bola právne kvalifikovaná ako spolupáchateľstvo k trestnému činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 20, § 261 TZ SR a k subvenčnému podvodu podľa § 20, § 225 TZ SR. Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že spolupáchateľstvo je možné len vo vzťahu k úmyselnému trestnému činu, nie k trestnému činu spáchaného z nedbanlivosti, t. j. k trestnému činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 263 TZ SR. V prípade, ak by bol jeden z vyššie uvádzaných páchatel'ov stíhaný len za tento nedbanlivostný trestný čin, nebol by stíhaný ako spolupáchateľ podľa § 20 TZ SR, ale len ako samostatný páchatel' tohto nedbanlivostného trestného činu.

Ešte zložitejšia je situácia v iných prípadoch, t. j. ak páchatel' využitím v zásade zbytočných obchodných medzičlánkov zakúpi napr. výrobnú technológiu, tá je však týmto zjavne predražená, a pritom poskytovateľovi nenávratného finančného príspevku žiadateľ poskytne pravdivé údaje, vrátane údajov o týchto medzičlánkoch, a ten na základe nich príspevok príjemcovi v plnej výške poskytne. Jeden z názorov v tejto skutkovej situácii predraženého nákupu vidí znak predloženia nesprávneho dokladu poskytovateľovi príspevku a zároveň aj naplnenie znakov použitia prostriedkov

z rozpočtu Európskej únie na iný účel, ako boli pôvodne určené. Opačným je názor, že za daných okolností nemôže byť spáchaný trestný čin v zmysle § 261 TZ SR. Tento právny názor pramení z toho, že predložením pravdivých a úplných podkladov príjemcom príspevku jeho poskytovateľovi, hoci o predraženom nákupe (napr. atypickej technológii), má poskytovateľ príspevku k dispozícii všetky relevantné údaje, a nielenže má možnosť, ale dokonca má povinnosť skontrolovať ich aj z hľadiska efektívnosti a hospodárnosti takéhoto nákupu. Po zistení, že sa nepostupovalo efektívne a hospodárne je povinnosťou poskytovateľa neposkytnúť príspevok alebo prinajmenšom tento krátiť. Je potrebné v tejto súvislosti dodať, že ak by žiadateľ o NFP spomínané obchodné medzičlánky poskytovateľovi zatajil, jeho trestné stíhanie v zmysle § 261 a § 225 TZ SR by bolo jednoznačné.

Vychádzajúc z týchto úvah, v konkrétnej trestnej veci v uznesení z 15. 6. 2017, sp. zn. 5To 9/2016, Najvyšší súd SR o odvolaní obžalovaného, ktorý bol špecializovaným trestným súdom Pezinok odsúdený za takýto skutkovo konkretizovaný predražený nákup podľa § 261 TZ SR a § 225 TZ SR, vyhovel odvolaniu obžalovaného a podstatou súdnej argumentácie bolo, že je potrebné detailne skúmať hospodársku podstatu realizovaných transakcií a ich ekonomický zmysel a až následne po zohľadnení týchto skutočností je potrebné opätovne rozhodnúť, pričom spôsobenou škodou by mohli byť výdavky zodpovedajúce zisku takýchto zbytočných medzičlánkov.

Do ďalšieho okruhu aplikačných problémov patria právne situácie, v rámci ktorých obvinení zvolia obranu tvrdiac, že za daný projekt neboli skutočne zodpovední, pretože napr. pôsobili len ako formálni zástupcovia žiadateľa o NFP, realizáciou konkrétnych aktivít projektu poverili niekoho iného, resp. že medzičasom prestali byť zástupcom žiadateľa o NFP. Tým obrana obvinených smeruje jednak k spochybňovaniu ich ako zodpovedného subjektu, jednak k spochybneniu ich zavineného konania vo forme úmyslu a v konečnom dôsledku aj k spochybneniu naplnenia objektívnej stránky uvádzaných trestných činov obvinenými vo forme konania, následku a príčinnej súvislosti medzi nimi. Hoci ide o situácie široko spektrálne, argumenty vyvracajúce takúto obhajobu vyplývajú napr. z rozhodnutia Najvyššieho súdu SR, ktorý sa v uznesení zo dňa 11. 11. 2015, sp. zn. 3To 12/2014, okrem iného, zaoberal (ako jedno z mála evidovaných súdnych rozhodnutí k tejto problematike)

tiež trestnými činmi poškodzovania finančných záujmov Európskej únie alternatívne aj podľa § 262 Trestného zákona alebo podľa § 263 Trestného zákona.

V danom prípade obžaloba kládla obžalovanej B. F. za vinu spáchanie dvoch trestných činov, a to zločinu subvenčného podvodu podľa § 225 ods. 1, ods. 4 písm. a) TZ SR v súbehu so zločinom poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 ods. 1, ods. 3 TZ SR (účinného v čase skutku, t. j. v roku 2010), ktorých sa mala obvinená dopustiť na skutkovom základe popísanom vo výroku obžaloby a ktorý je možné v podstate rozdeliť do dvoch etáp. Prvá etapa spočívala v aktivitách obžalovanej smerujúcich k získaniu nenávratného finančného príspevku určeného na realizáciu „Projektu testovania a tvorby pracovných miest v obci G.“ a druhá etapa súvisela s povinnosťami obžalovanej ako riaditeľky O. O. po vyplatení zálohovej platby na účet občianskeho združenia. Podľa formulácie skutkovej vety obžaloby, obžalovaná nesie zodpovednosť v tejto etape jej konania aj za protiprávnu činnosť ďalšieho odsúdeného, ktorú mu umožnila páchať práve tým, že sa vzdala členstva a pozície štatutára v občianskom združení bez toho, aby zúčtovala použitie zálohovej platby, resp. vrátila príspevok poskytovateľovi. K obhajobnej argumentácii obžalovanej Najvyšší súd SR uviedol k prvej etape jej konania, že nebolo preukázané, že by obžalovaná úmyselne od iného vylákala príspevok zo štátneho rozpočtu tak, že by poskytovateľa príspevku uviedla do omylu, pretože v zásade tak ako osobne, ale najmä ďalšie osoby vyvíjali také konkrétne aktivity, ktoré svedčia o tom, že obžalovaná mala úmysel daný projekt realizovať. V ďalšej, podľa odvolacieho súdu druhej etape konania obžalovanej, jej obžaloba kladie za vinu, že nespĺnila svoju povinnosť štatutára občianskeho združenia v čase, kedy bol príspevok uhradený na účet občianskeho združenia, v zákonnej 6 mesačnej lehote nezúčtovala použitie zálohovej platby, resp. nevrátila finančný príspevok poskytovateľovi, keďže nebol zaúčtovaný, čím umožnila svojmu nástupcovi na poste štatutára použiť finančné prostriedky v rozpore s účelom, na ktorý boli poskytnuté. Najvyšší súd SR v tejto súvislosti konštatoval, že ani ten fakt, že obvinená poverila iného, aby bol kontaktnou osobou, ju nemôže zbaviť jej povinností vyplývajúcich pre ňu z postu štatutára občianskeho združenia, a tým aj jej trestnej zodpovednosti. Obžalovaná sa nemôže účinne

zbaviť viny takým spôsobom, že sa snaží vyvinieť zo vzniknutej situácie tým, že sa vzdá funkcie riaditeľky združenia a už vôbec nie tým, že poverí iného, aby bol kontaktnou osobou vo vzťahu k poskytovateľovi príspevku, keď táto osoba nenesie žiadnu zodpovednosť a nemá žiadne kompetencie ani príslušné dispozičné práva a splnomocnenia.

Za daných konkrétnych okolností sú podstatné zistenia, či obžalovaná napriek tomu, že už nebola štatutárom daného subjektu, ale mala dispozičné práva k účtom združenia, mohla s týmito disponovať, alebo či bola určená iná osoba združenia, aby s týmito účtami v období, kým nadobudne účinnosť zvolenie nového riaditeľa, disponovala, a či to obžalovaná vedela. Obžalovaná sa bez ďalšieho nemohla spoliehať na to, že po jej vzdaní sa funkcie riaditeľky má jej nástupca ešte čas, aj keď minimálny, na splnenie úlohy (zaúčtovanie, resp. vrátenie zálohovej platby), ktorá vyplývala z jej postu ako zodpovednej riaditeľky OZ. Obžalovaná si musela byť vedomá toho, že keď prevádza dispozičné práva, splnomocnenia a iné právomoci na nového riaditeľa, tento nemohol vrátiť zálohovú platbu v pôvodnej lehote stanovenej OZ. Z hľadiska právneho posúdenia konania obžalovanej je preto nevyhnutné sa za daných okolností zaoberať aj možným naplnením zákonných znakov skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ podľa § 262 TZ SR, prípadne nedbanlivostného variantu tohto trestného činu podľa § 263 TZ SR v intenciách skôr analyzovaných znakov týchto skutkových podstat.

3 Záver

Trestnoprávnu ochranu finančných záujmov Európskej únie v Slovenskej republike zabezpečujú prioritne a špecificky skutkové podstaty trestného činu Poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až § 263 TZ SR.

Tieto skutkové podstaty citovaného trestného činu boli zakotvené už do pôvodného znenia TZ SR č. 140/1961 Zb. v platnom znení zákonom č. 421/2002 Z. z. účinným od 1. septembra 2002 v ustanoveniach § 126–126b s názvom Poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev, pričom následne bol zmenený len pojem Európske spoločenstvá

na pojem Európska únia. Dôvodová správa k zakotveniu tohto nového trestného činu do Trestného zákona stručne uvádzala len to, že tieto nové ustanovenia ochraňujú finančné záujmy ES, predovšetkým na území štátu. Ich úpravu si vyžadujú predvstupové rokovania k 24. kapitole – spolupráca v oblasti spravodlivosti a vnútorných záležitostí. Obsah ustanovení je aplikáciou Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev vypracovaného na základe čl. K3 Zmluvy o EÚ.¹¹

Ďalšie znenie skutkových podstát trestného činu Poškodovania finančných záujmov Európskej únie bolo zmenené v zmysle novely TZ SR – zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov a účinné od 1. 7. 2016 do 31. 7. 2019.

Súčasnú zmenu tohto trestného činu bolo predmetom analýzy práve tohto príspevku. Zároveň bolo našim cieľom spracovať niektoré z problémov, ktoré priniesla aplikačná prax, poukázať na judikatúru a tiež na niektoré spoločné a rozdielne skutočnosti v porovnaní s právnou úpravou Českej republiky.

References

- ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon s komentárom. Poradca podnikateľa*. Žilina: Eurokódex, 2006.
- ČIČ, M. a kol. *Československé trestné právo*. Obzor Bratislava, 1983.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: Iura Edition, 2006.
- KLIMEK, L. *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.
- MAŠĽANYOVÁ, D., ZEMAN, Š. Úrad Európskej prokuratúry ako aktuálna výzva európskeho trestného práva – nutnosť, kompromis či utópia? *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Trnavské právnické dni „Nová Európa – výzvy a očakávania“ konanej v dňoch 22. – 23. 9. 2016 v Trnave*.

¹¹ ŠANTA, J., ZEMAN, Š. Ochrana finančných záujmov Európskej únie v Trestnom zákone Slovenskej republiky a porovnanie so zákonmi niektorých iných štátov EÚ. *Justičná revue*. 2018, č. 10, s. 1088.

MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2013.

ŠANTA, J. Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie v Trestnom zákone SR a v Trestníom zákoníku ČR. *Trestní právo*. 2022, č. 1.

ŠANTA, J. Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie – 20 rokov právnej úpravy a aplikačnej praxe. *Justičná revue*. 2022, č. 12.

ŠANTA, J., ZEMAN, Š. Ochrana finančných záujmov Európskej únie v Trestnom zákone Slovenskej republiky a porovnanie so zákonmi niektorých iných štátov EÚ. *Justičná revue*. 2018, č. 10.

Contact – email

jan.santa@genpro.gov.sk

UVAŽOVANÉ ZMENY TRESTNÝCH ČINOV DAŇOVÝCH¹

Considered Changes to Tax Crimes

Jozef Čentéš

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok je zameraný na uvažované zmeny týkajúce sa trestných činov daňových v návrhu novely Trestného zákona. Pozornosť je venovaná tiež niektorým zmenám súvisiacim s týmito trestnými činmi ako sú škoda a účinná ľútosť. Možno zvýrazniť, že význam trestných činov daňových vyplýva predovšetkým zo skutočnosti, že povinnosť platiť dane sa týka takmer každého jednotlivca v produktívnom veku a zároveň dane sú základným zdrojom príjmu štátneho rozpočtu, ako i rozpočtu krajov a obcí. Cieľom autora je priblížiť zvolenú problematiku, ktorá predstavuje dôležitú súčasť hospodárskeho života Slovenskej republiky.

Keywords in original language

Trestné činy daňové; škoda; účinná ľútosť; daň; clo; poistné; skrátenie; neodvedenie; daňový podvod; nezaplatenie.

Abstract

The contribution is focused on the considered changes regarding tax crimes in the draft amendment to the Criminal Code. Attention is also paid to some changes related to these crimes, such as damage and effective remorse. It can be emphasized that the importance of tax crimes results primarily from the fact that the obligation to pay taxes concerns almost every individual of productive age and at the same time taxes are the basic source of income for the state budget, as well as the budget of regions and municipalities.

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-19-0102 – Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

The aim of the author is to bring to light the chosen issue, which represents an important part of the economic life of the Slovak Republic.

Keywords

Tax Crimes; Damage; Effective Remorse; Tax; Duty; Insurance Premium; Reduction; Non-payment; Tax Fraud; Non-Payment.

V súvislosti s významným životným jubileom pána doc. JUDr. Josefa Kuchtu, CSc., dovoľujem si využiť túto príležitosť, aby som vzdal úctu tejto významnej osobnosti českej (československej) vedy trestného práva. Na tomto mieste zvýrazňujem publikačnú činnosť pána doc. Kuchta, v oblasti tak trestného práva hmotného, ako aj kriminológie. V tejto publikačnej činnosti využil vedecké poznatky a precíznosť pri analýze a spracovaní zvolených tém. Uvedené tvrdenie podporujem množstvom vedeckých článkov uverejnených v Českej republike a v zahraničí, monografiami ako aj vysokoškolskými učebnicami. Významná je tiež dlhoročná pedagogická činnosť pána doc. Kuchtu na Masarykovej univerzite, Právnickej fakulte, kde formoval viaceré generácie právnikov, ako aj jeho spolupráca a participácia na činnosti trestného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky. Pri týchto aktivitách pán doc. Kuchta neprestal byť osobnosťou, ktorá svojim ľudským prístupom predstavuje rešpektovanú osobnosť pre kolegov a študentov.

1 Úvod

Trestné činy daňové sú zaradené do tretieho dielu štvrtej hlavy osobitnej časti Trestného zákona označenej ako, 'Trestné činy hospodárske.'¹ V tejto hlave predstavujú ťažiskový druh trestnej činnosti,² čo je výsledkom najmä celkového počtu subjektov, ktoré sú povinné platiť dane, veľkého množstva zdaniiteľných plení, príjmov a ostatných skutočností podrobených daniam, aktivity orgánov aplikácie práva zameraných na odhaľovanie tejto trestnej činnosti.³

² Podrobnejšie pozri STRÉMY, T., SEBASTIÁN, J.: Ekonomická kriminalita s akcentom na daňovú kriminalitu v Slovenskej republiky. In: *Česká kriminologie*. Praha, 2020, č. 1, s. 1–19. ŠANTA, J. Daňová optimalizácia alebo daňová trestná činnosť?. In: *Justičná revue*. 2015, roč. 67, č. 8–9, s. 1000–1013.

³ ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konanie a ich dokazovanie*. Wolters Kluwer, Braislava, 2015, s. 254 a nasl. ŠRAMEL, B., KLIMEK, L. The prosecutorial monopoly of the Slovak public prosecution service: No access to justice for the injured party? In: *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 2, s. 22–45; ŠRAMEL, B. Public Prosecution Service in Slovakia and in the Czech Republic: Common Roots, Different Paths (A Comparative Legal Analysis). In: *Krytyka Prava*. 2022, roč. 14, č. 3, s. 149–167.

Na druhej strane rezervy pri vyberaní daní signalizujú, že v tejto oblasti existuje latentná kriminalita. Závažnosť týchto trestných činov možno vidieť v tom, že ich páchaním prichádza štát o značný zdroj svojich príjmov. Z týchto dôvodov je potrebné vytvoriť právne aj inštitucionálne nástroje zamerané proti páchaniu tejto trestnej činnosti. Aktivita orgánov aplikácie práva býva síce vysoká, avšak je obmedzovaná objektívnymi okolnosťami, ako je ich nedostatočné personálne a materiálne vybavenie, prípadne menšie praktické skúsenosti s odhaľovaním a dokumentovaním tejto trestnej činnosti.⁴ Podstatnou okolnosťou z hľadiska efektivity orgánov aplikácie práva najmä orgánov činných v trestnom konaní pri odhaľovaní daňovej trestnej činnosti a pri jej vyšetrovaní v prípravnom konaní, nesporne predstavuje právna úprava v Trestnom zákone, ktorá v ostatných rokoch prešla viacerými zmenami. V tomto príspevku je zameraná pozornosť na vybrané aspekty trestných činov daňových so zameraním najmä na dane v návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej „novela Trestného zákona“).⁵

2 Trestné činy daňové

Vzhľadom na odlišné pohľady objavujúce sa v súvislosti s trestnými činmi daňovými je nevyhnutné vymedziť „trestné činy daňové“. Tieto trestné činy možno vnímať v dvoch základných rovinách – trestné činy daňové v tzv. užšom slova zmysle a trestné činy daňové v tzv. širšom slova zmysle. Do prvej skupiny (trestné činy daňové v tzv. užšom slova zmysle) možno v súčasnosti zaradiť skrátenie dane a poistného (§ 276 Trestného zákona), neodvedenie dane a poistného (§ 277 Trestného zákona), daňový podvod (§ 277a Trestného zákona), nezaplatenie dane a poistného (§ 278 Trestného

⁴ ŠANTA, J. Dozor prokurátora pri vyšetrovaní daňových trestných činov – aplikačné problémy a praktické skúsenosti In: *Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti: zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie konanej v rámci vedecko-výskumnej úlohy „Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti“ evidovanej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave pod č. 164: [10. 10. 2013, Bratislava]*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 217–237. ŠIMONOVÁ, J. Osobitosti dokazovania daňových trestných činov v kontexte daňového práva. In: *Teória a prax vyšetrovania – interdisciplinárne aspekty: Zborník vedeckých prác*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 268–280.

⁵ <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/511>. Pri novele Trestného zákona sme vychádzali z jej stavu k 14. 2. 2023.

zákona) a marenie výkonu správy daní (§ 278a Trestného zákona). Do druhej skupiny (trestné činy daňové v tzv. širšom slova zmysle) možno okrem trestných činov vyššie uvedených ďalej zaradiť i falšovanie a pozmeňovanie kontrolných technických opatrení na označenie tovaru (§ 275 Trestného zákona), porušenie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru (§ 279 Trestného zákona), skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie (§ 259 a § 260 Trestného zákona), ale i porušovanie predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou (§ 254 ods. 2 Trestného zákona). V ďalšej časti príspevku je venovaná pozornosť trestným činom daňovým v užšom zmysle slova.⁶

Z hľadiska všeobecnej charakteristiky možno uviesť, že trestné činy daňové tvoria relatívne samostatnú skupinu trestných činov, ktoré postihujú rôzne formy trestnej činnosti určitých osôb voči štátu alebo iným subjektom (napr. daňové úrady) smerujúce najmä proti daňovému systému Slovenskej republiky. Je nepochybné, že žiaden štát nemôže reálne fungovať bez výberu daní. Význam trestných činov daňových vyplýva predovšetkým zo skutočnosti, že takmer každý jednotlivec v produktívnom veku je potencionálnym alebo skutočným daňovým subjektom, pričom dane sú súčasťou života takmer každého jednotlivca už od počiatku formovania peňažného hospodárstva,⁷ pričom nie každý daňový subjekt koná v súlade so zákonom a vyskytujú sa prípady konania daňových subjektov, ktoré sa úmyselne dopúšťajú trestnej činnosti.

Trestné činy daňové poskytujú ochranu plnenia takých povinností, ktorými je zabezpečovaný príjem finančných prostriedkov určených k financovaniu potrieb štátu. Ide o zákonný a spoločensky akceptovaný záujem štátu o riadne určenie daní, ich riadneho odvádzania a zaplatenia, ako i záujem štátu na riadnom plnení povinností zo strany daňových subjektov. Na naplnenie trestnosti týchto trestných činov sa vyžaduje úmyselné konanie páchatel'a. Subjekt týchto skutkových podstat trestných činov je spravidla

⁶ Podrobnejšie k súčasnej právnej úprave trestných činov daňových pozri BELEŠ, A., STRÉMY, T. In: STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. II. zväzok*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 715–836.

⁷ ČENTĚŠ, J., KRŇÁČ, M. Vybrané aspekty trestných činov daňových. In: *Trestný čin – jeho hmotnoprávne a kriminologické vyjadrenie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 105–114.

všeobecný, to znamená, že páchatelom môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba. Medzi týmito trestnými činmi je teda podstatný rozdiel v ich objektívnej stránke – t. j. v konkrétnom konaní páchatel'a, ktoré je ustanovené v príslušnej skutkovej podstate trestného činu. Trestné činy daňové a ustanovenia na ne nadväzujúce prešli ku dnešnému dňu viacerými zásadnými novelami, ktoré sú v odbornej literatúre dostatočne spracované a známe.⁸ Z týchto dôvodov im nie je venovaná pozornosť v ďalšom texte.

3 Novela trestných činov daňových

Aktuálnu zmenu súčasnej právnej úpravy trestných činov daňových predstavuje novela Trestného zákona. Vo vzťahu k trestným činom daňovým a nadväzujúcim ustanoveniam je ďalej venovaná pozornosť:

- účinnej ľútosti,
- úprave škody,
- zmene trestných činov daňových.

3.1 Účinná ľútosť

Jednou z diskutovaných otázok Trestného zákona (účinného od 1. januára 2006) je dlhodobo právna úprava účinnej ľútosti ako jeden zo spôsobov zániku trestnosti činu. V dôsledku aplikácie toto inštitútu dochádza k zániku trestnej zodpovednosti páchatel'a a to z dôvodu splnenia podmienok, ktoré nastali až po spáchaní trestného činu, ešte skôr, ako bolo o trestnom čine právoplatne rozhodnuté. Pri aplikovaní účinnej ľútosti prichádza k zániku práva štátu na potrestania páchatel'a. Dôvody zániku trestnej zodpovednosti možno označiť za tzv. negatívne podmienky trestnosti, pretože trestná zodpovednosť nastupuje len vtedy, ak tieto podmienky nenastali.

V Trestnom zákone došlo v minulosti k viacerým legislatívnym zmenám podmienok zániku trestnosti trestných činov daňových, účinnou ľútosťou.⁹

⁸ Pozri napr. ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konanie a ich dokazovanie*. Wolters Kluwer, 2015, s. 191. ČENTĚŠ, J. Trestnoprávny postih neoprávneného uplatňovania nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty In: *Nové jery v hospodárské kriminalitě: juristickej, kriminalistický a kriminologický pohled*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 21–31.

⁹ K tomu pozri napr. ŠANTA, J. Účinná ľútosť a daňové trestné činy. *Justičná revue*. 2008, roč. 60, č. 6–7, s. 975–981, ŠAMKO, P. Ešte raz k účinnej ľútosti a daňovým trestným činom. In: *Justičná revue*. 2008, roč. 60, č. 12, s. 1716–1724.

Na tomto mieste možno zvýrazniť, že zákonodarca má s uchopením tohto inštitútu zrejme problémy, pretože za sedemnáť rokov jeho účinnosti ho mení tretíkrát, čo nemožno hodnotiť pozitívne. Negatívne je možno vnímať najmä to, že v rokoch 2012–2013 bol tento inštitút zmenený celkovo dvakrát, čo nesvedčí o napĺňaní predvídateľnosti a stability právnej úpravy účinnej Pútosti pri trestných činoch daňových. Základný problém možno vidieť v tom, že zákonodarca, bojuje“ s tým, čomu dá prednosť teda výberu (zaplateniu) daní alebo vyvodu trestnej zodpovednosti, resp. určenie dokedy môže páchatel' trestného činu po zaplatení napr. skrátenej dane a príslušenstva využiť inštitút účinnej Pútosti, teda dobrodenie zákona. V dôsledku tejto okolnosti, ak páchatel' po spáchaní trestného činu splní zákonné podmienky sa zbavuje trestnej zodpovednosti a ďalej jeho konanie nie je posudzovaný ako trestný čin.

Súčasná právna úprava účinnej Pútosti je ustanovená v § 86 ods. 1 písm. d) Trestného zákona a spočíva v tom, že trestnosť taxatívne ustanovených trestných činov daňových (skrátenia dane a poistného, neodvedenia dane a poistného a nezaplatenia dane a poistného) zanikne, ak splatná daň a jej príslušenstvo sú dodatočne zaplatené najneskôr v nasledujúci deň po dni, keď sa páchatel' (s výnimkou páchatel'a, ktorý spáchal trestný čin ako člen organizovanej skupiny alebo zločineckej skupiny) po skončení jeho vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania mohol oboznámiť s jeho výsledkami.¹⁰ Podľa tohto znenia Trestného zákona teda stačí páchatel'ovi niektorého z uvedených trestných činov daňových počkat' na výsledok vyšetrovania (skráteného vyšetrovania), ktoré buď neodhalí jeho daňovú trestnú činnosť a aj v prípade, že ju odhalilo, tak sa páchatel' môže vyhnúť trestnej zodpovednosti dodatočným zaplatením dane a jej príslušenstva v rozsahu, v akom bola táto trestná činnosť vyšetrovaním (skráteným vyšetrovaním) odhalená. Pritom ide o úmyselné trestné činy, pri ktorých páchatel' napr. úmyselne nezákonne zníži základ dane (daň), a to nepriznaním príjmov alebo deklarováním fiktívnych výdavkov tak, aby mu vyšla nižšia daňová povinnosť, než mu ustanovuje zákon.

¹⁰ TURAY, L. § 86 Účinná Púťosť In: STRĚMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 565.

V novelizovanom ustanovení § 86 ods. 1 písm. d) Trestného zákona zmena spočíva v tom, že sa skrakuje maximálna lehota pre uplatnenie účinnej ľútosti a to do 90 dní od právoplatnosti uznesenia o vznesení obvinenia. Ustanovenie sa rozširuje aj o príslušenstvo splatnej dane vo výške polovice splatnej dane v prípade, ak nebolo o príslušenstve právoplatne rozhodnuté a lehota na rozhodnutie uplynula. Správca dane vie rozhodnúť o príslušenstve dane iba v lehote 2 rokov a v prípade, že sa takáto trestná činnosť odhalí až po tejto lehote, nemôže správca dane rozhodnúť o jej príslušenstve.¹¹

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca skrátil lehota na možnosť uplatnenia účinnej ľútosti, v ktorej musí páchatel' napr. zaplatiť splatnú daň spolu s príslušenstvom. Ide o rozhodnutie vecné, pretože zabraňuje taktizovaniu páchatel'a s využitím účinnej ľútosti, ktorú môže využiť v časovo obmedzenej lehote (maximálne do 90 dní), a nie až potom, čo sa vykoná celé náročné vyšetrovanie (skrátene vyšetrovanie), ako tomu je v súčasnosti.

Súčasne sa precizuje aj ustanovenie súčasného § 86 ods. 2 Trestného zákona, ktoré ustanovuje podmienky obmedzeného použitia účinnej ľútosti pri recidíve trestných činov daňových a to tak, že tento inštitút pri taxatívne ustanovených trestných činov daňových (skrátene dane a poistného, neodvedenia dane a poistného a nezaplatenia dane a poistného) neprichádza do úvahy, ak bol páchatel' postihnutý (administratívne potrestaný za spáchanie daňového správneho deliktu), pričom k rozhodnutiu o daňovom správnom delikte došlo v lehote dvoch rokov počítanej späť od spáchania ďalšieho skutku, ohľadom ktorého sa vedie trestné stíhanie. Ustanovenie § 86 ods. 2 Trestného zákona vylučuje aplikovanie účinnej ľútosti aj v prípade, ak bolo trestné stíhanie páchatel'a (obvineného) za obdobný čin v predchádzajúcich dvoch rokoch zastavené z dôvodu zániku trestnosti podľa § 86 ods. 1 písm. d) Trestného zákona. Obdobným činom sa v tomto prípade rozumie len niektorý z taxatívne uvedených trestných činov v § 86 ods. 1 písm. d) Trestného zákona.

Novelou Trestného zákona ustanovenie § 86 ods. 2 dopĺňa trestnoprávnu recidívu o ďalší spôsob skončenia trestného konania spočívajúca v zastavení trestného stíhania ešte pred vznesením obvinenia páchatel'ovi (čím dochádza k obmedzeniu podmienok využitia účinnej ľútosti). Ide o praktické

¹¹ Pozri dôvodovú správu k novele Trestného zákona.

riešenie situácie, ktorá dnes nie je právne upravená. Podstatou tejto zmeny je, že v súčasnosti sa môže páchateľ opätovne dopúšťať niektorého z taxatívne ustanovených trestných činov daňových (skrátene dane a poistného, neodvedenia dane a poistného a nezaplatenia dane a poistného) a keď aj policajt pre uvedené trestné činy začne trestné stíhanie, ale nevznesenie obvinenie, tak páchateľ uhradí splatnú daň a príslušenstvo, tak sa vždy zastaví trestné stíhanie (a to aj opakovane). V tomto zmysle súčasná právna úprava nezodpovedá účelu § 86 ods. 1 písm. d) a § 86 ods. 2 Trestného zákona, ktorej zmyslom by malo byť možnosť aplikovania účinnej ľútosti obmedzená vo vzťahu k páchateľovi len na jedno jeho predchádzajúce zastavenie trestného stíhanie alebo postihnutie, a nie na opakované aplikovanie účinnej ľútosti, ako je to v prípade opätovného zastavenia trestného stíhanie bez vznesenia obvinenia (tzv. vo veci podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku).

3.2 Škoda pri trestných činoch daňových

Významnú zmenu predstavuje právna úprava škody pri trestných činoch daňových. V novele Trestného zákona sa dopĺňa definícia škody o skrátene, neodvedenú alebo nezaplatenú daň alebo poistné, neoprávnene vrátenú daň z pridanej hodnoty alebo spotrebnú daň, neoprávnene získaný alebo použitý nenávratný finančný príspevok, subvenciu, dotáciu, alebo iné plnenia zo štátneho rozpočtu, rozpočtu Európskej únie, rozpočtu spravovaného Európskou úniou, rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce. Podľa dôvodovej správy je dôvodom doplnenia škody pri trestných činoch daňových umožniť štátnym orgánom, obciam, VÚC, uplatňovať si v trestnom konaní (v rámci adhézneho konania) nárok na náhradu škody, ktorá im vznikla napr. pri skrátene dane a poistného.

Na vysvetlenie tejto situácie možno uviesť, že slovenská právna úprava v súčasnosti neumožňuje uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní pri trestných činoch daňových. Tento názor možno podporiť stanoviskom trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v zmysle ktorého, majetkové nároky štátu, vyplývajúce z predpisov o jednotlivých druhoch daní, o ktorých vo svojej pôsobnosti prvotne rozhoduje príslušný správny orgán postupom podľa Daňového poriadku (zákon

č. 563/2009 Z.z. v znení neskorších predpisov), vrátane nároku, ktorý vyplýva z daňovníkom neoprávnene uplatneného nároku na vrátenie zaplatenej dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane, majú administratívno-právnu povahu a rozhodnutia o nich podliehajú prieskumu správneho súdu podľa Správneho súdneho poriadku (zákon č. 162/2015 Z. z. v znení zákona č. 88/2017 Z. z.). Tieto nároky nie sú nárokom na náhradu škody, ktorý je možné uplatniť v trestnom konaní podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku – tzv. adhézne konanie (súd o ich priznaní nerozhoduje ani v konaní podľa Civilného sporového poriadku – zákon č. 160/2015 Z. z. v znení zákona č. 87/2017 Z. z., nakoľko nejde o vec patriacu do pôsobnosti súdov). Je teda vylúčené prekrytie, teda konflikt pôsobnosti orgánov (správneho orgánu a súdu), resp. duplicita v rozhodovaní o tom istom nároku.¹²

Striktné vylúčenie skrátených daní, neoprávnených vratiek DPH, neoprávnených dotácií a pod. z uplatňovania náhrady škody v rámci adhézneho konania však spôsobuje, že nemôže dôjsť k odčerpaniu výnosu z trestnej činnosti, tieto finančné prostriedky sú nevymožiteľné a predstavujú tak nenávratnú škodu na verejných financiách. Pritom páchatel' je v trestnom konaní odsúdený, avšak nie je mu uložená povinnosť uhradiť škodu v rámci adhézneho konania.

Dostupné informácie nasvedčujú tomu, že trestné činy daňové sú páchané prostredníctvom nastrčených spoločností, v ktorých figurujú tzv. „biele kone“, pričom postihnutie týchto spoločností daňovými orgánmi v rámci daňového konania je v majorite neúčinné, resp. nemožné (spoločnosti sú veľmi často nemajetné, nekontaktné a slúžia výlučne na neoprávnené uplatňovanie vratiek DPH). Túto trestnú činnosť mnohokrát zneužívajú najmä jej organizátori, ktorých v osobitnom, najmä daňovom konaní nie je možné postihnúť. V aplikačnej praxi sa stáva, že trestný čin daňový odhalí polícia až po lehote na možnosť vykonania daňovej kontroly, resp. po lehote na možnosť vyrubenia dane v daňovom konaní. Uplynutím tejto lehoty takúto škodu (daň) už ani nie je možné v daňovom konaní vymáhať. Nehovoriac o tom, že aj v týchto prípadoch daňový subjekt, ktorý sa dopustil tejto trestnej činnosti medzičasom zanikne.

¹² R 71/2017.

Prelomenie spomínaného stanoviska trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky má podľa dôvodovej správy priamy vplyv na nástroje finančného vyšetrovania a odčerpávania výnosov z trestnej činnosti, keďže aktuálne nie je možné v zmysle judikatúry v týchto prípadoch zaistiť nárok poškodeného prostredníctvom ustanovení Trestného poriadku. Z pohľadu odčerpávania výnosov z trestnej činnosti je pritom irelevantné, či sa týmto výnosom uspokojí poškodený cez náhradu škody alebo prepadne v prospech štátu. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že v zmysle Správy z Národného hodnotenia rizík za roky 2011–2015 a Správy pre Moneyval, viac ako 70 % nápadu ekonomickej trestnej činnosti tvoria daňové trestné činy a z celkovej spôsobenej škody ekonomickými trestnými činmi pripadá viac ako približne 60 % práve na daňové trestné činy.¹³

Novelou Trestného zákona sa má tiež zabezpečiť súlad s článkom 325 Zmluvy o fungovaní EÚ, ktorý hovorí o tom, že „*Únia a členské štáty zamedzujú podvody a iné protiprávne konanie poškodzujúce finančné záujmy Únie prostredníctvom opatrení, ktoré sa prijímú v súlade s týmto článkom, čo má pôsobiť odradzujúco a tak, aby to poskytlo, v členských štátoch, inštitúciách, orgánoch, úradoch a agentúrach Únie účinnú ochranu.*“ Zároveň sa predmetnou zmenou zabezpečuje aj súlad s článkom 3 ods. 2 písm. a), b) a c) smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 z 5. júla 2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie, prostredníctvom trestného práva.

3.3 Zmena trestných činov daňových

Novelou Trestného zákona dochádza k zmene skutkových podstát niektorých trestných činov daňových, zmene sa trestných sadzbiieb trestu odňatia slobody a vypusteniu trestného činu marenia výkonu správy daní (§ 278a Trestného zákona).

Do skutkových podstát taxatívne ustanovených trestných činov daňových (skrátene dane a poistného, neodvedenia dane a poistného a nezaplatenia dane a poistného) bol doplnený pojem „clo“. Z dôvodovej správy k novele Trestného zákona, vyplýva, že clo svojou povahou ako príjem do verejných rozpočtov patrí a dôvodom tejto úpravy je tiež to, že v súlade s novou úpravou škody pre tieto trestné činy si mohol správca dane uplatniť nezaplatené

¹³ Pozri dôvodovú správu k novele Trestného zákona.

clo ako škodu v adhéznom konaní. Súčasne v skutkových podstatách týchto trestných činov kvalifikačný pojem „rozsah“ sa nahradzuje pojmom „škoda“, pričom sa tým sleduje umožniť príslušným orgánom verejnej moci uplatňovať si nárok na náhradu škody spôsobenej týmito trestnými činmi v trestnom konaní (k tomu pozri text pod bodom II.2 tohto príspevku).

Ďalšie zmeny spočívajú vo zvýšení hranice trestnosti v základných skutkových podstatách trestných činov skrátenia dane, cla a poistného a neodvedenia dane, cla a poistného v základnej skutkovej podstate na väčšiu škodu, ktorá predstavuje 5 000 € (v súčasnosti hranica trestnosti suma prevyšujúca 266 €), v prípade trestného činu nezaplatenia dane, cla a poistného sa hranica škody zvyšuje na značnú, ktorá 50 000 € (v súčasnosti hranica trestnosti predstavuje sumu 2 660 €) a v prípade trestného činu daňového podvodu sa hranica prospechu zvyšuje z 2 660 € na 5 000 €. Vzhľadom k tomu, že trestné právo má slúžiť ako prostriedok ultima ratio, sa javí ako nelogické, aby na trestnosť činu pri daňových trestných činoch postačovala hranica 266 € / 2660 €. Do tejto sumy bude dané konanie postihované prostriedkami správneho trestania. Súčasné nastavenie základných skutkových podstát nezodpovedá spoločenskej závažnosti činu, ak je spáchaný v malom rozsahu, a nadmerne zahľucuje orgány činné v trestnom konaní. Následne prichádza k zvýšeniu hranice trestnosti pri značnej škode na 50 000 € (v súčasnosti 26 600 €) a škode veľkého rozsahu na 250 000 € (v súčasnosti 133 000 €). Na druhej strane prichádza k podstatnému zvýšeniu trestných sadziieb pri trestných činoch skrátenie dane, cla a poistného; neodvedenia dane, cla a poistného a daňového podvodu pri značnej škode z ôsmich na desať rokov odňatia slobody a pri škode veľkého rozsahu z dvanásť na pätnásť rokov odňatia slobody.

Celkové zvýšenie trestných sadziieb kvalifikovaných skutkových podstát trestných činov daňových je diskutované, pričom sa možno stretnúť s rozporuplnými reakciami na tieto zmeny v novele Trestného zákona. Na jednej strane zohľadňuje zvýšenie hranice trestnosti jednotlivých kategórií škody pri trestných činoch daňových v porovnaní so súčasnou úpravou (rozsahu činu) princíp ultima ratio trestného práva. Na druhej strane kritika smeruje k zvýšeniu maximálnej hornej hranice trestnej sadzby až na pätnásť rokov. K uvedenému možno uviesť, že došlo k zjednoteniu trestných sadziieb pri

konkrétnych hospodárskych trestných činov, pričom u väčšiny hospodárskych trestných činov došlo k zníženiu trestných sadzieb odňatia slobody. To znamená, že je potrebné tieto zmeny vnímať komplexne a nevytrhávať len niektoré parciálne časti (problémy). Takýto postup možno vnímať ako cestu moderného slovenského trestného zákonodarstva.

Pre úplnosť možno uviesť, že sa novelou Trestného zákona vypúšťa trestný čin marenia výkonu správy daní, ktorý mal vytvoriť prísnejší sankčný mechanizmus pre prípadné porušovanie povinností daňových subjektov v rámci správy daní, čím sa malo predísť častým pokusom zo strany daňových subjektov vyhýbať sa plneniu svojich daňových povinností, najmä v čase, keď daňový subjekt nadobudol podozrenie, že správca dane dospel k zisteniam, ktoré by mohli mať za následok dorubenie dane alebo neuznanie uplatneného nároku na nadmerný odpočet dane z pridanej hodnoty. Skutková podstata tohto trestného činu je koncipovaná na princípe postihovania opakovaného protiprávneho konania spočívajúceho v porušovaní noriem daňového práva už normami trestného práva, teda recidíva daňového subjektu je postihovaná normami trestného práva. Podľa dôvodovej správy k Trestnému zákonu sa v aplikačnej praxi tento postup za viac ako 10 rokov účinnosti neosvedčil a keďže ide o trestné postihovanie administratívno-správnych povinností daňových subjektov, predkladateľ (minister spravodlivosti Slovenskej republiky) pristupuje k vypusteniu tohto trestného činu. Predmetné porušenia na úseku daní budú aj naďalej postihované prostriedkami správneho (daňového) práva.

4 Záver

Súčasná situácia v daňovej oblasti vyžaduje aktívny prístup pri odhaľovaní a vyšetrovaní trestných činov daňových s cieľom chrániť finančné záujmy Slovenskej republiky. Doterajšie skúsenosti ukazujú, že prijatie opatrení v boji proti týmto trestným činom predstavuje nevyhnutný krok, a to aj vzhľadom na to, že táto trestná činnosť sa presúva a koncentruje do členských štátov, v ktorých nie sú prijaté dostatočné opatrenia na elimináciu podvodných praktík a schém. Efektívnosť prijatých opatrení je podmienená schopnosťou orgánov aplikácie práva už v prípravnom konaní správne implementovať zámery jednotlivých legislatívnych opatrení a cielene ich využívať voči

povinným subjektom, ktorých zámerom je zneužívať najmä systém dane z pridanej hodnoty a získať neoprávnené finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu. Prepracovaná legislatíva, kedy jednotlivé zákony tvoria navzájom prepojený, neprotirečiaci si celok, nepochybne veľkou mierou prispieva k eliminácii daňových únikov. V takýchto podmienkach je náročnejšie realizovať daňové úniky, resp. realizovať daňové úniky bez odhalenia. Avšak daňové zákony v podmienkach Slovenskej republiky sa najmä v minulosti príliš často menili ale i stále menia, pričom ich nestálosť sa stáva príčinou ich neprimeranej zložitosti.

References

- ČENTĚŠ, J., KRŇÁČ, M. *Vybrané aspekty trestných činov daňových. Trestný čin – jeho hmotnoprávne a kriminologické vyjadrenie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013.
- ČENTĚŠ, J. Trestnoprávny postih neoprávneného uplatňovania nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty. In: *Nové jery v hospodárskej kriminalitě; juristický, kriminalistický a kriminologický pohled*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 21–31.
- STRĚMY, T., SEBASTIÁN, J. Ekonomická kriminalita s akcentom na daňovú kriminalitu v Slovenskej republiky. In: *Česká kriminologie*. Praha, 2020, č. 1, s. 1–19.
- STRĚMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. II. zväzok*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022.
- ŠAMKO, P. Ešte raz k účinnej ľútosti a daňovým trestným činom. *Justičná revue*. 2008, roč. 60, č. 12, s. 1716–1724.
- ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konanie a ich dokazovanie*. Wolters Kluwer, Bratislava, 2015, 419 s.
- ŠANTA, J. Účinná ľútosť a daňové trestné činy. *Justičná revue*. 2008, roč. 60, č. 6–7, s. 975–981.

- ŠANTA, J. Dozor prokurátora pri vyšetovaní daňových trestných činov – aplikačné problémy a praktické skúsenosti. *Odbalovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti: zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie konanej v rámci vedecko-výskumnej úlohy „Odbalovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti“ evidovanej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave pod č. 164: [10. 10. 2013, Bratislava]*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 217–237.
- ŠANTA, J. Daňová optimalizácia alebo daňová trestná činnosť?. *Justičná revue*. 2015, roč. 67, č. 8–9, s. 1000–1013.
- ŠIMONOVÁ, J. Osobitosti dokazovania daňových trestných činov v kontexte daňového práva. In: *Teória a prax vyšetovania – interdisciplinárne aspekty: Zborník vedeckých prác*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 268–280.
- ŠRAMEL, B., KLIMEK, L. The prosecutorial monopoly of the Slovak public prosecution service: No access to justice for the injured party? *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 2, s. 22–45.
- ŠRAMEL, B. Public Prosecution Service in Slovakia and in the Czech Republic: Common Roots, Different Paths (A Comparative Legal Analysis). *Krytka Prava*. 2022, roč. 14, č. 3, s. 149–167.
- TURAY, L. § 86 Účinná pútosť In: STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 904.

Contact – email

jozef.centas@flaw.uniba.sk

TRESTANIE MAJETKOVÝCH A HOSPODÁRSKYCH TRESTNÝCH ČINOV

Punishment of Property and Economic Crimes

Eduard Burda, Stanislav Mihálik

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Autori sa v predkladanom príspevku zameriavajú na aktuálne otázky spojené s trestaním ekonomických a hospodárskych trestných činov, osobitne s ohľadom na problematiku nastavenia trestných sadzieb. Svoje úvahy prezentujú jednak v rovine komparatívnej, za využitia náhľadu do právnych úprav iných štátov, rovnako tak v rovine konkrétnej s ohľadom na možnosti prichádzajúce do úvahy v podmienkach právnej úpravy v Slovenskej republike.

Keywords in original language

Trestná politika; majetkové a hospodárske trestné činy; trest odňatia slobody; nastavenie trestnej sadzby.

Abstract

In the presented paper, the authors focus on current issues related to the punishment of property and economic crimes, especially with regard to the issue of setting criminal rates. They present their considerations both on a comparative level, using an insight into the legislation of other states, and also on a concrete level with regard to the possibilities that come into consideration in the conditions of legislation in the Slovak Republic.

Keywords

Criminal Policy; Property and Economic Crimes; Penalty of Imprisonment; Setting the Penalty Rate.

1 ÚVOD¹

Rekodifikácia Trestného zákona v roku 2005 deklarovala medzi svojimi základnými cieľmi dekriminalizáciu a depenalizáciu.² Z dobovej literatúry možno čerpať názor,³ že napriek zvýšeniu trestných sadziieb (ktoré so sebou priniesla rekodifikácia trestného práva hmotného) nedochádza k opusteniu proklamovaných zásad dekriminalizácie a depenalizácie, nakoľko tieto predstavujú v trestnom práve dlhodobú strategickú úlohu.⁴ V skutočnosti sa však opak stal pravdou. Dekriminalizácia sa uspokojila s vypustením skutkovej podstaty trestného činu ruvačky (mimochodom dnes je opäť súčasťou Trestného zákona rozšírením skutkovej podstaty trestného činu výtržníctva), avšak počet paragrafov trestných činov vzrástol a neskoršími novelami sa ešte pravidelne zveľaďoval. Dodnes máme viacerí podozrenie, že trestný čin ruvačky bol vypustený len preto, aby na nej mohlo byť demonštrované splnenie cieľa dekriminalizácie. Fakt, že nový Trestný zákon priniesol so sebou omnoho viac kriminalizačných prvkov než dekriminalizačných, podčiarkovala skutočnosť, že boli definované tzv. osobitné kvalifikačné pojmy, ktoré súborne zahrňovali viac ako tri desiatky kvalifikačných znakov a boli paušálne používané takmer pri všetkých paragrafoch trestných činov, čo pochopiteľne začalo výrazne zvyšovať závažnosť trestných činov (napr. pri trestnom čine lúpeže je v slovenskom Trestnom zákone takto stanovených 36 skutočností, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby, zatiaľ čo český Trestní zákoník obsahuje iba 6 takýchto skutočností). A ešte nesmieme opomenúť jednu na prvý pohľad drobnosť, ale so závažnými dôsledkami a to, že rekodifikácia

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0102.

² Vychádzajúc z Dôvodovej správy k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. *EPI Právne systémy* [online]. [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-300-2005-Z-z.htm>, konkrétne z časti „*Vláda SR v máji 2000 schválila nasledovné ciele novej rekodifikácie: [...] vytvoriť strategickú tendenciu na perspektívnu dekriminalizáciu a depenalizáciu Trestného zákona v prípade menej závažných protispoločenských konaní pri súčasnom rešpektovaní ochrany spoločnosti represívnymi opatreniami v oblastiach jej najväčšieho ohrozenia.*“

³ MATHERN, V. Aké budú nové trestnoprávne kódexy? (Úvahy nad návrhmi nového Trestného zákona a Trestného poriadku). 2. časť. *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 12, s. 1103.

⁴ MATHERN, V. Slovenské trestné právo (Perspektívy a vývojové trendy). *Právny obzor*. 1995, roč. 78, č. 4, s. 309–320.

stanovila výšku škody pevnou sumou a tá sa od roku 2006 nezmenila, teda nevzala do úvahy ani infláciu ani výšku minimálnej či priemernej mzdy.

Z hľadiska depenalizácie rekodifikácia priniesla dva nové druhy trestov, trest domáceho väzenia a trest povinnej práce, do ktorých mnohí oprávneni vkladali nádeje, že by mohli znamenať postupný príklon slovenskej trestnej politiky k restoratívnej justícii. Restoratívna justícia je „*zameraná proti nespravodlivosti [...] , cieľom restoratívnej justície je: posilnenie spravodlivosti a zníženie kriminality*“.⁵ Z hľadiska terminologického sa restoratívna justícia stala všeobecne používaným termínom v trestnom súdnictve (a rovnako tak aj v iných súdnych systémoch), pričom táto zvyrazňuje pred samotným potrestaním páchateľa predovšetkým restoráciu poškodeného a spoločnosti.⁶ Týchto optimistov veľmi rýchlo schladil predkladateľ návrhu rekodifikácie Trestného zákona, vtedajší minister spravodlivosti Daniel Lipšic, keď uviedol (a uvádzal to celkom pravidelne) k dekriminalizácii, čím však zároveň udal aj trend depenalizácie, nasledovné vyjadrenie: „*Akademická verejnosť desiatky rokov hovorí o dekriminalizácii. Je to prejav t'ažko pochopiteľnej tolerancie k násiliu. Ak niekto tvárou v tvár nárastu násilných deliktov a ich brutality volá po dekriminalizácii, tak to môže byť len prejav teoretickej odtrhnutosti od reálneho života.*“⁷ Lenže rekodifikácia neostala len pri náraste trestných sadziieb za násilné trestné činy, ale urobila tak paušálne, pričom trestné sadzby výrazne zvýšila aj pri majetkových a hospodárskych trestných činoch. Veď v najzávažnejších skutkových podstatách trestných činov krádeže či podvodu je trestná sadzba stanovená v rozpätí 10 až 15 rokov a za najzávažnejšiu skutkovú podstatu trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti v rozpätí 12 až 20 rokov. V najprísnejších skutkových podstatách sa pritom najčastejšie objavujú kvalifikačné znaky ako škoda veľkého rozsahu, ktorá je na úrovni 133 000 €, či spáchanie trestného činu zločineckou skupinou, čo pri neustále voľnejšom a voľnejšom výklade dnes žiaľ na Slovensku znamená, že zločin bol spáchaný aspoň tromi osobami, plánovite a koordinovane s aspoň nejakými známkami štruktúrovanosti skupiny (toto samozrejme nie je legálna definícia).

⁵ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 2015, s. 15.

⁶ LIEBMAN, M. *Restorative justice / how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012, s. 25–35.

⁷ Rozhovor s podpredsedom vlády a ministrom spravodlivosti SR JUDr. Danielom Lipšicom o rekodifikácii Trestného zákona. *PAFUK – časopis študentov Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: ELSA Bratislava, 2004, roč. 13, č. 44, s. 8.

Cieľmi tohoto článku je komparatívnou metódou analyzovať trestné sadzby za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy s okolitými štátmi s vyspelou mierou demokracie, ďalej porovnať priemerné uložené tresty odňatia slobody za vybrané ekonomické trestné činy a za vybrané násilné trestné činy a na základe týchto dvoch analýz navrhnúť úpravu de lege ferenda z hľadiska trestania majetkových a hospodárskych trestných činov primárne v Slovenskej republike, ale so všeobecnou celosvetovou využiteľnosťou.

2 K štatistickým ukazovateľom vzťahujúcim sa na trestanie majetkových a hospodárskych trestných činov

Nakoľko samotný navrhovaný koncept systému trestania majetkových a hospodárskych trestných činov, ktorý je ťažiskovým predmetom predkladaného príspevku, musí byť náležite odôvodniteľný, základ takejto argumentácie je identifikovateľný jednak v hodnotovom nastavení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej „Trestný zákon“ alebo „TZ“), rovnako tak v elementárnych štatistických ukazovateľoch.

V prvom rade, pokiaľ hovoríme o hodnotovom nastavení Trestného zákona, tento je v generálnej rovine identifikovateľný z trestnej politiky Slovenskej republiky (v konečnom dôsledku aj prístupom zákonodarcu k zoradeniu jednotlivých hláv v osobitnej časti Trestného zákona, vychádzajúc z významu chráneného záujmu), in concreto by však mal byť identifikovateľný aj z konkrétnych ustanovení toho ktorého právneho predpisu, v našom prípade z ustanovení Trestného zákona, rovnako tak z jeho jednotlivých novelizácií.

V danom rámci si však z hľadiska systému nastavenie trestania majetkových a hospodárskych trestných činov dovoľíme konštatovať, že pomyselná hodnotová mapa Trestného zákona má zreteľné „trhliny“, pokiaľ sú práve tresty za majetkové a hospodárske trestné činy rádovo prísnejšie, ako je tomu v prípade trestných činov, ktorých objekt je z hľadiska hodnotového (v zmysle zaradenia do rámca osobitnej časti Trestného zákona) právne významnejší, resp. pokiaľ je uvedená kategória trestných činov trestaná na úrovni násilnej trestnej činnosti (prípadne aj v danom rámci prísnejšie). V našich

prístupoch totiž vychádzame z toho, že hodnotové nastavenie Trestného zákona by malo byť identifikovateľné aj v rámci konkrétností, resp. vlastných súvzťahností, to však nutne nemusí znamenať, že takéto nastavenie bude vyjadriteľné aj matematicky.

Za základný cieľ si preto nemôžeme klásť nič iné, ako hodnotové zosúladienie ustanovení Trestného zákona (osobitne pokiaľ ide o jeho osobitnú časť), a to jednak navonok (v zmysle vzájomného vzťahu jednotlivých hláv osobitnej časti Trestného zákona), ale tak isto aj dovnútra, pod čím možno rozumieť záujem aj na vnútornom zosúladiení trestných sadziieb vo vzťahu k majetkovým a hospodárskym trestným činom, pričom jedným z východísk je samotný účel trestu. V zmysle relevantnej doktríny (v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky) sa východiská týkajúce sa účelu trestu prakticky prekrývajú, a to v tom zmysle, že „účelom trestu je ochrana spoločnosti pred páchatelom trestného činu vyjadrená vo forme represie“,⁸ resp. že „[h]lavním účelom trestu je ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachatelí, která se uskutečňuje prostřednictvím speciální (individuální) a generální prevence. Do takto chápaného účelu trestu se zároveň promítá i myšlenka odplatného trestu“.⁹ V rámci nemecky hovoriacich krajín sa v súvislosti s účelom trestu dostáva do popredia tzv. teória zjednotenia (Vereinigungstheorien), prostredníctvom ktorej sú odstraňované nedostatky absolútnej a relatívnej teórie. Pod teóriami zjednotenia možno rozlišovať teórie odvetné a preventívne, pričom preventívne teórie sa v takmer absolútnej miere zbavujú prvku pomsty, čím sa stávajú tieto teórie vnímania účelu trestu vhodnejšími.¹⁰

Ako prvý zo štatistických ukazovateľov využijeme porovnanie trestných sadziieb za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy v Slovenskej republike a v zahraničí. Predmetné poukázanie má svoj význam primárne v rovine de lege ferenda, nakoľko si plne uvedomujeme, že nie každý inštitút

⁸ Komentár k § 34. In: BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon, Všeobecná časť, Komentár, I. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Dostupné z: <https://www.beck-online.sk/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgbpxg-327mvvxunropj5f6mrqga2v6mzqgbpxazrtgq> [cit. 10. 3. 2023].

⁹ Komentár k § 36. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 490.

¹⁰ § 2: Zweck und Rechtfertigung von Strafe und Maßregeln. *Albert-Ludwigs-Universität Freiburg* [online]. Dostupné z: <https://strafrecht-online.org/lehre/ws-2021/strafrecht-at/%C2%A7%202%20-%20Zweck%20und%20Rechtfertigung%20von%20Strafe%20und%20Ma%C3%9Fregeln%20KK%2034-50.pdf> [cit. 11. 3. 2023].

obsiahnutý v zahraničnej právnej úprave musí byť automaticky aplikovateľný aj v podmienkach Slovenskej republiky (nakoľko jeho význam a použiteľnosť závisí od inštitútov a nástrojov obsiahnutých v tom ktorom právnom predpise ako celku). Z takéhoto náhľadu si však môžeme zobrat' nie len inšpiráciu vo vzťahu k nastaveniu budúcej právnej úpravy, ale napr. aj to, akým spôsobom sú v tom ktorom právnom predpise premietnuté prvky restoratívnej justície (čo je typický príklad pre právnu úpravu v Rakúsku alebo v Nemecku). Práve uvedené by malo predstavovať cieleň stav.

Tabuľka č. 1: Porovnanie trestných sadziieb za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy v Slovenskej republike a v zahraničí.

Trestný čin	Súčasnú trestnú sadzbu v T'Z	Trestné sadzby navrhované novelou ¹¹	Česká republika	Rakúsko	Nemecko
Podvod (§ 221)	0–2 roky (malá škoda) 1–5 rokov (väčšia škoda) 3–10 rokov (značná škoda) 10–15 rokov (škoda veľkého rozsahu)	0–2 roky (malá škoda) 1–5 rokov (väčšia škoda) 3–10 rokov (značná škoda) 5–15 rokov (škoda veľkého rozsahu) 7,5–15 rokov (mimoriadne veľká škoda) 7–15 rokov (nebezpečné zoskupenie)	0–2 roky/ zákaz činnosti/ prepadnutie vecí 6 mes. – 3 roky 1–5 rokov/ peňažný trest 2–8 rokov 5–10 rokov	0–3 mes., 240–300 tis. € 0–6 mes., 1 440 – 1 800 000 € 0–3 roky 6 mes. – 5 rokov 1–10 rokov	0–5 rokov, peňažný trest 6 mes. – 10 rokov 1–10 rokov
Machinácie pri verejnom obstarávaní (§ 266)	6 mes. – 3 roky (bez rozsahu škody) 2–8 rokov (značná škoda) 7–12 rokov (veľká škoda)	0–4 roky (bez rozsahu škoda) 1–8 rokov (značný prospech/škoda) 5–12 rokov (veľký prospech/škoda) 7,5–12 rokov (mimoriadne veľká škoda) 7–12 rokov (nebezpečné zoskupenie)	6 mes.–3 roky 2–8 rokov 2–8 rokov 3–10 rokov	0–2 roky 0–3 roky	0–5 rokov, peňažný trest

Zdroj: vlastné zisťovanie

¹¹ Trestné sadzby navrhované novelou pripravovanou Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky na prelome rokov 2022/2023. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné z: <https://hsr.rokovania.sk/42382023/?csrt=10004679067501194290> [cit. 5. 3. 2023].

Hoci by predložená tabuľka mohla byť odmietnutá s argumentom, že ide o nesúvisiace údaje, ktoré sú v konečnom dôsledku odrazom nastavenia príslušného právneho predpisu trestného práva hmotného v sledovaných štátoch, dovoľme si nesúhlasiť. V podmienkach Slovenskej republiky je veľkým „trendom“ riešiť nárast kriminality prostredníctvom zvyšovania trestných sadzieb trestu odňatia slobody. To však následne znamená, že prístupy hlásiace depenalizáciu sú len prístupmi deklarovanými (obdobne by bolo možné konštatovať aj v súvislosti so systémom restoratívnej justície). Domnievame sa, že ak má byť vodiacim prvkom trestnej politiky (a predovšetkým nastavenia Trestného zákona) aplikovanie prístupov restoratívnej justície, z Trestného zákona by to malo byť zreteľné. A to nie len v rámci nastavenia právnej úpravy alternatívnych trestov, ale predovšetkým posunom od vnímania, že trest odňatia slobody je primárnym a generálnym trestom. Do popredia by preto mal byť posúvaný práve význam trestov nespojených s odňatím slobody (a na to nadväzujúce subsidiárne postavenie trestu odňatia slobody), rovnako tak napríklad osobitný prístup k trestaniu prvopáchateľov.

Pokiaľ si máme z vykonaného prieskumu právnych úprav vziať základné východiská, ktoré by mohli slúžiť ako inšpirácia pre nastavenie právnej úpravy, jednoznačne by to bolo aplikovanie prvkov restoratívnej justície na strane jednej, na strane druhej prehĺbenie významu súdnej individualizácie trestu (a to pomerne jednoducho prostredníctvom nastavenia väčšieho rozpätia hornej a dolnej hranice zákonom ustanovenej trestnej sadzby – teda prostredníctvom zákonnej individualizácie). Hoci je v podmienkach Trestného zákona výrazným obmedzením aplikovania prvkov restoratívnej justície ust. § 34 ods. 6 druhá veta TZ,¹² nejde ani zďaleka o problém jediný, problémom ešte výraznejším je akési sekundárne postavenie alternatívnych trestov (ktoré sú vnímané skôr ako nutnosť, nie ako adekvátny prvok právneho systému). Domnievame sa preto, osobitne vo sfére majetkových a hospodárskych trestných činov, že ako primárny prvok by mali vystupovať tresty nespojené s odňatím slobody, pričom jedným z vlastných

¹² Uvedené ustanovenie § 34 ods. 6 druhá veta TZ znie: „Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody, ak tento zákon neustanovuje inak. „

návrhov je aj možné nastavenie rozsahu trestnej sadzby vybraných alternatívnych trestov, pokiaľ ide o vyššiu závažnosť spáchanej trestnej činnosti (napr. z dôvodu dosiahnutia určitej hranice škody v rámci kvalifikovaných trestných činov).

Z hľadiska štatistických ukazovateľov, ktoré majú význam v spojitosti s poukázaním na potrebu úpravy nastavenia trestných sadzieb trestu odňatia slobody majetkových a hospodárskych trestných činov v Slovenskej republike, môže byť kritériom aj porovnanie priemernej uloženej dĺžky trestu odňatia slobody pri vybraných trestných činoch. Vzorkou sa v našom prípade stali vybrané trestné činy proti životu a zdraviu, majetkové a hospodárske trestné činy (konkrétne trestné činy úkladnej vraždy, vraždy, usmrtenia, ublíženia na zdraví [úmyselná forma s následkom ťažkej ujmy na zdraví], podvodu, legalizácie výnosu z trestnej činnosti, skrátenia dane a poistného a daňového podvodu).

Bázou pre výskum boli štatistické údaje poskytnuté zo strany Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky,¹³ pričom autori vychádzali z dĺžky uloženého nepodmienečného trestu odňatia slobody (sledovaným obdobím sa stali roky 2020–2023, pričom rozhodujúcim momentom bol dátum nástupu trestu).

Základným účelom bolo vyvodenie záverov, aké sú priemerné dĺžky uložených trestov odňatia slobody za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy v komparácii s vybranými trestnými činnosťami proti životu a zdraviu, pričom tieto môžu slúžiť ako významné kritérium vo vzťahu k otázke nastavenia trestných sadzieb za majetkové a hospodárske trestné činy. Základnou hypotézou bolo to, že priemerná dĺžka trestu odňatia slobody ukladaná v sledovanom období za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy bude kratšia ako v prípade trestných činov proti životu a zdraviu (najvýraznejšie vo vzťahu k trestnému činu úkladnej vraždy a vraždy), najmä s ohľadom na hodnotové nastavenie Trestného zákona (rovnako s ohľadom na vnútornú podmienenosť jednotlivých hláv osobitnej časti Trestného zákona).

¹³ Predmetné údaje boli autorom poskytnuté v anonymizovanej podobe v súvislosti s memorandom o spolupráci medzi Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže a Univerzitou Komenského v Bratislave, a to na základe individuálneho vyžiadania.

Ako je viditeľné z údajov uvedených nižšie, vyslovená hypotéza sa potvrdila len z časti. V zmysle očakávaného záveru sa priemerná dĺžka uloženého trestu odňatia slobody v prípade trestného činu úkladnej vraždy ustálila na hodnote 20,34 roka (vzorku predstavovalo 32 odsúdených), v prípade trestného činu vraždy išlo o hodnotu 15,58 roka (vzorku predstavovalo 105 odsúdených). Z trestných činov proti životu a zdraviu bol predmetom skúmania aj trestný čin usmrtenia, kde predstavovala priemerná dĺžka uloženého trestu odňatia slobody 4,85 roka (vzorka 43 odsúdených), a trestný čin ublíženia na zdraví (úmyselná forma s následkom ťažkej ujmy na zdraví), s hodnotou 5,71 roka (vzorka 211 odsúdených).

Z vybraných ekonomických a hospodárskych trestných činov bol predmetom skúmania trestný čin podvodu s priemernou dĺžkou uloženého trestu odňatia slobody 6,4 roka (vzorka 264 odsúdených), trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti s priemernou dĺžkou uloženého trestu odňatia slobody 7,23 roka (vzorka 19 odsúdených), trestný čin skrátenia dane a poistného s priemernou dĺžkou uloženého trestu odňatia slobody 5,52 roka (vzorka 39 odsúdených) a trestný čin daňového podvodu s priemernou dĺžkou uloženého trestu odňatia slobody 6,08 roka (vzorka 8 odsúdených).

Z popísaného potom vyplýva, že priemerná dĺžka ukladaného trestu odňatia slobody za vybrané majetkové a hospodárske trestné činy v sledovanom období prevyšuje takmer vo všetkých prípadoch (s výnimkou trestného činu skrátenia dane a poistného v komparácii so sledovaným trestným činom ublíženia na zdraví) priemernú dĺžku ukladaného trestu odňatia slobody za vybrané trestné činy proti životu a zdraviu (pochopiteľne s výnimkou trestných činov úkladnej vraždy a vraždy). Z nadobudnutých výsledkov si samozrejme nedovoľíme vysloviť jednoznačnú tézu, že trestné činy majetkové a hospodárske sú v priemere trestane prísnejšie ako vybrané trestné činy proti životu a zdraviu (kde sú predmetom ochrany práve najvýznamnejšie chránené záujmy – život a zdravie), dovoľíme si však konštatovať, že naše zistenia k uvedenému tvrdeniu smerujú. Je potom otázkou na zákonodarcu, či je takýto prístup (resp. výsledok) správny, či náležite odráža trestnú politiku Slovenskej republiky a či v konečnom dôsledku odráža hodnotové nastavenie Trestného zákona. Z daného uhla pohľadu si dovoľíme tvrdiť, že nie.

3 Ideálna právna úprava trestania majetkových a hospodárskych trestných činov

Na základe vyššie uvedených poznatkov si dovoľíme navrhnúť podľa nás ideálny model trestania majetkových a hospodárskych trestných činov, ktorý sme sa do určitej miery snažili presadzovať aj v rámci medzirezortného pripomienkového konania k novele Trestného zákona z prelomu rokov 2022 a 2023, žiaľ skôr neúspešne. Model je však všeobecne využiteľný nielen v podmienkach Slovenskej republiky.

Za ideálny návrh trestných sadzieb trestu odňatia slobody za majetkové a ekonomické trestné činy, aj so zohľadnením faktu, že je vhodné pri týchto trestných činoch formulovať viac kvalifikovaných skutkových podstatí stratifikovaných podľa výšky škody, považujeme tento:

- základná skutková podstata 0 až 2 roky,
- prvá kvalifikovaná skutková podstata (ods. 2) pri 5 odsekových §§ – 6 mesiacov až 3 roky,
- prvá kvalifikovaná skutková podstata (ods. 2) pri 4 odsekových §§ (druhá kvalifikovaná skutková podstata, ods. 3 pri 5 odsekových §§) – 1 rok až 5 rokov,
- druhá kvalifikovaná skutková podstata (ods. 3) pri 4 odsekových §§ (druhá kvalifikovaná skutková podstata, ods. 4 pri 5 odsekových §§) – 2 roky až 8 rokov,
- tretia kvalifikovaná skutková podstata (ods. 4) pri 4 odsekových §§ (druhá kvalifikovaná skutková podstata, ods. 5 pri 5 odsekových §§) – 5 rokov až 10 rokov.

Zároveň navrhujeme upraviť systém trestov pri majetkových a hospodárskych trestných činoch (možno aj všeobecne s výnimkou závažných násilných trestných činov, závažných drogových trestných činov a možno aj trestných činov proti republike) na nasledujúcich princípoch:

1. Jasné zdefinovanie, že alternatívne tresty, ktorými sú peňažný trest, trest domáceho väzenia a trest povinnej práce sú pri správnej individualizácii vhodné ako rovnocenná alternatíva trestu odňatia slobody pri akýchkoľvek skutkových podstatách trestných činov proti majetku a hospodárskych trestných činov, s čím súvisí aj stanovenie rozpätia

ich trestných sadziieb tak, aby boli v nižšej výške použiteľné pri menej závažných skutkových podstatách trestných činov a vo vyššej výške použiteľné pri závažnejších skutkových podstatách trestných činov.

2. V prípade výšky peňažného trestu by jeho najvyššia sadzba mala byť na úrovni 5 000 000 €, v prípade trestu povinnej práce by jeho najvyššia trestná sadzba mala byť 1 200 hodín a bolo by ich možné vykonať v priebehu štyroch rokov, v prípade trestu domáceho väzenia by jeho najvyššia trestná sadzba mala byť päť rokov.
3. K týmto alternatívnym trestom by ako fakultatívny vedľajší trest odňatia slobody mohol byť uložený krátkodobý nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní maximálne troch týždňov, ktorý by predstavoval skúsenostnú ukážku pre páchatel'ov majetkových a hospodárskych trestných činov, aké to je byť vo výkone trestu odňatia slobody, čo sa im stane, ak budú v páchaní trestnej činnosti pokračovať. Premisa o účinnosti tohoto trestu je postavená na tom, že mnohí páchatelia trestných činov, zvlášť zložitejších majetkových a hospodárskych, sú v osobnom živote nezvyknutí na nepohodlie, a tak im prežitie niekoľkých týždňov vo väzenskom prostredí môže v prevýchove pomôcť v kombinácii s iným druhom trestu viac, než dlhodobý pobyt vo väzení, ktorý je spravidla spojený so zvykom na prostredie, prípadne s prispôbením sa spoluväzňom a naučením sa od nich novým metódam páchania trestnej činnosti.
4. Prvopáchatel'om majetkových a hospodárskych trestných činov by boli obligatórne ukladané alternatívne tresty, prípadne s fakultatívnym krátkodobým nepodmienečným trestom odňatia slobody, nebolo by im možné uložiť trest odňatia slobody v nepodmienečnej podobe (okrem krátkodobého trestu). Fakultatívny vedľajší trest odňatia slobody by predstavovalo aj uloženie trestu odňatia slobody, ktoré by bolo podmiennečne odložené, v prípade najmenej závažných skutkových podstát by postačovalo ako hlavný trest, bez súčasného uloženia alternatívneho trestu.
5. Bez ohľadu na druh a výšku trestu by prvopáchatelia majetkových a hospodárskych trestných činov boli zapojení do vhodných preventívnych programov a pod dohľadom mediáčného a probačného úradníka.

6. Recidivisti, ktorí by spáchali majetkový alebo hospodársky trestný čin (teda recidivisti podľa druhového objektu trestného činu) do desiatich rokov odo dňa nadobudnutia právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku za majetkový alebo hospodársky trestný čin, by boli odsúdení na nepodmienečný trest odňatia slobody.

4 ZÁVER

V predchádzajúcich častiach sme navrhli podľa nás ideálny model fungovania trestnej politiky vo vzťahu k majetkovým a hospodárskym trestným činom, ktorý je aplikovateľný prakticky v každom štáte, pričom podnetom pre jeho vytvorenie sa stal drakonický model trestania týchto trestných činov v Slovenskej republike (v praxi trestajúci úmyselnú ťažkú ujmu na zdraví miernejšie ako podvod), ktorý sme komparovali s omnoho miernejšími trestnými sadzbami v okolitých demokratických štátoch. Napriek veľkej snahe značnej, ba dokonca si dovoľujeme tvrdiť, že prevažnej, časti odbornej a vedeckej verejnosti na Slovensku sa myšlienky na výraznejšie zníženie trestných sadzieb za majetkové a hospodárske trestné činy nepodarilo presadiť do pripravovanej novely Trestného zákona z prelomu rokov 2022 a 2023.

Dôvody, pre ktoré sa to nepodarilo, však „vyrážajú dych“, pretože nie sú založené na odborných argumentoch z hľadiska predchádzania trestnej činnosti a náprave páchatel'ov, ale na procesných dôvodoch, ktoré s účelom trestu veľa spoločného nemajú a ktoré boli spôsobilé politicky blokovat' snahy o spravodlivejšiu právnu úpravu. Tlmočil ich priamo riaditeľ Národnej kriminálnej agentúry (NAKA), pán Daňko, keď na odborných novelizačných fórach uviedol, že väčšie znížovanie trestných sadzieb neprihádza do úvahy, pretože orgány činné v trestnom konaní potrebujú vysoké trestné sadzby ako predpoklady pre vytváranie dôkazov, konkrétne z dôkazných prostriedkov, ktorými sú výsluchy spolupracujúcich obvinených, ktorých v ostatnej dobe zľudovene nazývame kajúcnici. Bez nich vraj bude práca našich orgánov činných v trestnom konaní zásadne oslabená. Túto tézu považujeme za v právnom štáte neprijateľnú a keď si k tomu pridáme fakt, že na Slovensku v ostatnej dobe postačuje OČTK na podanie obžaloby výpoveď kajúcnika ako jediný relevantný dôkaz, čo je mimochodom

v príkrom rozpore s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, neostáva nám iné než vysloviť obavu o charakter Slovenskej republiky ako právneho štátu.

References

- § 2: Zweck und Rechtfertigung von Strafe und Maßregeln. *Albert-Ludwigs-Universität Freiburg* [online]. Dostupné z: <https://strafrecht-online.org/lehre/ws-2021/strafrecht-at/%C2%A7%20%20-%20Zweck%20und%20Rechtfertigung%20von%20Strafe%20und%20Ma%C3%9Fregeln%20KK%2034-50.pdf> [cit. 11. 3. 2023].
- Dôvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. *EPI.sk* [online]. [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-300-2005-Z-z.htm>
- Komentár k § 34. In: BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon, Všeobecná časť, Komentár, I. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0. Dostupné z: <https://www.beck-online.sk/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgbpxg-327mvvxunropj5f6mrqga2v6mzqgbpxazrtgq> [cit. 10. 3. 2023].
- Komentár k § 36. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- LIEBMANN, M. *Restorative Justice – How it works*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2007, 472 s. ISBN 978-1-84310-074-4.
- MATHERN, V. Slovenské trestné právo (Perspektívy a vývojové trendy). *Právny obzor*. 1995, roč. 78, č. 4, s. 309–320.
- MATHERN, V. Aké budú nové trestnoprávne kódexy? (Úvahy nad návrhmi nového Trestného zákona a Trestného poriadku). 2. časť. *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 12, s. 1099–1112.
- Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné z: <https://hsr.rokovania.sk/42382023-/?csrt=10004679067501194290> [cit. 5. 3. 2023].
- PAFUK – časopis študentov Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava: ELSA Bratislava, 2004, roč. 13, č. 44.

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M. *Restoratívna justícia*.
Praha: Leges, 2015, 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8.

Contact – email

eduard.burda@flaw.uniba.sk; stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

ŠTRUKTÚRA A ALGORITMUS VÝPOČTU VÝŠKY ŠKODY PRI TRESTNOM ČINE MACHINÁCIE PRI VEREJNEJ DRAŽBE, PODĽA § 266 TRESTNÉHO ZÁKONA

Structure and Algorithm for Calculating the Amount
of Damages for the Crime of Machinations at Public
Auction, According to Section 266 of the Criminal Code

Sergej Romža

Právnická fakulta, Univerzita P. J. Šafárika Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

Škoda predstavuje ustanovený následok skutkovej podstaty trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 Trestného zákona, a teda predstavuje obligatórny pojmový znak predmetnej skutkovej podstaty. V tejto súvislosti vyvstáva interpretačný a aplikačný problém súvisiaci so štruktúrou a spôsobom výpočtu výšky tejto škody. Podstata avizovaného interpretačného a aplikačného problému spočíva v tom, či škodou je výlučne zisk (vypočítaný ako rozdiel medzi výnosmi a nákladmi súvisiacimi s realizáciou predmetu zákazky) víťazného uchádzača alebo ako súčet zisku víťazného uchádzača a ujmy na zisku ďalších potenciálnych súťažiteľov ako tzv. potenciálny ušlý zisk.

Keywords in original language

Verejné obstarávanie; verejná dražba; škoda; prospech; poškodený; súťažiteľ; záujemca.

Abstract

Damage represents the established consequence of the crime machination in public procurement and public auction, according to § 266 of the Criminal Code, and thus represents an obligatory conceptual feature of the subject matter. In this context, there is interpretation and application problem

related to the structure and method of calculating the amount of this damage. The essence of the notified interpretation and application problem lies in whether the damage is exclusively the profit (calculated as the difference between revenues and costs related to the realization of the subject of the contract) of the winning bidder or as the sum of the profit of the winning bidder and damage to the profits of other potential competitors such as the potential lost profit.

Keywords

Procurement; Public Auction; Damage; Benefit; Aggrieved; Competitor; Candidate.

1 ÚVODOM

Zákonodarca považuje ochranu hospodárskej súťaže, ako atribútu trhovej ekonomiky, za tak významnú, že ju normatívne reglementuje (poskytuje ochranu) aj v Ústave Slovenskej republiky¹ (ďalej „Ústava SR“) v čl. 55 ods. 1, ods. 2.

Podľa čl. 55 ods. 1 Ústava SR „*hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky*“.

Podľa čl. 55 ods. 2 Ústava SR „*Slovenská republika chráni a podporuje hospodársku súťaž. Podrobnosti ustanoví zákon*“.

Trhová ekonomika je v istom zmysle identifikovateľná so slobodou – priestorom na realizáciu jednotlivca v ekonomickej oblasti. Predstavuje základný východiskový bod fungovania hospodárskych vzťahov v spoločnosti.² Vývoj ekonomických vzťahov má prioritne usmerňovať konkurencia na trhu. Tá stavia na komponente súťaže.³ Hospodárska súťaž je nepostrádateľná pre trhovú ekonomiku.

Podpora a ochrana hospodárskej súťaže spočíva v prijímaní a uplatňovaní opatrení, ktoré zabezpečia aby každý súťažiteľ stále pociťovať súťažný tlak. Ak sa súťažiteľ dostane do pozície, že tlak súťaže, a v dôsledku toho

¹ Zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov.

² CAPEKOVÁ, J. Základné princípy a charakteristika sociálneho právneho štátu. In: *Právny obzor*. 2002, s. 78.

³ Porov. Nález ÚS SR zo dňa 24. 6. 1998, sp. zn. PL ÚS 13/97.

neustálu nutnosť súťaženía, prestane pocit'ovať, inými slovami, ak dospeje k poznaniu, že má na relevantnom trhu bezkonkurenčné postavenie, potom podpora a ochrana hospodárskej súťaže zlyháva.⁴

Prostriedky, prostredníctvom ktorých štát podporuje, ale predovšetkým chráni hospodársku súťaž nadobúdajú prierezový (interdisciplinárny) charakter.

Primárnym prostriedkom ochrany hospodárskej súťaže je osobitný *zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže*, v ktorom zákonodarca ochranu hospodárskej súťaže rieši systémovo a komplexne. Označený osobitný zákon však nie je jediným, či vylúčnym prostriedkom – normatívnym nástrojom ochrany trhovej ekonomiky, nakoľko ideovo na neho nadväzuje aj reglementácia nekalej súťaže a právnych prostriedkov proti nekalej súťaži, obsiahnutá v Obchodnom zákonníku, pritom zmyslom právnej regulácie nekalosúťažného konania je zákaz neférovej súťaže.

Svojou povahou, najzávažnejšie excesy z normatívnej reglementácie poskytujúcej ochranu hospodárskej súťaže, postihuje trestné právo prostredníctvom skutkových podstat trestných činov, ktoré sú systémovo normatívne ukotvené v piatej hlave, marginálne označenej ako „*Trestné činy hospodárske*“ v osobitnej časti Trestného zákona (zákona č. 310/2005 Z. z.).

Trestné činy hospodárske tvoria významnú súčasť Trestného zákona, i v demokratickej spoločnosti založenej, pokiaľ ide o ekonomiku, na trhovom hospodárstve, nakoľko je potrebné zaistiť adekvátnu trestnoprávnú ochranu ekonomiky pred trestnou činnosťou, a tým taktiež ochranu hospodárskeho mechanizmu a systém ekonomických vzťahov. Hospodárska trestná činnosť je považovaná aj v krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou, za závažný spoločenský a trestno – politický problém.⁵

Podľa *odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12 o hospodárskych trestných činoch*, sa za hospodárske trestné činy považujú *kartelové trestné činy, podvodné praktiky a zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými spoločnosťami*, vytváranie falošných firiem, falšovanie záznamov

⁴ OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I.* Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2021, s. 751.

⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákonník II. § 140 až 421. Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2107.

o balanciách spoločnosti, porušovanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov zo strany spoločnosti, podvádzanie spotrebiteľov a nekalá súťaž.

Medzi hospodárske trestné činy patria činy páchané prevažne alebo výlučne v sfére ekonomiky, spravidla motivované snahou o dosiahnutie vyšších neoprávnených alebo priamo nedovolených ziskov, napadajúcich nielen individuálne ekonomické záujmy, ale často aj základy trhového hospodárskeho systému. K ich postihu, je však súčasne nevyhnutne pristupovať citlivo s vedomím toho, že nie je žiaduce nevhodne narušovať zdravú hospodársku súťaž a sankcionovať podstupovanie s ňou spojených obvyklých hospodárskych rizík. Vzhľadom na uvedené, je namieste vo vzťahu k nej dôsledne uplatňovať zásadu subsidiarity trestnej represie a z nej vyplývajúci princíp trestného postihu ako ultima ratio len v prípadoch, v ktorých zlyhávajú alebo nie sú dostatočne účinné, iné prostriedky ekonomickej regulácie a donútenia, vyplývajúce z mimotrestných právnych odvetví.⁶

2 Trestnoprávna charakteristika trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 trestného zákona

Podľa § 266 ods. 1 Trestného zákona (ďalej „Tr. zák.“) „*keď v súvislosti s verejným obstarávaním alebo verejnou dražbou, v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému prospech, koná v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom o verejnom obstarávaní alebo verejnej dražbe alebo dojedná niektorému súťažiteľovi alebo účastníkovi verejnej dražby prednosť alebo výhodnejšie podmienky na úkor iných súťažiteľov verejnej dražby*“.

Objektom tohto trestného činu je ochrana a riadny priebeh verejného obstarávania a verejnej dražby, zmyslom ktorých je snaha uzatvoriť zmluvu na predmet plnenia za čo najlepších podmienok pre obstarávateľa, resp. dražiteľa, pri dodržaní postupu, ktorý je rovnaký pre všetkých súťažiteľov.

⁶ DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zločinnik. Komentář. II. Díl.* Praha: Wolters Kluwer.

Objektivna stránka predmetného trestného činu spočíva v naplnení niektorej z nasledovných alíní (alternatívne):

- a) v konaní, ktoré je v rozpore so všeobecne záväzným predpisom o verejnom obstarávaní alebo verejnej dražbe, v súvislosti s verejným obstarávaním alebo verejnou dražbou.
- b) v dojednávani niektorému súťažiteľovi alebo účastníkovi verejnej dražby prednosť alebo výhodnejšie podmienky na úkor iných súťažiteľov alebo účastníkov verejnej dražby.⁷

Verejným obstarávaním je podľa § 2 zákona č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „ZoVerObst“), súbor pravidiel a postupov podľa ZoVerObst, ktorými sa zadávajú zákazky na dodanie tovaru, zákazky na uskutočnenie stavebných prác, zákazky na dodanie služieb a súťaž návrhov.

Verejnou dražbou je podľa § 2 písm. a) zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o Notároch a notárskej činnosti, v znení neskorších predpisov (ďalej „ZoDD“), verejné konanie, ktorého účelom je prechod vlastníckeho práva alebo iného práva k predmetu dražby, konané na základe návrhu navrhovateľa, pri ktorom sa licitátor obracia na vopred neurčený okruh osôb prítomných na vopred určenom mieste s výzvou na podávanie ponúk, pri ktorom na osobu, ktorá urobí najvyššiu ponuku, prejde príklepom licitátora vlastnícke alebo iné právo k predmetu dražby alebo verejné konanie, ktoré bolo licitátorom ukončené z dôvodu, že nebolo urobené ani najnižšie podanie.

Predmetné ust. § 266 Tr. zák., sa však nevzťahuje na verejnú súťaž podľa § 847 a nasl. Občianskeho zákonníka a ani na obchodnú verejnú súťaž, podľa § 281 a nasl. Obchodného zákonníka, nakoľko ust. 266 ods. 1 Tr. zák., expressis verbis hovorí výlučne o verejnom obstarávaní alebo verejnej dražbe, a preto nemožno prípadné trestnoprávne konsekvencie z neho vyplývajúce, extenzívnym výkladom uplatňovať aj na iné formy hospodárskej súťaže.

Súťažiteľom sa rozumie záujemca, ktorým je fyzická osoba, právnická osoba alebo skupina takýchto osôb, ktorá na trhu dodáva tovar, uskutočňuje stavebné práce alebo poskytuje službu a má záujem o účasť v užšej súťaži,

⁷ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. Diel. 1.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 735.

v rokovacom konaní alebo v súťažnom dialógu alebo si vo verejnej súťaži prevzala súťažné podklady (§ 13 ZoVerObst.).

Účastníkom verejnej dražby je osoba prítomná na dražbe, ktorá sa dostavila s cieľom urobiť podanie a splňa podmienky ustanovené ZoDD (§ 5 ods. 1 ZoDD).

Prednosťou sa má na mysli akékoľvek zvýhodnenie pred ostatnými súťažiteľmi alebo účastníkmi verejnej dražby, spadá sem aj časový predstih pred ostatnými súťažiteľmi tak, aby ponuka, resp. podanie takejto osoby bolo prvé a urobené skôr ako podanie ostatných súťažiteľov.

Pod pojmom **výhodnejšie podmienky**, sa rozumie akékoľvek zvýhodnenie určitého súťažiteľa alebo účastníka verejnej dražby, resp. súťažiteľov alebo účastníkov verejnej dražby.

Zo **subjektívnej stránky** sa vyžaduje úmyselné zavinenie.

K uvedenému sa žiada poznamenať, že predmetný trestný čin je koncipovaný ako tzv. pohnútkový čin, teda protiprávne konanie páchatel'a musí smerovať k spôsobeniu ustanoveného následku, vo forme škody alebo prospechu, aj keď pre naplnenie pojmových znakov predmetnej skutkovej podstaty (§ 266 ods. 1 Tr. zák.) následok v ustanovenej forme nemusí nastať.

Subjektom tohto trestného činu môže byť každá trestne zodpovedná osoba, teda subjekt je všeobecný.

Vzhľadom na tematické zameranie tohto príspevku sa žiada dodať, že pre naplnenie pojmových znakov **kvalifikovanej skutkovej podstaty** predmetného trestného činu, podľa § 266 ods. 2 písm. a) Tr. Zák., sa vyžaduje spôsobenie „značnej škody“ a podľa § 266 ods. 3 písm. a) Tr. Zák., spôsobenie „škody veľkého rozsahu“.

Pre úplnosť veci sa žiada priblížiť spôsob akým zákonodarca v slovenskom Trestnom zákone, definíčne vymedzil vo výkladových pravidlách, **pojmem škody**.

Podľa § 124 ods. 1 Trestného zákona „**škodou** sa na účely tohto zákona rozumie ujma na majetku alebo reálny úbytok na majetku, alebo na právach poškodeného alebo jeho iná ujma, ktorá je v príčinnej súvislosti s trestným činom, bez ohľadu na to, či ide o škodu na veci alebo na právach. **Škodou** sa na účely tohto zákona rozumie aj **získanie prospechu** v príčinnej súvislosti s trestným činom“.

Podľa § 124 ods. 2 Trestného zákona „*škodou sa rozumie, v zmysle odseku 1 aj ujma na zisku, na ktorý by poškodený inak vzhľadom na okolnosti a svoje pomery mal nárok alebo ktorý by mohol odôvodnene dosiahnuť*“.

3 Vybrané interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s odhaľovaním a objasňovaním trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 trestného zákona

V súvislosti s odhaľovaním a objasňovaním *trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 Trestného zákona*, vyvstávajú viaceré interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s pojmovými znakmi *škody*, resp. *prospechu*:

1. *predovšetkým aplikačná prax rieši právnu dilemu, komu svedčí status poškodeného subjektu, pri predmetnom trestnom čine, teda, či poškodeným subjektom je verejný obstarávateľ / dražiteľ alebo potenciálni súťažitelia/účastníci;*
2. *d'alsia právna dilema, s ktorou sa vysporiadaava aplikačná prax, spočíva v tom, či v prípade, ak sa do verejného obstarávania prihlási len jeden súťažiteľ/uchádzač, vzhľadom na absenciu referenčnej ponuky (neúspešného súťažiteľa/uchádzača), je možné spôsobenú škodu vyčíslit'.*
3. *v konečnom dôsledku, aktuálne aplikačná prax rieši právnu dilemu, akým spôsobom sa má postupovať pri vyčíslení výšky spôsobenej škody (spôsob výpočtu následku), ktorá je kvalifikačným znakom kvalifikovanej skutkovej podstaty predmetného trestného činu, podľa § 266 ods. 2 (značnej škody), ods. 3 (škody veľkého rozsahu), Trestného zákona, teda či možno pod pojmový znak „škody“ subsumovať tak škodu (tzv. klasickú škodu“), ako aj prospech, a pre tento prípad, jej výšku vypočítat' ako súčet výšky škody spôsobenej potenciálnemu súťažiteľovi a výšky prospechu, ktorý získal víťaz verejného obstarávania.*

ad 1.) Pokiaľ ide o prvý z avizovaných aplikačných problémov spočívajúci v tom, *komu svedčí status poškodeného subjektu, pri predmetnom trestnom čine, teda, či poškodeným subjektom je verejný obstarávateľ / dražiteľ*

alebo potenciálni súťažitelia/účastníci, Najvyšší súd SR (ďalej „NS SR“), vo svojom rozsudku, pod sp.zn. 5To 2/2018, kategoricky judikoval, že poškodeným subjektom sú výlučne potenciálni súťažitelia/účastníci verejného obstarávania, resp. dražby a nie verejný obstarávateľ, či dražiteľ. Prezentovaný právny záver argumentuje tým, že „predmetom ochrany tohto trestného činu nie sú majetkové práva verejného obstarávateľa, resp. dražiteľa, o čom svedčí systematické zaradenie predmetnej skutkovej podstaty (ktorá patrí medzi trestné činy proti hospodárskej disciplíne, podľa II. dielu V. hlavy Trestného zákona a nie medzi trestné činy proti majetku, podľa IV. hlavy Trestného zákona), ale predovšetkým doslovné znenie (dikcia) objektívnej stránky, ktorá v druhej a tretej alternatíve (alinei) výslovne trestá konanie spočívajúce „v dojednaní prednosti / výhodnejších podmienok, na úkor iných súťažiteľov/účastníkov“. Ďalej k uvedenému výstižne dodáva a poznamenáva, že ak teda zákonodarca postihuje konanie „na úkor iných súťažiteľov/účastníkov“, je zrejmé, že poškodeným subjektom nemôže byť verejný obstarávateľ / dražiteľ, ale práve títo iní, a to prípadne aj potenciálni súťažitelia/účastníci.

S prezentovaným právnym záverom, ako aj argumentáciou, ktorá je jeho súčasťou vzhľadom na jeho presvedčivosť je potrebné sa stotožniť. Na margo veci sa žiada dodať, že ide o rozhodnutie NS SR, v trestnej veci *JANUŠEK a spol.*, ktorým revidoval rozhodnutie Špecializovaného trestného súdu.

ad2.) Pokiaľ ide o ďalší avizovaný aplikačný problém spočívajúci v tom, *či v prípade, ak sa do verejného obstarávania prihlási len jeden súťažiteľ/uchádzač, je možné vyčíslit' spôsobenú škodu, ak teda absentuje referenčná ponuka neúspešného súťažiteľa/uchádzača*, Najvyšší súd SR v už citovanom rozhodnutí (sp.zn. 5To 2/2018), korigoval dovtedajšiu (predchádzajúcu) judikovanú prax NS SR, reprezentovanú predovšetkým uznesením NS SR z 23. novembra 2017, sp.zn. 4To 2/2017, keď judikoval, že v takýchto prípadoch, pre vyčíslenie takto spôsobenej škody je potrebné ustáliť, aký zisk by neúspešný súťažiteľ / uchádzač mohol dosiahnuť nebyť trestnej činnosti páchatela, pričom ziskom je treba rozumieť rozdiel medzi výnosmi a nákladmi súvisiacimi s realizáciou predmetu zákazky. V tejto súvislosti NS SR judikoval aj spôsob výpočtu (preukázania) takéhoto zisku (v prípade

absencie ponuky), a to na základe znaleckého dokazovania, ktorým možno odhadnúť „priemernú minimálnu hodnotu čistého zisku“, ktorý by súťažiteľia/uchádzači, v súvislosti s verejným obstarávaním / dražbou, mohli dosiahnuť. Sumarizačne možno konštatovať, že ide o tzv. obvyklý zisk.

Problém s praktickým uplatnením algoritmu výpočtu „obvyklého zisku“ uplatneným NS SR, v označenom rozhodnutí vyvstáva v situácii, keď neexistujú východiskové podklady pre znalecké naceňovanie výšky tohto „obvyklého zisku“, z dôvodu, že predmet verejného obstarávania (identických alebo porovnateľných vlastností – parametrov), nebol doposiaľ predmetom iného verejného obstarávania, teda neexistuje referenčný predmet verejného obstarávania, vo vzťahu, ku ktorému by bolo možné uplatniť tzv. komparatívnu metódu znaleckého stanovenia všeobecnej hodnoty obstarávaného tovaru alebo služby.

ad 3.) Pokiaľ ide o ostatný v avizovaných aplikačných a interpretačných problémov, *spočívajúci v spôsobe výpočtu výšky spôsobenej škody*, ktorá je kvalifikačným znakom tak kvalifikovanej skutkovej podstaty predmetného trestného činu, podľa § 266 ods. 2 písm. a) Tr. zák. (značnej škody) ako aj podľa § 266 ods. 3 písm. a) Tr. zák. (škody veľkého rozsahu), *teda, či možno pod pojmový znak „škody“, podľa označených ustanovení subsumovať tak škodu (tzv. klasickú škodu), ako aj prospech a pre tento prípad jej výšku vypočítat ako súčet výšky škody spôsobenej potenciálnemu uchádzačovi* (ide o tzv. obvyklý zisk, resp. priemernú minimálnu hodnotu čistého zisku) *a výšky prospechu, ktorý získal víťazný súťažiteľ* (ktorý je reprezentovaný tzv. čistým prospechom – maržou).

Podľa názoru Špecializovaného trestného súdu prezentovaného v rozsudku zo dňa 5. 10. 2021, pod sp. zn: BB-3 T/32/2019, zjednodušene povedané ÁNO. V tejto súvislosti Špecializovaný trestný súd je toho názoru, že nevyvodenie zodpovednosti za tento typ následku (rozumej za získaný prospech víťazným súťažiteľom) by bolo v rozpore minimálne s teleologickým výkladom zákona.

Podľa Špecializovaného trestného súdu prezentovaný právny záver je podporovaný aj gramatickým výkladom ust. § 124 ods. 1, ods. 2 Tr. zák., v ktorom sú obsiahnuté výkladové pravidlá vzťahujúce sa k definíčnému vymedzeniu pojmu „škoda“, ale rovnako tak aj pojmu prospech, keď podľa § 124

ods. 1 veta druhá Trestného zákona „škodou sa na účely tohto zákona rozumie aj získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom“.

V tejto súvislosti Špecializovaný trestný súd ďalej dôvodí, že „zákonodarca v tomto prípade nepoužíva vylučovaciu spojku ‚alebo‘, ale používa priradovaciu spojku ‚aj‘, ktorá je v rámci slovenskej gramatiky definovaná aj ako zlučovacia spojka a je synonymom spojky ‚a‘, pričom ak je použitá, ako v tomto prípade, oba následky (tzn. klasická škoda a prospech) sa spočítavajú.“

K spôsobu výpočtu výšky škody, podľa § 266 ods. 2 písm. a) Tr. zák., ako aj podľa § 266 ods. 3 písm. a) Tr. zák., teda z spôsobu výpočtu následku ako kvalifikačného znaku predmetných kvalifikovaných skutkových podstat, zaujal právny názor aj NS SR v už zmieňovanej trestnej veci *JANUŠEK a spol.*, keď judikoval, že „pri vyúslňovaní takto spôsobenej škody, nemožno vychádzať z dikcie ust. § 124 ods. 1 veta druhá Tr. zák., podľa ktorej sa škodou na účely tohto zákona rozumie aj získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom. Je tomu tak preto, lebo ponuka úspešného súťažiteľa (a teda v príčinnej súvislosti aj jeho prospech) by mohla byť v dôsledku zmanipulovaného verejného obstarávania / dražby výrazne vyššia / nižšia, ako ponuka neúspešného uchádzača. Inými slovami povedané, práve v dôsledku trestného konania páchatela (či už súťažiteľov, uchádzačov, resp. vyhlasovateľa), by mohol dôjsť k tzv. umelému navýšeniu (poníženiu víťaznej ceny a takto vygenerovaná cena však nemôže predstavovať škodu neúspešného súťažiteľa / uchádzača“.

K uvedenému NS SR ďalej dodáva, že „je preto presnejšie a aj právne správnejšie určovať výšku spôsobenej škody v intenciách § 124 ods. 2 Tr. zák., ako ujmu na zisku, na ktorý by poškodený mal vzhľadom na okolnosti a svoje pomery mal nárok alebo ktorý by mohol odôvodnene dosiahnuť“ (rozsudok NS SR, sp. zn. 5To 2/2018).

Sme toho názoru, že de lege lata, tzv. **klasická škoda a prospech**, predstavujú dve rôzne formy toho istého následku (teda tzv. **všeobecnej škody**).

V tejto súvislosti si dovoľíme polemizovať s tým, či je správne a dôvodné považovať prospech za osobitnú formu škody.

Sme toho názoru, že tak **škoda** ako aj **prospech** sa navzájom **líšia** svojou **podstatou** (povahou), ako aj **subjektom**, na ktoré sú naviazané.

Škoda, na účely Trestného zákona, vyjadruje určitú materiálnu alebo inmateriálnu ujmu na strane poškodeného na rozdiel od škody, **prospech** je to, čo páchatel získal trestným činom, teda jeho bezdôvodné obohatenie.

Z uvedených *dôvodov nejde o dve formy toho istého následku, ale ide o dva rôzne, navzájom si konkurujúce následky*, odhliadnuc od ich súčasného formálneho normatívneho ukotvenia ako toho istého následku, *ktoré z tohto dôvodu nemožno navzájom spočítat' a kumulovať, na účely stanovenia výšky škody ako kvalifikačného znaku kvalifikovaných skutkových podstát predmetného trestného činu*, podľa § 266 ods. 2 písm. a) ods. 3 písm. a) Trestného zákona.

Sme toho názoru, že prezentovaný právny záver je podporovaný aj gramatickým výkladom dikcie ust. § 266 ods. 1 Trestného zákona, teda základnej skutkovej podstaty predmetného trestného činu, ktorá indikované formy následku (škoda a prospech), ustanovuje alternatívne, čo možno dedukovať zo skutočnosti, že zákonodarca na ich vymedzenie použil vylučovaciu spojku „alebo“ a nie priradovaciu spojku „a“, prípadne inú priradovaciu spojku.

Inak povedané, zákonodarca trestnoprávne nepostihuje kumulatívne obe formy ustanoveného následku, a to ani vtedy ako v konkrétnom prípade dôjde k ich faktickej kumulácii škody (tzv. obvyklej marže) a prospechu (ako tzv. čistej marže dosiahnutej víťazom verejného obstarávania).

Sumarizačne tak možno konštatovať, že oba ustanovené následky, resp. sumy, ktoré tieto následky reprezentujú, nemožno navzájom spočítavať.

Nemožno sa v tejto súvislosti stotožniť ani s právnym názorom (záverom) prezentovaným Špecializovaným trestným súdom, že v prípade, ak by sa tzv. klasická škoda a prospech nespočítavali, by zostal bez trestnoprávneho následku (postihu) práve prospech, ktorý získal súťažiteľ, nakoľko získanie, resp. snaha o získanie neoprávneného majetkového prospechu spáchaným trestným činom, ktorý je súčasťou pojmu škoda v Trestnom zákone, je predsa predpokladom na uloženie peňažného trestu a trestu prepadnutia majetku, prostredníctvom ktorých možno tento prospech efektívne odčerpať.

4 Záver

Vzhľadom na narastajúcu dynamiku vývoja trhového hospodárstva a s tým súvisiacu štruktúrovanosť foriem jeho praktického uplatňovania, verejné

obstarávanie (verejné dražby) z toho nevynímajúc, priamo úmerne narastajú aj aplikačné a interpretačné problémy súvisiace s trestnoprávnym postihovaním excesov riadneho trhového hospodárstva, vrátane interpretačných a aplikačných problémov vzťahujúcich sa k praktickému uplatňovaniu skutkovej podstaty trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 Tr. zák.

Jedným z takýchto interpretačných a aplikačných problémov je aj **štruktúra a algoritmus výpočtu spôsobenej škody**, ako ustanoveného následku kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 ods. 3 písm. a) Tr. zák. („škoda veľkého rozsahu“).

Súčasná koncepcia (štruktúra) škody, obsiahnutá vo výkladovom pravidle normatívne ukotvenom v ust. § 124 ods. 1, veta druhá Tr. zák., považuje za tzv. všeobecnú škodu, nielen tzv. klasickú škodu, ale rovnako tak aj prospech.

V tejto súvislosti je namieste polemika, či tento prístup zvolený zákonodarcom, je správny, teda, či je namieste považovať prospech za osobitnú formu škody.

Práve takéto definičné vymedzenie tzv. všeobecnej škody, predikuje interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s praktickým uplatňovaním pojmového znaku „škody“, ktorý je kvalifikačným znakom tzv. kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, podľa § 266 ods. 2 písm. a) ods. 3 písm. b) Tr. zák., keď konajúce súdy, na tento účel, výšku škody (naplnenie tohto kvalifikačného znaku) určujú ako súčet výšky škody spôsobenej potenciálnemu uchádzačovi (ide o tzv. obvyklý zisk, resp. priemernú minimálnu hodnotu čistého zisku) a výšky prospechu, ktorý získal víťazný súťažiteľ (reprezentovaný tzv. čistým prospechom – maržou).

Vzhľadom na ich odlišnú podstatu (povahu), ako aj rozdielne subjekty, na ktoré sú tieto naviazané, je nedôvodné, *de lege lata*, považovať ich za dve formy toho istého následku, nakoľko ide o dva rôzne navzájom si konkurujúce následky. Nič na veci nemení skutočnosť, že ich výška sa môže v jednotlivých prípadoch prekrývať.

De lege ferenda, by bolo namieste, v záujme predchádzania avízovaným interpretačným a aplikačným problémom, normatívne ukotviť do výkladových pravidiel (de lege lata normatívne ukotvených v ust. § 124 ods. 1 Tr. zák.) pojem škody a prospechu ako dve samostatné kategórie (inštitúty) a ich definčné vymedzenie modifikovať tak, aby zodpovedalo ich materiálnej podstate, ako aj subjektom, na ktoré sú naviazané.

References

- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. Diel. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2011.
- CAPEKOVÁ, J. Základné princípy a charakteristika sociálneho právneho štátu. In: *Právny obzor*. 2002.
- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. Díl.* Praha: Wolters Kluwer.
- OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I.* Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2021.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- Nález ÚS SR zo dňa 24. 6. 1998, sp. zn. PL ÚS 13/97.
- Zákon č. 460/1992 Zb., v znení neskorších ústavných zákonov.

Contact – email

sergej.romza@upjs.sk

ROZDĚLENÍ VÝNOSU Z TRESTNÉ ČINNOSTI A POSTIH JEHO LEGALIZACE

Division of a Profit from a Crime and Criminal Liability for Money Laundering

František Púry, Martin Richter

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá otázkou, zda lze sčítat hodnotu individuálních věcí, které jsou výnosem jednoho trestného činu, v rámci znaku „věc určité hodnoty“. Otázka sčítání hodnot jednotlivých věcí je významná, neboť hodnota věci, která je předmětem legalizace, je znakem kvalifikované skutkové podstaty a v případě nedbalostní legalizace dokonce znakem základní skutkové podstaty. Dosavadní judikatura a nauka odmítá sčítání hodnot věcí, část recentní komentářové literatury pak bez bližší argumentace volí zcela odlišnou interpretaci.

Keywords in original language

Sčítání hodnot výnosů z trestné činnosti; legalizace výnosů z trestné činnosti; věc větší hodnoty.

Abstract

This paper addresses the question of whether the value of individual items that are profit of a single crime can be subsumed under “item of value”. The question is important, since the value of the item that is the subject of the legalization is a qualified element of a crime and, in the case of negligent legalization, even a mandatory element. Existing case law and doctrine rejects the counting of the value of things, while recent commentary literature, without argumentation, opts for a completely different interpretation.

Keywords

Value of a Profit from a Crime; Money Laundering; Item of Greater Value.

1 Úvod¹

Tento příspěvek reaguje na vybrané problémy aplikační praxe při postihu legalizace výnosů z trestné činnosti. I s ohledem na nové formy páchaní kriminality se praxe setkává se stále sofistikovanějšími způsoby legalizace výnosů z trestné činnosti, které pružně reagují nejen na vývoj technologií a služeb, ale též na vývoj judikatury. Příspěvek se proto zaměřuje na fenomén spočívající v tom, že výnos z trestné činnosti představuje více věcí. Právě tento faktor může být v některých případech rozhodující pro volbu správné právní kvalifikace úmyslné formy legalizace výnosů z trestné činnosti či dokonce vůbec pro vznik samotné trestní odpovědnosti v případě legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti.

Příspěvek se zabývá otázkou, zda znak „věci určité hodnoty“ zahrnuje jedinou individualizovanou věc, nebo zda lze pod tento znak zahrnout i více věcí (např. jejich soubor), v důsledku čehož by bylo možné počítat jejich hodnotu. Tato otázka může mít zásadní význam pro právní kvalifikaci úmyslné formy legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 tr. zák. Hodnota věci, která je výnosem z trestné činnosti, je totiž znakem kvalifikované skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 tr. zák., a je tak rozlišovacím kritériem pro určení, zda jde o přečin (§ 216 odst. 1, 2 tr. zák.), zločin [§ 216 odst. 3 písm. b), odst. 4 písm. c) tr. zák.], nebo zvlášť závažný zločin [§ 216 odst. 5 písm. b) tr. zák.]. Ještě významnější je tato otázka v případě nedbalostní alternativy legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 217 tr. zák., neboť hodnota věci je přímo znakem základní skutkové podstaty, a nejde-li tedy o věc větší hodnoty, nemůže být vůbec tento nedbalostní trestný čin spáchán.

Téma tohoto příspěvku bylo zčásti motivováno poznatky z praxe, které mohou na úvod ilustrativně posloužit pro kontext dalšího obsahu. Orgány činné v trestním řízení pojalý podezření, že pachatelé kybernetické kriminality legalizují své výnosy z trestné činnosti tím, že je převádí na účty třetích osob, které je obratem vybírají z bankomatů a za předem sjednanou „provizi“ je předávají v hotovosti zpět pachatelům původní, predikativní

¹ Příspěvek je výstupem programu Univerzity Karlovy Cooperatio - vědní oblast Law, který je řešen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

kyberkriminality. Tyto třetí osoby měly být podle zjištění přítom instruovány, aby pro uvedené účely založily maximální množství bankovních účtů (několik desítek), neboť na každý byl nakonec zaslán pouze výnos nepřesahující 50 tisíc korun českých. Tento modus operandi legalizace měl ryze praktický důvod, který spočíval v limitované výši přípustného hotovostního výběru z bankomatu z jednoho bankovního účtu. Je totiž běžným bankovním standardem na území České republiky, že hotovostní výběr z bankomatu je limitován právě částkou 50 tisíc korun českých. Ze zjištění vyplývalo, že tyto třetí osoby nevěděly, že jde o výnos z trestné činnosti, ale vědět to mohly a měly, neboť vše činily výhradně na základě uzavřených pracovních smluv s krycí a blíže nepodloženou historkou o „zhotovstnění“ zisků z obchodů s kryptoměnami. Tímto způsobem prostřednictvím několika desítek hotovostních výběrů z několika desítek různých bankovních účtů třetí osoby legalizovaly výnos z trestné činnosti snadno přesahující hodnotu jednoho milionu korun. Státní zástupce dospěl k závěru, že peníze na každém bankovním účtu představují samostatnou věc. V konkrétním případě bylo proto trestní stíhání těchto třetích osob zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. řádu, tedy že tento skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci.

2 Časové hledisko pro naplnění znaku hodnoty věci

Podle § 217 odst. 1 tr. zák. platí, že „kdo jinému z nedbalosti umožní zastržit původ nebo zjištění původu věci větší hodnoty, která je výnosem z trestné činnosti spáchané na území České republiky nebo v cizině, bude potrestán...“. Již bylo vzpomenuto výše, že totožný znak spočívající v určité hodnotě věci obsahuje okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby u úmyslné legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 3 písm. b) tr. zák. a obdobně též v § 216 odst. 4 písm. c) a odst. 5 písm. b) tr. zák.

Zásadní pro interpretaci znaku „věc určité hodnoty“ je usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 383/2012, publikované pod č. 11/2013 Sb. rozh. tr. s následující právní větou: „K naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1, odst. 4 písm. b) tr. zákoníku se vyžaduje, aby hodnota jednotlivé věci nebo jednotlivé majetkové hodnoty dosáhla hodnoty velkého rozsahu (tj. tehdy nejméně 5 000 000 Kč). Jestliže se tento čin

vztahuje na více věcí nebo více majetkových hodnot, tak jejich hodnoty nelze sčítat. To neplatí, jde-li o věc hromadnou, která se považuje za jednu věc (např. sbírka známek, soubor obrazů).“ Tato právní věta obdobně platí i pro odpovídající znak základní skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 odst. 1 tr. zák., neboť, jak již bylo shora uvedeno, jde v podstatě o shodný znak.

Aniž bychom se zatím pouštěli do analýzy citované právní věty, lze předeslat, že její uplatnění na případ z praxe představený v úvodu nepovažujeme za přiléhavé.

Znakem trestného činu legalizace výnosů trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 odst. 1 tr. zák. není izolovaně „věc větší hodnoty“, ale jde zde o věc, „která je výnosem z trestné činnosti“. Citovaná vedlejší věta přívlastková rozvíjí právě znak „věcí“ tak, že vždy musí jít o výnos z trestné činnosti. Výnos z trestné činnosti je legislativní zkratkou, která je upravena v § 135b tr. zák., konkrétně tak, že může jít jak o výnos bezprostřední, tak i o výnos zprostředkovaný. Máme za to, že shora citovaná právní věta rozhodnutí č. 11/2013 Sb. rozh. tr. nebyla nikdy zamýšlena na případy zprostředkovaného výnosu trestné činnosti, tedy na případy, kdy je bezprostřední výnos trestné činnosti v rámci legalizace rozdělen na několik individualizovaných věcí (zprostředkované výnosy) a tyto zprostředkované výnosy jsou následně předmětem trestného činu legalizace výnosů z trestného činu.

Spočívá-li legalizace výnosů z trestné činnosti v tom, že došlo k rozdělení výnosu trestné činnosti na několik individuálních věcí, pak jsme toho názoru, že by se měla pro účely naplnění znaku trestného činu brát za rozhodující právě hodnota bezprostředního výnosu trestného činu, a nikoli hodnota zprostředkovaných výnosů. Jinými slovy by se měla sčítat hodnota zprostředkovaných výnosů trestné činnosti, spočívá-li legalizace v rozdělení věci, která je výnosem bezprostředním. K zastření původu nebo zjištění původu bezprostředního výnosu z trestné činnosti v takovém případě dochází právě tak, že je výnos rozdělen na několik částí (třeba i několik individuálních věcí) a třetí osoba následně sice legalizuje *stricto sensu* jen jednotlivé individuální věci menší hodnoty, přitom však v souhrnu legalizuje právě původní výnos trestné činnosti. Rozhodující pro právní kvalifikaci tak není hodnota individuálních věcí, neboť rozdělení věci je nástrojem legalizace, ale skutečnost,

zda je tento vývoj (modus operandi spočívající v rozdělení výnosu trestné činnosti na jednotlivé individuální věci) zahrnut požadovanou formou zavinění. Jinými slovy v případě přečinu podle § 217 tr. zák. je rozhodující, zda pachatel alespoň mohl a měl vědět, že jde ve skutečnosti o účelově rozdělenou jednu věc, která je bezprostředním výnosem trestné činnosti. Dochází-li v rámci legalizace k rozdělení věci a je-li toto rozdělení zahrnuto zaviněním, pak by rozhodující pro naplnění znaku spočívajícího v určité hodnotě věci měl být tedy právě stav a hodnota v době existence bezprostředního výnosu trestného činu, o jehož legalizaci jde, a neměla by být rozhodující až svévolně zvolená hodnota rozdělených plodů trestné činnosti v průběhu procesu legalizace.

3 Problematičnost nesčítání hodnoty věcí při legalizaci

V tomto kontextu považujeme za korektní upozornit i na jisté problémy interpretace shora zmíněného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 383/2012, publikovaného pod č. 11/2013 Sb. rozh. tr., konkrétně na aktuální spornost závěru o zákazu sčítání hodnoty více věcí, na které se legalizace výnosů z trestné činnosti vztahuje. Toto téma je vhodné otevřít o to více, že – oproti minulosti² – se v recentní komentářové literatuře objevuje názor zpochybňující právě uvedenou právní větu (byť nikoli explicitně), a to konstatováním, že „nic nebrání skutečnosti, aby hodnotu jednotlivých věcí, jež jsou předmětem legalizačního jednání pachatele, které lze posoudit jako jeden skutek de iure, bylo možno sčítat“.³ Otevření tohoto tématu považujeme za potřebné zejména vzhledem k tomu, že zmíněný závěr rozporný se shora citovanou judikaturou není opřen o podrobnější věcnou argumentaci.

² Viz ŠÁMAL, P. § 217 [Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2164, marg. 3, či ŠMERDA, R. § 216 [Legalizace výnosů z trestné činnosti]. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1314, bod 18.

³ Viz KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 216 [Legalizace výnosů z trestné činnosti]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 72. Stejně tak KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 217 [Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 8. Dostupné v systému Beck-online.

Uvedený judikát a na něj navazující další judikatura vychází ze striktně gramatického výkladu, tedy že skutkové podstaty trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti používají v případě znaku „věci“ singulár, a nikoli plurál. Lze přisvědčit názoru, že tento gramatický výklad skutečně není jediný možný, neboť jiné metody a zásady interpretace práva nabízí odlišná řešení.

Lze v první řadě poukázat na skutečnost, že při interpretaci trestněprávních norem není vždy kladen stejný důraz na to, zda je znak trestného činu vyjádřen singulárem či plurálem, a to ani v obdobných případech. Spíše právě naopak bývá běžné, že skutková podstata trestného činu vyjadřující znaky v jednotném čísle je interpretována způsobem, že za určitých okolností je možné naplnit takový znak i souhrnem více věcí, pokud jde o následek či účinek jednoho a téhož skutku.

Tak například je notorií, že pro účely interpretace skutkové podstaty přečinu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) tr. zák. se hodnota přisvojených cizích věcí v rámci téhož skutku sčítá. Přitom znakem krádeže je také přisvojení si „cizí věci“ v singuláru, obdobně jako je tomu v případě trestných činů postihujících legalizaci výnosů z trestné činnosti. Proti tomu by bylo možné samozřejmě namítnout, že v případě krádeže jde o sčítání výše škody na cizím majetku, a nikoli o sčítání v rámci znaku „cizí věci“. Taková námitka by však nebyla správná, protože v případě krádeže dochází ke sčítání (např. při pokračování v trestném činu podle § 116 tr. zák.) nejen při posouzení naplnění znaku škody, ale nutně též i v rámci posouzení znaku cizí věci. Pokud by totiž došlo ke sčítání hodnoty věcí pouze v rámci znaku vyjadřujícího následek trestného činu (tj. škodu na cizím majetku), pak by nutně nebyla naplněna objektivní stránka trestného činu. V takovém případě by totiž přisvojení jen jedné z několika cizích věcí nebylo příčinou (celého) trestněprávně relevantního následku, kterým je součet hodnot všech přisvojených cizích věcí. V odborných kruzích však nejsou zjevné pochybnosti ohledně správnosti souběžného podřazení všech cizích věcí přisvojených jedním skutkem pod znak „cizí věc“ pro potřeby § 205 tr. zák. a součtu jejich hodnot jako vzniklé škody. Je tedy otázkou, zda jsou dány důvody pro principiálně odlišný výklad obdobného znaku v rámci skutkových podstat podle § 216 a § 217 tr. zák.

Pro odpověď na tuto otázku považujeme za vhodné věnovat pozornost účelu formulace posuzovaných znaků skutkových podstat trestných činů postihujících legalizaci výnosů z trestné činnosti. Zjevný důvod, proč zákonodárce formuluje znaky trestného činu mimo jiné (a v případě nedbalostní alternativy zejména) pomocí věci určité hodnoty, a nikoli pomocí znaku škody, spatřujeme právě v povaze legalizace výnosů z trestné činnosti. Oproti jiným (predikativním) trestným činům totiž nelze běžně očekávat, že při legalizaci výnosů z trestné činnosti bude docházet ke vzniku škody v právním slova smyslu. Škoda bude zpravidla následkem predikativního trestného činu, přičemž podstata legalizace není v jejím prohlubování, ale v zastírání původu výnosu trestné činnosti či v úmyslném disponování s ním. Hodnota věci, která je předmětem legalizace, tak má vystihovat vyšší míru společenské škodlivosti daného jednání, což u jiných trestných činů zákonodárce činí pomocí znaku škody. Z hlediska tohoto účelu pak neshledáváme důvod nepřipustit možnost sčítání hodnot věcí tvořících výnos konkrétní trestné činnosti (jednoho hmotněprávního skutku) při interpretaci věci jako znaku skutkové podstaty, obdobně jako se tak činí u jiných trestných činů v rámci stanovení výše škody či prospěchu. V této souvislosti si lze totiž položit otázku, a to, v čem je společensky škodlivější nedbalostní legalizace 100 notebooků odcizených ze skladu obchodu s elektronikou (která by podle současné judikatury mohla být trestná) oproti nedbalostní legalizaci stejného počtu notebooků odcizených z mnoha domácností jejich jednotlivým vlastníkům (která by podle shora citovaného judikátu byla beztrestná, nepřesáhne-li škoda jednoho individuálního notebooku 100 tisíc Kč). Podle autorů v těchto jednáních není žádný zásadní materiální rozdíl.

Rozdílný přístup ve sčítání hodnoty několika věcí pro účely stanovení výše škody způsobené na věcech (resp. jejich odcizením, zpronevěrou atd.) a při stanovení hodnoty věci nenalézá přílišnou oporu ani v samotné dikci trestního zákoníku. Podle § 138 odst. 2 tr. zák. se částky uvedené v § 138 odst. 1 tr. zák. pro výpočet škody užijí obdobně též pro určení hodnoty věci. Z toho vyplývá zjevná snaha zákonodárce, aby pravidla pro výpočet škody byla obdobná pravidlům pro určení hodnoty věci. I v případě stanovení hodnoty věci by se proto mělo vycházet ze stejných pravidel jako v případě stanovení škody na věci, kdy se výše škody na více individuálních věcech sčítá,

jde-li o jeden hmotněprávní skutek. Tato snaha zákonodárce o principiálně jednotný režim má ostatně svou pevnou logiku. Jak již totiž bylo uvedeno, účel obou těchto znaků je v principu shodný, a to vyjádřit míru společenské škodlivosti jednání pachatele.

V této souvislosti lze pro úplnost podpůrně poukázat také na argument „a rubrica“, konkrétně na to, že trestný čin podle § 217 tr. zák. nese název Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (plurál), a nikoli Legalizace výnosu z trestné činnosti z nedbalosti (singulár). Shora citovaný judikát přitom zásadně nepřipouští nedbalostní legalizaci výnosů (ve smyslu plurálu), neboť znemožňuje sčítání hodnot výnosů, a tedy zohlednění jejich množství v rámci dané skutkové podstaty.

Na druhou stranu je nutné připustit, že nelze převzít pravidla pro sčítání hodnoty věci pro účely stanovení znaku škody způsobené na věci bez dalšího. Podle autorů není možné podcenit, že tato konstrukce byla vytvořena primárně pro účely potírání predikativních trestných činů. Je tedy třeba zdůraznit, že samotná skutečnost, že věci jsou výnosem jednoho hmotněprávního skutku predikativní trestné činnosti, nezakládá bez dalšího případnou trestní odpovědnost za legalizaci věcí, které jsou jeho výnosem. Skutečnost, že jde o výnos z jednoho hmotněprávního skutku, totiž musí být v případě legalizace výnosů z trestné činnosti vždy zahrnuta požadovanou formou zavinění pachatele, který má nést trestní odpovědnost za legalizaci těchto výnosů.

4 Závěr

Otázka sčítání hodnot jednotlivých věcí pro potřeby interpretace znaku „věc určité hodnoty“ je významná, neboť hodnota věci, která je předmětem legalizace, je znakem kvalifikované skutkové podstaty a v případě nedbalostní legalizace dokonce znakem základní skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.

V minulosti se judikatura a literatura ustálila ve výkladu, že sčítání hodnot jednotlivých věcí není zásadně možné, ledaže by šlo o věc hromadnou. Poslední dostupný komentář od Nakladatelství C. H. Beck (autorů příslušné části Kataríny Kandové a Davida Čepa)⁴ však tento výklad opouští, bohužel

⁴ Jde o verzi dostupnou v elektronickém systému Beck-online jako 2. aktualizace.

tak ale činí bez podrobnější argumentace. Tento příspěvek se proto zaměřil na uvedený argumentační odklon s ambicí přispět věcnými argumenty do vznikající polemiky.

Příspěvek předně dospěl k dílčímu závěru, že dosud prosazovaný výklad spočívající v zákazu sčítání hodnot věcí se výslovně nevyjadřoval k momentu (časovému okamžiku), ke kterému je vyžadována celistvost věci. Autoři příspěvku jsou toho názoru, že pokud výnosem predikativního trestného činu byla jednotlivá věc, která byla až následně účelově rozdělena na několik dílů, z nichž každý tvoří novou individuální věc (např. rozebrání odcizené věci na součástky), pak by měl být rozhodující pro naplnění znaku „věc určité hodnoty“ stav výnosu po spáchání predikativního činu, a nikoli stav vzniklý až následně při dispozici s výnosem z trestné činnosti v rámci zastírání jeho původu. Dostatečnou zárukou proti příliš širokému uplatňování trestní represe v takovém případě spatřují autoři v požadavku, aby byl tento vývoj zahrnut příslušnou formou zavinění pachatele trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.

Pokud jde o otázku sčítání hodnot jednotlivých věcí, které jsou výnosem jednoho trestného činu (jednoho skutku), pak příspěvek nachází pro odlišnou interpretaci vyslovenou zmíněnými autory (Katarínou Kandovou a Davidem Čepem), tj. možnost sčítání hodnot jednotlivých věcí, poměrně přesvědčivé argumenty, které by mohly vést k předložení této otázky k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Nicméně nelze předjímat, zda by k takovému kroku tento senát Nejvyššího soudu skutečně přistoupil, měl-li by možnost, natož to, jaké by bylo případné rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia. Autoři tohoto příspěvku se jím však pokusili více otevřít odborný diskurs k uvedené otázce tak, aby se do něj mohla odborná veřejnost efektivně zapojit s věcnou polemikou.

Jakkoli se autoři příspěvku spíše kloní k změně dosavadní interpretace znaku „věc určité hodnoty“, tak je podle nich zjevné, že ani citovaný názor Kataríny Kandové a Davida Čepa nemůže být bez dalšího všeobecně platný. Přinejmenším v určitém rozsahu by autoři považovali za vhodné, aby se závěry judikátu v podobě rozhodnutí pod č. 11/2013 Sb. rozh. tr. prosadily i nadále. Konkrétně by se při případném sčítání hodnot věcí měl podle názoru autorů tohoto příspěvku uplatnit jak objektivní korektiv, tak

i subjektivní korektiv. Objektivní korektiv by měl spočívat v tom, že by mělo být vždy prokázáno, že skutečně jde o výnos jednoho trestného činu, přesněji jednoho hmotněprávního skutku (byť by byl představovaný několika individuálními věcmi). Subjektivní korektiv by autoři příspěvku spatřovali v tom, že by muselo být prokázáno, že tento objektivní stav vycházející z predikativního trestného činu byl vždy zahrnut požadovanou formou zavinění pachatele legalizace výnosů z trestné činnosti.

References

- DRAŠTÍK A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1568 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Svazek 1. Svazek 2. Komentář. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2020, 3331 s. ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vyd (2. aktual.)*. Praha: C. H. Beck, 2022, Beck-online.

Contact – email

richterm@prf.cuni.cz; frantisek.pury@nsoud.cz

PROCESNÍ ASPEKTY

ZAISTENIE NÁSTROJOV A VÝNOSOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI

Seizure of Instrumentalities and Proceeds of Crime

Ivan Šimovček

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti patrí medzi najúčinnjšie prostriedky boja proti trestnej činnosti, osobitne praniu špinavých peňazí, ktoré predstavuje závažný spoločenský problém, ktorý narúša integritu, stabilitu a povesť finančného sektora a ohrozuje vnútorný trh a vnútornú bezpečnosť. Pranie špinavých peňazí v podstate využíva príjmy vytvorené prostredníctvom množstva cezhraničných nezákonných činností s cieľom nadobudnúť, premeniť alebo previesť majetok pri zakrytí skutočnej povahy jeho pôvodu na účely legálneho využitia príjmov z takýchto trestných činov. Účinný boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti je podmienený odsta-vením páchatel'ov od zdrojov financovania ich trestnej činnosti.

Keywords in original language

Zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti; pranie špinavých peňazí; páchatelia trestnej činnosti; zdroje financovania trestnej činnosti.

Abstract

The seizure of tools and proceeds of crime is one of the most effective means of combating criminal activity, especially money laundering, which represents a serious social problem that undermines the integrity, stability and reputation of the financial sector and threatens the internal market and internal security. Money laundering essentially uses the proceeds generated through a variety of cross-border illegal activities to acquire, transform, or transfer assets while concealing the true nature of their origin for the purpose of legally exploiting the proceeds of such crimes. An effective fight against the legalization of income from criminal activity is conditioned

by weaning the perpetrators from the sources of financing their criminal activity.

Keywords

Seizure of Tools and Proceeds of Crime; Money Laundering; Perpetrators of Crime; Sources of Financing of Crime.

1 Úvod¹

Od 1. januára 2021 nadobudol účinnosť zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku, ktorým sa vykonala transpozícia Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ o zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii. Daný zákon výrazným spôsobom novelizoval ustanovenia upravené v 2. a 4. hlave Trestného poriadku (ďalej „TP“)² týkajúce sa zaistovacích úkonov realizovaných v trestnom konaní. V rámci novelizácie Trestného poriadku išlo najmä o rozšírenie inštitútov slúžiacich na zaistenie majetku určeného na páchanie trestných činov (nástrojov trestnej činnosti) alebo majetku, ktorý je výnosom z trestnej činnosti, kde môžeme zaradiť zaistenie nehnuteľnosti, zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe, zaistenie inej majetkovej hodnoty, zaistenie náhradnej hodnoty a zaistenie hnuiteľnej veci. Rovnako sa upravili niektoré osobitné formy právnej pomoci, a to zaistenie a odovzdanie veci (§ 550 TP), zaistenie a vrátenie peňažných prostriedkov na účte v banke alebo pobočke zahraničnej banky (§ 550a TP) a zaistenie majetku (t. j. dočasné obmedzenie práva nakladať s majetkom, ak sú splnené zákonné predpoklady na jeho odňatie dotknutej osoby³), veci alebo inej majetkovej hodnoty (§ 551 TP).⁴

¹ Táto práca bola podporovaná z projektu VEGA č. 1/0162/21: Implementácia európskych nástrojov proti praniu špinavých peňazí a na konfiškáciu príjmov z trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky.

² Zákon č. 301/2005 Z. z.

³ ZÁHORA, J. Výkon rozhodnutia o zaistení majetku podľa zákona č. 312/2020 Z. z. *Justičná revue*. 2021, roč. 73, č. 10, s. 1140–1141.

⁴ ZÁHORA, J., BĀLEŠOVĀ, J. *Zákon o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku*. Komentár. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2021, s. 16.

2 Zaistenie nástrojov trestnej činnosti a výnosov z trestnej činnosti

Na začiatok možno konštatovať, že zákon nerozlišuje medzi nástrojom trestnej činnosti a jej výnosom, kladie ich na tú istú rovinu používaním spojenia alebo. Uvedené tvrdenie možno doložiť ustanovením o zaistení peňažných prostriedkov (§ 95 TP), ktoré uvádza, že ak peňažné prostriedky na účte v banke alebo pobočke zahraničnej banky alebo iné peňažné prostriedky sú nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti. Výnosy z trestnej činnosti takto súčasne slúžia ako nástroj k páchaniu ďalšej trestnej činnosti.

V iných ustanoveniach však zákon nerobí rozdiel (používa spojku a), keď konštatuje, že správu zaistených nástrojov trestnej činnosti a výnosov z trestnej činnosti vykonáva Úrad, aj keď neboli zaistené podľa zákona o zaistení ale v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku (§ 98a ods. 3 TP).

Medzi zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti môžeme zaradiť:

- Zaistenie peňažných prostriedkov (§ 95 TP)
- Zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§ 96 TP)
- Zaistenie nehnuteľnosti (§ 96a TP)
- Zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe (§ 96c TP)
- Zaistenie virtuálnej meny (§ 96d TP)
- Zaistenie inej majetkovej hodnoty (§ 96e TP)
- Zaistenie hnuteľnej veci (§ 96f TP)
- Zaistenie náhradnej hodnoty (§ 96g TP).

2.1 Zaistenie peňažných prostriedkov (§ 95 TP)

Peňažné prostriedky na účte v banke alebo v pobočke zahraničnej banky alebo iné peňažné prostriedky u ktorých je dôvodný predpoklad, že sú nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti sa zaistia príkazom predsedu senátu resp. v prípravnom konaní príkazom prokurátora. Príkaz sa môže týkať aj peňažných prostriedkov dodatočne došlých na tento účet vrátane príslušenstva, ak sa dôvod zaistenia na tieto tiež vzťahuje (§ 95TP).

Pod pojmom iné peňažné prostriedky sa rozumejú tie peňažné prostriedky, ktoré nie sú uložené na účte v banke alebo v pobočke zahraničnej banky.

Výnosom z trestnej činnosti sú peňažné prostriedky získané trestným činom, nadobudnuté za veci získané trestným činom, prípadne predstavujú odmenu za spáchanie trestného činu.⁵

Príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. Uvedie sa v ňom číslo účtu v banke alebo pobočke zahraničnej banky, informácia o tom, či sa príkaz týka aj peňažných prostriedkov dodatočne došlých na účet v banke alebo pobočke zahraničnej banky vrátane príslušenstva, ak sa dôvod zaistenia na tieto tiež vzťahuje, ako aj suma v príslušnej mene, na ktorú sa zaistenie vzťahuje, pokiaľ ju v čase rozhodovania o zaistení možno vyčísliti. Príkazom sa väčšinou zakážu akékoľvek dispozície so zaistenými peňažnými prostriedkami až do výšky zaistenia.

Na financovanie trestnej činnosti sa vo veľkej miere používajú platby v hotovosti a predplatené karty.⁶ Predpisy EÚ stanovujú pravidlá na kontrolu osôb, ktoré majú so sebou hotovosť vo výške presahujúcej 10 000 € pri vstupe do EÚ alebo odchode z nej. Konkrétne nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1889/2005 z 26. októbra 2005 o kontrole peňažných prostriedkov v hotovosti, ktoré vstupujú do spoločenstva alebo vystupujú zo spoločenstva. V hodnotení, ktoré vykonala Európska komisia, sa poukázalo na potrebu rozšíriť rozsah pôsobnosti tohto nariadenia tak, aby v ňom bola zahrnutá aj preprava hotovosti poštou a nákladnou prepravou a aby umožňovalo príslušným orgánom konať i v prípade prepravy nižších súm hotovosti, ak existuje podozrenie z nezákonnej činnosti. Okrem používania hotovosti všeobecne je problémom aj používanie bankoviek s vysokou nominálnou hodnotou. Najmä pokiaľ ide o bankovky s nominálnou hodnotou 500 €. Tieto bankovky sú veľmi žiadané medzi kriminálnymi živlami, ktoré sa zapájajú do fyzickej prepravy hotovosti. Dôvodom je, že vysoká hodnota zabezpečuje nízky objem aj pri veľkých hodnotách. Komisia sa preto zaviazala spolupracovať v tejto otázke s Európskou centrálnou bankou, EUROPOLOM a ďalšími príslušnými stranami. Prínosom by bolo, ak by sa prijali aj opatrenia, ktoré zahŕňajú drahé kovy, prípadne iné vysoko likvidné komodity s vysokou

⁵ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok I. § 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 485.

⁶ Správa Európskej komisie Európskemu parlamentu o hodnotení rizík spojených s praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu. Brusel, 26. 6. 2017. KOM (2017) 340. *Európska komisia* [online]. [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=45319

hodnotou. Rovnako by bolo vhodné preskúmať relevantnosť potenciálnych horných limitov hotovostných platieb. Niekoľko členských štátov už totiž zaviedlo zákaz hotovostných platieb nad určitou hranicou.⁷ Hotovosť napriek všetkému zostáva najčastejšie používaným prostriedkom na páchanie trestnej činnosti, pretože umožňuje zločincovi zakryť svoju identitu. Na finančný sektor sa vzťahuje regulácia EÚ pre boj proti praniu špinavých peňazí a financovania terorizmu od roku 1991 a 2005, avšak určité segmenty finančného sektora, ako napríklad zmenárne, privátne bankovníctvo, služby maklérov, bezpečnostné schránky a podobne, sú ešte stále považované za rizikové. Okrem toho je len veľmi obmedzený monitoring takýchto subjektov, a aj keď niektoré členské štáty zaviedli reguláciu hotovostných transakcií, ešte vždy existujú rozdiely v právnych predpisoch. Napokon ani dočasné obmedzenie hotovostných platieb na 15 tisíc € nie je dostatočným riešením, ktoré sa dá jednoducho obísť rozložením transakcie na menšie čiastky. Navyše, peňažné transfery možno dnes realizovať aj prostredníctvom likvidných aktív, ako sú zlato, drahé kamene, umelecké diela, šperky a pod. Čo sa týka predplatených kariet, bežne sa používajú na on-line nákup tovarov a služieb na internete. Niektoré štáty tieto nástroje využívajú na vyplácanie sociálnych dávok, alebo to ľudia považujú za možnosť ochrany súkromia. To je ale zároveň jeden z dôvodov, pre ktorý predplatené karty často používajú teroristi na anonymné financovanie logistiky teroristických útokov.

2.2 Zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§ 96 TP)

V prípade zaknihovaného cenného papieru, ktorý je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor vydať príkaz na registráciu pozastavenia práva nakladať s cenným papierom. Príkaz sa doručí tomu, kto registruje zaknihované cenné papiere, a po vykonaní príkazu aj majiteľovi zaknihovaných cenných papierov.

Cenným papierom sa rozumie peniazmi ocenený zápis v zákonom ustanovenej podobe a forme, s ktorým sú spojené práva podľa zákona o cenných

⁷ V SR je zakázané uskutočniť väčšinu platieb v hotovosti, ktorých hodnota prevyšuje 5 000 €. Pre vzťahy medzi fyzickými osobami nepodnikateľmi je tento limit nastavený na 15 000 €.

papierov⁸ a práva podľa osobitných zákonov⁹, najmä oprávnenie požadovať určité majetkové plnenie alebo vykonávať určité práva voči zákonom určeným osobám. Zaknihovaný cenný papier musí byť zapísaný v príslušnej evidencii, ktorou je evidencia vedená centrálnym depozitárom alebo zahraničným centrálnym depozitárom, pri podielových listoch podielových fondov aj samostatná evidencia zaknihovaných podielových listov podielového fondu vedená správcovskou spoločnosťou a depozitárom podielového fondu, prípadne centrálny depozitár¹⁰.

Pri akciách investičných fondov s premenlivým základným imaním existuje tiež aj samostatná evidencia zaknihovaných akcií investičného fondu s premenlivým základným imaním vedená správcovskou spoločnosťou a depozitárom investičného fondu s premenlivým základným imaním podľa osobitného predpisu¹¹. Na základe žiadosti emitenta môže túto evidenciu viesť aj centrálny depozitár.

Daná právna úprava zaistenia zaknihovaných cenných papierov je úpravou *lex specialis* vo vzťahu k úprave zaistenia majetkovej účasti v právnickej spoločnosti (§ 96c TP), ktorá je úpravou *lex generalis*.¹²

2.3 Zaistenie nehnuteľnosti (§ 96a TP)

Ak je zistené, že konkrétna nehnuteľnosť je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, jej zaistenie sa vykoná vydaním príkazu na zaistenie nehnuteľnosti. Príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený a okrem všeobecných náležitostí musí obsahovať náležitosti verejnej listiny, ktorá je spôsobilá na zápis práva do katastra nehnuteľností.¹³ Príslušný orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností zapíše

⁸ Zák. č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch).

⁹ Napríklad zákon č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch v znení neskorších predpisov, § 155 až 159 Obchodného zákonníka v znení neskorších predpisov, zákon č. 191/1950 Zb. zákon zmenkový a šekový.

¹⁰ § 10 ods. 4 zák. č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch).

¹¹ § 40 ods. 5 zákona č. 594/2003 Z. z. o kolektívnom investovaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹² ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok I. § 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 99–500.

¹³ Zák. č. 162/1995 Z. z. o katastrí nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon).

bezodkladne na základe príkazu na zaistenie nehnuteľnosti poznámku v katastri nehnuteľností.

Ak je potrebné overiť stav nehnuteľnosti a posúdiť, či je vôbec účelné jej zaistenie možno vykonať jej obhliadku a to na základe príkazu na obhliadku nehnuteľnosti (§ 96b TP). Obhliadku nehnuteľnosti a jej príslušenstva vykoná bez meškania orgán, ktorý ju nariadil, alebo na jeho príkaz policajt. O čase a mieste obhliadky tento orgán upovedomí vlastníka nehnuteľnosti alebo osobu, ktorá s ním žije v spoločnej domácnosti, a ďalej osobu, o ktorej je známe, že má k nehnuteľnosti právo. Tieto osoby sú povinné obhliadku nehnuteľnosti a jej príslušenstva strpieť.

2.4 Zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe (§ 96c TP)

Ak je zistené, že majetková účasť v právnickej osobe (ďalej „majetková účasť“) je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor vydať príkaz na zaistenie majetkovej účasti. Majetkovou účasťou možno chápať mieru majetkovej účasti dotknutej osoby na obchodnej spoločnosti.

Príkaz sa doručí príslušnému registrovému súdu a po vykonaní príkazu bezodkladne aj majiteľovi majetkovej účasti a osobám, o ktorých mu je známe, že majú k zaistenej majetkovej účasti iné práva. V príkaze sa zakáza akékoľvek dispozície so zaistenou majetkovou účasťou. Právne úkony urobené v rozpore so zákazom podľa predchádzajúcej vety sú neplatné. Súčasne - chybí koniec vety

Príslušný registrový súd nezapíše do obchodného registra prevod zaistenej majetkovej účasti bez predchádzajúceho písomného súhlasu predsedu senátu a v prípravnom konaní bez predchádzajúceho písomného súhlasu prokurátora.

2.5 Zaistenie virtuálnej meny (§ 96d TP)

Virtuálna mena sa zaistí príkazom na zaistenie virtuálnej meny. Virtuálnu menu možno považovať za digitálny nositeľ hodnoty, ktorá nie je vydávaná ani zaručená centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaná na menu etablovanú v súlade so zákonom, a ktorá nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaná fyzickými alebo

právnickými osobami ako výmenný prostriedok, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať a elektronicky s ním obchodovať¹⁴.

Virtuálne meny sú čoraz populárnejšie a majú celý rad výhod i nevýhod. Výhodou sú iste nízke transakčné náklady (poplatky súvisiace s prevodom peňazí), nevýhodou sú zasa extrémne nepredvídateľné výkyvy hodnoty a pochybnosti týkajúce sa ich dlhodobej udržateľnosti. Najpopulárnejšou virtuálnou menou je „Bitcoin“. a funguje na princípe tzv. „peňaženiek“, ktoré poskytovatelia vedú svojim zákazníkom podobne, ako banky vedú bežný účet, t. j. uchovávajú peňažné hodnoty na účtoch a realizujú prevody prostredníctvom asymetrického šifrovania. Bitcoin nie je krytý zlatom, jeho kurz sa väčšinou odvíja od ponuky a dopytu po ňom a nízke transakčné náklady, rýchlosť transakcie či mechanizmus obehu zabezpečujúci vysokú mieru anonymity sú prijateľné tak pre platiteľa, ako aj príjemcu.¹⁵

Kryptomena (virtuálna mena) je digitálne platidlo. Neexistujú k nej mince ani bankovky. Nevydáva ju žiadna centrálna banka. Kryptomena vzniká v sieti užívateľov internetu a používa pokročilé kryptovacie algoritmy. Vďaka tomu dovoľuje anonymne posilať a prijímať platby a zároveň je chránená pred úradmi, ktoré nad ňou nemajú žiadnu kontrolu.

Kryptomeny sa ťažia z počítačovej siete. Tzv. ťažba je tak prebieha pomocou vypočítania zložitého matematického vzorca. Všetky počítače v sieti dostanú rovnaké zadanie a ten počítač, ktorý ho vypočíta prvý, získa odmenu. A toto sa deje opakovane každých niekoľko minút či sekúnd – a deje sa to na celom svete.

Kryptomien sú stovky, ale väčšina populácie pozná iba Bitcoin¹⁶, ktorý možno charakterizovať ako decentralizovanú sieť na internete spravujúcu históriu platieb. Počet jednotiek tejto kryptomeny je obmedzený a nové

¹⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. 5. 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ (Text s významom pre EHP). Dostupné z: www.epi.sk/eurlex-rule/32018L0843.htm

¹⁵ NÁDASKÝ, A., PÉNZEŠ, P. Niekoľko úvah k virtuálnej mene Bitcoin. *BLATEC*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2013, roč. 21, č. 8, s. 25–28. ISSN 1335-0900.

¹⁶ Zo všetkých digitálnych platidiel má Bitcoin najvyššiu hodnotu. Pred siedmimi rokmi mal 1 BTC hodnotu 20 USD, v súčasnosti 1 BTC = 7 420 USD (30. 12. 2019) (napr. 11. 10. 2017 bola cena 5 088 USD). Za posledných 24 hodín sa udiali obchody v Bitcoine v hodnote 1,5 miliardy dolárov.

vznikajú v procese tzv. ťažby. Pri ťažbe dochádza okrem generovaniu nových Bitcoinov i k potvrdzovaniu transakcií, t. j. prevodu jednotiek medzi Bitcoinovými adresami. Fungovanie siete je založené na pravidlách, ktoré si každý tzv. uzol kontroluje samostatne. Dáta o všetkých transakciách sú uložené centrálné a prístupné všetkým uzlom.

Dôvodov, prečo Bitcoinu upútali pozornosť regulačných úradov, je hneď niekoľko. V prvom rade ide o nedostatočný dohľad nad emisiou a obehom. Kolísanie ceny zasa môže pri nedostatočnej miere opatrnosti viesť k veľkým stratám. A čo sa týka bezpečnostných rizík, ide najmä o riziko zneužívania Bitcoinov na rôzne kriminálne aktivity, ako je legalizácia príjmov z trestnej činnosti či daňové úniky a v neposlednom rade aj financovanie terorizmu. Poskytovatelia zmenárenských služieb medzi virtuálnymi menami a menami s núteným obehom, ako aj poskytovatelia služieb peňaženky musia mať licenciú, resp. musia byť registrovaní. Digitálne meny možno použiť na nákup tovaru a služieb bez toho, aby bolo potrebné zameniť ich za zákonnú menu alebo využiť poskytovateľa služieb peňaženky. To znamená, že takéto transakcie nepokryté žiadnymi kontrolnými opatreniami môžu umožniť financovanie trestnej činnosti činností z dôvodu anonymity prostredia, v ktorom k transakciám dochádza, a takmer minimálnej možnosti ich monitoringu. Uplatňovaním pravidiel v oblasti udeľovania licencií a dohľadu v rámci smernice o platobných službách na platformy na výmenu virtuálnej meny výrazne podporujú kontrolné opatrenia v tejto oblasti.¹⁷

Spomedzi virtuálne meny sa čoraz viac presadzuje tzv. kryptomena, ktorá je zabezpečená kryptografiou. Kryptomeny sú decentralizované siete založené na technológii blockchain. Charakteristickým znakom kryptomien je to, že ich všeobecne nevydáva žiadny ústredný orgán, vďaka čomu s nimi nemôže manipulovať vláda.¹⁸ V súčasnosti existuje niekoľko tisíc rozdielnych kryptomien, medzi ktoré okrem Bitcoinu môže spomenúť Ethereum, Tether, Cardano, Stellar, Litecoin a iné.¹⁹

¹⁷ Bližšie <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/SK/TXT/?qid=1512759746285&uri=CELEX:52016DC0050#footnote12> [cit. 21. 1. 2023].

¹⁸ <https://www.bing.com/search?q=kryptomena+co+to+je&q=UT&pq=kryptomena&sk=AS1UT1&sc=6-10&cvid=DD7127EAB65B420D86295C03DCCBEB8E&FORM=QLBH&sp=3>

¹⁹ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok I. § 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 99–503.

2.6 Zaistenie inej majetkovej hodnoty (§ 96e TP)

Inou majetkovou hodnotou je majetkové právo alebo iná peniazmi oceniteľná hodnota. Konkrétne pod inou majetkovou hodnotou sa rozumejú zmenky, iné než zaknihované cenné papiere, práva vyplývajúce z duševného vlastníctva (úžitkové vzory, patenty, priemyselné práva, autorské práva), práva vyplývajúce zo zmlúv o tichom spoločenstve, zverenecké, poručnícke a zaopatrovateľské zmluvy, tiež prístupové heslá, resp. kódy umožňujúce nakladanie s alternatívnymi platobnými bránami a pod.²⁰

Iná majetková hodnota za zaisťuje príkazom na zaistenie inej majetkovej hodnoty. V príkaze sa zakáza akékoľvek dispozície s inou majetkovou hodnotou. Právne úkony urobené v rozpore so zákazom podľa predchádzajúcej vety sú neplatné.

Príkaz sa doručí bezodkladne osobám, o ktorých je známe, že majú k zaisnenej inej majetkovej hodnote vlastnícke právo, predkupné právo alebo iné vecné právo alebo sú povinné poskytnúť zodpovedajúce plnenie. Rovnako sú vyzvané tie osoby, ktoré majú plniť, aby zodpovedajúce plnenie odovzdali súdu alebo na iné súdom určené miesto.

2.7 Zaistenie hnutelnej veci (§ 96f TP)

Hnuteľná vec, ktorá je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti sa zaisťuje príkazom na zaistenie hnutelnej veci. Hnuteľnou vecou v danom zmysle je pomerne široká škála vecí, od šperkov až umelecké diela. Postup pri zaistení hnutelnej veci je rovnaký ako pri zaistení inej majetkovej hodnoty (§ 96e TP).

2.8 Zaistenie náhradnej hodnoty (§ 96g TP)

Ak nie je možné zaistiť hnutelnú vec, peňažné prostriedky, zaknihované cenné papiere, nehnuteľnosť, virtuálnu menu, inú majetkovú hodnotu alebo majetkovú účasť, ktoré sú nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže sa vydať príkaz na zaistenie náhradnej hodnoty, ktorá zodpovedá aspoň sčasti ich hodnote. Nemožno zaistiť najmä nedosiahnuteľnú vec, ktorou sa rozumie vec zničená, poškodená, stratená, odcudzená,

²⁰ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok I. § 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 506.

urobená neupotrebitelnou, spotrebovaná, ukrytá, prevedená na inú osobu s cieľom vyňať ju z pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní alebo inak odstránená alebo ušetrené náklady²¹.

2.9 Medzinárodné prvky zaistenia nástrojov a výnosov trestnej činnosti

Európska únia vytvorila samostatný systém zaistenia a konfiškácie medzi členskými štátmi založený na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí, ktorej právny základ vychádza z čl. 82 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.²² Na základe danej zásady členský štát má povinnosť uznať a vykonať justičné rozhodnutia, ktoré vydal iný členský štát v trestných veciach, okrem prípadov, keď sa uplatňuje niektorý z vymedzených dôvodov odmietnutia uznania a vykonania.²³

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1805 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu²⁴. Týmto nariadením sa od 19. 12. 2020 nahradili príslušné ustanovenia rámcového rozhodnutia 2003/577/SVV, pokiaľ ide o zaistenie majetku a rámcového rozhodnutia 2006/783/SVV, pokiaľ ide o príkazy na konfiškáciu vo vzťahu k členským štátom viazaným týmto nariadením. Toto nariadenie je priamo uplatniteľné v rámci EÚ. Príkazy vydané inými členskými štátmi v zmysle tohoto nariadenia sa musia vykonávať rovnako ako vnútroštátne príkazy bez toho, aby bolo potrebné upraviť vnútroštátny právny systém a spôsob fungovania.

Pri vykonávaní medzinárodných sankcií zaistením majetku podliehajúceho medzinárodnej sankcii sa v slovenských podmienkach postupuje podľa § 14 zákona č. 289/2016 Z. z. o vykonávaní medzinárodných sankcií. Pred vydaním rozhodnutia o zaistení majetku podliehajúceho medzinárodnej sankcii príslušný orgán štátnej správy môže vydať predbežné opatrenie podľa

²¹ § 60 ods. 3 Zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

²² Zmluva o fungovaní Európskej únie (Konsolidované znenie), *Ú. n. EÚ C 202*, 7. 6. 2016, s. 47–199.

²³ ZÁHORA, J. Výkon rozhodnutia o zaistení majetku podľa zákona č. 312/2020 Z. z. *Justičná revue*. 2021, roč. 73, č. 10, s. 66.

²⁴ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1805 zo 14. 11. 2018 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu, *Ú. n. EÚ L 303*, 28. 11. 2018, s. 1–38.

správneho poriadku. Odvolanie proti rozhodnutiu o predbežnom opatrení nemá odkladný účinok.²⁵

Zaistenie vecí podľa zákona č. 183/2011 Z. z. o uznávaní a výkone rozhodnutí o peňažnej sankcii v Európskej únii. Daným zákonom Slovensko implementovalo Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1805 zo 14. 11. 2018 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu, *Ú. v. EÚ L 303*, 28. 11. 2018.

Predmetom daného zákona je úprava postupu orgánov Slovenskej republiky pri uznávaní a výkone rozhodnutia o peňažnej sankcii vydaného súdom alebo iným príslušným orgánom členského štátu Európskej únie a odovzdání rozhodnutia o peňažnej sankcii na jeho uznanie a výkon v inom členskom štáte. Zákon upravuje podmienky pre uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia o peňažnej sankcii, dôvody odmietnutia uznania a výkonu, náležitosti rozhodnutia súdu o uznaní a výkone, informačnú povinnosť súdu vo vzťahu k justičným orgánom štátu pôvodu a spôsob a formu styku justičných orgánov.

3 Záver

V Európskej únii je asi len 2 % príjmov z trestnej činnosti zaistených a 1 % je skonfiškovaných.²⁶ Slovenskej republike sa v rámci hodnotiacich správ²⁷ vyčíta, že nástroje konfiškácie sa len zriedka, ak vôbec, uplatňujú v trestných prípadoch a len zlomok zaistených aktív je nakoniec aj zhabaný. Hlavným nedostatkom zostáva nedostatočné zaist'ovanie a konfiškácia výnosov z trestnej činnosti. Slovenskej republike bolo rovnako vytknuté, že neexistuje špecializovaný policajný útvar alebo iný orgán, ktorý by vykonával identifikáciu, vyhľadávanie a zaist'ovanie podozrivých výnosov z trestnej činnosti alebo majetku podliehajúceho konfiškácii.

²⁵ § 43 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

²⁶ Porovnaj Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade. Vymáhanie majetku a konfiškácia: zabezpečenie, aby sa trestná činnosť nevyplácala. Brusel 2. 6. 2020, COM(2020) 217 final, s. 2.

²⁷ Napr. Opatrenia proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Slovenská republika, Správa z 5. kola vzájomného hodnotenia. *MONEYVAL* [online]. September 2020, s. 7 a nasl. [cit. 24. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/oms/MONEYVAL\(2020\)21_5th%20Round_MER%20Slovakia_SK.pdf](https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/oms/MONEYVAL(2020)21_5th%20Round_MER%20Slovakia_SK.pdf)

Rovnako sa ukázalo že zákon o preukazovaní pôvodu majetku²⁸ v slovenských podmienkach je nefunkčný a prakticky neaplikovateľný.²⁹

Možno však konštatovať, že nové trestnoprávne ustanovenia o zaistovaní nástrojov a výnosov z trestnej činnosti, prijatých na základe zákona č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku, vytvárajú dobrý predpoklad pre výrazný pokrok v danej oblasti boja s trestnou činnosťou, najmä zabránením páchatelom legalizovať príjmy zo svojej trestnej činnosti.

References

ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. § 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 485.

NÁDASKÝ, A., PÉNZEŠ, P. Niekoľko úvah k virtuálnej mene Bitcoin. *BLATEC*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2013, roč. 21, č. 8, s. 25–28. ISSN 1335-0900

ZÁHORA, J. Výkon rozhodnutia o zaistení majetku podľa zákona č. 312/2020 Z. z. *Justičná revue*. 2021, roč. 73, č. 10, s. 1140–1141.

ZÁHORA, J., BÁLEŠOVÁ, J. *Zákon o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021.

Správa Európskej komisie Európskemu parlamentu o hodnotení rizík spojených s praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu. *Európska komisia* [online]. Brusel, 26. 6. 2017. KOM (2017) 340 [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=45319

Contact – email

ivan.simovcek@truni.sk

²⁸ Zákon č. 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku.

²⁹ Systém preukazovania pôvodu majetku sa podľa M. Žilinku musí sfunkčniť. *Generálna prokuratúra Slovenskej republiky* [online]. 14. 4. 2021 11:40 [cit. 24. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/spravy-1267.html?id=2918>

ZAISŤOVANIE A KONFIŠKÁCIA VÝNOSOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI NA ZÁKLADE MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV

Seizure and Confiscation of Proceeds
from Crime under International Treaties

Jozef Záhora

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Ekonomická kriminalita je typická tým, že sú ňou spôsobované vysoké škody. Medzi najúčinnšie prostriedky boja proti tomuto druhu kriminality preto patrí aj zaisťovanie a konfiškácia výnosov z trestnej činnosti. Z uvedeneého dôvodu viaceré medzinárodné zmluvy stanovujú povinnosť zaisťovať a následne konfiškovať výnosy trestnej činnosti a upravujú medzinárodnú spoluprácu pri zaisťovaní a konfiškácii výnosu z trestnej činnosti.

Keywords in original language

Výnos z trestnej činnosti; konfiškácia; zaistenie; zmrazenie.

Abstract

Economic crimes are characterized by the fact they cause high damages. Among the most effective means of combating this type of crime is therefore the seizure and confiscation of proceeds from criminal activity. Therefore, several international treaties require the obligation to seize and subsequently confiscate the proceeds of crime and provide international cooperation in the seizure and confiscation of the proceeds from crime.

Keywords

Proceeds from Crime; Confiscation; Seizure; Freezing.

1 Úvod¹

Ekonomickú kriminalitu možno definovať ako spoločensko-patologický jav, ktorý zahŕňa také protiprávne konania, prostredníctvom ktorých páchatelia dosahujú neoprávnený finančný alebo iný prospech na úkor poškodeného subjektu. Spolu s rozvojom technologického pokroku a pod vplyvom globalizácie, sa objavujú novšie a rafinovanejšie formy ekonomickej trestnej činnosti. Medzi jej aktuálne formy patrí predovšetkým pranie špinavých peňazí, subvenčné podvody a poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie a korupcia.²

Pre uvedenú formu kriminality je typické, že sú ňou spôsobované vysoké škody. Medzi najúčinnšie prostriedky boja proti tejto kriminalite preto patrí aj zaistenie a konfiškácia výnosov z trestnej činnosti. Konfiškáciou výnosov z trestného činnosti sa realizuje sa východisková téza, aby sa trestná činnosť páchatelom nevyplácala. V zásade platí, že páchatel by nemal profitovať z trestnej činnosti. Preto je dôležité mať vytvorené mechanizmy, ktoré umožnia rýchlu a účinnú konfiškáciu výnosov z trestnej činnosti. Na základe uvedeného, viaceré medzinárodné zmluvy stanovujú povinnosť zaistiť a následne konfiškovať výnosy trestnej činnosti a upravujú medzinárodnú spoluprácu pri zaistení a konfiškácii výnosu z trestnej činnosti.

2 Všeobecne k zaisteniu a konfiškácii

Konfiškácia výnosov z trestnej činnosti je základnou zložkou boja proti ekonomickej trestnej činnosti, keďže sa ňou páchatelia trestnej činnosti pripravujú o ich finančné zisky. Proces vyhľadávania a následnej konfiškácie výnosov z trestnej činnosti zahŕňa niekoľko fáz:³

1. **identifikácia a vyhľadávanie** nelegálne nadobudnutého majetku (tzv. finančné vyšetrovanie),

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0567/ This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-20-0567.

² Bližšie ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, ročník XXIV, č. 1, s. 59–69. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpv/article/view/5264>

³ Porovnaj Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade. Vymáhanie majetku a konfiškácia: zabezpečenie, aby sa trestná činnosť nevyplácala. Brusel, 2. 6. 2020, COM(2020) 217 final, s. 3.

2. „**zmrazenie**“ alebo **zaistenie** majetku na účely prípadnej následnej konfiškácie,
3. **správa** zaisteného majetku na zachovanie jeho hodnoty,
4. **konfiškácia** nelegálne nadobudnutého majetku,
5. **následné nakladanie** so skonfiškovaným majetkom.

Prvou a zároveň rozhodujúcou časťou je fáza vyšetrovania. **Finančné vyšetrovanie** má za cieľ identifikovať a sledovať majetok pochádzajúci z trestnej činnosti nielen na účely následnej konfiškácie, ale aj na účely vyšetrovania konkrétneho trestného činu. Podľa štandardov FATF⁴, finančné vyšetrovanie je zisťovanie finančných záležitostí súvisiacich s trestnou činnosťou, s výhľadom na:

- identifikáciu rozsahu zločineckých zoskupení a rozsahu kriminality;
- identifikáciu a sledovanie príjmov z trestnej činnosti, alebo akéhokoľvek iného majetku ktoré je alebo môžu byť predmetom konfiškácie; a získanie dôkazov, ktoré možno použiť v trestnom konaní.⁵

Druhá fáza úzko súvisí s prvou a zahŕňa dočasné **zmrazenie** alebo **zaistenie** podozrivého majetku, ktorý bol zistený.⁶ Toto môže zahŕňať zmrazenie aktív na bankových účtoch alebo zaistenie majetku, ako sú napr. autá, jachty, hospodárske zvieratá alebo budovy.

Fáza zmrazenia a zaistenia môže zahŕňať aj potrebu **spravovať** takto zaisťovaný majetok. Potreba riadneho spravovania zaisteného majetku je zdôvodnená tým, aby sa zabezpečilo zachovanie hodnoty majetku aj pri zdĺhavom procese konfiškácie.

Fázu vlastnej konfiškácie možno rozdeliť na dve časti. Prvá časť spočíva v **rozhodovaní súdu**, o tom, ktorý majetok sa má skonfiškovať. Druhá časť zahŕňa **výkon rozhodnutia** o konfiškácii, čo v zásade zahŕňa konečné

⁴ International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, The FATF Recommendations (February 2012; printed in February 2013), s. 97.

⁵ Porovnaj BOUCHT, J. Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges. In: *Journal of Financial Crime*. 2019, roč. 26, č. 2, s. 526 a nasl.

⁶ Zaisťovanie majetku realizuje dvojakým spôsobom: **posesórne** a **neposesórne**. V prvom prípade dochádza k faktickému uchopeniu zaisteného majetku a jeho odňatiu z dispozície dotknutej osoby a v druhom prípade sa majetok zaisťuje formou zápisu tejto skutočnosti do úradnej evidencie majetku napr. zaisťovanie zaknihovaných cenných papierov a peňažných prostriedkov na účte v banke, alebo zaisťovanie nehnuteľností.

odňatie skonfiškovaného majetku a prechod takéhoto majetku do vlastníctva štátu.

Piata a posledná fáza sa **nakladania** so skonfiškovaným majetkom. Sú viaceré spôsoby, ako štát môže nakladať so skonfiškovaným majetkom. Napríklad pri prevode vlastníctva nehnuteľnosti na štát, nehnuteľnosť sa môže predať. Takto získané prostriedky môžu byť následne prevedené do štátneho rozpočtu, ktoré potom môžu byť použité na verejné alebo sociálne účely.⁷

Proces konfiškácie teda zahŕňa päť etáp, ktoré musia všetky fungovať efektívne a aby bol režim konfiškácie účinný. Účinné zaistenie a skonfiškovanie majetku priamo závisí od schopnosti účinne ho vyhľadať a identifikovať. Páchatelia trestnej činnosti prevádzajú a rozdeľujú svoj nelegálne nadobudnutý majetok do viacerých jurisdikcií a sťažujú prácu príslušným orgánom pri vyhľadávaní, zaistovaní a konfiškácii tohto majetku. Hoci štát, v rámci vnútroštátnych postupov môže mať vytvorené účinné nástroje na zaistovanie výnosov z trestnej činnosti a následnú konfiškáciu, môže narážať na hranice svojej jurisdikcie, nakoľko z dôvodu vzrastajúcej globalizácie, niektoré výnosy z trestnej činnosti môžu byť umiestnené mimo jeho jurisdikcie. Ekonomická trestná činnosť má nezriedka nadnárodnú povahu, čo vyžadujú účinnú cezhraničnú spoluprácu medzi príslušnými orgánmi presadzovania práva. Medzinárodná spolupráca je preto podstatná na účinné vymáhanie majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti. Preto je nevyhnutné aby aj na medzinárodnej úrovni existovali nástroje na zaistovanie a následnú konfiškáciu nástrojov na páchanie trestnej činnosti a výnosov z takejto činnosti.⁸

Zaistenie a konfiškácia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti sa preto považujú za účinný nástroj proti závažnej ekonomickej trestnej činnosti na medzinárodnej úrovni. Dohovory Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu⁹ a proti korupcii¹⁰ obsahujú ustanovenia, v ktorých sa požaduje, aby štáty, ktoré sú ich zmluvnými

⁷ Porovnaj BOUCHT, J. Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges. In: *Journal of Financial Crime*. 2019, roč. 26, č. 2, s. 529.

⁸ Pozri ZÁHORA, J. Vzájomné uznávanie príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu majetku medzi členskými štátmi EÚ. In: *Justičná revue: časopis pre právnu teóriu a prax*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2022, roč. 74, č. 1 s. 62.

⁹ Oznámenie MZV SR č. 621/2003 Z. z.

¹⁰ Oznámenie MZV SR č. 434/2006 Z. z.

stranami: i) umožnili vyhľadanie, zaistenie a konfiškáciu nezákonne nadobudnutého majetku na svojom území; a ii) vymieňali si informácie a spolupracovali v rámci procesu vymáhania majetku. Tieto dohovory majú takmer univerzálne uplatnenie, keďže boli ratifikované vo viac než 185 krajinách.

Varšavský dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu¹¹ je ďalšou dôležitou medzinárodnou zmluvou. Umožňuje zaistenie a konfiškáciu majetku a medzinárodnú spoluprácu pri vymáhaní majetku. Tento dohovor bol ratifikovaný väčšinou členských štátov Rady Európy.

Okrem toho existujú aj ďalšie staršie uplatniteľné medzinárodné zmluvy napr. Dohovor Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami¹², Dohovor o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zhabaní a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti¹³, či Trestnoprávny dohovor o korupcii.¹⁴

Okrem zmluvnej spolupráce pri zaisťovaní a konfiškácii výnosov z trestnej činnosti, Európska únia vytvorila samostatný systém zaistenia a konfiškácie medzi členskými štátmi založený na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí, ktorej právny základ vychádza z čl. 82 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.¹⁵ Právnym nástrojom je Nariadenie 2018/1805 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu¹⁶, ktoré je priamo uplatniteľné v rámci EÚ. Príkaz vydaný jedným členským štátom v zmysle tohoto nariadenia sa musí v inom členskom štáte vykonávať rovnako ako vnútroštátne príkazy bez toho, aby bolo potrebné upraviť vnútroštátny právny systém a spôsob vykonávania.

Vzhľadom na široký rozsah schém zaisťovania a konfiškácie ktoré majú základ v medzinárodných zmluvách, v ďalšom texte zameriame pozornosť na dve oblasti. Prvou oblasťou je zaisťovanie konfiškácia výnosov

¹¹ Oznámenie MZV SR č. 91/2009 Z. z.

¹² Oznámenie FM ZV č. 462/1991 Zb.

¹³ Oznámenie MZV SR č. 109/2002 Z. z.

¹⁴ Oznámenie MZV SR č. 375/2002 Z. z.

¹⁵ Zmluva o fungovaní Európskej únie (Konsolidované znenie), Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016, s. 47–199.

¹⁶ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1805 zo 14. novembra 2018 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu, Ú. v. EÚ L 303, 28. 11. 2018, s. 1–38.

z **korupcie**, ako jednej skupiny ekonomických trestných činov. V ďalšom texte predstavíme špecifickú schému zaistovania a konfiškácie výnosov z trestnej činnosti, na základe dohody medzi Európskou úniou a **Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska**, vzhľadom na to, že Spojené kráľovstvo vystúpilo z Európskej únie a zmienené Nariadenie sa v tomto prípade neaplikuje.¹⁷

3 Zisťovanie a konfiškácia výnosov z korupcie

Korupčné trestné činy, ako jedna foriem kriminality bielych golierov, sú spravidla motivované ziskom. Ekonomické výhody sú hlavný dôvod poskytnutia alebo prijatia úplatku. Je zrejmé, že počet týchto trestných sa môže znížiť ak existuje predpoklad, že trestné činy budú odhalené a prijaté úplatky budú následne skonfiškované. Tým, že páchatel'ovi odníme výnos z trestnej činnosti, orgány činné v trestnom konaní a súdny tým potvrdzujú zásadu že „zločin sa nevypláca“.¹⁸

Konfiškácia výnosov z korupcie sleduje prinajmenšom nasledovné ciele:¹⁹

1. **prevencia:** odňatie úplatkov jednak odrádza od páchania ďalších trestných činov, ale slúži aj ako odstrašujúci prostriedok pre iných jednotlivcov náchylných na podobné konania.
2. **reparácia:** náhrada škody a obnovenie iných práv a záujmov obetí korupčných trestných činov.

V niektorých štátoch konfiškácia plní aj **represívnu** funkciu, nielen ako nástroj, na konfiškáciu výnosov pochádzajúcich z korupčného trestného činu, ale celého majetku odsúdenej osoby vrátane majetku získaného z legálnych zdrojov.²⁰

¹⁷ Dohoda o vystúpení Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie a z Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu, *Ú. v. EÚ L 29*, 31. 1. 2020, s. 7–187.

¹⁸ Porovnaj TRINCHEA, T. Confiscation and Asset Recovery: Better Tools to Fight Bribery and Corruption Crime. In: *Criminal Law Forum*. 2020, roč. 31, č. 1, s. 51.

¹⁹ Bližšie Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia. OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. OECD (2018), s. 7.

²⁰ Porovnaj napr. § 58 ods. 3 slovenského Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. ktorý pri niektorých trestných činoch prijímania úplatku stanovuje obligatórne uloženie trestu prepadnutia majetku.

Konfiškácia výnosov z korupcie môže mať aj niekoľko ďalších efektov:²¹

- **zabránenie** uvádzania nelegálnych príjmov z korupcie do legálnej ekonomiky;
- **odňatie nástrojov** ktoré môžu byť použité na páchanie ďalších trestných činov;
- **poukazovanie na páchatel'ov** korupčných schém a jednotlivcov, ktorí im pomáhajú legalizovať výnosy z korupcie;
- **podpora právneho štátu** a morálnej zásady, že nikto nesmie profitovať z trestnej činnosti.

Ako už bolo uvedené, justičná spolupráca pri zaist'ovaní a následnej konfiškácii výnosov z korupcie je upravená predovšetkým **Dohovore Organizácie Spojených národov proti korupcii**.²² Možno povedať, že je to najširšia platforma pre justičnú spoluprácu v oblasti zaist'ovania a konfiškácie výnosov z korupcie, nakoľko signatárom uvedenej zmluvy je v súčasnosti 189 štátov. Problematika medzinárodnej spolupráce je obsahom IV. časti uvedeného Dohovoru. Štáty, zmluvné strany, si navzájom poskytnú čo najširšiu mieru vzájomnej právnej pomoci pri vyšetrovaní, stíhaní a súdnom konaní ohľadom trestných činov, na ktoré sa vzťahuje tento dohovor. Vzájomná právna pomoc poskytovaná podľa tohto článku sa môže požadovať na ktorýkoľvek z týchto účelov: (čl. 46 a nasl. Dohovoru): vykonávanie prehliadok, **zaisťovania** a **zmrazenia**; **identifikácia** a odhalenie príjmov z trestnej činnosti, majetku, prostriedkov a iných predmetov na účely dokazovania; **identifikácia**, **zmrazenie** a **odhalenie** príjmov z trestnej činnosti v súlade s ustanoveniami V. kapitoly tohto Dohovoru a **vrátenie** majetku v súlade s ustanoveniami V. kapitoly tohto Dohovoru.

Vrátenie majetku podľa V. kapitoly Dohovoru je **základným princípom** tohto Dohovoru a štáty, zmluvné strany, si v tejto súvislosti poskytujú čo najširšiu mieru spolupráce a pomoci.

Každý štát, zmluvná strana, s cieľom zabezpečiť vzájomnú právnu pomoc podľa tohto Dohovoru v súvislosti s majetkom získaným prostredníctvom

²¹ Bližšie GOLOBINEK, R. *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime. Training Manual for Law Enforcement and Judiciary*. Strasbourg: Council of Europe, 2006, s. 9.

²² Oznámenie MZV SR č. 434/2006 Z. z.

spáchania trestného činu podľa tohto dohovoru alebo spojeným s takým činom

- prijme potrebné opatrenia, ktorými svojim príslušným orgánom umožní **zmraziť** alebo **zaistiť** majetok na základe príkazu na zmrazenie alebo zaistenie vydaného súdom alebo príslušným orgánom dožadujúceho štátu, zmluvnej strany (čl. 55 ods. 2 Dohovoru),
- prijme potrebné opatrenia, ktorými svojim príslušným orgánom umožní vykonať príkaz na **zhabanie** vydaný súdom iného štátu, zmluvnej strany (čl. 55 ods. 1 Dohovoru),
- posúdi prijatie potrebných opatrení, ktoré umožnia **zhabanie** takého majetku bez usvedčenia zo spáchania trestného činu v prípadoch, keď páchatel'a nemožno stíhať z dôvodu smrti, úteku alebo neprítomnosti, alebo v iných podobných prípadoch.

Každý štát, zmluvná strana, prijme v súlade so základnými zásadami svojho vnútroštátneho právneho poriadku legislatívne a iné opatrenia, ktoré sú potrebné na to, aby jeho príslušné orgány mohli **vrátiť** zhabaný majetok, keď konajú na žiadosť iného štátu, zmluvnej strany, v súlade s týmto Dohovorom s prihliadnutím na dobromyseľne nadobudnuté práva tretích osôb.

Podobne aj **Trestnoprávny dohovor o korupcii**²³ v IV. hlave upravuje základné východiská medzinárodnej spolupráce na účely vyšetrovania a súdneho konania týkajúceho sa trestných činov stanovených v súlade s týmto Dohovorom. Na rozdiel od vyššie uvedeného dohovoru OSN proti korupcii, tento dohovor Rady Európy stanovuje len všeobecné princípy a opatrenia medzištátnej spolupráce. V čl. 26 je stanovená všeobecná povinnosť poskytujú vzájomnú pomoc, pokiaľ možno v najširšom rozsahu, rýchlym vybavovaním žiadostí orgánov, ktoré v súlade s ich vnútroštátnymi právnymi predpismi majú právomoc vyšetrovať alebo stíhať trestné činy stanovené v súlade s týmto Dohovorom.

Špeciálnym nástrojom v tejto oblasti aj **Dohovor o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách**.²⁴ Ako z jeho názvu vyplýva, tento Dohovor upravuje iba problematiku súvisiacu s trestným činom podplácania zahraničného

²³ Oznamenie MZV SR č. 375/2002 Z. z.

²⁴ Oznamenie MZV SR č. 318/1999 Z. z.

verejného činiteľa. Základné východiská pre právnu pomoc v zmysle tohto Dohovoru sú upravené v čl. 9.

4 Zisťovanie a konfiškácia na základe dohody medzi Európskou úniou a Spojeným kráľovstvom

Vzhľadom na to, že Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska vystúpilo z Európskej únie, vo vzťahu k Spojenému kráľovstvu sa pri justičnej spolupráci pri zisťovaní a konfiškácii postupuje čl. 656 Dohody o obchode a spolupráci medzi Európskou úniou a Európskym spoločenstvom pre atómovú energiu na jednej strane a Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska na strane druhej²⁵ (ďalej „Dohoda“).

Zaisteniu a konfiškácii majetku v rámci trestného stíhania je upravená v tretej časti, XI. hlave nazvanej Zaistenie a konfiškácia (čl. 656 a nasl. Dohody). Predmetné ustanovenia vo vzťahu k zmluvným stranám nahradili Nariadenie 2018/1805 ale aj vyššie uvedené medzinárodné zmluvy týkajúce sa zisťovania a konfiškácie výnosov z trestnej činnosti, prijaté predovšetkým na pôde Rady Európy. Vo vzťahu k EÚ je najväčšou zmenou, že tým došlo k **zrušenie zásady vzájomného uznávania justičných rozhodnutí**.²⁶

Všetky žiadosti podľa tejto hlavy sa podávajú v písomnej forme. Odosielané môžu byť elektronicky alebo akýmkoľvek inými prostriedkami telekomunikácie za predpokladu, že žiadajúci štát je pripravený na požiadanie kedykoľvek vypracovať písomný záznam takejto komunikácie a originálu. Žiadosti sa podávajú v jednom z úradných jazykov dožiadaného štátu alebo v ktoromkoľvek inom jazyku oznámenom dožiadaným štátom.

4.1 Zmrazenie alebo zaistenie

Zmrazením alebo zaistením v zmysle čl. 657 Dohody sa rozumie **dočasný zákaz** prevodu, zničenia alebo premeny majetku, nakladania s majetkom

²⁵ Dohoda o obchode a spolupráci medzi Európskou úniou a Európskym spoločenstvom pre atómovú energiu na jednej strane a Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska na strane druhej. *Ú. v. EÚ L 149*, 30. 4. 2021, s. 10–2539.

²⁶ Bližšie RAMOS, V. C., PONS, G. Freezing and confiscation under the EU–UK Trade and Cooperation Agreement. In: *New Journal of European Criminal Law*. 2021, roč. 12, č. 2, s. 234.

alebo jeho presunu, prípadne dočasné prevzatie správy alebo kontroly majetku na základe príkazu vydaného súdom alebo iným príslušným orgánom.

Na žiadosť iného štátu, ktorý začal vyšetrovanie alebo konanie týkajúce sa trestného činu, prípadne vyšetrovanie alebo konanie na účely konfiškácie, dožiadaný štát prijme potrebné predbežné opatrenia, ako je zmrazenie alebo zaistenie, s cieľom predísť akémukoľvek obchodovaniu s majetkom, prevodu majetku alebo nakladaniu s majetkom, ktorý v neskoršom štádiu môže byť predmetom žiadosti o konfiškáciu alebo ktorý sa do takého stavu môže dostať na základe plnenia žiadosti.

Dožiadaný štát prijme všetky potrebné opatrenia na splnenie žiadosti **bezodkladne** a rovnako rýchlo a prioritne ako v podobnom vnútroštátnom prípade a bezodkladne a akýmkoľvek spôsobom zašle žiadajúcemu štátu potvrdenie. Ak žiadajúci štát uvedie, že je potrebné bezodkladné zaistenie, pretože existujú oprávnené dôvody domnievať sa, že daný majetok bude okamžite premiestnený alebo zničený, dožiadaný štát **do 96 hodín** od doručenia žiadosti prijme všetky potrebné opatrenia na splnenie tejto žiadosti (čl. 665 Dohody).

4.2 Konfiškácia

Konfiškáciou v zmysle čl. 657 Dohody sa rozumie trest alebo opatrenie nariadené súdom na základe konania v súvislosti s trestným činom alebo trestnými činmi, ktorého dôsledkom je **konečné** odňatie majetku.

Z čl. 665 Dohody vyplýva zmluvnej strane ktorej bola doručená žiadosť o konfiškáciu majetku umiestneného na jeho území:

1. **vykonať** príkaz na konfiškáciu vydaný súdom žiadajúceho štátu vo vzťahu k takémuto majetku alebo
2. predložiť svojim príslušným orgánom žiadosť s cieľom **získať príkaz** na konfiškáciu a ak je takýto príkaz vydaný, **vykonať ho**. V tomto prípade majú štáty právomoc začať vždy, keď je to potrebné, konanie o konfiškácii podľa svojho vlastného vnútroštátneho práva (tzv. „locus regit actum“).²⁷

²⁷ K významu pozri napr. KARSAL, K. Locus/Forum Regit Actum – a Dual Principle in Transnational Criminal Matters. In: *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2019, roč. 60, č. 2, s. 155–172.

Predmetný článok umožňuje aj konfiškáciu „náhradnej hodnoty“ spočívajúcej v požiadavke zaplatiť peňažnú sumu zodpovedajúcu hodnote príjmov, ak sa majetok, voči ktorému možno vykonať konfiškáciu, nachádza v dožiadanom štáte.

Okrem prípadov uvedených v čl. 670 Dohody (dôvody odmietnutia) je povinný príkaz na konfiškáciu vykonať. Dožiadateľ štát prijme rozhodnutie o vykonaní príkazu na konfiškáciu bezodkladne, najneskôr **do 45 dní** od doručenia žiadosti. Pokiaľ neexistujú dôvody, dožiadateľ štát prijme konkrétne opatrenia potrebné na vykonanie príkazu na konfiškáciu bezodkladne a aspoň rovnako rýchlo a prioritne ako v podobnom vnútroštátnom prípade. Postupy získania a uplatnenia príkazu na konfiškáciu sa riadia vnútroštátnym právom dožiadateľného štátu. Dožiadateľ štát je viazaný zistenými skutočnosťami, pokiaľ sú uvedené v odsudzujúcom rozsudku alebo v súdnom rozhodnutí vydanom súdom žiadajúceho štátu.

Dožiadateľ štát naloží so skonfiškovaným majetkom v súlade so svojím vnútroštátnym právom a s administratívnymi postupmi. Ak dožiadateľ štát koná na základe žiadosti iného štátu a ak je o to požiadateľ, uprednostní v rozsahu povolenom jeho vnútroštátnym právom vrátenie skonfiškovaného majetku žiadateľnému štátu, aby ten mohol poskytnúť **odškodnenie obetiam** trestného činu alebo vrátiť taký majetok jeho **právoplatným vlastníkom**.

Ak dožiadateľ štát koná na základe žiadosti iného štátu, po zohľadnení práva obete na náhradu alebo odškodnenie v súvislosti so skonfiškovaným majetkom naloží s peňažnými prostriedkami získanými v dôsledku vykonania príkazu na konfiškáciu nasledovne:

- a) ak suma rovná alebo je nižšia ako 10 000 €, prípadne dožiadateľnému štátu, alebo
- b) ak je suma vyššia ako 10 000 €, dožiadateľ štát prevedie 50 % získanej sumy žiadateľnému štátu.

4.3 Ústredné orgány

Ústredné orgány komunikujú priamo medzi sebou.

Ústredný orgán určený Spojeným kráľovstvom na účely posielania žiadostí, odpovedania na žiadosti, ich vykonávanie alebo ich postúpenie orgánom

príslušným na ich vykonávanie v súvislosti so zmrazením a konfiškáciou majetku:²⁸

- v **Anglicku, Walese a Severnom Írsku**: UK Central Authority, Home Office, 2nd Floor Peel Building, 2 Marsham Street, London, SW1P 4DF, Email: UKCA-ILOR@homeoffice.gov.uk.
- pre **Škótsko**: The Lord Advocate, Crown Office, 25 Chambers Street, Edinburgh, EH1 1LA, Email: COICU@copfs.gov.uk.

5 Záver

Konfiškácia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti sa zameriava na prevenciu a boj proti trestnej činnosti vrátane ekonomickej trestnej činnosti, pričom poskytuje ďalšie finančné prostriedky, ktoré možno investovať späť do činnosti v oblasti presadzovania práva alebo iných iniciatív na predchádzanie trestným činom a použiť na kompenzáciu pre obeť.²⁹

Ako sa zdôrazňuje v Stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti (2021–2025)³⁰ zločinecké skupiny využívajú vysoké nezákonné zisky na to, aby sa infiltrovali do legálneho hospodárstva a verejných inštitúcií, a to aj prostredníctvom korupcie, pričom narušajú právny štát a základné práva a oslabujú právo osôb na bezpečnosť, ako aj ich dôveru v orgány verejnej moci. Príjmy z trestnej činnosti na deviatich hlavných zločineckých trhoch v Európskej únii predstavovali v roku 2019 celkom 139 miliárd €, čo zodpovedá 1 % hrubého domáceho produktu EÚ.

Korupcia je ústredným prvkom spôsobu práce organizovaných zločineckých skupín. Rôzne formy korupcie spojené s organizovanou trestnou činnosťou v nadnárodnom kontexte odôvodňujú aj potrebu zlepšiť výmenu odborných znalostí, najlepších postupov, údajov a informácií medzi členskými štátmi, ako aj s občianskou spoločnosťou. V záujme účinnejšej podpory

²⁸ Bližšie Príslušné orgány, ktoré Spojené kráľovstvo určilo podľa tretej časti dohody: Spolupráca v oblasti presadzovania práva a justičná spolupráca v trestných veciach 2021/C 117 I/02, Ú. v. EÚ C 117I, 6. 4. 2021, s. 11–15.

²⁹ Porovnaj Návrh NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a konfiškáciu, COM/2016/0819 final – 2016/0412 (COD), s. 1.

³⁰ Oznámenie Komisie o stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti na roky 2021–2025, 14. 4. 2021, COM/2021/170 final, s. 1.

vyšetrovania trestných činov prostredníctvom výmeny údajov je potrebné mať prehľad o rizikách a hrozbách spôsobených korupciou a rozumieť im predtým, ako vyústia do trestných činov súvisiacich s korupciou.

Vnútroštátne orgány majú obmedzené spôsobilosti na rýchle vyhľadávanie, identifikáciu a zaistenie majetku, neefektívna správa zaisteného majetku znamená, že majetok stráca hodnotu pred prijatím rozhodnutia o jeho konfiškácii a existujúce nástroje konfiškácie sa nevzťahujú na všetky kriminálne trhy s vysokými príjmami a neriešia zložité štruktúry a metódy zločineckých skupín.

Z uvedených dôvodov bol do legislatívneho procesu predložený návrh Smernice o vymáhaní majetku a konfiškácii³¹ ktorej cieľom je posilniť spôsobilosti príslušných orgánov identifikovať, zaistiť a spravovať majetok a posilniť a rozšíriť sa možnosti konfiškácie tak, aby sa vzťahovala na všetky formy trestnej činnosti, ktoré vykonávajú organizované zločinecké skupiny, čím sa umožní konfiškácia všetkého príslušného majetku. Návrh smernice má tiež zlepšiť spoluprácu medzi všetkými orgánmi zapojenými do vymáhania majetku a podporiť strategickejší prístup k vymáhaniu majetku.

References

- BOUCHT, J. Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges. In: *Journal of Financial Crime*. 2019, roč. 26, č. 2, s. 526–548. ISSN 1359-0790.
- GOLOBINEK, R. *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime. Training Manual for Law Enforcement and Judiciary*. Strasbourg: Council of Europe, 2006, 39 s.
- KARSAI, K. Locus/Forum Regit Actum – a Dual Principle in Transnational Criminal Matters. In: *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2019, roč. 60, č. 2, s. 155–172. ISSN 2560-1067.
- RAMOS, V. C., PONS, G. Freezing and confiscation under the EU–UK Trade and Cooperation Agreement. In: *New Journal of European Criminal Law*. 2021, roč. 12, č. 2, s. 233–245. ISSN 2032-2844.

³¹ Návrh SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY o vymáhaní majetku a konfiškácii, COM/2022/245 final

ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť.

In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 59–69. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5264>

TRINCHERA, T. Confiscation and Asset Recovery: Better Tools to Fight Bribery and Corruption Crime. In: *Criminal Law Forum*. 2020, roč. 31, č. 1, s. 49–79. ISSN 1572-9850.

ZÁHORA, J. Vzájomné uznávanie príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu majetku medzi členskými štátmi EÚ. In: *Justičná revue: časopis pre právnu teóriu a prax*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2022, roč. 74, č. 1, s. 61–75. ISSN 1335-6461.

Contact – email

jozef.zabora@paneurouni.com

AKTUÁLNE OTÁZKY SÚVISIACE SO ZAISŤOVANÍM VECÍ V TRESTNOM KONANÍ¹

Current Issues Related to Securing Things in Criminal Proceedings

Eva Szabová

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Predložený príspevok reaguje na jeden z najaktuálnejších problémov vyskytujúcich sa v oblasti trestného práva procesného v aplikačnej praxi orgánov SR, a to konkrétne na problém zaisťovania výnosov z trestnej činnosti. V tejto súvislosti dochádza k identifikácii najpálčivejších problémov, ktoré znemožňujú zásadnejšie využívanie nástrojov určených na zaistenie a následnú konfiškáciu predmetných výnosov. Gro vymedzených problémov je pritom previazaných s vykonávaním finančného vyšetrovania, ktoré predstavuje kľúčovú podmienku pre úspešné odňatia ziskov pochádzajúcich z trestnej činnosti. Cieľom príspevku je predmetné problémy nielen popísať, ale predovšetkým formulovať možnosti ich riešenia a to aj prostredníctvom navrhovanej legislatívy Európskej únie.

Keywords in original language

Legalizácia výnosov z trestnej činnosti; finančné vyšetrovanie; konfiškácia; zaistenie; Finančná spravodajská jednotka; predbežný predaj; obhliadka nehnuteľnosti.

Abstract

The submitted contribution responds to one of the most current problems occurring in the field of criminal procedural law in the application practice of Slovak republic, namely the problem of securing proceeds from criminal

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Vega č. 1/0162/21: Implementácia európskych nástrojov proti praniu špinavých peňazí a na konfiškáciu príjmov z trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky.

offences. In this context, the contribution identifies the most pressing problems, which make it impossible to use the tools intended for the seizure and subsequent confiscation of the proceeds in question. Most of the defined problems are connected with the implementation of financial investigations, which represent a key condition for the successful confiscation of profits from criminal activities. The aim of the contribution is not only to describe the problems in question, but mainly to formulate the possibilities of their solution, also through the proposed legislation of the European Union.

Keywords

Legalization of Proceeds of Crime; Financial Investigation; Confiscation; Seizure; Financial Intelligence Unit; Pre-sale; Property Inspection.

1 Úvod

Vzhľadom na to, že v oblasti zaist'ovania vecí požíva v podmienkach SR najvyššiu aktuálnosť právna úprava týkajúca sa zaist'ovania výnosov z trestnej činnosti, budem sa venovať práve otázkam previazaným s uplatňovaním konkrétnych na to vytvorených nástrojov v aplikačnej praxi.

Za účelom istej systematickosti a prehľadu možno problémy identifikované v analyzovanej oblasti rozdeliť na dve skupiny, a teda:

- a) aplikačné problémy identifikovateľné praxou na úrovni orgánov SR, a aplikačné problémy identifikované Európskou úniou na základe vyhodnotenia efektívnosti trestného stíhania trestných činov generujúcich zisk a prania špinavých peňazí v jednotlivých členských štátoch EÚ.

Ad a) Pokiaľ ide o prvú skupinu naznačených problémov, hneď v úvode je potrebné poukázať na to, že pokiaľ hovoríme o využívaní nástrojov na zaist'ovanie výnosov z trestnej činnosti, musíme v prvom rade zdôrazniť zásadné previazanie týchto nástrojov s tzv. finančným vyšetrovaním. Na to, aby tieto nástroje mohli byť efektívne využívané a aby následne mohli viesť k definitívnemu odobratiu nelegálnych výnosov, musí byť totiž na prvom mieste správne vypracovaný majetkový profil podozrivého, komplexne identifikovaný jeho majetok a teda komplexne vykonané finančné vyšetrovanie. Dôkazom tohto konštatovania sú údaje vypovedajúce o počte finančných

vyšetrovaní vykonaných v roku 2020 a 2021 a údaje o hodnote zaisteného majetku v uvedených rokoch, ktoré vyplývajú z príslušných správ o činnosti prokuratúry a správ o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry².

Tab. č. 1: Počet finančných vyšetrovaní

	Všetky trestné veci	Legalizácia výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ
2020	585	48
2021	1005	59

Z uvedeného je zrejmé, že so zvyšujúcim sa počtom finančných vyšetrovaní narastá aj počet trestných stíhaní za trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ, pričom medzi počtom finančných vyšetrovaní a hodnotou zaisteného majetku ako aj frekvenciu využívania zaist'ovacích nástrojov existuje priama úmera. V tejto súvislosti je však potrebné vysloviť aj čiastočne kritické zhodnotenie dotýkajúce sa možnosti objektívneho vyhodnotenia úspešnosti realizácie finančného vyšetrovania. V podmienkach Slovenskej republiky totiž absentuje štatistika, ktorá by sa vysporiadala s tým, aký podiel zaistených výnosov bol následne aj definitívne skonfiškovaný súdmi³. Vychádzajúc z doposiaľ uvedeného analýza aplikačných súvislostí zaist'ovania výnosov z trestnej činnosti bude primárne previazaná s inštitútom finančného vyšetrovania.

² Predmetné údaje vychádzajú zo Správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2020, Správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2021, Správy o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2020, Správy o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021.

³ Na túto skutočnosť poukázal aj Výbor expertov na hodnotenie opatrení proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu Moneyval: Opatrenia proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Slovenská republika. Správa z 5. kola vzájomného hodnotenia. September 2020, s. 10.

Tab. č. 2: Hodnota zaisteného majetku

	Po vykonaní finančného vyšetrovania	Po vykonaní finančného vyšetrovania zo strany Úradu špeciálnej prokuratúry (ÚŠP)	V trestnom konaní pre trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 T'Z	V trestnom konaní pre trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 T'Z vykonanom zo strany ÚŠP
2020	5 967 135 €	údaj absentuje	4 444 244 €	údaj absentuje
2021	34 354 287 €	23 138 478 € 67,3 % z celkového zaisteného majetku	19 986 409 € 58,17 % z celkového zaisteného majetku	14 712 138 € 73,61 % z majetku zaisteného pri legalizácii 42,82 % z majetku zaisteného celkovo 63,58 % z majetku zaisteného zo strany ÚŠP

Ad b) Pokiaľ ide o problémy súvisiace so zaist'ovaním výnosov z trestnej činnosti identifikované v širšom meradle, a teda na úrovni EÚ v tomto ohľade je potrebné v prvom rade poukázať na to, že EÚ veľmi striktné deklaruje, že jednou z najväčších hrozieb pre bezpečnosť EÚ je organizovaná trestná činnosť generujúca zisky, ktoré sú následne prepierané⁴. Uvedené konštatovanie absolútne korešponduje s charakteristickými znakmi organizovanej trestnej činnosti vytvárajúcej zisky, medzi ktoré patria predovšetkým nasledovné:

- obrovský rozsah zisku, ktorý je neporovnateľný s klasickými trestnými činmi,
- nevyhnutnosť a potreba transformovať zisk z organizovanej trestnej činnosti (obchod s drogami, zbraňami, prostitúcie) do legálneho finančného systému. Investovať ho do výnosných hospodárskych oblastí, alebo ho inak kapitalizovať. Cieľom nie je zisk z trestnej činnosti okamžite spotrebovať, ale naopak, formou „preprania“ zabezpečiť jeho rast,

⁴ Europol: The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2021 (SOCTA). A corrupting influence: The infiltration and unredmning of Europe's economy and society by organised crime.

- finančné operácie, ktorými sú „špinavé peniaze“ (zisky z trestnej činnosti) uvádzané do legálneho finančného systému sú vo väčšine prípadov málo nápadné a takmer sa neodlišujú od bežných bankových operácií.⁵

Vzhľadom na to, že hlavným motívom organizovanej trestnej činnosti je finančný zisk, vymáhanie majetku je veľmi účinným mechanizmom na odrádzanie od trestnej činnosti. Jedným dychom je však potrebné poukávať na to, že podľa údajov Europolu z roku 2021 „vypraté“ príjmy organizovanej trestnej činnosti dosahujú každoročne výšku najmenej 139 miliárd €, pričom pomerne zarážajúcim je fakt, že len 2 % z predmetných výnosov sú každoročne zaistené a len 1 % skonfiškované⁶. Možno tak zhodnotiť, že súčasný právny rámec EÚ upravujúci vyhľadávanie a identifikáciu, zaisťovanie, konfiškáciu a správu príjmov, nástrojov a majetku a úrady pre vyhľadávanie majetku pozostávajúci zo smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ¹⁹, rozhodnutia Rady 2007/845/SVV²⁰ a rámcového rozhodnutia Rady 2005/212/SVV²¹ v plnej miere nedosiahol politický cieľ boja proti organizovanej trestnej činnosti prostredníctvom vymáhania jej ziskov. Aj tieto skutočnosti viedli Európsku komisiu a Radu v máji 2022 k vypracovaniu nového návrhu smernice o vymáhaní majetku a konfiškácii, kde dochádza k posilneniu pravidiel vymáhania a konfiškácie majetku. Cieľ predmetného právneho aktu deklarovaný Európskou komisiou a Radou je pritom formulovaný veľmi pragmaticky, a teda aby sa trestná činnosť nevyplácala⁷. Príspevok preto poukáže aj na najzásadnejšie nóva, s ktorými predmetný návrh v oblasti zefektívnenia zaisťovania výnosov z trestnej činnosti prichádza. S ohľadom na to, že práve novinky upravené v navrhovanej smernici majú značný potenciál pokiaľ ide aj o vyriešenie niektorých problematických oblastí identifikovaných v analyzovanej oblasti v podmienkach Slovenskej republiky, príspevok bude na predmetné nóva poukazovať priebežne v kontexte riešenia vybraných páličivých problémov vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi Slovenskej republiky.

⁵ STIERANKA, J., CHAMULOVÁ, M. Právne možnosti odnímania majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti v Slovenskej republike. In: *Forenzná veda, právo, kriminalistika*. 2018, roč. 3, č. 1, s. 53–66.

⁶ Návrh smernice EP a Rady o vymáhaní majetku a konfiškácii z 25. 5. 2022, COM(2022) 245 final. 2022/0167 (COD), s. 16.

⁷ Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade: Vymáhanie majetku a konfiškácia: zabezpečenie, aby sa trestná činnosť nevyplácala [COM(2020) 217 final, 2. 6. 2020].

2 Pojem finančné vyšetrovanie a problémy s ním previazané

Ako bolo už vyššie naznačené, primárny problém previazaný s uplatňovaním nástrojov na zaistenie a konfiškáciu výnosov z trestnej činnosti sa dotýka inštitútu finančného vyšetrovania. V tomto kontexte je bezpochyby potrebné na prvom mieste ozrejmiť pojem finančné vyšetrovanie. Finančným vyšetrovaním možno veľmi zjednodušene rozumieť postup orgánov činných v trestnom konaní a ďalších zložiek polície spočívajúci v zisťovaní a dokumentácii majetku alebo príjmov z trestnej činnosti a následné vytvorenie profilu majetku. V hlbších detailoch možno ustáliť, že zmyslom finančného vyšetrovania je vyhľadať, zistiť a následne zákonným spôsobom odčerpať výnos z trestnej činnosti a súčasne odhaľovať a procesne objasňovať legalizačné schémy, prostredníctvom ktorých sa výnos z trestnej činnosti zavádza a zmiešava s legálnymi príjmami. Ide o postup, ktorý je časovo náročný a vyžaduje si špecifické znalosti.⁸ Pokiaľ ide o precizovanie trestných vecí, v prípade ktorých sa tento špecifický typ vyšetrovania realizuje, vychádzať možno z Opatrenia Generálneho prokurátora z 29. júna 2021⁹. V zmysle predmetného opatrenia sa finančné vyšetrovanie obligatórne vykonáva v nasledujúcich prípadoch:

- vo všetkých trestných veciach, v ktorých Trestný zákon upravuje ukládanie trestu prepadnutia majetku, a to obligatórneho (§ 58 ods. 2, ods. 3 TZ) ako aj fakultatívneho (§ 58 ods. 1 TZ),¹⁰
- vo všetkých trestných veciach, v ktorých prichádza do úvahy uloženie trestu prepadnutia veci podľa § 60 ods. 1 písm. c) a ods. 2 TZ,
- vo všetkých trestných veciach, v ktorých prichádza do úvahy uloženie ochranného opatrenia zhabania veci podľa § 83 ods. 1 TZ a § 83 ods. 4 TZ,

⁸ KURILOVSKÁ, L., KORDÍK, M., VOJTUŠ, F. Vybrané aspekty zaistenia výkonu sankcií postihujúcich majetok. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum*. 2020, s. 234. ISBN 978-80-7160-557-7.

⁹ Opatrenie Generálneho prokurátora SR sp. zn. V/2 Spr 125/20/1000-53 z 29. 6. 2021 na úpravu pôsobnosti prokuratúry v oblasti boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu a v oblasti zisťovania a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti. Aktualizované k 20. 1. 2023.

¹⁰ Trest prepadnutia majetku predstavuje jeden z tzv. majetkových trestov najvýraznejšie postihujúci majetok odsúdeného a je výnimkou z ústavnej ochrany nedotknuteľnosti majetku ako základného ľudského práva zakotveného v Ústave SR. ŠANTA, J., PETKOVÁ, Z. Trest prepadnutia majetku. In: *Justičná revue*. 2020, roč. 74, č. 5, s. 634.

- vo všetkých trestných veciach, v ktorých prichádza do úvahy uloženie ochranného opatrenia zhabania časti majetku podľa § 83a TZ,
- vo všetkých trestných veciach, v ktorých má byť zaistený nárok poškodeného na náhradu škody podľa § 50 ods. 1 TP, a vo všetkých trestných veciach, ktoré sa vedú pre trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ a pre predikatívne trestné činy.

Opatrenie Generálneho prokurátora SR osobitne zdôrazňuje obligatórne vykonávanie finančného vyšetrovania v prípade trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ. Týmto spôsobom dochádza k priamemu nadviazaniu na príslušné právne akty EÚ v oblasti boja proti praniu špinavých peňazí ako aj na tú skutočnosť, že úspešné trestné stíhanie pre tento trestný čin bez predchádzajúceho finančného vyšetrovania je prakticky nemožné.

2.1 Absencia špecializovanej zložky pre vykonávanie finančného vyšetrovania

Najzásadnejší problém vykazovaný v oblasti finančného vyšetrovania v Slovenskej republike sa dotýkal absencie vyšetrovacej a analytickej zložky, resp. špecializovanej policajnej súčasti zameranej výlučne na finančné vyšetrovanie a absencie špecializovaného oddelenia Policajného zboru, ktoré by sa zaoberalo len prípadmi legalizácie výnosov z trestnej činnosti. Na tieto problémy poukazoval jednak výbor Moneyval a jednak Generálna prokuratúra SR vo svojich správach o činnosti¹¹. Časť z predmetného problému sa podarilo úspešne vyriešiť a to v rámci reorganizácie Policajného zboru a Národnej kriminálnej agentúry (ďalej „NAKA“), ku ktorej prišlo na základe Plánu obnovy a odolnosti v roku 2022. Konkrétne boli uskutočnené nasledovné kroky:

1. Od 2. 3. 2022 prišlo pokynom Prezídia Policajného zboru k vytvoreniu štyroch oddelení finančného vyšetrovania v NAKA. Inak povedané každý odbor NAKA v súčasnosti disponuje oddelením finančného vyšetrovania, v ktorom pôsobia policajti na úseku finančného vyšetrovania, a teda finanční vyšetrovatelia. Tieto oddelenia sú náhradou za zrušenú Jednotku finančnej polície NAKA, ktorá bola podrobená

¹¹ Správa o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2020, s. 44.

značnej kritike zo strany výboru Moneyval z toho dôvodu, že vykonávala finančné vyšetrovanie na podporu inej jednotky NAKA len vtedy, keď existoval dôkaz o významných sumách.

2. Od 1. 2. 2022 bola vytvorená Národná centrála osobitných druhov kriminality Prezídia Policajného zboru (ďalej „NCODK“), konkrétne v jej rámci Odbor finančného vyšetrovania.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného možno konštatovať, že v podmienkach Slovenskej republiky aj naďalej abscentuje špecializované oddelenie Policajného zboru, ktoré by sa zameriavalo výlučne na vyšetrovanie trestných činov legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ. Tento problém teda aj naďalej pretrváva. V tejto súvislosti možno poukázať aj na veľmi malé počty trestných sťažaní za tento trestný čin v našich podmienkach. V roku 2021 bolo pre tento druh trestnej činnosti sťahovaných 73 fyzických osôb, čo z celkového počtu sťahovaných fyzických osôb predstavuje podiel 0,11 %¹².

V kontexte vyššie uvedenej novo vzniknutej centrály NCODK nemožno opomenúť, že získala súčasne status Úradu pre vyhládavanie majetku (Asset Recovery Office, ARO). Povinnosť vytvoriť Úrady pre vyhládavanie majetku bola koncipovaná už v čl. 1 Rozhodnutia Rady 2007/845/SVV zo 6. decembra 2007 o spolupráci medzi úradmi pre vyhládavanie majetku v členských štátoch pri vypátraní a identifikácii príjmov z trestnej činnosti alebo iného majetku súvisiaceho s trestnou činnosťou¹³. Povinnosť zriadiť predmetný úrad však vyplýva aj z návrhu smernice z roku 2022, konkrétne z čl. 5. Tento krok možno na prvý pohľad vnímať ako čiastočnú duplicitu, avšak prínos návrhu spočíva v precizovaní minimálneho rozsahu kompetencií, ktorými by mal úrad disponovať.

Pokiaľ ide o Slovenskú republiku, konkretizácia orgánu plniaceho úlohu ARO je pomerne špecifická. Priame explicitné použitie pojmu „úrad pre vyhládavanie majetku“ je obsiahnuté výlučne v zákone č. 171/1993 Z. z.

¹² Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2021, s. 26.

¹³ Každý členský štát zriadi alebo určí vnútroštátny úrad pre vyhládavanie majetku na účely zjednodušenia vypátraní a identifikácie príjmov z trestnej činnosti a iného majetku súvisiaceho s trestnou činnosťou, ktorý môže byť predmetom príkazu vydaného príslušným justičným orgánom na jeho zmrazenie, zaistenie alebo konfiškáciu v priebehu trestného, alebo ak je to možné podľa vnútroštátneho práva dotknutého členského štátu, občianskoprávneho konania.

o policajnom zbore. Ustanovenie § 2 ods. 4 predmetného zákona je však v tomto ohľade veľmi stručné, dá sa povedať, že až priam povrchné a abstraktné, keď uvádza, že policajný zbor je úradom pre vyhľadávanie majetku podľa osobitného predpisu, a teda podľa rozhodnutia Rady 2007/845/SVV. K ďalšiemu precizovaniu dochádza až v interných predpisoch Policajného zboru. Z dôvodu komplexnosti výkladu možno poukázať na genézu vývoja tohto úradu v podmienkach Slovenskej republiky:

- Oddelenie preverovania majetku Finančnej spravodajskej jednotky (2008 až 2017),
- Oddelenie preverovania majetku Jednotky finančnej polície NAKA (2017 až 2019),
- Oddelenie preverovania majetku NAKA ako súčasť Odboru analýzy a podporných činností NAKA (2019 až 2022),
- Oddelenie finančného vyšetrovania Národnej centrály osobitných druhov kriminality (1. 2. 2022 po súčasnosť).

2.2 Finančná spravodajská jednotka a problém nedostatku koherentného riadenia a dysfunkčného mechanizmu odstupovania informácií

Ako je zrejmé z doposiaľ uvedeného finančné vyšetrovanie nie je záležitosťou jedného orgánu. Jeho úspešné zrealizovanie si vyžaduje kooperáciu niekoľkých jednotiek resp. útvarov. Okrem už spomenutých novozriadených útvarov sú to predovšetkým Finančné riaditeľstvo, Kriminálny úrad finančnej správy a Finančná spravodajská jednotka, ktorú možno chápať ako určitý vstupný orgán v schéme finančného vyšetrovania.

Finančná spravodajská jednotka (ďalej „FSJ“) bola vytvorená na základe zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu. Ustanovenie § 26 predmetného zákona ustanovuje, že FSJ plní úlohy centrálnej národnej jednotky v oblasti predchádzania a odhaľovania legalizácie a financovania terorizmu. Nasledujúce odseky predmetného ustanovenia konkretizujú povinnosti a úlohy FSJ. Zjednodušene možno uviesť, že medzi právomoci a zodpovednosťou FSJ patria príjem, analýza, vyhodnotenie a spracovanie neobvyklých obchodných operácií a iných informácií týkajúcich sa legalizácie príjmov

z trestnej činnosti a financovania terorizmu, ako aj priradovanie vecí orgánom činným v trestnom konaní, pokiaľ fakty naznačujú, že bol spáchaný trestný čin. V tejto súvislosti nemožno opomenúť, že s účinnosťou od 1. 5. 2022¹⁴ prišlo k precizovaniu a prehĺbeniu spolupráce FSJ s orgánmi činnými v trestnom konaní. Po novom tak FSJ poskytuje na žiadosť finančné informácie a finančné analýzy iným útvarom Policajného zboru, orgánom činným v trestnom konaní, súdu, Kriminálnemu úradu finančnej správy, Finančnému riaditeľstvu Slovenskej republiky ako aj ďalším príslušným orgánom, ak je to potrebné na účel predchádzania, odhaľovania, vyšetrovania a stíhania závažnej trestnej činnosti. Finančná analýza FSJ pritom znamená prepojenie hlásení o neobvyklých obchodných operáciách s vyhľadanými informáciami v databázach, informáciami požadovanými od iných orgánov na účely určenia ekonomického profilu podozrivého. Ustanovila sa aj povinnosť odôvodniť odmietnutie poskytnutia informácií zo strany FSJ.¹⁵ Predmetné zmeny reagovali na požiadavky výboru Moneyval konkretizované v správe z piateho kola hodnotení¹⁶.

Pokiaľ ide o konkretizáciu problematických aspektov identifikovateľných v činnosti FSJ, na prvom mieste možno poukázať na problém nedostatočne rozvinutého systému odstupovania informácií zo strany FSJ. Inak povedané FSJ má pri zasielaní hlásení právomoc rozhodnúť sa, ktorému orgánu odstúpi hlásenie. Podľa správy výboru Moneyval v štruktúre NAKA ako aj v štruktúre Policajného zboru neexistuje žiadny jednotný vstupný bod, ktorý by mal prijímať a hodnotiť, kto by mal byť príjemcom hlásení, s možnými koordinačnými úkonmi¹⁷. V tejto súvislosti možno len precizovať, že v aplikačnej praxi sa vyskytli dokonca prípady, kedy boli tie isté osoby alebo tá istá trestná činnosť vyšetrovaná dvomi rôznymi jednotkami. Na strane druhej zaznamenané boli aj prípady opačného charakteru, a teda prípady, kedy sa informácia od FSJ nedostala vôbec k príslušnému orgánu. Ako príklad možno uviesť prípad, kedy podozrivý v korupčnej kauze

14 Zákon č. 123/2022 Z. z. zo 17. 3. 2022 o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

15 Dôvodová správa k Zákonu č. 123/2022 Z. z. zo 17. 3. 2022 o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

16 Opatrenia proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Slovenská republika. Správa z 5. kola vzájomného hodnotenia. September 2020.

17 Moneyval: Opatrenia proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Slovenská republika. Správa z 5. kola vzájomného hodnotenia. September 2020, s. 54.

vkladal v hotovosti sumy 4 000 000 € až 5 500 000 € a protikorupčnej zložke NAKA táto informácia nebola zo strany kompetentného úradu poskytnutá.¹⁸ Zásadným problémom je tak je nízka úroveň spolupráce a koordinácie NAKA a ďalších útvarov PZ pri prijímaní, získavaní, analyzovaní a využívaní finančného spravodajstva.

Ďalším problémom identifikovaným v činnosti FSJ je aj to, že výstupy FSJ nie sú celkovo dostatočne úspešne využívané zo strany orgánov činných v trestnom konaní, osobitne pokiaľ ide o trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ, v prípade ktorého sú údaje od FSJ využité len príležitostne. Uvedené skutočnosti možno ilustrovať na údajoch vypovedajúcich o odstupovaných hláseniach zo strany FSJ.

Tab. č. 3: Počet odstúpených hlásení zo strany FSJ

	2020 ¹⁹	2021 ²⁰
Orgány činné v trestnom konaní (na účel TK)	177	189
NAKA (na iný účel)	225	116
Krajské riaditeľstvá a okresné riaditeľstvá PZ	491	469
Finančné riaditeľstvo SR (vrátane KÚFS)	702	715
Zahraničné FSJ	285	393
Spolu	1 880	1 882

Tab. č. 4: Postup OČTK po odstúpení informácií z FSJ

		2020	2021
Začatie TS podľa § 199 ods. 1 TP	za trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti	18	12
	za iný trestný čin	8	20
Vznesenie obvinenia podľa § 206 TP	za trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti	2	11
	za iný trestný čin	24	5
Zaistenie peňažných prostriedkov podľa § 95 TP		14	18

¹⁸ Správa o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021, s. 20.

¹⁹ Finančná spravodajská jednotka. Výročná správa 2020.

²⁰ Finančná spravodajská jednotka. Výročná správa 2021.

Z uvedených údajov je zrejmé, že gro hlásení je zo strany FSJ odstupovaných na Finančné riaditeľstvo SR. V tejto súvislosti Finančné riaditeľstvo SR argumentuje tým, že ako súčasť špecializovaných trojstranných tímov „Daňovej kobry“ (odborník na dane, vyšetrovateľ Policajného zboru, dozorujúci prokurátor) využíva informácie od FSJ (finančné operácie firemných subjektov, informácie o fiktívnych spoločnostiach vedených tzv. „bielymi koňmi“) na vyšetrovanie závažných daňových zločinov. Je síce pravdou, že daňové trestné činy predstavujú významné zdrojové trestné činy pre legalizáciu výnosov z trestnej činnosti, avšak aj napriek tomu sa javí činnosť príslušných orgánov v tejto oblasti ako neefektívna. Táto skutočnosť je len zdôraznená počtom trestných stíhaní zahájených práve na podklade hlásení odstúpených zo strany FSJ.

2.3 Problém dĺžky finančného vyšetrovania

Ďalší problém previazaný s vykonávaním finančného vyšetrovania súvisí s časovou náročnosťou jeho realizácie. Je síce pravdou, že samotná podstata finančného vyšetrovania vypovedá o značnej náročnosti jeho vykonávania, avšak v podmienkach Slovenskej republiky stále existujú prekážky spôsobujúce jeho zbytočné predlžovanie, ktoré sú veľmi jednoducho riešiteľné. Problém takéhoto charakteru vykazuje postup získavania informácií o účtoch fyzických a právnických osôb v bankách. V súčasnosti sa informácie získavajú listinnou formou od finančných inštitúcií, čo často trvá aj niekoľko týždňov. Výsledkom môže byť v konečnom dôsledku zmarenie zaisťovania finančných prostriedkov podozrivej, resp. obvinenej osoby. Uvedený problém je pritom veľmi jednoducho riešiteľný a to prostredníctvom vytvorenia centrálného registra účtov, do ktorého by platobné a úverové inštitúcie obligatórne zasielali konkrétne informácie týkajúce sa účtov osôb a do ktorého by mali priamy vstup zástupcovia prokuratúry, súdov a ďalších určených orgánov.

Povinnosť vytvoriť register uvedeného charakteru bola koncipovaná v čl. 32a Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. 5. 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu. K implementácii predmetnej smernice prišlo prostredníctvom zákona

č. 123/2022 Z. z. o centrálnom registri účtov. Ustanovenie § 3 ods. 1 uvede-ného zákona zriaďuje Centrálny register účtov, ktorý je súčasne definovaný ako informačný systém verejnej správy, ktorý sa vedie na účel uľahčenia prístupu konkrétnych orgánov vrátane orgánov činných v trestnom konaní k údajom o účtoch a bezpečnostných schránkach vedených alebo prenajímaných na území Slovenskej republiky. Ustanovenie § 4 ods. 2 koncipuje povinnosť pre finančné inštitúcie zasielať príslušné údaje do centrálného registra účtov elektronicky, a to do konca nasledujúceho dňa od vzniku, zmeny alebo zániku predmetných údajov. Ide konkrétne o nasledovné údaje:

- názov, adresa sídla a identifikačné číslo finančnej inštitúcie, ktorá vedie účet alebo prenajíma bezpečnostnú schránku,
- dátum založenia účtu,
- dátum začatia prenájmu bezpečnostnej schránky,
- číslo účtu a medzinárodné bankové číslo účtu IBAN, ak bolo pridelené,
- jednoznačné označenie bezpečnostnej schránky,
- identifikačné údaje klienta,
- meno, priezvisko, rodné číslo alebo dátum narodenia, ak rodné číslo nebolo pridelené, a adresa trvalého alebo iného pobytu konečného užívateľa výhod klienta,
- dátum vzniku a zániku oprávnenia klienta na nakladanie s finančnými prostriedkami na účte,
- dátum zrušenia účtu,
- dátum ukončenia prenájmu bezpečnostnej schránky.

V nadväznosti na zriadenie centrálného registra účtov nemožno opomenúť, že aj napriek jeho zriadeniu neprišlo k eliminácii problému predlžovania finančného vyšetrovania. Centrálny register účtov je síce zriadený, avšak k dnešnému dňu neprišlo k jeho uvedeniu do prevádzky.²¹

²¹ V čase spracovania príspevku, a teda v marci 2023 sa vykonávali legislatívne práce na vládnom návrhu zákona, ktorým sa mení zákon č. 394/2012 Z. z. o obmedzení platieb v hotovosti a ktorým sa mení zákon č. 123/2022 Z. z. o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Predmetný návrh posúval lehotu uvedenia registra do prevádzky na 1. júl 2023.

3 Opatrenia umožňujúce formálne zaistenie majetku

V súvislosti so zaist'ovaním majetku možno identifikovať aj ďalšie zásadné problémy, a teda problémy iné ako tie previazané s finančným vyšetrovaním. V tejto súvislosti vyvstáva otázka, ako zabrániť zmareniu formálneho zaistenia majetku, ktorý bol v rámci finančného vyšetrovania riadne a komplexne dohľadovaný. Pri hľadaní odpovede na uvedenú otázku je potrebné v prvom rade nazrieť na znenie aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy, a teda na znenie zákona č. 312/2020 Z. z. z 21. 10. 2020 o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa ustanovenia § 3 ods. 1 prokurátor, resp. súd, ktorý vydal rozhodnutie o zaistení majetku, je oprávnený prijať tzv. nevyhnutné opatrenia na výkon predmetného zaist'ovacieho rozhodnutia. Na podklade použitia doslovného výkladu je však potrebné dospieť ku konštatovaniu, že podmienkou *sina qua non* pre uplatnenie predmetného ustanovenia je vykonateľnosť zaist'ovacieho rozhodnutia. Nevyhnutné opatrenia tak možno uplatniť až po prijatí zaist'ovacieho rozhodnutia. Inak povedané aktuálna právna úprava nekoncepuje možnosť prijať opatrenia, ktoré by pôsobili ako istá garancia následného zaistenia majetku.

A práve v tomto ohľade vyznieva mimoriadne priaznivo návrh smernice z roku 2022. Článok 11²² ustanovuje pre členské štáty povinnosť umožniť úradom pre vyhladávanie majetku prijatie tzv. dočasných naliehavých opatrení do doby, kým nebude možné vydať formálny príkaz na zaistenie majetku, pričom ich účelom bude dosiahnuť zachovanie majetku. Ich prijatie by tak bolo na mieste v situáciách, kedy hrozí strata, zničenie či ukrytie majetku zo strany dotknutej osoby. Inak povedané, keď pri vytváraní majetkového profilu podozrivého, úrad zistí nebezpečenstvo zmarenia formálneho zaistenia majetku zo strany prokurátora, bol by oprávnený vykonať úkony typu zaslania žiadosti o vyznačenie poznámky v katastri nehnuteľností, z dôvodu

22 Článok 11 návrhu smernice z roku 2022:

„(3) Členské štáty umožnia úradom pre vyhladávanie majetku prijať okamžité opatrenia podľa odseku 2 a až do vydania príkazu na zaistenie podľa odseku 1. Platnosť takýchto dočasných naliehavých opatrení na zaistenie nesmie presiahnuť sedem dní.

(4) Majetok, ktorý je v druhej tretej strane, môže podliehať opatreniam na zaistenie podľa odsekov 1, 2 a 3, ak je to nutné na zabezpečenie prípadnej konfiškácie podľa článku 13.

(5) Členské štáty zabezpečia, aby príkazy na zaistenie podľa odsekov 1, 2, 3 a 4 vydal príslušný orgán a aby boli primerane odôvodnené.“

ktorej nebude následne možné vykonať prevod vlastníckeho práva k príslušnej nehnuteľnosti a teda ani prevod jej majetku na inú osobu. Možno len dodať, že podľa návrhu smernice nebude môcť platnosť takýchto dočasných naliehavých opatrení presiahnuť sedem dní.

Keď nazrieme na aktuálnu právnu úpravu, možno vysloviť, že charakter vyššie popísaných naliehavých dočasných opatrení má právo prokurátora žiadať od FSJ zdržanie výkonu neobvyklej obchodnej operácie v banke²³. Cieľom tohto kroku je pritom práve zabezpečiť, že peňažné prostriedky na účte v banke bude možné následne formálne zaistiť v trestnom konaní. Ďalšie prostriedky obdobného charakteru v právnej úprave Slovenskej republiky nenachádzame²⁴.

V súvislosti v návrhom smernice možno len doplniť, že v priamej nadväznosti na naliehavé dočasné opatrenia návrh upravuje aj tzv. plánovanie pred zhabaním. Zjednodušene povedané ide o výkon správy majetku, ktorý bude predmetom zaist'ovacieho rozhodnutia, a to s cieľom zachovať jeho hospodársku hodnotu. Malo by pritom ísť o systematické posudzovanie toho, akým spôsobom čo najlepšie zachovať a optimalizovať hodnotu majetku.²⁵ Vzhľadom na to, že činnosť Úradu pre správu majetku²⁶ vykazujú určité nezrovnalosti a rigiditu aj v kontexte aktuálnej legislatívnej situácie, možno vysloviť pochybnosti o reálnosti úspešného vykonávania plánovania a správy pred zhabaním.

²³ Ustanovenie § 16 ods. 2 Zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu: Povinná osoba je povinná zdržať neobvyklú obchodnú operáciu, ak hrozí nebezpečenie, že jej vykonaním môže byť zamerané alebo podstatne sťažené zaistenie príjmu z trestnej činnosti alebo prostriedkov určených na financovanie terorizmu, alebo ak ju o to finančná spravodajská jednotka písomne požiada, do prijatia oznámenia od finančnej spravodajskej jednotky, aby neobvyklú obchodnú operáciu vykonala, najviac však 120 hodín; po uplynutí tejto lehoty povinná osoba je povinná zdržať neobvyklú obchodnú operáciu na základe oznámenia finančnej spravodajskej jednotky, že vec odovzdala orgánom činným v trestnom konaní, najviac však na ďalších 72 hodín.

²⁴ Moneyval: „*Nie je ustanovená právomoc uskutočňovať kroky na zabránenie úkonom alebo na zrušenie právnej účinnosti úkonom, ktoré krajine sťažujú možnosti zmraziť, zaistiť alebo odňať majetok, ktorý je predmetom zhabania*“.

²⁵ Dôvodová správa k návrhu Smernice EP a Rady o vymáhaní majetku a konfiškácii z 25. 5. 2022. COM(2022) 245 final. 2022/0167 (COD).

²⁶ Úrad pre správu majetku bol zriadený na základe § 10 zákona č. 312/2020 Z. z. z 21. 10. 2020 o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov a svoju činnosť zahájil 1. 8. 2021.

4 Problém previazaný s obhliadkou nehnuteľnosti

Vzhľadom na už naznačenú rigiditu vykazovanú v činnosti Úradu pre správu majetku (ďalej „úrad“), ktorý bol zriadený zákonom č. 312/2020 Z. z. (ďalej „zaist'ovací zákon“), bude v tejto časti príspevku pozornosť sústredená práve na nedostatky v činnosti tohto orgánu. Problém, na ktorý aktuálne poukazuje aplikačná prax, súvisí konkrétne s uplatňovaním inštitútu obhliadky zaistej nehnuteľnosti. Tento inštitút je koncipovaný v ustanovení § 9 ods. 2 zaist'ovacieho zákona, pričom toto len veľmi stroho uvádza, že súd je oprávnený na účely výkonu rozhodnutia o zaistení majetku nariadiť obhliadku nehnuteľnosti a jej príslušenstva. Ďalšia konkretizácia účelu vykonania predmetnej obhliadky absentuje. Logickým dôsledkom absentujúcej konkretizácie účelu tejto obhliadky, resp. absentujúcej špecifikácie dôvodov, kedy možno po predmetnom inštitúte siahnúť je vznik určitej paušálnosti predkladania žiadostí o vykonanie tejto obhliadky zo strany úradu vo vzťahu ku každej nehnuteľnosti, ktorá bola predmetom zaistenia. Z hľadiska vyriešenia tohto problému je potrebné nazrieť na spôsob koncipovania účelu správy zaisteného majetku. Zaist'ovací zákon totiž síce neupravuje konkrétnejším spôsobom účel predmetnej obhliadky, ale upravuje a to veľmi precízne účel správy zaisteného majetku. V zmysle ustanovenia § 11 ods. 1 zaist'ovacieho zákona je týmto účelom zabránenie tomu, aby došlo bezdôvodne k zníženiu hodnoty zaisteného majetku alebo k jeho zmenšeniu, a zabezpečenie, aby sa hodnota zaisteného majetku očakávaným spôsobom zvýšila. Keďže všetky zákonné ustanovenia je potrebné vykladať v ich vzájomných súvislostiach, možno aj v tomto prípade dovodiť, že obhliadku nehnuteľnosti podľa § 9 ods. 2 predmetného zákona možno vykonávať len vtedy, pokiaľ treba zaistiť, aby bol naplnený účel správy majetku. Inak povedané účelom obhliadky nehnuteľnosti je zabrániť vzniku škody, resp. znehodnoteniu a zníženiu hodnoty nehnuteľnosti. Z praktického hľadiska tak vykonanie obhliadky podľa § 9 ods. 2 zaist'ovacieho zákona prichádza do úvahy predovšetkým v prípadoch, ak by orgán činný v trestnom konaní, prípadne úrad získali konkrétne informácie o tom, že obvinený sa reálne pokúša konkrétne zaistené nehnuteľnosti poškodiť či zničiť, alebo v iných odôvodnených

prípadoch, kedy je zrejmé, že nevykonanie obhliadky a následnej fyzickej správy zo strany úradu by viedlo k vzniku škody.²⁷

V tejto súvislosti možno len doplniť, že zaistenie nehnuteľnosti nepredstavuje prekážku toho, aby osoba, ktorej nehnuteľnosť bola zaistená, aj naďalej zaistenú nehnuteľnosť užívala, resp. obývala. Cieľom zákona č. 312/2020 Z. z. je totiž zamedziť účelovému prevádzaniu majetku na inú osobu. Tento cieľ sa dosahuje v prípade nehnuteľností pomerne jednoducho a to vyznačením poznámky na katastri, z dôvodu ktorej nemožno povoliť prevod majetku na inú osobu. Okrem toho nehnuteľnosť má aj špecifický charakter, a teda na rozdiel od hnutelných vecí ju nemožno ako celok premiestniť z jedného miesta na iné. Nie je teda dôvod, aby obvinený nemohol ďalej užívať nehnuteľnosť aj napriek jej zaisteniu. Potrebné je však zdôrazniť, že v takejto situácii úrad nenesie žiadnu zodpovednosť za stav nehnuteľnosti – táto zodpovednosť spočíva na pleciach osoby užívajúcej predmetnú nehnuteľnosť²⁸. S cieľom dosiahnutia komplexnosti výkladu možno ešte uviesť, že obhliadku nehnuteľnosti podľa zaistovacieho zákona nemožno zamieňať s obhliadkou nehnuteľnosti upravenou v ustanovení § 96b TP²⁹. Aj napriek identickému pomenovaniu uvedených inštitútov, ktoré možno vnímať ako nie celkom vhodný krok zo strany zákonodarcu, ide o odlišné prostriedky s odlišným účelom. K vykonaniu obhliadky nehnuteľnosti upravenej v Trestnom poriadku dochádza v čase pred vydaním zaistovacieho rozhodnutia, čo absolútne korešponduje s účelom tohto inštitútu, ktorým je posúdenie vhodnosti zaistenia nehnuteľnosti s hľadiska jej stavu.

5 Predbežný predaj zaistenej nehnuteľnosti

V nadväznosti na správu nehnuteľnosti možno poukázať na ďalší aplikačný problém objavujúci sa v rovine zaistovania a konfiškácie majetku. Predmetný

²⁷ Usmernenie prokurátorov ÚŠP GP SR k postupu pri zabezpečení správy zaisteného majetku.

²⁸ Ustanovenie § 13 ods. 7 zákona č. 312/2020 Z. z. z 21. októbra 2020 o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁹ Ak je potrebné overiť stav nehnuteľnosti a posúdiť účelnosť jej zaistenia, môže predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie vydať príkaz na obhliadku nehnuteľnosti.

problém súvisí s vykonávaním správy nehnuteľnosti, ktorej údržba je spojená s neprímeranými výdajmi. Ako príklad možno uviesť chátrajúci dom, kde hrozí zrútenie. V kontexte tejto situácie sa natíska otázka možnosti vykonania predbežného predaja takejto zaistenej nehnuteľnosti zo strany úradu. Z hľadiska platnej právnej úpravy je v tejto súvislosti potrebné poukázať na ustanovenie § 17 ods. 1 zaist'ovacieho zákona, ktorý uvádza nasledovné:

„Úrad môže predat' zaistený majetok okrem nehnuteľností, bytov a nebytových priestorov s predchádzajúcim súhlasom dotknutej osoby a príslušného orgánu; súhlas dotknutej osoby musí byť udelený písomne alebo ústne do zápisnice. Dotknutá osoba sa v takom prípade môže vyjadriť k najnižšej cene, za ktorú je možné majetok predat'; o tomto práve musí byť poučená.“

Z uvedeného je zrejmé, že zákonodarca pripúšťa vykonanie predbežného predaja zaisteného majetku za splnenia zákonných podmienok, avšak z tejto možnosti priamo vylučuje nehnuteľnosti. V tejto súvislosti je na mieste poukázať na návrh novej smernice o konfiškácii³⁰, ktorá precizuje to, čo je všeobecným spôsobom obsiahnuté v stále platnej smernici z roku 2014. Konkrétnejšie povedané obsahuje precíznu právnu úpravu inštitútu tzv. predbežného predaja, ktorý nepodlieha takému obmedzeniu, aké upravuje slovenský zákonodarca. V zmysle návrhu smernice tak môže byť predmetom predbežného predaja aj nehnuteľnosť. Pre úplnosť len možno dodať, že dôvodová správa k slovenskému zaist'ovaciemu zákonu neobsahuje žiadnu zmienku o tom, prečo sú nehnuteľnosti z predbežného predaja vylúčené.

6 Záver

Príspevok sa venoval otázkam zaist'ovania výnosov z trestnej činnosti, ktoré požívajú aktuálne nielen v podmienkach Slovenskej republiky zásadnú relevanciu. Dôvodom sú značné objemy ziskov, ktoré sú každý rok vygenerované trestnou činnosťou, a ktoré aj napriek tomu zostávajú v rukách páchatel'ov alebo v rukách ich spriaznených osôb. Príspevok reaguje na predmetný stav identifikáciou najzásadnejších problémov, ktoré vykazuje v tejto oblasti

³⁰ Čl. 20 Návrhu smernice EP a Rady o vymáhaní majetku a konfiškácii z 25. 5. 2022. COM(2022) 245 final. 2022/0167 (COD).

aplikačná prax Slovenskej republiky. Osobitná pozornosť bola upriamená na inštitút finančného vyšetrovania, ktorý predstavuje kľúčovú podmienku pre úspešné odňatie výnosov z trestnej činnosti. Jedným z najzásadnejších problémov vyskytujúcich sa v tejto oblasti bola absencia špecializovanej policajnej súčasti zameranej výlučne na finančné vyšetrovanie. Tento problém sa však podarilo prekonať počnúc rokom 2022. V podmienkach Slovenskej republiky však naďalej pretrváva problém neexistujúceho oddelenia Policajného zboru, ktoré by sa špecializovalo len na vyšetrovanie trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti. Problémom zásadného charakteru, ktorý vytvára značnú prekážku pre efektívnosť finančného vyšetrovania, je tiež problém nedostatočnej činnosti Finančnej spravodajskej jednotky, ktorej odstupovanie hlásení sa nejaví ako dostatočné. Zbytočné predlžovanie finančného vyšetrovania spôsobuje tiež absencia centralizovaného registra účtov fyzických a právnických osôb. Prevažná väčšina z identifikovaných problémov je pritom pomerne ľahko riešiteľná. O to viac je zarážajúce, že väčšina z nich aj naďalej pretrváva. V zásade však možno vysloviť, že pokiaľ nebudú odstránené problémy vyskytujúce sa v oblasti finančného vyšetrovania, nebude možné konštatovať lepšie výsledky v oblasti následného zaistenia a konfiškácie výnosov z trestnej činnosti.

References

- KURILOVSKÁ, L., KORDÍK, M., VOJTUŠ, F. Vybrané aspekty zaistenia výkonu sankcií postihujúcich majetok. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2020*. ISBN 978-80-7160-557-7.
- ŠTIERANKA, J., CHAMULOVÁ, M. Právne možnosti odnímania majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti v Slovenskej republike. In: *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*. 2018, roč. 3, č. 1, s. 53–66.
- ŠANTA, J., PETKOVÁ, Z. Trest prepadnutia majetku. In: *Justičná revue*. 2020, roč. 74, č. 5, s. 633–648.
- Dôvodová správa k Zákonu č. 123/2022 Z. z. zo 17. 3. 2022 o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Europol: The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2021 (SOCTA). A corrupting influence: The infiltration and unredmining of Europe's economy and society by organised crime.

Finančná spravodajská jednotka. Výročná správa 2020.

Finančná spravodajská jednotka. Výročná správa 2021.

Návrh smernice EP a Rady o vymáhaní majetku a konfiškácii z 25. 5. 2022. COM(2022) 245 final. 2022/0167 (COD).

Opatrenie Generálneho prokurátora SR sp.zn. V/2 Spr 125/20/1000-53 z 29. 6. 2021 na úpravu pôsobnosti prokuratúry v oblasti boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu a v oblasti zaist'ovania a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti. Aktualizované k 20. 1. 2023.

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2020.

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2021.

Správa o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2020.

Správa o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021.

Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade: Vymáhanie majetku a konfiškácia: zabezpečenie, aby sa trestná činnosť nevyplácala [COM(2020) 217 final, 2. 6. 2020].

Usmernenie prokurátorov ÚŠP GP SR k postupu pri zabezpečení správy zaisteného majetku.

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení zákon č. 394/2012 Z. z. o obmedzení platieb v hotovosti a ktorým sa mení zákon č. 123/2022 Z. z. o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Predmetný návrh posúval lehotu uvedenia registra do prevádzky na 1. 7. 2023.

Výbor expertov na hodnotenie opatrení proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu Moneyval: Opatrenia proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Slovenská republika. Správa z 5. kola vzájomného hodnotenia. September 2020.

Zákon č. 123/2022 Z. z. zo 17. 3. 2022 o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 312/2020 Z. z. z 21. 10. 2020 o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov a svoju činnosť zahájil 1. 8. 2021.

Contact – email

eva.szabova@truni.sk

MOŽNOSTI DŮKAZNÍHO POUŽITÍ ZPRAVODAJSKÝCH INFORMACÍ

Possibilities of Evidentiary Use of Intelligence Information

Ladislav Pokorný

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá otázkou důkazní použitelnosti odposlechu pořízeného zpravodajskou službou v trestním řízení. Konkrétně si klade za cíl zhodnotit stav de lege lata analýzou nálezu Ústavního soudu ČR, sp. zn. 1ÚS 3038/07, a učinit závěr o přínosnosti, přípustnosti a přiměřenosti úpravy obsažené v návrhu aktuálně připravované novely trestního řádu. Vychází přitom ze zmíněného nálezu, závěrů Auditů národní bezpečnosti (2016) a ustálené rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva s přihlédnutím k řešení této otázky v zahraničí.

Keywords in original language

Zpravodajské služby; trestní řízení; důkaz; odposlech.

Abstract

The paper deals with the question of the evidentiary applicability of intelligence interception in criminal proceedings. Specifically, it aims to evaluate the de lege lata situation by analysing the ruling of the Constitutional Court of the Czech Republic, case No. 1ÚS 3038/07 and to make a conclusion about the usefulness, admissibility and adequacy of the regulation contained in the draft amendment to the Criminal Procedure Code currently under preparation. It is based on the aforementioned ruling, the conclusions of the National Security Audit (2016) and the established decision-making practice of the European Court of Human Rights, taking into account the solutions to this issue abroad.

Keywords

Intelligence Services; Criminal Proceedings; Evidence; Interception.

1 Úvod – vymezení tématu¹

Jedním z úkolů státu směřujících k naplnění veřejného zájmu na zajištění bezpečnosti obyvatel a majetkových hodnot, je odhalovat, objasňovat a předcházet trestné činnosti. „... aby mohl tento úkol plnit efektivně, nesmí za pachatele ve svých vyšetřovacích metodách ‚pokulhávat‘, a musí mít k dispozici odpovídající technické prostředky.“² Takový deficit se může objevit zejména v případech zvláště závažných trestných činů páchaných pachateli pracujícími konspirativně a sofistikovaně, s využitím moderních nástrojů, včetně technických prostředků.

Zejména v případech takových činů a jevů, které se v trestněprávní terminologii označují jako závažné formy kriminality, zejména terorismus, organizovaný zločin, apod., se dosavadní rezervovaný přístup k novým důkazním prostředkům jeví jako hodný diskuse především v otázce použitelnosti prostředků legálně pořízených, avšak za současného statu quo dosud důkazně nepoužitelných. Jako legitimní se tak jeví otázka, má-li stát nechat nevyužity informace relevantní pro trestní řízení, které jsou legálně a legitimně opatřeny a provedeny, a kterými již některý z jeho orgánů legálně disponuje. Českému trestněprávnímu systému se vytýká, že se vyznačuje „... určitou nevyvážeností mezi zájmy obhajoby a jinými legitimními zájmy, zejména v důkazním právu.“³ V důkazním právu bylo možno v dlouhodobějším horizontu sledovat postupné posilování nároků na formální provedení důkazů a použitých důkazních prostředků, což by mohlo být interpretováno jako určité oslabení zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, resp. jako konflikt mezi touto zásadou a zásadami jinými, např. zásadou rychlosti řízení.⁴

¹ Tento příspěvek vznikl za podpory projektu „Centrum excelence pro kyberkriminalitu, kyberbezpečnost a ochranu kritických informačních infrastruktur“ reg. č. CZ.0.1.01/0.0/0.0/16_019/0000822 financovaného z EFRR. This article was supported by ERDF „CyberSecurity, CyberCrime and Critical Information Infrastructures Center of Excellence“ (No. CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000822).

² Viz Nález ÚS ČR ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 45/17, odst. 127.

³ Viz REPÍK, B. Lidská práva a závažné formy kriminality. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 10, s. 293.

⁴ Viz zejm. KRATOCHVÍL, V. Paradoxy některých vybraných základních zásad dokazování v trestním řízení a jak s nimi naložit? In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 503 s., s. 20–27. ŠČERBA, F. Zásada rychlosti řízení versus zásada materiální pravdy. In: JELÍNEK, J. (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha, Leges, 2016, 224 s., s. 94–102.

I podle materiálu „Východiska a principy nového trestního řádu“, který představuje základní podklad práce Komise pro nový trestní řád při naplňování programového prohlášení vlády „*přetrvává také značné množství problémů, jež brání efektivnímu průběhu trestního procesu. Především se jedná o to, že trestní řízení je stále poměrně komplikované a zdoluhavé, kdy systém trestní justice není schopen zvládnout některé velmi závažné formy kriminality a potýká se i s kriminalitou běžnou, řada trestných činů zůstává nepotrestána nebo k tomu dojde až se značným zpožděním a kládou se příliš vysoké nároky na formální aspekty dokazování, což znemožňuje usvědčit skutečné pachatele trestných činů.*“⁵

Orgány činné v trestním řízení se musejí vypořádávat s novými podobami kriminality, s prudkým rozvojem technologií, a zároveň přitom používat trestněprocesní instituty vytvořené v minulém tisíciletí. V souvislosti s potřebou účinné reakce na materiálně existující hrozby se tedy diskutuje i otázka případné důkazní použitelnosti záznamu odposlechu pořízeného zpravodajskou službou (dále „ZS“).

Toto téma je relativně okrajové, nicméně senzitivní, použití by bylo raritní, v nečetných, nicméně mimořádně závažných, případech. V diskusi k tomuto tématu se naplno projevují poznatky a zkušenosti, z nichž vyplývá závěr, že trestněpolitický rozhodovací proces není pouze záležitostí vědy, na jeho formování se podílejí také „*obtížně definovatelné myšlenkové proudy, ideologie, utopie, etické postoje, nezřídka i emoce. Komplikovanost procesu trestní politiky nás zbujuje iluze o její racionalitě a kauzální determinovanosti.*“⁶ To vše můžeme pozorovat i na vývoji spojeném s přípravou a postupem legislativního procesu směřujícího k umožnění důkazního použití zpravodajských informací (dále „ZI“), tedy dlouhodobá nečinnost,⁷ přerušení projednávání,⁸ a po dlouhé „nepostupu“

⁵ Viz materiál „Východiska a principy nového trestního řádu“, tvořící základní podklad práce Komise pro nový trestní řád při naplňování programového prohlášení vlády, zpracovaný v roce 2014, s. 2. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-k-rekodifikaci-trestniho-radu--149685/>

⁶ MUSIL, J. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo*. 1998, č. 1, s. 5.

⁷ Návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který vycházel ze závěru Auditů národní bezpečnosti z roku 2016, a měl mj. umožnit důkazní použití ZI, vláda schválila až na sklonku roku 2019.

⁸ Projednávání návrhu bylo v 1. čtení usnesením Poslanecké sněmovny č. 1492 z 27. 1. 2021 odročeno. Viz sněmovní tisk č. 642/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=642> [cit. 29. 10. 2022]. Mezitím ovšem skončilo volební období Poslanecké sněmovny.

pak rychlá reakce na konkrétní kazuistiku.⁹ Z podnětu Ministerstva vnitra byly, ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti, na podzim 2022 znovu zahájeny práce na aktualizované podobě legislativního návrhu směřujícího k umožnění důkazního použití ZI v těch nejzávažnějších případech.

Aktuální návrh novely trestního řádu sleduje odstranění apriorního vyloučení důkazního použití ZI, které vyplývá z Nálezu Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 3038/07, a navrhuje umožnit důkazní využití v trestním řízení těch informací, které jsou získané použitím zpravodajské techniky, a které jsou srovnatelné s jednotlivými instituty upravenými v trestním řádu.

2 Stav de lege lata v ČR, Nález ÚS ČR sp. zn. 1ÚS 3038/07

Posuzování důkazního použití ZI je v České republice poněkud atypické. Je založeno na závěrech Nálezu ÚS ČR ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. I ÚS 3038/2007 (dále „Nález“), který je jediným rozhodnutím, který se touto otázkou přímo zabývá. Rozhodoval o použitelnosti záznamu odposlechu telekomunikačního provozu zpravodajskou službou (tehdejší Vojenským obranným zpravodajstvím), a rozhodl o vyloučení jeho důkazního použití. I když se Nález zabýval konkrétním institutem – záznamem odposlechu, zobecnila aplikační praxe (zjevně s ohledem na formulace užití v odst. 24¹⁰

⁹ Viz např. Špióni mají přijít o beztrestnost. Jakub Michálek navrhuje využít důkazy tajných služeb o nejhorších zločinech u soudu. *Pirátská strana* [online]. [cit. 8. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/dukazy-tajnych-sluzeb-maji-byt-pouzitelne-u-soudu.html>; Rakušan chce změnit zákony kvůli ruskému „krtkovi“. *Deník Z* [online]. 19. 9. 2022 [cit. 8. 11. 2022]. Dostupné z: <https://denikn.cz/minuta/963799/>; Ruský „krtek“ unikl trestu. Nově ho mají před soud dostat důkazy od agentů. *SeznamZprávy* [online]. 7. 3. 2023 [cit. 11. 3. 2023]. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/cteme-vam-seznam-zpravy/rusky-krtek-unikl-trestu-nove-ho-maji-pred-soud-dostat-dukazy-od-agentu-189371>

¹⁰ „Odlíšný zákoný účel limituje paletu použitelnosti informací získaných zpravodajskými službami. Odlíšnost od trestněprávních zásad plyne i z faktu, že do procesu poskytnutí informací jsou začleněny špičky výkoné moci (které Ústava České republiky vymezuje jako orgány politické). Zákon konkrétně stanoví ingerenci ministra obrany.“ Tento argument ovšem pokulhává, protože zmíněné neplatí o BIS (informace podle cit § 8 odst. 5 zákona o ZS ČR se podávání zpráva předávání informací uskutečňuje prostřednictvím ředitele BIS, který nepochybně není špičkou výkoné moci).

a odst. 28¹¹ Nálezu) jeho závěr o důkazní nepřipustnosti v trestním řízení na zpravodajské informace obecně.

V posuzovaném případě bylo zahájeno trestní stíhání pro pokus pletich proti veřejné soutěži, pokus zneužívání pravomoci veřejného činitele a porušování závazných pravidel hospodářského styku. ÚS Nálezem dospěl k závěru o důkazní nepoužitelnosti ZI, a přiznal jim pouze charakter operativní informace. Argumentace ÚS je založena zejména na:

- a) odlišném zákonném režimu a účelu zpravodajského odposlechu a trestněprávních odposlechlů;
- b) absenci zákonného zmocnění (TŘ mlčí o možnosti použití jako důkazu odposlechlů získaných na základě jiných zákonů; a na
- c) nedostatku garančních kvalit zpravodajských odposlechlů.

K těmto argumentům lze shrnout následující. ZS ČR nejsou orgány činnými v trestním řízení, jejich primární rolí není usvědčovat z trestného či protiprávního jednání. Mandátem ZS je ovšem i naplňování role zdroje informací při průběžném zvládnutí bezpečnostní situace v zemi tím, že předávají státním orgánům a policejním orgánům informace o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti (§ 8 odst. 3 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (dále „zákon o ZSČR“),¹² jehož obsah byl zřejmě chybně pochopen. Z analýzy tohoto ustanovení vyplývá, že:

- vymezuje okruh adresátů informací zpravodajských služeb;
- zavádí povinnost zpravodajským službám informace poskytnout;
- okruh těchto informací vymezuje oborem působnosti;
- zjevně sleduje, a jeho smyslem a účelem je, umožnění (nikoli zamezení) předávání státním orgánům a policejním orgánům informace o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti, a to bezpochyby včetně jejich činnosti rozhodovací;

¹¹ „Vojenské zpravodajství vykerčilo z mezí zákona (čl. 2 odst. 2 Listiny), když orgánům činným v trestním řízení poskytl vysocí konkretizovaný rozsáhlý soubor informací. Zpravodajské služby jsou ve vztahu k trestnímu řízení zákonem o zpravodajských službách České republiky (§ 8 odst. 3 viz výše bod 24) zmocněny maximálně k poskytnutí povšechných informací operativního charakteru. Osobní integrita stěžovatelky, garantovaná čl. 13 Listiny, proto byla porušena již tím, že ředitel Vojenského zpravodajství poskytl konkrétní závažné odposlechlů orgánům činným v trestním řízení, neboť zákon tento způsob nakládání s informacemi získanými omezením jejího základního práva nepředvídal.“

¹² Text tohoto ustanovení zní takto: „(3) Zpravodajské služby předávají státním a policejním orgánům informace o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti; to neplatí, jestliže by poskytnutí obrozilo důležitý zájem sledovaný příslušnou zpravodajskou službou.“

- nikterak nespécifikuje rozsah či míru podrobnosti této informace (nic neříká o „povšechných“ či „obecných“ informacích): ta logicky musí být taková, aby byla pro adresáta přínosná při plnění jeho úkolů plynoucích z oboru jeho působnosti; a zavádí tzv. výhradu důležitého zájmu, kterou je odůvodněno případné nepředání informace ze zpravodajských důvodů.

Pokud jde o nastavení garančních kvalit, není mezi policejními a zpravodajskými odposlechy zásadní rozdíl. Tyto jsou zakotveny v zákoně o BIS a o VZ – předchozí písemné povolení vydané předsedou senátu VS v Praze na základě žádosti obsahující náležitosti stanovené zákonem, mj. podmínku subsidiarity, proporcionality, požadavek minimalizace zásahu do základních práv a svobod v rámci dosažení účelu, maximální dobu použití aj. Ostatní (např. vymezení okruhu dotčených skutkových podstat TČ, které není z povahy věci ve zpravodajské legislativě zakotveno) by bylo nutné nově stanovit zákonem.

Důležité je v této souvislosti nepochybně posouzení povahy tzv. operativních informací a jejich případného využití v souvislosti s trestním řízením. Je-li tedy podle Nálezu záznam odposlechu telekomunikačního provozu pořízený ZS nepoužitelný jako důkaz v trestním řízení, protože je v této souvislosti důkazem nezákonným, je pak legitimní i otázka zákonnosti použití operativních informací jako podkladu pro další postup orgánů činných v trestním řízení. Byť samy jako důkaz neslouží, bez nich by pořízení samotných již použitelných důkazů nebylo možné, protože by o nich tento orgán prostě nevěděl. Na tuto otázku ovšem Nález s odkazem na § 8 odst. 3 zákona o ZS ČR, odpovídá kladně a explicitně formuluje závěr o standardní použitelnosti operativních informací, poskytnutých zpravodajskou službou, pro další postup v trestním řízení.¹³ Tím tedy potvrzuje, že jejich použitím lze získat podklady pro nalezení a provedení důkazu, byť byly pořízeny podle jiného zákona než podle trestního řádu. V této souvislosti je nicméně třeba zdůraznit nepřipustnost použití informací (ani jako operativních) z důkazů absolutně neúčinných.¹⁴

¹³ Viz Nález, odst. 28 („zpravodajské služby jsou [...] zmocněny maximálně k poskytnutí povšechných informací operativního charakteru“), odst. 29 („informace získaná odposlechem provedeným zpravodajskými službami nemůže mít vyšší kvalitu než jakákoli jiná operativní informace“). Dostupné z: https://nalus.usoud.cz:443/Search/GetText.aspx?sz=1-3038-07_1 [cit. 29. 10. 2022].

¹⁴ Podrobněji viz HERCZEG, J. *Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie*. 2010, č. 1–2, s. 46.

Kromě připomínek a poznámek již uvedených, lze k Nálezu dále připojit tyto kritické výhrady:

- ÚS nechal bez povšimnutí a nereagoval na podstatnou okolnost a konkrétní pochybení vylučující možnost použití záznamu odposlechu v projednávané věci, jíž byla absence soudního povolení k použití odposlechu.¹⁵ ÚS ji nekomentuje ani nečiní jedním z argumentů vedoucích k odmítnutí možnosti použití, ačkoli tento by sám o sobě byl důvodem pro vyhovění.
- ÚS se naopak nad rámec předmětu posuzování, jímž byla otázka použitelnosti záznamu odposlechu v konkrétním případě, původně posuzovanou použitelnost záznam odposlechu v konkrétní věci posuzoval obecně jako použitelnost zpravodajských informací.
- Chybný je bezpochyby závěr, že ZS jsou ve vztahu k trestnímu řízení zákonem o ZS ČR zmocněny maximálně k poskytnutí povšechných informací operativního charakteru, který nikterak nezdůvodnil.¹⁶ Smyslem a účelem ustanovení § 8 odst. 3 zákona o ZSČR je naopak umožnit předávání informací jiným orgánům veřejné moci, nikoliv tomuto předávání klást překážky a limitovat způsob, jakým lze s těmito informacemi nakládat podle příslušného jiného procesního předpisu.
- Dále argument o odlišnosti od trestněprávních zásad, obsažený v Nálezu, poukazuje na fakt, že do procesu poskytnutí informací jsou začleněny špičky výkonné moci, které Ústava České republiky vymezuje jako orgány politické, (zákon o VZ stanoví ingerenci ministra obrany, v případě ZT ovšem pouze v roli předávání informací, žádnými povolovacími či schvalovacími pravomocemi nedisponuje) neplatí pro ZS obecně. Zmíněné totiž neplatí o BIS (informace podle cit § 8 odst. 5 zákona o ZS ČR se podávání zpráv a předávání informací uskutečňuje prostřednictvím ředitele BIS, který nepochybně není špičkou výkonné moci).

¹⁵ Viz Nález, odst. 10. „*Předseda senátu nicméně sdělil, že Vojenské obranné zpravodajství (ani Vojenské zpravodajství) nežádalo o povolení zpravodajské techniky vůči stěžovateli; tj. takové povolení vydáno nebylo.*“

¹⁶ Viz HERCZEG, J. *Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie.* 2010, č. 1–2, s. 46.

- A nakonec, avšak nikoli v poslední řadě, Ústavní soud podotýká, že kompetence vykládat zákon se váže pouze a jen k soudci, který rozhoduje konkrétní věc. Tím ovšem pléduje pro to, aby role zákonného soudce v konkrétní věci zahrnovala i posouzení důkazní použitelnosti důkazních prostředků podle zásad dokazování upravených v TRŘ.

Z obsahu Nálezu pak lze identifikovat tyto podmínky možného důkazního použití zpravodajské techniky:

- stanovení garančních kvalit shodných s trestním řádem;
- vymezení skutkových podstat trestných činů, u nichž je toto použití možné;
- úroveň bezprostřední hrozby opravňující k proporcionálnímu omezení soukromí;
- respektování možnosti použití odposlechů získaných podle jiných zákonů; a shodné nakládání s informacemi tak, aby na ně byly aplikovány všechny principy trestního procesu, včetně kontradiktorního provádění důkazů, práva na spravedlivý proces a zajištěna garance ochrany práv a svobod shodná s ostatními důkazními prostředky.

Hodnocení Nálezu sp. zn. I ÚS 3038/07 lze souhrnně uzavřít takto:

- ÚS Nálezem při řešení konkrétního případu rozhodl správně (nebyly splněny zákonné podmínky pro použití zpravodajského odposlechu);
- byl ovšem nesprávně nepřiměřeně generalizován, chybně interpretován, zobecněn na všechny ZI, bez ohledu na způsob jejich získání („nepřípustnost zpravodajských informací“!);
- obsahoval chyby a omyly („povšechné“ informace, absence soudního povolení...);
- odůvodnění není přesvědčivé, zejména zůstává nevysvětlena rozdílnost účelů – čím se taková situace liší od jiných situací, kdy je informace zjištěna např. v rámci správního řízení a následně použita jako důkaz v TRŘ (viz např. celní orgán);
- označil podmínky, za jejichž splnění (změnou zákonné úpravy) by bylo případné použití v jiných případech možné.

Souhrnně pak nutno konstatovat zásadní závěr, že v řešeném případě by záznam odposlechu nebylo možno použít ani podle právní úpravy předvídané návrhem novely TŘ!

Dále je nutno zdůraznit, že, kromě základní podmínky, tedy že důkaz byl získaný zákonným způsobem, platí kumulativně zákaz obcházení příslušných ustanovení trestního řádu (např. o operativně pátracích prostředcích, popř. sledování osob a věcí.¹⁷ Není přípustné, aby policie požádala ZS o aktivní zajištění důkazu, k nimž se policie vlastními zákonnými prostředky nemůže dostat.¹⁸ Obdobně to platí v situaci, kdy ZS dopředu disponuje informací o podezření ze spáchání trestného činu; v takovém případě by mělo být postupováno podle trestního řádu.

3 Vybraná zahraniční řešení a judikatorní tendence

Ve světě je na otázku důkazní použitelnosti zpravodajských informací, konkrétně zpravodajské techniky, nahlíženo různě.¹⁹ Vyplyvá to mimo jiné z rozdílného postavení ZS v jednotlivých zemích, z nichž některé dokonce samy konají vyšetřování vybraných trestných činů a mají tedy i postavení orgánů činných v trestním řízení (očtvř), zatímco jiné mají charakter služeb informačního typu, a jejichž informace slouží pouze jako informační podpora činnosti jiných státních orgánů v oboru jejich působnosti.

¹⁷ Viz R NS ze dne 20. 07. 2016, sp. zn. 5 Tz 29/2016.

¹⁸ Viz usn. NS ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1010/2013.

¹⁹ Viz např. VERVAELE, J. A. E. Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands : emergency criminal law? *Revue internationale de droit pénal* [online]. 2005, roč. 76, č. 3–4, s. 409–443 [cit. 29. 10. 2022]. DOI: <http://doi.org/10.3917/ridp.763.0409>. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2005-3-page-409.htm>

JIMENO-BULNES, M. The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama. *New Journal of European Criminal* [online]. 21. 6. 2017 [cit. 29. 10. 2022]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3206822

ČENTĚŠ, J. Spravodajské odpočúvanie jako dokaz v trestnom konaní. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 503 s., s. 259–270. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_Dokazovani.pdf [cit. 29. 10. 2022]; IVOR, J. Využitie informácií spravodajských služieb v trestnom konaní. In: *Spravodajské služby v demokratickej spoločnosti. Zborník zo sympózia*. Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 66 aj.

Převažuje však většinová praxe preferující v otázce důkazní použitelnosti ZI řešení podle standardních pravidel trestního řízení, konkrétně zásad dokazování, jejichž aplikace se váže k zákonnému soudci, který rozhoduje konkrétní věc,²⁰ ojediněle je důkazní použitelnost zpravodajských informací upravena speciálním zákonem.²¹ Spíše je ovšem v tomto ohledu diskutováno téma ochrany zpravodajských informací, která je považována za zásadní. Zkušenost zemí, v nichž není důkazní použití ZI vyloučeno, pak ukazuje, že jejich použití je, vzhledem k jejich specifické povaze, k úzkému vymezení nejzávažnějších trestných činů, v nichž přichází v úvahu jejich použití, a k existujícím zpravodajským limitům, zcela raritní.

Důkazy poskytnuté zpravodajskými službami jsou použitelné např. v Německu, obdobně také na Slovensku, v případě speciálních soudů pro teroristické činy též v Irsku a Španělsku.²² Půžitelnost odposlechu na Slovensku má oporu v komplexní právní úpravě odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, provedené zmíněným zákonem o ochraně před odposlechem, která umožňuje použití záznamů odposlechlů jako důkazu v trestním řízení. Tento zákon sjednotil podmínky použití tzv. informačně technických prostředků (ITP) státními orgány (včetně zpravodajských služeb) mimo trestní řízení a zakotvil možnost použití zpravodajských informací získaných použitím těchto prostředků jako důkazu v trestním řízení. Podmínkou jejich použití je dle § 7 odst. 2 zmíněného zákona vyhotovení písemného záznamu s uvedením údajů o místě, čase a zákonnosti použití ITP a přiložení záznamu a jeho doslovného přepisu. Tato použitelnost je umožněna také novelizovaným zněním § 119 odst. 2 trestního řádu (zák. č. 301/2005 Z. z.): „*za důkaz může sloužit vše, co může přispět náležitěmu objasnění věci a co bylo získáno z důkazních prostředků podle tohoto zákona nebo podle zvláštního zákona.*“ Tato formulace umožňuje použít mj. právě odposlechy provedené mimo trestní řízení např. Slovenskou informační službou podle zmíněného

²⁰ Což mimochodem připomněl i Ústavní soud ČR v Nálezu, odst. 31.

²¹ Viz např. slovenský zákon č. 166/2003 Z. Z. o ochrane súkromia pred neoprávněným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) ve spojení s příslušným ustanovením trestního porádku (§ 119 ods.3).

²² Srov BORN, H., LEIGH, I. *Making Intelligence Accountable: Legal Standards and Best Practice for Oversight of Intelligence Agencies*. Oslo, Publishing House of the Parliament of Norway, 2005, s. 40. VAŠKO, A. *Zpravodajské informácie v trestnom konaní*. Praha, Leges, 2021, 152 s. ISBN 978-80-7502-552-4.

zákona, ale také např. informace podle zákona o ochraně osobních údajů (např. záznamy z kamerových systémů).²³

Vycházíme-li ze systému ZS ČR, které jsou službami informačního typu, a jejichž postavení a činnost jsou založené na požadavku tzv. oddělovacího imperativu, máme z hlediska srovnávací analýzy používaných modelů za to, že nejbližší a nejhodnější řešení může přinést inspirace řešením uplatňovaným v SRN, jejíž zpravodajský systém je založen na obdobných principech, a jejíž právní úprava²⁴ akceptuje v určitých situacích důkazy shromážděné zpravodajskou službou. Toto řešení spočívá v naplňování doktríny „poměrování a vyvažování“ za použití testu proporcionality, která zároveň zajišťuje dostatečnou ochranu lidských práv obviněného.²⁵ Možností by bylo i doplnění o existenci zvláštní oddělené neveřejné části řízení, které je v určité podobě aplikováno v SRN. V ní se posuzuje výlučně použitelnost ZI, před jejichž použitím se ověřují zákonnost, spolehlivost a okolnosti jejich získání.²⁶ Takovýto postup by byl nepochybně vhodným a efektivním, avšak

²³ Ke slovenské právní úpravě odposlechu mimo trestní řízení podrobně viz ČENTĚŠ, J. *Odpočívání – procesněprávní a hmotněprávní aspekty*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 149, dále ČENTĚŠ, J. *Spravodajské odpočívání jako dokaz v trestnom konaní*. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 503 s., s. 259–270. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_Dokazovani.pdf [cit. 29. 10. 2022], nebo VAŠKO, A. *Spravodajské informácie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2021, 152 s., s. 76 a násl. ISBN 978-80-7502-552-4.

²⁴ Viz German Code on Criminal Procedure (Strafprozeßordnung). Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html [cit. 29. 10. 2022].

²⁵ Německo v současnosti nemá zcela komplexní systém právních pravidel upravujících problematiku vyloučení důkazů shromážděných zpravodajskými službami jako nepřipustných. Většina norem byla vypracována na základě judikatury německých soudů, která v posledních letech zavedla nový přístup k otázce vyloučení „nezákonných“ důkazů považujících za prioritu umožnit soudu zjistit materiální pravdu (Zatímco v obžalovacím systému anglosaského práva pravidla vylučující důkazy z trestního řízení mají za cíl především zabránit tomu, aby orgány činné v trestním řízení získávaly důkazy nezákonným způsobem). Viz BOŽINOVSKI, A. *The Admissibility of (Counter-) Intelligence Information as Evidence in Court*. *DCAF* [online]. Geneva: Geneva Centre for Security Sector Governance, 2021, s. 17. ISBN 978-92-9222-630-5 [cit. 29. 10. 2022]. Dostupné z: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Admissibility_of_%28Counter-%29IntelligenceInformation_as_Evidence.pdf. Tamtéž (s. 29), lze nalézt podrobnější vyjádření preference této doktríny ze strany respektovaného think tanku Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF).

²⁶ Na možnost použití tohoto postupu (v kombinaci s dalšími prvky) poukazuje např. Provažník (PROVAŽNÍK, J. *Použitelnost důkazu získaného zpravodajskými službami v trestním řízení*. In: MICHÁLEK, L. a kol. *Kriminální zpravodajství jako nástroj kontroly trestné činnosti a zajišťování vnitřní bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2020, 208 s., s. 69, 70. ISBN 978-80-7251-506-6).

podle našeho názoru v českém právním řádu zcela novým a patrně i obtížně akceptovatelným prvkem. Pro případ neprůchodnosti této verze by mohla být pro využití v ČR vhodnější a snáz aplikovatelnou např. nizozemská úprava spočívající v provádění výslechu zástupce zpravodajské služby, který osvětlí okolnosti získání ZI.²⁷

K závěru o možnosti přísně vymezené použitelnosti ZI přispívá i trend k formálně-materiálnímu posuzování důkazů, a zdrženlivý přístup k interpretaci doktríny plodů otráveného stromu,²⁸ projevující se v novější judikatuře (nález ÚS ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 1 ÚS 1677/2013, odst. 40–42),²⁹ na niž (kriticky) upozorňuje např. Toman.³⁰ Z ní lze konstatovat tendenci spočívající v tom, že soudy v posledních letech při své argumentaci vycházejí z materiální povahy důkazu, odmítají dříve obecně přijímané striktně formální pojetí a směřují k flexibilnějšímu formálně-materiálnímu pojetí důkazu.

Ústavní soud mj. konstatuje,³¹ že kontinentální trestní řízení (oproti common law trestnímu řízení) vychází z formálně-materiální povahy důkazu a zpravidla jen takové vady úkonu, které porušují právo na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy), vedou k neúčinnosti nebo nepřipustnosti důkazu. Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 tr. řádu)

²⁷ Viz VOORHOUT, C. van, JILL E. B. Intelligence as legal evidence. Comparative criminal research into the viability of the proposed Dutch scheme of shielded intelligence witnesses in England and Wales, and legislative compliance with Article 6 (3) (d) ECHR. *Utrecht Law Review* [online]. 2006, roč. 2, č. 2, s. 127. Dostupné z: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.29/> [cit. 29. 10. 2022].

²⁸ K této doktríně více např. NEŤI, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, HERCZEG, J. *Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení*. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 3, s. 65–70 aj.

²⁹ Dále též: nález ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 761/14 (N 103/73 SbNU 659), nález ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 587/14 (N 85/73 SbNU 445), usnesení ze dne 15. 10. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2058/13, usnesení ze dne 19. 7. 2012, sp. zn. III. ÚS 3318/09, nález ze dne 8. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 2260/10 (N 50/64 SbNU 617), rozsudek NS ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, 6Tdo 84/2013, v němž Nejvyšší soud uvedl: „Český trestní proces nepřevzal doktrínu plodů z otráveného stromu, která vznikla a je rozvíjena v USA, zejména pak v podobě simplifikujícího tvrzení, že plody z otráveného stromu jsou vždy otrávené. Podklad pro právní závěr, že důsledkem vadného postupu orgánů činných v trestním řízení nastalého v procesu dokazování je vždy absolutní neúčinnost a tím v trestním řízení nastala nepoužitelnost důkazů, nelze v příslušných ustanoveních trestního řádu upravujících dokazování v trestním řízení (hlava pátá trestního řádu) nalézt.“.

³⁰ Viz TOMAN, P. *Zákonnost opatřování důkazů a její proměny v čase*. In: *Trestní právo a právní stát*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, 287 s., s. 142. ISBN 978-80-7380-763-4.

³¹ Viz nález ÚS ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 1 ÚS 1677/2013, odst. 40.

orgánům činným v trestním řízení ukládá, aby důkazy byly hodnoceny jak ve vzájemné souvislosti, tak jednotlivě, a umožňuje tedy, aby bylo k vadám řízení přistupováno diferencovaně/materiálně. Dále Ústavní soud rozvádí,³² že ani rigorózní interpretace doktríny plodů otráveného stromu nevede k závěru, že jakékoli pochybení při opatrování důkazu automaticky způsobuje nepoužitelnost důkazu. Vždy je třeba mj. konkrétně posuzovat, jak intenzivní bylo dané pochybení a zda vůbec bylo způsobitelné chování dotčené osoby a proces provádění důkazu ovlivnit. Stejně tak nelze na základě této doktríny učinit závěr, že výskyt nezákonného důkazu způsobuje nepoužitelnost všech důkazů opatřených v daném řízení. Nepoužitelnost se může týkat toliko těch důkazů, jež jsou od nezákonného důkazu kauzálně odvozeny.³³ Zejména případ, kdy důkaz, který nebyl proveden, přestože mohl mít význam v hodnocení skutkového stavu,³⁴ tedy opomenutý důkaz, lze podle dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího a Ústavního soudu považovat za typický případ, který kvůli vybočení z limitu volného hodnocení důkazu považujeme za porušení práva na spravedlivý proces.

Zvláště nálehavou se v této souvislosti jeví otázka, odkud se z vnitřní formální struktury aplikačního procesu, postaveného na principu zjištění materiální pravdy, vytratila sama aproximativní kategorie pravdivosti.³⁵

Popsanému trendu svědčí a podporuje jej také informační teorie důkazu, tedy pojetí důkazu jako skutkové informace organizující proces autoritativní aplikace práva, vyloženou Polčákem,³⁶ který za její fundamenty označuje kategorie formální a materiální pravdy, volné hodnocení důkazů, praktickou jistotu a důkazní spolehlivost. Z nich je v pojednávané souvislosti podle našeho názoru zásadní především zásada volného hodnocení důkazů.

³² Viz náleží ÚS ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 1 ÚS 1677/2013, odst. 41.

³³ Polčák (viz POLČÁK, R., PÚRY, F., HARAŠTA, J. a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 253 s., s. 34–35. ISBN 978-80-210-8073-7) např. tuto doktrínu označuje za formalistickou legendu, která nemá, za standardního fungování institucí demokratického právního státu, v procesním právu místo, a to, že ztotožnění nepřipustnosti s nezákonností získání důkazního prostředku je v důsledku pro proces autoritativní aplikace práva smrtelně jedovaté.

³⁴ Viz Nález ÚS ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. IV. ÚS 335/05.

³⁵ Viz POLČÁK, R., PÚRY, F., HARAŠTA, J. a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 253 s., s. 31. ISBN 978-80-210-8073-7.

³⁶ *Ibid.*, s. 44.

3.1 Shrnutí požadavků ESLP na použití odposlechu v trestním řízení

Vzhledem k závazkům pro ČR vyplývajících z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je ČR vázána, je z hlediska problematiky odposlechu v trestním řízení významná evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále „EÚLP“), která mj. garantuje právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence (čl. 8), a právo na spravedlivý proces (čl. 6). Podle čl. 8 EÚLP má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Podle odst. 2 téhož článku „*státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*“

Z judikatury ESLP jsou z pohledu posuzování použití zpravodajských odposlechů významná především rozhodnutí týkající se zásahů do práva na soukromí použitím institutu odposlechu, resp. institutů, které ESLP označuje za „tajné (resp. utajené) sledování“ – secret (covert) surveillance.³⁷ I když se dotčená judikatura zpravidla zabývá těmito instituty použitými v trestních věcech, je relevantní i pro ZS, protože ESLP ve své judikatuře nerozlišuje instituty podle toho, které subjekty je používají, tedy orgány typu law enforcement či například zpravodajské služby;³⁸ pro všechny vyžaduje shodné podmínky a garance, podrobuje je shodnému testu a vyžaduje pro ně stejné garance vyplývající z Úmluvy.³⁹ Nebyly-li by ZS schopny či ochotny těmto garancím dostat, nemohly by být jimi opatřené informace důkazně použity.

³⁷ Viz např. ve věcech *Roman Zakharov proti Rusku* (rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, č. 47143/06), *Rotaru proti Rumunsku* (rozsudek ze dne 4. 5. 2000, č. 28341/95), *Amman proti Švýcarsku* (rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000, č. 27798/95), *Bykov proti Rusku* (rozsudek ze dne 10. 3. 2009, č. 4378/02), *P.G. a J.H. proti Spojenému království* (rozsudek ze dne 25. 9. 2001, č. 44787/98), aj.), „*secret measure of surveillance*“ (*Uzun proti Německu*), „*secret aural surveillance*“ (*Khan proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 12. 5. 2000, č. 35394/97).

³⁸ Viz *Klass a ostatní proti Německu* (rozsudek ze dne 6. 9. 1978, č. 5029/71), *Weber a Saravia proti Německu* (rozsudek ze dne 29. 6. 2006, č. 54934/00), *Uzun proti Německu* (rozsudek ze dne 2. 9. 2010, č. 35623/05), *Szabó a Vissy proti Maďarsku* (rozsudek ze dne 12. 1. 2016, č. 37138/14), aj.

³⁹ Blíže viz např. POKORNÝ, L. Instituty kriminálního zpravodajství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. In: MICHÁLEK, L. a kol. *Kriminální zpravodajství jako nástroj kontroly trestné činnosti a zajišťování vnitřní bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2020, s. 84–100.

Z judikatury ESLP lze formulovat následující závěry:

- stanovení podmínek přípustnosti důkazů v trestním řízení spadá do pravomoci vnitrostátních orgánů. ESLP se tedy nevyjadřuje k přípustnosti určitých druhů důkazních prostředků;
- za základní podmínky zásahu do práva na respektování soukromého života považuje ESLP soulad se zákonem na základě jasné a předvídatelné právní úpravy, musí sledovat některý z legitimních cílů vymezených v čl. 8 odst. 2, a musí být v demokratické společnosti nezbytný;
- za předpokladu, že odposlechy byly pořízeny v souladu s čl. 8 EÚLP, ESLP již jejich použití nezkontroluje ve světle práva na spravedlivý proces zakotvený v čl. 6. V opačném případě ESLP přistupuje k přezkumu podle čl. 6, jehož úkolem je posuzovat, zda řízení, včetně způsobu, jakým byly důkazy pořízeny, bylo jako celek spravedlivé;
- za významné považuje ESLP to, aby se nejednalo o jediný důkaz, na jehož základě byla osoba odsouzena.

V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále „ESLP“) lze dále zaznamenat posun a mírnější přístup k porušením procesních pravidel, který je zjevný v rozhodnutí ve věci *Gafgen* proti Německu.⁴⁰ ESLP svou akceptací přípustnosti některých důkazů získaných (dokonce) v souvislosti s porušením čl. 3 Úmluvy nepřímo přisvědčil názoru německého soudu, který konstatoval, že je při hodnocení přípustnosti důkazů třeba hodnotit (i) jak způsob, jakým byly důkazy získány, (ii) tak závažnost spáchaného činu. Nepřípustnost určitého důkazu tak může být v některých případech vyvážena zájmem na potrestání pachatele závažného trestného činu. I v takovém případě však podle ESLP existují určité meze, a některé důkazy, např. vynucená výpověď, použity být nemohou a ani úloha těch zbylých nesmí být v řízení zásadní. Vynucené informace je ovšem třeba odlišovat od informací, při jejichž získávání nebyl porušen zákon, ale které nejsou v trestním řízení použitelné jako důkaz.⁴¹

Úmluva a judikatura ESLP nicméně stanoví nepřekročitelné hranice, v nichž se musí pohybovat donucovací moc státu při stíhání i těch nejtěžších forem

⁴⁰ Viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 6. 2008, *Gafgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05.

⁴¹ Blíže viz HERCZEG, J. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 1–2, s. 46.

zločinnosti, zároveň však judikatura ESLP připouští určitá zvláštní opatření, omezení nebo modifikace některých práv při postihu závažných zločinů nad míru jinak přípustnou u jiných trestných činů.

Judikaturou k čl. 8 vymezil ESLP základní podmínky zásahu do práva na respektování soukromého života, a to zásadu: 1. legality, 2. legitimacy a 3. proporcionality.

Ad 1. vnitrostátní právo musí poskytovat zákonný základ, veřejnou dostupnost, právní závaznost a předvídatelnost. Konkrétní garance, které ESLP zkoumá (viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, *Zakharov proti Rusku*, č. 47143/06) jsou zejména tyto:

- okruh případů umožňujících „sledování“;⁴²
- prostředky, které lze použít;
- omezení doby „sledování“;
- proces povolení, užití, vyhodnocování a skladování získaných údajů;
- bezpečnostní opatření při nakládání s údaji;
- průběžná kontrola;
- možnost domáhat se přezkumu zákonnosti nařízení a provádění „sledování“.

Ad 2. podmínku legitimního cíle představuje zájem na ochraně pořádku a předcházení zločinnosti (*Malone proti Spojenému království*);

Ad 3. podmínka proporcionality vyžaduje, aby existovaly dostatečné záruky proti zneužití „sledování“ (*Kennedy proti Spojenému království*, *Weber a Saravia proti Německu*).

- Možnosti nové úpravy důkazního použití ZI,
- Audit národní bezpečnosti.

⁴² Výraz „sledování“ uvádím v úvodovkách, neboť je právním řádu i v judikatuře používán nejednotně (někdy i v podobě „tajné sledování“ – viz výše) a v různém významu – ve významu odposlechu, či obecně odposlouchávání telefonních rozhovorů veřejnou mocí, jindy ve významu sledování osob a věcí. Tento termín může působit problémy při přiřazení k jednotlivým institutům české právní úpravy. Může působit matoucím dojmem při srovnání jednak s platnou právní úpravou „sledování“. Částečný podíl na tomto „neladu“ má i právní úprava sledování v trestním řádu, v níž se pod termín sledování zahrnují i takové postupy, které jsou obvykle označovány termínem „prostorový odposlech“ v případě trestního řádu (§ 88), respektive „zpravodajská technika“ v zákoně o BIS a zákoně o VZ.

Podněty k úvahám o důkazním použití ZI přinesly i koncepční vládní materiály, zejm. „Audit národní bezpečnosti“ (ANB).⁴³

Audit národní bezpečnosti, na jehož zpracování se podíleli přední čeští i zahraniční experti, měl za cíl ověřit schopnost státu identifikovat konkrétní bezpečnostní hrozbu a přijmout vůči ní preventivní opatření a schopnost reagovat na nastalou krizi, mj. odpovědět na otázku, zda je dostatečná stávající legislativa. Jako cíl si stanovil zjistit, jak je stát připraven čelit bezpečnostním hrozbám ve vytipovaných nejzávažnějších oblastech a jaká je jeho odolnost při přímé konfrontaci s nebezpečím. Posuzoval, zda má Česká republika dobře nastavenou legislativu a jak pružně je bezpečnostní systém schopný reagovat. Na závěr každé kapitoly pak vznesl doporučení, mj. právě legislativní návrhy od obecných až po velmi konkrétní návrhy dílčích změn. Důkazní použitelnosti zpravodajských informací přitom doporučuje dosáhnout v oblasti terorismu (s. 25), organizovaného zločinu (s. 48) a působení cizí moci (s. 61). Záměry formulované ve zmíněných dokumentech však stanoví, a to pouze obecně, žádoucí výsledek, jemuž ovšem nezbytně musí předcházet nová legislativní úprava provedená v trestním řádu, a samozřejmě také v samotných zákonech upravujících oprávnění zpravodajských služeb ČR, která by případně mohla být důkazně v trestním řízení použitelná.

4 Návrh novely trestního řádu (TR)⁴⁴

Řešení tématu důkazního použití ZI bylo uzavřeno nálezem ÚS ČR sp. zn. 1 ÚS 3038/07, jehož závěry byly zobecněny tak, že použití záznamu odposlechu telekomunikačního provozu uskutečněného zpravodajskou službou jako důkazu v trestním řízení není možné, může mít pouze charakter operativní informace. Toto řešení je ovšem zcela atypické, založené na jediném nálezu ÚS v nereprezentativní věci, který nepostrádá slabiny, chyby a mylné závěry. Sám nález mimo jiné vymezil podmínky, za nichž je důkazní použití ZI možné (viz výše). Z pohledu de lege ferenda by tedy bylo jako možné

⁴³ „Audit národní bezpečnosti.“ Schválený usnesením vlády č. 1125 dne 14. 12. 2016. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>

⁴⁴ Viz návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskst.sqw?O=8&CT=642&CT1=0>

přiznat důkazní použití i informacím pořízeným zpravodajskými službami za zákonem přesně stanovených podmínek, jejichž základ vychází z Nálezu, tedy odstraněním shledaných nedostatků a doplnění chybějících podmínek. Pochopitelné a srozumitelné jsou přitom úvahy směřující k tomu, aby legálně a legitimně získané informace, jako informace pocházející od kteréhokoli subjektu, jehož úlohou není vést trestní řízení,⁴⁵ jako jedny z širokého okruhu informací, které mohou „přispět k objasnění věci“ (§ 89 TR), nebyly a priori vyloučeny z důkazního použití. Nešlo by o „zavedení“ důkazní použitelnosti zákonem vymezeného okruhu použitých zpravodajských prostředků, k nimž vydal povolení soudce, ale o jejich apriorní nevyloučení z důkazního použití, mohou-li přispět k objasnění věci a jsou způsobilé prokázat nebo vyvrátit dokazovanou skutečnost, a splňují-li všechny zákonné procesní podmínky.

Pokud bychom měli shrnout argumenty pro případnou použitelnost záznamů zpravodajských odposlechů jako důkazu v trestním řízení, lze je obecně shledávat zejména v:

- reálném vývoji a charakteru páchaní závažné trestné činnosti a aktuálních bezpečnostních hrozbách;
- řešeních existujících v zahraničních právních úpravách (Slovensko, SRN, Nizozemsko a další);
- ve vývoji trestněprávní doktríny (např. 18. mezinárodní kongres AIDP 2009 aj.);
- mandátu zpravodajských služeb, v němž tyto mj. plní roli zdroje informací při průběžném zvládnutí bezpečnostní situace v zemi (§ 8 odst. 3 zákona o ZSČR);
- legitimitě použití legálně získaných informací zpravodajskými službami jako státními orgány;
- neodůvodněnosti obav ze zneužití ZI užitím shodných pravidel při provádění dokazování;
- neexistenci odůvodněných obav z ohrožení činnosti ZS při zachování tzv. výhrady důležitého zájmu;

⁴⁵ Např. informace z kontrolní činnosti Celního orgánu – viz R NS ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 5 T 29/2016.

- vývoji rozhodovací praxe Ústavního soudu ČR (formálně-materiální pojetí důkazu, zachování odpovídajících prostředků, viz např. Nález ÚS sp.zn. 1 ÚS 1677/2013) a Evropského soudu pro lidská práva (rozhodnutí k čl. 8 a čl. 6).
- v samotném Nálezu ÚS ČR sp.zn. I. ÚS 3038/07, který mj. identifikuje nedostatky, jejichž odstraněním by pominuly důvody pro jím formulovaný závěr (odst. 17 a odst. 31);
- potřebě poskytnout soudům nezbytnou míru diskrece, umožňující jim reagovat na mnohotvárnou realitu, ale i na vyvíjející se lidsko-právní legislativu a rozhodovací praxi, zejm. ESLP.

Vyloučíme-li zjevně iluzorní variantu řešení novým nálezem ÚS ve věci zvláště závažného trestného činu, který by provedl přesnější argumentaci, odstranil chybné závěry a překonal mylnou paušalizující představu o obecné důkazní nepřípustnosti ZI, zbývá novela trestního řádu.

Doporučení ANB vyústila v návrh legislativní úpravy, která by nevylučovala důkazní použití ZI, nastavila shodnou úroveň ochrany práv a svobod jednotlivců při použití zpravodajského odposlechu a odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle trestního řádu, a zároveň také respektovala zvláštní požadavky kladené na činnost zpravodajských služeb.

Návrh novely trestního řádu schválila vláda ČR (s úpravami podle připomínek obsažených ve stanovisku předsedkyně Legislativní rady vlády a podle připomínek vlády) Usnesením č. 767 ze dne 4. 11. 2019. Důvody vedoucí k návrhu novely TR jsou srozumitelné – veřejný zájem, vymahatelnost práva, nové technologie zločinu vs. zastaralé nástroje očvřtř, návrh novely by měl vést k odstranění apriorního vyloučení ZI z okruhu důkazních prostředků v těch nejzávažnějších případech, a to odstraněním nedostatků shledaných ÚS v nálezem I. ÚS 3038/07.

Podle důvodové zprávy k tomuto návrhu se navrhuje umožnit procesní využití zákonem stanovených ZI získaných dle příslušných právních předpisů jako důkazu v trestním řízení. Vzhledem ke garancím práva na ochranu soukromí, jak jsou rozvedena judikaturou Ústavního soudu a ESLP, se navrhuje umožnit důkazní využití v trestním řízení pouze těch informací, které jsou získané použitím zpravodajské techniky a které jsou srovnatelné s jednotlivými instituty upravenými trestním řádu. Konkrétně jde

o vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o BIS a téhož ustanovení zákona o VZ, odposlouchávání, zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu podle § 8 odst. 1 písm. b) zákona o BIS a téhož ustanovení zákona o VZ, zjišťování údajů o telekomunikačním, radiokomunikačním a jiném obdobném provozu podle § 8 odst. 1 písm. b) zákona o BIS a téhož ustanovení zákona o VZ a o pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů podle § 8 odst. 1 písm. c) zákona o BIS a téhož ustanovení zákona o VZ.

Především tedy může jít pouze o informace získané použitím vybraných forem zpravodajské techniky, tedy institutů srovnatelných s instituty upravenými TŘ a povolovaných soudem, a to v případech taxativně stanovených zvláště závažných TČ, je-li zároveň naplněn požadavek subsidiarity.

Stávající praxe použitelnosti zpravodajských informací i v jiných případech se nijak nemění, jejich použitelnost lze na základě zásady volného hodnocení důkazů dovést i za současné právní úpravy. Jde o případy, kdy ZI není získána zásahem do práva osoby, resp. případy, kdy je důkazní použití nutné z důvodu ochrany jiného důležitého zájmu, např. důvodu ochrany před bezprostřední hrozbou terorismu.⁴⁶ Dovedit by bylo možno i použití jiných ZI, a to i při vyšetřování trestných činů válečných.

Ve snaze o vymezení co nejvhodnějšího okruhu trestních věcí, u nichž by bylo možné využít ZI za určitých podmínek jako důkaz v trestním řízení, vychází návrh zejména z toho, že takový postup musí být realizován pouze v případech nejzávažnější trestné činnosti, kdy z hlediska chráněných zájmů je využití informací získaných mimo trestní řízení akceptovatelné. Návrh přitom vychází z toho, že Ústavní soud ve svém nálezu⁴⁷ připustil, že u závažné trestné činnosti spojené s aktuálním nebezpečím by bylo možné informace předat a důkazně využít i bez splnění všech požadovaných záruk a prolomit ústavní garance práva na ochranu soukromí v zájmu ochrany jiného statku. Se zpravodajskou informací předanou pro účely trestního řízení se bude od okamžiku jejího předání nakládat obdobně jako s informací získanou postupem dle trestního řádu. Tento mechanismus zaručující stejný zákonný

⁴⁶ Viz Nález ÚS ČR sp. zn. I. ÚS 3038/07, odst. 17 a odst. 31.

⁴⁷ Viz Nález ÚS ČR sp. zn. I. ÚS 3038/07, odst. 17 a odst. 31.

režim bez ohledu na původ informace bude vycházet z věcně srovnatelných institutů upravených v trestním řádu. Vedle samotné informace, která by eventuálně mohla být použita jako důkaz v trestním řízení, bude nutné předat i ucelený soubor materiálů zachycující údaje o způsobu získání konkrétní informace zpravodajskými službami, včetně postupu zpravodajských služeb, které tomuto získání předcházelo, což má za cíl zajistit verifikovatelnost takovýchto informací z hlediska zákonnosti jejich získání. Návrh klade důraz na subsidiaritu použití ZI jako důkazu v trestním řízení. Navrhovaná právní úprava si klade za cíl připustit důkazní využití informací s ohledem na dodržení všech těchto garancí.⁴⁸

Za aktuální znění ustanovení § 89 odst. 2 TŘ, se navrhuje vložit nové odstavce 3 a 4, které znějí:

„(3) Informace získaná zpravodajskými službami podle zákonů upravujících jejich činnost na základě použití zpravodajské techniky spočívající ve vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek, v odposlouchávání nebo zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu, ve zjišťování údajů o telekomunikačním, radiokomunikačním a jiném obdobném provozu nebo v pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů může sloužit jako důkaz, jen pokud

a) je vedeno trestní řízení pro

- 1. zvlášť závažný zločin uvedený v hlavě IX nebo hlavě XIII zvláštní části trestního zákoníku,*
- 2. zvlášť závažný zločin, jehož znakem skutkové podstaty je úmysl umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a trestního zákoníku), financování terorismu (§ 312d trestního zákoníku), podpory a propagace terorismu podle § 312e odst. 3 trestního zákoníku nebo vybrožování teroristickým trestným činem (§ 312f trestního zákoníku), nebo*
- 3. trestný čin vyzvědačství (§ 316 trestního zákoníku) a b) jde o informaci, jejíž získání jiným způsobem by bylo neúčinné nebo podstatně ztížené.*

⁴⁸ Viz návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Důvodová zpráva. PSP [online]. [cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=642&CT1=0>

(4) S informací uvedenou v odstavci 3 nakládá orgán činný v trestním řízení od okamžiku předání podle její povahy obdobně jako s informací získanou podle ustanovení tohoto zákona o zadrženi a otevření zásilek, jejich záměně a sledování, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, zjišťování údajů o telekomunikačním provozu nebo sledování osob a věcí.“

Důkazní použití by tedy bylo možné jen v případech, které jsou trestním zákoníkem kvalifikovány jako zvláště závažné zločiny, především podle hlavy IX, a hlavy XIII, resp. i podle hlavy V, pokud by šlo o zvláště závažný zločin, jehož znakem skutkové podstaty je úmysl umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a trestního zákoníku), financování terorismu (§ 312d trestního zákoníku), podpory a propagace terorismu podle § 312e odst. 3 trestního zákoníku nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f trestního zákoníku).⁴⁹ Vymezený okruh dotčených trestných činů je tedy významně užší než ten, který je vymezený v ust. § 88 trestního řádu, a užší je i ve vztahu k okruhu vymezeném v doporučení Auditem národní bezpečnosti.

Návrhem by byly vytvořeny dva možné způsoby poskytování informací zpravodajskými službami. Zachován by zůstal současný postup podle § 8 odst. 3 ZoZSČR, jimiž by byly zpravodajskými službami předávány informace s kvalitou operativní informace dosavadním způsobem, a podle znění navrhovaného odst. 4 ZoZSČR nově s kvalitou a charakterem důkazu.

Cílem návrhu je tedy nastavení standardního řešení, které by:

- vytvořilo předpoklad pro odstranění apriorního vyloučení této kategorie informací z důkazního použití,
- vycházelo z obecných zásad dokazování v trestním řízení a bylo založeno na potvrzení toho, že kompetence vykládat zákon se váže pouze a jen k soudci, který rozhoduje konkrétní věc,
- odstranilo nedostatky vytýkané nálezem ÚS I ÚS 3038/07,
- nastavilo podmínky, jejichž naplnění ÚS postrádal, a vymezovalo podmínky možné přípustnosti (úroveň garancí, význam chráněného zájmu, taxativní výčet SP).

⁴⁹ Těmito by mohly být i kvalifikované skutkové podstaty trestných činů podle § 205 odst. 5, písm. b), § 206 odst. 5, písm. b), § 207 odst. 3, písm. b), § 209 odst. 5, písm. b), § 210 odst. 6 písm. b), § 211 odst. 6 písm. b) a § 212 odst. 6 písm. b).

Vezmeme-li zároveň v úvahu, že je při tom zachován respekt k limitům vycházejícím ze specifické povahy postavení a činnosti zpravodajských služeb,⁵⁰ jimiž jsou:

- ochrana utajovaných informací a ochrana zdrojů zpravodajských informací (zejména osob jednajících ve prospěch a zpravodajských prostředků);
- respektování tzv. výhrady důležitého zájmu ZS (§ 8 odst. 3 in fine zák. o ZSČR); a pravidla související se spoluprací ZS (liaison), zejména tzv. pravidlo třetí strany (third party rule), máme za to, že těmto požadavkům předložený návrh v zásadě odpovídá.

5 Závěry a shrnutí

Stav současného řešení otázky důkazního použití ZI v ČR není optimální a aktuálně se ukazuje potřeba jeho přesnějšího právního vymezení. Srozumitelnými se jeví úvahy směřující k tomu, aby zpravodajskými službami legálně a legitimně získané informace, jako informace pocházející od kteréhokoli subjektu, nota bene státního orgánu, jako informace, které mohou „přispět k objasnění věci“ (§ 89 TŘ), nebyly, za splnění všech zákonem stanovených podmínek, shodných s ostatními důkazními prostředky, a priori vyloučeny z důkazního použití. To je ostatně většinová praxe v zahraničí v těch zemích, v nichž je postavení a role zpravodajských služeb nastavena shodně jako v ČR. Z pohledu de lege ferenda by tedy bylo jako možné přiznat důkazní použitelnost informacím pořízeným zpravodajskými službami za zákonem přesně stanovených podmínek, jejichž základ vychází z Nálezu, tedy odstraněním jím shledaných nedostatků a naplněním chybějících podmínek. Nejde o „zavedení“ důkazní použitelnosti zákonem vymezeného

⁵⁰ Podrobněji viz POKORNÝ, L. Limity důkazního použití zpravodajských informací. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 4, s. 741–758. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/15188/14672>. Raritním nástrojem ochrany ZI v řízení před soudy je britský Justice and Security Act 2013. Viz *Justice and Security Act 2013*. Chapter 18. Dostupné z: http://legislation.gov.uk/ukpga/2013/18/pdfs/ukpga_20130018_en.pdf. Tento dává možnost soudcům civilních soudů vést jednání v utajení a vyloučit neprověřené osoby včetně účastníků řízení tam, kde soud pracuje s klasifikovanými důkazními materiály, či kde vystupují příslušníci zpravodajských služeb. Důvodem je ochrana příslušníků zpravodajských služeb a argument, že zahraniční zpravodajské služby nejsou ochotny sdílet s Brity informace z obavy, že se u britských soudů dostanou jejich data či identita zdrojů informací na veřejnost.

okruhu použitých zpravodajských prostředků, k nimž vydal povolení soudce, ale o odstranění jejich apriorního vyloučení z důkazního použití, mohou-li přispět k objasnění věci a jsou způsobilé prokázat nebo vyvrátit dokazovanou skutečnost, a splňují-li všechny zákonné procesní podmínky.

Ve prospěch důkazní použitelnosti záznamu zpravodajského odposlechu v TR svědčí řada argumentů. Mezi ně patří zejména reálný vývoj a charakter páchání závažné trestné činnosti, vymezení mandátu zpravodajských služeb jako zdroje informací při průběžném zvládnutí bezpečnostní situace v zemi, zejm. v tak citlivých oblastech, jako je terorismu a špionáž, poskytovaná úroveň ochrany práv a svobod jednotlivců právní úpravou podmínek použití zpravodajské techniky, vývoj rozhodovací praxe ústavního soudu ČR a ESLP, srovnání s řešením této otázky v zahraničních právních úpravách, ale i stav poznání dosažený v doktrinální oblasti.

Je to příležitost k tomu, aby nezůstal nevyužit potenciál postihnout sice v jednotlivých, nicméně extrémně závažných a škodlivých případech, pachatele trestných činů teroristického charakteru a dalších spojených s činností protirečící zájmům ČR a spáchaných ve prospěch cizí moci. Jde přitom o případy, které svým významem a charakterem mohou významně ovlivnit autoritu státu v oblasti zajišťování trestní spravedlnosti.

Vyloučíme-li zjevně iluzorní variantu řešení novým nálezem ÚS ve věci zvláště závažného trestného činu, který by provedl přesnější argumentaci, odstranil chybné závěry a překonal mylnou paušalizující představu o obecné důkazní nepřípustnosti ZI, zbývá novela trestního řádu, která by odstranila nedostatky vytýkané nálezem ÚS I ÚS 3038/07, nastavila podmínky, jejichž naplnění ÚS postrádal, a vymezovala podmínky možné přípustnosti (úroveň garancí, význam chráněného zájmu, taxativní výčet SP). Cílem navržené úpravy by mělo být nastavení standardního řešení, které by vytvořilo předpoklad pro odstranění apriorního vyloučení této kategorie informací z důkazního použití, vycházelo z obecných zásad dokazování v trestním řízení a bylo založeno na potvrzení toho, že kompetence vykládat zákon se váže pouze a jen k soudci, který rozhoduje konkrétní věc.

Zároveň je při tom nezbytné respektovat limity vycházející ze specifické povahy postavení a činnosti zpravodajských služeb, mezi nimiž je zásadní zachování institutu tzv. výhrady důležitého zájmu sledovaného

zpravodajskou službou, zakotveného v § 8 odst. 3 in fine zákona o ZS ČR, jehož respektování v kterékoli fázi součinnosti s orgány činnými v trestním řízení, je nezbytné pro zajištění před ohrožením zájmů, které ZS mají povinnost ochraňovat, ale také pro předcházení případné snahy o nahrazování jiných důkazních prostředků právě zpravodajskými informacemi.

Máme za to, že převládají argumenty svědčící závěru, že řešení obsažené v návrhu novelizace trestního řádu vyhovuje základním požadavkům zmíněného nálezu ÚS, nevybočuje z ustálené judikatury ESLP, odpovídá zavedeným většinovým způsobům řešení otázky důkazního použití ZI v zahraničí, a zjevně by přineslo vyšší efektivitu v oblasti trestního postihu (byť ve velmi limitovaném počtu) extrémně závažné trestné činnosti.

References

- BORN, H. a kol. *Making Intelligence Accountable: Legal Standards and Best Practice for Oversight of Intelligence Agencies*. Oslo: Publishing House of the Parliament of Norway, 2005.
- JELÍNEK, J. (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha, Leges, 2016, 224 s.
- KALVODOVÁ, V. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 503 s. ISBN 978-80-210-8072-0. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_Dokazovani.pdf [cit. 29. 10. 2022].
- MICHÁLEK, L. a kol. *Kriminální zpravodajství jako nástroj kontroly trestné činnosti a zajišťování vnitřní bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2020, 208 s. ISBN 978-80-7251-506-6.
- POLČÁK, R. a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 253. ISBN 978-80-210-8073-7.
- TOMAN, P. Zákonnost opatřování důkazů a její proměny v čase. In: *Trestní právo a právní stát*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, 287 s. ISBN 978-80-7380-763-4.
- VAŠKO, A. *Spravodajské informace v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2021, 152 s. ISBN 978-80-7502-552-4.

Odborné články

- FRYŠTÁK, M., JÍLOVEC, M. Zákonnost důkazů v trestním řízení a její posuzování právní praxí. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2014, č. 1. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5612/4708>
- HERCZEG, J. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 1–2.
- HERCZEG, J. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 3, s. 65–70.
- IVOR, J. Využitie informácií spravodajských služieb v trestnom konaní. In: *Spravodajské služby v demokratickej spoločnosti. Zborník zo sympózia*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009.
- JIMENO-BULNES, M. The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama. *New Journal of European Criminal* [online]. 21. 6. 2017 [cit. 29. 10. 2022]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3206822
- MUSIL, J. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo*. 1998, č. 1.
- POKORNÝ, L. Limity důkazního použití zpravodajských informací. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 4. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/15188/14672>
- REPÍK, B. Lidská práva a závažné formy kriminality. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 10.
- VERVAELE, J. A. E. Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands : emergency criminal law? *Revue internationale de droit pénal* [online]. 2005, roč. 76, č. 3–4, s. 409–443 [cit. 29. 10. 2022]. DOI: <http://doi.org/10.3917/ridp.763.0409>. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2005-3-page-409.htm>

Judikatura

- Nález ÚS ČR ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 45/17.
- Nález ÚS ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 1 ÚS 1677/2013.
- Nález ÚS ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. I ÚS 3038/2007.
- Nález ÚS ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. IV. ÚS 335/05.

- Rozsudek NS ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 5 T 29/2016.
- Usnesení NS ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1010/2013, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rt 34/2014.
- Rozsudek NS ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 5 Tz 29/2016, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rt 50/2016.
- RVS v Olomouci sp. zn. 6 To 62/2017.
- Rozsudek ze dne 12. 1. 2016, *Szabó a Vissy proti Maďarsku*, č. 37138/14.
- Rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, *Roman Zakharov proti Rusku*, č. 47143/06.
- Rozsudek ze dne 2. 9. 2010, *Uzun proti Německu*, č. 35623/05.
- Rozsudek ze dne 10. 3. 2009, *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02.
- Rozsudek ze dne 29. 6. 2006, *Weber a Saravia proti Německu*, č. 54934/00.
- Rozsudek ze dne 25. 9. 2001, *P.G. a J.H. proti Spojenému království*, č. 44787/98.
- Rozsudek ze dne 4. 5. 2000, *Rotaru proti Rumunsku*, č. 28341/95.
- Rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000, *Amman proti Švýcarsku*, č. 27798/95.
- Rozsudek ze dne 12. 5. 2000, *Khan proti Spojenému království*, č. 35394/97.
- Rozsudek ze dne 6. 9. 1978, *Klass a ostatní proti Německu*, č. 5029/71.

Internetové zdroje

- „Audit národní bezpečnosti“ schválený usnesením vlády č. 1125 dne 14. 12. 2016. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>
- BOZINOVSKI, A. The Admissibility of (Counter-) Intelligence Information as Evidence in Court. *DCAF* [online]. DCAF – Geneva Centre for Security Sector Governance, 2021. ISBN 978-92-9222-630-5. Dostupné z: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Admissibility_of_%28Counter-%29IntelligenceInformation_as_Evidence.pdf
- German Code on Criminal Procedure (Strafprozeßordnung). Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html
- Justice and Security Act 2013*. Chapter 18. Dostupné z: http://legislation.gov.uk/ukpga/2013/18/pdfs/ukpga_20130018_en.pdf

Nález ÚS ČR ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. I ÚS 3038/2007. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz:443/Search/GetText.aspx?sz=1-3038-07_1

Návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=642&CT1=0>

Návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBB6HZA5Q>

Návrh zákona, kterým se mění zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=642&CT1=0>

Rakušan chce změnit zákony kvůli ruskému „krtkovi“. *Deník Z* [online]. 19. 9. 2022. Dostupné z: <https://denikn.cz/minuta/963799/>

Ruský „krtek“ unikl trestu. Nově ho mají před soud dostat důkazy od agentů. *seznamzpravy.cz* [online]. 7. 3. 2023. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/cteme-vam-seznam-zpravy/rusky-krtek-unikl-trestu-nove-ho-maji-pred-soud-dostat-dukazy-od-agentu-189371>

Sněmovní tisk č. 642/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=642>

Špióni mají přijít o beztrestnost. Jakub Michálek navrhuje využít důkazy tajných služeb o nejhroších zločinech u soudu. *Pirátská strana* [online]. <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/dukazy-tajnych-sluzeb-maji-byt-pouzitelne-u-soudu.html>

„Východiska a principy nového trestního řádu“, tvořící základní podklad práce Komise pro nový trestní řád při naplňování programového prohlášení vlády, zpracovaný v roce 2014. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-k-rekodifikaci-trestniho-radu--149685/>

Contact – e-mail

23588@mail.muni.cz

K POSTAVENÍ ÚŘADU EVROPSKÉHO VEŘEJNÉHO ŽALOBCE PŘI VYŠETŘOVÁNÍ A STÍHÁNÍ TRESTNÝCH ČINŮ POŠKOZUJÍCÍCH NEBO OHROŽUJÍCÍCH FINANČNÍ ZÁJMY EVROPSKÉ UNIE

On the Role of the European Public Prosecutor's
Office in the Investigation and Prosecution
of Offences Affecting or Threatening the Financial
Interests of the European Union

Miroslav Růžička

Nejvyšší státní zastupitelství, Brno, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zaměřuje nejprve na obecné otázky zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a posléze věnuje pozornost otázkám týkajícím se postavení Úřadu evropského veřejného žalobce v úzké souvislosti s vymezením věcné příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce jako orgánu Evropské unie odpovědného za vyšetřování a trestní stíhání pachatelů a spolupachatelů trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie. Za klíčový problém je třeba považovat zejména nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce, stejně jako nezávislost evropských žalobců a evropských pověřených žalobců v jeho rámci. To je velice důležité z hlediska náležitého plnění jeho role vzhledem k charakteristice trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie.

Keywords in original language

Úřad evropského veřejného žalobce; nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce; postavení evropských žalobců a evropských pověřených žalobců; věcná příslušnost Úřadu evropského veřejného žalobce; trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie; terminologické obtíže vztahující se k procesní problematice.

Abstract

The authors analyze the development of economic crime in the Slovak Republic from 1989 until 2022. They offer, through many graphs, maps and tables, an extensive analysis of the dynamics of economic crime, the development of its proportion on total crime, the rate of clearance and the amount of damage that economic crime causes every year. They also offer an analysis of the criminal geography of economic crime in the Slovak Republic and the development and structure of sentenced for that type of crime.

Keywords

The European Public Prosecutor's Office; Independence of the European Public Prosecutor's Office; The status of the European Prosecutors and European Delegated Prosecutors; Subject Matter Jurisdiction of the European Public Prosecutor's Office; Offences Affecting or Threatening the Financial Interests of the European Union; Terminological Difficulties Related to Procedural Issues.

1 Úvod

Úřad evropského veřejného žalobce byl konstituován ve formě posílené spolupráce na základě nařízení Rady (EU) 2017/1939 ze dne 5. 10. 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce. Institut posílené spolupráce nepředstavuje běžný režim, nýbrž vykazuje jisté specifické odchylky. Posílená spolupráce zavazuje pouze určitou výseč subjektů, které se pro ni rozhodly. Tento druh kooperace zavazuje pouze ty členské státy, které se k ní uchýlily, a tudíž je vyloučena obecná závaznost pro všechny členy EU.¹ Navíc, pro přistoupení k formě

¹ Posílená spolupráce v rámci EU je primárně založena na existenci zvláštního rozhodovacího postupu umožňujícího výjimku při spolupráci v určitých oblastech oproti obecným podmínkám stanovenými Smlouvami. Tento zvláštní rozhodovací postup je také často označován za flexibilní postup. Pojmy „posílená spolupráce“, „flexibilní postup“ či „flexibilita“ jsou tak do značné míry zaměnitelné. Čl. 20 odst. 4 Smlouvy o EU stanoví, že akty přijaté v rámci posílené spolupráce zavazují pouze zúčastněné členské státy. Nepokládají se za *acquis*, které musí být přijato státy kandidujícími na přistoupení k Unii. Podmínky pro vstup jsou stanoveny v čl. 328 SFEU. Blíže srov. SYLLOVÁ, J., PÍTROVÁ, L., PALDUŠOVÁ, H. a kol. *Lisabonská smlouva. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 115–117. Dále srov. TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK, D. a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2021, s. 47, s. 124 a násl., s. 363, s. 375 a násl., s. 380.

posílené spolupráce, se nevyžaduje jednomyslnost, nýbrž souhlas jen participujících členů.^{2,3} Negativum posílené spolupráce tkví v její omezené územní působnosti pouze na prostor participujících členů.⁴ Přiklonění se k využití modelu posílené spolupráce však podle určitých názorů může vyvolat i větší diverzifikaci v rámci trestních stíhání.⁵ Pozitivum se naopak váže k možnosti kdykoli se podle svého uvážení ke spolupráci připojit. Využití institutu posílené spolupráce ke zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce navíc vyvolává i mnohé obavy, zejména z možných komplikací a nejasností při jednání s neparticipujícími členy, nebezpečí duplikace vyšetřování, komplikace v otázce hlasování o rozšíření věcných kompetencí a jiné. Nadto se namítá, že takový přístup – ze své podstaty – opouští hlavní výhodu vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce, kterým je vyšetřování a stíhání v celém evropském právním prostoru bez ohledu na státní hranice.⁶

2 Obecné otázky týkající se zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce

Jedním ze základních východisek projektu Úřadu evropského veřejného žalobce byl předpoklad, že jednotlivé členské státy EU nejsou samy schopny zajistit adekvátní ochranu finančních zájmů EU. Argumentováno přitom bylo tím, že období předcházející jeho vzniku bylo poznamenáno

² Srov. KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 14.

³ Posílené spolupráce na zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce se aktuálně účastní 22 členských států, a to Belgie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko a Španělsko.

⁴ KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 14. Srov. i DI FRANCESCO MAESA, C. Repercussions of the Establishment of the EPPO via Enhanced Cooperation EPPO's Added Value and the Possibility to Extend its Competence, *Eurim*. 2017, č. 3, s. 156–160.

⁵ KUČHTA, J. Vývoj a současný stav legislativních snah o vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce. In: ZÁŘIVNÍJ, P. (ed.). *Veřejná žaloba a její perspektivy*. Brno, Masarykova univerzita, 2015, s. 55.

⁶ DI FRANCESCO MAESA, D. Repercussions of the Establishment of the EPPO via Enhanced Cooperation. EPPO's Added Value and the Possibility to Extend Its Competence. *EUCRIM – The European Criminal Law Associations Forum*. 2017, č. 3, s. 157 a násl. Srov. SATZGER, H. The Future European Public Prosecutor and the National Prosecution: Potential Conflicts and How They Could be Avoided. In: ASP, P. (ed.), *The European Public Prosecutor's Office – Legal and Criminal Policy Perspectives*. European Criminal Policy Initiative, 2015, s. 78.

nedostatečným a nejednotným trestním postihem trestné činnosti proti finančním zájmům EU, a shromážděné údaje tomu skutečně nasvědčovaly. Jednou z příčin tohoto stavu však mohla být – a patrně také byla – skutková náročnost a právní složitost daného druhu trestné činnosti, navíc mnohdy páchané organizovanými zločineckými skupinami postupujícími velice sofistikovaně,⁷ a důmyslně zastírajícími podstatu činěných kroků. Ke komplikacím při vyšetřování této trestné činnosti zároveň přispívaly obtíže vyplývající z rozdílnosti konkrétních trestněprávních úprav v jednotlivých členských státech EU a z rozdílnosti právních systémů v nich se uplatňujících.⁸

Samo zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce na těchto problematických aspektech postihu závažné ekonomické a finanční kriminality spočívající zejména v poškození a ohrožení finančních zájmů EU samo o sobě nic zásadně nezměnilo. Na Úřadu evropského veřejného žalobce potom je, aby se vypořádal s danou trestnou činností, jejíž povaha zůstala stejná, a jeho zřízení nepřeklenulo zmíněné odlišnosti právních systémů států, na něž se vztahuje jeho působnost. Rozdílnost těchto právních systémů totiž neodstranila ani procesněprávní úprava přijatá současně s jeho zřízením. Vymezila se určitá specifika pro trestní řízení, v nichž působí, a zakotvila určitý základní standard postupů v nich uplatňovaných a práv subjektů na nich participujících, avšak nezavedla ucelené – a jednotné – evropské trestní právo procesní.⁹ V oblasti trestního práva hmotného pak nebylo postoupeno od jeho harmonizace v EU k jeho unifikaci, ani v oblasti trestní odpovědnosti za trestné činy proti finančním zájmům EU. Navíc zachovány zůstaly různé konstrukce trestní odpovědnosti právnických osob v jednotlivých členských státech EU, což také může činit problémy. Do budoucna je tedy naléhavě žádoucí

⁷ K nezbytnosti potírání závažných forem ekonomické a finanční kriminality právě v rámci EU jinak srov. podrobněji CAEIRO, P., FOFFANI, L., MITSILEGAS, V. Strengthening the Fight against Economic and Financial Crime within the EU. *Eu crim.* 2020, č. 3, s. 248–252.

⁸ SOTOLÁŘOVÁ, D.S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů, *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478.

⁹ Jak uvádí D.S. Sotolářová v citovaném příspěvku, na území EU se uplatňují dva velké trestněprávní systémy – systém kontinentální a systém anglo-americký – a mezi nimi jsou značné rozdíly. V některých členských státech EU se v trestním procesu určitým způsobem prolínají prvky obou těchto systémů. To ale nic nemění na skutečnosti, že v konkrétních věcech přetrvávají mezi procesními úpravami jednotlivých členských států EU velké rozdíly, a jejich zásadní sblížení nelze v nejbližší době přilíš předpokládat.

harmonizace zásad trestní odpovědnosti právnických osob, základních procesních postupů a procesních práv subjektů trestního řízení.¹⁰

3 Úřad evropského veřejného žalobce jako orgán Evropské unie, jeho základní charakteristika

Úřad evropského veřejného žalobce je orgánem Evropské unie; tomu odpovídá i jeho sídlo v Lucemburku, stejně jako skutečnost, že jednacím jazykem podle jednacího řádu Úřadu evropského veřejného žalobce, pokud jde o styk uvnitř Úřadu evropského veřejného žalobce, sdělení, akty nebo rozhodnutí Úřadu určené orgánům, institucím a jiným subjektům Evropské unie, je angličtina, ve vztazích se Soudním dvorem Evropské unie se spolu s angličtinou používá také francouzština.¹¹

Byl zvolen model orgánu EU decentralizovaného, integrovaného¹² s donucovací pravomocí.¹³ Úřad je založen na vnitrostátních justičních (procesních) systémech těch členských států, které se účastní posílené spolupráce.¹⁴ Je strukturálně organizován na centrální i národní úrovni.¹⁵ Centrální úroveň představuje ústředí v místě sídla Úřadu v Lucemburku. Ústředí sestává z kolegia, stálých komor, evropského nejvyššího žalobce, náměstků

¹⁰ SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů, *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478.

¹¹ To plyne z rozhodnutí Kolegia Úřadu evropského žalobce o vnitřním jazykovém režimu ze dne 30. 9. 2020.

¹² Srov. např. LIGETI, K., MARLETTA, A. The European Public Prosecutor's Office: What Role for OLAF in the Future. In: DURDJEVIC, Z., IVICEVIC, E. (eds.) *European Criminal Procedure Law in Service of Protection of European Union Financial Interests: State of Play and Challenges*. 2016, s. 57.

¹³ Srov. JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. a kol. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 331–332. Ze tří zvažovaných variant byla zvolena právě tato alternativa. Vedle toho přicházelo v úvahu zřízení centralizované instituce založené na vertikální integraci, která by vyžadovala maximální harmonizaci trestněprávních předpisů členských států EU. Předobrazem tohoto modelu byl Corpus Juris. Národní žalobci jmenovaní k Úřadu evropského veřejného žalobce by byli zcela podřízeni evropskému veřejnému žalobci. Zároveň by byla posílena pravomoc Evropského úřadu pro potírání podvodů (OLAF) i Evropolu, jež by pracovaly plně pro Úřad evropského veřejného žalobce. Oproti tomu další varianta předpokládala posílení pravomocí Eurojustu, tomu by se dostalo pouze několika nových oprávnění ve smyslu zahajování trestního stíhání, koordinace vyšetřování, řešení sporů o příslušnost. Blíže viz studie č. j. JUST/2011/JPEN/FW/0030.A4), popř. WHITE, S. A decentralised European Public Prosecutor's Office. Contradiction in Terms or Highly Workable Solution? *Eurim*. 2012, č. 2, s. 67–75.

¹⁴ JELÍNEK, GRIVNA, HERCZEG, NAVRÁTILOVÁ, SYKOVÁ a kol., op. cit., s. 332.

¹⁵ Srov. KORDÍK, M. *Právní styk s cizími státy*. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 220–222.

evropského nejvyššího žalobce, evropských žalobců a správního ředitele, decentralizovanou úroveň představují evropští pověřeni žalobci, kteří se nacházejí v jednotlivých členských státech, což plyne i z čl. čl. 8 odst. 2 až 4 nařízení 2017/1939.^{16,17} Takto má být zajištěno, aby přípravné řízení (v podobě pověřených evropských žalobců) vedla osoba, která se v justičním prostředí v daném státě velmi dobře orientuje a nepředstavuje cizí prvek.¹⁸

V souvislosti s uspořádáním Úřadu evropského veřejného žalobce se také někdy uvádí, že se jedná o orgán Evropské unie s hybridní povahou,¹⁹ což lze považovat za nejvýstižnější vyjádření jeho podstaty. Názory na to, jak je ale Úřad evropského veřejného žalobce koncipován, se ovšem značně různí, mnohdy se namítá, že jde o nepřiliš funkční model vykazující spíše smíšené prvky.²⁰ Je však v této souvislosti nutno vzít v úvahu, že samo ustavení Úřadu evropského veřejného žalobce jako produktu rozšířené spolupráce pouze některých členských států EU, nikoli tedy zcela všech, je výrazem kompromisu; pro danou situaci jde přitom o kompromis, který je možno shledávat nanejvýš uspokojivým, dokonce lze hovořit o mimořádném úspěchu, kdy i tradiční procesní systémy v kontinentální Evropě tím byly výrazně dotčeny, přičemž došlo k předání vnitrostátních pravomocí nadnárodnímu orgánu. Evropští veřejní žalobci budou jednat jménem zájmu, který je nadřazen národním zájmům, zájmu společnému všem členským státům, evropskému zájmu, aniž by ovšem došlo k vytvoření modelu evropského trestního procesu, nadále

¹⁶ KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 15.

¹⁷ Srov. rovněž HERRNFELD, H.-H., BURCHARD, Ch., BRODOWSKI, D. *European Public Prosecutor's Office. Regulation (EU) 2017/1939 implementing enhanced cooperation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office ('the EPPO')*. *Article-by-Article Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, s. 7.

¹⁸ JELÍNEK, J. Evropský veřejný žalobce v českém trestním procesu. *Kriminalistika*. 2020, č. 2, s. 87.

¹⁹ HERRNFELD, H.-H. The EPPO's Hybrid Structure and Legal Framework Issues of Implementation – a Perspective from Germany – The European Public Prosecutor's Office – From the Drawing Board to Implementation. *Eucrim*. 2018, č. 2, s. 117–121. Srov. rovněž MET-DOMESTICI, A. The Hybrid Architecture of the EPPO. *Eucrim*. 2017, č. 3, s. 143–149.

²⁰ KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 20. Srov. rovněž MITSILEGAS, V., GIUFFRIDA, F. Raising the bar? Thoughts and the establishment of the European Public Prosecutor's Office. *CEPS Policy Insights*. 2017, č. 39, s. 7, resp. WEYMBERGH A., BRIÈRE, Ch. Towards a European Public Prosecutor's Office (EPPO). *Study for the LIBE Committee* [online]. Directorate-General for Internal Policies, European Parliament, 2016, s. 15.

bude postupováno podle vnitrostátních trestních řádů.²¹ Nařízení 2017/1939 vychází z modelu trestního řízení vedeného veřejnou žalobou, který vyplývá již z čl. 86 odst. 2 SFEU,²² tj. že vyšetřováním a předložením věci soudu je pověřeno státní zastupitelství, a nikoli policie nebo vyšetřující soudci.²³

²¹ Srov. BAAB, F. Le parquet européen: un projet entre audace et réalisme politique. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 45–46. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2021-002>. Např. právě ve Francii byla prolomena dominance vyšetřujících soudců nad vyšetřováním ve prospěch evropských žalobců a evropských pověřených žalobců. Oproti tomu v Belgii se nadále vychází z toho, že dominující roli plní (v závažných trestních věcech) i v případech, kdy se jedná o posílenou spolupráci formou Úřadu evropského veřejného žalobce, vyšetřující soudce. Evropský pověřený žalobce, který případ projednává, může v souladu s tímto nařízením a s vnitrostátním právem buď provádět vyšetřovací úkony a jiná opatření sám, nebo vydat pokyny příslušným orgánům svého členského státu. Tyto orgány v souladu s vnitrostátním právem zajistí, aby byly všechny pokyny dodrženy, a příjmu opatření, kterými byly pověřeny (srov. čl. 28 odst. 1 věta první a druhé nařízení 2017/1939). Blíže viz BERGE, Y. van den. Role of the Belgian Investigative Judge in EPPO Cases. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 63–64.

²² Úřad evropského veřejného žalobce je, případně ve spojení s Europolem, příslušný k vyšetřování a stíhání pachatelů a spolupachatelů trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie, jak jsou vymezeny nařízením 2017/1939, a jejich předvádění před soud. Před příslušnými soudy členských států vykonává v souvislosti s těmito trestnými činy úlohu veřejného žalobce.

²³ Existují různé vnitrostátní modely přípravného řízení. V zásadě lze mluvit následujících modelech:

O modelu přípravného řízení se silnou policií, který se uplatňoval v evropských zemích, které podléhaly sovětskému vlivu v 50. letech minulého století. Nebyla použita historicky tradiční cesta prostřednictvím moci soudní – vyšetřujícího soudce, ale vznikl orgán nového typu – policejní vyšetřovatel, resp. vyšetřovatel ministerstva vnitra s pravomocemi téměř odpovídajícími těm, jimiž byl vybaven vyšetřující soudce. Policejní vyšetřovatel byl oprávněn odeprít splnění pokynu prokurátora (státního zástupce), o věci pak rozhodovalo nejbližší vyšší státní zastupitelství (nadřízený prokurátor).

Dále jde o *model přípravného řízení s vyšetřujícím soudcem*. Model, který byl upraven např. v reformovaných trestních rádech z XIX. století, a který se aktuálně uplatňuje, byť s určitými modifikacemi, právě ve Francii, Belgii, Nizozemsku, Portugalsku, Španělsku, Chorvatsku, Slovinsku. Vyšetřující soudce konal vyšetřování, případně kontroloval vyšetřování konané soudní policií. Státní zástupce mu nebyl oprávněn dávat pokyny, činil pouze návrhy na provedení úkonů. V případě neshody mezi vyšetřujícím soudcem a státním zástupcem nebo námitek obviněného nebo dalších osob rozhodovala radní (obžalovací) komora. Po doručení spisu od vyšetřujícího soudce byl státní zástupce oprávněn podat obžalobu, kterou posléze v řízení před soudem zastupoval. Jinak vyřízení věci v přípravném řízení bylo v plné kompetenci vyšetřujícího soudce (o oprávnění prostředku státního zástupce rozhodovala zmiňovaná radní, resp. obžalovací komora).

V neposlední řadě je to *model přípravného řízení s dominancí státního zástupce*. Státní zástupce je orgánem, jehož činnost do značné míry prolíná všemi stadii trestního procesu, v nichž se zjišťují potřebné podklady a následně se rozhoduje o vině, trestu, popř. navazujících otázkách trestního řízení. Přitom (a to v podstatě už před novelou z roku 2001) teorie, ale i praxe v ČR předpokládala aktivní roli státního zástupce v těchto stadiích (konkrétně tedy jak v přípravném řízení, tak i ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem). Novela trestního řádu z roku 2001 uvedenou tendenci posílila, ale nelze říci, že by ji zakotvila zcela nově, tato úloha státního zástupce nesporně existovala již před uvedenou novelou. Blíže srov. ZARIVNJI, P. (ed.). *Veřejná žaloba a její perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 77–81.

Příznává aktivní úlohu Úřadu evropského veřejného žalobce a evropským žalobcům a evropským pověřeným žalobcům (a nikoliv tedy policii nebo vyšetřujícím soudcům) v průběhu celého trestního řízení (od zahájení vyšetřování až do definitivního (konečného) skončení věci, tj. do vynesení konečného rozsudku nebo rozhodnutí, které nelze napadnout ani řádnými, ale ani mimořádnými opravnými prostředky). Způsob, jakým Úřad evropského veřejného žalobce, evropsští žalobci a evropsští pověřeni žalobci budou působit v zúčastněných členských státech, je ponechán na jejich vnitrostátních právních předpisech, pokud nařízení nepřiděluje zvláštní pravomoci nebo kompetence (viz obecně čl. 5 odst. 3 nařízení 2017/1939). Evropsští žalobci budou muset povzbuzovat evropské pověřené žalobce nacházejícími se v postavení, jež lze charakterizovat, jak se tu uvádí, „double-hat“ (dvojitý klobouk), aby se vnímali jako skutečný nadnárodní orgán zbavený své vnitrostátní identity. Budou také muset zajistit, aby obousměrný tok informací mezi úrovněmi Úřadu evropského veřejného žalobce (centralizovaná a decentralizovaná úroveň) probíhal co nejvíce efektivně, a v konečném důsledku bylo vyřizování případů prováděno v nejlepšího zájmu spravedlnosti.²⁴ Nemělo by dojít k dalšímu zkomplikování trestního procesu v členských státech, jež se na rozšířené spolupráci formou Úřadu evropského veřejného žalobce budou podílet tím, že byl vytvořen další byrokratický orgán; předpokládá se v maximální možné míře využívání forem elektronického trestního procesu.²⁵ Samozřejmě bližší hodnocení této otázky a posouzení míry dosaženého pokroku bude přicházet v úvahu až po uplynutí delší doby.

Pokud jde o srovnání s českou právní úpravou státního zastupitelství, co do svého postavení a organizační struktury odpovídá Úřad evropského veřejného žalobce modelu nezávislé prokuratury francouzského typu. Svou povahou je tedy bližší spíše prokuratuře existující v bývalém Československu – a s určitými modifikacemi zachovanými na Slovensku – než stávajícímu státnímu zastupitelství v ČR. Vychází z konceptu, s nímž přišel již v 90. letech

²⁴ Srov. ZIMIANITIS, D. A Challenging, Balance-Striking Exercise in the National and EU Judicial Environment. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 65–66.

²⁵ SIITAM-NYIRI, K. EPPO and Digital Challenges. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 61–62.

20. stol. *Corpus Juris*,²⁶ a je nedělitelnou institucí EU fungující jednotně s decentralizovanou strukturou, ovšem řízenou a úkolovanou z centra.²⁷

4 Nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce

Zásadním atributem postavení Úřadu evropského veřejného žalobce je jeho nezávislost. Z čl. 6 odst. 1 nařízení 2017/1939 vyplývá, že Úřad evropského veřejného žalobce je nezávislý. Evropský nejvyšší žalobce, náměstci evropského nejvyššího žalobce, evropští žalobci, evropští pověřeni žalobci, správní ředitel a zaměstnanci Úřadu jednají v zájmu Unie jako celku, jak ho vymezuje právo, a při výkonu svých povinností podle tohoto nařízení nevyhledávají ani nepřijímají pokyny od žádné osoby mimo Úřad, od žádného členského státu Evropské unie ani od žádného orgánu, instituce nebo jiného subjektu Unie. Členské státy Evropské unie a orgány, instituce a jiné subjekty Unie respektují nezávislost Úřadu a nesnaží se jej ve výkonu jeho úkolů ovlivňovat.

Nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce nikterak nezpochybnuje nastavení decentralizované úrovně Úřadu evropského veřejného žalobce, tedy skutečnost, že pokud bude evropský pověřený žalobce plnit úkoly

²⁶ FENYK, J. *Projekt Evropského veřejného žalobce (Nová podoba mezinárodní justiční spolupráce v rámci členských států Evropské unie?)*. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_101007f.doc. *Corpus Juris* byl trestněprávní opus, zpracovaný dle požadavků Evropské komise a Evropského parlamentu skupinou nezávislých expertů, založený na kombinaci horizontálního a vertikálního principu. Obsahoval návod pro harmonizaci trestního práva hmotného v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropských společenství a základních procesních pravidel v zemích Evropské unie. Byl založen jak na tradičních principech trestní legislativy jako princip individuální trestní odpovědnosti, princip legality, princip proporcionality a princip soudní záruky, tak na nových principech evropské teritoriality (Evropský justiční prostor, Evropský veřejný žalobce, Evropský zatýkácí rozkaz, vykonatelnost v celé Unii) a subsidiarity národního práva. Po sérii diskusních jednání a po vyhodnocení připomínek členských států byl *Corpus Juris* přepracován a nově publikován pod označením *Corpus Juris 2000*. K němu blíže srov. zejména VERVAELE, J. A. E., DELMAS-MARTY, M. *Corpus Juris 2000*. Překlad J. Fenyk a S. Kloučková. Brno: P. Sypták, 2000. Úřad evropského veřejného žalobce podle *Corpus Juris* (i *Corpus Juris 2000*) měl být orgánem Evropských společenství, odpovědným za vyšetřování, trestní stíhání, podání obžaloby, zastupování obžaloby v hlavním líčení a výkon rozsudků týkajících se taxativně definovaných trestných činů proti financím Evropských společenství. Měl by být orgánem nezávislým jak na národních orgánech, tak na orgánech Společenství.

²⁷ SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478.

související s jeho funkcí vnitrostátního veřejného žalobce v rámci trestních řízení mimo působnost Úřadu evropského veřejného žalobce, jeho nadřízeným nebude stálá komora jakožto instituce Úřadu evropského veřejného žalobce, ale vedoucí státního zastupitelství (orgánu veřejné žaloby), u kterého bude evropský pověřený žalobce působit. Jde o již zmíněný princip tzv. „double hat“ („dvojího klobouku“), začlenění evropského pověřeného žalobce jak v Úřadu evropského veřejného žalobce, tak v rámci vnitrostátní struktury veřejné žaloby. Oproti tomu, co uvádějí např. L. Hendrych,²⁸ L. Kořínek,²⁹ popřípadě J. Jelínek,³⁰ je namístež závěr, že postavení označované „double hat“ (a nikoli „single hat“), nebrání tomu, aby evropští pověřený žalobci při plnění svého mandátu v rámci Úřadu evropského veřejného žalobce zajišťovali nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce.

Nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce se týká jak celého Úřadu jako instituce, ale i evropského nejvyššího žalobce, jeho náměstků, evropských žalobců i evropských pověřených žalobců působících v rámci Úřadu evropského veřejného žalobce.³¹ Nelze očekávat, že by zde mohly vyvstávat konflikty, jak naznačuje právě J. Jelínek,³² s ohledem na výkon dvou funkcí (v rámci Úřadu evropského veřejného žalobce a oproti tomu jako vnitrostátního veřejného žalobce) u smíšených případů týkajících se porušení finančních zájmů EU, ale zároveň zájmů chráněných pouze členskými státy, že by pak dotyčný evropský pověřený žalobce (a současně vnitrostátní veřejný žalobce) podléhal dvojímu vedení, resp. dohledu. Je totiž zjevné, že taková eventualita reálně nemůže nastat a výkon funkce evropského pověřeného žalobce a vnitrostátního veřejného žalobce lze od sebe spolehlivě a jednoznačně oddělit. V tomto ohledu je také možno upozornit na úpravu

28 HENDRYCH, L. Problematické aspekty Úřadu evropského veřejného žalobce v českém kontextu. *Státní zastupitelství*. 2021, č. 2, s. 9. Srov. rovněž WEYMBERGH, A., BRIÉRE, Ch. Towards a European Public Prosecutor's Office (EPPO). *European Parliament* [online]. Directorate-General for Internal Policies, 2016, 57 s., Study for the LIBE Committee, s. 5 [cit. 9. 10. 2020]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571399/IPOL_STU\(2016\)571399_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571399/IPOL_STU(2016)571399_EN.pdf)

29 KOŘÍNEK, L. První organizační složení Úřadu evropského veřejného žalobce. *Státní zastupitelství*. 2021, č. 2, 2021, s. 18.

30 JELÍNEK, J. Evropský veřejný žalobce v českém trestním procesu. *Kriminalistika*. 2020, č. 2, s. 87–88.

31 Čl. 6 odst. 1 nařízení 2017/1939 v tomto ohledu dále zmiňuje i správního ředitele a zaměstnance Úřadu evropského veřejného žalobce.

32 JELÍNEK, 2020, op. cit., s. 88.

v čl. 13 odst. 3 větě první nařízení 2017/1939, z níž plyne, že evropští pověřeni žalobci mohou rovněž vykonávat funkce vnitrostátních žalobců, pokud jim to nebrání v plnění jejich povinností podle tohoto nařízení. Je také stanovena procedura pro případ, kdy evropský pověřený žalobce v určitém okamžiku není schopen plnit svou funkci evropského pověřeného žalobce z důvodu, že vykonává tuto funkci coby vnitrostátní žalobce, potom informuje dohlížejího evropského žalobce, který konzultuje příslušné vnitrostátní orgány pověřené trestním stíháním s cílem určit, zda by měly být upřednostněny jeho funkce podle nařízení 2017/1939. Evropský žalobce může navrhnout stálé komoře, aby byl případ předán jinému evropskému pověřenému žalobci v tomtéž členském státě nebo že povede vyšetřování osobně (čl. 13 odst. 3 věta třetí a čtvrtá nařízení 2017/1939).

Citovaný čl. 6 odst. 1 nařízení 2017/1939 garantuje nezávislost externí (vnější). Tato úprava sama o sobě nepokrývá personální, procesní a hmotně-právní záruky této vnější nezávislosti. Takové záruky je třeba hledat v dalších ustanoveních nařízení 2017/1939, případně v příslušných procesních postupech upravených tímto nařízením.³³

Úřad evropského veřejného žalobce je nezávislý³⁴ na vnějších subjektech (negativní vnější nezávislost)³⁵ a musí jednat v zájmu Unie jako celku, jak je definován zákonem (pozitivní nezávislost) (čl. 6 odst. 1 nařízení 2017/1939).³⁶

Jde především o to, že v řadě ustanovení nařízení (v čl. 14 odst. 2 písm. b), čl. 16 odst. 1 písm. b), č. 17 odst. 2 nařízení 2017/1939) se jako podmínka jmenování do funkce evropského nejvyššího žalobce, evropského žalobce a pověřeného evropského žalobce zdůrazňuje to, že poskytují veškeré záruky nezávislosti. Záruku nezávislosti Úřadu evropského žalobce představují

³³ HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit., s. 35.

³⁴ K tomuto pojmu srov. jinak LÖHSE, K. M. The European Public Prosecutor: Issues of Conferral, Subsidiarity and Proportionality. In: ERKELENS, L. H., MEIJ, A. W. H., PAWLIK, M. (eds.). *The European Public Prosecutor's Office. An Extended Arm or a Two-Headed Dragon?* Haag: T. M. C. Asser Press, 2015, s. 188; CONWAY, G. Holding to Account a Possible European Public Prosecutor. *Criminal Law Forum*, 2013, č. 24, s. 391.

³⁵ K tomuto termínu viz GIUFFRIDA, F. The European Public Prosecutor's Office: King without kingdom? *CEPS Research Report*. 2017, č. 03, s. 16. Dostupné z: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/02/RR2017-03_EPPO.pdf

³⁶ Na rozdíl mezi negativní a pozitivní vnější nezávislostí poukazuje zejména SANTOS, A. M. The Status and Independence of the European Public Prosecutor's Office and Its Guarantees. In: BACHMAIER WINTER, L. (ed.). *European Public Prosecutor's Office*. 2018, s. 6.

i postupy při jmenování, odvolání těchto osob, pravidla jejich funkčních období a řešení konfliktu zájmů.³⁷

Skutečnost, že evropští pověřeni žalobci podléhají pokynům stálých komor, není v rozporu s postulátem nezávislosti Úřadu evropského veřejného žalobce. V tomto ohledu je postavení stálých komor Úřadu evropského veřejného žalobce naprosto zásadní a klíčové. Zatímco vyšetřování budou provádět evropští pověřeni žalobci na decentralizované úrovni, stálá komora na ústřední úrovni bude přijímat podstatná rozhodnutí, např. zda podat obžalobu, odložit případ, použít zjednodušené řízení a odklonu nebo vrátit případ vnitrostátním orgánům. I když evropský pověřený žalobce bude vycházet z toho, že je namíste věc odložit a nezahajovat vyšetřování, stálá komora může po posouzení věci dospět ke zcela opačnému závěru a může vydat pokyn k zahájení vyšetřování. Cílem činnosti stálých komor je především zajistit soudržnost, účinnost a soudržnost politiky Úřadu evropského veřejného žalobce pro trestní stíhání, aniž by bylo možné dosáhnout harmonizovaného trestního řízení použitelného na všechna řízení probíhající před úřadem; nadále tedy půjde o 22 různých trestních řízení členských států, evropské trestní řízení nařízení 2017/1939 nezavádí, a zjevně ani takovou ambici ani nemá a mít nemůže.³⁸

V kontextu vnitřního rozměru nezávislosti hierarchický model vztahů uvnitř Úřadu evropského veřejného žalobce³⁹ však přes uvedené skutečnosti

³⁷ HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 35.

³⁸ Srov. MASCHL-LAUSEN, I. The Permanent Chambers at the Heart of the EPPO's Decision-Making. *Eucriim*. 2021, č. 1, s. 55–56.

³⁹ Jak zmiňuje SOTOLÁŘOVÁ, D.S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů, *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478, jde o poměrně problematické nastavení vzájemných vztahů uvnitř Úřadu evropského veřejného žalobce, tj. to, že podstatnou roli v trestních stíháních vedených Úřadem evropského veřejného žalobce hraje kolektivní rozhodování stálých komor, v jejichž pravomoci je také vydávání závazných pokynů k vedení vyšetřování pověřenými evropskými žalobci. Takové kolektivní rozhodování a dávání pokynů – které většina vnitrostátních právních předpisů, včetně českých, nezná – může drobit odpovědnost za výsledek vedených trestních stíhání a působit nežádoucí časové prodlevy (ty mohou být problematické zejména v trestních věcech, v nichž je vedeno řízení vazebně, ale i v případech zajištění věcí a majetku, srov. v této souvislosti § 2 odst. 4 větu druhou českého trestního řádu – „Trestní věci musí (orgány činné v trestním řízení) projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku). Navíc, kvalifikovanost takového rozhodování je zásadně ovlivnitelná rozsahem, strukturou a vypovídací hodnotou informací, na jejichž základě je činěno. Na úrovni EU je nicméně považováno za cestu k dosažení soudržnosti Úřadu evropského veřejného žalobce a sjednocování přístupu k trestnímu stíhání trestných činů proti finančním zájmům EU.

poskytuje dostatečné záruky nezávislosti i jednotlivých pověřených evropských žalobců (evropských žalobců) s cílem vykonávat tyto funkce nestranně a v souladu se zásadou legality. Vyjádřením toho je např. úprava v čl. 36 odst. 1 nařízení 2017/1939.⁴⁰ Není možno proto akceptovat názor, podle něhož jen v důsledku toho, že evropsští pověřeni žalobci přijímají pokyny od stálých komor, není dána jejich (interní) nezávislost, ale naopak podřízenost, přičemž by pak bylo možno hovořit toliko o externí nezávislosti, jež by vyplývala z postavení Úřadu evropského veřejného žalobce jako celku.⁴¹

Tomuto názoru nelze přisvědčit již jen z toho důvodu, že nezávislost vnější nelze dost dobře oddělovat od nezávislosti vnitřní. Lze také upozornit na to, co již bylo zmíněno, totiž že i evropsští pověřeni žalobci při svém výběru musí splňovat podmínku, že uchazeči poskytují veškerou záruku nezávislosti. Dále pak i na to, že je stanovena procedura odmítnutí pokynu daného stálou komorou; z toho lze dovodit, že ani hierarchičnost zavedená nařízením 2017/1939, ani nezbytnost plnit pokyny vydávané stálými komorami evropským pověřeným žalobcům nenarušuje vnitřní nezávislost (autonomii) evropských pověřených žalobců, kteří při provádění úkonů v rámci jejich pravomoci musí postupovat nestranně, objektivně a s vyloučením možnosti střetu zájmů (viz i to, co se podrobně zmiňuje v poznámce pod čarou č. 40

⁴⁰ Pokud evropský pověřený žalobce předloží návrh rozhodnutí navrhujícího podat obžalobu, rozhodne o něm stálá komora postupy stanovenými v čl. 35 nařízení 2017/1939 nejpozději do 21 dnů. Pokud návrh rozhodnutí navrhuje podat obžalobu, nemůže stálá komora rozhodnout o odložení případu. Jestliže stálá komora nepřijme rozhodnutí do 21 dní, považuje se rozhodnutí navržené evropským pověřeným žalobcem za přijaté. Z recitálu 34 nařízení 2017/1939 nadto vyplývá, že evropsští pověřeni žalobci by měli mít povinnost řídit se pokyny stálých komor a evropských žalobců. Jestliže se evropský pověřený žalobce domnívá, že by na základě určitého pokynu musel přijmout opatření, která by nebyla v souladu s vnitrostátním právem, měl by požádat evropského nejvyššího žalobce o přezkum daného pokynu.

Čl. 47 jednacího řádu Úřadu evropského veřejného žalobce stanoví, že pokud se evropský pověřený žalobce domnívá, že by provedení pokynu obdrženího od dohlížející stálé komory bylo v rozporu s právem Unie, včetně nařízení, nebo s použitelným vnitrostátním právem, neprodleně o tom stálou komoru uvědomí a navrhne změnu nebo zrušení obdržení pokynů. Dohlížející stálá komora rozhodne o této žádosti bez zbytečného odkladu a po konzultaci s dohlížejícím evropským žalobcem. Pokud stálá komora takovou žádost zamítne, může evropský pověřený žalobce podat žádost o přezkum evropskému nejvyššímu žalobci. Předseda dohlížející stálé komory může evropskému nejvyššímu žalobci předložit připomínky. Evropský nejvyšší žalobce přidělí žádost jiné stálé komoře, která za účasti dohlížejícího evropského žalobce přijme konečné rozhodnutí o pokynu.

⁴¹ Jak uvádějí HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 33 a 100.

ohledně přezkoumání vydávaných pokynů).⁴² Nelze samozřejmě mluvit o tom, že by se jednalo o nezávislost totožnou s nezávislostí soudu a soudce, jedná se však o otázku hodnou pozornosti.⁴³

Pokud jde o praktické otázky této nezávislosti,⁴⁴ do rozporu se zásadou nezávislosti na jiných orgánech se nemohou dostat při plnění svého mandátu v Úřadu evropského veřejného žalobce ani evropsští žalobci a evropsští pověřeni žalobci ze států, ve kterých souběžně nadále vykonávají funkce státních zástupců či prokurátorů (veřejných žalobců), případně vyšetřujících soudců. Unijní právní úprava totiž stanoví proceduru řešení případů, ve kterých by v určitém okamžiku nemuseli být schopni plnit své funkce u Úřadu evropského veřejného žalobce z důvodu konfliktu zájmů (srov. čl. 13 odst. 3 a 4 nařízení 2017/1939). Dotyčný evropský žalobce nebo evropský pověřený žalobce (a současně vnitrostátní veřejný žalobce) totiž v jedné a téže trestní věci nemůže zároveň podléhat dvojímu vedení, neboť určitá trestní věc je buď v pravomoci Úřadu evropského veřejného žalobce, nebo v pravomoci vnitrostátního orgánu veřejné žaloby, ale nikdy souběžně v pravomoci obou (tato eventualita je pojmově zcela vyloučena, protože nepřichází v úvahu souběžný výkon pravomoci Úřadu evropského veřejného žalobce a vnitrostátního orgánu veřejné žaloby. Jestliže evropské pověření žalobci dislokovaní v jednotlivých (zúčastněných) členských státech Evropské unie podléhají pokynům jeho stálých komor i dohlížejících evropských žalobců působících v jeho ústředí a že stálé komory fakticky přijímají též klíčová rozhodnutí vydávaná jeho jménem evropskými žalobci a evropskými pověřenými žalobci, tento hierarchický model vztahů uvnitř Úřadu evropského veřejného žalobce

⁴² Srov. i SABADELL CARNICERÓ, M. C. The Independence of the European Public Prosecutor's Office. *Eu crim.* 2021, č. 1, s. 57–58.

⁴³ Při posouzení této otázky nutno vzít v úvahu jednak body IV, V a VI Stanoviska č. 9 (2014) Poradního výboru evropských prokurátorů (CCPE) pro Výbor ministrů Rady Evropy o Evropských normách a zásadách týkajících se veřejné žaloby (tzv. Římská charta) včetně vysvětlující poznámky pod bodem 3.1 Nezávislost veřejných žalobců, kde se mj. odkazuje i na Doporučení (Rec) (2000) 19 Výboru ministrů Rady Evropy o roli veřejné žaloby v systému trestní justice, zejména jeho čl. 13 a čl. 14, na závěry Benátské komise, Zpráva o evropských standardech ve vztahu k nezávislosti systému soudnictví: část II – veřejná žaloba, CDL-AD(2010)040, 3. ledna 2011. Blíže srov. také PAVLÍK, J. LATA, J., ZEZULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 272–275 a dále též s. 432 a násl.

⁴⁴ Srov. SOTOLÁŘ, A., RŮŽIČKA, M. *Evropský veřejný žalobce. Řízení o trestných činech proti finančním zájmům Evropské unie. Komentář ke nařízení Rady (EU) 2017/1939*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 60–62 a s. 139–140.

neeliminuje vnitřní autonomii (nezávislost) evropských pověřených žalobců. Jak už bylo zdůrazněno shora, musí při provádění procesních úkonů postupovat v rámci své pravomoci nestranně, objektivně a s vyloučením možnosti střetu zájmů. Současně je jim ponechána určitá samostatnost při volbě procesních postupů a právo výjimečně, v mezích interně stanovených pravidel, odmítnout jim daný pokyn (čl. 35 a čl. 36 odst. 1 nařízení 2017/1939, srov. také čl. 47 Jednacího řádu Úřadu evropského veřejného žalobce).

V souvislosti s garantovanou nezávislostí se zvláště zdůrazňuje i potřeba dostatečného finančního (rozpočtového) zajištění působení Úřadu evropského veřejného žalobce.⁴⁵

Nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce je propojena s jeho povinností každoročně skládat účty ze své činnosti, tedy s jeho odpovědností, což se samozřejmě týká i evropského nejvyššího žalobce, evropských žalobců a evropských pověřených žalobců. Koncept tohoto úřadu jako externě nezávislého orgánu, u nějž je externí nezávislost vyvážena mechanismy odpovědnosti, byl převzat z projektu Corpus Juris (srov. poznámku pod čarou č. 26). Na jedné straně je nezávislý na vnějších subjektech a musí jednat v zájmu Evropské unie jako celku, na druhé straně, navzdory své vnější nezávislosti a také díky ní, je mu vlastní i určitý stupeň odpovědnosti, a to už proto, že je závislý na rozpočtových prostředcích, které mu jsou poskytnuty, a odpovídá za jejich přiměřené vynakládání. Nezávislost a odpovědnost se tak u něj vzájemně doplňují (srov. recitál 18 k nařízení 2017/1939). Neustále je však nutné hledat rovnováhu mezi nimi, neboť mezi nimi existuje imanentní napětí.⁴⁶

5 K věcné příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce vztahující se na trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie

Úřad evropského veřejného žalobce odpovídá za vyšetřování a trestní stíhání pachatelů a spolupachatelů trestných činů poškozujících nebo ohrožujících

⁴⁵ Srov. SABADELL CARNICERÓ, M. C. The Independence of the European Public Prosecutor's Office. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 58.

⁴⁶ Srov. SOTOLÁŘ, A., RŮŽIČKA, M. *Evropský veřejný žalobce. Řízení o trestných činech proti finančním zájmům Evropské unie. Komentář k nařízení Rady (EU) 2017/1939*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 140–141.

finanční zájmy Unie, jež jsou stanoveny ve směrnici (EU) 2017/1371 a vymezeny nařízením 2017/1939, a jejich postavení před soud.⁴⁷

Úřad v této souvislosti provádí úkony vyšetřování a trestního stíhání a vykonává před příslušnými soudy (zúčastněných) členských států úlohu (veřejného) žalobce, dokud není v daném případě vydáno konečné rozhodnutí, jak plyne z čl. 4 nařízení 2017/1939.⁴⁸

Vyšetřování a trestní stíhání vedená jménem Úřadu evropského veřejného žalobce se řídí nařízením 2017/1939. Vnitrostátní právo se použije v rozsahu, ve kterém není daná věc upravena nařízením 2017/1939. Není-li v tomto nařízení stanoveno jinak, je rozhodným vnitrostátním právem právo toho členského státu, jehož evropský pověřený žalobce daný případ v souladu s čl. 13 odst. 1 nařízení 2017/1939 projednává. Pokud se případ řídí vnitrostátním právem i tímto nařízením, má toto nařízení přednost (srov. čl. 5 odst. 3 nařízení 2017/1939).

Přímo aplikovatelné nařízení 2017/1939 ale nevymezuje jednotnou skutkovou podstatu podvodu na újmu finančních zájmů EU. Směrnice 2017/1371 (dále „PIF Směrnice“), na kterou nařízení odkazuje, je pouze harmonizační

⁴⁷ Recitál 12 nařízení 2017/1939 v tomto směru uvádí, že v souladu se zásadou subsidiarity může být boj proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie, lépe veden na úrovni Unie z důvodu jeho rozsahu a účinků. Současná situace, kdy je stíhání trestných činů proti finančním zájmům Unie výhradně v rukou orgánů členských států Evropské unie, tento cíl ne vždy dostatečně plní. Jelikož cíl tohoto nařízení, totiž posílení boje proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie zřízením Úřadu, nemůže být dosaženo uspokojivě členskými státy Evropské unie vzhledem k nejednotnosti stíhání trestných činů spáchaných proti finančním zájmům Unie na vnitrostátní úrovni, ale spíše jich z toho důvodu, že Úřad bude příslušný pro stíhání těchto trestných činů, může být lépe dosaženo na úrovni Unie, může Unie přijmout opatření v souladu se zásadou subsidiarity stanovenou v článku 5 Smlouvy o EU. V souladu se zásadou proporcionality stanovenou v uvedeném článku nepřekračuje toto nařízení rámec toho, co je nezbytné pro dosažení těchto cílů, a zajišťuje co nejmenší narušení právních řádů a institucionálních struktur členských států.

⁴⁸ Podle čl. 4 české verze nařízení 2017/1939 sice tento úřad „vykonává před příslušnými soudy členských států úlohu žalobce, dokud není v daném případě vydáno pravomocné rozhodnutí“; avšak jde o ne zcela přesný překlad (srov. „jusqu'à ce que l'affaire ait été définitivement jugée“ ve francouzské verzi, „until the case has been finally disposed of“ ve verzi anglické, „bis das Verfahren endgültig abgeschlossen ist“ v německé verzi nebo „až do konečného rozhodnutí vo věci“ ve slovenské verzi). Přílehlavější – a odpovídající ostatním ustanovením citovaného nařízení – by byla formulace „až do konečného rozhodnutí ve věci“ (srov. k tomu recitál 31 citovaného nařízení). Blíže viz SOTOLÁŘOVÁ, D. S., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestněprávní ochrana finančních zájmů Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 131, pozn. 349.

normou.⁴⁹ Problém přitom může představovat již např. to, že stejné jednání může být v některých státech postižitelné jako správní delikt a v jiných jako trestný čin. Vyloučit nelze ani různou míru harmonizace znaků skutkových podstat trestných činů proti finančním zájmům EU a sankcí za ně v jednotlivých členských státech.⁵⁰ To plyne i z toho, že ustanovení PIF Směrnice dovolují v zásadě flexibilní implementaci členskými státy, tato flexibilita však může být v rozporu s požadavky jednoznačnosti právní úpravy, zejména v případech přeshraniční spolupráce, což pak může vést k roztržičnosti právních předpisů provádějících jednu a tutéž směrnici, v tomto případě PIF Směrnici.⁵¹ Stále je třeba počítat s tím, že implementace je na členských státech, což znamená, že zde je – ohledně aplikace nařízení 2017/1939 a rozšířené spolupráce na tomto nařízení založené – celkem 22 různých systémů trestního práva hmotného (a samozřejmě i procesního).⁵²

Pokud jde o otázky trestního práva hmotného, členské státy, které se podílejí na posílené spolupráci ve formě Úřadu evropského veřejného žalobce, mají, jak se dále zmiňuje podrobněji, povinnost implementovat pravidla uvedená v PIF Směrnici.⁵³ PIF Směrnice je základním právním předpisem,

⁴⁹ PIF Směrnice není – na rozdíl od nařízení 2017/1939 – přímo aplikovatelným právním předpisem, takže je na členských státech EU, aby ve svém zákonodárství zakotvily trestnost činů naplňujících jejich znaky. Srov. SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Finanční zájmy EU a jejich trestněprávní ochrana v České republice. *Právní rozhledy*. 2021, č. 18, s. 618.

⁵⁰ SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478, pozn. 21.

⁵¹ Srov. HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 148 [výklad k čl. 22 nařízení 2017/1939]. GRASSO, G., SICURELLA, R., GIUFFRIDA, F. EPPO material competence: analysis of the PIF Directive and Regulation. In: LIGETI, K., ANGTUNES, M. J., GIUFFRIDA, F. (eds.). *The European Public Prosecutor's Office at Launch*. 2020, s. 33, i na CAEIRO, P., RODRIGUES, J. A. A European Contraption: the relationship between the competence of the EPPO and the scope of member state's jurisdiction over criminal matters. In: LIGETI, K., ANGTUNES, J. M., GIUFFRIDA, F. (eds.). *The European Public Prosecutor's Office at Launch*. 2020, s. 61.

⁵² Srov. LAPTOS, T. EPPO – Diversity and Challenges in Investigation and Prosecution in 22 Member States. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 53–54.

⁵³ K samotné směrnici, právnímu základu jejího přijetí (čl. 83 odst. 2 SFEU a nikoli čl. 325 odst. 4 SFEU), jejímu obsahu i významu pro Úřad evropského veřejného žalobce srov. JUSZCAK, A. SASON, E. Fighting Terrorism through the European Public Prosecutor's Office (EPPO)? What future for the EPPO in the EU's Criminal Policy? *EUCRIM – Evidence Gathering – Current Legal Issues*. 2019, č. 1, s. 66–74. Ohledně samotného návrhu směrnice viz KUHLMANN, L. The Initiative for a Directive on the Protection of the EU Financial Interests by Substantive Criminal Law. *Eucrim*. 2012, č. 2, s. 63–66.

jenž zakotvil právní rámec pro harmonizaci trestního práva v této oblasti.⁵⁴ Ačkoli směrnice harmonizuje právní řády, je třeba zdůraznit, že základními ustanoveními trestního práva jsou nadále ustanovení vnitrostátních právních řádů členských států. Evropští pověřeni žalobci konají vyšetřování v souladu s nařízením 2017/1939 a v záležitostech, na které se nevztahuje, v souladu s vnitrostátním právem. Kromě toho čl. 30 odst. 1 nařízení 2017/1939 uvádí některá vyšetřovací opatření, která jsou členské státy povinny stanovit ve svých vnitrostátních právních předpisech v trestním řízení. Možnost vymáhat provedení konkrétních úkonů do značné míry závisí na podmínkách stanovených vnitrostátními právními předpisy členských států. Právo Unie ukládá členským státům povinnost uplatňovat a vykládat vnitrostátní právo v souladu s právem EU, v tomto případě s nařízením 2017/1939. Nařízení však nezavádí žádné společné normy pro vnitrostátní trestně procesní pravidla, což znamená, že členské státy si ve většině otázek vztahujících se k trestnímu procesu ponechaly rozhodující pravomoci (v rozsahu, v jakém vnitrostátní pravidla nejsou v rozporu s nařízením 2017/1939). Jednotlivá trestní řízení se budou řídit vnitrostátním právním řádem členských států EU, konkrétně pak vnitrostátním trestním řádem.⁵⁵ Přípustnost určitých vyšetřovacích opatření a úkonů je určena právem členského státu, na jehož území je vyšetřovací úkon prováděn: důkazy předložené Úřadem evropského veřejného žalobce u soudu by neměly být odepřeny pouze z toho důvodu, že důkazy byly shromážděny v jiném členském státě nebo v souladu s právem jiného členského státu. Tímto nařízením však není dotčeno právo soudu, u něhož probíhá soudní řízení, na nezávislé posouzení důkazů předložených žalovaným nebo žalobci Úřadu (čl. 37 nařízení 2017/1939).⁵⁶ Zároveň musí být bezpodmínečně zajištěno rovné postavení podezřelých (obviněných) v řízení před Úřadem evropského veřejného žalobce, stejně

54 SOTOLÁŘOVÁ, D.S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478.

55 HENDRYCH, L. Problematické aspekty Úřadu evropského veřejného žalobce v českém kontextu. *Státní zastupitelství*. 2021, č. 2, s. 12.

56 Srov. LAPTOS, T. EPPO - Diversity and Challenges in Investigation and Prosecution in 22 Member States. *Eucrim*. 2021, č. 1, s. 53–54. Viz také GARAMVÖLGYI, B., LIGETI, K., ONDREJOVÁ, A., GALEN, M. von. Admissibility of Evidence in Criminal Proceedings in the EU. *Eucrim*. 2020, č. 3, s. 201.

jako v ostatních věcech probíhajících před standardními vnitrostátními orgány činnými v trestním řízení.⁵⁷

Lze ovšem očekávat, že rovné postavení podezřelých (obviněných) představuje úkol opravdu obtížný. Narušení principu rovnosti zbraní v trestních řízeních, v nichž je aktivní Úřad evropského veřejného žalobce, a k materiálnímu porušení práva na obhajobu, může zcela reálně nastat v souvislosti s tím, že přijetí nařízení 2017/1939 vedlo nepochybně k zavedení dvou skupin obviněných osob s rozdílným zacházením a postavením. Platí to nejen obecně, ale i ohledně osob obviněných ze spáchání trestných činů proti finančním zájmům EU. Jednu skupinu tvoří obvinění stíhaní Úřadem evropského veřejného žalobce, a to v právním rámci daném vnitrostátními trestněprocesními předpisy modifikovanými tímto nařízením, druhou pak obvinění stíhaní vnitrostátními orgány činnými v přípravném řízení pouze podle vnitrostátních trestněprocesních předpisů.⁵⁸ Jedná se o dva rozdílné režimy, které se mohou v závislosti na koncepci příslušné vnitrostátní právní úpravy v tom kterém státě i poměrně zásadně lišit. Obviněný navíc nemusí být stíhán – zvláště v přeshraničních případech – ve svém domovském státě, ale ve státě, jehož státním příslušníkem není a jehož jazyku nerozumí. Stejně tak nemusí ovládat jeho úřední jazyk a znát jeho právní úpravu obhájce, kterého si zvolil nebo který mu byl ustanoven.⁵⁹ Oproti tomu Úřad evropského veřejného žalobce se do takové situace nemůže dostat, neboť s ohledem na své složení může oba problémy vnitřně vyřešit a vedení vyšetřování i trestního stíhání svěřit veřejnému žalobci znalému příslušné právní úpravy i jazyka. Na flexibilitě mu navíc přidává oprávnění příslušné stálé komory

⁵⁷ FALLETTI, F. The European Public Prosecutor's Office and the Principle of Equality. *Eucrim*. 2017, č. 1, s. 25–27. Viz také čl. 5 odst. 4 nařízení 2017/1939, z něhož vyplývá, že Úřad evropského veřejného žalobce vede svá vyšetřování nestranně a usiluje o získání veškerých souvisejících důkazů, ať usvědčujících nebo ospravedlňujících. Dále je možno odkázat i na soubor směrnic harmonizujících práva podezřelých v trestním řízení, a to konkrétně směrnice (EU) 2010/64 o právu na tlumočení a překlad, O.J. L 280, 20. 10. 2010, 1; směrnice (EU) 2012/13 o právu na informace, O.J. L 142, 22. 5. 2012, 1; Směrnice (EU) 2013/48 o právu na přístup k advokátovi a právu komunikovat se třetími osobami, O.J. L 294, 22. 10. 2013, 1; Směrnice (EU) 2016/343 o posílení některých aspektů presumpce nevinoty a práva být přítomen u soudu, O.J. L 65, 9. 3. 2016, 1; směrnice (EU) 2016/1919 o právní pomoci, O.J. L 297, 4. 11. 2016.

⁵⁸ GRIVNA, T. Právo na obhajobu v řízení vedeném Úřadem evropského veřejného žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 62.

⁵⁹ Srov. *ibid.*, s. 61.

předat věc evropskému pověřenému žalobci v jiném státě, než bylo zahájeno trestní stíhání, případně rozhodnout o spojení nebo naopak rozdělení věci a zároveň vybrat evropského pověřeného žalobce, jenž případ projedná (srov. čl. 26 odst. 5 nařízení 2017/1939). Konzultována může být mezi evropskými pověřenými žalobci také použitelnost získaných důkazů (v souladu s čl. 31 odst. 1 a čl. 37 odst. 1 nařízení 2017/1939). Obhajoba v tom má přitom ztíženou pozici, a to za stavu, kdy nároky na znalost různých právních úprav zvyšuje skutečnost, že předložené důkazy nelze odmítnout jen s ohledem na to, že byly shromážděny v jiném členském státě EU nebo v souladu s právem jiného jejího členského státu.⁶⁰ Pro obhajobu může být navíc obtížné orientovat se také v rozdělení kompetencí uvnitř Úřadu evropského veřejného žalobce mezi evropskými pověřenými žalobci, případně evropskými žalobci, a dalšími orgány, zvláště stálými komorami. Tyto komory jsou přitom – mimo jiné – v roli blízké vnitrostátním instančně nejbližší vyšším státním zastupitelstvím, ovšem za situace, kdy tento úřad působí navenek jako jednotná instituce a jeho orgány i jednotliví žalobci jednají jeho jménem.⁶¹ Daná faktická omezení možnosti plného uplatnění práva na obhajobu – a s tím spojenou určitou nerovnost v postavení obhajoby a veřejné žaloby – je do budoucna namístež vhodným způsobem kompenzovat. Cestou k tomu by mohlo být zejména rozšíření nutné obhajoby na všechny případy trestního stíhání ze strany Úřadu evropského veřejného žalobce, případně zřízení Úřadu evropského veřejného obhájce, případně vytvoření evropské sítě akreditovaných trestních obhájců s osvědčenými znalostmi a zkušenostmi v obhajobě s mezinárodním rozměrem.⁶²

⁶⁰ GRÍVNA, T. Právo na obhajobu v řízení vedeném Úřadem evropského veřejného žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4, s. 61.

⁶¹ Jak výslovně zdůrazňuje D. S. Sotolářová (SOTOLÁŘOVÁ, op. cit. v pozn. 27), např. je stálá komora podle nařízení 2017/1939 oprávněna (čl. 10 nařízení) dát evropskému pověřenému žalobci pokyn k zahájení vyšetřování (čl. 26 odst. 3 nařízení), předat případ jinému evropskému pověřenému žalobci v tomtéž členském státě (čl. 28 odst. 3 nařízení) nebo v jiném členském státě (čl. 26 odst. 5 nařízení) a rozhodnout o postoupení věci (čl. 34 nařízení), o podání opravného prostředku před vnitrostátním soudem (čl. 36 odst. 7 nařízení), o odložení případu (čl. 38 nařízení) a o použití zvláštního způsobu řízení (čl. 40 nařízení). Fakticky přitom vystupuje způsobem, kterým by nejbližší vyšší státní zastupitelství v systémech typu uplatňovaného v ČR nemohlo podle vnitrostátní právní úpravy postupovat. Srov. též *ibid.*, s. 62.

⁶² Příslušné (legislativní či i nelegislativní) návrhy uvádí ve svém příspěvku Grívna: *ibid.*, s. 63 až 65.

6 Trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie

Úřad evropského veřejného žalobce je příslušný ve vztahu k trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie, které jsou stanoveny ve směrnici (EU) 2017/1371, jak byla provedena ve vnitrostátním právu, bez ohledu na to, zda by stejné trestné jednání mohlo být podle vnitrostátního práva klasifikováno jako jiný druh trestného činu. Rozhodující je tedy vymezení v PIF Směrnici, která musí být členskými státy EU implementována. Tento rámec je v souladu s čl. 86 odst. 1 SFEU.

PIF Směrnice stanoví minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a trestních sankcí s ohledem na boj proti podvodům a jinému protiprávnímu jednání poškozujícímu finanční zájmy Unie, a to s cílem posílit ochranu před trestnou činností, která tyto finanční zájmy poškozuje, v souladu s *acquis* Unie v této oblasti, jak plyne i z čl. 1 PIF Směrnice (trestné činy, na které se vztahuje, se označují též jako PIF-trestné činy).⁶³

Pokud na PIF Směrnici činí odkaz čl. 22 nařízení 2017/1939, nijak se tím nemění pravidla jurisdikce členských států týkající se skutkových podstat v jejich trestním zákonodárství, ani se tím nově nestanoví pravidla výkonu soudní pravomoci vztahující se na rozhodování o příslušnosti soudů, resp. ani omezení působnosti vnitrostátních orgánů konajících přípravné řízení či orgánů veřejné žaloby. K omezení pravomocí těchto orgánů dochází až na základě čl. 25 odst. 1 věty druhé a čl. 27 nařízení 2017/1939, jestliže Úřad evropského veřejného žalobce vykoná svou pravomoc způsobem tam uvedeným.⁶⁴

Ale ani odkaz na ustanovení PIF Směrnice neznamená, že by tyto trestné činy byly upraveny samy o sobě právě PIF Směrnicí v podobě přímo aplikovatelné na území členských států. To se týká i odkazu na rámcové rozhodnutí Rady č. 2008/841/SVV ze dne 24. 10. 2008 o boji proti organizované

⁶³ Srov. HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 145. Citovaný komentář v poznámce pod čarou dále odkazuje – pokud jde o vztah mezi čl. 22 nařízením 2017/1939 a dosahem čl. 86 odst. 1 SFEU – na závěry GRASSO, G., SICURELLA, R., GIUFFRIDA, F. EPPO material competence: analysis of the PIF Directive and Regulation. In: LIGETI, K., ANTUNES, M. J., GIUFFRIDA, F. (eds.). *The European Public Prosecutor's Office at Launch*. 2020, s. 27.

⁶⁴ HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 146.

trestné činnosti zločinným spolením. Směrnice i rámcové rozhodnutí v návaznosti na čl. 22 nařízení 2017/1939 vymezují minimální pravidla definic trestných činů a sankcí na ně ve vztahu k trestným činům, na něž dopadá PIF Směrnice, popř. rámcové rozhodnutí.

V souladu s čl. 49 odst. 1 větou první Listiny základních práv EU⁶⁵ žádné ustanovení směrnice (či případně rámcového rozhodnutí) nemůže založit trestní odpovědnost fyzické nebo právnické osoby, což platí až do doby, kdy směrnice nebo rámcové rozhodnutí budou provedeny ve vnitrostátních právních řádech členských států. Není zde tedy dán žádný prostor pro přímou aplikaci ať už PIF Směrnice nebo rámcového rozhodnutí o boji proti organizované trestné činnosti zločinným spolením.⁶⁶ Naopak je úlohou Evropské komise, aby uplatnila příslušné procedury proti těm členským státům, které by náležitě neimplementovaly směrnici nebo rámcové rozhodnutí.⁶⁷

Platí tedy, že PIF Směrnice je pro členské státy závazná, nikoli však v nich přímo aplikovatelná. Cíle jí sledované jsou tedy dosažitelné, ale jen při podniknutí adekvátních kroků členskými státy, specificky při její náležité implementaci v jejích právních předpisech.⁶⁸

Členské státy přijmou opatření nezbytná k zajištění toho, aby podvody poškozující finanční zájmy Unie byly považovány za trestný čin, pokud byly spáchány úmyslně (čl. 3 odst. 1 PIF Směrnice).

Úřad evropského veřejného žalobce je podle čl. 22 nařízení 2017/1939 příslušný k vedení přípravného trestního řízení a k plnění role veřejného

⁶⁵ Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu. Pokud poté, co již byl trestný čin spáchán, stanoví zákon mírnější trest, uloží se tento mírnější trest.

⁶⁶ Srov. rozhodnutí Evropského soudního dvora (Soudního dvora EU) spojené věci *Berlusconi a další*, C-387/02, C-391/02 a C-403/02, 3. 5. 2005, ECLI:EU:C:2005:270, bod 74; spojené věci *X*, C-74/95 a C-129/95, 12. 12. 1996, I-6629 – ECLI:EU:C:1996:491, bod 23.

⁶⁷ HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 146.

⁶⁸ SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478, pozn. 41.

žalobce před soudy a v řízení o mimořádných opravných prostředcích v případech, v nichž jde o tři okruhy trestných činů, a to

- trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie stanovené v PIF Směrnici (čl. 22 odst. 1 nařízení 2017/1939),
- trestné činy neoddělitelně spjaté s danými trestnými činy poškozujícími nebo ohrožujícími finanční zájmy Evropské unie (čl. 22 odst. 3 nařízení 2017/1939) a trestné činy související s účastí na zločinném spolčení zaměřujícím se na páchaní trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Evropské unie (čl. 22 odst. 2 nařízení 2017/1939).

Úřad evropského veřejného žalobce je především povolán vyšetřovat a trestně stíhat stanovené trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie.⁶⁹ Okruh těchto trestných činů vymezuje PIF Směrnice. Patří mezi ně podvody poškozující finanční zájmy Evropské unie podle dané směrnice, praní (špinavých) peněz, korupce (úplatkářství) ve své aktivní i pasivní formě a zneužití finančních prostředků a dalších aktiv Evropské unie (jejich zpronevěra ve smyslu dané směrnice). Členské státy Evropské unie jsou povinny ve svém zákonodárství zakotvit trestnost všech činů naplňujících jejich znaky. Není přitom rozhodující, jak jsou v jejich zákonodárství po právní stránce kvalifikovány, tedy zda stejně nebo jinak než citovanou směrnicí. U některých z těchto trestných činů – konkrétně u daňových podvodů ve smyslu čl. 3 odst. 2 písm. d) citované směrnice – se pro založení příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce vyžaduje, aby zahrnovaly celkovou škodu ve výši nejméně 10 000 000 € a aby byly spojeny s územím dvou nebo více členských států Evropské unie.⁷⁰ Jinak musí být dané trestné činy, pro něž je Úřad evropského veřejného žalobce příslušný, spáchány zcela nebo zčásti na území jednoho nebo více členských států účastnících se posílené spolupráce, případně státním příslušníkem těchto členských států anebo úředníkem nebo jiným zaměstnancem Evropské unie, jestliže by tyto členské státy k jejich stíhání byly příslušné.⁷¹

⁶⁹ Srov. SOTOLÁŘOVÁ, D. S., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestněprávní ochrana finančních zájmů Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 139–142.

⁷⁰ Daňovými podvody jsou v daném kontextu míněny podvody související s daní z přídané hodnoty. Úřad evropského veřejného žalobce není příslušný pro trestné činy týkající se vnitrostátních přímých daní, včetně trestných činů s nimi neoddělitelně spjatých (čl. 22 odst. 4 nařízení 2017/1939).

⁷¹ Místní a osobní příslušnost Úřadu evropského veřejného žalobce je upravena v čl. 23 nařízení 2017/1939.

Úřad evropského veřejného žalobce je vedle toho příslušný k trestnímu stíhání pro jakékoliv jiné trestné činy neoddělitelně spjaté se stanovenými trestnými činy poškozujícími nebo ohrožujícími finanční zájmy Evropské unie. To platí pro případy, kdy je zapotřebí rozšířit trestní stíhání a vyšetřování na tyto jiné trestné činy podle vnitrostátních právních předpisů v zájmu účinného vyšetřování daných trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Evropské unie a kdy je to nezbytné s ohledem na zásadu *ne bis in idem* (tedy na zákaz dvojího stíhání a trestání za týž čin). Pojem neoddělitelně spjatých trestných činů je tedy na místě posuzovat s ohledem na příslušnou judikaturu, která považuje za relevantní kritérium pro uplatnění zásady *ne bis in idem* totožnost skutkových okolností chápanou jako existenci souboru konkrétních okolností činu, které jsou neoddělitelně spjaty v čase a prostoru.⁷²

Úřad evropského veřejného žalobce má přitom právo vykonávat pravomoc, jestliže jsou trestné činy neoddělitelně spjaty a trestný čin poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie převažuje co do své závažnosti, jak se promítá do maximálních sankcí, které mohou být uloženy. Právo uplatnit svou pravomoc však má i v případech neoddělitelně spjatých trestných činů, v nichž trestný čin poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie sice není závažnější co do úrovně sankcí, ale v nichž s ním neoddělitelně spjatý jiný trestný čin je trestným činem vedlejší povahy, neboť je pouze nástrojem pro jeho spáchání. To platí, zejména pokud byl takový jiný trestný čin spáchán s cílem vytvořit podmínky pro spáchání trestného činu poškozujícího nebo ohrožujícího finanční zájmy Evropské unie, jako například trestný čin výhradně zaměřený na zajištění prostředků ke spáchání trestného činu poškozujícího nebo ohrožujícího finanční zájmy Evropské unie nebo na zajištění zisku nebo výnosu z takového trestného činu (srov. čl. 25 odst. 3 nařízení 2017/1939).

Šíří záběru věcné příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce uzavírá jeho příslušnost k trestnímu stíhání a vyšetřování trestných činů souvisejících s účastí na zločinném spolčení, jak je tato definována v rámcovém

⁷² Blíže k tomu srov. důvodovou zprávu k návrhu nařízení Rady Evropské unie o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce č. COM/2013/0534 final – 2013/0255 (APP) a recitál 54 k nařízení 2017/1939.

rozhodnutí Rady Evropské unie č. 2008/841/SVV ze dne 24. 10. 2008 o boji proti organizované trestné činnosti, resp. jak je toto rozhodnutí provedeno ve vnitrostátním právu. To platí za předpokladu, že se trestná činnost takového zločinného spolčení zaměřuje na páchání trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Evropské unie ve smyslu PIF Směrnice. Pojem trestných činů souvisejících s účastí na zločinném spolčení – resp. pojem zločinného spolčení – by přitom měl být vymezen vnitrostátním právem v souladu s citovaným rámcovým rozhodnutím Rady Evropské unie č. 2008/841/SVV a měl by zahrnovat především organizaci a vedení takového zločinného spolčení a členství v něm.⁷³

Ve vztahu ke všem trestným činům shora uvedeným se uplatňuje trestní odpovědnost fyzických i právnických osob.⁷⁴

⁷³ SOTOLÁŘOVÁ, D. S., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestněprávní ochrana finančních zájmů Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 141–142, pozn. 391) uvádí, že otevřená zůstává otázka, zda lze pod zločinná spolčení zahrnout též teroristické skupiny, a v případě kladné odpovědi na tuto otázku, zda má Evropská unie, resp. její Úřad evropského veřejného žalobce, právo stíhat machinace s finančními prostředky na území nějakého jejího členského státu, které mají sloužit k podpoře a usnadnění terorismu a současně jsou prováděny na úkor jejich finančních zájmů a jsou způsobily nepříznivě ovlivnit ekonomické vztahy uvnitř celého unijního prostoru nebo jeho části. Při připuštění této možnosti by Úřad evropského veřejného žalobce získal též oprávnění ke stíhání trestného činu teroristického útoku (terorismu), resp. jeho dílčí odnože financování terorismu, a účasti na teroristické skupině (v české právní terminologii), bylo-li by možné zároveň dovodit, že se určitá teroristická skupina zaměřuje – mimo jiné – na páchání trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Evropské unie. Viz studii DÍ FRANCESCO MAESA, C. Repercussions of the Establishment of the EPPO via Enhanced Cooperation. EPPOs Added Value and the Possibility to Extend its Competence. *Eucrim*. 2017, č. 3, s 159.

⁷⁴ To plyne z čl. 6 PIF Směrnice, pokud jde zde stanoveno, že

1. Členské státy přijmou nezbytná opatření k zajištění odpovědnosti právnických osob za trestné činy uvedené v člancích 3, 4 a 5 PIF Směrnice, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotčené právnické osoby, jež v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě:
  - a) oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu;
  - b) pravomoci přijímat jménem této právnické osoby rozhodnutí; nebo
  - c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby.
2. Členské státy dále přijmou nezbytná opatření k zajištění odpovědnosti právnických osob v případech, kdy nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 tohoto článku umožnil spáchání některého z trestných činů uvedených v člancích 3, 4 nebo 5 ve prospěch dané právnické osoby osobou jí podřízenou.
3. Odpovědnost právnických osob podle odstavců 1 a 2 tohoto článku nevylučuje možnost trestního stíhání fyzických osob, které jsou pachateli trestných činů uvedených v člancích 3 a 4 nebo které jsou trestně odpovědné podle článku 5.

Skutkové podstaty těchto (souvisejících) trestných činů – ale i podvodu poškozujícího finanční zájmy EU – vymezuje PIF Směrnice charakteristickým „unijním“ právním jazykem, podstatně odlišným od vžitého českého právního jazyka, což může přinášet určité problémy při výkladu jejich znaků. Zvláště markantně se to projevuje u zpronevěry evropských finančních prostředků a dalších aktiv podle čl. 4 odst. 3 PIF Směrnice, pod níž zahrnuje nejen neoprávněné přisvojení si uvedených majetkových hodnot, ale i jiné formy jejich neoprávněného použití. Oproti tomu praní špinavých peněz (legalizace výnosů z trestné činnosti) a korupce (úplatkářství) v její aktivní i pasivní formě jsou vymezeny standardním způsobem.⁷⁵

V podmínkách České republiky se jedná o poměrně široký okruh skutkových podstat trestných činů.

Jedná se především o trestný čin, který již svým označením, stejně jako svým zněním, naznačuje zřejmou souvislost s ochranou finančních zájmů EU prostředky trestního práva. Specifické znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu jsou aktuálně upraveny v § 260 trestního zákoníku. Jednání proti finančním zájmům EU jsou však v ČR trestněprávně postižitelná i v rámci velice širokého spektra skutkových podstat řady dalších trestných činů, jak jsou níže uvedeny podrobněji. Skutkové podstaty některých z nich nečiní samy o sobě v aplikační praxi větší problémy, vzhledem k jejich bohaté historii i dostatečné judikatuře, ale o skutkových podstatách řady ostatních – zvláště reagujících na nové formy trestné činnosti dané povahy – to neplatí. Nadto, jednoznačný není ani jejich vzájemný vztah. Svým způsobem specifickou dimenzi jim v daném kontextu dává skutečnost, že s evropským rozměrem činů vykazujících jejich znaky – konkrétně činů dotýkajících se určitým způsobem finančních zájmů EU – je spojena nutnost vzít v potaz evropský (unijní) právní rámec, do něhož zapadají, a nadnárodní (evropské) ekonomické vztahy, z nichž je nelze vytrhávat.⁷⁶

⁷⁵ Viz SOTOLÁŘOVÁ, D.S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14, s. 478.

⁷⁶ Srov. *ibid.*

Čl. 22 nařízení 2017/1939 vymezuje tři kumulativní podmínky pro uplatnění (materiální) působnosti Úřadu evropského veřejného žalobce, a to:

- musí jít o trestné jednání v souladu s trestním zákonodárstvím členského státu EU,
- takový trestný čin se musí skutečně vztahovat k úpravě v PIF Směrnici, nebo v rámcovém rozhodnutí 2008/841/JHA, nebo musí jít o neoddělitelně spjatý trestný čin v souladu s čl. 22 odst. 3 nařízení 2017/1939 ve spojení s čl. 22 odst. 1 nařízení 2017/1939,
- za splnění dodatečných podmínek či omezení, zejména hranice v případě trestných činů namířených proti DPH [trestné činy proti společnému systému DPH považují za závažné, pokud se úmyslné jednání nebo opomenutí podle čl. 3 odst. 2 písm. d) PIF Směrnice týká území dvou nebo více členských států Unie a způsobilo celkovou škodu nejméně 10 000 000 €]; trestných činů spáchaných ve spojení se zločinným spolčením, jedná-li se o trestné činy poškozující finanční zájmy; jde-li o jiné, sbíhající se trestné činy, pokud jsou neoddělitelně spjaty s trestnými činy uvedenými v čl. 22 odst. 1 nařízení 2017/1939; dále jde-li o jiné trestné činy poškozující finanční zájmy Unie v souladu s čl. 4 PIF Směrnice (praní peněz ve smyslu čl. 1 odst. 3 směrnice (EU) 2015/849, které se týká majetku pocházejícího z trestných činů, na něž se vztahuje PIF Směrnice,⁷⁷ úmyslná pasivní a aktivní korupce,⁷⁸ úmyslná

⁷⁷ Blíže srov. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/LSU/?uri=CELEX%3A32015L0849>

⁷⁸ „Pasivní korupcí“ se pro účely PIF Směrnice rozumí jednání úřední osoby, která přímo nebo za pomoci prostředníka pro sebe nebo třetí stranu požaduje nebo získá prospěch jakéhokoli druhu nebo přijme příslib tohoto prospěchu za to, že bude jednat nebo se zdrží jednání v souladu se svými povinnostmi nebo při výkonu svých úkolů způsobem, který poškodí nebo pravděpodobně poškodí finanční zájmy Unie. „Aktivní korupcí“ se rozumí jednání každé osoby, která slíbí, nabídne nebo poskytne přímo nebo za pomoci prostředníka úřední osobě prospěch jakéhokoli druhu určený pro tuto úřední osobu nebo pro třetí stranu za to, že tato úřední osoba bude jednat nebo se zdrží jednání v souladu se svými povinnostmi nebo při výkonu svých úkolů způsobem, který poškodí nebo pravděpodobně poškodí finanční zájmy Unie (čl. 4 odst. 2 písm. a) a b) PIF Směrnice.

zpronevěra,⁷⁹ přičemž nejde o přímé daně, jak je již výše zmíněno, vzhledem k tomu, že PIF Směrnici není dotčena struktura ani fungování daňových správ členských států (čl. 2 odst. 3 PIF Směrnice).⁸⁰

Metodická pomůcka Nejvyššího státního zastupitelství k určení a ohlašování trestních věcí spadajících do příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce ze dne 26. 5. 2021 sp. zn. 1 SL 743/2020 určená pro české státní zastupitelství (a v návaznosti na to i pro potřeby policejních orgánů)⁸¹ vymezuje především:

- základní kritérium právní kvalifikace, takže se může jednat o trestné činy zpronevěry (§ 206 trestního zákoníku), podvodu (§ 209 trestního

⁷⁹ „Zpronevěrou“ se pro účely PIF Směrnice rozumí jednání úřední osoby přímo nebo nepřímo pověřené správou finančních prostředků nebo aktiv, která přidělí nebo vyplatí prostředky nebo si присvojí nebo použije aktiva v rozporu s účelem, k němuž jsou určeny, a způsobem, který poškozují finanční zájmy Unie (čl. 4 odst. 3 PIF Směrnice).

„Úřední osobou“ se pro účely PIF Směrnice rozumí:

a) úředník Unie nebo státní úředník, včetně státního úředníka jiného členského státu a státního úředníka třetí země, přičemž:

i) „úředníkem Unie“ se rozumí osoba:

kteřá je úředníkem nebo jiným smluvním zaměstnancem Unie ve smyslu služebního řádu úředníků nebo pracovního řádu ostatních zaměstnanců Evropské unie, stanovených nařízením Rady (EHS, Euratom, ESUO) č. 259/68 (16) (dále „služební řád“), nebo

kteřá byla vyslána k Unii členskými státy nebo jakýmkoli veřejným nebo soukromým subjektem a kteřá plní úkoly rovnocenné úkolům prováděným úředníky nebo ostatními zaměstnanci Unie.

Aniž jsou dotčena ustanovení o výsadách a imunitách obsažená v Protokolech č. 3 a č. 7, jsou členové orgánů, institucí a jiných subjektů Unie zřízených v souladu se Smlouvami a zaměstnanci takových subjektů považováni za rovnocenné úředníky Unie v rozsahu, v němž se na ně nevztahuje služební řád;

ii) pojem „státní úředník“ je třeba chápat na základě definice „úředníka“ nebo „úřední osoby“ ve vnitrostátním právu členského státu nebo třetí země, ve které dotčená osoba svou funkci vykonává. V řízení, které se týká státního úředníka členského státu nebo státního úředníka třetí země, ale bylo zahájeno jiným členským státem, je však členský stát, který trestní řízení zahájil, povinen použít definici „státního úředníka“ pouze v rozsahu, v jakém je slučitelná s jeho vnitrostátním právem.

Pojem „státní úředník“ zahrnuje všechny osoby zastávající výkonnou, správní nebo soudní funkci na celostátní, regionální nebo místní úrovni. Za rovnocenné státním úředníkům jsou považovány všechny osoby, které na celostátní, regionální nebo místní úrovni zastávají legislativní funkci;

b) jakákoli jiná osoba, kteřá je v členských státech nebo ve třetích zemích pověřena úkoly veřejné služby zahrnujícími správu finančních zájmů Unie nebo přijímáním rozhodnutí týkajících se finančních zájmů Unie a kteřá takové úkoly vykonává (srov. čl. 4 odst. 4 PIF Směrnice).

⁸⁰ HERRNFELD, BURCHARD, BRODOWSKI, op. cit. v pozn. 17, s. 147 [výklad k čl. 22 nařízení 2017/1939].

⁸¹ Policejní orgán informuje státního zástupce o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, u něhož by Úřad evropského veřejného žalobce mohl vykonat svou pravomoc v souladu s čl. 22 a čl. 25 odst. 2 a 3 nařízení 2017/1939 (§ 158 odst. 1 věta druhá trestního řádu).

zákoníku), dotačního podvodu (§ 212 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221 trestního zákoníku), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), jde-li o zkrácení DPH nebo cla), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 2 alinea 2 trestního zákoníku),⁸² pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), poškození finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku), zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329 trestního zákoníku), maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330 trestního zákoníku), přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku), nepřímého úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku), jde-li o předkládání nepravdivých veřejných listin jako podkladů pro čerpání dotací) a účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku);

- věcné kritérium spočívající v tom, zda činem došlo k dotčení (poškození) výdajové nebo příjmové stránky evropských rozpočtů, přičemž u výdajové stránky rozpočtů Unie se jedná o podvody související buď s přímým dotačním financováním projektů, nebo s veřejnými zakázkami spolufinancovanými z evropských zdrojů, u příjmové stránky rozpočtů se jedná o krácení DPH a cla. K dotčení výdajové i příjmové stránky rozpočtů Unie může dojít přímo jednáním majícím dopad na tyto rozpočty, nebo může jít i o nepřímou formu (korupce, legalizace výnosů z trestné činnosti, zpronevěra či jiné neoprávněné nakládání či správa s prostředky EU). Součástí tohoto kritéria je i posouzení, zda je dána výše škody nejméně 10 000 € (10 mil. € u trestných činů spáchaných na DPH). Výjimky z tohoto kritéria jsou stanoveny v čl. 25 odst. 2 nařízení 2017/1939 a uplatní se pouze v případě, že čin

⁸² Jeví se zřejmým, že bylo namístež zde uvést i skutkovou podstatu trestného činu zkrácení údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), popř. též skutkové podstaty trestných činů zneužití informace v obchodním styku (§ 255 trestního zákoníku) a zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a trestního zákoníku).

má dopad na úrovni Unie⁸³ nebo jsou z jeho spáchání podezřelí úředníci, zaměstnanci nebo členové orgánů Unie. V takových případech nehraje výše způsobené škody roli;

- časové kritérium, jež je založeno na tom, že ke spáchání trestného činu došlo po dni 20. 11. 2017.⁸⁴

7 K některým navazujícím otázkám trestně procesním, zejména k terminologickým problémům

Jak bylo zdůrazněno již v úvodu tohoto příspěvku, nařízení č. 2017/1939 nikterak nezasahuje ani do trestně procesního systému (zúčastněných) členských států, pouze ho – někdy poměrně výrazně – modifikuje. Z § 12 odst. 5 věty druhé trestního řádu vyplývá, že stejné postavení jako český vnitrostátní zástupce má ve věcech, v nichž je činný Úřad evropského veřejného žalobce, evropský pověřený žalobce, evropský žalobce (zejména to platí pro případy, kdy výjimečně převzal věc od evropského pověřeného žalobce v souladu s čl. 28 odst. 4 nařízení 2017/1939; evropský nejvyšší žalobce, který je také zmíněn v tomto výčtu, je tam uveden s ohledem na některé další pravomoci Úřadu evropského veřejného žalobce v rámci trestního procesu, především v souvislosti s podáváním mimořádných opravných prostředků a podnětů k jejich uplatnění).⁸⁵

Vymezení pojmu „přípravné řízení trestní“ v pojetí podle nařízení 2017/1939 a vnitrostátních procesních úprav je založeno na tom, že jednotlivé pojmy uvedené v nařízení 2017/1939 je namísto vykládat autonomně

⁸³ Recitál 59 k nařízení 2017/1939 zdůrazňuje, že za případ, který má dopad na úrovni Unie, by měl být mimo jiné považován konkrétní případ, kdy trestný čin má nadnárodní povahu a rozsah, kdy je do tohoto trestného činu zapojeno zločinné spolčení, nebo pokud by konkrétní druh trestného činu mohl představovat závažnou hrozbu pro finanční zájmy Unie, důvěryhodnost orgánů Unie a důvěru občanů Unie.

⁸⁴ Roli hraje i doba spáchání pokusu trestného činu, případně účastenství, resp. ukončení jednání, které naplňuje znaky pokusu trestného činu (nebo účastenství), aniž došlo k dokonání trestného činu. Jednání musí být ukončeno dne 21. 11. 2017 nebo později, nikoli před uvedeným dnem. V případě pokračujícího nebo trvajícího trestného činu zásadně postačuje, aby poslední dílčí útok jednoho a téhož pokračujícího trestného činu byl spáchán, nebo jednání, které naplňuje znaky trvajícího trestného činu, bylo ukončeno dne 21. 11. 2017 nebo později.

⁸⁵ Srov. SOTOLÁŘ, A., RŮŽIČKA, M. *Evropský veřejný žalobce. Řízení o trestných činech proti finančním zájmům Evropské unie. Komentář k nařízení Rady (EU) 2017/1939*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 392.

a s přihlédnutím i k vnitrostátní trestně procesní úpravě, jakkoli nařízení má přednost, pokud příslušná úprava chybí, nebo pokud stanoví něco jiného. Je pak namístě vykládat pojem „vyšetřování“ jako „trestní řízení zahrnující prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu i vyšetřování“, tedy „přípravné řízení“, kdežto pojem „trestní stíhání“ jako fázi trestního řízení následující po zahájení trestního stíhání proti určité osobě, ale až ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem.⁸⁶

Pod pojem „vyšetřování“ nelze ale nikdy zahrnovat tzv. předprocesní stadium trestního řízení upravené v podmínkách České republiky v zákoně o policii, zákoně o Generální inspekci bezpečnostních sborů, zákoně č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, v zákoně č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii, i v dalších zákonech, případně také v interních předpisech.⁸⁷

Podle L. Hendrycha⁸⁸ je třeba zvlášť zdůraznit důležitost vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 trestního řádu.

Vydání usnesení o zahájení trestního stíhání má pro vedení trestního řízení v ČR zcela stěžejní význam, přičemž výrazně mění právní postavení osoby, proti níž se trestní řízení vede. V takovém případě by pak stála komora rozhodovala nejen o podání obžaloby (předložení věci soudu), ale rovněž by na návrh evropského pověřeného žalobce rozhodovala i o vydání usnesení o zahájení trestního stíhání. Bez vydání usnesení o zahájení trestního stíhání nelze např. rozhodnout o vazbě či o vyšetření duševního stavu. Stejně tak usnesení o zahájení trestního stíhání vymezuje předmět trestního řízení

⁸⁶ HENDRYCH, L. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) 2017/1939 a českého trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 39, vychází z takového konceptu, pokud zdůrazňuje, že tam, kde nařízení 2017/1939 mluví o trestním stíhání (*prosecution*), má na mysli právě až fázi soudní, tedy fázi od podání obžaloby, popř. návrhu na potrestání (návrhu na schválení dohody o vině a trestu). Dle této logiky tedy nařízení 2017/1939 nečiní rozdíl v rámci přípravného řízení, které – na rozdíl od českého trestního řádu – nedělí na fázi před zahájením trestního stíhání a fázi vyšetřování. Tato interpretace přitom stále vzbuzuje kontroverze a nejasnosti jak mezi státními zástupci, tak mezi akademiky. Možností, jak vykládat znění nařízení ve světle trestního řádu, může být i více. Vedle výše zmíněného je možné uvažovat i v intencích toho, že kde nařízení 2017/1939 mluví o trestním stíhání (*prosecution*), má v českém právním prostředí na mysli fázi od zahájení trestního stíhání podle § 160 trestního řádu proti určité osobě.

⁸⁷ Blíže srov. MUSIL, J. Trestněprocesní prostředí boje proti organizované kriminalitě. *Právní praxe*. 1997, č. 4, s. 214, a MUSIL, J. Úloha policie v evropském kontinentálním procesu. *Kriminalistika*. 1997, č. 1, s. 6.

⁸⁸ Srov. HENDRYCH, L. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) 2017/1939 a českého trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 39.

a následné dokazování se vždy musí týkat skutku, pro který bylo trestní stíhání zahájeno. Vymezení skutku je přitom stěžejní i pro fázi soudní, přičemž zde musí být zachována tzv. totožnost skutku. Stejně tak má zahájení trestního stíhání význam v kontextu pokračování trestného činu nebo v kontextu promlčení trestního stíhání. Tento demonstrativní výčet vyzdvihující důležitost vydání usnesení o zahájení trestního stíhání pro celé trestní řízení včetně stadia soudního tedy do jisté míry odůvodňuje zmíněné úvahy, že ustanovení pojednávající v nařízení č. 2017/1939 o trestním stíhání by bylo možné interpretovat plně v souladu se zněním českého trestního řádu.

Nutno vzít ovšem v úvahu, že nařízení 2017/1939 neprovádí výklad některých základních pojmů vzhledem k tomu, že se nařízení 2017/1939 vztahuje na členské státy s různými systémy trestního řízení, přenechává pak podrobnější úpravu jednotlivým členským státům. Z čl. 5 odst. 3 nařízení 2017/1939 vyplývá, že vyšetřování a trestní stíhání vedená jménem Úřadu se řídí tímto nařízením. Vnitrostátní právo se použije v rozsahu, ve kterém není daná věc upravena tímto nařízením. Není-li v tomto nařízení stanoveno jinak, je rozhodným vnitrostátním právem právo toho členského státu, jehož evropský pověřený žalobce daný případ v souladu s čl. 13 odst. 1 nařízení 2017/1939 projednává. Pokud se případ řídí vnitrostátním právem i tímto nařízením, má toto nařízení přednost. Lze vycházet z toho, že pojmy jako „vyšetřování“ a „trestní stíhání“ musí být vykládány v souladu s principem přednosti nařízení 2017/1939 před vnitrostátním právem; dosah aplikace ani českého vnitrostátního trestního řádu nelze rozšiřovat nad rámec toho, co plyne z textace nařízení 2017/1939.

Proto přichází v úvahu i názor, že evropský pověřený žalobce k zahájení trestního stíhání proti určité osobě nemusí žádat – prostřednictvím evropského žalobce – o souhlas příslušnou stálou komoru.⁸⁹

Pravomoci stálých komor plynou z taxativního výčtu v čl. 10 odst. 3 nebo odst. 4 nařízení 2017/1939. Ani z čl. 10 odst. 5 nařízení 2017/1939 o tom, že prostřednictvím evropského žalobce, který na určité vyšetřování nebo trestní stíhání dohlíží, může příslušná stálá komora v souladu s příslušným

⁸⁹ SOTOLÁŘ, A., RŮŽIČKA, M. *Evropský veřejný žalobce. Řízení o trestných činech proti finančním zájmům Evropské unie. Komentář ke nařízení Rady (EU) 2017/1939*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 390–393.

vnitrostátním právem vydat k tomuto případu pokyny evropskému pověřenému žalobci, který případ projednává, je-li to nezbytné pro účinné vedení vyšetřování či trestního stíhání, v zájmu spravedlnosti nebo k zajištění soudržného fungování Úřadu, nepřichází v úvahu jednoznačně dovodit, že by stálá komora disponovala – a jen pro Českou republiku – pravomocí rozhodovat či dávat pokyn k zahájení trestního stíhání proti určité osobě, byť vydání (a zejména oznámení) takového usnesení je zásadní skutečností pro další průběh trestního řízení (jakkoli uvedenou možnost nelze zcela vyloučit, bude záležet na tom, jak se vyvine příslušná aplikační praxe).

Je možno vycházet i z toho, že sám evropský pověřený žalobce může vydat usnesení o zahájení trestního stíhání [ve shodě s § 174 odst. 2 písm. c) trestního řádu], ačkoli bude spíše pravidlem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání policejním orgánem, jakkoli i tento úkon bude činěn jménem Úřadu evropského veřejného žalobce. Jestliže by evropský pověřený žalobce vydal k zahájení trestního stíhání pokyn, v souladu s § 146 odst. 2 písm. a) trestního řádu o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání rozhoduje dohlížející evropský žalobce. Pokud by evropský žalobce v souladu s čl. 28 odst. 4 nařízení 2017/1939 se souhlasem příslušné stálé komory výjimečně převzal vyšetřování a úlohu evropského pověřeného žalobce a vydal by pokyn k zahájení trestního stíhání, o stížnosti proti usnesení rozhoduje příslušná stálá komora. Procedura vnitřního přezkumu rozhodnutí, k nimž vydala pokyn příslušná stálá komora, podle čl. 48 Jednacího řádu Úřadu evropského veřejného žalobce by se v těchto případech uplatnila pouze tehdy, jestliže by příslušná stálá komora vydala pokyn k zahájení trestního stíhání proti určité osobě policejním orgánem (jednajícím jménem Úřadu evropského veřejného žalobce), nebo evropským pověřeným žalobcem; nemusí však k tomu přistoupit.

8 Závěr

Tento příspěvek se zaměřoval na obecné otázky zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a v návaznosti na to pak na otázku zcela zásadní, a to postavení Úřadu evropského veřejného žalobce v úzké souvislosti s vymezením věcné příslušnosti Úřadu evropského veřejného žalobce jako orgánu Evropské unie odpovědného za vyšetřování a trestní stíhání

pachatelů a spolupachatelů trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie. Za klíčový problém je třeba považovat právě nezávislost Úřadu evropského veřejného žalobce, stejně jako nezávislost evropských žalobců a evropských pověřených žalobců v jeho rámci.

Bylo možno přitom učinit závěr, že jak Úřad evropského veřejného žalobce jako instituce (a orgán Evropské unie) je nezávislý, tak i jednotliví žalobci plní jeho úkoly a vykonávají jeho pravomoc (tedy evropská pověření žalobci, evropská žalobci, případně evropský nejvyšší žalobce) jsou nezávislí.

Jakýkoli jiný závěr by podle mého názoru zpochybňoval způsoblost působit ve věcech, v nichž Úřad evropského veřejného žalobce vykonává svou pravomoc (srov. čl. 22, 23, 25, 26 a 27 nařízení 2017/1939). Postavení tohoto specifického orgánu veřejné žaloby (činného na nadnárodní úrovni) by mělo být zásadně stejné jako postavení vnitrostátních orgánů veřejné žaloby (samozřejmě nelze vyloučit, že na postavení veřejných žalobců v různých – zúčastněných – členských státech bude pohlíženo rozdílně).⁹⁰ To, zda bude i jednotlivým evropským pověřeným žalobcům i evropským žalobcům přiznána nezávislost, je velice důležité z hlediska náležitého plnění jejich role při vyšetřování a stíhání trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie vzhledem ke shora podané charakteristice uvedených trestných činů. Pro výkon této působnosti musí být i v rámci Úřadu evropského veřejného žalobce vytvořeny všechny nezbytné předpoklady, jinak by ani zřízení tohoto Úřadu nemělo prakticky žádný smysl.

V úzké souvislosti s převážně hmotněprávní problematikou byla řešena alespoň rámcově tematika procesní.

⁹⁰ Ani v České republice není na otázku nezávislosti i jednotlivého státního zástupce nahlíženo vždy zcela jednoznačně, jakkoli se jeví již náležitě podložený a vyargumentovaný názor, že i tento jednotlivý státní zástupce je nezávislý, nikoli jen státní zastupitelství jako instituce. Není účelem tohoto příspěvku se blíže zabírat koncepty uplatňovanými ohledně postavení státních zástupců v různých zemích. K posuzování nezávislosti státních zástupců srov. PAVLÍK, J., LATA, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 37. FENYK, J. *Veřejná žaloba, díl první – historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 168–175 a 179–185; KOCOUREK, J., ZÁRUBA, J. *Zákon o soudech a soudcích: Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2., dopl. a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 395–399. Ohledně zahraničních právních úprav blíže srov. TAK, P. J. (ed.). *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2004, Volume I a Volume II, jakkoli již od vydání uplynula poměrně značná doba.

Je však zjevné, že zatímco otázka nezávislosti Úřadu evropského veřejného žalobce (i evropských pověřených žalobců, evropských žalobců, popř. evropského nejvyššího žalobce) je zcela zásadní, aplikační problémy vztahující se k trestnímu procesu ve věcech, v nichž je Úřad evropského veřejného žalobce činný, budou řešeny v každodenní praxi jak samotného Úřadu evropského veřejného žalobce, tak i vnitrostátních soudů zúčastněných členských států.

References

- GRIVNA, T. Právo na obhajobu v řízení vedeném Úřadem evropského veřejného žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4.
- HENDRYCH, L. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) 2017/1939 a českého trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11.
- HERRNFELD, H.-H., BURCHARD, Ch., BRODOWSKI, D. *European Public Prosecutor's Office. Regulation (EU) 2017/1939 implementing enhanced cooperation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office ('the EPPO')*. *Article-by-Article Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021.
- JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. a kol. *Trestní právo Evropské unie*. Praha, Leges, 2014.
- KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, č. 4.
- SOTOLÁŘ, A., RŮŽIČKA, M. *Evropský veřejný žalobce. Řízení o trestných činech proti finančním zájmům Evropské unie. Komentář k nařízení Rady (EU) 2017/1939*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022.
- SOTOLÁŘOVÁ, D. S., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestněprávní ochrana finančních zájmů Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022.
- SOTOLÁŘOVÁ, D. S. Zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce a ochrana finančních zájmů. *Právní rozhledy*. 2021, č. 13–14.

Contact – email

mruzicka@nsz.brn.justice.cz

ZJIŠTĚNÍ SKUTKOVÉHO STAVU BEZ DŮVODNÝCH POCHYBNOSTÍ U SUBJEKTIVNÍ STRÁNKY PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚŽ

Findings of Fact without Reasonable Doubt Regarding
the Subjective Element of Money Laundering

Jiří Jarolím

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek aplikuje povinnost orgánů činných v trestním řízení zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí na dokazování subjektivní stránky jako znaku trestného činu praní špinavých peněz ve smyslu § 216 odst. 2 trestního zákoníku. Příspěvek je zvláště zaměřen na dokazování subjektivní stránky trestného činu via uzavřenou soustavu nepřímých důkazů.

Keywords in original language

Důkazní standard; důvodné pochybnosti; legalizace výnosů z trestné činnosti; nepřímý důkaz objektivní skutkové okolnosti; praní špinavých peněz; přímý důkaz; subjektivní stránka.

Abstract

This paper applies the obligation of authorities in criminal proceedings to determine the facts of the matter, about which there are no reasonable doubts to the extent necessary for their decision on proving the mens rea as a condition for the criminal offense of money laundering. Special emphasis is placed on proving the mens rea of the crime via indirect evidence.

Keywords

Standard of Proof; Reasonable Doubt; Circumstantial Evidence; Objective Factual Circumstances; Money Laundering; Direct Evidence; Mens Rea.

1 Vymezení řešené problematiky

Ustanovení § 216 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v účinném znění (dále „trestní zákoník“) pod názvem Legalizace výnosů z trestné činnosti formuluje dvě základní skutkové podstaty. První odstavec upravuje skutkovou podstatu podílnictví, která spočívá v kořisťení z predikativní trestné činnosti osobou odlišnou od pachatele predikativní trestné činnosti, zatímco druhý odstavec upravuje skutkovou podstatu praní špinavých peněz,¹ která spočívá v úmyslném vytváření iluze legálnosti původu výnosu z trestné činnosti.

Mám za to, že tyto dvě skutkové podstaty jsou natolik odlišné, že je diskutabilní,² zda by vůbec měly být slučovány do jednoho ustanovení v rámci zvláštní části trestního zákoníku. Podílnictví (na rozdíl od praní špinavých peněz) není podmíněno snahou pachatele vytvořit iluzi legálního původu věci, která je výnosem z trestné činnosti.³ Tedy ne každý podílník se pokouší o legalizaci výnosů z trestné činnosti a proto je společný název zavádějící. Podílnictví je obecně jednodušším trestným činem *majetkové* povahy, který spočívá v kořisťení z trestné činnosti *jiného*. Naopak praní špinavých peněz představuje sofistikovanější trestný čin *hospodářské* povahy, který může spáchat i sám pachatel predikativní trestné činnosti.⁴ Pro naplnění skutkové podstaty podílnictví postačuje dospět k obecnému závěru, že věc pochází z trestné činnosti.⁵ Opačně u praní špinavých peněz musí být ustanoven

¹ Termín *praní špinavých peněz* je užít například v normách německých, rakouských, polských a unijních. Český zákon tento termín nepoužívá. Děje se tak na úkor výstižnosti, když naplněním skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti nikdy nedojde k legalizaci výnosů z trestné činnosti, nýbrž jen ke snaze o vytvoření iluze legálního původu výnosů z trestné činnosti. Naopak termín praní špinavých peněz je vyložené ilustrativní, když vznikl z historické skutečnosti třicátých let, kdy organizované zločinecké skupiny ve Spojených státech amerických předstíraly, že jejich výnosy z trestné činnosti jsou ve skutečnosti příjmy z veřejných prádelen, které provozovaly.

² Sloučení těchto dvou skutkových podstat do jednoho ustanovení zvláštní části trestního zákoníku podrobila kritice: KRULOVCOVÁ, A. Aktuální vývoj skutkové podstaty praní peněz. *Trestněprávní revue*. 2022, roč. 21, č. 3, s. 147–153.

³ KALVODOVÁ, V. K některým aspektům europeizace trestního práva. In: ROMŽA, S. (ed.). *I. Košické dni trestného práva: perspektivy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 27–28.

⁴ PELC, V. Perspektivy vývoje skutkové podstaty trestného činu praní peněz. In: ROMŽA, S. (ed.). *I. Košické dni trestného práva: perspektivy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 304–306.

⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2017, sp. zn. 4 Tdo 345/2017.

predikativní trestný čin, ze kterého má výnos pocházet (nemusí však dojít ke zjištění pachatele predikativního trestného činu).⁶ Podílíctví a praní špinavých peněz jsou tedy dvě různá zvířata trestního práva hmotného, o kterých by mělo být (a také zpravidla bývá) pojednáno samostatně. Ostatně pokud bych měl ambice pojednat o obou, pak by (právě z důvodu jejich odlišnosti) vznikly dva relativně samostatné příspěvky.

Trestněprávní reakce státu na praní špinavých peněz je upravena velmi širokou skutkovou podstatou. Podle ustanovení § 216 odst. 2 trestního zákoníku je kriminalizováno každé úmyslné zastření původu věci, která je výnosem z trestné činnosti. Nezáleží na tom, zda byla predikativní trestná činnost spáchána na území České republiky nebo v cizině, a to i kdyby se podle práva cizího státu jednalo o čin beztrestný (§ 217a trestního zákoníku). Stejně tak nezáleží na způsobu, jakým postupem pachatel nelegální původ věci zastřel. Ustanovení uvádí pouze demonstrativní výčet těch nejčastějších forem zastírání a uzavírá jej sběrnou klauzulí „*keďo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění původu věci*“. Konečně nezáleží ani na tom, jakou skutkovou podstatu zvláštní části trestního zákoníku predikativní trestný čin naplňuje a zda se jedná o výnos bezprostřední nebo zprostředkovaný ve smyslu výkladového ustanovení § 135b trestního zákoníku.⁷ Nadto tam, kde není bezesbýtku naplněna skutková podstata praní špinavých peněz, lze uvažovat o subsidiárních skutkových podstatách.⁸ Tento příspěvek se však bude zabývat výlučně naplňováním zákonného požadavku na zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností u trestného činu praní špinavých peněz.

Zaměření příspěvku je ještě dále zúženo na jedno specifikum dokazování trestného činu praní špinavých peněz, a to na dokazování subjektivní stránky. Dokazování subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz je zvláště obtížné, a to především z toho důvodu, že skutkové

⁶ K ustanovení predikativního trestného činu: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 1976, sp. zn. 6 To 39/76. K tomu, že není nutné zjistit pachatele predikativního trestného činu: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, č. j. 8 Tdo 1589/2014-109.

⁷ KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 216 Legalizace výnosů z trestné činnosti. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 7.

⁸ Při nedostatku úmyslu se může jednat o praní špinavých peněz z nedbalosti dle § 217 trestního zákoníku. Při nedostatku predikativního trestného činu (např. jedná se o čin jinak trestný) se může jednat o zatajení věci dle § 219 trestního zákoníku. Srov.: Právní věta rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 5. 1997 vydaného pod sp. zn. 4 To 206/97, publikováno jako Rt 9/1999.

okolnosti, které se týkají objektivní stránky se jen zřídka kryjí se skutkovými okolnostmi, které je nutné prokázat ve vztahu k subjektivní stránce tohoto trestného činu. V tomto příspěvku se tedy budu zabývat způsobem naplnění důkazního standardu u subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz, jako podmínkou pro vynesení pozitivního rozhodnutí o trestní odpovědnosti obžalovaného.

2 Předmět dokazování a důkazní standard

Pro vynesení pozitivního výroku o vině obžalovaného musí být relevantní skutkové okolnosti prokázány v míře vyjádřené § 2 odst. 5 větou první zák. č. 141/1961 Sb., trestní řád, v účinném znění (dále „trestní řád“). Minimálním důkazním standardem je zjistit skutkový stav věci tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti (kvalita zjištění), a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí (kvantita zjištění).

2.1 Předmět dokazování (Kvantita zjištění)

Strana veřejné žaloby je z hlediska subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz pro vynesení pozitivního výroku o vině v hlavním líčení povinna prokázat, že obžalovaný minimálně v úmyslu nepřímém zastíral původ věci, která je výnosem z trestné činnosti. Z hlediska složky vědomostní je vyžadován alespoň problematický soud pachatele o naplnění znaků skutkové podstaty a z hlediska složky volní alespoň přijetí skutečnosti, že jednáním dojde k praní špinavých peněz, jako eventuality.⁹ Tedy musí být prokázáno, že pachatel již *k okamžiku transakce*,¹⁰ minimálně předpokládal možnost, že věc je výnosem z trestné činnosti¹¹ a současně, že přímým důsledkem transakce (jeho projevu vůle) bude zastření původu výnosu z trestné činnosti.

Dokazování toho, že pachatel minimálně předpokládal možnost, že věc je výnosem z trestné činnosti se dále komplikuje u věcí zastupitelných ve smyslu § 499 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v účinném znění,

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo 353/2016.

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1570/2019.

¹¹ KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 216 Legalizace výnosů z trestné činnosti. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 62.

tedy typicky u peněžních prostředků, cenných papírů nebo komodit, které jsou ze své povahy zaměnitelné za jiné, či dokonce smísitelné s jinými věcmi téhož druhu, kterých se žádná trestná činnost nijak netýkala. Zde je v rovině subjektivní stránky nezbytné prokázat pachateli také to, že měl v době transakce důvod se domnívat, že *právě tyto* věci, které byly předmětem transakce, mohou být výnosem z trestné činnosti.

2.2 Důkazní standard (kvalita zjištění)

Zde vymezené skutkové okolnosti, které jsou předmětem dokazování je nezbytné prokázat do té míry, aby o nich nebyly důvodné pochybnosti. Koncept zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností je obdobný angloamerickému konceptu „*beyond a reasonable doubt*“. Tyto důvodné pochybnosti však nejsou legálně definovány. Angloamerická judikatura za důvodnou pochybnost považuje stav neurčitosti v dokazování, v důsledku kterého není možné dospět k jednoznačnému závěru o vině obžalovaného, a to ani po důkladném a nestranném posouzení všech důkazů.

Důkazní standard bez důvodných pochybností není pouhou pravděpodobností, ale také není ani matematickou (dokonalou) jistotou. Přesvědčení porotců, resp. soudce nebo senátu v kontinentálním právním řádu, by mělo dospět do tzv. *morální jistoty*, neboli *nezvratného přesvědčení* o vině obžalovaného.¹² Tato morální jistota nebo nezvratné přesvědčení by měly být založeny výlučně na procesně použitelných důkazech, přičemž důkazní břemeno tíží výlučně orgány činné v trestním řízení a nikoli obžalovaného. Požadavek bezpečného skutkového zjištění bez důvodných pochybností nikdy nelze zaměňovat s nebezpečnou teorií, že stačí toliko usvědčení pachatele na bázi vyšší míry pravděpodobnosti.¹³ Tedy pokud je v přesvědčení soudce důvod váhat o naplnění některého ze znaků trestného činu, musí být obžalovaný obžaloby zproštěn.

¹² DESET, M. Pravda podľa zásady zisťovania skutkového stavu bez dôvodných pochybností. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 71–73.

¹³ ŠÁMAL, P. § 2 Základní zásady trestního řízení. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 34–35.

3 Způsob naplnění důkazního standardu u předmětu dokazování

Naplnění výše specifikovaného důkazního standardu ve vztahu k výše specifikovanému předmětu dokazování bývá obecně obtížné, a to z toho důvodu, že skutkové okolnosti, které se týkají objektivní stránky se u trestného činu praní špinavých peněz jen zřídka kryjí se skutkovými okolnostmi, které je nutné prokázat ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu praní špinavých peněz.

Úvahu se pokusím přiblížit příkladem. Tam, kde je bez důvodných pochybností prokázáno naplnění objektivní stránky trestného činu loupeže, lze v zásadě z týchž skutkových okolností usuzovat i na subjektivní stránku trestného činu loupeže. Naopak v případě trestného činu praní špinavých peněz se jedná o úkol *samostatný* a obtížnější, neboť množina tvrzení o objektivní stránce trestného činu se v takovém rozsahu nekryje s množinou tvrzení o subjektivní stránce trestného činu. Tedy pokud je prokázáno, že pachatel poškozenému prezentoval nůž a slovně žádal vydat peněžní hotovost, tak byť by se ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu jednalo o soubor důkazů nepřímých, bylo by z nich možné bezpečně uzavřít, že pachatel jednal v úmyslu přímém. Naopak pokud je prokázáno, že obchodní korporace A vystavila fakturu na základě smlouvy o poskytování služeb obchodní korporaci B, ta ji uhradila výnosy ze své trestné činnosti, a za úhradu obdržela, sice v souladu se smlouvou, ale neadekvátní protiplnění, tak ve vztahu k subjektivní stránce z takového jednání ještě nelze usuzovat v zásadě nic. Z takto zjištěného skutkového stavu totiž nelze dovodit, že ten, kdo v souladu se smlouvou vystavil fakturu, přijal úhradu a dodal neadekvátní protiplnění, vůbec tušil možnost, že úhrada představuje výnosy z trestné činnosti, ani to, že měl možnost se domnívat, že realizací transakce bude zastřen jejich původ. Jinými slovy, z pohledu poskytovatele služeb se mohlo jednat jen o (více či méně nápadně) výhodný obchod. V případě praní špinavých peněz je tedy otázka prokázání naplnění subjektivní stránky trestného činu otázkou zásadně *samostatnou* a obtížnou. Skutečnosti, které byly zjištěny ve vztahu k objektivní stránce trestného činu nám při zjišťování psychického stavu pachatele v době skutku pomáhají méně (případně nepomáhají vůbec).

Proto je zpravidla nezbytně nutné samostatně vyhledat, provést a hodnotit přímé a nepřímé důkazy vztažné právě k subjektivní stránce trestného činu praní špinavých peněz.

3.1 Přímé důkazy

Podle zprávy trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 10. 1973, zn. Tpjf 51/72 může být přímým důkazem o psychickém stavu pachatele v době skutku jen jeho doznání. Mám za to, že se nemusí jednat jen o doznání *sensu stricto* (jak tomuto pojmu rozumí trestní řád), ale také o jiné ústní nebo písemné vyjádření pachatele, které bylo zajištěno jako pramen důkazu pro účely trestního řízení. Může se jednat o záznam toho, jak byla mezi pachateli uzavřena dohoda o tom, že bude spáchán trestný čin, vychloubání se trestným činem po jeho spáchání nebo doznání složené nikoli do rukou orgánu činného v trestním řízení, ale do rukou třetí osoby, které pachatel důvěřuje. Rovněž taková vyjádření pachatele, pokud jsou zákonným způsobem zajištěna pro účely trestního řízení, lze hodnotit jako přímý důkaz o subjektivní stránce trestného činu.

3.2 Nepřímé důkazy (objektivní skutkové okolnosti)

Ve většině případů orgány činné v trestním řízení nemají k dispozici přímý důkaz o subjektivní stránce trestného činu. Právo Evropské unie proto výslovně žádá, aby vědomost, úmysl nebo záměr požadované jako znaky skutkové podstaty trestného činu praní špinavých peněz mohly být dovozeny nejen z přímých důkazů, ale také z takzvaných objektivních skutkových okolností,¹⁴ resp. důkazů nepřímých. K důkaznímu standardu při hodnocení nepřímých důkazů se Nejvyšší soud ČSSR v právní větě rozhodnutí ze dne 24. 3. 1970, vydané pod sp. zn. 7 Tz 84/69 a publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/1970 pod zn. R 38/1970 tr. vyjádřil takto:

„Soud může opřít výrok o vině i o nepřímé důkazy, ovšem jen za předpokladu, že tvoří ve svém soubornu logickou, ničím nenarušenou a uzavřenou soustavu nepřímých důkazů (nestačí proto jen jeden nepřímý důkaz) vzájemně se doplňujících

¹⁴ Čl. 6 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a rady EU 2015/849 ze dne 20. 5. 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu, ve znění konsolidovaném k 30. 6. 2021.

a na sebe navazujících, které v celku shodně a spolehlivě dokazují skutečnost nebo skutečnosti, které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich možno dovodit jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru.“

Problematiku objektivních skutkových okolností, které svědčí o psychickém stavu pachatele v době skutku rozvedl Dr. Durrieu¹⁵ v knize *Rethinking Money Laundering & Financing of Terrorism in International Law*, resp. v kapitole The Mental or Subjective Element of Money Laundering, kde se věnuje subjektivní stránce trestného činu praní špinavých peněz na vnitrostátní úrovni. V této kapitole nejprve zdůrazňuje váhu presumpce nevinny a nutnost prokázat naplnění subjektivní stránky tak, aby o něm neexistovala důvodná pochybnost a následně uvádí, že součástí subjektivní stránky musí být i záměr utajit nebo zamaskovat ilegální původ výnosů z trestné činnosti. Především však rozvíjí teorii objektivních skutkových okolností (nepřímých důkazů o psychickém stavu pachatele).¹⁶

Nepřímým důkazem o subjektivní stránce trestného činu praní špinavých peněz je typicky smurfing, neboli „šmoulování“ které spočívá v systematickém rozdělování jedné objemné transakce do několika menších, přičemž toto jednání pachatele je nelogické, resp. neexistuje pro něj žádné jiné logické vysvětlení, než právě snaha pachatele zajistit, aby tato transakce nebyla zaznamenána orgány veřejné moci jako podezřelá. Dalším typickým nepřímým důkazem je bezdůvodné řetězení řady (často zahraničních) obchodních korporací a bankovních účtů v transakci, která mohla být realizována bez prostředníka (napřímo), kdy opět jediným logicky přijatelným vysvětlením je snaha pachatele vyhnout se dohledu orgánů veřejné moci nad takto realizovanými transakcemi.¹⁷

Za nepřímý důkaz o subjektivní stránce trestného činu praní špinavých peněz lze považovat v zásadě jakékoli **zjevně nelogické (ekonomicky iracionální) jednání pachatele, které nelze vysvětlit jinak než tím, že pachatel minimálně v úmyslu nepřímém pral špinavé peníze.**

¹⁵ Poradce Mezinárodního trestního soudu v Haagu.

¹⁶ DURRIEU, R. *Rethinking Money Laundering & Financing of Terrorism in International Law: Towards a New Global Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2013, s. 339.

¹⁷ Ibid., s. 363 a 364.

Za typickou uzavřenou soustavu nepřímých důkazů na kterých je možno založit pozitivní rozhodnutí o vině obžalovaného je pak zpravidla možné považovat, když se straně veřejné žaloby podaří prokázat buď uzavřený kruh transakce nebo méně sofistikovanou účetní „ztrátu“ výnosu z trestné činnosti.

- Uzavřený kruh spočívá v tom, že výnos z trestné činnosti poté, co je provedeno „šmoulování“ a/nebo bezdůvodné řetězení plateb a/nebo jiný zastírací manévr, se následně alespoň v podstatné části vrátí zpět tomu, kdo predikativní trestnou činnost spáchal jako **účetně evidovaný** „legální výnos“ z obchodní transakce. Cílem pachatele je de facto ochladit horké peníze jejich oběhem.
- Méně sofistikovaná „ztráta“ výnosu z trestné činnosti spočívá v tom, že ve větší transakční vzdálenosti od pachatele predikativní trestné činnosti (po „šmoulování“ a po řetězení) se výnos ztratí buď výběrem v hotovosti nebo nákupem komodity a následně jsou hotovost nebo komodita fyzicky odevzdány **mimo účetní evidenci** k rukám pachatele predikativní trestné činnosti. Pachatel se v případě „ztráty“ spoléhá jen na transakční vzdálenost, resp. na to, že řetěz, nebo spíše síť fiktivních transakcí nebude vystopována zpět k němu a když už vystopována bude, tak že orgány veřejné moci budou v důkazní nouzi ohledně toho, že o účelových transakcích a závěrečně „ztratě“ věděl nebo je dokonce zosnoval. Cílem pachatele je de facto nechat horké peníze účetně „ztratit“ a ponechat si je pro svou osobní potřebu v hotovosti.

4 Nenaplnění důkazního standardu v praxi

V návaznosti na vymezení předmětu dokazování, důkazního standardu a způsobu naplnění důkazního standardu ve vztahu předmětu dokazování, ještě nastíním příklady nesprávné soudní praxe, ve které se lze setkat se soudním snižováním, nebo snad „erozí“ výše vymezeného důkazního standardu.

4.1 Příklad nenaplnění kvality zjištění

Eroze v kvalitě zjištění nastane, když se soud pro účely vynesení odsuzujícího rozsudku spokojí s *velmi silným podezřením*, že na straně pachatele

je dáno zavinění a rezignuje na odstranění důvodných pochybností. Tento problém lze ilustrovat na rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 10. 2010, vydaném pod č. j. 2 To 304/2010-7855, který přezkoumává rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 25. 6. 2010, vydaný pod č. j. 2 T 76/2010-7825. Skutková zjištění byla následující:

Obžalovaná žila se svým druhem asi 20 let. Váhala s uzavřením manželství, protože věděla, že je „různě trestně stíhaný.“ Nakonec sňatek uzavřela, ale společně s ním smlouvu o zúžení společného jmění. Její manžel byl odsouzen za ekonomickou trestnou činnost, ze které mu plynuly výnosy. Obžalovaná si následně od bratra svého manžela půjčila částku 2 500 000 Kč za účelem nákupu bytu. Ten jí je vydal k jejím rukám protože „je měl schované v kovové schránce u své matky, která o nich nevěděla.“ Po 8 měsících od nákupu bytu byl zajištěn odposlech telefonického hovoru, ze kterého vyplývá, že manželka věděla o predikativní trestné činnosti svého manžela.

Je zřejmé že tyto skutkové okolnosti zakládají velmi silné podezření, že mohlo dojít k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu praní špinavých peněz a že vedení prověřování, případně i vyšetřování nebylo neopodstatněné. Naplnění subjektivní stránky trestného činu však není prokázáno bez důvodných pochybností, tedy není dosaženo minimální kvality zjištění. Z toho, že obžalovaná před skutkem věděla, že její druh/manžel je „různě trestně stíhaný“, rozhodně nelze bez pochybností dovodit, že také věděla, že manželovi z možné trestné činnosti plynuly nějaké výnosy. Z toho, že obžalovaná 8 měsíců *po skutku* o výnosech dle odposlechu věděla, vůbec nelze dovodit, že o nich věděla také v inkriminovanou dobu, kdy si peníze půjčovala a kdy za ně kupovala byt.¹⁸ Odvolací soud proto korigoval závěry soudu první instance tak, že obžalovanou obžaloby zprostil.

V rozsudku ze dne 12. 5. 2014, vydaném pod č. j. 55 To 81/2014-201 pak Krajský soud v Ostravě své závěry zobecnil takto:

„Pozitivní rozhodnutí v rovině trestní odpovědnosti (odsuzující výrok o vině) musí vycházet z kvantitativních a kvalitativních ukazatelů stabilizovaného důkazního stavu, na základě nichž je možné přijmout jednoznačné, bez důvodných pochybností a tudíž i jinou možnost vylučující skutkové závěry o průběhu

¹⁸ K časové souslednosti srov. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1570/2019.

inkriminovaného skutkového děje, na které se pak vážou závěry právní o naplnění skutkové podstaty daného trestného činu, v daném případě přechodu legalizace výnosů z trestné činnosti.“

4.2 Příklad nenaplnění kvantity zjištění

Eroze v kvantitě zjištění nastane tehdy, když se soud pro účely rozsudku spokojí s tím, že zavinění *vyplývá z logiky věci* a rezignuje na dokazování nebo dokonce i tvrzení jedné nebo obou složek subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz. Problematiku lze ilustrovat na rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 3. 2021, vydaném pod č. j. 5 To 205/2020-5276, který přezkoumává rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 12. 11. 2019, vydaný pod č. j. 6 T 168/2017-5156. Skutková zjištění spočívala v tom, že obžalovaní vykupovali motorová vozidla, tyto rozebírali na náhradní díly z těchto náhradních dílů odstraňovali VIN kódy a jiné identifikátory, aby nemohl být zjištěn jejich původ a následně je prodávali.

Okresní soud v Ostravě (ani strana veřejné žaloby) přitom u jednoho skutku dokonce ani netvrdili a u dalších sice tvrdili, ale nijak relevantně neprokazovali, že pachatelé věděli, že motorová vozidla jsou výnosem z trestné činnosti. Proto z části ani netvrdili a vůbec nedokazovali vědomostní složku subjektivní stránky trestného činu. Spoléhalí totiž na tezi, podle které; když někdo ze zboží odstraňuje identifikační kódy, aby nemohl být zjištěn jeho původ, pak *z logiky věci* musí vědět, že toto zboží pochází z trestné činnosti, jinak by to nečinil.

Krajský soud v Ostravě zkonstatoval, že v popisu jednoho ze skutků chybí skutečnost, že by obžalovaní odstraňovali identifikátory jednotlivých dílů s vědomím, že motorová vozidla pocházely z trestné činnosti. Proto chybí základní znak skutkové podstaty praní špinavých peněz. Obžalovaní tedy nemohli způsobem popsaným ve výroku rozsudku soudu prvního stupně naplnit skutkovou podstatu tohoto trestného činu. V dalších skutcích je tato skutečnost sice tvrzena, nicméně v odůvodnění nejsou hodnoceny důkazy, které by tato tvrzení podporovaly. Krajský soud v Ostravě shrnul, že v samotném odstraňování či znehodnocování VIN kódů a dalších identifikačních štítků, aby nemohl být zjištěn původ dílů, odpovědnost za trestný čin praní špinavých peněz bez dalšího spatřovat nelze.

5 Závěr

Hlavním problémem dokazování subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz je zaprvé vyšší míra abstrakce jednání, které může naplňovat skutkovou podstatu a zadruhé skutečnost, že skutková zjištění týkající se objektivní stránky zpravidla jen málo pomáhají k objasnění toho, zda byla naplněna také subjektivní stránka tohoto trestného činu. Prokázat naplnění subjektivní stránky trestného činu praní špinavých peněz se tak pro orgány činné v trestním řízení stává úkolem samostatným a obtížným. Kvůli těmto okolnostem orgány činné v trestním řízení občasně tendují k tomu, že se namísto zjištění skutkového stavu věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí, přikloní k tomu, že obžalovaný bude odsouzen na základě velmi silného podezření (vysoké pravděpodobnosti zavinění), nebo na základě takzvané logiky věci (zdravého rozumu).

Když soud v odůvodnění rozsudku opomene vypořádat břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní ve vztahu ke složce subjektivní stránky trestného činu, dochází k nepřijatelnému omezení kvantity zjištění. V případech, kdy se soud namísto důkazního standardu bez důvodných pochybností spokojí jen s velmi silným podezřením, dochází k nepřijatelnému omezení kvality zjištění. Přitom je nezbytně nutné se těmto vadám v soudním rozhodování vyvarovat, neboť takové postupy mají za následek nerespektování presumpce nevinu.¹⁹

Při absenci přímých důkazů lze zavinění pachatele dokazovat prostřednictvím důkazů nepřímých. Za nepřímý důkaz lze považovat v zásadě jakékoli zjevně nelogické (ekonomicky iracionální) jednání pachatele, které nelze vysvětlit jinak, než tím, že pachatel minimálně v úmyslu nepřímém pral špinavé peníze. Tyto nepřímé důkazy však musí tvořit logickou, ničím nenarušenou a uzavřenou soustavu nepřímých důkazů vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících, které shodně a spolehlivě dokazují skutečnost nebo skutečnosti, které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že je z nich možné dovodit jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru. Jedině tak může vzniknout stabilizovaný důkazní stav, o který je možné oprít pozitivní rozhodnutí o trestní odpovědnosti

¹⁹ Srov. DURRIEU, R. *Rethinking Money Laundering & Financing of Terrorism in International Law: Towards a New Global Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2013, s. 363 a 364.

obžalovaného. Příkladem dokonalé soustavy nepřímých důkazů je, když se straně veřejné žaloby podaří prokázat buď uzavřený kruh transakcí, kdy se výnos z trestné činnosti pachatelem na jeho pokyn oklikou vrací jako účetně evidovaný „legální výnos“ z obchodní transakce nebo „ztrátu“ výnosu z trestné činnosti spočívající v tom, výnosy z trestné činnosti jsou na konci zastíracího manévru na pokyn pachatele „ztraceny“, resp. vráceny k rukám pachatele predikativní trestné činnosti mimo účetní evidenci.

References

- DESET, M., Pravda podľa zásady zisťovania skutkového stavu bez dôvodných pochybností. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazovanie v trestnom řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 63–78.
- DURRIEU, R. *Rethinking Money Laundering & Financing of Terrorism in International Law : Towards a New Global Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2013.
- KALVODOVÁ, V. K některým aspektům europeizace trestního práva. In: ROMŽA, S. (ed.). *I. Košické dni trestného práva: perspektívy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 25–30.
- KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 216 Legalizace výnosů z trestné činnosti. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2022.
- KRULOVCOVÁ, A. Aktuální vývoj skutkové podstaty praní peněz. *Trestněprávní revue*. 2022, č. 3, s. 147–153.
- PELC, V. Perspektívy vývoje skutkové podstaty trestného činu praní peněz. In: ROMŽA, S. (ed.). *I. Košické dni trestného práva: perspektívy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 299–308.
- ŠÁMAL, P. § 2 Základní zásady trestního řízení. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 34–35.

Contact – email

jiri.jarolim.cz@gmail.com

INVESTIČNÍ PODVODY A METODIKA JEJICH VYŠETŘOVÁNÍ

Investment Fraud and Methodology for its Investigation

Jana Boháčková Švábová

Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská
univerzita v Praze, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá investičními podvody a metodikou jejich vyšetřování. Pachatelé této trestné činnosti zpravidla využívají investiční struktury podle § 15 zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, s nabídkou výhodného investování, jejichž prostřednictvím uskutečňují trestnou činnost s úmyslem realizovat zisk.

Keywords in original language

Investiční podvod; podvod; metodika vyšetřování.

Abstract

The paper deals with investment fraud and the methodology of their investigation. Perpetrators of this criminal activity usually use investment structures according to § 15 of Act No. 240/2013 Coll., on investment companies and investment funds, with the offer of advantageous investments, through which they carry out criminal activity with the intention of making a profit.

Keywords

Investment Fraud; Fraud; Methodology of Investigation.

1 Úvod

S rozvojem nových technologií dochází přirozeně k významným proměnám ve struktuře trestné činnosti. Oblast majetkové kriminality není

výjimkou, nové technologie umožňují pachatelům výrazně rozšiřovat možnosti podvodného jednání. V roce 2020 došlo k markantnímu růstu kriminality v oblasti tzv. investičních podvodů.¹ Investičním podvodem lze označit takové podvodné jednání, které se zpravidla může týkat výhodných investičních příležitostí do akcií, dluhopisů, kryptoměn, vzácných kovů, pozemků nebo alternativních energií. Znakem těchto podvodných jednání je skutečnost, že podvodná struktura investuje pouze část shromážděných finančních prostředků, zbývající část prostředků využije pro své další vlastní aktivity (nezřídka velké objemy finančních prostředků odešle přes bankovní účty do daňových rájů či legalizuje výnosy z této činnosti pořízením určitých majetkových hodnot). Avizované „zhodnocení“ finančních prostředků zpravidla nepostačuje k výplatám klientů, je negativní finanční stránka hrazena podvodnými společnostmi z vkladů dalších klientů (tzv. Ponzioho schéma).

Pachatelé investičních podvodů oslovují potenciální poškozené za účelem výhodného investování e-mailem, telefonem nebo vyžádáním kontaktních údajů poškozeného za účelem následného kontaktu. Pachatelé slibují rychlé zhodnocení vložených prostředků, s tím, že nabídka je jedinečná, časově omezená, určená a připravená na míru pouze pro oslovenou osobu. V některých případech podvodné struktury oslovují oběti prostřednictvím „investičních poradců“, kteří ani nemusí vědět, že doporučují svým klientům protiprávně jednající subjekty (jsou jim řádně vypláceny provize). Podvodné společnosti se před klienty odkazují na související informace v „registraci v seznamu investorů“ u České národní banky (dále „ČNB“). Nedílným znakem investičních podvodů je následná legalizace takto získaných finančních prostředků a snaha o jejich okamžitý transfer na zahraniční účty v nedobytných jurisdikcích.²

Charakteristickým rysem investičního podvodu je způsobení velmi vysoké škody nejméně v řádech desítek až stovek milionů za současného velkého

¹ Investiční podvody – strategická analýza. *Finanční a analytický úřad* [online]. Praha, 2021 [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyyurad.cz/files/investicni-podvody-strategicka-analyza.pdf>

² Orgány činné v trestním řízení v rámci přípravného řízení zajišťují výnosy z trestné činnosti, kdy k vydání usnesení o zajištění výnosů z trestné činnosti podle § 79a tr.řádu postačuje jen vyšší stupeň pravděpodobnosti, že určitá věc je výnosem trestné činnosti. Požadavky na objasnění okolností a popis skutku o zajištění výnosů z trestné činnosti nelze stavět na roveň s požadavky kladenými na usnesení o zahájení trestního stíhání (dále srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 6. 2022, sp. zn. 3 To 50/2022).

množství poškozených subjektů. Pro ilustraci lze zmínit investiční podvody společnosti Investment And Trading Capital Limited³, prostřednictvím které pachatelé vylákali od poškozených celkem 361 531 009 Kč⁴ anebo případ investičního podvodu společnosti Growing Way s celkovou způsobenou škodou 1,5 miliardy.⁵

1.1 Zákonná úprava

Zákonodárce nedefinuje pojem investičního podvodu. Tento druh protiprávního jednání je vyšetřován podle § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jako zvlášť závažný zločin podvodu často v souběhu se zvlášť závažným zločinem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 tr. zák. S pojmem investičního podvodu je v praxi běžně operováno, s pojmem běžně pracuje i evropské právo, když na důsledné stíhání této závažné formy kriminality klade značný důraz a vydává jednotné metodiky.⁶

Po skutkové stránce se investiční podvod často vyznačuje tím, že je pachatelem trestného činu uskutečňován prostřednictvím investičních struktur, které jsou za tímto účelem zakládány a evidovány v souladu s ustanovením § 15 zákona č. 240/2013 Sb., zákona o investičních společnostech a investičních fondech (dále „ZISIF“). Je však třeba důrazně odlišovat tyto investiční struktury od investičních fondů či dalších subjektů poskytujících řádné

³ 385 poškozených, škoda ve výši 290 milionů korun. Soud potrestal podnikatele slibující vysoké úroky. *iROZHLAS* [online]. 1997 [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/soud-financni-podvod-penize-investice-vysoke-uroky-letaadlo_2210220500_vtk

⁴ Celková způsobená škoda činila 290 909 115 Kč, počet poškozených činil 376 subjektů. Společnost postupovala standardním způsobem, když za účelem investování oslovovala prostřednictvím finančních poradců či e-mailem potenciální klienty s nabídkou vysokého zhodnocení vložených finančních prostředků. Obvinění z podvodného vylákání finančních prostředků. *Policie České republiky* [online]. 2023 [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/archiv-zpravodajstvi-zpravodajstvi-2019-obvineni-z-podvodneho-vylakani-financnich-prostredku.aspx>

⁵ Počet poškozených činí cca 4 000. Po skutkové stránce společnost prostřednictvím svého zakladatele inzerovala nabídku zhodnocení investic do akcií, akciových indexů, měnových párů či komodit.

⁶ Například „*Pokyny, jak stíhat investiční podvody*“ (Katalogové číslo: QP-02-21-808-EN-N), které byly vydány Agenturou Evropské unie pro justiční spolupráci v trestních věcech (EUROJUST), dne 1. 9. 2021, v nichž jsou podrobně popsány právní a další související otázky, s nimiž se mohou státní zástupci setkat při vyšetřování a následném stíhání investičních podvodů. V rámci těchto pokynů je představena i nadnárodní podpora, kterou poskytují EUROJUST i EUROPOL.

kolektivní investování podle ZISIF. Podvodné struktury využívají právě možnosti zákonné výjimky ze stanoveného způsobu, kdy činnost spočívající v kolektivním investování mohou vykonávat pouze osoby s příslušným veřejnoprávním oprávněním uděleným ČNB. Naopak subjekt, který pro své protiprávní jednání využívá právě zákonnou výjimku podle § 15 ZISIF, je považován za tzv. alternativní fond, který činí správu majetku srovnatelnou s obhospodařováním.⁷

ČNB nevykonává žádný dohled nad těmito subjekty (dle zákona alternativními fondy), předmětem kontroly je pouze splnění povinnosti zápisu takového subjektu do seznamu vedeného ČNB a plnění informační povinnosti.⁸ ČNB tak nezkontroluje zápis do seznamu z hlediska pravdivosti a přesnosti informací či splnění předpokladů pro zápis do seznamu. Podmínka nevěřejnosti dle vyjádření ČNB a s odkazem na § 295a ZISIF je splněna maximálním počtem 20 investorů takové struktury.⁹ Zápis do seznamu není podnikatelským oprávněním, má pouze evidenční povahu a neopravňuje takto evidovaný subjekt k nabízení investic nebo ke shromažďování prostředků od veřejnosti.

Podvodná společnost tak v souladu se zákonnými parametry:

- není oprávněna obhospodařovat investiční fondy,
- není oprávněna přesáhnout rozhodný limit (hodnota obhospodařovaného majetku nesmí přesáhnout 100 000 000 € resp. 500 000 000 €),

⁷ Srov. HOBZA, M. Alternativní fondy aneb ke správě majetku srovnatelné s obhospodařováním. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 7–8, s. 32–39.

⁸ V případě zakládání investičních společností je povolovací a schvalovací řízení k jejich založení dlouhý a náročný proces upravený mnoha regulativy (zákony, vyhláškami, formuláři, metodickými informacemi, sděleními atd.). Společnosti musí disponovat vlastními aktivy před zahájením činnosti, jejichž výši stanovuje regulátor dle řady kritérií na základě podkladů žadatele (provoz společnosti musí být ekonomicky udržitelný bez závislosti na vkladech investorů). Dohled nad činností subjektů kolektivního investování vykonává ČNB dle zák. č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a zák. č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

⁹ Zákonné parametry, které musí subjekt evidovaný v seznamu ČNB dle § 15 ZISIF splnit, jsou obecně nižší, podmínkou je pouze elektronický zápis do seznamu osob uvedených v § 15 ZISIF poskytujících správu majetku srovnatelnou s obhospodařováním. Takto evidovaná osoba je povinna provést prvotní elektronický zápis do tohoto seznamu a v rámci informační povinnosti za každý kalendářní rok vyplňovat pouze 4 druhy výkazů, tzv. ROFOS (počet investorů, výše obhospodařovaného kapitálu, obchodovatelná aktiva, specifikace trhů apod.). Výkazy jsou stanoveny vždy k datu 31. prosince daného roku, tedy výkaz nepodává přesnou množinu, kolik investorů se nacházelo ve společnosti v průběhu daného roku, ale pouze k jeho konci.

- může libovolně investovat shromážděný majetek dle svého uvážení např. do nemovitostí, dluhopisů, akcií, finanční nástroje obecně, komodity, drahé kovy, umělecké předměty atd., neboť žádný orgán neprovádí kontrolu její činnosti ani dohled nad těmito subjekty, a není rozhodné, jaké postavení získává investor jako věřitel, nebo společník, neboť ZISIF nepresumuje právní povahu vztahu mezi investorem a společností.

Neexistuje žádná kontrola ze strany ČNB ohledně původu finančních prostředků či jiných penězi ocenitelných hodnot od investorů, ani způsobu, v jakém rozsahu, jak a zda vůbec dochází k investování shromážděného majetku.

V praxi podvodné společnosti v rozporu se zákonem vysoce překračují limit počtu investorů, obcházejí či neskrývaně porušují pravidlo neveřejnosti nabídek k investování (reklama na internetu, publikované rozhovory s představiteli těchto právnických osob), disponují vlastní sítí „investičních poradců“, „zprostředkovatelů“, „tipařů“ nabízejících investování, často disponují zabezpečenou klientskou platformou, cílí na retailovou investorskou veřejnost, nenaplňují investiční strategie, rozhodný limit nepřekračují, informace podávají.¹⁰

1.2 Specifika investičních podvodů

V případě investičních podvodů lze při podezření a následném vyhodnocení skutkových okolností tohoto jednání určit několik shodných znaků, kterými se takový subjekt vyznačuje (u některých investičních společností se objevují izolovaně, u některých se kumulují):

1. společnosti nabízejí nestandardně vysoké zhodnocení investic až v řádech desítek procent ročně,
2. sídlo společnosti je často umístěno v zahraničí, zpravidla v offshore destinaci. V případě, že je sídlo společnosti umístěno v České republice, má spíše administrativní povahu nebo naopak se může jednat o luxusní kancelář v centru velkých měst,

¹⁰ Nikdy se nejedná o neoprávněné přijímání vkladů od veřejnosti ve smyslu porušení ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., zákona o bankách, neboť společnosti sice shromažďují finanční prostředky od veřejnosti, avšak za účelem následného zhodnocování formou investic. Nejedná se tedy o pouhé přijímání vkladů, ale o přijímání peněžních prostředků od veřejnosti za účelem jejich společného investování.

3. jedná se o mladé společnosti, které existují cca 3 až 5 let, s minimem zaměstnanců (buď nemají zaměstnance nebo jen minimální počet),
4. osoby, které jsou zároveň statutární orgány těchto osob, žijí finančně nákladný život, na sebe ani rodinné příslušníky nemají zpravidla evidované nemovitosti, vozidla či jiný významný majetek,
5. společnost nedisponuje oprávněním k žádné činnosti regulované ČNB,
6. společnost má založený jeden či více sběrných účtů (též více měnové účty) zpravidla v jednom bankovním ústavu, na které přijímá peněžní vklady klientů,
7. sběrný účet vykazuje znaky Ponzioho schéma, každodenní četnost kreditních i debetních transakcí, kreditní transakce představují vklady klientů (částky se mohou i velmi výrazně lišit), debetní transakce jsou určeny na provoz společnosti, výplaty zisku klientům a výplaty provizí pro „zprostředkovatele“. Na účtu nejsou zaznamenány žádné debetní platby (nebo jen v minimální míře, může jít max. o 10 % z celkově přijatých vkladů), které by bylo možné považovat za investice a naopak účet není kreditován žádnými platbami, které by bylo možné považovat za zhodnocení investice,
8. transakce bývají označené např. vklad, číslo smlouvy, provize, výplata zisku, půjčka, převod XY apod.,
9. zápis v seznamu ČNB dle § 15 ZISIF,
10. závadová minulost osob jednajících za právnickou osobu,
11. funkční webové stránky, nekonkrétní, obecné informace k investiční strategii, nabídka vysokého zhodnocení.

2 Metodika vyšetřování investičních podvodů

Vzhledem k rozsáhlé trestní činnosti je při vyšetřování investičního podvodu nutná spolupráce orgánů činných v trestním řízení i s dalšími subjekty, konkrétně s Finančním a analytickým úřadem (FAU), Českou národní bankou, finančními úřady a dalšími subjekty vhodnými dle konkrétní struktury investičního podvodu.

2.1 Spolupráce s FAU

Při prvotním šetření nejprve policejní orgán požádá Finanční a analytický Úřad o předložení výpisů z účtů podezřelé společnosti. Pro ověření, zda se v daném případě jedná o Ponzioho schéma, postačuje zajištění výpisů za kratší časové období. Požadované výkazy jsou analyzovány odborovým analytikem, aby byly následně ztotožněny tzv. sběrné účty sloužící ke vkladům a výplatám klientům. Zpravidla není možné rozlišit platby sloužící k výplatě zisku a odměňování zprostředkovatelů, neboť zprostředkovatelé jsou zpravidla současně klienty uvedené společnosti.

V této fázi dále policejní orgán prověřuje objem ostatních debetních a kreditních plateb z hlediska investic a jejich zhodnocení, objemově výběry v hotovosti a platby, objemově debetní platby mimo strukturu společnosti¹¹, objemově náklady společnosti a objemově také debetní platby do zahraničí.

2.2 Majetkové lustrace

Následně policejní orgán provede základní šetření k majetku právnických a fyzických osob v katastru nemovitostí, a dalších veřejných systémech, například v obchodním rejstříku, evidenci vozidel atp. V tomto ohledu se policejní orgán zaměřuje na majetek nabytý po zahájení činnosti společnosti. V rámci obecného šetření dále policejní orgán provede šetření k majetkové situaci fyzických a právnických osob, prověří veřejné zdroje, včetně webových stránek společnosti a informací dostupných na webu ČNB (pokuty, licence, zápis do seznamu dle § 15 ZISIF) a rovněž učiní analýzu majetkové a personální provázanosti právnické osoby. Dle výsledku analýzy toků na účtech lze rozhodnout o příslušnosti a vydání usnesení o zahájení trestního řízení.

Je třeba zdůraznit, že všechny úkony v procesu prověřování by měly ideálně vést k tomu, aby v jeden den byly provedeny veškeré zajišťovací úkony, konkrétně domovní prohlídky či prohlídky jiných prostor, zajištění majetku a zahájení trestní stíhání. Pachatelé jsou okamžitě odstaveni od veškerých finančních zdrojů a v trestné činnosti po takové realizaci již nepokračují.

¹¹ Pravděpodobný legalizovaný výnos, spřízněné právnické osoby, statutární orgány a vlastníci obchodního podílu, jejich rodinní příslušníci, platby za nákupy nemovitostí, vozidel atd.

Současně pokračuje úzká spolupráce policejního orgánu s FAU a přeshraniční komunikace s cizozemskými jednotkami při dohledávání zahraničních plateb, majetku a přípravě na jejich zajištění cestou přeshraniční spolupráce. Policejní orgán současně spolupracuje s příslušnými odděleními jednotlivých bank za účelem nastavení monitoringu bankovních účtů od konkrétní výše transakce za účelem případného pozastavení (pozdržení) velkých plateb, při dobré spolupráci s FAU a bankou lze platbu minimálně oddálit.

2.3 Znalecký posudek

Ve přípravném řízení je zajišťován stěžejní důkaz – znalecký posudek, kdy pro jeho vypracování je přibrán znalec v oboru ekonomika, odvětví investice. Informace ze znaleckého zkoumání jsou obsaženy v samotném usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 zákona č. 141/1961 Sb, trestní řád (dále „tr. řád“) mělo oporu ve znaleckém zkoumání co do exaktně stanovené výše újmy způsobené jednotlivým klientům, ale i co do posouzení reálnosti ekonomického obchodního modelu. Znalec stanoví výši újmy u každého klienta za konkrétní období, a to pouze z výpisů ze všech sběrných účtů společnosti. V rámci znaleckého posudku je vhodné se dále vyslovit například k posouzení produktu nabízeného společností z hlediska reálnosti zhodnocení investice i z hlediska reálnosti deklarovaného zisku, určit, z jakých prostředků byly vypláceny výnosy u jednotlivých klientů, zda posuzovaná společnost vyvíjela nějakou činnost, která by mohla směřovat ke zhodnocení investic klientů, jak společnost investovala za účelem dosažení zisku či jakým způsobem společnost používala investice klientů, a jaký to bude mít ekonomický dopad na klienty.

2.4 Spolupráce s ČNB

V případě vyšetřování investičních podvodů je nutné spolupracovat s ČNB, která policejnímu orgánu poskytne na vyžádání odborné vyžádání, a to zejména ve vztahu k ustanovení § 15 ZISIF, tedy konkrétně zda dotyčný subjekt disponuje oprávněním či licenci, zda nedošlo ze strany ČNB k udělení pokuty nebo žádost o prověření správnosti údajů uváděných na webových stránkách. ČNB může již disponovat smlouvami a výpověďmi klientů z vlastní kontrolní činnosti a může také vyzvat konkrétního klienta, aby doložil účel platby.

2.5 Spolupráce s finančním úřadem

Je účelné, aby policejní orgán spolupracoval s pracovníkem finančního úřadu za účelem předložení daňových přiznání, kontrol, zahájených řízení. Finanční úřad může rovněž subjekt vyzvat k předložení smluv.

2.6 Další možnosti prověřování

Možností, jak zajistit další zásadní důkazy je mnoho, jejich volba záleží na kreativitě pracovního týmu, neboť každý případ investičního podvodu je jiný. Stranou nezůstane ani skryté kontaktování společnosti v roli klienta či tipování vhodného klienta k oslovení (je čerpáno z analýzy finančních toků). Těmito efektivními způsoby lze zajistit smluvní dokumentaci a přístup do klientské platformy. Nelze opomenout ani oslovení bývalých spolupracovníků, manažerů, kteří často odešli ze společnosti, a u kterých existuje vysoká pravděpodobnost, že přispějí k objasnění trestné činnosti.

Podvodné společnosti využívají klientských zón stejně jako v legálním prostředí. Funkcionality software jsou postaveny na klíč dle zadání společnosti. Autor softwaru bývá v propojení s pachateli, proto není vhodné jej kontaktovat před zahájením trestního stíhání, neboť je správcem zóny. Z účtů společnosti by měly být zjistitelné platby za software a jeho správu.

Klientská zóna je dobrým informačním zdrojem pro policejní orgán ještě před zahájením trestního stíhání.¹² Po realizaci s ní pracuje znalec z odboru IT i znalec z oboru ekonomie nejlépe v on-line verzi. Jedná se o důležitý důkaz v případech, kdy k nějakému, byť minimálnímu zhodnocení skutečně dochází. Zdroj informací k proviznímu systému a výplatám provizí.

2.7 Operativně pátrací prostředky

Operativně pátrací prostředky jako souhrn opatření policejních orgánů¹³ podle § 158b až 158f tr. řádu (konkrétně předstíraný převod, sledování osob

¹² Nastaveny různé uživatelské úrovně (pachatel, správce, finanční zprostředkovatel, klient). Klienti obdrží po uzavření smlouvy resp. připsání vkladu jedinečné přístupové údaje. V klientské zóně mají klienti bilanci svého obchodního účtu (připisované zisky), informace o uzavřených smlouvách a nakoupených produktech, mohou jejím prostřednictvím uzavírat další smlouvy a nakupovat další produkty, jsou zde zveřejňovány nabídky, „investiční úspěchy“ společnosti, vývoj trhu (dle nabízeného produktu) apod.

¹³ ŠÁMAL, P. Operativně pátrací prostředky. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Operativně pátrací prostředky spadají pod operativně pátrací činnost.

a věcí a použití agenta) mohou být využity pro odhalování a objasňování trestné činnosti investičních podvodů v konkrétních případech. Obecně účelem operativně pátrací činnosti¹⁴ při vyšetřování investičních podvodů je zajištění obsahu e-mailových schránek, zajištění odposlechů (z dosavadních zkušeností pachatelé provoz a činnost společnosti spíše nekomunikují¹⁵), komunikace s klienty, která se ukazuje jako velmi dobrý zdroj informací, neboť policejní orgán získá obraz o odborných znalostech pachatelů ve vztahu k nabízeným investičním strategiím.

Prostřednictvím skutečného předstíraného převodu¹⁶ podle § 158c tr. řádu může policejní orgán získat další zásadní informace.

V případě výsledků je třeba postupovat velice obezřetně a volit vhodnou taktiku. Výslech představuje velmi kvalitní zdroj informací, který umožňuje využít možností operativy. V případě vyšetřování investičních podvodů je nutné postupovat obezřetně při volbě vhodné osoby, neboť některé z tipovaných osob mohou být spřízněné s podvodnou společností anebo se může jednat o poškozeného, který dosud nemá důvod proti podvodné společnosti vypovídat (například obdržel „zhodnocené“ finanční prostředky).

2.8 Finanční šetření

Účelem finančního šetření ve vztahu k tzv. zájmovým osobám (tj. fyzickým či právnickým osobám, u kterých existuje důvodné podezření, že trestnou činností mohla získat či získala majetkový prospěch) je vypracovat komplexní majetkový profil těchto osob, neboť odhalené a zjištěné majetkové poměry těchto osob představují základ pro vydání rozhodnutí v trestním

¹⁴ Pod pojmem operativně pátrací činností lze rozumět „*ucelený systém postupů spočívajících v používání O. a podpůrných operativně pátracích prostředků, které ve smyslu tr. řádu, zák. č. 273/2008 Sb., zák. č. 555/1992 Sb. a zák. č. 13/1993 Sb., a z nich vycházejících interních aktů řízení, v tr. řízení (příp. v souvislosti s tr. řízením) používá policejní orgán převážně utajovaným způsobem*“ (ŠÁMAL, P. Operativně pátrací prostředky. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009).

¹⁵ Nulová komunikace mezi pachateli o investicích je taky důkazem (pachatelé řeší jen klienty, zprostředkovatele, funkčnost klientské zóny, velké investory, nakládání s vklady).

¹⁶ Policista, který se podílí na předstíraném převodu nemůže být v téže věci činný jako policejní orgán konající prověřování, zda byl spáchán trestný čin nebo dále vyšetřování. Viz BENEŠOVÁ, M. Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k možnosti utajit osobní identitu policisty provádějícího předstíraný převod a k použitelnosti záznamu o předstíraném převodu jako důkazu. *Sbírka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství*. 2002, č. 12.

řízení (konkrétně například pro přípravu usnesení o zajištění věci podle ustanovení § 79a odst. 1 tr. zákoníku).¹⁷

Ve vztahu k trestnému činu investičního podvodu je nutné zpracovat komplexní finanční šetření, obsahující zpracování analýz a podrobného majetkového profilu nejen vůči samotným pachatelům a společnostem, ale také vůči příbuzným a spřáteleným právníckým osobám. V této souvislosti se policejní orgán soustředí na finanční toky, v nichž lze dohledat výnos, případně náhradní hodnotu.

2.9 Domovní prohlídka, prohlídka jiných prostor a jiné zajišťovací úkony

Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor podle § 82 odst. 1 trestního řádu patří mezi standardní zajišťovací úkony, kterými policejní orgán zajišťuje v takto zvláště závažné trestné činnosti stěžejní důkazy. V případě vyšetřování investičních podvodů se policejní orgán zaměřuje zejména na zajištění dat v elektronické podobě, PC, notebooků, serverů (klientská zóna, databáze klientů, zprostředkovatelů, smlouvy, výpisy z obchodních účtů), dále na zajištění účetnictví pro potřeby znaleckého zkoumání, a na dokumentaci týkající se obchodování a investiční činnosti.

Při zajišťování hotovosti a cenností (zlato, šperky, drahé kameny, obrazy, luxusní zboží, včetně pořizovacích listin) je nutné důsledně zjišťovat původ a majitele, kteří budou uvedeni v protokolu z domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor. Smluvní dokumentace nemusí být ve společnosti vedena v listinné podobě, neboť smlouvami disponují jen klienti.

Zajišťovací úkony (s předchozím souhlasem státního zástupce) je zásadní koordinovat ideálně současně. V případě movitých věcí (vozidel) probíhá předchozí spolupráce policejního orgánu na jejich zajištění s Centrem zajištěných aktiv Ministerstva vnitra, pro odtah luxusní vozidla je třeba zajistit speciálně vybavený odtah. Pokud jde o zajištění peněžních prostředků na účtu, provádí FAU v den realizace zajišťovacích úkonů na pokyn blokaci ve spolupráci s příslušnou bankou. Blokace je velmi rychlá, řádově probíhá v minutách (15–30 min). V případě, že finančním šetřením byly zjištěny účty

¹⁷ ŠUGÁR, J. a kol. *Finanční šetření v trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015, s. 7, 180 s., Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-121-7.

v zahraničí, je nutné nejprve zajistit finanční prostředky cestou přeshraniční právní pomoci, pokud možno zkoordinovat s realizací ostatních zajišťovacích prostředků. Rovněž zajištění nemovitostí probíhá v den realizace policejním orgánem, s čímž souvisí i učinění příslušných kroků vůči katastru nemovitostí. Smyslem zajišťovacích úkonů, které by měly proběhnout ideálně v týž okamžik, je nejen zajistit veškeré majetkové hodnoty, ale především zabránit pachateli využívat potenciální zdroje finančních prostředků, a tím mu fakticky zabránit opustit Českou republiku.

Usnesení o zahájení trestního stíhání obsahuje popis jednotlivých útoků dle poškozených (vklad, výběr = suma), celkovou škodu, celkový počet poškozených vše za zkoumané období, co bylo poškozeným deklarováno a jaký byl faktický stav, popis smluvního základu, rozdělení rolí u pachatelů, precizovat subjektivní stránku u osob, které neměly přístup k účtům společnosti.

3 Vyšetřování

Proces vyšetřování plynule navazuje na úkony realizované v prověřování. **Znalci** (jak z oboru ekonomika, odvětví investice, tak z oboru II) navazují na dosud učiněné závěry, policejní orgán znalcům předává ke znaleckému zkoumání vydané/odňaté věci při realizovaných úkonech trestního řízení (například zajištěných v rámci provedených domovních prohlídek). V návaznosti na znalecké zkoumání (dodatku ke znaleckému posudku) může dojít k rozšíření trestního stíhání pro podvod za další období o další útoky, poškozené, včetně sdělení legalizaci pachatelům podvodu + případně dalším osobám.¹⁸

Probíhající výslechová činnost se zaměřuje na:

- **obviněné**, kteří nevyovídají nebo uvedou jen prohlášení (nejsou schopni obhájit obchodní systém. Uvádějí, že mají finanční prostředky klientů deponované na bankovních účtech v zahraničí, že jsou termínované a nelze s nimi bezodkladně disponovat, obhájbu funkčnosti systému opírají o obchodní účty klientů s viditelným

¹⁸ Legalizace ve vztahu k zajištěným majetkovým hodnotám, obohacení o výnos z trestné činnosti (nemovitosti, vozidla, případně hotovostní výběry).

zhodnocení a o výplaty zisku. Obvinění se zpravidla prezentují jako geniální obchodníci s mnohaletými zkušenostmi;

- **finanční zprostředkovatele**, kteří často vypovídají, obhajují se, nemají pochyby o fungování společnosti a deklarovaném způsobu zhodnocování. Nevědí, jak bylo fakticky s vklady nakládáno, věřili tomu, co jim řekl pachatel, ve vztahu ke klientům postupovali dle instrukcí pachatele, mívali též pravidelná školení a semináře, jak nabízenou investici prodat, kariéerní postup v žebříčku zprostředkovatelů;¹⁹
- **poškozené**, kteří se v počátku se necítí být poškození, nepřipoujají se k trestnímu řízení, neboť jsou jim vypláceny zisky, vklady zhodnocovány, a naopak obviňují policejní orgán, že jev důsledku zahájeného trestního řízení připravil o potenciální zisky i vklady;
- další důležité svědky, především autory software – klientské platformy, z jejich výslechů lze zjistit zásadní informace, kdo zadával a jaké parametry, co měl systém umět, jak se generovaly výpisy z účtů, nastavená administrátorská oprávnění, smlouvy atd.;
- bývalí zaměstnanci a manažeři společnosti, kteří často odcházejí ze společnosti v konfliktu, jsou ochotni vypovídat pravdivě, pokud se necítí ohroženi tr. stíháním.

3.1 Poškození

V případě vyšetřování takto zvláště závažné trestné činnosti policejní orgán spolupracuje s velkým množstvím poškozených. Pokud počet poškozených přesahuje cca 1 000 osob je vhodné postupovat dle § 44 odst. 2 tr. řádu (je na rozhodnutí policejního orgánu) a ustanovit společného zmocněnce dle § 44 odst. 2 tr. řádu, jehož prostřednictvím mohou poškození uplatňovat svá práva. Opatřením soudce prvostupňového soudu může být vybráno max. 6 zmocněnců. Poškození musí udělit plnou moc svému vybranému zmocněnci (poškození bez zplnomocněného zmocněnce poškození v hlavním líčení). Výsledky poškozených policejním orgánem mají svá specifika, postačuje vyslechnout pouze vzorek poškozených (cca 150 osob). Poškození policejnímu orgánu průběžně dodávají dokumentaci ke svým pohledávkám

¹⁹ Čím víc prodali, tím vyšší procentní odměna pro ně, sami většinou investoři a především velmi vysoké odměny, až 1/3 z celkového objemu přijatých vkladů spotřebuje síť zprostředkovatelů!

samostatně nebo později prostřednictvím společného zmocněnce, velmi náročné na administrativní zpracování.

4 Závěr

Investiční podvody představují vysoce závadové protiprávní jednání, které vyžaduje využití speciálních prostředků v přípravném řízení. Cílem postupu orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení je zajištění dostatečných důkazů, tak aby bylo možné věc efektivně směřovat k podání návrhu na potrestání.

Na policejní orgán klade vyšetřování takto závažné majetkové kriminality určité předpoklady, kdy je nutné se vypořádat s pokusy o vyvedení zajištěných majetkových hodnot ze strany obviněných. Pachatelé jsou v okamžiku zajišťování majetkových hodnot policejním orgánem pod velkým tlakem poškozených, je jim vyhrožováno útoky na osobní integritu, ale také útoky na jejich majetek. Po provedení zajišťovacích úkonů ze strany orgánů činných v trestním řízení jsou pachatelé zcela bez finančních prostředků, nejsou schopni pokrýt ani své běžné životní náklady, náklady na zajištěné nemovitosti. Není bez dalšího, že pachatelé následky svého protiprávního jednání řeší prostředky práva civilního (například podávají návrhy na zahájení insolvenčního řízení, ve kterém často přihlašují fiktivní pohledávky).

References

BENEŠOVÁ, M. Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k možnosti utajit osobní identitu policisty provádějícího předstíraný převod a k použitelnosti záznamu o předstíraném převodu jako důkazu. *Sbírka výkladových stanovisek nejvyššího státního zástupitelství*. 2002, č. 12.

Investiční podvody – strategická analýza. *Finanční a analytický úřad* [online]. Praha, 2021 [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyyurad.cz/files/investicni-podvody-strategicka-analyza.pdf>

HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

-
- HOBZA, M. Alternativní fondy aneb ke správě majetku srovnatelné s obhospodařováním. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 7–8, s. 32–39.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠUGÁR, J. a kol. *Finanční šetření v trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015, 180 s., Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-121-7.

Contact – email

svabova@pef.czu.cz

TRESTNÉ ČINY V EKONOMIKE – VYBRANÉ ASPEKTY ODHAĽOVANIA A OBJASŇOVANIA

Crimes in the Economy – Selected Aspects of Detection and Clarification

Miroslav Lisoň

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika

Adrián Vaško

Právnická fakulta, univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

V predkladanom príspevku autori interpretujú čiastkové výstupy z aplikovaného výskumu, ktorého objektom je odhaľovanie a objasňovanie trestných činov v ekonomike (kriminalita v ekonomike) a predmetom policajno-poznávacie realita (procesy odhaľovania, ch determinanty a konštrukty). Ich ambíciou je zapojiť sa do stálej vedeckej diskusie, ktorej výstupy majú zvýšiť účinnosť a efektivitu policajného konania, ktoré vykonávajú v prospech občana, spoločnosti na úseku ochrany ekonomiky.

Keywords in original language

Kriminalita v ekonomike; trestné činy v ekonomike; odhaľovanie a objasňovanie; faktory odhaľovania a objasňovania.

Abstract

In the presented contribution, the authors interpret partial outputs from applied research, the object of which is the detection and clarification of criminal acts in the economy (crime in the economy) and the subject of the police-recognition reality (detection processes, determinants and constructs). Their ambition is to participate in a permanent scientific debate, the outputs of which are intended to increase the effectiveness and

efficiency of the police action they carry out for the benefit of citizens and society in the area of economic protection.

Keywords

Crime in the Economy; Crimes in the Economy; Detection and Clarification; Factors of Detection and Clarification.

1 Úvod

Každá spoločnosť si so sebou prináša okrem pozitívnych javov a činností i rad negatívnych vplyvov a rizikových faktorov. Denne občania v Slovenskej republike sú informovaní o registrovaných kriminálnych aktivitách, prebiehajúcich živelných pohromách, priemyselných haváriách, sociálnych, politických, náboženských či etnických konfliktoch. Paralelne s tým sú konfrontovaní aj ďalšími druhmi ohrození, ktoré vyplývajú predovšetkým z používania nových technológií, biotechnológií, genetického inžinierstva a z nich plynúcich zdravotníckych, sociálnych, environmentálnych a iných negatívnych dôsledkov. Komplex opatrení realizovaný proti týmto nebezpečenstvám sa sumárne označuje ako „ochrana obyvateľstva“, ktorá spadá aj pod exekutívne kompetencie právneho štátu v rámci starostlivosti o svojich občanov. Je tomu tak preto, lebo vo svojej podstate ochrana obyvateľstva predstavuje intencionálne konanie pri dosahovaní stanovených hodnôt bezpečnosti. Kvantitatívny a kvalitatívny rozmer týchto hodnôt určuje úroveň harmonizácie koexistencie princípov a faktorov uplatňovaných a pôsobiacich pri ich dosahovaní.¹

V právnom štáte je presadzovaná zásada, že bez adekvátneho efektívneho riešenia bezpečností nie je možná reálna ekonomická prosperita a kultúrny rozvoj občanov, zvyšovanie a skvalitňovanie ich životného štandardu, rozvoj slobodných aktivít vo všetkých spoločenských odvetviach i v sfére ochrany ľudskej dôstojnosti. Bezpečnosť v integrálnom zmysle znamená súhrn opatrení pre zachovanie, ochranu a udržateľný rozvoj všetkých základných chránených záujmov, ktoré tvoria život, zdravie ľudí, majetok a verejné blaho,

¹ PRUSÁK, J. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001, 166 s.

životné prostredie, technológie a infraštruktúry uľahčujúce život človeka.² To potvrdzuje, že pri identifikácii objektu, ktorý má byť chránený je vhodné pristupovať systémovo (otvorený systém). Osobitne rešpektovať jeho funkcie, ktoré majú byť chránené. Zjednodušene povedané vymedziť pomocou čoho sa realizujú a čo je teda predmetom ochrany. Následne je nevyhnutné predikciou vymedziť riziká a zistiť eventuálne ohrozenia daného objektu (pravdepodobnosť výskytu rizík a ich dôsledky). Nadväzujúc na zistenú úroveň rizík je dôležité prijať adekvátne opatrenia a použiť primerané prostriedky pre prevenciu alebo zníženie možných alebo už pôsobiacich rizík.

Niet sporu v tom, že výstupy z kontroly kriminality (súhrn páchaných a spáchaných trestných činov) predstavujú významný determinant bezpečnosti. Osobitne v týchto intenciách sa to týka dosahovaných výstupov z odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike.

V syntéze, tieto skutočnosti nás motivovali k poznávaniu, hodnoteniu, vysvetľovaniu v určitom slova zmysle aj projektovaniu faktorov, ktoré osobitne determinujú procesy odhaľovania trestných činov v ekonomike. Za účelom zistenia týchto faktorov sme spolupracovali s odborníkmi policajnej praxe. Technikou dotazníka sme oslovili 90 príslušníkov PZ, ktorí v školskom roku 2018/2019 externe študovali v 1. a 2. ročníku Mgr. štúdia (v študijnom odbore 8.3.1 Ochrana osôb a majetku)³, vykonali riadené rozhovory s príslušníkmi polície (10 – vyšetrovatelia KR PZ KE, KR PZ PO), ktorí sú vecne príslušní plniť úlohy na úseku odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike, preštudovali 143 vyšetrovacích spisov (úspešne ukončené návrhmi na obžalobu) a takto získané poznanie sme konfrontovali s poznaním, ktoré sme získali osobným pozorovaním činnosti príslušníkov polície v praxi. Z hľadiska metodiky pri tejto činnosti sme našu výskumnú pozornosť orientovali na dva objekty:

- Faktory, ktoré ovplyvňujú páchanie trestných činov v ekonomike,
- Faktory, ktoré osobitne determinujú odhaľovanie trestných činov.

2 PAWERA, R. Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy. In: ŠIMOVIČEK, I. a kol. *Policajná veda*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 1997, s. 121–139: „Bezpečnostnú činnosť je možné chápať ako aktivity, ktorých cieľom je zaisťovanie ochrany pred nebezpečenstvami najrôznejšieho druhu (obrozyujúcimi napríklad život, zdravie a majetok občanov, životné prostredie, ľudské práva, celistvosť a integritu štátu a pod.).“

3 Respondenti vyjadrili svoj názor na úroveň vplyvu objektívne a subjektívne pôsobiacich faktorov v procesoch odhaľovania trestných činov v ekonomike v škále – významne, menej významne, nevýznamne – ovplyvňujú, resp. neovplyvňujú).

Zastávame názor, že tento prístup má svoju logiku, pretože odhaľovanie trestných činov je špecifické poznávanie, ktoré je realizované za účelom identifikovania trestných činov (znakov skutkovej podstaty trestných činov). V tomto kontexte vo všeobecnosti je možné uviesť, že podobne, ako je to pri vedeckom poznaní aj štruktúru procesov odhaľovania tvoria tri navzájom neoddeliteľné komponenty:

- objekt poznania (určený v obsahu delegovanej úlohy – trestný čin v ekonomike),
- subjekt poznávania (kompetentný orgán štátnej správy – príslušníci služby kriminálnej polície, orgány činné v trestnom konaní),
- interakcia medzi objektom a subjektom poznania (účelový a cieľavedomý proces poznania).

2 Odhaľovanie trestných činov

Obsah postupu pri explanácii a projektovaní procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov vyplýva z relatívne samostatného ontologického a gnozeologického charakteru týchto (účelovo) účelovo realizovaných policajných činností. Z praxe je zrejmé, že policajno-bezpečnostné orgány tieto špecifické druhy poznania cieľavedome a systémovo orientujú najmä na znaky skutkovej podstaty trestného činu (objekty poznania). Takýmto postupom dosahujú zvýšenú úroveň modifikácie organizácie a riadenia pri realizácii týchto procesov a dosahovaní vytýčeného cieľa. Tým potvrdzujú platnosť dialektiky medzi poznávaným objektom a svojou činnosťou (napríklad – poznať nepoznané). Je tomu tak preto, lebo pri týchto formách poznávania prvé vyžaduje druhé, pričom určujúci činiteľ je vždy realizátor (modifikátor – príslušník polície). Osobitne sa to prejavuje pri vymedzovaní účelu a stanovovaní cieľa, ktoré predestinujú voľbu prístupu pri poznávaní trestných činov, ktoré sú zo zákona povinní plniť príslušníci polície.⁴ Tí o objekte poznania (trestnom čine) majú určité penzum vedomostí, ktorého dispozičný rozsah je predovšetkým determinovaný profesionálnou orientáciou (v trestnom práve, kriminalistike, policajných vedách...), schopnosťou účelovo aplikovať teoretické poznanie, svoje alebo iné praktické skúseností a pod.

⁴ Prístup sa od metódy odlišuje tým, že je všeobecnejší, menej presný, obsahuje najvšeobecnejšie princípy a nemusí sa viazať iba na jednu metódu.

V týchto intenciách, termínom odhaľovanie trestných činov označujeme procesúálnu činnosť, ktorú kompetentné orgány štátnej správy realizujú za účelom identifikácie doteraz nepoznaných znakov ich skutkovej podstaty a iných relevantných okolností, ktoré budú predmetom dokazovania.⁵

(zistiť – kto? – subjekt, obeť, svedkovia; čo? – skutkové okolnosti).

V podstate účelom realizácie procesov odhaľovania je príprava podkladov pre právnu kvalifikáciu presne vymedzenej epizódy kriminálneho správania a konania konkrétneho subjektu (osobitne právne zodpovedného).

Termínom objasňovanie označujeme proces, ktorého štruktúru tvorí systém prvkov, ktorých spoločnou vlastnosťou je aktívna (intencionálna) činnosť smerujúca k zisteniu neznámych informácií, ktoré je možné využiť pri určovaní vzťahu identifikovaného subjektu k odhalenému trestnému činu.

(prečo? – účel, motivácia; čo? – cieľ; kde?; kedy? a iné).

Z analogického výkladu týchto kategórií je zrejmé, že odhaľovanie a objasňovanie trestných činov je jednou z úloh, ktorú sú povinní plniť príslušníci polície a iné orgány štátnej správy, ak im to zákon ukladá. Príslušníci polície (subjekt poznávania) účelovou realizáciou procesov odhaľovania a objasňovania predovšetkým ovplyvňujú fungovanie základných prvkov spoločenskej štruktúry. Ich pôsobenie na tieto prvky je vhodné vnímať, ako uspokojovanie potrieb bezpečnosti v konkrétnych spoločenských podmienkach. Je tomu tak preto, lebo pri realizácii týchto procesov plnia celý rad samostatných, avšak vzájomne zladených, logicky na seba nadväzujúcich a doplňujúcich úloh. Podstatu týchto úloh určuje definovaná (vymedzená) potreba, účel, cieľ a delegované možnosti súvisiace s využívaním kompetencií (právo-moc, zodpovednosť) pri tomto systémovom poznávaní.

3 Trestné činy v ekonomike – objekty odhaľovania

Na základe výsledkov rešerše konštatujeme, že v súčasnej dobe v spoločnosti, predovšetkým vo vedeckých kruhoch, je registrovaný oprávnený záujem o kriminalitu páchanú v ekonomike. Táto skutočnosť môže evokovať k vysloveniu záveru, že táto kategória kriminality je nová, typická

⁵ HULLOVÁ, M. a kol. *General Crime*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2015, s. 48.

pre 20. resp. 21. storočie. Podľa nášho názoru, vyvolanie tohoto dojmu je determinované predovšetkým viditeľnou závislosťou pozorovaných prejavov tejto skupiny trestnej činnosti s novovekou technológiou, ktorá je využívaná vo výrobnom procese, organizáciou hospodárskej činnosti a najmä registrovanou závažnosťou (rizikami a hrozbami), ktorú pre spoločnosť predstavujú trestné činy v ekonomike.

V daných súvislostiach, si dovoľujeme uviesť, že každú spoločensko-ekonomickú formáciu ohrozuje trestná činnosť, ktorá je pre tú, ktorú formáciu typická. Osobitne sa to týka trestnej činnosti v ekonomike. Táto trestná činnosť je signálom (symptómom, indikátorom), že existuje spoločenský nesúlad vo vzťahoch medzi výrobnými silami a prostriedkami a pod. Ak to zjednodušíme, jej prejavy je možné označiť aj ako determinant spoločenského vývoja.⁶

Oproti Sutherlandovej predstave o „definovanom“ páchatelovi (páchatelovi z radov „bielych golierov“), vzhľadom k registrovanému procesu vývoja výrobných vzťahov zodpovedajúcich danému stupňu rozvoja výrobných síl a prostriedkov v spoločnosti, klesá podiel páchatelov z radov „horných desaťtisíc“. Nielen u nás, ale aj v zahraničí (analýza registrovaných páchaných a spáchaných trestných činov) je možné vysloviť záver, že vzrastá podiel páchatelov zo strednej a spodnej sociálnej vrstvy obyvateľstva.⁷ Táto realita je jedným z dôvodov prečo v súčasnej dobe kriminológovia (aj policajná prax) pri charakterizovaní tohoto druhu kriminality používajú klasifikačné kritériá, ktoré vymedzujú identitu typických znakov spôsobov páchania trestných činov, ktoré tvoria jej štruktúru. Pri charakterizovaní kriminality v ekonomike

⁶ Oprávnenosť tejto konštatácie je možné objektivizovať nachádzaním odpovedí na otázky: „Ktoré faktory determinujú spoločenský vývoj?“, resp. „Ktoré faktory ovplyvnili zánik a transformáciu spoločensko-ekonomických formácií (otrokárskej, feudálnej, kapitalistickej, socialistickej, neo-kapitalistickej?“ a pod. Pri systémovom hľadaní odpovedí na tieto otázky sme dospeli k záveru, že medzi týmito faktormi majú zaujímavú pozíciu a rolu javy spájané s kriminalitou v ekonomike. K uvedenému odporúčame preštudovať prácu Gilberta Geisa *The Trajectory of White-Collar Crime Following the Great Economic Meltdown*. In: *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2013, č. 30, s. 70–82: „... v ktorej prezentuje poznanie z výskumu kriminálnej činnosti týkajúce sa príčin i následkov kolapsu ekonomiky v roku 2008. Diskutuje sa o absencii závažných trestných stíhaní, nových právnych predpisov určených na prevenciu podobných debaklov a prípadových štúdiách po rozpade, aby sa objasnila kultúra a obchodné praktiky veľkých spoločností, na ktoré sa odpovedalo...“

⁷ Pre potreby výskumu kriminálne štatistiky nám poskytli príslušníci Prezídia PZ, Úradu Medzinárodnej policajnej spolupráce – policajní pridelenci (RF, PR, MR, Ukrajina...), ktorí ich následne komentovali.

(economic crime, wirtschaftskriminalität, экономическое преступление, przestępczość gospodarcza, gazdasági bűnözés, економічна злочинність – ekonomichna zločynnistʹ,) najfrekventovanejšie ide o tieto znaky:

- poškodenie alebo ohrozenie nadindividuálnych záujmov vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému a to zneužitím dôvery, ktorá vytvára predpoklady k jeho funkcionalite,⁸
- právnou normou vymedzený vzťah medzi poškodeným a subjektom trestného činu.⁹

K nami použíwanej terminológii „kriminalita v ekonomike“ si dovoľujeme uviesť, že teória a prax v Slovenskej republike pred rokom 1989 uvedený jav v ekonomike charakterizovali ako kategóriu kriminality s prívlastkom „hospodárska“ (trestná činnosť ohrozujúca a poškodzujúca centrálné plánované národné hospodárstvo). Po revolučných zmenách, predovšetkým reagujúc na zmenu spoločensko-ekonomickej formácie, bola táto mimoprávna kategória odborníkmi z policajnej praxe premenovaná na „ekonomickú“ (synonymum hospodárska kriminalita).¹⁰ V konečnom dôsledku to znamená, že terminológia status quo ante sa nezmenila. Okrem uvedeného, tento status quo negatívne pôsobí pri prijímaní a realizovaní opatrení súvisiacich s participáciou konkrétnych subjektov pri zabezpečovaní ochrany ekonomiky pred trestnou činnosťou.

Pri verifikácii uvedeného uvádzame poznanie z aplikovaného výskumu. To potvrdzuje, že v súčasnej dobe (v Slovenskej republike) základným kritériom, ktoré používa Policajný zbor pri klasifikácii ekonomickej kriminality

⁸ GORNIOK, O. *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, s. 57–58.

⁹ LISON, M. *Odhaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2001, s. 23.

¹⁰ Predsedníctvo Slovenskej národnej rady sa 25. 1. 1991 uznieslo na zákonomnom opatrení č. 57, ktorým sa z Verejnej bezpečnosti ako zložky Zboru národnej bezpečnosti na území Slovenskej republiky zriadil Policajný zbor Slovenskej republiky. Zaniklo pomenovanie Verejná bezpečnosť, resp. Zbor národnej bezpečnosti, používané v období vlády Komunistickej strany Československa, ako aj pomenovanie príslušník Zboru národnej bezpečnosti, a do praxe sa opäť zaviedla prvorepubliková terminológia polícia a policajt. V rámci Policajného zboru vznikla služba kriminálnej polície, služba poriadkovej polície, služba dopravnej polície a služba ochrany objektov. Osobitnými službami Policajného zboru sa stala služba ochrany ekonomických záujmov a služba ochrany ústavných činiteľov. Samostatnou organizačnou súčasťou Policajného zboru boli aj naďalej úrady vyšetrovania. Úlohy, organizáciu a riadenie Policajného zboru Slovenskej republiky stanovil Zákon SNR č. 204/1991 Zb. o Policajnom zbore Slovenskej republiky z 29. 4. 1991.

(podľa nášho názoru nepresne používaný termín v praxi) sú konkrétne skutkové podstaty trestného činu (podvod, sprenevera, krádež, a iné).¹¹ Tento prístup nezodpovedá skutočným potrebám. V tejto súvislosti základným argumentom, ktorým je možné zdôvodniť nesúhlas s touto klasifikáciou sú spôsoby páchania týchto trestných činov. Bez ohľadu na úplnosť, tieto konania páchatelia dynamicky vyvíjajú, menia, prispôsobujú podmienkam a okolnostiam, v ktorých sú realizované ekonomické aktivity. Spoločnosť a v jej štruktúre príslušníci polície na uvedenú realitu sú povinní reagovať adekvátnou obranou ekonomiky. Jej účinnosť a efekty sú determinované poznaním, ktorého relevantnosť vo vzťahu k účelovej identifikácii znakov skutkových podstat páchaných a spáchaných trestných činov (odhaľovaníu a objasňovaníu) je podmienená prístupom k informáciám, možnosťami ich spracovania, zdieľania a celým radom ďalších faktorov. Osobitne, kriminálna relevancia sa odráža predovšetkým v samotnom skutku, v ktorom sa vidí alebo predpokladá určitý trestný čin. Vyčerpávajúce možnosti poznania skutočného stavu vecí v procese naplňovania tohto účelu tvorí základný predpoklad úspešnosti pri plnení úloh na úseku kontroly kriminality. Neúplné alebo určitým spôsobom skreslené poznanie v danej súvislosti vedie k nežiaducim až závažným spoločenským dôsledkom, pretože na jednej strane môže ostať neodhalený či neobjasnený trestný čin, na druhej strane môže dôjsť k odsúdeniu nevinného človeka. V týchto súvislostiach je možné poukázať na potrebu dispozícií možností prelomenia štátneho, obchodného, bankového, daňového utajenia, koordinácie a pod.¹²

¹¹ Prezídium PZ Evidenčno-štatistické systém kriminality.

¹² Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.podnikajte.sk/obchodne-pravo/ochrana-obchodneho-tajomstva-1-1-2018>: „*Novela Obchodného zákonníka č. 264/2017 Z. z. zavádza nové pojmy ako majiteľ obchodného tajomstva (doteraz podnikateľ), rušiteľ obchodného tajomstva. Spresňuje, čo sa považuje za porušenie obchodného tajomstva a čo naopak nie. Zavádzajú sa aj ďalšie právne možnosti, ktorými môže podnikateľ chrániť svoje obchodné tajomstvo.*“
Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách v znení neskorších predpisov. Reguluje oblasť bankového tajomstva a špeciálne oblasť nakladania s osobnými údajmi. Predmetom bankového tajomstva sú všetky informácie a doklady o záležitostiach týkajúcich sa klienta banky alebo klienta pobočky zahraničnej banky, ktoré nie sú verejne prístupné, najmä informácie o obchodoch, stavoch na účtoch a stavoch na vkladoch.
Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov: „*Daňovým tajomstvom je informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získava pri správe daní. Za daňové tajomstvo sa nepovažuje informácia, ktorá bola alebo je verejne prístupná, a informácia o tom, či prebieha alebo prebiehala daňová kontrola alebo daňové exekučné konanie.*“

Ďalší proti argument vychádza taktiež z empirie. Policajná prax potvrdzuje, že tento systém klasifikácie na požadovanej úrovni neumožňuje strategicky, systematicky, cieľavedome vykonať legislatívne, organizačno-riadiace a metodicko-taktické opatrenia (doterajšia vecná príslušnosť, špecializácia a iné) na úseku kontroly tejto špecifickej skupiny kriminality a participácii pri ochrane ekonomiky. Je tomu tak preto, lebo ekonomika je oblasť spoločenskej života, ktorá je zameraná na hospodársku činnosť, ktorej cieľom je výroba, výmena, rozdeľovanie a spotreba materiálnych a nemateriálnych statkov (uspokojovať ľudské potreby).

V kontexte s uvedeným je vhodné uviesť, že nové štruktúry ekonomických vzťahov v Slovenskej republike sú ohrozované a poškodzované aj novými formami trestnej činnosti v odvetviach ekonomiky. Reagujúc na túto situáciu odborníci charakterizujú kategóriu trestných činov finančnej kriminality (úmyselná protiprávna činnosť proti majetku páchaná v súvislosti s finančne investičným podnikaním a proti nemu), ktorých existencia nebola do roku 1989 u nás registrovaná.¹³

Rešpektujúc uvedené, je možné vyjadriť súhlas s názormi odborníkov, ktorí „finančnú kriminalitu“ vymedzujú, ako trestnú činnosť smerujúcu proti fungovania bankového systému, kapitálového trhu a finančných inštitúcií, ktoré majú v rámci trhového hospodárstva mimoriadne významnú úlohu, lebo do značnej miery určujú dynamiku hospodárskeho vývoja.¹⁴ To potvrdzuje, že páchaním trestných činov finančnej kriminality sú ohrozené, resp. poškodené špecifické oblasti hospodárstva – ekonomiky. Štruktúru finančnej kriminality tvoria predovšetkým trestné činy, ktoré sú spájané s finančnými investíciami. Okrem uvedeného je potrebné súhlasiť aj s odporúčaním,

¹³ PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001: „Do skupiny finančnej kriminality začleňujú odborníci trestné činy: podvody (šekové podvody, podvody s kreditnými kartami, hypotekárne podvody, lekárske podvody, podnikové podvody, podvody s cennými papiermi (vrátane obchodovania s využitím dôverných informácií), bankové podvody, poisťovacie podvody, manipulácia s trhom, podvody s platbami (v mieste predaja), podvody v oblasti zdravotnej starostlivosti.); krádeže; podvody alebo triky dôvery; daňové úniky; úplatok; poburovanie; sprenevera; krádež identity; prania špinavých peňazí; a falšovanie a falšovanie vrátane výroby falšovaných peňazí a spotrebného tovaru. Finančné trestné činy môžu zahŕňať ďalšie trestné činy, ako je počítačová kriminalita a týranie starších, dokonca aj násilné trestné činy (ako lípež, ozbrojené lípeže alebo vraždy. Finančné trestné činy môžu páchať jednotlivci, spoločnosti alebo skupiny organizované zločinu. Medzi obeťami môžu byť jednotlivci, spoločnosti, vlády a celé ekonomiky...“.

¹⁴ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., SOKOLÁR, A., ŠTENGLOVÁ, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 776.

ktorým pragmaticky do tejto podskupiny kriminality priradujú aj tú časť reálnych investícií, s ktorými je obchodované na organizovaných trhoch, ktoré taktiež tvoria bázický prostriedok pre finančné deriváty. Týka sa to predovšetkým drahých kovov a výrobkov z nich. Podobne to platí aj o problematike „legalizácie príjmov z trestnej činnosti“, ktorá neoddeliteľne súvisí s finančnými investíciami.¹⁵

My, na základe syntézy poznania z aplikovaného výskumu, odbornej verejnosti odporúčame, aby pri skúmaní, hodnotení a vysvetľovaní protispoločenských javov v ekonomike akceptovali kategórie – kriminalita v ekonomike, ekonomická kriminalita a finančná kriminalita. Je tomu tak preto, lebo tieto javy existujú (ontológia) a je ich možné poznávať (gnozeológia) a preto rešpektujúc metodológiu konkrétnej vednej disciplíny charakterizovať. Akceptácia týchto kategórií je evidentná pri zabezpečovaní ochrany trhového hospodárskeho systému.¹⁶

„Kriminalita v ekonomike je páchaná v rámci celého hospodárskeho systému. Ekonomická kriminalita a finančná kriminalita sú jej zložky, ktoré svojím prejavom ohrozujú alebo poškodzujú hospodársky poriadok v procesoch realizácie konkrétnych odvetví trhovej ekonomiky.

Trestné činy, ktoré sú začlenené do economickej (hospodárskej) kriminality svojím prejavom poškodzujú alebo ohrozujú odvetvia spotrebného tovaru a služieb, trh práce a iných reálnych investícií.¹⁷

Trestná činnosť páchaná v ekonomike svojou podstatou, prejavmi sa výrazne odlišuje od iných druhov kriminality. Túto skutočnosť sú povinní akceptovať príslušníci polície, ktorí plnia úlohy na úseku jej odhaľovania a objasňovania. Je tomu tak preto, lebo podstatu a prejav trestných činov v ekonomike determinuje celý rad faktorov, ktoré paralelne ovplyvňujú (priamo,

15 KYLAR, M. Předmět finanční kriminality. *Kriminalistika*. 1997, roč. XXX, č. 4, s. 302–310.

16 V niektorých zahraničných periodikách sme zaregistrovali používanie termínu kriminalita v odvetviach ekonomiky (przestępczość w sektorach gospodarki).

17 LIŠOŇ, M., FURMAN, L. a kol. *Kriminalita páchaná v ekonomike. 1. časť*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 1998, s. 41: „Kriminalita v ekonomike predstavuje súhrn trestných činov, pri ktorých páchatel a poškodený sú v právnom vzťahu založenom na obchodnom, občianskom, pracovnom a inom práve, pričom v ich konaní zneužitím dôvery, ktorá je predpokladom pre fungovanie riadneho chodu ekonomiky, dochádza k porušovaniu ekonomických vzťahov (výrobných vzťahov zodpovedajúcich danému stupňu rozvoja výrobných síl spoločnosti) upravených všeobecne záväznými právnymi predpismi a k neoprávnenému zabezpečeniu prospechu pre páchatela alebo iný subjekt.“

respektíve sprostredkované) voľbu postupov (opatrení) pri odhaľovaní a objasňovaní trestných činov v ekonomike. Pri nachádzaní riešení, dosahovaní vyššej úrovne odhaľovania trestných činov v ekonomike je potrebné analyzovať objektívne a subjektívne faktory, ktoré determinujú túto činnosť a postupovať v súlade s prijatou stratégiou.

4 Osobitné faktory odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike

4.1 Faktory súvisiace s uplatnením príkazovej koordinácie pri stanovení spôsobenej škody – následku trestného činu

Odhaľovaním trestných činov v ekonomike sú plnené informačné, sociálne, právne, výchovné, preventívno-represívne, bezpečnostné, policajné, spravodajské, operatívne a v neposlednom rade procesné funkcie. V daných súvislostiach formy tohto špecifického poznania je možné posudzovať, ako:

- saturáciu potrieb (spoločenských, občianskych, policajných, operatívnych, procesných, praktických, teoretických, základných, aplikačných),
- špecifický podsystem činností (má svoju osobitú genézu, prvky, vnútorné vzťahy medzi prvkami, vzťahy prvkov k okoliu, je model...),
- svojou podstatou riešenie problému (definovanie otázok, východísk, cieľov, postupov, výstupov, hodnotení...),
- selekciu nových informácií a vytváranie informačných sietí (zdroje, zber, uchovanie, triedenie, interpretácia – vo vzťahu k využitiu),
- adekvátnu aplikáciu právom regulovaných postupov (na základe už skôr spracovaných informácií),
- špecifický prejav aktivít, ktoré vykonávajú kompetentné orgány štátnej správy (ich obsah a štruktúru tvoria opatrenia a úkony),
- prejav účelovo a cieľavedome aplikovaných aktivít (pri realizácii sa plnia konkrétne úlohy),
- riadené aktivity (intencionálna činnosť, na jej aplikáciu sú vytvárané podmienky uľahčujúce sebarealizáciu jej subjektov) a pod.

K uvedeným tézám je vhodné dodať, že základný predpoklad úspechu ich realizácie určuje úroveň koordinácie. Jej význam teoreticky možno zdôvodniť využitím analytickej a funkcionalistickej (konštruktivistickej) charakteristiky

ich realizačného systému. Následne v praxi takto spracované teoretické poznanie je možné využiť pri skúmaní koordinačných vzťahov, hodnotení ich prínosov a projektovaní procesov odhaľovania trestných činov v ekonomike. Pri verifikácii uvedeného uvádzame, že materiálny znak páchaných a spáchaných trestných činov v ekonomike predstavuje následok – spôsobená škoda¹⁸, ktorej hodnotu zákonom stanoveným spôsobom (v rámci koordinácie s príslušníkmi policajno-bezpečnostnými orgánmi) vyčíslujú kompetentné mimorezortné orgány¹⁹. Napríklad v podmienkach Slovenskej republiky sú oprávnení vyčísliť škodu spôsobenú páchaným, resp. spáchaným trestným činom v ekonomike:

- orgány kontroly – Zákon č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov,
- správcovia kapitol – Ministerstvo financií – Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- orgány verejnej správy – Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- správne orgány – Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov,
- zamestnanci ústredia Sociálnej poisťovne – Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov,
- štatutárni audítori – Zákon č. 423/2015 Z. z. o štatutárnom audite a o zmene a doplnení Zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov,
- správcovia dane (daňový úrad, colný úrad a obec), osoby zúčastnené na správe daní – Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Príslušníci finančnej správy – Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- pracovníci – poisťovní, zaistovní, pobočiek zahraničných poisťovní a pobočiek zahraničných zaistovní – Zákon č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

¹⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v znení neskorších predpisov, ustanovenie § 124.

¹⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ustanovenie § 126.

- pracovníci organizačných zložiek zriadených bankovou radou NBS Zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov,
- volení a vymenovaní funkcionári orgánov verejnej moci, zamestnanci orgánov štátnej správy, zástupcovia územnej samosprávy, zástupcovia sociálnych partnerov a významní odborníci z teórie a praxe – Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov. Napríklad Platobná agentúra – zákon č. 543/2007 Z. z. o pôsobnosti orgánov štátnej správy pri poskytovaní podpory v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka v znení neskorších predpisov,
- orgán zabezpečujúci ochranu finančných záujmov – Zákon č. 528/2008 Z. z. o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskeho spoločenstva v znení neskorších predpisov, zákon č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- znalci (Slovenská komora znalcov) – Zoznam znalcov podľa odborov a odvetví – Ekonómia a manažment – 090000; Účtovníctvo a daňovníctvo – 090100; Financie – 090400; Priemyselné vlastníctvo – 260000; Odhad hodnoty stavebných prác – 371000; Oceňovanie a hodnotenie podnikov – 510101 a iní – Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Význam tohto prístupu je spájaný s predpokladanými zárukami – objektivitou, odbornosťou, v neposlednom rade so zabezpečením ochrany ľudských práv a slobôd a zabezpečením neodvratnosti trestného postihu pod. Túto skutočnosť sú povinní rešpektovať všetci – príslušníci polície (realizátori odhaľovania) a iné kompetentné kontrolné orgány pri uplatňovaní koordinácie (ďalej „kompetentné subjekty“).

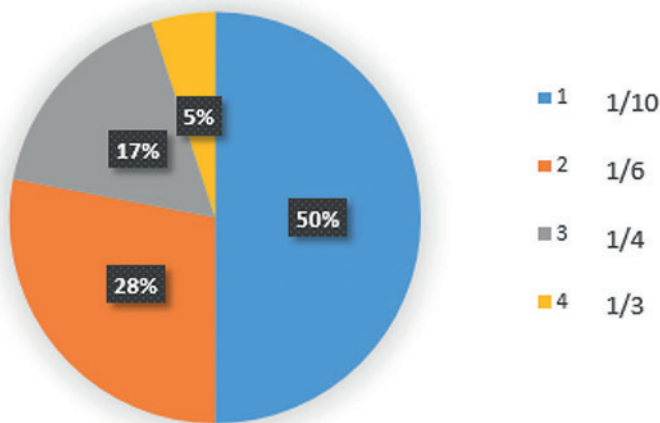
4.2 Faktory ovplyvňujúce úroveň latencie trestných činov v ekonomike

Analýzu príčin páchania a dynamiky kriminality v plnom rozsahu je možné aplikovať aj na kriminalitu v ekonomike, pričom jej výsledky sú jedným

zo základných predpokladov aplikácie účinných preventívnych aktivít. V Slovenskej republike takáto dôsledná analýza, žiaľ, doposiaľ chýba. Pri realizácii riadeného rozhovoru s odborníkmi praxe respondenti zhodne konštatovali, že príčiny a podmienky (faktory) vzniku, existencie a rozvoja kriminality v ekonomike vyplývajú z nedostatočnej ochrany a neefektívnej kontroly ekonomických vzťahov a to tak na medzinárodnej, ako aj vnútroštátnej úrovni. V konečnom dôsledku, to významne determinuje úroveň latencie tohto druhu kriminality.

Kriminalita páchaná v ekonomike vykazuje vysokú mieru latencie, ktorá je podmienená predovšetkým pomerne výraznou dynamikou vývoja, prejavujúceho sa v stálom výskyte nových foriem spôsoboch páchania trestnej činnosti. Napríklad oslovení respondenti (90) v dotazníku uviedli odhad latencie:

- 45 – respondentov (50 %) – na jeden odhalený trestný čin predpokladajú existenciu 10 neodhalených (pomer 1:10),
- 25 – respondentov (28 %) – na jeden odhalený trestný čin predpokladajú existenciu 6 neodhalených (pomer 1:6),
- 15 – respondentov (17 %) – na jeden odhalený trestný čin predpokladajú 4 neodhalené (pomer 1:4),
- 5 – respondentov (5 %) – na jeden odhalený trestný čin predpokladajú existenciu 3 neodhalené (pomer 1:3).

Podobné predpoklady prezentujú aj iní odborníci. Napríklad „*Pri ekonomickej kriminalite sa predpokladá, že latencia bude päťkrát prevyšovať registrovanú trestnú kriminalitu.*“²⁰

„*Vzhladom na spoločenskú závažnosť trestnej činnosti páchanej v ekonomike, ktorá pramení z jej vysokej latencie, veľkých finančných škôd a nových rafinovaných foriem je dôležité nájsť účinné spôsoby jej kontroly.*“²¹

V súlade s ich názormi, medzi faktory, ktoré ovplyvňujú páchanie trestných činov v ekonomike v oblasti medzinárodných vzťahov dominantné postavenie majú faktory vyplývajúce z internacionalizácie problémov v oblasti politickej, ekonomickej, sociálnej, bezpečnostnej, ideologickej, náboženskej a v neposlednom rade kultúrnej. My zastávame stanovisko, že ich prezentácia má racionálny základ, pretože internacionalizácia na jednej strane je spájaná s presadzovaním slobody a demokracie, moderných dopravných, informačných a komunikačných prostriedkov, ktoré stále viac zblížujú občanov jednotlivých krajín. Na druhej strane so vznikom celého radu spoločenských problémov, vrátane internacionalizácie kriminality. Osobitne vo vzťahu k páchaniu trestných činov v ekonomike poukázali na:

- existujúce a prehlbujúce sa napätie medzi SR a štátmi s vyspelou ekonomikou (prehlbujúca sa závislosť našej ekonomiky),
- hrozby vzniku medzinárodnej hospodárskej krízy (ekonomické, politické, sociálne a iné faktory),
- vplyvy globalizácie a jej dopady na všetky oblasti spoločenského života,
- aktivity kriminálnych skupín v ekonomike na medzinárodnej úrovni,
- rozdielne prístupy v jednotlivých štátoch k právnemu definovaniu tohoto druhu kriminality, predovšetkým z pohľadu trestnej zodpovednosti,
- rozdielne prístupy v jednotlivých štátoch pri zabezpečovaní úloh na úseku kontroly tohoto druhu kriminality,
- liberalizáciu, demokraciu, možnosť realizovať aktivity v trhovej ekonomike (medzinárodný charakter aktivít),

²⁰ BARČÍKOVÁ, A. Latentná kriminalita ako súčasť reálnej kriminality. In: *Krízový manažment*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, 2001, č. 1.

²¹ ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 59–69. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5264>

- „liberálny“ (benevolentný) prístup medzinárodného spoločenstva k fenoménu tohto druhu kriminality, absenciu koordinácie pri zabezpečení jej kontroly,
- možností vyplývajúce z využívania personálnych, technologických a technických vymožeností pri páchaní trestnej činnosti,
- kultúrne a náboženské faktory (krízu hodnôt),
- málo výraznú odlišnosť medzi operáciami nelegálnej a legálnej ekonomiky (upperworld a underworld).

Podľa názoru odborníkov, Slovenská republika z hľadiska kriminality v ekonomike môže sa stať jednou zo spojených nádob v systéme európskych krajín. Túto situáciu v konečnom dôsledku negatívne ovplyvňujú kriminogénne faktory, ktoré vytvárajú podmienky pre páchanie tejto kriminality. V tomto smere je potrebné vysloviť súhlas so stále platnými tvrdeniami B. Ridera, ktorý konštatoval, že „[v]äčšina kriminálnych aktivít má ekonomický motív, pričom organizovaný zločin nie je to isté ako ekonomická kriminalita, ale aktivity organizovanebo zločinné v oblasti ekonomiky sú len logickým dôsledkom jeho charakteru a cieľov, ktorým je dosahovanie zisku. Organizovaný zločin smeruje do oblasti ekonomickej kriminality pre možnosť vysokých ziskov spojenú s relatívne malým rizikom.“²²

Podobný názor prezentoval aj J. Musil, ktorý zastáva názor: „Formy organizovanej kriminality sa stále viac prispôbujú podmienkam tržného hospodárstva. Organizovaná kriminalita vykazuje vysokú mieru adaptability na vonkajšie podmienky a dokáže sa dobre integrovať do hospodárskeho mechanizmu. V skorších rokoch sa organizovaný zločin uplatňoval predovšetkým na tzv. čiernom trhu – obchodoval s „páchnucimi“ komoditami, ako sú drogy, falšované peniaze, prostitúcia, zakázané zbrane a pod., alebo s tovarom ilegálneho pôvodu (ukradnuté motorové vozidlá a pod.). V posledných rokoch je sortiment tovaru a služieb, ktorý poskytujú zločinecké organizácie, stále širší – zahŕňa napr. obchod s nehnuteľnosťami, likvidáciou odpadov, hotelové služby, zmenárenstvo, dovoz technológií, produkciu softwaru atď. Zločinecké organizácie sa často angažujú vo viacerých odboroch, okrem ilegálnych aktivít prevádzkujú i „počestné“ obchody a výrobu, na ich činnosti sa často aj podieľajú i normálne firmy. Toto prerastanie čierneho a normálneho trhu je veľmi nebezpečné – jednak poskytuje zločineckým organizáciám dobré krytie a alibi a posilňuje ich hospodársku stabilitu, jednak infikuje hospodárske

22 RIDER, B. Druhá medzinárodná konferencia o organizovanom zločine v Bramshillu. In: *Kriminalistika*. 1995, roč. XXVIII, č. 3, s. 235.

prostredie a zanáša do nebo neprípustné praktiky obvyklé v podsvetí (násilie, korupciu, fyzickú likvidáciu). Pretože hospodárske aktivity sú dnes veľmi komplikované, je pre políciu a justičné orgány stále obťažnejšie rozpoznať indikátory nelegálnej činnosti a dokázať ich.“²³

Nárast aktivít kriminálnych skupín v ekonomike na celom svete je citeľný. Paradoxom však je, že to sa neodráža v oblasti vymáhania spravodlivosti. Podľa názoru nami oslovených respondentov, tomuto stavu „nahrávajú“ rozdielne prístupy jednotlivých štátov k posudzovaniu trestnej zodpovednosti za určité konania, ktoré využívajú páchatelia k úniku pred potrestaním, ako aj pomerne veľká benevolencia medzinárodného spoločenstva k fenoménu tejto kriminality a to tak na praktickej, ako aj na teoretickej úrovni.

V oblasti vnútroštátnych spoločenských pomerov dominantné faktory latencie kriminality v ekonomike respondenti uvádzali v dvoch rovinách.

V prvej rovine sú to faktory, ktoré vznikli objektívne a to najmä v súvislosti s transformáciou politicko-ekonomického systému Slovenskej republiky. Tento proces priamo alebo sprostredkovane ovplyvnil, resp. ovplyvňuje prebiehajúci legislatívny proces zameraný na ochranu našej ekonomiky pred trestnou činnosťou. Do tejto roviny začlenili aj okolnosti, ktoré ovplyvňujú samotný proces odhaľovania, napríklad:

- obmedzený zdroj informácií (bankové, hospodárske, daňové a iné tajomstvo) a absencia financií, ktoré sú potrebné pri dokazovaní,
- zaostávanie práva za rozvojom ekonomických vzťahov (predstih kriminality pred realizáciou účinných protiopatrení),
- nedoriešená aproximácia práva (osobitne v rámci EÚ),
- odborná erudícia páchatel'ov, možný prienik rizikových skupín (subjektov) do ekonomiky, možnosti využívanie modernej techniky pri páchaní trestnej činnosti a jej utajovaní,
- finančné prostriedky, ktorými disponujú páchatelia.

Príslušníci polície, ktorí plnia úlohy na úseku odhaľovania trestných činov v ekonomike majú spravidla obmedzený zdroj potrebných informácií, čo je zapríčinené aj existenciou zákonného systému ich utajenia napr.

²³ MUSIL, J. Organizovaná kriminalita v Európe v druhej polovine devadesiatych let – nové jevy. In: *Kriminalistika*. 1999, roč. XXXII, č. 3, s.182.

hospodárskym, bankovým tajomstvom a pod. Podobné názory sú prezentované aj v spracovaných odborných článkoch, ktoré boli publikované v zahraničí.²⁴

Jedným z problémov je pružnosť práva a jeho vzťah k prebiehajúcim spoločenským zmenám. Transformácia ekonomiky je realita, ktorú je potrebné rešpektovať pri realizácii legislatívnych a inštitucionálnych opatrení. V tomto smere respondenti uviedli, že formy trestnej činnosti v ekonomike sú úzko späté s ekonomickými procesmi, ktoré nie sú dostatočne legislatívne upravené, často súvisia so spôsobom a technológiou výroby v určitom odvetví hospodárskeho systému, pohybom účtovných dokladov, manipuláciou s finančnými a hmotnými prostriedkami a ďalšou ekonomickou činnosťou.

Významným faktorom latencie trestných činov v ekonomike sú registrované problémy súvisiace s rozdielnosťou zákonodarstva štátov (napríklad aj v rámci EÚ). Nedoriešená aproximácia práva vedie kriminálne subjekty k nachádzaniu stále nových regiónov, miest, situácií, odkiaľ môžu páchať trestnú činnosť v ekonomickej oblasti.

Nie menej dôležitým faktorom je odborná erudícia páchatel'ov. Z doterajších analýz je zrejmé, že ide o veľmi rafinovaných, inteligentných páchatel'ov, ktorí disponujú dobrou osobnou i miestnou znalosťou problematiky, všeobecnou odbornosťou, ktorú využívajú pri páchaní a utajovaní trestných činov ekonomike. Zatiaľ čo u všeobecnej kriminality tvoria recidivisti 49% páchatel'ov, u trestných činov ekonomickej kriminality je to nepatrné percento.²⁵ Napriek tomu tento faktor výrazne sťažuje odhaľovanie, pretože recidivisti v prevažnej miere páchajú trestné činy v spolupáchateľstve, čo im umožňuje aj lepšie utajovať svoje nelegálne aktivity.

Ďalším problémom odhaľovania je dispozícia materiálne technickej základne, ktorú páchatelia využívajú k páchaniu trestnej činnosti v ekonomike. Úplné vybavenie páchatel'ov najmodernejšími komunikačnými prostriedkami

²⁴ PÚTTNER, N. Geldwäsche und die Achillesferse des „organisierten Verbrechens“. *MEPA-Journal*. 1996, č. 4, s. 35–47: „Hospodárska sféra vníma nepriaznivo fakt dalekosiahleho prelomenia bankového, hospodárskeho tajomstva, ktoré sú pokladané za významné atribúty trhového hospodárskeho systému. V politických kruhoch sú vzrušované námietky proti tomu, že polícia je vybavená rozsiahlymi právomocami zbierať a zhromažďovať citlivé informácie nielen v rámci trestného konania, ale dokonca už v etape predchádzajúcej vzniku dôvodného podozrenia zo spáchania trestného činu.“

²⁵ Štatistika kriminality, ktorú spracovali pracovníci Prezídia PZ za roky 1990-2018.

je neustále doplňované o vysokokvalitné kopírovacie prístroje k falšovaniu dokumentov, využívanie počítačovej siete, moderných prostriedkov komunikácie a pod., ktoré páchatelia využívajú, ako nástroj k páchaniu trestných činov (falšovanie peňazí, platobných kariet, cenných papierov, dokladov), alebo ako prostriedok umožňujúci uniknúť trestnému postihu (kontrasledovanie a iné). Materiálno technickú základňu, ktorú používajú páchatelia k páchaniu trestných činov nie je možné spravidla porovnať s tou, ktorú majú k dispozícii polícia a orgány činné v trestnom konaní na odhaľovanie danej trestnej činnosti.

Problémom sú aj finančné náklady, ktoré je potrebné vynaložiť na odhaľovanie tohto druhu kriminality. Odhalenie tohto druhu kriminality je neefektívne. Mnohokrát náklady na dokazovanie trestnej činnosti tejto kriminality prevyšujú spôsobené škody.

V druhej rovine nami oslovení respondenti uviedli celý rad subjektívnych faktorov ovplyvňujúcich latenciu kriminality páchanej v ekonomike. Názory oslovených odborníkov na uvedený problém sme sformulovali do nasledovných téz:

- Korupcia (mýtus peňazí);
- Pracovná zaťaženosť príslušníkov PZ (nie je konkrétne stanovená zodpovednosť za plnenie úloh);
- Nedostatočné materiálno technické vybavenie príslušníkov PZ (predstavitelia štátu nerešpektujú existujúce potreby);
- Účelová diskreditácia PZ (subjektmi, ktorí páchajú trestnú činnosť a to prostredníctvom tzv. kvázi politikmi, niektorými predstaviteľmi „tretieho sektora“, novinármi a pod.);
- Nedostatky v práci manažmentu MV a PZ (absencia je registrovaná pri prijímaní strategicko-taktických opatrení);
- Neustále, nepremyslené organizačné zmeny PZ (personálna stabilita odborníkov /špecialistov/ predstavuje základ úspechu v procesoch odhaľovania);
- Zlá komunikácia medzi jednotlivými službami PZ (nedostatky v zdieľaní relevantného poznania, nedôvera v komunikácii – neadekvátna obava z prelomenia utajenia a pod.);

- Nízka úroveň kontrolnej práce (účinnosť a efektívnosť – automa-
nažmentu a manažmentu);
- Nedostatok v odbornej príprave realizátorov odhaľovania (absencia
systému celoživotného vzdelávania) a iné.

Na základe doterajších praktických skúseností z obdobia transformácie našej spoločnosti vážnym problémom pri odhaľovaní a následnom objasňovaní je korupcia, ktorá je prostriedkom páchania kriminality v ekonomike (nie je to kriminalita v ekonomike). Spoločnosť ovládol mýtus peňazí a nie je málo tých, ktorí sa ich snažia získať za každú cenu a to aj trestnou činnosťou.

Medzi ďalšie subjektívne faktory respondenti (vyšetrovatelia) uviedli pokles aktivity príslušníkov služby kriminálnej polície, prokuratúry a justičných orgánov na úseku odhaľovania trestných činov. Dôvodom zníženia aktivity sú frekventované účelové útoky kriminálnych subjektov, nekompetentných politikov, tzv. investigatívnych novinárov a iných subjektov, ktoré majú možnosť ovplyvňovať dôveru a účelovo diskreditovať políciu a orgány činné v trestnom konaní. V daných súvislostiach zvýraznili, že veľký význam má dôvera občanov v schopnosť bezpečnostných orgánov, prokuratúry a súdov včas odhaliť a spravodlivo potrestať páchatel'a, ako aj účinne chrániť obeť zločinu a tých, čo sa za tieto ciele angažujú, najmä pred možnými následnými útokmi a prenasledovaním zo strany páchatel'ov.

Neustále, nepremyslené organizačné zmeny, odštartované po roku 1989, často smerovali práve k paralyzovaniu aktivít polície, ktorá do tejto doby veľmi systematicky a cieľavedome plnila úlohy na úseku ochrany ekonomiky. Veľkým problémom na úseku odhaľovania sa stala personálna nestabilita policajných orgánov. Nepremyslené účelové organizačné zmeny narušili stabilitu a výkonnosť PZ a pracovnú motiváciu jeho príslušníkov. Výsledky práce útvarov pri odhaľovaní a dokazovaní trestnej činnosti v ekonomike sú v značnej miere závislé od početných stavov, odbornej úrovne a pripravenosti policajtov na túto činnosť a ich stabilizáciu na policajných útvarov. V ostatnom období dochádza k zvýšenej fluktuácii pracovníkov zaradených na oddeleniach ekonomickej kriminality Odborov kriminálnej polície Krajského riaditeľstva Policajného zboru, resp. Okresných riaditeľstiev. Skúsení príslušníci polície, najmä s vysokoškolským vzdelaním, využívajú

sociálne vymožeností, odchádzajú do civilných profesií, kde nemajú problém uplatniť sa v lukratívnych, lepšie finančne hodnotených profesiách, či už v bankových a finančných inštitúciách, resp. v súkromných podnikoch a firmách. Zaznamenali sme aj prípady premiestnenia, resp. preloženia policajta na vlastnú žiadosť k iným útvarom v rámci PZ s približne rovnakým finančným zabezpečením, avšak nižšou náročnosťou na výkon služby a menšiu zaťaženosť. Nízke tabuľkové stavy policajných orgánov a ich nevyhovujúce technické vybavenie neumožňujú rozpracovávať závažnú kriminalitu u všetkých podozrivých prípadov, preto táto kriminalita ostáva latentnou.

Efektívnosť odhaľovania trestných činov kriminality v ekonomike ovplyvňuje manažment PZ. Zdá sa, že príslušníci polície sú vzdialení od občanov. Niektorí príslušníci majú nedostatočnú miestnu a osobnú znalosť, ktorá je základným predpokladom pre odhaľovanie, vyhľadávanie dôkazov a usvedčenie páchateľov. Vo výskume bolo zistené, že v rámci zmien v územno-správnom členení na niektorých útvaroch boli príslušníci služby kriminálnej polície ekonomickej kriminality poverení aj inou činnosťou, než plnením úloh na úseku odhaľovania tohto druhu kriminality, ale aj nedostatočná koordinácia s inými policajnými útvarmi, orgánmi finančnej správy a s inými subjektmi, ktoré sa podieľajú významnou mierou na plnení týchto úloh.

Ďalšie faktory subjektívneho charakteru vyplývajú z nedostatku právneho vedomia fyzických a právnických osôb. Nízka efektívnosť subjektov trestnej politiky vyvoláva u občanov apatiu a skepsu, nemotivuje ich pre spoluprácu s týmito subjektmi čo sa prejavuje v poklese právneho vedomia občanov.

Na dosiahnuté výsledky v procese odhaľovania tohoto druhu kriminality má pomerne veľký vplyv aj pracovná zaťaženosť príslušníkov jednotlivých služieb PZ a vyšetrovateľov. V dôsledku toho dochádza v rade prípadov k nárastu vrátených spisov a to následkom nenáležitého zistenia skutkového stavu i iných dôvodov. Demotivačným faktorom je aj nedostatočné hodnotenie dosahovanej pridanej hodnoty v systéme odhaľovania trestnej činnosti, v ktorom je zapojený celý rad subjektov, pričom úspech sa spravidla prizná len jednému z nich.

Pri realizovaných rozhovoroch s odborníkmi z praxe boli väčšinou respondentov uvádzané aj iné faktory, napr. zlé materiálne technické vybavenie policajných útvarov a ich príslušníkov, ktorí plnia úlohy na úseku odhaľovania trestných činov v ekonomike, alebo zlá koordinácia pri plnení hlásnej služby, vzájomnej komunikácie medzi príslušníkmi jednotlivých služieb PZ. V odpovedi na položené otázky poukazovali respondenti na vplyvy korupcie a klientelizmu, avšak táto ich argumentácia sa viac menej vzťahovala na konkrétne prípady, alebo osoby podozrivé z páchania tejto trestnej činnosti.

Už z uvedeného konštatovania je zrejmé, že v praxi existuje celý rad objektívnych a subjektívnych príčin a podmienok latencie. Tie je potrebné odstrániť a tým vytvoriť kvalitatívne vyššie predpoklady k odhaľovaniu i predchádzaniu kriminality v ekonomike. V skutočnosti poznanie týchto príčin je možné správne formulovať preventívne aktivity a prevýchovné opatrenia.

Nami oslovení respondenti zastávajú názor, že k odstráneniu uvedených problémov by mohol prispieť objektívny proces vnútornej obrody i personálnej prestavby policajných a justičných orgánov. Takýto proces by zvýšil koordinovanosť a spoluprácu policajných služieb i orgánov činných v trestnom konaní. Napríklad, medzi nimi je to akceptácia kompetencií súvisiacich s odhaľovaním trestných činov v ekonomike. V procese realizovaného výskumu sme zaregistrovali v činnosti u niektorých príslušníkov služby kriminálnej polície „profesionálny alibizmus“. Jeho prejavmi sú nedostatočná organizácia práce (manažmentu a automanažmentu), absencia cieľavedomosti, systematickosti a hlavne odbornosti. Zjednodušene povedané, niektorí pracujú na zásadách náhody. Pri plnení úloh postupujú formálne (v súlade s očakávaním), neakceptujú existujúce potreby vyplývajúce z analýzy operatívnej situácie. Neadekvátne preberajú za svoju činnosť osobnú a kolektívnu zodpovednosť. V daných súvislostiach nerespektujú, že pri zisťovaní poznania pre potreby trestného konania je potrebné:

- akceptovať identifikované ekonomické prostredie, v ktorom je možné predpokladať vznik, existenciu kriminálnych aktivít,
- systematicky vytvárať osobnú a miestnu znalosť (odhaľovanie od subjektov, resp. objektov),
- budovať informačné siete (pochopiť vzťahy medzi potenciálnymi, resp. reálnymi zdrojmi informácií)

- odhaľovanie orientovať na všetky etapy činnosti (legálnu, nelegálnu) podozrivých
- aktívne systematicky a analyticky postupovať v procese odhaľovania, jednotlivé skutočnosti musia byť formulované jasne, presne a jednoznačne,
- pri práci so svedkami je vhodné sa orientovať najmä na tie osoby, ktorých výsledky vysvetlení nie sú závislé na pôsobení podozrivých osôb,
- v prípade podozrenia z trestnej činnosti páchanej členmi kriminálnej skupiny odhaľovať celú sústavu vzájomne podmienených skutkov, ako nevyhnutných predpokladov pre správnu trestno-právnu kvalifikáciu,
- pri určovaní okruhu vecných materiálov a dokladov, ktoré boli získané použitím prostriedkov operatívno-pátracej činnosti, resp. informačno-technických prostriedkov, zvažovať možnosť ich využitia v trestnom konaní tak, aby nedošlo k prelomeniu utajenia ich zdroja,
- k prípadom trestnej činnosti nie je možné pristupovať ako k vecne, osobne a miestne izolovanej činnosti, treba nájsť všetky súvislosti, ktoré by mohli svedčiť nelegálnej činnosti,
- identifikovať, či ide vôbec o trestný čin, alebo len o konanie nepatrnej spoločenskej závažnosti, prípadne o legálne aktivity,
- pri práci s informáciami rešpektovať zásady vyplývajúce z potreby ich utajenia,
- organizáciu postupu pri odhaľovaní je potrebné zosúladiť s požiadavkami dokazovania, čo si vyžaduje úzku koordináciu s vyšetrovateľom už počas rozpracovania podozrivých,
- neorientovať sa výlučne na niektoré dôkazné prostriedky ako je výpoveď podozrivých a svedkov, ale zamerať sa najmä na získanie vecných a listinných dôkazov, digitálnych stôp a iné,
- dôsledne preverovať každú informáciu a dôkazné prostriedky,
- nepodceňovať preukázanie pôvodu prostriedkov použitých pri páchaní trestnej činnosti, ktoré môžu signalizovať aj inú trestnú činnosť,
- zhromažďovanie dokumentačného a dôkazného materiálu vykonávať za využitia rôznych metód, foriem a prostriedkov OPČ, kriminalisticko-technických a expertíznych činností plánovať a organizovať s ohľadom na potreby prípravného konania.

- po ukončení odhaľovania konkrétnej trestnej činnosti analyzovať zhromaždené údaje a materiály, získané údaje musia byť po obsahovej stránke natoľko presvedčivé, aby u orgánov činných v trestnom konaní nevznikli pochybnosti o ich hodnovernosti.
- v záverečnej etape odhaľovania zabezpečiť, aby bol zachovaný stanovený postup realizácie prípadu a odovzdaný dôkazový materiál príslušným orgánom činným v trestnom konaní k začatiu trestného stíhania a vzneseniu obvinenia voči podozrivej osobe.

Z uvedeného vyplýva, že ak kompetentné subjekty chcú úspešne plniť úlohy na úseku odhaľovania trestných činov v ekonomike sú povinné používať ofenzívne poznávacie metódy a špecifické prostriedky.²⁶

4.3 Faktory podmienené závislosťou trestných činov v ekonomike na hospodárskom systéme

Špecifickým rysom trestných činov páchaných v ekonomike je ich výrazná podmienenosť (závislosť) na spoločensko-ekonomickej formácii, respektíve hospodárskom systéme, v ktorej sú páchané. Každý hospodársky systém má svoju štruktúru, ktorú tvoria subjekty, objekty, medzi ktorými existujú, vznikajú a vyvíjajú sa vzájomné interakčné vzťahy, rešpektujúc pritom dohovorené pravidlá. Porušením dohorených pravidiel v konkrétnej spoločensko-ekonomickej formácii môže dôjsť k naplneniu skutkových podstat trestných činov, ktoré sú právne definované v ustanoveniach platného Trestného zákona.

Spôsoby páchania trestných činov v ekonomike sú značne variabilné.²⁷ Páchatelia ich sústavne menia, prispôsobujú ich novým podmienkam (napríklad v rámci trhového hospodárskeho systému), pritom využívajú existujúce nedostatky v legislatívnej úprave v organizácii kontroly, distribúcií a pohybe hodnôt medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi. Využívajú tzv. „slabé miesta v ekonomike“ k získaniu osobného prospechu.

²⁶ Kriminálne analýzy, metódy spravodajskej činnosti a operatívno-pátracej činnosti, prostriedky spravodajskej činnosti, operatívno-pátracej činnosti, informačno-technické prostriedky, kriminalistické metódy identifikácie digitálnych stôp, a iné.

²⁷ PROTIVINSKÝ, M. Proti korupcii a hospodárskej kriminalite. *Kriminalistika*, 1999, č. 4, s. 328: „Skúsenosti ukazujú, že formy hospodárskej kriminality sa vyvíjajú. Napr. v Nemecku i v iných krajinách západnej Európy je to investičný podvod, (predovšetkým *German Kings Club, EKC a EKC Re-Insurance Európa Ltd*) alebo cenovo diferencné podvody.“

Podobnosť podmienok jednotlivých ekonomických odvetví determinuje aj podobnosť spôsobu páchania trestných činov a do značnej miery tiež spôsobov a metód ich odhaľovania a objasňovania. Na základe existujúcich literárnych prameňov²⁸ je možné z hľadiska historického vývoja niektoré frekventované formy a spôsoby páchania kriminality v ekonomike načrtnúť v tejto schéme:

- v období medzi vojnami (XX. storočie) ekonomická kriminalita sa prejavovala najmä vo forme predstierania úpadku, poškodzovania dlžníkov, machináciami s hodnotami ohrozenými exekúciou a hospodárskymi podvodmi,
- pre päťdesiate roky (XX. storočie) bola typická trestná činnosť rozkrádania, špekulácie rôzneho druhu a diverzná trestná činnosť – trestná činnosť na úseku priemyslu, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a výkupu; obchodu; potravinárskeho priemyslu; na ostatných hospodárskych úsekoch, na železnici,
- v šesťdesiatych rokoch (XX. storočie) vo zvýšenej miere bola zaznamenaná trestná činnosť v oblasti pridruženej výroby JRD, TJ, v poľovníckych združeniach a na úseku stavebníctva,
- v období sedemdesiatych rokov (XX. storočie) sa prejavovala trestná činnosť najmä v odberateľsko-dodávateľských vzťahoch,
- v osemdesiatych rokoch (XX. storočie) boli registrované formy organizovanej trestnej činnosti s prepojením na zahraničie, so škodami značného rozsahu, v tomto období sa rozmohlo pašovanie, devízová trestná činnosť, tzv. „veksláctvo“ (vyhradená trestná činnosť),
- po roku 1989 vývoj po línii kriminality v ekonomike je ovplyvňovaný procesom transformácie ekonomiky na trhové hospodárstvo a s tým súvisiacimi zmenami spoločenských aj ekonomických vzťahov. Tieto zmeny okrem pozitívnych dopadov zapríčinili aj prejavy rôznych nezákonných konaní zo strany niektorých občanov. V tomto období sú registrované nové formy páchania kriminality: na úseku dane z obratu (podvody), tzv. pyramídových hier, v procesoch malej a veľkej privatizácie (osobitne podvody pri získavaní úverov zo štátnej banky), po roku 1993 – kriminálne aktivity súvisiace s činnosťou

²⁸ HRUBÝ, J., CHALUPA, J., TOMAŠKY, F. *Zásady práce součástí BRS (boj proti rozkrádání a spekulace)*. Praha, 1960.
BOGDANOV, B. E., NESNÍDAL, J. a kol. *Ochrana majetku v socialistickém vlastnictví, část II*. Praha: VŠ SNB, 1982.

tzv. „nebankových subjektov“, na úseku spotrebných daní, dane z pridanej hodnoty, a iné;

- v súčasnej dobe karuselové podvody vo vzťahu k dani z pridanej hodnoty a iné.

V súvislosti s transformačným procesom a rozvojom trhového hospodárstva sa naša ekonomika dostala do novej situácie. S rozvojom súkromného podnikania dochádza k obrovským daňovým únikom a podvodom. Nevyhnutným predpokladom oživenia ekonomiky, predtým fungujúcej na princípoch plánovitého a direktívneho administratívneho riadenia, bola radikálna rekonštrukcia právneho systému, avšak niektoré legislatívne zmeny neboli dostatočne úplné, včasné a účinné, čo umožnilo určitým jednotlivcom v právnej úprave nájsť a stále nachádzať „medzery“ na páchanie trestnej činnosti výlučne k ich individuálnemu prospechu.

4.4 Faktory v procese dokazovania a vykonávania dôkazov

K uvedenej skutočnosti zhodné stanovisko zaujíma celý rad autorov.²⁹ Typické pre trestné činy v ekonomike je, že sú páchané s výraznou kriminálnou energiou a profesionalitou. Ak použijeme zovšeobecnenie pri skúmaní subjektov tejto trestnej činnosti, zistíme, že najvýraznejší podiel na jej páchaní majú osoby vzdelané, odborne erudované (právne i ekonomické vzdelanie) v hospodárskej oblasti, v ktorej vyvíjajú aktivity a pod. Z výsledkov kauzálnej analýzy 143 trestných vecí vyplýva, že celkom v 112 riešených prípadoch páchatelmi (podozrivými) sú osoby, ktoré zodpovedajú týmto charakteristikám. Okrem uvedeného je zrejmé, že subjekty trestných činov páchaných v ekonomike disponujú pomerne značným finančným kapitálom, ktorým veľmi cieľavedome a účelovo dokážu utajovať svoje aktivity, ktorými ohrozujú alebo poškodzujú ekonomiku., napríklad sprievodnou korupčnou kriminalitou.

Typológií páchatel'ov trestných činov bolo do súčasnej doby vytvorených niekoľko, ale bohužiaľ doposiaľ chýba vyčerpávajúci, systematický

²⁹ MUSIL, J. Splňuje kriminalistika očekávání dnešní doby? In: *Kriminalistika*. 1995, roč. XXVIII, č. 2, s. 86: „Uvedený problém spočíva aj v tom, že samotná povaha týchto trestných činov a taktiež povaha nimi zanechaných stôp sa veľmi výrazne odlišuje od tradičných „kriminálnych“ deliktov a ich stôp. Napríklad machinácie s počítačovými dátami alebo vyvolanie podvodného úpadku fiktívnej firmy, sa natoľko odlišujú od tradičného modelu kriminálneho jednanja, že pre bežných policajtov, prokurátorov alebo sudcov zosťávajú informácie o tomto delikte ako keby uzamknuté v čiernej skrinke.“

prehľad o nich a ich využívaní, a to nielen v československej kriminológii, ale i v dostupných zahraničných učebniciach. Predovšetkým sa to týka páchatel'ov kriminality páchanej v ekonomike.³⁰

Sme toho názoru, že tieto konštatácie sú dostatočne presvedčivým impulzom k saturácii potreby kriminologickej typológie páchatel'ov trestných činov v ekonomike.

4.5 Postoj verejnosti k ochrane ekonomiky – faktor odhaľovania trestných činov v ekonomike

Veľmi dôležitou skutočnosťou, ktorá súvisí s páchaním trestnej činnosti v ekonomike, je postoj verejnosti k tejto kategórii trestných činov. U trestných činov tzv. všeobecnej kriminality (násilná, mravnostná, majetková) požiadavky zákonnosti sú prepojené s požiadavkami morálky. Trestné činy tejto skupiny kriminality sú verejnosťou vnímané nielen z hľadiska práva, ale aj morálky. Pre realizáciu práva má v danom prípade súlad právnych noriem s normami morálnymi mimoriadny význam, pretože prepožičiava právnym normám sankciu, ktorá je charakteristická predovšetkým pre morálku, ktorá spočíva v tlaku verejnej mienky. V rôznych súvislostiach sa tlak verejnej mienky môže ukázať oveľa silnejšie, ako hrozba tými alebo onými právnymi opatreniami štátneho donútenia. Na druhej strane tlak verejnej mienky nemusí byť vždy v súlade s právnym posúdením konania jedincov, čo môže spôsobiť ohrozenie požiadavky zachovania práva. Tak je tomu u kriminality v ekonomike, kde väzba na pravidlá morálky je vzdialenejšia, voľnejšia a menej bezprostredná.

To vyvoláva potrebu zvýšenia úrovne kvality marketingu spájaného so systematickou komunikáciou príslušníkov polície s občanmi. Ďalšou nemenej dôležitou úlohou štátu je, aby dokázal eliminovať vplyv dezinformácií, ktoré účelovo (vo vzťahu k osobnému prospechu) prezentujú nezodpovední politici, investigatívni novinári a iné subjekty za účelom diskreditácie práce subjektov, ktoré sa podieľajú na ochrane ekonomiky.

³⁰ MAREŠOVÁ, A. Ještě jednou o delikventech z pohledu kriminologa (o pojmech užívaných v kriminologii, o řešených problémech a získaných poznatcích). In: *Trestní právo*. 2000, č. 1, s. 16–24): „Typológia je jedným z druhov klasifikácie. Všeobecne platí, že typológia umožňuje rozčleniť ľudí podľa určitých kritérií, znakov, súborov znakov do skupín, z ktorých každú je možné charakterizovať pomocou určitého modelu, prototypu, typu.“

5 Záver

Z informácií, ktoré sme získali v procese aplikovaného výskumu je zrejmé, že v procesoch odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike sú povinní príslušníci policajno-bezpečnostných orgánov využívať proaktívne postupy. Do ich štruktúry systémovo implementovať realizáciu OPČ. Praktická opodstatnenosť dispozície tejto kompetencie je zvýraznená najmä v prípade, ak realizácia procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike je spájaná s:

- absenciou relevantného poznania o znakoch, ktoré tvoria obsah spôsobu páchania trestného činu (najmä vo východiskových štádiách),
- plnením spoločenského zadania – zabezpečiť neodvratnosť trestného postihu za páchaný a spáchaný trestný čin,
- hrozbou vzniku ďalšieho nežiaduceho následku, recidívne páchanou trestnou činnosťou,
- ochranou vlastníckych vzťahov pred legalizáciou výnosov z trestnej činnosti a pod.

Z požiadaviek, ktoré sú kladené na odhaľovanie a objasňovanie trestných činov v ekonomike vyplýva, že ich realizačné subjekty sú povinné svoju služobnú činnosť vykonávať operatívne, kreatívne, rýchlo a s čo najmenším rizikom subjektívnych chýb. To okrem iného vyžaduje vytvoriť potrebnú logistiku pre účelovú realizáciu procesov OPČ v konkrétnom vzťahu k ochrane ekonomiky pred kriminálnymi aktivitami. Zjednodušene povedané vytvoriť adekvátnu personálnu a materiálno-technickú kapacitu a funkčnú kvalitu jej celého systému. Pri vytváraní logistiky pre realizáciu odhaľovania a objasňovania je vhodné, ak tieto subjekty dokážu na základe poznania operatívnej situácie orientovať svoje konanie na saturáciu praktických potrieb (aj budúcich). To osobitne vyžaduje ďalšie investície do realizácie a rozvoja policajno-bezpečnostných činností, ktoré je možné dosiahnuť:

- funkčnou expanziou a aktualizáciou existujúceho realizačného systému OPČ,
- nachádzaním a zavádzaním nových (inovatívnych, ofenzívnych a racionálnych) postupov pri účelovej realizácii procesov odhaľovania a objasňovania,

- organizačným vymedzením kompetencií (zodpovednosť) pre príslušníkov polície, v prípade potreby zriaďovaním operatívnych zložiek polície s potrebnými personálnymi kapacitami pre špecifickú, účelovú realizáciu procesov OPČ (tímy),
- odstraňovaním identifikovaných rezerv v systéme odhaľovania a objasňovania,
- budovaním (vytváraním) osobnej a miestnej znalosti,
- zvýšením úrovne koordinácie v systéme OPČ, ako aj v celom systéme organizácie a riadení práce policajno-bezpečnostných orgánov a pod.

Osobitne pre úspešné odhaľovanie a objasňovanie trestných činov v ekonomike je nutné u príslušníkov policajno-bezpečnostných orgánov vytárať podmienky pre:

- vytváranie adekvátneho sebavedomia,
- automanažment, ktoré okrem iného je spájaný so sebakritikou – hodnotením osobnej výkonnosti a úspešnosti,
- profesionálnu angažovanosť,
- akceptáciu legálne a eticky vymedzenej zodpovednosti za plnenie úloh,
- plnenie stanoveného poslania príslušníka polície v požadovanej pokore a pod.

Aj nami získané poznanie v procese spracovania tohto predkladaného poznania potvrdzuje, že realizáciu odhaľovania a objasňovania determinuje ľudský činiteľ. Z uvedeného dôvodu aj pre plnenie týchto úloh je nutné prijímať a vyberať príslušníkov, ktorí chcú a vedia túto činnosť realizovať. V neposlednom rade, to je previazané s určením konkrétnych predpokladov na samotnú realizáciu procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov. V tomto smere je možné postupovať v týchto líniách:

- odbornopredmetových (poznacie pre potreby realizáciu procesov OPČ),
- psychologickéj príprave (vnútorná a vonkajšia motivácia, aktivovať myslenie, pracovať na sebe, vytvárať vhodnú pracovnú klímu aj pre seba, dokázať odbúrať stres, ovládať svoje emócie a pod.),

- komunikácie (predovšetkým komunikácia s občanom, nadriadeným, kolegom, inými príslušníkmi jednotlivých služieb PZ a pod.),
- organizácii a riadení práce (schopnosť plánovať, projektovať, dodržiavať určité pravidlá pri aplikácii svojej činnosti, zvládať pracovná zaťaženosť a pod.),
- diagnosticky a intervencie (identifikovať prostredie, nachádzať odpovede na otázky: prečo, aké to má príčiny, aké problémy musel páchatel prekonať v procese páchania trestného činu lúpeže a pod.),
- konzultácií (nielen vo vzťahu k odborníkom, občanom a kolegom, ale aj k záujmovým osobám),
- sebareflexie vlastnej práce (aplikovaná analýza, tak ako sme uviedli sebahodnotenie, prispôsobovanie svojich aktivít k reálnej operatívnej situácii) a pod.

Z tejto konštatácie je zrejmé, že ide o relevantné požiadavky, ktoré je vhodné na úseku organizácie a riadenia odhaľovania a objasňovania trestných činov v ekonomike akceptovať (aj pri hodnotení príslušníkov polície).

V intenciách nami predkladaného poznania na záver, považujeme za potrebné zdôrazniť, že z kriminality páchanej v ekonomike sa stáva fenomén dnešnej doby. Svojou podstatou ohrozuje a poškodzuje nielen samotnú ekonomiku, v ktorej vzniká, prejavuje a vyvíja sa, ale aj samotné demokratické zriadenie, jeho princípy súvisiace so zabezpečovaním ľudských práv a slobôd občanov. V podmienkach Slovenskej republiky významným subjektom, ktorý sa podieľa na zabezpečovaní odhaľovania a objasňovania sú príslušníci Policajného zboru. Tí svojou aktívnou činnosťou získavajú potrebné informácie o trestnom čine – odhaľujú trestnú činnosť, predovšetkým tým vytvárajú základné predpoklady pre objektívne získanie dôkazov, ktoré sú potrebné pri rozhodovaní súdov o vine, či nevine obžalovaných.

References

- BARČÍKOVÁ, A. Latentná kriminalita ako súčasť reálnej kriminality. In: *Krízový manažment*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, 2010, roč. 9, č. 1, s. 38–41. ISSN 1336-0019.
- BOGDANOV, B. E., NESNÍDAL, J. a kol. *Ochrana majetku v socialistickém vlastnictví, část II*. Praha: VŠ SNB, 1982.

- HULLOVÁ, M. a kol. *General Crime*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2015, 219 s. ISBN 978-80-8054-654-0.
- HRUBÝ, J., CHALUPA, J., TOMAŠKY, F. *Zásady práce součástí BRS (boj proti rozkrádání a spekulace)*. Praha: 1960
- GEIS, G. The Trajectory of White-Collar Crime Following the Great Economic Meltdown. In: *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2013, č. 30, s. 70–82.
- GORNIOK, O. *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, 199 s. ISBN 8301114673.
- KYLAR, M. Předmět finanční kriminality. In: *Kriminalistika*. 1997, roč. XXX, č. 4, s. 302–310.
- LISOŇ, M. *Odbalovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2001, 158 s. ISBN 80-8054-170-1.
- LISOŇ, M., FURMAN, L. a kol. *Kriminalita páchaná v ekonomike. 1. časť*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 1998, 207 s. ISBN 80-8054-086-1.
- MAREŠOVÁ, A. Ještě jednou o delikventech z pohledu kriminologa (o pojmech užívaných v kriminologii, o řešených problémech a získaných poznatcích). In: *Trestní právo*. 2000, č. 1, s. 16–24.
- MUSIL, J. Splňuje kriminalistika očekávání dnešní doby? In: *Kriminalistika*. 1995, roč. XXVIII, č. 2, s. 86.
- MUSIL, J. Organizovaná kriminalita v Evropě v druhé polovině devadesátých let – nové jevy. In: *Kriminalistika*. 1999, roč. XXXII, č. 3.
- PAWERA, R. Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy. In: ŠIMOVICEK, I. a kol. *Policajná veda*. Bratislava: A PZ Bratislava, 1997, s. 121–139.
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*, Brno: CERM, 2001, 746 s. ISBN 80-7204-194-0.
- Prezídium PZ Evidenčno-štatistické systém kriminality.
- PROTIVINSKÝ, M. Proti korupci a hospodářské kriminalitě. In: *Kriminalistika*. 1999, č. 4.

PRUSÁK, J. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001, 166 s. ISBN 80-7160-146-2.

PÚTNER, N. Geldwäsche und die Achillesferse des „organisierten Verbrechens“. *MEPA-Journal*. 1996, č. 4, s. 35–47

RIDER, B. Druhá mezinárodní konference o organizovaném zločinu v Bramshillu. In: *Kriminalistika*. 1995, roč. XXVIII, č. 3.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., SOKOLÁŘ, A., ŠTENGLOVÁ, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-493-7.

ŠIMUNOVÁ, L. Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXIV, č. 1, s. 59–69. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5264>

Zákon SNR č. 204/1991 Zb. o Policajnom zbore Slovenskej republiky.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Contact – e-mail

miroslav.lison@akademiapz.sk, adrian.vasko@umb.sk

HMOTNĚPRÁVNÍ A DALŠÍ SOUVISEJÍCÍ ASPEKTY

SKUTKOVÁ PODSTATA BLANKETNÍ NEBO S NORMATIVNÍM ZNAKEM (§ 268 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU)

Blanket or Normative Merits of the Offence
(Section 268 of the Criminal Code)

Pavel Šámal

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika;
Ústavní soud v Brně, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zabyvá v návaznosti na publikovanou judikaturu Nejvyššího soudu povahou skutkové podstaty trestného činu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020, sp.zn. 5 Tdo 1231/2020 (č. 45/2021-III. Sb. rozh. tr.) totiž bez bližšího zdůvodnění přišlo mimo jiné s názorem, že omyl pachatele o tom, zda jde o chráněnou ochrannou známku, tedy omyl o normativním znaku skutkové podstaty trestného činu podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku a o její mimotrestní právní úpravě, na kterou trestní zákoník neodkazuje, se posoudí podle pravidel o skutkovém omylu, což je ovšem v rozporu s předchozí ustálenou judikaturou, podle níž je trestný čin porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku blanketní skutkovou podstatou, neboť odkazuje na příslušný předpis o ochranných známkách, tedy trestnost tu je podmíněna porušením těchto předpisů (srov. č. 43/2009, 38/2011 a 3/2018-I. Sb. rozh. tr.), což je zjevně názor správnější. Príspevok ďalej poukazuje na judikaturu Ústavního soudu, podle které, dospěje-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v předchozím rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Při postoupení věci svůj odlišný názor zdůvodní. Pakliže tak neučiní a ve věci sám rozhodne, uplatňuje státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy České

republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k tomu bude třeba, aby v dalším podobném případě příslušný senát Nejvyššího soudu postoupil věc velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, který by pak měl uvedený rozpor v judikatuře vyřešit. Další možností je přijetí stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu.

Keywords in original language

Skutková podstata trestného činu; skutková podstata blanketní; normativní znak; skutkový omyl; právní omyl.

Abstract

The paper deals with the published case law of the Supreme Court in connection with the body of the criminal offense of infringement of trademark rights and other signs pursuant to Section 268 par. 1 Penal Code. Decision of the Supreme Court of 9. 12. 2020, file no. 5 Tdo 1231/2020 (No. 45/2021-III. Coll. of the Criminal Case law) came with, without further justification, inter alia, the opinion that the offender's mistake as to whether it is a protected trademark, i.e. an error about the normative element of body of the criminal offense under Section 268 para. 1 of the Penal Code and its non-criminal legislation, to which the Penal Code does not refer, shall be assessed according to the rules on factual error, which, however, is contrary to the previous settled case law, according to which the offense of infringement of rights to a trademark and other signs under Section 268 para. 1 tr. Code is the blanket body of the criminal offense, since it refers to the relevant trade mark law, i.e. criminality is subject to the infringement of such legislation (No. 43/2009, 38/2011 and 3/2018-I. Coll. of the Criminal Case law), which is obviously the more correct view. The paper also refers to the case law of the Constitutional Court, according to which, if the chamber of the Supreme Court reaches a legal opinion in its decision-making that is different from the legal opinion already expressed in the previous decision of the Supreme Court, it will refer the case to the Grand Chamber of the Criminal Division of Supreme Court for a decision.

When referring the case, he shall give reasons for his or her dissenting opinion. If he fails to do so and decides on the matter himself, he exercises state authority in violation of Article 2 para. 3 of the Constitution of the Czech Republic and Article 2 para. 2 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and burdens the proceedings with a defect of an incorrectly staffed court, which at the level of constitutional law constitutes a violation of the constitutional right to a lawful judge under Article 38 para. 1 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. In view of this, in another similar case, the competent chamber of the Supreme Court will need to refer the case to the Grand Chamber of the Criminal Division of the Supreme Court, which should then resolve the discrepancy in the case-law. Another option is to adopt the opinion of the Criminal Division of the Supreme Court.

Keywords

Body of the Criminal Offense; Blanket Body of the Criminal Offense; Normative Element; Factual Error; Legal Error.

1 Úvod

V návaznosti na vymezení skutkové podstaty trestného činu v české teorii, jako souhrnu jeho typových znaků, které na jedné straně vyjadřují typovou škodlivost daného druhu trestného činu pro společnost a na druhé straně odlišují tento druh trestného činu od jiných druhů trestných činů (např. zpronevěry od krádeže nebo loupeže), a na jedno z třídění skutkových podstat (podle vyjádření v zákoně) na skutkové podstaty popisné, odkazovací a blanketní,¹ můžeme také odlišovat mimo jiné skutkové podstaty blanketní (blanketové) a popisné s normativním znakem či bez takového normativního znaku; normativním znakem skutkové podstaty se přitom rozumí znak skutkové podstaty trestného činu vyjádřený právním pojmem, vztahem či institutem převzatým z jiného právního odvětví, resp. právní normy

¹ NOVOTNÝ, O., ŠÁMAL, P. In: ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 109.

(předpisu), aniž by se příslušné ustanovení trestního zákona mimotrestní normy (předpisu) tento znak obsahující odkazem či blanketem dovolávalo.² Uvedené rozlišení skutkových podstat na blanketní a popisné s normativním znakem či bez takového normativního znaku rovněž navazuje na chápání protiprávnosti činu z hlediska, zda protiprávnost do skutkové podstaty zařazujeme či nikoliv, přičemž je třeba zdůraznit, že přístupy české teorie se v tomto směru jak historicky, tak i v současné době liší. Historicky je možno poukázat na pojetí Vladimíra Solnaře, který ve svých „Základech trestní odpovědnosti“ protiprávnost zahrnoval do skutkové podstaty, když uváděl, že i „znak protiprávnosti“ jest „typovým znakem pro společnost nebezpečných činů“.³ V současné době při vědomí toho, že část české teorie protiprávnost do skutkové podstaty nezahrnuje,⁴ vycházím z pojetí, že obecná protiprávnost, která se obecně vyvozuje z celého právního řádu, se do skutkové podstaty nezařazuje, neboť zjednodušeně řečeno nemá schopnost odlišit skutkovou podstatu jednoho druhu trestného činu od jiných druhů trestných činů, a to na rozdíl od typové (speciální) protiprávnosti, která je v jednotlivých skutkových podstatách ve zvláštní části trestního zákoníku vyjádřena pojmy „v rozporu s jiným právním předpisem“ (např. § 156, § 164, § 165 tr. zákoníku), „jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělem těhotenství“ (srov. § 160 tr. zákoníku), „bez oprávnění“ (např. § 170, § 171 tr. zákoníku), „neoprávněně“ (např. § 178, § 180 tr. zákoníku) atd., ale i normativními znaky, jako např. „povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného“ (srov. § 196 tr. zákoníku), „daň“, „pojistné na sociální zabezpečení“, „pojistné na zdravotní pojištění“ (viz § 240, 241 tr. zákoníku) atd. Podobně

² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1087/2011 (v odůvodnění), publikované pod č. 47/2011 Sb. rozh. tr.

³ SOLNAR, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 53.

⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 130–139.

k protiprávnosti přistupuje i Vladimír Kratochvíl.⁵ Zajímavý přístup k protiprávnosti na Slovensku nabízí Juraj Kolesár.⁶

Z uvedených důvodů v těch skutkových podstatách, kde zákon konkrétně uvádí a zpravidla i vymezuje protiprávnost jako znak dispozice právní normy,

- 5 KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 214 až 215, kde uvádí: „... pod pojem protiprávnosti činu v chápání této učebnice, tzn. především v kontextu § 13 odst. 1, spadá protiprávnost ve smyslu celého právního řádu obsažená v právních normách (předpisech) mimotrestní povahy, včetně těch, kterých se trestní zákoník v části obecné (§ 32 a contrario, § 128 odst. 2) či zvláštní dovolává odkazem (§ 247) nebo blanketem (§ 248 odst. 1), dále protiprávnost činu výše uvedeným způsobem v trestním zákoníku nevyjádřená, tzn. plynoucí z mimotrestních právních norem, který se trestní zákoník odkazem nebo blanketem nedovolává, ať už se jedná o právní normy obsahující (např. § 205, „cizí věc“) či neobsahující normativní znaky skutkové podstaty (např. v § 209, kde protiprávnost podvodného jednání, kupř. z hlediska pracovníprávních předpisů je natolik zřejmá, že ji zákoník vyjadřovat výslovně výrazem „neoprávněně“ nemusí, přičemž tato skutková podstata nenabízí ani žádný normativní znak). Podle názoru autora této pasáže učebnice je však nutné chápat protiprávnost činu diferencovaně, tzn. jednak jako pojem obecný, chápány z hlediska celého právního řádu, v tomto smyslu už dále nespecifikovaný, jednak chápány v modifikované podobě jako pojem typový, speciální, viděný z hlediska ustanovení zejména zvláštní části trestního zákoníku. Obecnou protiprávnost jako znak trestného činu samotného ve smyslu jeho definice v § 13 odst. 1 do skutkové podstaty trestného činu uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku zahrnovat nelze potud, pokud pouze obecně charakterizuje právě a jen trestný čin, nakolik je tedy jeho definičním znakem. Něco jiného znamená protiprávnost typová, speciální, kterou sama díky zvláštní části trestního zákoníku, navazující na část obecnou, vyjadřuje např. již zmíněnými termíny „neoprávněně“, „bez povolení“, jinak než způsobem přípustným podle zákona...“ aj. Typová, speciální protiprávnost do skutkové podstaty trestného činu – právě jako typová, speciální modifikace (tj. promítnutí, vyjádření) protiprávnosti obecné – naopak patří coby znak této skutkové podstaty, na který se musí vztahovat i zavěnění pachatele (§ 19 odst. 1 per argumentum a contrario).“
- 6 Viz KOLESÁR, J. In: BÜRDA, E. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 33, který z teoretického hlediska rozlišuje ve vztahu k protiprávnosti, která v jeho pojetí znamená jednání či stav, který je v rozporu s právními normami a je základem trestného činu, tyto přístupy: a) Protiprávnost je samostatný znak skutkové podstaty trestného činu nebo širší samostatný znak trestného činu, b) protiprávnost je vyjádřená souhrnem znaků skutkové podstaty trestného činu (tedy jen souhrnem formálního vyjádření trestného činu), anebo širěji je protiprávnost vyjádřena souhrnem znaků trestného činu (tedy formálními znaky, a existuje-li i materiální znak, což je ve slovenském trestním zákoně u přečinů, i tímto materiálním znakem, resp. negací materiálního korektivu), c) jde-li o vzájemně se doplňující kombinaci uvedených dvou řešení pod a) a b) podle charakteru konstrukce skutkové podstaty trestného činu, pak je-li ve skutkové podstatě výslovně uvedená protiprávnost či neoprávněnost, je protiprávnost samostatným znakem skutkové podstaty, ve zbývajících případech je vyjádřením souhrnu ostatních znaků, d) protiprávnost trestného činu je třeba odvozovat z celého právního řádu, přičemž se zpravidla odvozuje i z právních norem jiných právních odvětví (např. dopravních předpisů). Z praktického hlediska je nevyhnutelné zdůraznit, že protiprávnost kteréhokoli skutku je třeba opřít o konkrétní právní normy. Aby šlo o trestný čin, musí být jeho protiprávnost daná znaky uvedenými v trestním zákoně, tedy vyjádřená právními normami tvořícími obsah trestního zákona, tak jako to vyžaduje § 8 slovenského trestního zákona.

je tento znak součástí typových znaků trestného činu a platí o něm zásady, které se obdobně uplatňují u tzv. normativních znaků skutkové podstaty, především se na něj musí vztahovat zavinění pachatele, byť se některé související otázky řeší rozdílně [srov. řešení omylu pachatele u normativních znaků a u typové (speciální) protiprávnosti v § 18, 19 tr. zákoníku]. V souladu se Solnářem je třeba zdůraznit, že nelze proti tomu namítat, že se tím do skutkové podstaty vnáší cizí „normativní“ a „hodnotící“ prvek, neboť takové prvky jsou ve skutkových podstatách pravidelně obsaženy, a to buď ve formě:

- *normativních znaků* (srov. „vyživovací povinnost“ či přesněji „povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného“ v § 196, „daň“, „pojistné na sociální zabezpečení“, „pojistné na zdravotní pojištění“ atd. v § 240, 241 atd.), nebo
- *konkrétního vymezení znaku protiprávnosti* u typové či speciální protiprávnosti (srov. v § 161 „jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušení těhotenství“, v § 226 odst. 1, 2 „v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení“, v § 247 „poruší zákazy, které jsou stanoveny devizovým zákonem“, v § 248 odst. 1 „poruší jiný právní předpis o nekalé soutěži“, v § 265 odst. 1 „bez povolení nebo licence provede zahraniční obchod“ apod.).⁷

2 Ustálená judikatura k trestnému činu porušení práv k ochranné známce a jiným označením

Objektivní stránka úmyslného trestného činu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 tr. zákoníku je vymezena v odstavcích 1 a 2 ve dvou samostatných základních skutkových podstatách:

- a) první naplní pachatel, který uvede do oběhu výrobky nebo poskytuje služby neoprávněně označené ochrannou známkou, k níž přísluší výhradní právo jinému, nebo známkou s ní zaměnitelnou nebo pro tento účel sobě nebo jinému takové výrobky nabízí, zprostředkuje, vyrobí, doveze, vyveze nebo jinak opatří nebo přechovává anebo takovou službu nabídne nebo zprostředkuje (§ 268 odst. 1 tr. zákoníku; srov. k tomu i č. 51/2007 Sb. rozh. tr.),

⁷ Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 149–150. Podobně i SOLNAR, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 53 a 54.

- b) druhou spáchá pachatel, který pro dosažení hospodářského prospěchu neoprávněně užívá obchodní firmu nebo jakékoli označení s ní zaměnitelné nebo uvede do oběhu výrobky nebo služby neoprávněně opatřené označením původu nebo zeměpisným označením anebo takovým označením s ním zaměnitelným nebo pro tento účel sobě nebo jinému takové výrobky nebo služby nabídne, zprostředkuje, vyrobí, doveze, vyveze nebo jinak opatří nebo přechovává (§ 268 odst. 2 tr. zákoníku).

První skutková podstata je dokonána buď uvedením zboží do oběhu, nebo poskytnutím služeb neoprávněně označených ochrannou známkou, k níž přísluší výhradní právo jinému, nebo známkou s ní zaměnitelnou, nebo nabídkou, zprostředkováním, výrobou, dovozem, či jiným opatřením nebo přechováním takových výrobků nebo nabídnutím nebo zprostředkováním takové služby, tj. k uvedení do oběhu takových výrobků nebo poskytnutí takové služby nemusí dojít, jde tedy v podstatě o postih přípravného jednání povýšeného na dokonání trestný čin. K naplnění skutkové podstaty přečinu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku postačí dovoz výrobků označených ochrannou známkou jiného, je-li proveden za účelem jejich uvedení do oběhu, což je záměrem pachatele, který ovšem nemusí být uskutečněn (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 5 Tdo 115/2016).

Druhá skutková podstata spočívá v neoprávněném užívání obchodní firmy nebo jakékoli označení s ní zaměnitelného nebo v uvedení do oběhu výrobků nebo služeb neoprávněně opatřených označením původu nebo zeměpisným označením anebo takovým označením s ním zaměnitelným pachatelem, čímž je čin dokonán, anebo v nabízení, zprostředkování, výrobě, dovozu, vývozu nebo jiném opatření nebo přechovávání pachatelem, ať už pro sebe nebo pro jiného (třetí osobu) takových výrobků nebo služeb neoprávněně opatřených označením původu nebo zeměpisným označením anebo takovým označením s ním zaměnitelným, a to za účelem jejich uvedení do oběhu; k tomu tedy nemusí dojít, jde tedy i zde o postih přípravného jednání povýšeného na dokonání trestný čin. Pachatel u této skutkové podstaty podle § 268 odst. 2 tr. zákoníku (na rozdíl od skutkové podstaty podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku) vždy musí sledovat cíl dosažení hospodářského

prospěchu, a to ať už pro sebe nebo pro jiného (třetí osobu), a proto pokud by nebyl tento cíl u pachatele prokázán, nemohlo by se jednat o trestný čin podle § 268 odst. 2 tr. zákoníku.

Obě uvedené skutkové podstaty jsou podle dlouhodobě ustálené judikatury skutkovými podstatami blanketními (blanketovými), neboť odkazují na příslušné předpisy o ochranných známkách, o obchodní firmě a o označení původu nebo o zeměpisném označení, tedy trestnost tu je podmíněna porušením těchto předpisů (srov. č. 43/2009, 38/2011 a 3/2018-I. Sb. rozh. tr.). V prvním z těchto rozhodnutí, a to v usnesení ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 5 Tdo 876/2008, ještě z dob trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb., dále „tr. zák.“), Nejvyšší soud uvedl, že tehdejší ustanovení § 150 odst. 1 tr. zák. o trestném činu porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu je skutkovou podstatou, která má tzv. blanketní dispozici, protože trestnost je zde podmíněna porušením zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů, jehož se trestní zákon dovolává, pokud vyžaduje neoprávněné použití ochranné známky nebo označení s ní snadno zaměnitelného. K odůvodnění tohoto právního názoru uvedl, že skutková podstata trestného činu porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu podle § 150 odst. 1 tr. zák., pro který byli obvinění stíháni, vyžaduje z hlediska subjektivní stránky úmyslné zavinění (§ 3 odst. 3, § 4 tr. zák.). Úmyslná forma zavinění pachatele musí zahrnovat jak existenci ochranné známky, k níž přísluší výhradní právo jinému, tak neoprávněnost označení výrobků nebo služeb touto ochrannou známkou nebo označením s ní snadno zaměnitelným. Neoprávněnost takového označení pak lze dovodit jen na podkladě příslušné mimotrestní právní normy, kterou je zde zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon o ochranných známkách“ nebo „ZOZ“). Ustanovení § 150 odst. 1 tr. zák. je tedy skutkovou podstatou, která má tzv. blanketní dispozici, protože trestnost je zde podmíněna porušením citovaného zákona o ochranných známkách, jehož se trestní zákon dovolává, pokud vyžaduje neoprávněné použití ochranné známky nebo označení s ní snadno zaměnitelného. Ohledně případné nezalosti zákona o ochranných známkách se podle tehdejší právní úpravy, která neznala obdobné ustanovení jako je nyní § 19 tr. zákoníku, uplatnila zásada, že nezalost takového zákona

se posuzuje stejně jako neznalost samotného trestního zákona, takže neomlouvá pachatele trestného činu, neboť jde o právní normu, které se dovolává trestní zákon a jejímž porušením je podmíněna trestnost činu.⁸

Další usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2010, sp.zn. 5 Tdo 1524/2010, publikované pod č. 38/2011 Sb. rozh. tr., k tomu dodalo, že jde-li o trestný čin porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu podle § 150 odst. 1 tr. zák., z popisu skutku musí být ve vztahu k úmyslnému zavinění zřejmé, že obviněný věděl o neoprávněném označení výrobků nebo služeb, které dovezl, vyvezl nebo uvedl do oběhu, a že byl alespoň srozuměn s neoprávněným zásahem do práv vlastníka dotčené ochranné známky. Samotné konstatování rozporu jednání obviněného s ustanovením § 8 zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZOZ“), nestačí k vyjádření úmyslného zavinění.

Poslední shora uvedené publikované rozhodnutí pod č. 3/2018-I. Sb. rozh. tr., vyhlášené již za platnosti a účinnosti trestního zákoníku ke skutku spáchanému po jeho účinnosti (1. 1. 2010), a to usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2017, sp.zn. 5 Tdo 213/2017, ve kterém mimo jiné opětovně uvedl, že skutková podstata přečinu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku má tzv. blanketní (či blanketovou) dispozici, protože trestnost jednání je zde podmíněna porušením zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů, jehož se trestní zákoník přímo dovolává (příčemž poukázal i na shodná rozhodnutí č. 43/2009 a č. 38/2011 Sb. rozh. tr.). Přitom v tzv. skutkové větě výroku rozsudku nepostačí ani povšechný odkaz na § 8 citovaného zákona, který měl být jednáním obviněného porušen, protože toto ustanovení v odst. 2 písm. a) až c) a odst. 3 písm. a) až d) obsahuje více alternativ jednání zasahujících do práv k ochranným známkám, z nichž je třeba vybrat tu, jež v daném konkrétním případě byla skutečně naplněna, aby bylo zřejmé, jaké

⁸ Srov. ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. I. díl.* 6., doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 55; z judikatury srov. č. 9/1997 a již zmíněné č. 43/2009 Sb. rozh. tr., které v právní větě v návaznosti na to, že „[u]stanovení § 150 odst. 1 tr. zák. o trestném činu porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu je skutkovou podstatou, která má tzv. blanketní dispozici“, přímo uvádělo: „Ohledně případné neznalosti zákona o ochranných známkách se tudíž uplatní zásada, že se posuzuje stejně jako neznalost samotného trestního zákona, takže neomlouvá pachatele trestného činu.“

konkrétní jednání s porušením které normy je obviněnému kladeno za vinu. V odůvodnění tohoto usnesení Nejvyšší soud uvedl, že námitka obviněného týkající se naplnění znaků přečinu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku se týkala toho, že ve skutkové větě absentuje uvedení konkrétní normy mimotrestního předpisu. V tomto směru lze obviněnému přisvědčit, neboť skutková podstata uvedeného trestného činu má skutečně tzv. blanketní (či blanketovou) dispozici, protože trestnost jednání je zde podmíněna porušením zákona o ochranných známkách, jehož se trestní zákoník přímo dovolává tím, že vyžaduje neoprávněné použití ochranné známky nebo označení s ní snadno zaměnitelného. Neoprávněnost označení ve smyslu § 268 odst. 1 tr. zákoníku přitom vyjadřuje, že jde o jednání pachatele, které je v rozporu s příslušnou mimotrestní právní normou, tj. v daném případě zejména s ustanoveními § 8 odst. 1, 2 ZOZ, jak bylo naznačeno shora. Takové závěry vyplývají i z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, zejména z rozhodnutí č. 43/2009 a č. 38/2011 Sb. rozh. tr. Nejvyšší soud navíc již v minulosti konstatoval, že nestačí povšechný odkaz na § 8 ZOZ, který měl být jednáním obviněného porušen, protože toto ustanovení v odst. 2 písm. a) až c) a odst. 3 písm. a) až d) obsahuje více alternativ jednání zasahujících do práv k ochranným známkám, z nichž je třeba vybrat tu, jež v daném konkrétním případě byla skutečně naplněna, aby bylo zřejmé, jaké konkrétní jednání s porušením které normy je obviněnému kladeno za vinu (srov. k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2011, sp. zn. 5 Tdo 938/2011). Z výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně, a to z jeho tzv. skutkové větě, s níž svým rozhodnutím vyslovil souhlas i soud druhého stupně, však nevyplývá, že by se touto otázkou náležitě soudy nižších stupňů zabývaly. Rozhodně nepromítly (své případné) poznatky o porušení konkrétní mimotrestní normy, kterou svým jednáním měl obviněný porušit, do popisu skutku, ač jde o obligatorní náležitost popisu skutku, jak bylo uvedeno shora. Uvedenou otázkou se dokonce náležitě nezabývaly ani v odůvodnění svých rozhodnutí, jakkoliv by ani případné precizní odůvodnění popsané pochybení týkající se popisu skutku v zásadě nemohlo napravit. Za zcela nedostatečné je třeba považovat konstatování o porušení § 8 odst. 2 ZOZ v odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně, odvolací soud se dokonce touto otázkou, ač to bylo obviněným v odvolání namítáno, vůbec nezabýval, jen zcela nepřipadně v odůvodnění svého

rozsudku konstatoval, že námitky obviněného i jím uvedené odkazy na judikaturu Nejvyššího soudu jsou nedůvodné, ač tomu tak nebylo.

Z uvedené judikatury, zejména z prvního citovaného rozhodnutí⁹ přitom podle mého názoru vyplývá, že uvedený „blanket“ se týká jak „neoprávněného použití“, tak i vlastní „ochranné známky či ochranné známky s ní zaměnitelné“ (právě zaměnitelná známka je zde důležitá, neboť právě „zaměnitelnost“ je třeba posuzovat také podle zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách), což se podává zejména z té části právní věty, že tato blanketní skutková podstata „vyžaduje neoprávněné použití ochranné známky nebo označení s ní snadno zaměnitelného“ a zejména z odůvodnění, že „[ú]myslná forma zavinění pachatele musí zahrnovat jak existenci ochranné známky, k níž přísluší výhradní právo jinému, tak neoprávněnost označení výrobků nebo služeb touto ochrannou známkou nebo označením s ní snadno zaměnitelným“.

3 Změněný přístup k ochranné známce

V jednom relativně novějším rozhodnutí Nejvyššího soudu se však z hlediska § 268 tr. zákoníku přinejmenším k ochranné známce uvádí, že jde o normativní znak, což má význam zejména z hlediska zavinění a případného omylu pachatele [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1231/2020, publikované pod č. 45/2021-III. Sb. rozh. tr.,¹⁰ a jeho odůvodnění v písm. d)]. V odůvodnění tohoto rozhodnutí se senát

⁹ Zbylá dvě rozhodnutí se již zabývají hlavně zaviněním pachatele a neoprávněností použití ochranné známky nebo známky s ní zaměnitelné.

¹⁰ Rozhodnutí bylo publikováno s těmito právními větami:

I. Závěr o spáchání trestných činů porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 tr. zákoníku a porušení chráněných průmyslových práv podle § 269 tr. zákoníku je podmíněn zjištěním, do jakých nehmotných předmětů ochrany pachatel zasáhl, a stanovením toho, jakou mimotrestní právní úpravou jsou taková práva chráněna. Jde-li o tzv. národní ochranné známky či průmyslové vzory zapsané u národního úřadu průmyslového vlastnictví, užije se národní právní úprava (v České republice zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů, ve znění pozdějších předpisů, resp. zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů), jde-li o unijní ochranné známky či (průmyslové) vzory zapsané u Úřadu Evropské unie pro duševní vlastnictví (EUIPO), užijí se normy sekundárního evropského práva (např. nařízení Rady Evropských společenství č. 6/2002), jde-li o mezinárodně zapsané ochranné známky či průmyslové vzory zapsané u Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO), jsou určující mezinárodní smlouvy (např. Haagská dohoda o mezinárodním zápisu průmyslových vzorů).

...

5 Tdo Nejvyššího soudu především věnoval skutkovým zjištěním koncentrovaným ve výrokové části rozsudku soudu prvního stupně a popisem skutku, které shledal zcela nedostatečnými, s to s tím, že si orgány dosud činné v trestním řízení vůbec nevyjasnily, o jaké nehmotné právní statky jde, jaká právní úprava se na ně vztahuje, a jakým způsobem jsou tedy chráněny, resp. kdy je jejich ochrana prolomena [srov. body IV písm. a) a b)]. Dále se podrobně (odstavce 27 až 51) zabýval přečinem porušení chráněných průmyslových práv podle § 269 odst. 1 tr. zákoníku, přičemž konstatoval, že tento přečin není blanketní (blanketovou) skutkovou podstatou, nýbrž skutkovou podstatou s normativními znaky (jimiž jsou vedle průmyslového vzoru též chráněný vynález, užitný vzor nebo chráněná topografie polovodičového výrobku), s čímž je třeba souhlasit, neboť tomu odpovídá dosavadní judikatura (srov. č. 47/2011-I. Sb. rozh. tr.) i závěry teorie.¹¹ Z druhé právní věty uvedeného rozhodnutí dále vyplývá, že při výkladu tzv. normativních znaků skutkových podstat trestných činů a při posuzování protiprávnosti činu je použitelné i mimotrestní právo cizího státu. V daném případě šlo o průmyslový vzor, který může být v zásadě národní nebo unijní, a to podle místa jeho zápisu, a poskytuje se mu tak ochrana na příslušném území (České republiky nebo Evropské unie), anebo může jít o mezinárodní zápis

II. V popisu skutku v rozhodnutí ve věci samé (např. v usnesení o zahájení trestního stíhání, obžalobě či rozsudku) musejí být v případě trestných činů podle § 268 a § 269 tr. zákoníku jednoznačně identifikována průmyslová práva, do nichž bylo zasaženo, a to uvedením příslušného úřadu, u nichž jsou zapsána, identifikačním číslem, subjektem, v jehož prospěch jsou registrována, případně dalšími údaji (např. datem registrace), a to spolu s konkrétními způsoby zásahu do nich (např. označením konkrétního předmětu, jímž bylo do uvedených konkrétních průmyslových práv zasaženo). Pokud by šlo o obsáhlý soupis jednotlivých průmyslových práv, který by neúměrně zatěžoval výrokovou část rozhodnutí ve věci samé, lze připustit i identifikaci prostřednictvím souhrnného popisu za užití odkazu na podrobný seznam obsažený v trestním spise. Pro zachování práva na obhajobu a na spravedlivý proces musí být obviněný seznámen s takovým seznamem a musí mu být umožněno bránit se jednotlivým položkám.

III. Omyl pachatele o tom, zda jde o chráněnou ochrannou známku či chráněný průmyslový vzor, tedy omyl o normativních znacích skutkových podstat trestných činů podle § 268 a § 269 tr. zákoníku (viz též rozhodnutí pod č. 47/2011 Sb. rozh. tr.) a o jejich mimotrestní právní úpravě, na kterou trestní zákoník neodkazuje, se posoudí podle pravidel o skutkovém omylu (podobně viz rozhodnutí pod č. 10/1977 Sb. rozh. tr.).

IV. Poškozený (§ 43 odst. 1 tr. řádu) či jeho zaměstnanec zásadně nemůže být znalcem, osobou podávající odborné vyjádření ani odborným konzultantem pro jejich poměr k věci, a tím i pochybnosti o jejich nepodjatosti.

¹¹ Např. DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DŮRDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. díl* (§ 233 až 421). Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2113, nebo ŠCERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. Svazek 2. § 205 až 421*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 2145 a 2150.

průmyslového vzoru (národního či unijního) s ochranou na požadovaném území členů mezinárodního společenství podle rozsahu mezinárodního zápisu. Vzhledem k tomu, že v posuzované věci mělo jít o unijní (průmyslové) vzory zapsané u EUIPO, popřípadě u WIPO, zabýval se i příslušným právem Evropské unie,¹² a to včetně tzv. opravárenské výjimky či klauzule. Závěrem tohoto podrobného odůvodnění vztahujícího se k průmyslovým vzorům senát 5 Tdo Nejvyššího soudu uvedl, že doposud se v nauce i praxi uznává, že omyl o normativním znaku, stejně tak omyl o normě mimotrestní, již se trestní zákoník výslovně nedovolává (jako u tohoto trestného činu), se posuzuje podle pravidel o omylu skutkovém. Proto by mohlo jít o negativní skutkový omyl o typové okolnosti zakládající trestní odpovědnost, který vylučuje úmyslné zavinění a připouští zavinění z nevědomé nedbalosti, pokud by pachatel neznal takovou normu či ji v nevědomosti chybně vyložil a užil¹³ [srov. právní věty pod bodem I a II a bod IV písm. c) odůvodnění].

K právní větě III tohoto publikovaného rozhodnutí týkající se přečinu porušení práv k ochranné známce a jiným označením se podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku v odůvodnění usnesení senát 5 Tdo poměrně stručně (odstavce 52 až 60) uvedl jednak právní úpravu Evropské unie¹⁴ a příslušnou judika-

¹² Srov. směrnici Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 13. 10. 1998 č. 98/71/ES, o právní ochraně (průmyslových) vzorů, a nařízením Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 24. 12. 2015 č. 2015/2424, které vstoupilo v platnost dne 23. 3. 2016; viz návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropských společenství, kterou se mění směrnice 98/71/ES o právní ochraně (průmyslových) vzorů ze dne 14. 9. 2004 (COM/2004/0582 final – viz <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52004PC0582>

¹³ Viz k tomu např. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2019, zejména s. 260; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 204; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 269; DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 141; ze starších rozhodnutí za dřívější právní úpravy viz např. rozhodnutí pod č. 10/1977 Sb. rozh. tr., z novějších již za existence ustanovení § 19 tr. zákoníku o právním omylu viz např. rozhodnutí č. 44/2016-I. Sb. rozh. tr.

¹⁴ Viz nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 16. 12. 2015 č. 2015/2424, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 207/2009 o ochranné známce Společenství a nařízení Komise (ES) č. 2868/95, kterým se provádí nařízení Rady (ES) č. 40/94 o ochranné známce Společenství a zrušuje nařízení Komise (ES) č. 2869/95 o poplatcích placených Úřadu pro harmonizaci ve vnitřním trhu (ochranné známky a vzory). Teprve po spáchání žalovaného činu bylo přijato nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 14. 6. 2017 č. 2017/1001, o ochranné známce Evropské unie, k tomu viz nařízení Komise Evropské unie v přenesené pravomoci č. 2018/625 a prováděcí nařízení Komise Evropské unie č. 2018/626.

туру Soudního dvora¹⁵, a následně v podstatě bez rozlišení povahy skutkových podstat trestných činů podle § 268 a § 269 a poukazu na již shora v předchozím bodu uvedenou judikaturu vztáhl ohledně zavinění k porušení unijní a národní úpravy ochranných známek obdobně výklady k přečinu porušení chráněných průmyslových práv podle § 269 odst. 1 tr. zákoníku, když výslovně (jen) uvedl, že „*že především odkázat i na výše uvedené k průmyslovým vzorům, protože obdobně to platí i ve vztahu k trestnému činu podle § 268 tr. zákoníku*“, což je ovšem podle mého názoru právě vzhledem k již podrobně zmíněným odlišnostem vyplývajícím z ustálené judikatury k přečinu porušení práv k ochranné známce a jiným označením se podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku přinejmenším nedostatečné, ne-li zcela nesprávné.

V důsledku tohoto jiného právního názoru by se totiž omyl pachatele o tom, zda jde o chráněnou ochrannou známku, tedy omyl o normativním znaku skutkové podstaty trestného činu podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku (viz též rozhodnutí pod č. 47/2011 Sb. rozh. tr.) a o jeho mimotrestní právní úpravě, na kterou podle tohoto rozhodnutí trestní zákoník neodkazuje, posoudil podle pravidel o skutkovém omylu podle § 18 tr. zákoníku (podobně viz rozhodnutí pod č. 10/1977 Sb. rozh. tr.). Naproti tomu podle uvedené ustálené judikatury, v níž je přečin porušení práv k ochranné známce a jiným označením se podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku považován za blanketní (blanketovou) skutkovou podstatu, by se takový omyl posuzoval jako právní omyl podle § 19 tr. zákoníku, což je zásadní rozdíl.

¹⁵ Usnesení třetího senátu Soudního dvora EU ze dne 6. 10. 2015 ve věci C-500/14 na základě žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce Tribunale ordinario di Torino, Itálie, ve věci *Ford Motor Company proti Wheeltrims srlve* (viz Úřední věstník Evropské unie C 38/14), v němž Soudní dvůr EU dospěl k tomuto závěru: „*Článek 14 směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/71/ES ze dne 13. 10. 1998 o právní ochraně (průmyslových) vzorů a článek 110 nařízení Rady (ES) č. 6/2002 ze dne 12. 12. 2001 o (průmyslových) vzorech Společenství musí být vykládány v tom smyslu, že neoprávnějí výrobce náhradních dílů a příslušenství pro motorová vozidla, jako jsou kryty kol, aby odchylně od ustanovení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/95/ES ze dne 22. 10. 2008, kterou se sblížíjí právní předpisy členských států o ochranných známkách, a nařízení Rady (ES) č. 207/2009 ze dne 26. 2. 2009 o ochranné známce Společenství umístili na své výrobky označení totožné s ochrannou známkou výrobce motorových vozidel, zápsanou mimo jiné pro takové výrobky, bez souhlasu tohoto výrobce s odůvodněním, že takové užití ochranné známky představuje jediný způsob opravy dotčeného vozidla s obnovením jeho původního vzhledu jako složeného výrobku.*“ Dále viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 17. 3. 2005, ve věci *The Gillette Company a Gillette Group Finland Oy proti L.A.-Laboratories Ltd Oy*, C-228/03, týkající oprávněnosti užití ochranné známky.

K tomu ovšem považují za nutné uvést, že byt' je samozřejmě možná změna judikatury¹⁶ a byt' by i takový změněný názor bylo možno odůvodnit např. tím, že ustanovení § 268 odst. 1 tr. zákoníku neobsahuje „výslovný“ odkaz na porušení jiného právního předpisu (jako je tomu např. v § 248 odst. 1, 2 nebo v § 293 odst. 1 tr. zákoníku) a dovolávání se porušení zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, bylo ve zmíněné ustálené judikatuře dovozováno z toho, že trestní zákoník v § 268 odst. 1 tr. zákoníku vyžaduje „neoprávněné“ použití ochranné známky nebo známky s ní zaměnitelné, zásadní vadou je, že při tomto odchýlení se od předchozí ustálené a opakovaně publikované judikatury ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek (viz č. 43/2009, 38/2011 a 3/2018-I. Sb. rozh. tr.) či příp. při jejím „překonání“ nebyla tato věc postoupena podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích; dále „SSZ“) velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Navíc tato změna právního názoru nebyla vůbec odůvodněna a rozhodnutí, která byla publikována pod č. 43/2009, 38/2011 a 3/2018-I. Sb. rozh. tr. (viz shora), nejsou v odůvodnění vůbec zmíněna (byla zřejmě přehlédnuta), což je vada ještě podstatnější.

Přitom již v nálezu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 31/04 (N 171/35 SbNU 307), Ústavní soud zdůraznil, že vzhledem k postavení Nejvyššího soudu jako „sjednotitele judikatury“ je těžko tolerovatelné, že by právě Nejvyšší soud svojí nekonzistentní judikaturou přispíval k nepředvídatelnosti rozhodování. Z nálezu ze dne 11. 9. 2009, sp. zn. IV. ÚS 738/09 (N 201/54 SbNU 497), vyplývá, že jestliže z průběhu řízení, jež předcházelo vydání napadeného rozsudku, se podává, že před přijetím napadeného rozhodnutí mělo být v procesu vedeným před Nejvyšším soudem aplikováno ustanovení § 20 odst. 1 SSZ, tedy že ve věci měl rozhodující senát mající jiný právní názor než v předcházejících věcech řízení přerušit a věc předložit velkému senátu kolegia; pakliže tak neučinil a ve věci sám rozhodl, uplatnil státní

¹⁶ Podle judikatury Ústavního soudu není porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, pokud Nejvyšší soud dospěl postupem podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v jiné věci k právnímu názoru odlišnému od právního názoru již vyjádřeného v jiném rozhodnutí. Nejvyšší soud musí však takovýto postup vždy adekvátně odůvodnit, zejména se vypořádat se svým předchozím názorem [srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny a zatížil řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce. Podobně i v nálezu ze dne 5. 2. 2019, sp. zn. II. ÚS 2156/18 (N 20/92 SbNU 209), Ústavní soud zdůraznil, že dospěje-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu. Při postoupení věci svůj odlišný názor zdůvodní. Pakliže tak neučiní a ve věci sám rozhodne, uplatňuje státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť mezi dílčí složky práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem dosud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povoláné i ke sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je narušen jeden z principů právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava [§ 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)] předepisuje zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak (srov. k tomu i náleze ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 3416/20).¹⁷

¹⁷ Obdobně v oblasti správního soudnictví (s odkazem na § 17 soudního řádu správního) srovnaj nálezy ze dne 18. 4. 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06 (N 68/45 SbNU 107), ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 117/07 (N 104/45 SbNU 429), ze dne 19. 6. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1882/07 (N 112/49 SbNU 613), ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227) nebo náleze ze dne 18. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 690/21).

4 Závěr

Vzhledem k uvedené judikatuře Ústavního soudu je zcela zjevné, že senát 5 Tdo uvedeným rozhodnutím ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1231/2020 (č. 45/2021-III. Sb. rozh. tr.), když řízení nepřerušil a věc nepředložil velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, uplatnil státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a zatížil řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Kromě toho nerespektoval ani postulát vázanosti nosnými důvody rozhodovací praxe Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy.

Podle mého názoru by měl tedy být tento podstatný rozpor v judikatuře o povaze skutkové podstaty trestného činu porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 odst. 1 tr. zákoníku vyřešen rozhodnutím velkého senátu nebo stanoviskem trestního kolegia Nejvyššího soudu. Do té doby bude třeba vyčkat, zda jde jen o ojedinělé rozporné rozhodnutí s předchozí ustálenou judikaturou, anebo o skutečně „vázně míněnou“ změnu právního názoru, který má zásadní význam pro posuzování omylu pachatele.

References

- BURDA, E. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. díl (§ 233 až 421)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vyd. Praha: Leges, 2016.
- KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022.

SOLNAŘ, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6.*, doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2004.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. Svazek 2. § 205 až 421*. Praha: C. H. Beck, 2020.

Contact – email

samal@prf.cuni.cz

TRESTNÝ ČIN NEOPRÁVNĚNÉHO PROVOZOVÁNÍ HAZARDNÍ HRY PODLE § 252 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU – VYBRANÉ PROBLÉMY Z POHLEDU PRAXE

The Crime of Unauthorized Operation of Gambling
under Section 252 of the Criminal Code – Selected
Problems from the Perspective of Practice

Jakub Chromý

Nejvyšší státní zastupitelství České republiky

Abstract in original language

Příspěvek se zaměřuje na trestněprávní rozměr nelegálního hazardu a jeho postih v praxi. Pozornost věnuje konstrukci trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry, kvízomatům jako nelegálním hazardním hrám a provozování hazardních her prostřednictvím spolků, řešení kvalifikační kolize mezi trestným činem a přestupkem s korespondujícími znaky a v neposlední řadě kompetencím Celní správy ČR v oblasti provozování hazardních her.

Keywords in original language

Hazard; kriminalizace; trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry.

Abstract

The contribution focuses on the criminal law dimension of illegal gambling and its punishment in practice. It pays attention to the construction of the criminal offense of unauthorized operation of gambling, quiz machines as illegal gambling and the operation of gambling through associations, the resolution of the qualifying conflict between a criminal offense and a misdemeanor with corresponding features, and finally, the competences of the Customs Administration of the Czech Republic in the field of gambling.

Keywords

Gambling; Criminalization; Criminal Offence of Unauthorized Operation of Gambling Games.

Vážžený pane docente, srdečně blabopřeji ke Vašemu životnímu jubileu a přeji nadmíru dobrého do období nadcházejícího, nejen v profesní, ale i v osobní sféře. Vždy jsem oceňoval Vaš otevřený přístup v propojování poznatků trestního práva a kriminálních věd, který se stal i určitou inspirací v dalších aktivitách mého působení.

1 Úvod

Hazard se v různých podobách objevuje v lidské společnosti od starověku až po současnost. Fascinuje naději na možnou výhru, avšak stejně tak umí projevovat svoji stinnou tvář. Jakkoli může být toleranční limit k hazardním hrám rozdílný, s ohledem na morální, náboženské a kulturní faktory se hazardním hrám v tuzemských podmínkách přiznává určitý sociálně patologický náboj.¹ Přitom jde o fenomén, který výrazně ovlivňuje pravidla veřejnoprávní regulace, a to včetně trestní politiky, jež formuluje cíle a prostředky společenské kontroly vůči němu.

2 Konstrukce trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry

Trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku reflektuje zesílený zájem na dodržování státní regulace v oblasti jejich provozování.² Poskytuje ochranu společenským vztahům v souvislosti s tímto specifickým podnikáním, které se má odehrávat mimo stínovou ekonomiku. Konstrukce tohoto trestného činu je v základních rysech ustálená od nabytí účinnosti nového trestního zákoníku. V roce 2017 doznala terminologickou změnu v návaznosti na změnu mimotrestní úpravy, jejíž jádro se soustředí v zákoně č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, v němž

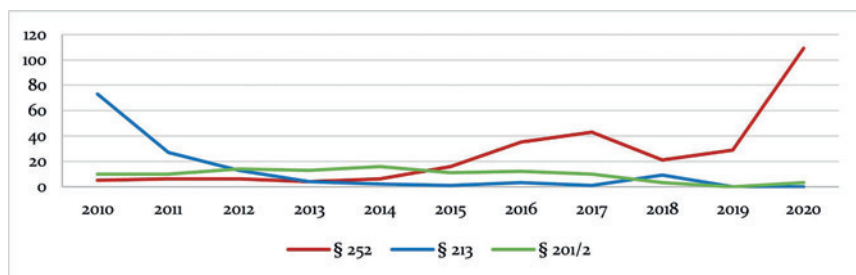
¹ Vývoj hazardních her na území České republiky, s důrazem na časovou a prostorovou diferenciaci, se věnuje zdařile zpracovaná publikace FIEDOR, D. *Hazard v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2020, 166 s.

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2568; ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 2023.

se upravují hazardní hry a jejich druhy, podmínky jejich provozování, opatření pro zodpovědné hraní a působnost správních orgánů v oblasti provozování hazardních her. Zmíněná úprava má význam rovněž z hlediska výslovného vyjádření znaku protiprávnosti ve skutkové podstatě trestného činu podle § 252 trestního zákoníku, která se opírá o ustanovení ležící mimo trestní zákoník. Trestnost her, které nespadají pod taková ustanovení zvláštního zákona, je zakotvena samostatně.

Historicky vzato se rozebíraný trestný čin vydělal jako specifický delikt z neoprávněného podnikání na podkladě novely provedené zákonem č. 290/1993 Sb., přičemž tehdy se označoval za neoprávněné provozování loterie a podobné sázkové hry. Jeho konstrukce byla méně rozvětvená než dosud, neboť ji tvořila základní skutková podstata a dvě okolnosti podmínující použití vyšší trestní sazby. Trestný čin neoprávněného provozování loterie a podobné sázkové hry byl vtělen do § 118a trestního zákona, kde bylo předtím zakotveno neoprávněné obchodování s devizovými hodnotami. Dobová argumentace podporující kriminalizaci poukazovala na nežádoucí rozvoj tohoto typu nedovoleného podnikání v procesu hospodářské transformace, zejména dostihů, aniž by se vždy podařilo prokázat větší rozsah provádění těchto aktivit, jak na počátku 90. let vyžadoval zákonodárce.³ Trestný čin podle § 252 trestního zákoníku je systematicky zařazen mezi trestné činy hospodářské, a to v oddíle upravujícím trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou.

Graf č. 1: Počty stíhaných osob za kriminalitu primárně související s hazardními hrami

Zdroj: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti

³ ŠÁMAL, P. K. novele trestního zákona. *Všehrd.* 1994, č. 1, s. 10 a násl.

Nyní lze trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku označit za tzv. vlajkovou loď kriminality primárně související s hazardními hrami, tedy souboru trestných činů, jejichž skutková podstata zahrnuje provozování hazardních her. Až s výrazným odstupem za ním jsou zaznamenány počty osob stíhaných za trestný čin provozování nepoctivých her a sázek podle § 213 trestního zákoníku a trestný čin ohrožování výchovy dítěte v souvislosti s hraním hazardních her podle § 201 odst. 2 trestního zákoníku. Statistické údaje zobrazené v grafu ukazují, že před pěti a více lety bylo možné sledovat trend spíše opačný. Dynamika stíhaných osob je spjata s prosazením nového zákona o hazardu a doprovodné legislativy, resp. ovlivňovala ji už těsně předcházející iniciativa, kdy se sešikoval širší společenský odpor proti hazardnímu průmyslu, a to i na úrovni samosprávy. V roce 2020 bylo za trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku stíháno 110 osob,⁴ přestože jinak v té době registrovaná kriminalita vesměs klesala. Za těmito statistickými údaji stojí i určité aplikační a interpretační pozadí, které na první pohled není vidět. V následujících pasážích rozebíráme některé praktické problémy z oblasti provozování hazardních her, na jejichž překlenutí měl autor tohoto příspěvku možnost se podílet v rámci dřívějšího působení na analytickém a legislativním odboru Nejvyššího státního zastupitelství.

3 Kvízomaty jako nelegální hazardní hry

Ve snaze uniknout tvrdšímu postupu orgánů veřejné moci se již před účinností nového zákona objevovaly případy herních zařízení v podobě kvízomatů tak, aby mohly být provozovány bez potřebného povolení. Hráčům byly na kvízomatech pokládány vědomostní, vesměs triviální otázky, a tito měli možnost za správnou odpověď získat určitou finanční částku jako výhru.⁵ Pod kvízomaty spadaly kompaktní, funkčně nedělitelná a programově řízená technická zařízení s ovládáním určeným pro hráče, která umožňovala okamžitou výhru. Problematický se zdál být aspekt náhodnosti výsledku hry, jestli může být považován za splněný či nikoliv, pokud neplatí absolutně.

⁴ *Zpráva o hazardním hraní v České republice 2021*. Národní monitorovací středisko pro drogy a zavislosti, 2021, s. 113.

⁵ Oblíbená byla například otázka: Měla Popelka čtyři oříšky? Ne. Popelka měla oříšky jen tři.

Ve stanovisku Nejvyššího státního zastupitelství byl prosazován názor, že u kvízomatů je namísto dovést všechny tři definiční podmínky loterie, resp. jiné podobné hry podle § 1 odst. 2 zákona č. 202/1990 Sb., v tehdejší znění. To znamená, že přicházela v úvahu nejen existence nutnosti vkladu do hry a negarantování návratnosti vkladu do hry, ale i náhodnost výsledku hry. Drtivá většina vědomostních otázek byla v kvízomatech postavena tak, že kredit získaný za jejich správné zodpovězení byl menší než samotný vklad hráče. Hráč mohl někdy ovlivnit svou výhru zodpovězením kvízové otázky, avšak nadále nemohl ovlivnit hodnotu otázky následující, která byla odvislá od náhodné skutečnosti manifestované postavením válců. Hodnota otázky v dalších kolech nebyla účastníkovi hry známa. Přehlížen nemohl být mechanismus konkrétních přístrojů, neboť docházelo k obměňování některých jejich původních parametrů. Definice hazardní hry zakotvená v § 3 odst. 1 zákona č. 186/2016 Sb. ještě zvýraznila míru zastoupení prvku náhody. V tomto smyslu se za hazardní hru považuje hra, sázka nebo los, do nichž sázející vloží sázku, jejíž návratnost se nezaručuje, a v nichž o výhře nebo prohře rozhoduje zcela nebo zčásti náhoda nebo neznámá okolnost. Provozovatelé kvízomatů ve snaze vyhnout se postihu flexibilně reagovaly na kontrolní úkony Celní správy ČR a pozměňovaly software hazardní hry tak, aby pokud možno nespádala pod ustanovení zákona o hazardních hrách. Výklad k novým podmínkám, co lze pokládat ještě za hazardní hru ve vztahu ke kvízomatům, se rozvinul v oblasti správního soudnictví. Za pozornost stojí především rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2021 sp. zn. 4 As 120/2021, v němž si soud vypomohl známou poučkou o kachnách. Zkoumané kvízomaty typu Pegasus totiž vypadaly jako výherní automaty, chovaly se jako výherní automaty a intuitivním způsobem umožňovaly hazardní hru jako výherní automaty. Pokud byly doplněny o některé nehazardní prvky, podle názoru Nejvyššího správního soudu šlo o účelovou snahu vyhnout se regulaci a jejich primární využití bylo pořád stejné z hlediska jejich zákazníků i provozovatelů. Z posuzovaného případu je patrné, že se neřešilo ani tak podřazení kvízomatů pod některý typ hazardní hry, například technické hry, nýbrž v popředí výkladu zůstávalo obecné vymezení hazardní hry jako takové. Jestliže kvízomaty byly provozovány v rozporu s podmínkami stanovenými v zákoně č. 202/1990 Sb., resp. zákoně

č. 186/2016 Sb., bylo možné usuzovat na naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu nedovoleného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku.

Pokud byli účastníci kvízomatů seznámeni s pravidly takové hry, které byly dodržovány, nelze dovozovat, že by docházelo k vyvolávání omylu jejich účastníků nebo využívání jejich omylu, aby šlo o trestný čin podvodu podle § 209 trestního zákoníku. Ukázkovým příkladem, v němž soudy dosud spatřovaly naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu, byla situace, podle které pachatel provozoval hru na výherním hracím přístroji, u něhož zasáhl do technického zařízení výherního hracího přístroje náležitě jině osobě v úmyslu uskutečnit na tomto přístroji hru bez vsazení k tomu potřebné finanční částky, uskutečnil-li sám takto hru, kterou způsobil škodu nikoli nepatrnou, popřípadě i ve spolupachatelství s další osobou, která za těchto okolností hru na tomto přístroji uskutečnila.⁶

Při absenci zjištění vad pravidel takové hry se rovněž vylučovala aplikace trestného činu provozování nepoctivých her a sázek podle § 213 trestního zákoníku. Jak rozebírá usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2009 sp. zn. 8 Tdo 1237/2009, publikované jako rozhodnutí č. 39/2010 Sb. rozh. tr., předmětem trestního postihu jsou hry (sázky), které pachatel neprovozuje a ani nemůže provozovat podle zákona č. 202/1990 Sb., resp. zákona č. 186/2016 Sb., protože jejich pravidla nezaručují všem účastníkům rovné možnosti výhry. Jedná se především o tzv. řetězové hry (letadlo, pyramida apod.), nebo tzv. skořápky či placičky. Nespadají sem hry, při nichž výsledek závisí výlučně nebo převážně na náhodě – což je i případ kvízomatů, neboť znakem tohoto trestného činu je, že peněžní hra nebo jiná podobná hra nebo sázka nezaručuje svými pravidly rovné možnosti výhry všem účastníkům.

4 Provozování hazardních her prostřednictvím spolků

Mezi další podvodné způsoby, jež sledovaly obcházení, resp. porušování zákonných ustanovení, patřilo provozování hazardních her prostřednictvím spolků jako klubů s uzavřeným členstvím. Zabezpečovaly prostor ke hře,

⁶ Viz stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 302/2001, publikované jako rozhodnutí č. 16/2002 Sb. rozh. tr.

instruktaž personálu i vlastních provozovacích přístrojů. Účast na hře měla být podle předkládaných stanov umožněna jen „členům“ spolků, a to jako činnost vedoucí k uspokojování jejich kulturních a sociálních potřeb, do které by nebylo možné zasahovat zvenčí. Takový způsob provozování hazardních her však narazil na dosah metody veřejnoprávní regulace. Svou povahou pravidel se zde jedná o kogentní, resp. kategorické normy, jejichž použití na poměry, které upravují provozování hazardních her, nemůže být vyloučeno ani omezeno projevem odchylné vůle jiné osoby. Jednání směřující k vyloučení či omezení takových pravidel veřejného práva je třeba shledávat neúčinným. Jestliže je dána skutečnost spadající pod okruh společenských vztahů, v němž se uplatňuje zákon č. 202/1990 Sb., resp. zákon č. 186/2016 Sb., nastupují prostředky veřejnoprávní regulace. Ostatně jak konstatuje tuzemská učebnice herního práva: „*Normy veřejného práva tyto soukromoprávní vztahy sázky a hry určitým způsobem modifikují s využitím metody veřejnoprávní regulace. Pro tu je typická nerovnost subjektů, z nichž jeden (orgán veřejné moci) má pravomoc rozhodovat o právech a povinnostech druhého (fyzické nebo právnické osoby). Neuplatní se tu tedy běžný smluvní princip (základ každého vztahu sázky a hry), nýbrž individuální právní akt nebo jiný právně mocenský úkon (vydání normativního právního aktu, faktického pokynu, uplatnění bezprostředního zásahu apod.). Práva a povinnosti subjektů mohou vznikat i proti jeho vůli, přičemž ochranu proti mocenské svévoli poskytuje zejména správní a ústavní soudnictví. [...] Veřejnoprávní úpravy regulují zejména sázky a hry, účast na nichž je přístupná veřejnosti a které jsou uskutečňovány jako podnikání nebo v souvislosti s podnikáním.*“⁷

Veřejnoprávní regulace provozování hazardní hry nemají ani spolky jako zvláštní formy právnické osoby určené pro samosprávné a dobrovolné sdružení osob vedených společným zájmem podle § 214 a násl. občanského zákoníku. Práva sdružování ve spolcích se nelze dovolávat tam, kde to odporuje zákonu – zde stanovícímu rámcem pro zákonem povolené podnikání v oblasti hazardních her. Pokud dotyčná osoba nerespektuje zákaz určitého jednání nebo jinak vystupuje neoprávněně bez povolení příslušného orgánu, vystavuje se sankčnímu postihu. Rovněž je zřejmé, že spolek lze založit jen se zákonem souladným účelem, zřizovací autonomie není absolutní. Nepochybně i vůči spolku se musí vztáhnout obecný zákaz ustavení

⁷ Cit. KRAMÁŘ, K. et al. *Herní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 34.

právnícké osoby za nepřipustným účelem ve smyslu § 145 odst. 1 občanského zákoníku, totiž založit právnickou osobu, jejímž účelem je porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem. Zároveň, a to je třeba podtrhnout, spolek je principiálně subjektem práva neziskové povahy. Ve shodě s § 217 občanského zákoníku nemůže být podnikání nebo jiná výdělečná činnost hlavní činností spolku. Spolek může vyvíjet leda vedlejší hospodářskou činnost spočívající v podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, je-li její účel v podpoře hlavní činnosti nebo v hospodářském využití spolkového majetku. Zisk z činnosti spolku lze použít pouze pro spolkovou činnost. Jinými slovy řečeno: „*U některých forem právnických osob je sledování určitého účelu vyloučeno ex lege již se zřetelem k charakteru dotčené osoby. Proto spolek nemůže být ustaven primárně s podnikatelským záměrem; podle § 217 odst. 2 smí být podnikání nebo jiná výdělečná činnost pouze jeho vedlejším ‚cílem‘ (a to pro podporu základní činnosti nebo hospodárné využití spolkového majetku), hlavní účel musí být vždy zájmový.*“⁸

Výstižné vysvětlení zákazu aktivit spolku ve spojení s trestným činem neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku posléze nabídlo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2017 sp. zn. 5 Tdo 272/2017, z jehož odůvodnění je vhodné připomenout následující: „*Hlavní činností spolku může být podle § 217 občanského zákoníku jen uspokojování a ochrana těch zájmů, k jejichž naplňování je spolek založen. Podnikání nebo jiná výdělečná činnost nemůže být hlavní činností spolku. Proto spolek může vyvíjet nanejvýš vedlejší hospodářskou činnost spočívající v podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, spočívá-li její účel v podpoře hlavní činnosti nebo v hospodářském využití spolkového majetku. Spolek tak nemůže být založen primárně s podnikatelským záměrem. Jestliže tedy hlavní aktivita spolku spočívá v provozování hazardní hry, jedná se o porušení zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů, přičemž za splnění všech zákonných podmínek může být naplněna i skutková podstata trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku.*“

⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 760.

5 Trestný čin nebo přestupek?

Původním záměrem zákonodárce bylo zjednodušit uplatnění trestněprávního postihu v oblasti společenských vztahů vznikajících při podnikání v souvislosti s hazardními hrami, jestliže trestný čin neoprávněného provozování loterie a podobné sázkové hry podle § 118a trestního zákona, nyní trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku, vyčlenil z dosahu trestnosti neoprávněného podnikání a pro tento případ zakotvil speciální trestný čin s absencí výslovně stanoveného kvantitativního znaku v podobě určitého rozsahu. Zatímco v souvislosti s přijetím nového zákona č. 186/2016 Sb. zůstalo ve vztahu k tomuto trestnému činu u terminologického narovnání, po zrušení zákona č. 202/1990 Sb. se progresivně rozvinula úprava správního trestání s formulací přestupků a sankcí za ně ukládaných. Celní správa ČR, které byla předmětná agenda svěřena, záhy přistoupila k jejímu vymáhání iniciativně. Do té doby byla příslušnost k jednotlivým správním deliktům roztroušena mezi více subjektů, tj. mezi obecní a krajské úřady, finanční úřady a Ministerstvo financí. Zároveň zesílil požadavek na řešení aplikace trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku v tzv. hraničních případech, došlo-li ke kvalifikačním kolizím mezi uvedeným trestným činem na straně jedné a některým z přestupků podle § 122, resp. § 123 zákona č. 186/2016 Sb. na straně druhé.

Zhusta citované stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013 sp. zn. Tpjn 301/2012, publikované pod č. 26/2013 Sb. rozh. tr., konstatuje, že každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem a je třeba vyvodit trestní odpovědnost za jeho spáchání. A dále, že tento závěr je v případě méně závažných trestných činů korigován použitím zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, podle níž trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní za předpokladu, že posuzovaný

skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty.

Z porovnání skutkové podstaty trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku a přestupku podle § 122, resp. § 123 zákona č. 186/2016 Sb.⁹ vyplývá, že nevystavuje další, umělé kritérium pro odlišení, zda jde o trestný čin nebo obdobný přestupek.¹⁰ Spodní práh trestnosti zde není zcela jednoznačně vymezen kvantitativním znakem ani dostatečně přesným kvalitativním znakem. Právě tzv. hraniční případy aplikace trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku z tohoto důvodu vyžadují důkladnou úvahu, zda pro nedostatek škodlivosti činu pro společnost je či není potřeba uplatnit trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené.¹¹ Vede linii mezi trestným činem a přestupkem, eventuálně beztrestným činem.

Závěr o uplatnění zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku by bylo nutné založit na zjištění okolností, které neoprávněné provozování, organizování, propagování nebo zprostředkovávání hazardní hry vyčleňuje z rámce obvykle se vyskytujících takových případů u skutkové podstaty trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku, tedy že jednání pachatele nedosahuje ani minimální míry škodlivosti běžné u obvykle se vyskytujících případů. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. 5 Tdo 928/2019 upozornil, že trestný čin neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku je dokonán již samotným prováděním takové činnosti bez potřebného povolení.

Dále je nezbytné vzít v potaz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu potud, pokud je společenská škodlivost určována kritérii, která se podle

⁹ Například § 122 odst. 1 písm. b) zákona č. 186/2016 Sb., podle něhož se fyzická osoba dopustí přestupku tím, že v rozporu s jeho § 7 odst. 2 provozuje hazardní hru.

¹⁰ K doktrinálnímu pohledu na zásadu subsidiarity trestní represe, jež vychází z ekonomie trestního práva opřené o princip ultima ratio, lze poukázat na výklad KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 28–35.

¹¹ Samozřejmě jsou známy i další případy trestných činů s neurčitým spodním prahem trestnosti a s nutností odlišení oproti přestupkům s korespondujícími znaky. Tak například velmi často zmiňovaný trestný čin výtržnictví podle § 358 trestního zákoníku, díky pojmu „hrubá neslušnost“ však poskytuje přece jen větší potenciál pro interpretační pravidlo zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku, než jde-li pouze o slovesa opisující objektivní stránku trestného činu.

§ 39 odst. 2 trestního zákoníku uplatňují při stanovení povahy a závažnosti trestného činu, jako je význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchan, osoba pachatele, míra jeho zavinění a jeho pohnutka, záměr nebo cíl. Protože jsou tato kritéria § 39 odst. 2 trestního zákoníku stanovena pouze formou demonstrativního výčtu, je možné k nim zahrnout rovněž další okolnosti případu. Společenská škodlivost se vztahuje na čin jako celek.

To znamená, že společenskou škodlivost bylo třeba hodnotit s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem podřaditelných pod znaky trestného činu podle § 252 trestního zákoníku, ale také s odkazem na další okolnosti případu, které by svědčily pro zachování trestněprávního postihu. Tímto se dával prostor pro uplatnění některých vodítek uvedených v metodice Generálního ředitelství cel, jako bylo například zjištění o počtu neoprávněných herních pozicích, o době, pro kterou byly herní pozice neoprávněně provozovány atd.

Společenskou škodlivost bylo nezbytné hodnotit ve vazbě na zrovna vybraný znak trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku – například provozování, organizování, propagování nebo zprostředkovávání, nikoli v porovnání s typovou společenskou škodlivostí jiného alternativního znaku tohoto trestného činu, který je zde rovněž zakotven, avšak zůstává nepoužitý.¹²

S odstupem pěti let se přesto ukazuje, že překrývání trestného činu a přestupku není zcela vyřešené. Může mít dopad na jednotný přístup adresátů norem a právní jistotu vůbec. I ve zpětném hodnocení regulace dopadů zaznívá varianta navrhuující doplnění kvantitativního znaku do tohoto ustanovení trestního zákoníku, zřejmě v podobě většího rozsahu, který zná trestný čin neoprávněného podnikání podle § 251 trestního zákoníku, z něhož byl ten nyní rozebíraný původně vydělen.¹³ Rozsah kriminalizace by se tím pádem dostal zpátky, nicméně navýšená přísnost postihu skrze trestní sazbu by zůstala zachována a zase by odrážela výše posazenou laťku

¹² Přiměřeně srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2015 sp. zn. 7 Tdo 207/2015.

¹³ Hodnocení dopadů regulace zákona o hazardních hrách a souvisejících právních předpisů. Příloha č. 13: Přestupky. Ministerstvo financí, 2021, s. 8. Účelem analýzy bylo zhodnotit naplňování cílů a principů regulace hazardních her a identifikovat potenciální doporučení pro její budoucí vývoj.

typové škodlivosti. Řada případů by se logicky dostala do režimu správního řízení, které se teď nezastřené označuje za konzistentnější, méně nákladné, ale s efektivním dopadem za použití peněžních sankcí vůči pachatelům těchto protiprávních činů. Konečné rozhodnutí, kudy se vydat při hledání hranic mezi trestným činem a přestupkem, tj. jestli zachovat stávající znění, anebo zvolit variantu změny skutkové podstaty trestného činu podle § 252 trestního zákoníku, zatím není přijato.

6 Posilování kompetencí Celní správy ČR

Poslední dekáda se nesla ve znamení posilování kompetencí Celní správy ČR. Od začátku roku 2017 se stala kontrolním orgánem v land-based prostředí hazardních her a od 2019 převzala dozorovou činnost od Ministerstva financí nad provozováním hazardních her v on-line prostředí. Od roku 2021 projednává také přestupky v oblasti on-line provozovaných hazardních her. Vyvstala otázka, nakolik lze působnost Celní správy ČR vztahovat k prověřování podezření právě z trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku.

Působnost pověřených celních orgánů v trestním řízení je koncipovaná jako tzv. omezená, přičemž ji upravuje § 12 odst. 2 písm. d) trestního řádu. Pokud jde o výklad zde relevantního pojmu „trestné činy spáchané porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží“, zakotveného tamtéž pod bodem 1, trestní řád neobsahuje výčet těchto trestných činů a neobsahuje ani legální definici takto užitého pojmu. Legální definice pojmu celní předpisy byla opuštěna po zrušení zákona č. 185/2004 Sb., který ve smyslu § 2 písm. e) pod celními předpisy rozuměl zákony a další právní předpisy, včetně právních předpisů Evropských společenství, které stanovily působnost celních orgánů. Ve spojení s aktuálně účinným zákonem č. 17/2012 Sb. lze odkázat na důvodovou zprávu k jeho § 28 až 34 a 49, která uvádí, že je-li v těchto ustanoveních použit pojem právní předpisy v oboru působnosti orgánů celní správy, je tím třeba rozumět i právní předpisy, které jsou dosud v jiných právních předpisech označovány například jako celní předpisy (například § 12 odst. 2 trestního řádu). Z dosud řečeného tedy vyplývá, že za trestné činy spáchané porušením celních předpisů ve smyslu § 12 odst. 2 písm. d) bod 1 trestního řádu lze považovat trestné

činy, jejichž skutková podstata naplňuje porušení konkrétních ustanovení zákonů, k jejichž kontrole jsou těmito zákony zmocněny celní úřady. Tomu odpovídá rovněž teleologický výklad, podle něhož je účelem zařazení a poté rozšiřování zákonné úpravy příslušnosti jiných policejních orgánů než útvarů Policie ČR využití specializace, znalosti a zkušeností pracovníků zařazených u těchto orgánů, jakož i zefektivnění a zrychlení přípravného řízení.

Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, nepřiznával žádnou pravomoc, zejména ve smyslu státního dozoru, celním úřadům, a proto nemohl být pokládán za celní předpis ve smyslu § 12 odst. 2 písm. d) bod 1 trestního řádu. Naproti tomu zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, s účinností od 1. 1. 2017 přiznává v § 116 celním úřadům pravomoc k doзору nad dodržováním tohoto zákona a dále kompetenci k projednávání správních deliktů v oblasti hazardních her (nejprve s výjimkou internetových her, které byly ponechávány Ministerstvu financí). Napříště tedy prověřování podezření ze spáchání trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku se nachází v působnosti pověřeného celního orgánu ve smyslu § 12 odst. 2 písm. d) bod 1 trestního řádu, a to v případech podání podnětu k zahájení trestního řízení přímo Celní správě ČR, resp. v případech zahájení úkonů trestního řízení z její iniciativy. Jelikož působnost pověřeného celního orgánu je považována za tzv. sdílenou, tak v případech, kdy bude podnět k zahájení trestního řízení podán útvaru Policie ČR, eventuálně budou úkony trestního řízení zahájeny z jeho iniciativy, bude k vedení prověřování příslušný tento obecný policejní orgán.

Nabízí se dodat, že § 158 odst. 11 trestního řádu zakotvuje povinnost jiných policejních orgánů než útvarů Policie ČR pro případ provádění opatření nebo úkonů podle předchozích odstavců § 158 trestního řádu neprodleně vyrozumět útvar Policie ČR, který by byl jinak příslušný k řízení. Tato zákonem stanovená povinnost zajišťuje potřebnou informovanost útvarů Policie ČR, které by byly jinak příslušné k řízení, aby nevznikala tzv. dvoukolejnost provádění úkonů trestního řízení a zamezuje vzniku kompetenčních konfliktů, což platí i pro nyní řešenou situaci prověřování podezření z trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku. Jestliže dojde ke vzniku negativního, eventuálně pozitivního kompetenčního konfliktu mezi policejními orgány, je namísto aplikovat § 158 odst. 11 věty

druhé a třetí trestního řádu a věc předložit dozorujícímu státnímu zástupci k posouzení. Současně je nutné akcentovat i obecné oprávnění státního zástupce upravené v § 157 odst. 2 písm. b) trestního řádu, a to odejmout kteroukoliv věc policejnímu orgánu a učinit opatření o přikázání věci jinému policejnímu orgánu.

Ambice Celní správy ČR v kontextu jejich kompetencí byly zjevně větší. Již v minulosti bylo možné zaznamenat náměty usilující o rozšíření okruhu věcí zpracovávaných pověřenými celními orgány v postavení policejního orgánu v trestním řízení. Rovněž v souvislosti s novou úpravou hazardních her byl oživen legislativní pokus přiznat celním orgánům vyšetřovací kompetence ve vztahu k těm trestným činům, které prověřovaly, aniž by je předávaly útvarům Policie ČR k provedení následující fáze trestního řízení. Stalo se tak i v období zvyšování kapacit Celní správy ČR a její přímé podpory ze strany Ministerstva financí, kdy mj. bývalý ředitel celostátního útvaru boje s organizovaným zločinem nastoupil do vedení sboru celníků na pozici náměstka, resp. ředitele sekce pátrání. Navíc souběžně Celní správa ČR měla zájem na rozšíření primárního okruhu věcí, k nimž uskutečňuje prověřování, zejména o další daňovou kriminalitu a trestné činy navazující na zdrojovou kriminalitu. Ačkoli si Celní správa ČR svými výsledky z mezidobí získala na svoji stranu některé instituce veřejného sektoru, politická dohoda na extenzi její působnosti na úkor Policie ČR nebyla nakonec dosažena. Z rezortu Ministerstva vnitra zaznívaly například tyto argumenty proti rozšiřování její působnosti ve fázi vyšetřování: potřeba dalších finančních nákladů a nových služebních míst v Celní správě ČR, absence výlučné pravomoci v některé oblasti a přetrvávání celkové odpovědnosti na policii, rozbití tzv. Kobry a ztráta motivace pracovat ve společném týmu, tzv. vyzobávání jednodušších případů, nedostatek zkušeností s trestnou činností páchanou v souběhu s daňovou kriminalitou, riziko nesdílení informací a překrývání kompetencí atd.¹⁴ V roce 2023 pokračuje odborná diskuse nad zavedením kompetence prověřovat podezření u trestných činů spojených s krádežím či neodvedením daně z hazardních her, jestliže Celní správa ČR disponuje poznatky z této oblasti a u jiných nepřímých daní má přiznanou takovou kompetenci.

¹⁴ *Ministerstvo vnitra předložilo jasné argumenty proti posílení pravomoci Celní správy ČR.* Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-vnitra-predlozilo-jasne-argumenty-proti-posileni-pravomoci-celni-spravy-cr.aspx>

7 Závěr

V České republice je pro uplynulé desetiletí příznačný trend vytlačování hazardu na okraj společnosti. V jeho rámci se dostalo ke slovu nezřídká i trestní právo, jak jsme ukázali na vybraných příkladech z této oblasti. Konstrukce trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku zachycuje nelegální hazard jako trestný čin sám o sobě. Vykazuje dominantní zastoupení v kriminalitě primárně související s hazardními hrami a odráží důsledky nového zákona o hazardu a doprovodné legislativy. Kvízomaty se snažily zastřít povahu hazardní hry, ačkoli stále vykazovaly její definiční prvky včetně náhodnosti výsledku hry. Aktivita spolků nemůže prvořadě spočívat v zabezpečování provozu hazardních her a nelze vůči ní vyloučit dosah pravidel veřejnoprávní regulace. S přihlédnutím k okolnostem případu je třeba řešit kvalifikační kolizi, zda má být na skutek aplikována skutková podstata trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku nebo některého přestupku podle § 122, resp. § 123 zákona č. 186/2016 Sb. s korespondujícími znaky tak, aby mohla být vedena linie mezi trestným činem a přestupkem, eventuálně beztrestným činem. Prověřování podezření z trestného činu neoprávněného provozování hazardní hry podle § 252 trestního zákoníku spadá do působnosti pověřeného celního orgánu ve smyslu § 12 odst. 2 písm. d) bod 1 trestního řádu, a to v případech podání podnětu k zahájení trestního stíhání přímo Celní správě ČR, resp. v případech zahájení úkonů z její iniciativy. Opakovaně lze sledovat předkládání různých námětů usilujících o redukci obecné působnosti útvarů Policie ČR ve prospěch extenze speciální působnosti pověřených celních orgánů. Vyžaduje to přistoupit nejlépe ke komplexní analýze dosavadní činnosti pověřených celních orgánů a jejích výsledků, a vztáhnout ji k uvažované změně, zda povede či nepovede ke zvýšení kvality prověřování a vyšetřování některých trestných činů, zda je či není efektivní co do rozvržení organizačních a materiálních podmínek pro činnost policejních orgánů, jaké jsou výhody a nevýhody přesunutí pravomoci stíhání některých trestných činů na policejní orgány zařazené v jiném ministerském rezortu, apod.

Provozování hazardních her odehrávající se mimo stanovené mantinely vyvolává i řadu otázek, které se nestaly předmětem tohoto příspěvku, a proto čekají na další zpracování. Vykazuje přesahy do disciplín kriminologie, ekonomie, adiktologie, sociální práce, pedagogiky apod., které podněcují mezioborový přístup v překonávání rizik a dopadů s ním spjatých. Velkou výzvu představuje přesun provozování hazardních her do internetového prostředí, jehož výskyt se již stal srovnatelným s uskutečňováním klasických forem gamblersství ve zdejších podmínkách.

References

FIEDOR, D. *Hazard v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2020, 166 s.

Hodnocení dopadů regulace zákona o hazardních hrách a souvisejících právních předpisů. Příloha č. 13: Přestupky. Ministerstvo financí, 2021, 14 s.

KRAMÁŘ, K. a kol. *Herní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 181 s.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 921 s.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s.

Ministerstvo vnitra předložilo jasné argumenty proti posílení pravomoci Celní správy ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-vnitra-predlozilo-jasne-argumenty-proti-posileni-pravomoci-celni-spravy-cr.aspx>

ŠÁMAL, P. K novele trestního zákona. *Všehrd*. 1994, č. 1.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, 3376 s.

Zpráva o hazardním braní v České republice 2021. Národní monitorovací středisko pro drogy a zavislosti, 2021, 183 s.

Contact – email

jakubchromy@seznam.cz

(RE)INTERPRETACE ÚČINNÉ LÍTOSTI U DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINŮ VE SVĚTLE ROZHODNUTÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU, SP. ZN. 5 TDO 324/2022

(Re)interpretation of Effective Regret
in Tax Crimes in the Light of the Decision
of the Supreme Court, No 5 Tdo 324/2022

Pavel Kotlán

Vysoká škola PRIGO, Havířov, Česká republika

Abstract in original language

Účelem příspěvku je metodologicky jednoznačným postupem interpretovat podmínky účinné lítosti u daňových trestných činů (zkrácení daně podle § 240 trestního zákoníku a neodvedení povinných plateb podle § 241 trestního zákoníku), a to zejména s ohledem na nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 324/2022. Při interpretaci bude využita zejména metoda jazyková a teleologická.

Keywords in original language

Účinná lítost; zkrácení daně; pachatel; Nejvyšší soud; neodvedení daně.

Abstract

The purpose of the paper is to interpret the conditions of effective remorse in tax offences (tax evasion under Section 240 of the Criminal Code and non-payment of mandatory payments under Section 241 of the Criminal Code) in a methodologically unambiguous manner, especially in the light of the recent decision of the Supreme Court, Case No. 5 Tdo 324/2022. The interpretation will use mainly linguistic and teleological methods.

Keywords

Effective Regret; Tax Evasion; Offender; Supreme Court; Non-payment of Tax.

1 Úvod

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2022, sp. zn. 5 Tdo 324/2022 posunulo vnímání speciální účinné lítosti podle § 242 trestního zákoníku vztahující se k trestnému činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 trestního zákoníku (dále „neodvedení povinných plateb“). Ve světle tohoto rozhodnutí bych se (znovu) zaměřil na posuzování institutu účinné lítosti u daňových trestných činů.

2 Obecně k účinné lítosti

Institut účinné lítosti je jednou z forem zániku trestní odpovědnosti. Jak uvádí trefně Pelc, zákon v tomto případě „preferuje ochranu dotčených právních statků před potrestáním pachatele“.¹ Podobně uvádí Kocina, že se v tomto institutu spojuje slib beztrestnosti a současně ochrana zájmů chráněných trestním zákonem.²

Pro sledovaný problém nás zajímá obecná účinná lítost v § 33 trestního zákoníku, kterou lze aplikovat na trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 trestního zákoníku (dále „zkrácení daně“) a speciální účinná lítost v § 242 trestního zákoníku, která se vztahuje pouze k trestnému činu neodvedení povinných plateb podle § 241 trestního zákoníku. V minulosti sice rozhodnutí Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3093/08 došlo k závěru, že by posledně zmíněná speciální účinná lítost mohla být použitelná i na trestný čin zkrácení daně, a to na základě argumentu, že pojem „neodvedení“ je „terminologicky významnější zásah do chráněného zájmu státu“ než „zkrácení“,³ avšak tato úvaha je nesprávná. Již ze samotného rozdílu trestních sazeb (u stejné škody/dlhu vyšší trestní sazba u zkrácení daně) je totiž patrné, že zákon považuje za závažnější

¹ PELC, V. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentář k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových prvků a pojmů normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. Olomouc: Anag, 2017, s. 182. ISBN 978-80-7554-072-0.

² KOCINA, J. Zkrácení daně – příprava, účinná lítost, ne bis in idem. In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., J. PROVAZNIK (eds.). *Trestní právo / stále / v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 221. ISBN 978-80-210-8921-1.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08.

formu trestné činnosti zkrácení daně (tj. vlastně zvláštní formu podvodného jednání), než její neodvedení.⁴

Z názvu institutu „účinná lítost“, ani z jeho obsahového vymezení nelze nijak usuzovat na to, že by musel pachatel projevit skutečnou lítost (coby projev vnitřního přesvědčení), jak bychom možná z použitého výrazu předpokládali. Jedná se spíše o to, že právě zamezením/napravením následku svou lítost projevuje. Pokud někde hledat určitý aspekt vnitřního přesvědčení a skutečné lítosti, tak bychom snad mohli zmínit polehčující okolnost podle § 41 písm. o) trestního zákoníku, kde se ovšem hovoří o „upřímné lítosti“.

Judikatura konstantně dovozuje, že účinná lítost může být naplněna jen v případě aktivního jednání pachatele. Tím nutno rozumět nejen aktivitu přímou, ale i nepřímou, tj. pokud pachatel zařídí, aby jiný plnil za něj;⁵ „postačí dokonce, když ke splnění třetí osobou přispěje jakoukoli svou aktivní činností (třetí osobu vyzve k úhradě, požádá ji o uhrazení apod.), případně jako osoba jednáající za právnickou osobu coby dlužníka takto učiní v součinnosti s takto příslušnou právnickou osobou“.⁶ Z užití činného rodu „napravil“ (§ 33 písm. a) trestního zákoníku) nebo „splnil“ (§ 242 trestního zákoníku) tak nelze dovozovat, že by vylučovala variantu rodu trpného, tj. že za pachatele bylo jiným „napraveno“/„splněno“.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 324/2022 však poukázalo na fakt, že situace není tak jednoduchá, a že existuje vícero situací (než jen dichotomie aktivní/neaktivní). Předesíláme proto, že v dalším textu budou ve vztahu k napravení následku/uhrazení dluhu zvažovány následující varianty: přímé aktivní jednání, nepřímé aktivní jednání (pachatel např. přesvědčí jiného, aby za něj plnil), konkludentní jednání (jednání, kterým pachatel umožní napravení následku/uhrazení dluhu; např. neodkláněním příjmů z bankovního účtu, z něhož má být realizována exekuce), pasivita, či dokonce snaha pachatele plnění překazit.

⁴ Zajímavostí je slovenská trestněprávní úprava. Ve smyslu § 86 odst. 1 písm. d) trestního zákona je pro zkrácení daně (§ 276), neodvádění povinných plateb (§ 277) i jejich neplacení (§ 278) určena účinná lítost s totožnými podmínkami.

⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 8 Tdo 72/2020. Komentář k trestnímu zákoníku (k § 33) uvádí jako příklad otce, kterého syn-pachatel požádá, aby za něj zaplatil. ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář. Svazek 1, § 1 až 204*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 536. ISBN 978-80-7400-807-8.

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 8 Tdo 72/2020.

3 Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) a účinná lítost (§ 242)

Základní skutková podstata trestného činu neodvedení povinných plateb (§ 241 odst. 1 trestního zákoníku) zní: „*Kdo ve větším rozsahu nesplní jako zaměstnavatel nebo plátcе svoji zákonnou povinnost odvést za zaměstnance nebo jinou osobu daň, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistné na zdravotní pojištění...*“ Účinná lítost v § 242 trestního zákoníku je vázána na to, že „pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek“. Z toho je zřejmé, že pro účinnou lítost musí být splněny dvě podmínky: (1) pachatel splnil celý dluh (případně přesvědčil jiného, aby za něj povinnost splnil), a to (2) do vyhlašování prvostupňového rozsudku. Podmínku splnění celého dluhu je na místě zdůraznit, tj. „*povinností pachatele je uhradit všechny částky, pokud se vztahují k období vymezenému žalovaným skutkem, pro něž soud zjišťuje trestní odpovědnost pachatele*“.⁷ Nelze tedy přistoupit na alternativu zaplacení části dluhu, čímž by (např.) dluh klesl pod hranici většího rozsahu; tím by se popírala samotná podstata institutu znamenajícího zánik trestní odpovědnosti.

Judikatura i odborná literatura se shoduje na tom, že jednání pachatele ve vztahu ke splnění povinnosti (dluhu) musí být aktivní; rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp.zn. 5 Tdo 324/2022 pak vůči pachateli vstřícněji dovozuje, že podmínky účinné lítosti byly naplněny i v případě, kdy část plateb uhradil pachatel a „*část plateb byla uhrazena ve vykonávacím řízení ještě před zahájením trestního stíhání*“. Úvahy soudu pak ústí v závěr, že „*motivace pachatele trestného činu podle § 241 tr. zákoníku, aby napravil způsobenou škodu, by byla zcela mizivá, pokud by bylo naprosto vyloučeno užít zvláštní účinnou lítost v případech, v nichž došlo věřitelem k uplatnění nároku na plnění v exekučním řízení, navíc ještě před zahájením trestního stíhání a řádným poučením obviněného o možnosti zániku trestní odpovědnosti podle § 241 tr. zákoníku za podmínek podle § 242 tr. zákoníku*“.

Odmyslíme-li si okolnosti konkrétního případu, které jsou, po mém soudu, pro identifikaci naplnění podmínek účinné lítosti irelevantní, dochází

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 8 Tdo 72/2020; obdobně Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2008, sp. zn. 5 Tdo 368/2008.

v citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud vlastně k závěru, že aktivní jednání pachatele nemusí vést k úhradě celého dluhu; část může být uhrazena nezávisle na něm. Pak si ale nutno položit otázku: Pokud postačuje, aby aktivní jednání pachatele směřovalo jen ke splnění části dluhu, musí být vůbec pachatel aktivní? Pokud musí, kde pak hledat hranici dostatečné aktivity? Nepostačovala by pak aktivní úhrada i zcela zanedbatelné části dluhu?

Jediný logický závěr, který z výše uvedených faktů plyne, zní: Je-li potřeba k uplatnění účinné lítosti splacení celého dluhu, avšak postačuje aktivní jednání pachatele směřující k úhradě pouze části tohoto dluhu (např. i v zcela zanedbatelné výši), není vlastně podmínka aktivity pachatele nutná vůbec. Úvahy Nejvyššího soudu tedy nastolily (správný) trend, který nutně ústí v závěr, že požadavek na aktivní plnění lze úplně odmítnout. Pachatel tak může plnit aktivním jednáním, přímo i nepřímo, ale i konkludentně (tj. umožněním plnění), jak se částečně stalo ve zmíněném případě.

Zvažujeme-li i další varianty (úplného) uhrazení dluhu – tj. v případě pasivity pachatele, nebo proti jeho vůli, musíme konstatovat, že z ničeho nevyplývá nemožnost uplatnění účinné lítosti i zde. Z konstrukce účinné lítosti je totiž zřejmé, že se v zásadě jedná o „chladný kalkul“, ona Pelcem zmíněná preference ochrany „dotčených právních statků před potrestáním pachatele“. Z hlediska jazykového výkladu tak nenacházíme žádný důvod pro vyřazení těchto alternativ z rozsahu pojmu „účinná lítost“ (podle § 242 trestního zákoníku). Ostatně, požaduje-li zákonodárce vůli pachatele směřující k naplnění podmínek účinné lítosti, vyjádřil to pojmem „dobrovolně“ (viz obecná účinná lítost podle § 33 trestního zákoníku).

4 Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240) a obecná účinná lítost (§ 33)

Základní skutková podstata trestného činu zkrácení daně (§ 240 odst. 1 trestního zákoníku) zní: „*Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na úrazové pojištění, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou povinnou platbu anebo vyláká výbodu na některé z těchto povinných plateb*“. (Obecná) účinná lítost se ve smyslu § 33 trestního zákoníku realizuje, „*jestliže pachatel dobrovolně škodlivému následku*

restného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o restném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku restného činu mohlo být ještě zadržáno...“

Účinná lítost je tak u zkrácení daně navázána na napravení následku (případně zamezení škodlivému následku nebo učinění včasného oznámení; to však nijak problematizováno není, takže ponecháme tyto varianty stranou), a to dobrovolně. Existuje shoda na tom, a ani v tomto článku to nijak rozporováno není, že napravením škodlivých následků se myslí napravení všech následků na chráněném zájmu, i všech následků, které z jednání vyplynuly (zejména daňového penále).⁸

Převládající odborný názor, včetně názoru restněprávní praxe, má v zásadě za to, že napravení následku, aby mohlo být vnímáno jako dobrovolné, nesmí být realizováno pod bezprostřední hrozbou restního stíhání; přičemž obecně vnímána obava z restního postihu naplnění znaku „dobrovolně“ nevylučuje. Nejkomplexněji a nejdůležitěji je tento názor formulován v rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 7 Tz 289/2000: *„Dobrovolnost uvedeného jednání obviněného není vyloučena jen proto, že jednal pod vlivem obavy z možného restního stíhání. Tato obava nijak nevylučuje dobrovolnost napravení škodlivého následku restného činu. I jednání, které je motivováno snahou odvrátit restní stíhání jednající osoby, může být dobrovolné. Vždy záleží na konkrétních okolnostech případu v tom směru, nakolik je restní stíhání v době napravení škodlivého následku restného činu reálné, s jakou mírou bezprostřednosti hrozí, v jakém rozsahu a komu jsou známy skutečnosti ukazující na to, že byl spáchán restný čin, apod.“*⁹

Z uvedeného judikatura přirozeně dovozuje, a ke stejnému názoru většinou dospěla i odborná literatura,¹⁰ že využití institutu účinné lítosti je (zpravidla) vyloučeno po okamžiku zahájení restního stíhání za restný čin zkrácení daně. Ovšem Coufalová v obecných souvislostech § 33 restního zákoníku (správně) podotýká, že k zániku restní odpovědnosti může dojít až do pravomocného rozhodnutí;¹¹ což není teoreticky důvod nevztáhnout i na účinnou lítost u zkrácení daně.

⁸ ŠČERBA a kol., op. cit., s. 535. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 289/2000.

¹⁰ Viz např. KOCINA, op. cit., s. 222–223.

¹¹ ŠČERBA a kol., op. cit., s. 533.

Uvedený (převládající) přístup, tj. že bezprostřední hrozba trestního stíhání vylučuje dobrovolnost, a tím i naplnění účinné lítosti ve smyslu § 33 trestního zákoníku, však vzbuzuje pochybnosti. Žádná trestněprávně relevantní definice pojmu „dobrovolnost“ není, takže nutno vycházet z obecného jazyka, v němž je za dobrovolné jednání považováno to, které je „*konáno bez povinnosti, z vlastní vůle*“.¹² Pak ale není zřejmé, proč by jakákoliv obava z trestního stíhání měla vylučovat dobrovolné jednání; pachatel přece nejedná z povinnosti, ani není k jednání nucen. V budoucnosti možné (pravomocné) odsouzení za trestný čin zkrácení daně přece nelze chápat jako donucení. Navíc, jak identifikovat hranici, kde by jednání již nebylo dobrovolné / pod bezprostřední hrozbou trestního stíhání – do výzvy správce daně k prokázání daňového tvrzení (do postupu k odstranění pochybností či do počátku daňové kontroly)?, do okamžiku doměření daně?, do podání trestního oznámení?, do výzvy k podání vysvětlení u policejního orgánu? Jistě bychom našli i další okamžiky; nehledě k tomu, že shora uvedené okamžiky nemusí probíhat časově za sebou (např. během již probíhajícího trestního řízení je teprve doměřena daň, čímž se pachatel teprve dozví, jaký škodlivý následek by měl, pro splnění podmínek účinné lítosti, napřavit).

Ani z hlediska samotného pojmu „účinná lítost“ nelze nijak dovozovat, že by absence či existence bezprostřední hrozby trestního stíhání ovlivňovala možnost uplatnění tohoto institutu. Pokud se totiž zde jedná, jak již bylo shora vysvětleno, o jakousi „výměnu“ beztrestnosti za nápravu škodlivých následků, nejsou vnitřní pocity pachatele ani vnější okolnosti relevantní.

Zúžit rozsah účinné lítosti podle § 33 trestního zákoníku pouze na jednání pachatele, které není činěno pod bezprostřední hrozbou trestního stíhání, tak je v podstatě teleologickou redukcí in malam partem, neboť je v rozporu s jazykovým výkladem pojmu „dobrovolné“. Takový způsob dotváření práva je ovšem v trestním právu (hmotném) nepřipustný.¹³

Z uvedeného plyne, že v jakékoliv formě projevenou vůli pachatele, tj. aktivní jednání přímé i nepřímé, nebo konkludentní jednání, v důsledku

¹² Internetová příručka Ústavu pro jazyk český. *ujc.cz* [online]. [cit. 28. 2. 2023]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=dobrovoln%C3%BD>

¹³ Viz např. ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 79. ISBN 978-80-7598-764-8.

něhož jsou (veškeré) škodlivé následky napraveny, lze považovat za naplnění účinné lítosti ve smyslu § 33 trestního zákoníku. Naproti tomu pasivitu, a tím spíše snahu směřující proti napravení následku, nelze pod pojem dobrovolně (tj. jednání z vlastní vůle) podřadit.

Důležité je ovšem i stanovit, dokdy může být napravení škodlivých následků uskutečněno. Ustanovení § 33 trestního zákoníku ničeho k tomu neuvádí, takže by se zdánlivě zdálo možným provést nápravu až do pravomocného rozhodnutí. Z pohledu teleologického výkladu by však bylo hodnotově rozporné, aby byla pro trestný čin zkrácení daně poskytnuta delší doba k realizaci zániku trestní odpovědnosti formou účinné lítosti než pro trestný čin neodvedení povinných plateb. Byl by tak totiž narušen obecný princip, jehož uplatnění předpokládá, že závažnější protiprávní jednání (zkrácení daně) nebude mít výhodnější podmínky trestní odpovědnosti než méně závažné (neodvedení povinných plateb). Uplatnění účinné lítosti podle § 33 trestního zákoníku tak lze u trestného činu zkrácení daně realizovat (rovněž) pouze do vyhlášení prvostupňového rozsudku.

5 Závěr

Oproti převládajícímu odbornému názoru, i přístupu trestněprávní praxe, mám za to, že uplatnění zániku trestní odpovědnosti formou účinné lítosti nutno posuzovat benevolentněji, v souladu se správným užitím metod nalézáni práva.

U trestného činu neodvedení povinných plateb se jeví správným speciální účinnou lítost podle § 242 trestního zákoníku aplikovat tak, že jakékoliv uhrazení dluhu pachatele, ať už jeho přičiněním, či nikoliv, splňuje podmínky institutu.

U trestného činu zkrácení daně lze účinnou lítost ve smyslu § 33 trestního zákoníku uplatnit tehdy, jsou-li veškeré škodlivé následky napraveny v důsledku aktivity pachatele, byť by tato aktivita spočívala v „pouhém“ umožnění tyto následky napravit. V důsledku zákonem užitého pojmu „dobrovolně“ (ze své vůle) však nelze za naplnění podmínek účinné lítosti považovat případ, kdy by pachatel byl pasivní, tj. jeho vůle by se neprojevila. Naproti tomu bezprostřední hrozba trestního stíhání, vnitřní motivy

pachatele či vnější okolnosti ovlivňující jeho rozhodnutí nejsou pro realizaci účinné lítosti rozhodující.

Jak v případě trestného činu neodvedení povinných plateb, tak i trestného činu zkrácení daně lze účinnou lítost aplikovat pouze do vyhlašování rozsudku prvostupňového soudu.

References

- KALVODOVÁ, V. a kol. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1.
- PELC, V. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentář k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových prokázání a pojmů normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. Olomouc: Anag, 2017. ISBN 978-80-7554-072-0.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář. Svazek 1, § 1 až 204*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.
- Internetová příručka Ústavu pro jazyk český. *ujc.cz* [online]. [cit. 28. 2. 2023].
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 289/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2008, sp. zn. 5 Tdo 368/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1406/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 8 Tdo 72/2020.

Contact – email

pavel.kotlan@prigo.cz

VÝŠE ŠKODY JAKO ZNAK KVALIFIKOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY ÚVĚROVÉHO PODVODU PODLE § 211 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

The Amount of Damage as a Sign of Qualified Credit
Fraud Under Section 211 of the Criminal Code

Alžběta Jakoubková

Nejvyšší soud, Česká republika

Abstract in original language

Príspevek se zabývá problematikou stanovení výše způsobené škody z hlediska naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 trestního zákoníku v situacích, v nichž je poskytnutý úvěr zajištěn některým zajišťovacím institutem, spočívajícím v uspokojení věřitele v případě prodlení dlužníka bez ohledu na jeho vůli, zpravidla zástavním právem, nebo pokud je část úvěru řádně splacena.

Keywords in original language

Úvěrový podvod; výše škody; zástavní právo.

Abstract

The article deals with the issue of the assessment of the quantification of a damage for purposes of a fulfillment of an aggravated body of a crime of a credit fraud according to Sec. 211 of the Criminal Code in situations in which the provided loan is secured by a guarantee institute enabling a satisfaction of the creditor in a case of the debtor's delay regardless of his will, usually by a lien, or when a part of the loan is properly repaid.

Keywords

Credit Fraud; Quantification of a Damage; Lien.

1 ÚVOD

Príspevek se zabývá otázkou, jak je v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu přistupováno k posuzování výše škody způsobené trestným činem úvěrového podvodu jakožto znaku kvalifikované skutkové podstaty. Po obecném vymezení trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 trestního zákoníku a role výše škody z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty se bude zabývat tím, zda je z hlediska posouzení naplnění znaků skutkové podstaty relevantní, že byl poskytnutý úvěr zajištěn některým zajišťovacím institutem, přičemž nejprve se bude věnovat pouze zástavnímu právu jakožto typickému a v praxi nejčastěji využívanému zajišťovacímu institutu. Přinese náhled na rozhodovací praxi především Nejvyššího soudu, nastíní odlišné přístupy k řešení této otázky včetně polemiky s jejich stěžejními argumenty. Obdobný rozbor a hodnocení budou provedeny i ve vztahu k otázce, jak posuzovat případy, kdy dlužník dluh částečně splácel, či dokonce zcela splatil. Príspevek si neklade za cíl zabývat se podrobně všemi zajišťovacími instituty, kterými může být poskytován úvěr zajištěn, ale omezí se pouze na příklad ručení a zajišťovacího převodu práva, u nichž nastíní hlavní rozdíly oproti zástavnímu právu, a zamyslí se, zda u některých z těchto zajišťovacích institutů může být problém s aplikací závěrů učiněných ve vztahu k zajištění úvěru zástavním právem, či zda naopak uvedené závěry podporují.

2 TRESTNÝ ČIN ÚVĚROVÉHO PODVODU

Trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále „trestní zákoník“), se dopustí ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkršené údaje nebo podstatné údaje zamlčí. Jeho objektem je zájem na ochraně cizího majetku, přičemž trestněprávní ochrana je poskytována výseči majetkových práv, a to majetkovým právům a vztahům při sjednávání úvěrových smluv.¹ K naplnění základní skutkové podstaty podle § 211 odst. 1 trestního zákoníku tedy není vyžadován vznik škody na cizím majetku. Pokud dojde ke způsobení alespoň větší škody, v závislosti na její výši bude naplněna jedna z kvalifikovaných skutkových podstat úvěrového

¹ ŠÁMAL, P. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2103.

podvodu podle § 211 odst. 4, 5 nebo 6 trestního zákoníku. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu však nezaujala zcela jednoznačný názor na otázku, co představuje výši škody z hlediska naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty v případě, kdy je poskytnutý úvěr zajištěn některým ze zajišťovacích institutů, případně pokud pachatel část úvěru či úvěr celý řádně splácel. Trestný čin úvěrového podvodu byl vnesen do zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále „trestní zákon“), novelou č. 253/1997 Sb.,² tuto právní úpravu následuje i platný a účinný trestní zákoník. Před uvedenou novelou bylo trestněprávně postihováno pouze jednání, které naplňovalo znaky skutkové podstaty „běžného“ podvodu podle § 209 trestního zákoníku. V příspěvku bude pracováno i s judikaturou vztahující se k právní úpravě trestního zákona, která samostatnou skutkovou podstatu úvěrového podvodu neobsahovala. Stěžejní závěry učiněné v těchto rozhodnutích jsou však podle mého názoru zcela použitelné i ve vztahu k aktuální právní úpravě, a to z důvodu, že postihuje nejen situace, kdy došlo ke vzniku škody pouze nedbalostním jednáním pachatele,³ ale také jednání, které by naplnilo znaky „běžného“ podvodu podle § 209, k němuž se uvedená judikatura vztahovala.

3 Dvě větve rozhodovací praxe

V judikatuře Nejvyššího soudu lze nalézt zcela opačné přístupy jak v otázce výše způsobené škody, pokud je poskytnutý úvěr zajištěn některým ze zajišťovacích institutů, tak v otázce, zda je nutné při posuzování výše způsobené škody odečítat řádně uhrazené splátky, či nikoliv. V této kapitole bude pozornost věnována zmíněnému zástavnímu právu jakožto nejčastěji využívanému zajišťovacímu institutu, dále v příspěvku se budu zabývat také zajišťovacími instituty jinými a otázkou, zda jsou uvedené závěry zobecnitelné pro všechny, nebo zda by u některých mohla být jejich aplikace problematická.

3.1 Hodnota zástavy

Podle prvního přístupu je výši škody z hlediska naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty vždy celá výše poskytnutého úvěru, přičemž nehraje roli,

² KOTLÁN, P. *Ekonomická kriminalita očima policejního orgánu*. Praha: Leges, 2021, s. 84.

³ Srov. § 17 písm. a) trestního zákoníku.

zda byl úvěr zajištěn některým ze zajišťovacích institutů, hodnota zástavy má význam pouze při rozhodování o nároku na náhradu škody. Uvedený názor byl vysloven v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. 8 Tdo 51/2004, které bylo následně publikováno pod č. 9/2005 Sb. rozh. tr. (dále „usnesení 8 Tdo 51/2004“). Dlužno zmínit, že uvedené rozhodnutí bylo vydáno ve vztahu k právní úpravě trestního zákona, který ještě neobsahoval samostatnou skutkovou podstatu úvěrového podvodu. Jak již bylo uvedeno výše, domnívám se, že jsou vyslovené závěry použitelné i ve vztahu k současné právní úpravě, ostatně zde zaujatý názor je citován i v recentní judikatuře Nejvyššího soudu.

Podle právní věty tohoto usnesení je trestný čin úvěrového podvodu dokonán již tím, že banka vyplatila pachateli úvěr na podkladě nepravdivých nebo zamlčených skutečností, ačkoliv pachatel poskytl bance za účelem zajištění svých závazků z úvěrové smlouvy zástavu, jejíž hodnota byla stejná, či dokonce vyšší než výše poskytnutého úvěru, neboť zástavní právo slouží i v případě zpeněžení zástavy toliko jako náhrada škody způsobené dokonáním trestným činem. Pro výše uvedené svědčí podle názoru osmého senátu Nejvyššího soudu i povaha a smysl zástavního práva, které slouží k zajištění pohledávky pro případ, že dluh nebude řádně a včas splacen. Účelem realizace zástavního práva je tedy náhrada vzniklé škody, pokud dlužník nesplní svůj závazek, zatímco k dokonání trestného činu dojde v době, kdy je bankou vyplacen úvěr, a k jeho spáchání dochází i v případech, kdy je dlužník srozuměn s tím, že hodnota zástavy je stejná nebo vyšší než výše poskytovaného úvěru. Zástavní právo poté slouží pouze jako náhrada škody způsobené trestným činem.

Usnesení 8 Tdo 51/2004 se odchyluje se od právního názoru vysloveném v předcházející judikatuře Nejvyššího soudu, což je i výslovně uvedeno v citovaném rozhodnutí. V takovém případě je podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích (dále „zákon o soudech a soudcích“), senát Nejvyššího soudu povinen postoupit věc k rozhodnutí velkému senátu Nejvyššího soudu. Tento postup však v uvedeném případě dodržen nebyl, a to s odůvodněním, že rozhodnutí Nejvyššího soudu, od jejichž názoru se odchyluje, byla vydána před účinností zákona o soudech a soudcích, který tuto povinnost stanovil. Tento nesprávný názor nerespektující pravidla časové působnosti právního předpisu byl vyvrácen nálezem Ústavního

soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05, jímž bylo zrušeno usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2005 sp. zn. 8 Tdo 746/2005, které se opíralo o závěry vyjádřené v usnesení 8 Tdo 51/2004. Podle citovaného nálezu Ústavního soudu je zcela nesprávný výklad, podle něhož je možné dosáhnout změny judikatury mimo proceduru podle § 20 zákona o soudech a soudcích a není třeba předkládat věc k velkému senátu v případech, kdy je odlišný právní názor vyslovený v judikatuře vydané před účinností tohoto zákona. Pokud byla uvedená rozhodnutí vydána v rámci demokratického právního státu a představují legitimní výsledek rozhodovací činnosti nezávislého a nestranného soudu, taková rozhodnutí a v interpretace v nich obsažená tvoří v materiálním smyslu součást příslušné interpretované zákonné normy. Změna interpretace je zásahem do právní jistoty a rovnosti subjektů, které legitimně očekávají, že také v jejich případě bude zákon vykládán stejně. Přitom právní názor zaujímaný v usnesení 8 Tdo 51/2004 nevyplývá ani z doslovného výkladu § 20 zákona o soudech a soudcích. V uvedeném nálezu se Ústavní soud zabýval i samotnou otázkou výše škody jako znaku kvalifikované skutkové podstaty úvěrového podvodu, přičemž odkázal na svůj předchozí náleze ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 558/01, který se ztotožnil se stávající judikaturou Nejvyššího soudu, a dospěl k závěru, že pokud obecné soudy dospěly k opačnému názoru, vybočily z ústavněprávních mezí kriminalizace jednání jednotlivce ve smyslu čl. 39 Listiny základních práv a svobod, podle něhož pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem.

Jelikož však Ústavní soud rozhodoval o ústavní stížnosti proti usnesení Nejvyššího soudu, které přejímalo závěry z usnesení 8 Tdo 51/2004, mohl zrušit pouze toto napadené usnesení. Usnesení 8 Tdo 51/2004 publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek tedy zrušeno nebylo a stále se jedná o „sbírkové“ rozhodnutí. Věc nebyla ani následně předložena velkému senátu, neboť Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v situacích, kdy k odlišnému právnímu názoru nedospěl sám, ale je vázán právním názorem vysloveným v nálezu Ústavního soudu, je tato vázanost primární před postupem podle § 20 zákona o soudech a soudcích, jelikož by byl i velký senát Nejvyššího soudu tímto právním názorem vázán.⁴ Navzdory výše

⁴ Usnesení Nejvyššího soudu 8. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1306/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. 3 Tdo 123/2007.

uvedenému se však právní názor vyslovený v usnesení 8 Tdo 51/2004, ač menšinově, vyskytuje i nadále v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu.⁵

Naproti tomu je většinově v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu zastáván názor, že hodnota zástavy je významná již v otázce naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu. Uvedený závěr je založen na tom, že pokud je poskytovaný úvěr zajištěn takovou hodnotou zástavy, která umožňuje věřiteli, tedy poskytovateli úvěru, dosáhnout získání dlužné částky zpět, nemůže v důsledku takového jednání vzniknout škoda na cizím majetku.⁶ S tímto názorem se ztotožňuje i komentářová literatura, podle níž nelze za škodu automaticky považovat výši poskytnutého úvěru, ale rozdíl mezi poskytnutými peněžními prostředky a hodnotou zajištění úvěru.⁷

Domnívám se, že je třeba pokládat za správný přístup druhý, podle něhož je třeba za výši škody z hlediska naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty považovat rozdíl mezi výši poskytnutého úvěru a hodnotou zástavy. Je nutné přisvědčit prvnímu přístupu vyjádřenému v usnesení 8 Tdo 51/2004, že k dokonání trestného činu dojde vyplacením úvěru bankou. Je však třeba zdůraznit, že k dokonání trestného činu dojde naplněním všech znaků skutkové podstaty, jejíž součástí je i subjektivní stránka. Jak již bylo uvedeno výše, ve vztahu ke vzniku škody postačí nedbalostní zavinění pachatele, za způsobenou škodu tedy dlužník odpovídá v případech, kdy minimálně vzhledem k okolnostem a svým poměrům měl a mohl vědět, že bude na majetku jiného způsobena škoda.⁸ Pokud je při sjednávání úvěrové smlouvy rovněž sjednán zajišťovací institut, je vyloučeno úmyslné zavinění ve vztahu ke způsobení škody na majetku, neboť dlužník ví, že nezpůsobí škodu v celém rozsahu poskytnutého úvěru, ale že bude snížena právě o hodnotu zpeněžené zástavy, případně nevznikne vůbec.

⁵ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 13/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 5 Tdo 88/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1241/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2021, sp. zn. 5 Tdo 1261/2021.

⁶ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 1999, sp. zn. 8 Tz 164/1998, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 2. 2001, sp. zn. 8 Tz 303/2000, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1328/2015.

⁷ KANDOVÁ, K., ČEP, D. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1723.

⁸ § 16 odst. 2 trestního zákoníku.

Pokud je hodnota zástavy stejná nebo vyšší než výše poskytnutého úvěru, ke způsobení škody na majetku věřitele vůbec nedojde. Jestliže dlužník s vědomím dostatečné hodnoty zástavy úvěrovou smlouvu sjednával, nemohlo dojít k naplnění subjektivní stránky trestného činu, neboť škodu způsobit nechtěl a věděl, že ji nezpůsobí. Nelze souhlasit s argumentací uvedenou v usnesení 8 Tdo 51/2004, že ke spáchání trestného činu dojde i v případech, kdy je dlužník srozuměn s tím, že hodnota zástavy je stejná nebo vyšší než výše poskytovaného úvěru, neboť právě tímto je konstatováno, že subjektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu nemůže být naplněna, jelikož dlužník jedná s úmyslem nabídnout věřiteli uspokojení v celém rozsahu poskytnutého úvěru, tudíž v úmyslu nezpůsobit na jeho majetku žádnou škodu. V situaci, kdy nedojde ke způsobení škody na majetku věřitele, neboť hodnota poskytnuté zástavy je stejná či vyšší jako výše poskytnutého úvěru, by mohl být dlužník trestně odpovědný toliko za pokus úvěrového podvodu podle § 211 odst. 4, 5 či 6, a to v situaci, kdy byl při sjednávání úvěrové smlouvy srozuměn s tím, že hodnota zástavy je nižší než výše poskytnutého úvěru, ale z důvodu neočekávaných a mimořádných událostí na trhu došlo ke zhodnocení zástavy, která při zpeněžení dosáhla následně alespoň výše poskytnutého úvěru.

Škoda na majetku věřitele je způsobena úmyslným jednáním pachatele v případech, kdy při sjednávání úvěrové smlouvy byl alespoň srozuměn s tím, že hodnota zástavy je nižší než výše poskytnutého úvěru, přičemž způsobenou škodu činí rozdíl mezi výší poskytnutého úvěru a hodnotou zástavy. Stejný závěr ohledně výše škody lze učinit i v případě, kdy je způsobena nedbalostním jednáním pachatele, tedy kdy pachatel spoléhá na nepřiměřený důvod, že hodnota zástavy odpovídá výši úvěru, nebo neví, že je hodnota zástavy nižší, ačkoliv to měl a mohl vědět.

Rovněž může nastat situace, kdy je hodnota zástavy nižší než výše poskytnutého úvěru, ačkoliv to pachatel nemohl vědět, ale důvodně předpokládal, že bude hodnota zástavy výši úvěru odpovídat (například z důvodu výrazných změn a výkyvů na trhu s nemovitostmi). Výši škody v takovém případě představuje rozdíl mezi skutečnou hodnotou zástavy při zpeněžení a hodnotou zástavy, kterou měl a mohl předpokládat.

Na výše uvedeném by podle mého názoru nemohla nic změnit ani skutečnost, že se věřitel rozhodl ze zpeněžení zástavy neuspokojit. Takové jednání poškozeného nemůže jít k tíži pachatele, neboť již při uzavírání úvěrové smlouvy smluvní strany předpokládaly, že může nastat situace, kdy dlužník nebude úvěr řádně splácet, ať už z jakéhokoliv důvodu, a pro tento případ se dohodly, že se věřitel uspokojí právě zpeněžením zástavy. Pokud by věřitel svého práva nevyužil či nechtěl využít, dobrovolně se vzdá svého práva, které mu plyne ze smlouvy s dlužníkem.

3.2 Význam řádně uhrazených splátek

Rovněž v otázce, zda z hlediska způsobení škody jako kvalifikovaného znaku skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 trestního zákoníku je relevantní výše řádně uhrazených splátek, nepanuje shoda, ale opět nalézt dva odlišné přístupy. První přístup, podle něhož je výši škody výše poskytnutého úvěru bez ohledu na to, zda dlužník alespoň část úvěru řádně splácel, je založen na tom, že k dokonání trestného činu dojde vyplacením úvěru bankou, kdy dojde ke způsobení škody na majetku této banky, přičemž případné následné splátky mají význam pouze z hlediska náhrady škody.⁹ Na straně druhé pak stojí názor, podle něhož za škodu nelze mechanicky považovat výši úvěru získaného nebo použitého trestným činem úvěrového podvodu bez ohledu na okolnosti týkající se jeho splácení, ale výši řádně uhrazených splátek je nutné při posuzování způsobené škody odečíst od výše poskytnutého úvěru.¹⁰

I při posuzování této otázky je nutné zkoumat naplnění znaků skutkové podstaty, v tomto případě opět subjektivní stránky, v okamžiku dokonání trestného činu. Ačkoliv jednání pachatele po činu může být určitou indicíí o jeho vnitřním psychickém vztahu ke skutečnostem relevantním z hlediska trestního práva, nelze posuzovat naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle jeho jednání po činu, ale při sjednávání úvěrové smlouvy. Chování pachatele po činu nemůže mít vliv na zánik trestní odpovědnosti, jelikož skutek se již stal a trestní odpovědnost vznikla.

⁹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1407/2006.

¹⁰ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1328/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2022, sp. zn. 7 Tdo 517/2022.

Zánik trestní odpovědnosti z důvodu určitého předpokládaného jednání pachatele přichází v úvahu pouze v případech, kdy trestní předpisy s určitým jednáním zánik trestní odpovědnosti spojují, tedy v případech účinné lítosti podle § 33 trestního zákoníku.¹¹

Pokud dlužník jednal s počátečním úmyslem úvěr vůbec nesplácet, v okamžiku vyplacení úvěru dojde k dokonání trestného činu, výší škody relevantní z hlediska naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty trestného činu je celková výše úvěru. Jestliže by dlužník následně změnil názor, například v situaci, kdy zdědil větší peněžní částku nebo vyhrál v loterii, a rozhodl se úvěr zcela či zčásti splatit, má jeho jednání význam pouze z hlediska rozhodování o nároku na náhradu škody, případně při rozhodování o trestu¹², nikoliv však z hlediska trestní odpovědnosti.

Výše škody odpovídá výši splátek, které nebyly řádně uhrazeny ve dvou případech, a to v jednak v situaci, kdy je jednání žadatele o úvěr od počátku vedeno úmyslem splatit jenom část úvěru, přičemž tomuto záměru dostojí a splatí pouze část úvěru podle svého počátečního úmyslu. Druhou situací, v níž je možné učinit obdobný závěr, je případ, kdy pachatel spoléhá na nepřiměřený důvod, že splatí úvěr v celém rozsahu nebo neví, že nesplatí, ačkoliv to měl a mohl vědět, tedy pokud není úvěr řádně splacen z důvodu jeho nedbalostního zavinění.

Nastíněné možnosti byly zjednodušeně uvedeny ve variantě, kdy není úvěr zajištěn žádným zajišťovacím institutem, nicméně může docházet ke kombinaci obou situací, a vždy je třeba brát do úvahy v konkrétním případě oba tyto aspekty.

4 Vybrané problémy použitelnosti závěrů ve vztahu k jiným zajišťovacím institutům

4.1 Ručení

Pokud je poskytnutý úvěr zajištěn ručením, banka jakožto věřitel a poskytovatel úvěru má právo v případě, že dlužník nesplní svůj dluh, požadovat

¹¹ PROVAZNÍK, J. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 169.

¹² Srov. § 39 a § 41 trestního zákoníku.

splnění na ručiteli.¹³ Společným znakem zástavního práva a ručení je tedy to, že v případě, kdy dlužník nesplní dluh řádně a včas, může se věřitel následně domoci peněžních prostředků z jiného zdroje, přičemž v případě zástavního práva k tomu dojde zpeněžením zástavy, v případě ručení splní dluh ručitel.

Hlavní odlišností ručení je skutečnost, že zde kromě dlužníka a věřitele vystupuje třetí osoba, která může být rovněž trestně odpovědná, pokud by se na páčání trestné činnosti podílela, ať již jako spolupachatel či v některé formě účastenství podle § 24 trestního zákoníku. Trestní odpovědností ručitele se však v příspěvku nebudu blíže zabývat, neboť nemá přímo vliv na řešenou otázku.

Domnívám se, že i zde se zcela uplatní závěry vyslovené k problematice zajištění úvěru zástavním právem, neboť i v případě, kdy je úvěr zajištěn ručením, je třeba vzít tuto skutečnost v úvahu při posuzování výše způsobené škody. Schéma nastíněné v kapitole 3.1, v němž byly podrobně rozebrány odlišné situace z hlediska vědomosti dlužníka o hodnotě zástavy, je použitelné i při posuzování naplnění znaků subjektivní stránky, pokud je úvěr zajištěn ručením jiné osoby, tedy zda dlužník věděl, či alespoň vědět mohl a měl, zda je ručitel schopen splatit celou výši úvěru, či alespoň jeho část. Finanční situace a solventnost ručitele bude zpravidla méně stálá než hodnota zástavy, nicméně tato skutečnost bude hrát roli až při posuzování, co mohl či měl dlužník vědět o schopnosti ručitele dluh uhradit a co mohl předpokládat v okamžiku páčání trestného činu, nicméně na všechny výše uvedené závěry lze zcela odkázat.

4.2 Zajišťovací převod práva

Podle § 2040 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, smlouvou o zajišťovacím převodu práva zajišťuje dlužník nebo třetí osoba dluh tím, že věřiteli dočasně převede své právo. Jedná se o převod práva s rozvazovací podmínkou, že bude dluh splněn. V případě zajištění poskytovaného úvěru se bude zpravidla jednat o právo vlastnické. Tímto zajišťovacím institutem je převeden vlastnický titul k převedené věci, zajištění má tedy věcněprávní povahu. Stejně jako v případě kupní smlouvy zařazené v části o relativních majetkových právech dojde při zajišťovacím převodu práva k nabytí práva

¹³ § 2018 občanského zákoníku.

absolutního.¹⁴ Princip zajištění úvěru zajišťovacím převodem práva je tedy odlišný než v případě zástavního práva. Převedené právo nabývá věřitel již při uzavření smlouvy a naopak, pokud dlužník dluh splní, právo opět nabývá. Ani na okamžik tedy nevznikne na cizím majetku škoda a nedochází ani k žádnému dodatečnému uspokojení věřitele.

Navzdory této odlišnosti lze podle mého názoru vyslovené v kapitole 3.1 tohoto příspěvku ve vztahu k zajištění úvěru zástavním právem vztáhnout i na situace, kdy je úvěr zajištěn zajišťovacím převodem práva, jelikož tyto závěry byly vystavěny na otázce naplnění subjektivní stránky trestného činu úvěrového podvodu, která je nezávislá na druhu zajišťovacího institutu a nezohledňuje jejich odlišnosti, nebere v potaz, zda je zajišťovací institut poskytován již preventivně při sjednávání úvěrové smlouvy, či zda je jím až následně uhrazena dočasně vzniklá škoda. Z tohoto důvodu se rovněž domnívám, že by bylo chybné činit závěry v otázce naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty na základě pojetí jednotlivých zajišťovacích institutů z hlediska soukromého práva, neboť právě vzhledem k jejich odlišné povaze by byla založena jistá nekonzistentnost takových závěrů.

5 Závěr

Příspěvek pojednával o odlišných přístupech při posuzování výše škody jakožto znaku kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 4, 5 a 6 trestního zákoníku. Nejprve byly představeny směry v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu v otázce, zda je z hlediska způsobení škody relevantní, jestli byl úvěr zajištěn zástavním právem, či nikoliv. Byly rozebrány stěžejní argumenty jednotlivých přístupů, včetně zdůvodnění, ke kterému z těchto přístupů se autorka přiklání, a to včetně nástinu různých situací, které mohou při zajištění úvěru nastat z hlediska hodnoty poskytnuté zástavy a formy zavinění pachatele. Obdobný rozbor byl proveden i ve vztahu k otázce, jestli hraje z hlediska naplnění kvalifikované skutkové podstaty roli, zda byl poskytnutý úvěr částečně splácen, či dokonce zcela splácen. Následně byla věnována pozornost ručení a zajišťovacímu převodu práva jakožto dalším zajišťovacím institutům, přičemž

¹⁴ RICHTER, T. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s.1271.

bylo pojednáno o tom, zda odlišná povaha různých zajišťovacích institutů může mít vliv na závěry učiněné v předcházející kapitole.

References

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0.

KOTLÁN, P. *Ekonomická kriminalita očima policejního orgánu*. Praha: Leges, 2021, 143 s., ISBN 978-80-7502-488-6.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, 3331 s. ISBN 978-80-7400-807-8.

Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 558/01.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. 8 Tdo 51/2004, publikováno pod č. 9/2005 Sb. rozh. tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 1999, sp. zn. 8 Tz 164/1998.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 2. 2001, sp. zn. 8 Tz 303/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1306/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1407/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. 3 Tdo 123/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 13/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 5 Tdo 88/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1241/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1328/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2021, sp. zn. 5 Tdo 1261/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2022, sp. zn. 7 Tdo 517/2022.

Contact – email

alzbeta.jakoubkova@nsoud.cz

GLOSA K TRESTNÉMU ČINU ZPRONEVĚRY A ÚSCHOVĚ

Gloss on Criminal Offence of Embezzlement and Deposit

David Čep

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V příspěvku se autor zabývá výkladem znaku „cizí věc“ obsaženým ve skutkové podstatě trestného činu zpronevěry. Nejprve poukazuje na vybrané závazkové právní poměry, na jejichž základě je pachateli daná věc dobrovolně svěřena, včetně příkladů z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, které tak mohou představovat soukromoprávní základ trestného činu zpronevěry. Zvláštní pozornost věnuje úschově. Následně vymezuje obtíže, které při právní kvalifikaci v souvislosti s úschovou vznikají, se zaměřením na specifika spjatá s úschovou věcí určených podle druhu.

Keywords in original language

Trestný čin; zpronevěra; úschova; vlastnictví; cizí věc.

Abstract

In this contribution, the author focuses on the “foreign thing” feature contained in the body of criminal offense of embezzlement. First, he points to selected types of civil obligations, on the basis of which the offender is voluntarily entrusted with the foreign thing, including examples from the decision-making practice of the Supreme Court, which can become civil ground for criminal offense of embezzlement. Special attention he pays to deposit. Subsequently, he defines the difficulties that arise during the legal qualification in connection with deposit, specially specifics related to deposit of things determined by type.

Keywords

Criminal Offense; Embezzlement; Deposit; Ownership; Foreign Thing.

Dovolím si připojit jednu osobní vzpomínku týkající se jubilanta. Mnohé z nás, co máme to štěstí, že nám pan docent Kuchta umožnil poznat svoji výraznou osobnost blíže, nepřestává udivovat obrovské penzum jeho znalostí, výtečná paměť a orientace v aktuálním dění. A tak jednou, když mne jako doktoranda pan docent zrovna neobdařoval několika svými výtečnými anekdotami, a my jsme zcela náhodou v rozhovoru zabrousili do hájemství soukromého práva (přičemž občanský zákoník byl v tu dobu účinný něco málo přes dva roky), jsem jen na okraj zmínil pravidlo péče řádného hospodáře. A ke mému úžasu pan docent nereagoval jinak, než že uvedl konkrétní ustanovení občanského zákoníku, v němž je toto upraveno a následně jej také přesně odcitoval. Myslím si, že tato příhoda pana docenta dobře charakterizuje a já mu za naše rodinné dynamické duo srdečně přeji, ať si své znalosti, přehled a humor (a také zdraví) uchová ještě po mnoho let.

1 Úvod¹

Trestný čin zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku představuje jeden z klasických obohacovacích trestných činů. Jeho objektem, tedy individuálním zájmem jemuž zákon poskytuje ochranu, je vlastnické nebo jiné majetkové právo osoby odlišné od pachatele.² Předmětem útoku tohoto trestného činu je pak cizí věc, tj. taková věc, která nepatří výlučně pachateli, popřípadě není součástí jeho bezpodílového spoluvlastnictví či společného jmění manželů.³ Charakteristickým rysem trestného činu zpronevěry, jenž jej odlišuje od jiných majetkových trestných činů, je, že cizí věc se do moci pachatele dostává díky jejímu dobrovolnému svěření tomuto, které probíhá na základě určitého závazkového právního poměru.

Správná identifikace typu závazku a určení vzájemných práv a povinností mezi smluvními stranami jsou tak klíčové pro závěr o vzniku trestní odpovědnosti pachatele. To z tohoto důvodu, že různé smluvní typy upravují otázku převodu vlastnického práva k věci, která je předmětem smlouvy, odlišně. Anebo tak nečiní, neboť v souvislosti s nimi ke změně osoby vlastníka věci, která

¹ Tento příspěvek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Trestání coby multiborový fenomén II“ číslo MÚNI/A/1424/2022 (ID 70235) podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2023.

² KUCHTA, J. Zpronevěra. In: KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 151.

³ Srov. KANDOVÁ, K., ČEP, D. Komentář k § 206. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 6.

je předmětem smlouvy, vůbec nedochází. Tak je tomu i v případě úschovy podle § 2402 a násl. o. z. Pro posouzení otázky vzniku trestní odpovědnosti je proto neméně důležité (vedle identifikace soukromoprávního poměru, na jehož základu došlo ke svěření věci pachateli) jednoznačně určit, zda věc, která by měla představovat předmět útoku, je pro pachatele skutečně věcí cizí, anebo nikoliv.

Jinými slovy je zapotřebí vždy pečlivě zkoumat otázku vlastnictví takové věci, zvláště při vědomí dispozitivnosti soukromoprávní úpravy závazkových právních poměrů, a tedy obecné možnosti smluvních stran odchýlit se od zákonné úpravy daného typu závazku. V opačném případě totiž může dojít k nesprávnému právnímu posouzení daného případu, jehož důsledkem bude buďto nenaplnění základní funkce trestního práva, tedy poskytování ochrany vybraným individuálním a celospolečenským zájmům před pro společnost neškodlivějšími, nejzávažnějšími útoky fyzických a právnických osob na ně,⁴ anebo uplatnění trestní represe tam, kde nemá místo.

Cílem tohoto příspěvku je proto v prvé řadě poukázat na vybrané závazkové právní poměry, v souvislosti s nimiž dochází k páchání trestného činu zpronevěry. Dále jím je podrobněji vymezit úpravu vlastnictví k předmětu smlouvy v případě úschovy a poukázat na možné problematické aspekty s touto spjaté. To vše s akcentem na související rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Závěrem tohoto textu je pak shrnutí získaných poznatků, které současně představuje doporučení stran právní kvalifikace určitého jednání jako trestného činu zpronevěry, adresované orgánům činným v trestním řízení, jakož i obhajobě.

2 Stručně k vybraným závazkovým právním poměrům spjatým s trestným činem zpronevěry

Jak již bylo uvedeno, předpokladem pro spáchání trestného činu zpronevěry je dobrovolné svěření cizí věci do faktické moci pachatele. Ten se stává jejím detentorem⁵ (nikoliv však vlastníkem či držitelem, neboť k věci se chová

⁴ KRATOCHVÍL, V. Pojem trestního práva hmotného. In: KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 8.

⁵ Srov. JANOUSEK, L., MIMROVÁ, T. Komentář k § 2042. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (1. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 6.

jako k věci cizí). Určujícím pro posouzení, zda se osoba, která si přisvojila věc, jež jí byla svěřena, dopustila trestného činu zpronevěry, je proto zjištění, zda taková osoba jednala způsobem, který má trvale vyloučit vlastníka z dispozice s věcí.⁶ Typicky pokud se taková osoba chová nikoliv již jako detentor cizí věci, ale jako její držitel, popřípadě se pokouší nabýt vlastnictví k ní (příčemž nabytí vlastnictví možné v takovém případě není – srov. § 1111 větu druhou o. z.). Tedy nakládá s ní jako s věcí vlastní.⁷

Jako příklad závazkových právních poměrů, které mohou představovat „základ“ pro spáchání trestného činu zpronevěry bývají nejčastěji uváděny závazky se smluv příkazního typu (§ 2430 a násl. o. z.), leasingové smlouvy (jejich podstatu tvoří především nájem podle § 2201 o. z.), závazky ze schovacích smluv (§ 2402 a násl.)⁸ či pracovní poměr (§ 2401 o. z. a zák. práce).⁹ V úvahu však přicházejí i další typy závazků, což místy dokládá i rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, která aprobejuje právní kvalifikaci jednání spočívajícího v přisvojení si cizí věci, která byla pachateli na základě daného závazkového právního poměru svěřena, jako trestného činu zpronevěry.

Předně může jít i o koupi,¹⁰ a to v případě, kdy součástí kupní smlouvy je i vedlejší ujednání o výhradě vlastnického práva podle § 2312 o. z., neboť tehdy se kupující stává vlastníkem až úplným zaplacením kupní ceny a do tohoto okamžiku je proto pro něj předmět koupě věcí cizí, již si může ve smyslu § 206 odst. 1 tr. zákoníku přisvojit (např. tak, že předmět koupě převede na jiného, nebo jej např. zastaví, tj. nakládá s ním jako s věcí vlastní, nikoliv jako detentor) [k tomu lze odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. 4. 1935, sp. zn. Zm I 269/35, jehož závěry cituje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2005, sp. zn.

⁶ ŠÁMAL, P. Komentář k § 206. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2010.

⁷ KANDOVÁ, ČEP, 2022, op. cit., marg. 18.

⁸ ŠÁMAL, 2010, op. cit., s. 2008.

⁹ KANDOVÁ, ČEP, 2022, op. cit., marg. 9.

¹⁰ V podrobnostech srov. ŽDÁRSKÝ, Z. Komentář k § 206. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1152.

5 Tdo 16/2005, viz také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 6 Tdo 1357/2006].¹¹

Dále je třeba zmínit vybrané typy závazků spočívajících v přenechání věci k užití jinému (§ 2189 a násl. o. z.) jako výprosa, výpůjčka (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2022, sp. zn. 6 Tdo 895/2022), nájem (nejčastěji v podobě leasingové smlouvy – viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2019, sp. zn. 6 Tdo 250/2019, avšak předmětem nájemní smlouvy může být jakákoliv věc, která není *extra commercium* – srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1069/2012, ze dne 13. 1. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1590/2015, či ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. 6 Tdo 262/2021), či pacht.

V úvahu přichází též dílo, a to v situaci, kdy objednatel zhotoviteli poskytne ke zhotovení díla určitou věc (např. část materiálu) ve smyslu § 2597 odst. 1 o. z., kterou však zhotovitel neužije ke zhotovení díla a tuto si přisvojí (srov. také § 2598 odst. 2 o. z. z něhož plyne, že ohledně takto svěřených věcí má zhotovitel postavení skladovatele).

Závěrem tohoto stručného exkurzu je třeba zmínit závazky ze schovacích smluv (§ 2402 a násl. o. z.), tedy úschovu a skladování. U nich – s ohledem na obsah těchto závazkových právních poměrů, jimiž je na straně schovatele či skladovatele primárně závazek převzít cizí věc a tuto opatrovat, popřípadě i uložit – není o možnosti spáchání trestného činu zpronevěry pochyb. To proto, neboť jejich podstatou je právě dobrovolné svěření cizí věci do detence a její následné navrácení schovateli či skladovateli. Právě úschově bude věnován další výklad.

3 K úschově a trestnému činu zpronevěry

Podstatou úschovy je závazek schovatel převzít věc a tuto pro uschovatele opatrovat (§ 2402 o. z.).

¹¹ Dlužno dodat, že citovaná rozhodnutí rozlišují mezi případy, kdy pachatel předmět koupě, k němuž doposud nenabyl vlastnického práva, užije v rozporu s účelem svěření (např. tak, že jej použije na úhradu svých dluhů vůči třetím osobám), anebo jej sice užije ke svěřenému účelu (typicky dalšímu prodeji), avšak následný peněžní ekvivalent neužije na úhradu kupní ceny předmětu koupě. V obou případech však jednání pachatele naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu zpronevěry.

Historickým základem úschovy je římské *depositum*, přičemž vazba na tento římskoprávní institut může i v dnešní době vyvolávat určité obtíže. To proto, neboť římské právo rozlišovalo mezi úschovou pravidelnou (*depositum regulare*) a nepravidelnou (*depositum irregulare*),¹² přičemž pro nepravidelnou úschovu – jejímž předmětem mohly být typicky peníze – platilo, že jestli byly-li tyto depozitáři svěřeny, přecházelo na něj jejich vlastnictví. Schovatel byl pak povinen uschovateli vrátit toliko stejné množství peněz, nikoli stejné kusy převzaté od něj do úschovy.¹³

Současná právní úprava však vychází pouze z pravidelné úschovy, pro kterou platí, že schovatel k předmětu úschovy vlastnictví nenabývá (zůstává pouze detentorem).¹⁴ Současně však teorie i nadále rozlišuje vedle úschovy pravidelné též úschovu nepravidelnou (v zákoně neupravenou). Jako příklad nepravidelné úschovy je uváděna typicky úschova peněz (resp. obecně věcí určených druhově), kupř. úschova advokátní či notářská. Povinností schovatele je v případě tohoto typu úschovy vydat při skončení úschovy „předmět“ úschovy ve stejném množství, kvalitě a hodnotě, v jakém jej do úschovy převzal.¹⁵ Tedy, jak bylo uvedeno výše ve vztahu k římskému *depositu irregulare*, vydat stejné množství věcí téhož druhu, nikoliv tytéž věci, které mu byly uschovatelem svěřeny k opatrování. Z uvedeného je tedy zřejmé, že stěžejním rozdílem oproti úschově pravidelné je, že schovatel ke svěřeným věcem určeným *in genere* nabývá vlastnické právo.¹⁶

Protože nepravidelná úschova není výslovně upravena zákonem, platí, že jde o nepojmenovanou smlouvu ve smyslu § 1746 odst. 2 o. z. Podle tohoto ustanovení mohou strany uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena. Odlišná úprava vzájemných práv a povinností, a především odlišný režim vlastnictví k věci svěřené uschovatelem k opatrování schovateli, ale v takovém případě musí být ve smlouvě výslovně ujednány.

¹² KINCL, J. Římské právo obligační. In: KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 247.

¹³ Srov. LIŠKA, P. *Ke smlouvě o úschově. Obchodní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, č. 1, s. 20.

¹⁴ LIŠKA, P. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1515, PIHERA, V. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 750.

¹⁵ LIŠKA, 2014, op. cit., s. 1520.

¹⁶ PIHERA, 2014, op. cit., s. 751, JANOUŠEK, MIMROVÁ, 2022, op. cit., marg. 9.

Jinak totiž nastupuje zákonný režim a schovatel vlastnictví k předmětu úschovy nenabývá.

Uvedené má stěžejní význam co do vzniku trestní odpovědnosti schovatele za trestný čin zpronevěry, jestliže si předmět úschovy přisvojí.

V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se přitom lze setkat s případy, kdy obhajoba namítala, že v případě svěřeni peněz, popřípadě jiných druhově určených věcí, na základě smlouvy o úschově či o skladování, došlo k jejich smísení s věcmi pachatele, čímž se tyto staly součástí jeho majetku, anebo přímo poukazovala na institut nepravidelné úschovy (k případu prvnímu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1610/2016, anebo ze dne 23. 11. 2022, sp. zn. 11 Tdo 933/2022, ke druhému pak usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. 5 Tdo 749/2015).

Jak je však z výše uvedených rozhodnutí zřejmé, tato argumentace je lichá právě proto, že nepravidelná úschova a převod vlastnického práva na schovatele s ní spojený, představují výjimku z obecného pravidla, že předmět úschovy nenabývá do vlastnictví schovatel a tento není oprávněn s ním jakkoliv disponovat ve smyslu jeho převodu na třetí osoby. Není-li tedy ujednáno jinak, platí, že vlastnické právo k předmětu úschovy nadále náleží uschovateli (anebo třetí osobě, pro niž věc dává do opatrování schovateli).

Ke smísení, jakožto jednomu ze způsobů vzniku vlastnictví podle § 1078 o. z., nemůže dojít, jestliže jsou peněžní prostředky uschovatele opatrovány odděleně od majetku schovatele. Nebylo-li by tomu tak, došlo by sice fakticky ke smísení, avšak v takovém jednání by bylo třeba zároveň spatřovat přisvojení si cizí věci ve smyslu § 206 odst. 1 tr. zákoníku. To z toho důvodu, že jednání pachatele by obecně vedlo (nebýt pravidla obsaženého v § 1111 větě druhé o. z.) ke vzniku jeho vlastnictví ke smíšeným věcem jako celku.¹⁷

Lze tedy uzavřít, že v případech, kdy není převod vlastnického práva k předmětu úschovy výslovně ujednáno, zůstává tento nadále ve vlastnictví uschovatele a schovateli v případě přisvojení předmětu úschovy vzniká – při splnění dalších zákonných podmínek – trestní odpovědnost za trestný čin zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku.

¹⁷ K možnosti smísení peněz a jeho důsledkům srov. PIPKOVÁ, P.J. Komentář k § 1078. In: PETROV, VÝTISK, BERAN A kol., 2022, op. cit., marg. 6.

Tím však úvahy stran trestněprávních souvislostí úschovy nekončí. To proto, že vše výše uvedené se dozajista prosadí tehdy, jde-li o hotové peníze. Jak tomu ale bude, jestliže předmět úschovy bude složen na účet vedený typicky u banky? Z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2021, sp. zn. 29 ICdo 23/2019, uveřejněného pod č. 77/2021 Sb. rozh. civ. (jakož i z prejudikatury zde uvedené) se k této otázce podávají následující závěry:

Předně platí, že peněžní prostředky uložené na běžném účtu nejsou majetkem majitele účtu, nýbrž se jejich vkladem stávají majetkem banky, která běžný účet zřídila (což platí i v případě advokátní či např. notářské úschovy). Oprávnění majitele účtu na výplatu zůstatku peněžních prostředků představuje toliko pohledávku majitele účtu za bankou. Peněžní prostředky uložené na běžný účet za účelem úschovy na základě smlouvy o úschově se tak okamžikem jejich připsání stávají majetkem banky a nejsou již tedy věcí uschovatele.

Dále platí, že jsou-li peněžní prostředky uložené na účtu separovány od vlastních prostředků schovatele, nepůjde o nepravidelnou úschovu (jak byla popsána výše), a schovatel má vůči uschovateli závazek peněžní prostředky zachovat jako oddělenou část majetku. Tato pak podle Nejvyššího soudu představuje „majetkovou hodnotu náležející klientovi“ (pozn. uschovateli), tedy v konečném důsledku věc v právním slova smyslu. Nejvyšší soud se tak zjevně v této situaci snaží vytvořit určitou konstrukci, na základě které lze dospět k závěru, že ačkoliv peněžní prostředky uložené na účtu vedeném u banky za účelem jejich úschovy, již nejsou ve vlastnictví uschovatele, ale banky, tento si pořád podrží určité právo ve vztahu k nim – tedy věc, o kterou je schovatel povinen pečovat tak, jak bylo dohodnuto a ohledně níž je detentorem.

Z uvedeného lze dovodit podle mého názoru následující. V případě uložení peněžních prostředků uschovatele na účet vedený bankou pro schovatele, na tyto samotné nelze pohlížet jako na věc náležející uschovateli. Současně s tím však uschovateli nově náleží ona majetková hodnota (která je ekvivalentem jeho peněžních prostředků) – přičemž jde rovněž o věc ve smyslu § 134 tr. zákoníku. Jestliže následně schovatel s touto věcí, která mu, jakožto majiteli daného účtu, byla svěřena, naloží v rozporu s účelem svěřeni tak, že si ji přisvojí (tedy s ní nakládá jako s věcí vlastní), dopustí se – při splnění

dalších zákonných podmínek – trestného činu zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku.

Vůči této konstrukci lze však oprávněně vznášet i námitky. Proto druhou alternativou, vedoucí ke stejnému výsledku, je nahlížení na peněžní prostředky složené na účet jako na cizí věc náležející bance, kterou si pachatel (schovatel) přisvojuje v rozporu s účelem jejího svěřením a přímo. Tu i tam přitom jednání pachatele naplňuje znak „přisvojí cizí věc, která mu byla svěřena“ ve smyslu § 206 odst. 1 tr. zákoníku, přičemž rozdíl zde spočívá v tom, zda si pachatel přisvojuje cizí věc uschovatele, anebo banky. Takové rozlišení pak samozřejmě má zásadní procesní důsledky z pohledu náhrady škody a určení osoby poškozeného pro účely trestního řízení.

Ještě komplikovanější je situace, kdy peněžní prostředky nejsou separovány od peněžních prostředků schovatele (přičemž stále platí, že nejde o nepravdělnou úschovu). Anebo budou-li na tentýž účet vedený bankou pro schovatele uloženy peněžní prostředky více různých uschovatelů, které se stanou vlastnictvím banky a u nichž nepůjde určit konkrétní identifikovatelný obnos vůči němuž by měl uschovatel přímé věcné právo.

Je otázkou, zda je v takové situaci možné dovodit závazek schovatele zachovat peněžní prostředky jako takové, který by současně představoval majetkovou hodnotu náležející uschovateli. Pokud ano, pak naloží-li schovatel s odpovídající částí takové hodnoty v rozporu s účelem svěřením tak, že si ji přisvojí, dopustí se – při splnění dalších zákonných podmínek – trestného činu zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku. Nebyl-li by takový výklad možný, je třeba na veškeré peněžní prostředky složené na daném účtu nahlížet jako na věc cizí ve vlastnictví banky.

Druhý nastíněný náhled v sobě skrývá to úskalí, že peněžní prostředky na účtu nelze individualizovat a tedy říci, které peněžní prostředky si pachatel přisvojuje v rozporu s účelem jejich svěřením a u kterých tak činí z titulu své vlastní pohledávky za bankou. O zpronevěru by tak mohlo jít pouze v případě, kdy by si schovatel přisvojil více, než kolik činí jeho pohledávka za bankou z titulu smlouvy o účtu (tj. kdyby z účtu vybral částku přesahující prostředky zde dříve uložené z titulu smlouvy o účtu, uzavřené mezi ním a bankou). V případě vícero uschovatelů je pak obtížné (pokud pachatel nevybere či nepřevede veškeré prostředky uložené na daném účtu) rozlišit,

vůči komu schovatel takto jednal. Nabízí se v takovém případě peněžní prostředky vybrané z účtu schovatelem, nad rámec jeho vlastní pohledávky za bankou, poměrně rozdělit podle výše peněžních prostředků zaslanych bance na základě jednotlivých smluv o úschově jednotlivými uschovateli a trestní odpovědnost schovatele posoudit ohledně každého „podílu“ individuálně. To však pouze tehdy, jestliže by jednání pachatele současně nenaplnovalo znaky pokračujícího trestného činu podle § 116 tr. zákoníku, kdy v takovém případě by naopak bylo možné na veškeré učiněné výběry z účtu pohlížet jako na jediný trestný čin.

4 Závěr

Z příspěvku plyne v první řadě několik obecných závěrů. Předně, že trestní právo nepředstavuje izolovaný systém, ale naopak – vzhledem ke svému postavení jako *ultima ratio* – je velmi úzce spjato s dalšími odvětvími práva, což se projevuje nejen v rovině zákonné, ale rovněž interpretační a aplikační. Dále, že v případě jeho vazby na soukromoprávní instituty, jako je typicky vlastnictví, je třeba tyto vždy náležitě posoudit. A v neposlední řadě, což je z hlediska tohoto příspěvku stěžejní, je nutné vždy zohlednit, že konkrétní právní poměry nemusejí vycházet jen z příslušné právní úpravy, ale zvláště v oblasti soukromého práva (a závazků především) si smluvní strany mohou svá práva a povinnosti odchylně od zákona, nezakazuje-li to tento výslovně (viz § 1 odst. 1 o. z.).

Při zvažování možné trestní odpovědnosti schovatele za trestný čin zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku je pak nezbytné v první řadě zhodnotit co je předmětem úschovy (zda individuálně či druhově určená věc, v případě peněz pak zda jde o peníze hotové či nikoliv) a zda šlo o úschovu pravidelnou, či si smluvní strany svá práva a povinnosti ujednaly odchylně od zákona (včetně převodu vlastnictví k předmětu úschovy). Jak je zřejmé z výkladu týkajícího se bezhotovostní úschovy, není posouzení otázky vlastnictví a určení co je vlastně onou „cizí věcí“, kterou si pachatel přisvojuje, vždy snadné. Příspěvek proto nabízí možná řešení dílčích výkladových obtíží spjatých s odlišným nahlížením na majetkoprávním režim peněžních prostředků vložených na účet.

References

- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 3264 s. ISBN 978-80-7478-791-1.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, 618 s. ISBN 978-80-7400-047-8.
- LIŠKA, P. *Ke smlouvě o úschově. Obchodní právo*. Praha: Wolters Kluwer, č. 1, 2021, s. 19–30. ISSN 1210-8278.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (1. aktual.). Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-747-7.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-638-9.

Contact – email

David.Cep@law.muni.cz

TRESTNÝ ČIN PORUŠENÍ POVINNOSTI UČINIT PRAVDIVÉ PROHLÁŠENÍ O MAJETKU A JAK K NĚMU V PRAXI Z POZICE DOZOROVÉHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE PŘISTUPOVAT

The Offence of Breaching the Obligation to Make a True Declaration of Assets and how to Approach it in Practice from the Position of a Supervisory Public Prosecutor

Radka Františová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá problematikou trestněprávního postihu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku. Má čtyři základní cíle. Prvním z nich je kritická analýza stávající právní úpravy § 227 trestního zákoníku. Druhým je zodpovězení otázky, jaký význam má zásada subsidiarity trestní represe nejen při konstrukci skutkové podstaty předmětného trestného činu, ale i při její interpretaci a aplikaci v praxi. Třetím cílem je nastínění několika možných přístupů, jak k postihu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku v praxi přistupovat, a to z pozice dozorového státního zástupce. Posledním cílem je zhodnocení stávající právní úpravy tohoto trestného činu.

Keywords in original language

Porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku; dozor státního zástupce; subsidiarita trestní represe.

Abstract

The contribution deals with the issue of breach of duty to make a true declaration of property from the point of view of criminal law. It has four main objectives. The first of them is a critical analysis of the section 227 Criminal Code of the Czech Republic. The second objective is to answer the question,

what is the significance of the principle of subsidiarity of criminal repression not only in the construction of the section 227 Criminal Code of the Czech Republic, but also in its interpretation and application in practice. The third objective is to outline several possible approaches to the sanctions of breach of duty to make a true declaration of property in practice, from the position of the supervisory public prosecutor. The last objective is the evaluation of the current legal regulation of this crime.

Keywords

Breach of Duty to Make a True Declaration of Property; Principle of Subsidiarity of Criminal Repression; Supervision of the Public Prosecutor.

1 Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku

Zjištění relevantních údajů o majetku, tedy například to, jaký majetek osoba vůbec vlastní, v jakém množství nebo kde se majetek konkrétní osoby v určitém čase nachází, hraje nezpochybnitelný význam při řešení různorodé škály situací. S ohledem na předmětnou skutečnost je v právním řádu hned na několika místech pamatováno na povinnost osob učinit o takovémto majetku prohlášení. Jako příklad lze uvést § 260a¹ až § 260h zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, či § 214 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů². Výše uvedeným výčtem se nicméně zákonem stanovená povinnost učinit prohlášení o majetku ani zdaleka nevyčerpá. Za velmi častou a neméně významnou povinnost učinit prohlášení o majetku lze bezpochyby řadit tu, jež představuje významný

¹ Podle prvního odstavce § 260a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, platí, že ten, kdo má vykonatelným rozhodnutím přiznanou peněžitou pohledávku, může před podáním návrhu na výkon rozhodnutí soudou obecně navrhnout, aby předvolal povinného a tohoto vyzval k prohlášení o majetku.

² Podle § 214 odstavce 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, platí, že *insolvenční soud může na návrh insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předvolat dlužníka nebo osoby jednající za dlužníka k výsledku a vyzvat je k prohlášení o majetku. Předvolání k prohlášení o majetku musí obsahovat účel výsledku a poučení o následcích odmítnutí prohlášení nebo uvedení nepravdivých, neúplných nebo hrubě zkrslujících údajů. Předvolání se doručuje předvolanému do vlastních rukou, a to nejméně 10 dnů před výsledkem.*

nástroj správce daně v rámci probíhajícího daňového řízení a jež je upravena v § 180 zákona č. 280/2009 Sb., daňovém řádu, ve znění pozdějších předpisů.³

Dojde-li pak k situaci, kdy osoba poruší jí zákonem uloženou povinnost učinit prohlášení o majetku, může být jedním z následků takového porušení povinnosti mimo jiné i vznik právní odpovědnosti v rovině práva trestního. A právě na tu je pamatováno v ustanovení § 227 trestního zákoníku. V tomto ustanovení je upraven trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku.

Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku je systematicky řazen mezi trestné činy majetkové upravené v hlavě V. zvláštní části trestního zákoníku. Nicméně jak upozorňuje i Nejvyšší soud, oproti jiným majetkovým trestným činům je skrz dotčenou skutkovou podstatu postihován specifický typ trestné činnosti, jímž je nesplnění či nikoliv řádné plnění zákonem uložené povinnosti určitého okruhu osob, které v konečném důsledku směřuje k tomu, aby soudy či jiné orgány veřejné moci, a to například správce daně, mohly zjistit majetkové poměry dotčených osob.⁴

Řada autorů tento trestný čin řadí mezi tzv. trestné činy úpadkové v širším slova smyslu, kam mimo jiné patří i trestný čin způsobení úpadku podle § 224 trestního zákoníku či trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 trestního zákoníku.⁵ Je nutné ovšem poznamenat, že návaznost na insolvenční řízení není u trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku znakem skutkové podstaty a tohoto trestného činu je možné se dopustit i v souvislosti s jiným typem řízení než toliko řízením insolvenčním, typicky v souvislosti s řízením daňovým. K tomu také v praxi nezdávka kdy dochází.

³ Jako další příklad lze uvést povinnost učinit prohlášení o majetku upravenou v § 50 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů, či v § 106 odstavce 1 a odstavce 3 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ K tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016.

⁵ DRAŠÍK, A., FREMR, R., DŮRDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl, (§ 1–232)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, citováno z ASPI. Dále také ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přep. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 711 či JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizovaná a doplněná vyd. podle stavu k 1. 2. 2016. Praha: Leges, 2016, s. 682.

Citovaného trestného činu se pak dopustí ten, kdo buďto v řízení před soudem nebo v řízení před jiným orgánem veřejné moci odmítne splnit zákonnou povinnost učinit prohlášení o majetku, případně ten, kdo se takové povinnosti vyhýbá nebo také ten, kdo v takovém prohlášení uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje.

Z hlediska trestní sazby trestu odnětí svobody, jež je ze zákona u tohoto trestného činu stanovena, tedy trestu odnětí svobody na šest měsíců až tři léta, je předmětný trestný čin řazen do kategorie přečinů.

U tohoto trestného činu pak nelze opomíjet ani skutečnost, že jde o trestný čin, jenž je uveden v taxativním výčtu § 33 trestního zákoníku, v němž je upraven jeden z důvodů zániku trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a to zánik trestní odpovědnosti na základě účinné lítosti.⁶

Jen pro zajímavost je možné uvést, že za rok 2021 bylo v České republice v rámci policejních statistik evidováno celkem 146 případů trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku, přičemž míra objasněnosti se u tohoto trestného činu v daném roce pohybovala okolo 58 %.⁷ Byť není tomuto trestnému činu v odborné literatuře věnována větší pozornost, nelze jej podle mého názoru i s ohledem na četnost registrovaných případů v praxi nikterak opomíjet.

1.1 Objekt

Objekt trestného činu učinit pravdivé prohlášení o majetku bývá nejen komentářovou, ale i odbornou literaturou shodně vymezován jako zájem na řádné činnosti soudů, případně i jiných orgánů veřejné moci, směřující k náležitému zjištění nejen existence, ale i rozsahu majetku osoby, která je povinna učinit pravdivé prohlášení o majetku.⁸ To vše nejen pro účely řízení soudního, ale i řízení obdobného.⁹ Jako obdobné řízení lze pak citovat právě řízení správní, řízení daňové, řízení exekuční či insolvenční. V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se lze potom setkat i s vymezením objektu

⁶ K zákonným podmínkám zániku trestní odpovědnosti na základě účinné lítosti více viz § 33 trestního zákoníku.

⁷ K tomu viz policejní statistiky dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2021.aspx>

⁸ DRAŠÍK, FREMR, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol., 2015, op. cit.

⁹ ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., s. 711.

v podobě zamezení či nápravy onoho ohrožení zájmu na řádné činnosti orgánů veřejné moci s cílem zjištění či existence majetku a jeho případného rozsahu pro účely soudních či obdobných řízení.¹⁰ Ústavní soud České republiky pak ve svém nálezu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. III. ÚS 2820/18 stran objektu dotčeného trestného činu šel v úvahách ještě dál a podle něj objektem není toliko zájem na řádné činnosti orgánů veřejné moci, nýbrž odvozeně jím je také zájem věřitele na úplném zjištění majetku dlužníka.¹¹

1.2 Objektivní stránka

Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku je typickým formálním deliktem, prostřednictvím něhož je postihováno určité jednání, aniž by se zároveň vyžadovalo způsobení škodlivého následku například v podobě vzniku škody či získání prospěchu.¹² Objektivní stránka tohoto trestného činu tkví ve třech různých formách jednání, které jsou zákonodárcem *ex lege* postaveny na roveň.

Za prvé je možné objektivní stránku skutkové podstaty dotčeného trestného činu naplnit tím, že subjekt, který je povinen učinit prohlášení o majetku podle jiného právního předpisu odmítne splnit takovouto zákonem uloženou povinnost ve vztahu k vlastnímu majetku, případně též k majetku právnické osoby, za kterou je oprávněn jednat. V tomto případě půjde typicky o členy statutárního orgánu obchodní korporace, prokuristu, vedoucího odštěpného závodu apod.

Za odmítnutí splnění povinnosti učinit prohlášení o majetku je potřeba chápat nejen tzv. odmítnutí explicitní, tj. situace, kdy subjekt výslovně vůči orgánu veřejné moci prohlásí, že jemu uloženou povinnost nesplní, ale patří zde i tzv. opomenutí zvláštní povinnosti konat ve smyslu § 112 trestního zákoníku. Tedy opomenutí takového konání, ke kterému je pachatel povinen podle jiného právního předpisu (zde typicky podle výše citovaného ustanovení daňového řádu). V takovém případě se v praxi jedná typicky o situace, kdy osoba povinná k prohlášení o majetku například po převzetí výzvy podle

¹⁰ K tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2010, sp. zn. 5 Tdo 723/2019.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. III. ÚS 2820/18.

¹² K charakteru tohoto trestného činu coby formálního deliktu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2010, sp. zn. 5 Tdo 723/2019 apod.

§ 180 odstavce 1 daňového řádu, jež jí je řádně a prokazatelně doručena, na tuto výzvu v jí zákonem stanovené lhůtě nikterak nereaguje a s příslušným správcem daně vůbec nespolupracuje.¹³ K tomu, že i postih pouhé nečinnosti subjektu po řádném doručení výzvy k učinění prohlášení o majetku je zcela v souladu se smyslem a účelem zákonného ustanovení § 227 trestního zákonníku se v rámci své rozhodovací praxe vyjádřil i Nejvyšší soud.¹⁴ Zároveň je nutné akcentovat, že k samotnému vzniku trestní odpovědnosti za posuzovaný přečin se v obecné rovině nevyžaduje ani opakovaná výzva či jakákoli další aktivita ze strany příslušného orgánu veřejné moci.¹⁵

Za odmítnutí splnění povinnosti učinit prohlášení o majetku pak mohou být považovány i situace, kdy se povinný subjekt například na výzvu soudu sice řádně a včas dostaví, ale poté před samotným soudem odmítne prohlášení o majetku učinit.¹⁶ Taktéž nebývají ničím výjimečným ani situace, kdy kupříkladu povinný subjekt na výzvu orgánu veřejné moci zareaguje tak, že požádá o prodloužení lhůty ke splnění povinnosti či požádá o lhůtu ke splnění povinnosti dodatečnou, ale v této lhůtě svou povinnost učinit prohlášení o majetku stejně nesplní. V praxi byl v této souvislosti například řešen případ, kdy subjekt dne 6. 9. 2012 prokazatelně převzal výzvu k prohlášení o majetku podle § 180 odstavce 1 daňového řádu, na tuto reagoval v zákonem stanovené lhůtě 15 dnů, konkrétně dne 14. 9. 2012, kdy jednak požádal o prodloužení lhůty do 31. 10. 2012, avšak následně na podatelnu příslušného finančního úřadu doručil toliko doplnění své žádosti o prodloužení lhůty, avšak prohlášení o majetku v dané lhůtě do protokolu neučinil.¹⁷

Zadruhé může být objektivní stránka skutkové podstaty dotčeného trestného činu naplněna tím, že se pachatel aktivně vyhýbá své povinnosti prohlášení o majetku učinit. V praxi se typicky jedná o případy, kdy si povinný subjekt nepřebírá poštu nebo se skrývá. Jako příklad lze uvést také situaci, kdy osoba

¹³ Stran takového případu lze například poukázat na případ řešený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 5 Tdo 898/2018 či na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018.

¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018.

¹⁵ K tomu lze například odkázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016. Pro zajímavost srovnej usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2019, sp. zn. 6 Tdo 739/2019.

¹⁶ K tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018.

¹⁷ Viz k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016.

jakožto jediný společník a jednatel obchodní korporace, tedy osoba povinná učinit za obchodní korporaci prohlášení o majetku, po výzvě příslušného finančního úřadu, tomuto sdělí, že nedisponuje účetními doklady obchodní korporace, kdy tyto má mít u sebe insolvenční správce, avšak v průběhu trestního řízení je řádně zadokumentováno, že k převzetí účetních dokladů byla tato osoba ze strany insolvenčního správce opakovaně vyzývána a tyto si ani přes jeho výzvy nepřevzala.¹⁸

Posledním ze způsobů, jak je možné naplnit objektivní stránku přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku je situace, kdy pachatel uvede nepravdivé anebo hrubě zkreslené údaje o majetku. Za uvedení nepravdivých údajů lze typicky považovat situaci, kdy povinný subjekt uvede, že nevlastní žádný nemovitý majetek, avšak tomu tak ve skutečnosti není a následným nahlédnutím do katastru nemovitosti je například zjištěno, že vlastní hned několik bytových jednotek. Hrubě zkresleným údajem o majetku povinného subjektu pak může kupříkladu být údaj o rozsahu majetku, o jeho struktuře, umístění či hodnotě, který do značné míry neodpovídá skutečnému stavu věci.

Pro zajímavost lze uvést, že v praxi byla za uvedení nepravdivých či hrubě zkreslených údajů například považována situace, kdy zjednodušeně řečeno

¹⁸ Více k dané věci in usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp.zn. 5 Tdo 723/2019. Jen pro zajímavost lze uvést, že v daném případě dovolatel argumentoval také tím, že správci daně byly známy majetkové poměry povinného subjektu již z jeho předchozí činnosti (kdy tento subjekt v daňovém přiznání za rok 2015 nevykázal žádný majetek, přičemž ani nevykonávala žádnou obchodní činnost). Správce daně měl tak podle dovolatele očekávat, že se majetkové poměry jmenované obchodní korporace vzhledem k její nečinnosti ani za rok 2018 nezměnily a nedisponuje tudíž žádným majetkem. Jinými slovy řečeno, dovolatel akcentoval, že v prohlášení o majetku neměl co uvádět (což správce daně věděl), a proto nebyl povinen tak učinit. Avšak i v tomto případě bylo Nejvyšším soudem dospěno k závěru, že byl dovolatel povinen na výzvu reagovat a prohlášení o majetku učinit. Nejvyšší soud v dané souvislosti uvedl, že byť orgány veřejné moci, tj. i finanční úřady určitými informacemi ze své činnosti disponují, nemohou si být jisty, zda mají úplný přehled o stavu majetku všech evidovaných daňových subjektů, tedy takový, k němuž by nebylo zapotřebí součinnosti daňového subjektu. Proto, aby správce daně získal co nejuplněnější obraz o majetkových poměrech dlužníků, na které je vedena daňová exekuce, jsou subjekty daně povinny pravidelně podávat tzv. prohlášení o majetku. V případě, že tak řádně a včas neučiní, je nástrojem pro získání dotčených informací právě výzva k podání prohlášení o majetku podle § 18 odstavce 1 daňového řádu. I pokud by tedy obchodní korporace skutečně žádným majetkem v roce 2018 nedisponovala, ani tato skutečnost by jí nezbavovala povinnosti reagovat na výzvu, a nikoli spatřovat pochybení v činnosti finančního úřadu.

jedna obviněná po dohodě s druhou obviněnou pro účely podání návrhu na povolení oddlužení jménem občanského sdružení podepsala pracovní smlouvu, avšak tato byla pouze fiktivní pracovní smlouvou, aby tak obviněná mohla doložit budoucí příjmy a splnila zákonem stanovené podmínky pro povolení oddlužení. Činila tak nicméně s vědomím, že druhá z obviněných u občanského sdružení nikdy fakticky zaměstnána nebude a nebude pro ně vykonávat ani žádné práce a smlouva bude toliko představovat podklad pro rozhodnutí soudu o povolení oddlužení, které bylo soudem nakonec schváleno formou splátkového kalendáře.¹⁹ Daný případ byl nicméně postoupen Velkému senátu Nejvyššího soudu, když bylo dospěno k závěru, že přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle trestního zákoníku se nedopustí ten, kdo uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje v seznamu majetku podle § 104 odstavce 1 písmene a) nebo § 392 odstavce 1 písmene a) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů. Zároveň bylo konstatováno, že přečin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku lze v insolvenčním řízení spáchat jen ve vztahu k prohlášení o majetku podle § 214 až § 216 insolvenčního zákona.²⁰

1.3 Subjekt

Pachatelem přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku může být jak osoba fyzická, tak i osoba právnická.²¹ V praxi je nicméně nezbytné brát vždy zřetel na to, aby šlo ve skutečnosti o osobu, která je ze zákona povinna učinit prohlášení o svém majetku, případně majetku právnické osoby, za kterou je oprávněna jednat. Tak tomu je typicky u povinnosti učinit prohlášení o majetku v daňovém řízení podle ustanovení § 180 daňového řádu. Zde totiž může být pachatelem toliko dlužník

¹⁹ K tomu více in usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 5 Tdo 300/2021.

²⁰ Více in usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 15 Tdo 525/2021. K tomu srovnaj usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 29 Cdo 47/2013, které bylo poté publikováno pod č. 24/2016 Sb. rozh. obč., zde bylo totiž dospěno k závěru zcela opačnému.

²¹ Viz § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

ve smyslu odeznlého ustanovení.²² V předmětné souvislosti byl Nejvyšší soudem učiněn závěr, že v rámci daňového řízení jde o osobní a nepřenositelnou povinnost daňového dlužníka, přičemž pachatelem nemůže být zmocněnec dlužníka, daňového subjektu, který neuhradil daňový nedoplatek, neboť povinnost učinit prohlášení o majetku podle výše odeznlého ustanovení daňového řádu musí osobně vykonat dlužník a tato nemůže být nikterak přenesena na jeho zmocněnce podle § 25 odstavce 1 písmene c) a § 27 odstavce 1 daňového řádu.²³

1.4 Subjektivní stránka

Jde-li o formu zavinění, tak tato není u přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku explicitně upravena. S ohledem na tuto skutečnost se proto užije obecné pravidlo upravené v ustanovení § 13 odstavci 2 trestního zákoníku, podle něhož platí, že k trestní odpovědnosti za trestný čin se vyžaduje úmyslné zavinění, není-li *ex lege* výslovně stanoveno, že postačí i zavinění z nedbalosti. K naplnění subjektivní stránky skutkové podstaty daného trestného činu pak postačí vedle úmyslu přímého, kdy pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit či ohrozit zájem chráněný tímto zákonem i úmysl nepřímý, tedy, že pachatel věděl, že svým jednáním může takovému porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že jej způsobí, s tím je srozuměn.²⁴ V případě, že jde o jednání spočívající v uvedení nepravdivých či hrubě zkrslených údajů, musí být i tato skutečnost krytá zaviněním pachatele.²⁵

V souvislosti s posouzením zavinění na straně pachatele byl v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu řešen v poměrně nedávné době zajímavý případ.²⁶

²² Obdobně je tomu například v případě prohlášení o majetku v civilním procesu, a to vzhledem k § 260c odst. 3 občanského soudního řádu. Podle něj musí učinit prohlášení o majetku osobně ten, kdo je dlužníkem. Pro případ, že je daným dlužníkem osoba právnická, pak má tuto povinnost ten, kdo je statutárním orgánem právnické osoby. Za předpokladu, že je takových osob více vedle sebe, má tuto povinnost kdokoliv z nich. Jde-li o kolektivní orgán, jeho předseda, případně jiný jeho člen, a pro případ, že je právnická osoba v likvidaci pak má tuto povinnosti likvidátor právnické osoby.

²³ K tomu více in usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 5 Tdo 1354/2019.

²⁴ Podle § 15 odstavce 2 trestního zákoníku se srozuměním rozumí i smíření s tím, že pachatel způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit či ohrozit zájem, který je tímto zákonem chráněn.

²⁵ DRAŠÍK, FREMR, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol., 2015, op. cit.

²⁶ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1114/2020.

Podle skutkových zjištění se jednalo o následující situaci. Výzvou příslušného finančního úřadu ze dne 10. 1. 2019 byla obchodní korporace P. vyzvána k podání prohlášení o majetku podle § 180 daňového řádu. Jediným jednatelem a společníkem uvedené obchodní korporace byl obviněný. Stejný den byla výzva doručena do datové schránky dané obchodní korporace, do které se přihlásila pověřená osoba. Dne 1. 2. 2019 byla výzva doručena do vlastních rukou obviněnému. Obviněný následně zaslal výzvu obchodní korporaci Z., která pro obchodní korporaci P. zpracovávala účetnictví, a tuto pověřil vyřízením celé věci. Konkrétně se obrátil na svědkyni M. T., která posléze daný úkol přidělila další zaměstnankyni, svědkyni M. N. H., a pověřila ji, aby vypracovala prohlášení o majetku. Obviněný zaslal kopii této výzvy též daňovému poradci, svědkovi P. P., s nímž spolupracoval a se kterým měl ústní dohodu, že v případě potřeby se na něj může kdykoliv obrátit ve věcech daní a poplatků, a to i po skončení zplnomocnění k zastupování před správcem daně. Přístup do datové schránky obchodní korporace P. měly obě zmíněné pracovnice, svědkyně M. T. i M. N. H. Bylo rovněž zjištěno, že dne 10. 1. 2019 svědkyně M. N. H. preposlala výzvu daňovému poradci, svědkovi P. P., a že mezi nimi proběhla e-mailová komunikace týkající se této výzvy. Svědek P. P. poté slíbil, že se na to podívá, čímž to svědkyně M. N. H. považovala za vyřízené. Z takto soudy zjištěného skutkového stavu přitom jasně vyplynulo, že obviněný si byl dobře vědom trestních následků, které by mu hrozily, kdyby vůči správci daně neučinil prohlášení o majetku. On sám podnikl vše, co v daný okamžik ze svého pohledu považoval za potřebné. Bylo rovněž spolehlivě zadokumentováno, že svědkyně mohly jménem obviněného činit podání vůči úřadům, disponovaly jeho elektronickým podpisem a přístupem do datové schránky. V tomto ohledu se obviněný na ně spoléhal a nebylo zjištěno, že by předtím nebyla jeho očekávání naplněna. V daném případě tak Nejvyšší soud dospěl k závěru, že obviněný činil opatření k tomu, aby byla povinnost učinit prohlášení o majetku splněna dalšími osobami. Přitom všem spoléhal na to, že tyto osoby záležitost ohledně prohlášení o majetku vyřeší. Podle Nejvyššího soudu tak obviněný nejednal ani s nepřímým úmyslem podle § 15 odstavce 1 písmene b) trestního zákoníku a nebylo možné u něj s ohledem na absenci subjektivní stránky skutkové podstaty dospět k závěru, že spáchal přečin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku.

1.5 Role subsidiarity trestní represe

Jak uvádí důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, v liberálním a demokratickém právním státě je nutné, aby byly zásahy ze strany státu v rámci kriminální politiky uplatňovány maximálně zdrženlivě a také přiměřeně. Zejména je tomu tak v situaci, kdy s ohledem na závažnost sankce v rovině práva trestního, jež by v konečném důsledku mohla ohrozit sociální existenci dotčené osoby, je nezbytné zajistit, aby bylo trestního práva užíváno až tehdy, pokud ostatní, a to at' už sociální, politické či právní prostředky buďto rovnou selhávají, anebo nejsou dostatečně účinné.²⁷

Právě výše uvedené pak nalézá odraz v samotném textu zákona, a to konkrétně v § 12 odstavce 2 trestního zákoníku, který upravuje zásadu subsidiarity trestní represe. Podle daného ustanovení platí, že trestní odpovědnost pachatele, jakož i trestněprávní důsledky s touto odpovědností spojené, lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Důraz na uplatňování této zásady lze nalézt nejen při tvorbě práva, ale i při jeho interpretaci a aplikaci a vedle samotného zákonodárce je adresován i soudcům, státním zástupcům či policejnímu orgánu.²⁸ Ne jinak je potom tomu i u protiprávního jednání spočívajícího v porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku.

Již výše bylo poznamenáno, že trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku je ryze formálním deliktem a není u něj vyžadováno způsobení škodlivého následku. Tím spíše je potřeba se v každém jednotlivém případě zabývat společenskou škodlivostí takového činu a možností jeho postihu podle jiných právních předpisů, jak vyplývá právě ze zásady subsidiarity trestní represe a jak na to ve spojitosti s tímto trestným činem opakovaně upozorňoval i Nejvyšší soud, a to například v usnesení ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 5 Tdo 677/2018.

V předmětném rozhodnutí Nejvyšší soud mimo jiné akcentoval, že nejen s ohledem na charakter daného trestného činu, ale i skutečnost, že u něj není vyžadována opakovaná výzva či další aktivita ze strany příslušného orgánu,

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku.

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku. K tomu srovnej například také ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 5, s. 129.

je na místě se důsledně zabývat podmínkami, za nichž je možné uplatnit trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené, a tedy hodnotit, zda jde s přihlédnutím ke kritériím uvedeným v ustanovení § 39 odstavce 2 trestního zákoníku²⁹ o čin natolik společensky škodlivý, aby se uplatnila trestní odpovědnost či nikoliv.

Právě námitka absence společenské škodlivosti u tohoto trestného činu bývá pachateli uplatňována v praxi poměrně často a orgány činné v trestním řízení se s ní musí vypořádávat.³⁰

Jedním z posledních případů, kdy se Nejvyšší soud v rámci své rozhodovací činnosti vypořádával s námitkou obviněného tkvící mimo jiné v absenci společenské škodlivosti ve vztahu k tomuto přechínu, byl případ vedený pod sp. zn. 5 Tdo 406/2021. V rámci něj byla řešena následující situace. Obviněný coby jediný jednatel obchodní korporace H., s vědomím, že je po této obchodní korporaci vymáháno správcem daně uhrazení nedoplatku na daních v celkové výši 494 550 Kč, nereagoval na výzvu Finančního úřadu pro Zlínský kraj učiněnou podle ustanovení § 180 daňového řádu. Tedy, aby do 15 dnů ode dne doručení této výzvy podal prohlášení o majetku zmíněné obchodní korporace. Ačkoliv tuto výzvu osobně převzal dne 1. 7. 2019, ve lhůtě do 16. 7. 2019 nepodal požadované prohlášení o majetku, přestože byl o této povinnosti v uvedené výzvě řádně poučen a byl zároveň upozorněn i na případné trestněprávní následky spojené s jejím nesplněním. V průběhu trestního řízení bylo dále zjištěno, že svědek P. B. výše uvedenou výzvu správce daně ze dne 27. 5. 2019, která byla doručena téhož dne do datové schránky obchodní korporace H., přeposlal na e-mailové adresy obviněného i ředitele hotelu R. K. dne 7. 6. 2019. Na to nicméně obviněný nijak nereagoval ani po dni 1. 7. 2019, tedy po dni, kdy si obviněný osobně převzal výzvu příslušného finančního úřadu zaslouhou poštou. Obviněný zároveň uložil svědkovi P. B., aby zpracoval odpověď pro příslušný finanční úřad až poté, co jej kontaktovala Policie České republiky a byl vyzván k podání vysvětlení dne 2. 9. 2019. Svědek P. B. zpracoval prohlášení o majetku dne 30. 8. 2019 a předložil je obviněnému,

²⁹ Tedy povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

³⁰ Ne jinak tomu bylo například v případě, který řešil Nejvyšší soud v rámci usnesení ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016.

který ho odeslal finančnímu úřadu, učinil tak nicméně až dne 16. 9. 2019. Správce daně posléze takto předložené prohlášení o majetku vyhodnotil jako neúplné a zaslal výzvu obchodní korporaci k doplnění, načež tak učinil dne 25. 9. 2019.³¹ S ohledem na výše uvedená skutková zjištění dospěl Nejvyšší soud v tomto případě k závěru, že nebylo zjištěno nic tak výjimečného, co by mohlo odůvodnit závěr, že není na místě s odkazem na zásadu subsidiarity trestní represe uplatnit trestní odpovědnost obviněného. Osobně mám za to, že se s předmětným závěrem lze zcela ztotožnit.

Stran uplatnění zásady subsidiarity trestní represe ve vztahu k trestní odpovědnosti za spáchání trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku pak nelze opomenout ani rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1114/2020. V rámci odůvodnění daného rozhodnutí je mimo jiné uvedeno, že byť v minulosti Nejvyšší soud judikoval, že opakované výzvy či další aktivity ze strany finančního úřadu není třeba (viz učinil tak v usnesení ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016), je nezbytné toto rozhodnutí vnímat též v kontextu zjištěného skutkového stavu konkrétního případu.

V případě vedeném u Nejvyššího soudu pod sp. zn. 5 Tdo 1114/2020 bylo mimo jiné zjištěno, že příslušný finanční úřad s dotčenou obchodní korporací ani s obviněným poté, co zaslal výzvy k prohlášení o majetku podle § 180 daňového řádu, a to jak do datové schránky obchodní korporace, tak i do vlastních rukou jednatele – obviněného, již v další komunikaci s obchodní korporací nepokračoval a po marném uplynutí lhůty k podání prohlášení o majetku s delším časovým odstupem podal trestní oznámení. Nejvyšší soud v předmětném případě dále poznamenal, že se Finanční úřad nikterak o důvody, proč nebylo prohlášení o majetku učiněno, nezajímal a nevyužil ani mírnějších postupů, které mu nabízí daňový řád, a to zejména uložení pořádkové pokuty podle ustanovení § 247 odstavce 2 daňového řádu³². Podotkl, že tato má jednak sankční charakter za nesplnění uložené

³¹ Více ke skutkovým zjištěním viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2021, sp. zn. 5 Tdo 406/2021.

³² Podle dotčeného ustanovení platí, že správce daně může uložit pořádkovou pokutu do 500 000 Kč tomu, kdo závažně ztěžuje či maří správu daní tím, že bez dostatečné omluvy nevyhoví ve stanovené lhůtě výzvě ke splnění procesní povinnosti nepeněžitě povahy, která mu byla stanovena správcem daně nebo zákonem.

povinnosti, a jednak donucovací charakter, aby došlo k dodatečnému splnění uvedené povinnosti. V tomto případě tak podle závěru Nejvyššího soudu finanční úřad postupoval ryze formálně a po marném uplynutí lhůty ke splnění bez jakéhokoli dalšího kroku podal trestní oznámení, aniž by se zabýval všemi souvisejícími okolnostmi daného případu, které podle všech ukazatelů měly soudy nižších stupňů vést k tomu, že nejde o případ natolik společensky škodlivý, u něhož by nepostačovalo užít postihu podle jiného právního předpisu. V dané souvislosti zdůraznil zejména to, že šlo o čistě formální prohřešek osoby dosud bezúhonné, navíc cizince, který se spoléhal na pomoc dalších osob při vyřízení úřední záležitosti³³, přičemž finanční úřad dále nijak nekomunikoval s daňovým subjektem, nevyzýval jej ke splnění, nevyužil jiných možností a daňový subjekt stejně neměl žádný relevantní majetek, který by měl před finančním úřadem přiznat apod.

Osobně mám za to, že role subsidiarity trestní represe je u trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku velmi významná, a to zejména v rovině aplikační. Domnívám se, že s ohledem na konstrukci skutkové podstaty dotčeného trestného činu, která je poměrně široká a formální, je nutné mít tuto zásadu v praxi stále na zřeteli, zohledňovat vždy všechny skutkové okolnosti konkrétních případů, nepostupovat ryze formálně a s námitkami tkvícími v absenci společenské škodlivosti se vždy zabývat a řádně se s nimi z pozice orgánu činného v trestním řízení vypořádat. Níže bude nastíněno, jakým způsobem se mimo jiné právě zásada subsidiarity trestní represe ve vztahu k dotčenému trestnému činu může odrážet v postupu státního zástupce vykonávajícího dozor nad zachováním zákonnosti přípravného řízení.

2 Možné přístupy v praxi dozorového státního zástupce

2.1 Při prošetřování poznatku

V praxi státního zástupce se lze často setkat se situací, kdy mu je předloženo podání příslušného finančního úřadu, které je možné podle obsahu vyhodnotit jakožto trestní oznámení, když toto obsahuje skutečnosti nasvědčující

³³ Viz jak bylo rozebráno již výše, a to konkrétně v podkapitole 1.4 tohoto příspěvku.

tomu, že byl spáchán trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku. Mám za to, že v daném případě lze obecně postupovat dvěma způsoby.

Zaprvé je možné dané trestní oznámení přímo postoupit příslušnému policejnímu orgánu Policie České republiky spolu s pokynem k zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odstavce 3 trestního řádu, a to pro podezření ze spáchání výše citovaného trestného činu, jehož se mohl dopustit subjekt povinný k učinění prohlášení o majetku.³⁴

Zadruhé je *ex lege* možné toto podání postoupit příslušnému policejnímu orgánu tzv. k prošetření podle § 158 odstavce 1 trestního řádu a v danou chvíli ještě neukládat pokyn k zahájení úkonů trestního řízení. Tento postup by nicméně podle mého mínění měl být spíše výjimkou a v praxi by se k němu mělo přistupovat toliko po důkladném zvážení všech okolností plynoucích z podání v podobě trestního oznámení včetně jeho příloh.

Jako příklad, kdy je možné podle mého názoru k předmětnému postupu přikročit, je situace, kdy subjekt, který je povinen učinit prohlášení o majetku, s příslušným finančním úřadem řádně komunikuje a již ve lhůtě stanovené pro učinění prohlášení o majetku finančnímu úřadu avizuje, že není schopen v dané lhůtě prohlášení učinit, avšak tak učiní v dodatečně stanovené lhůtě, a to s ohledem na existenci objektivních důvodů na jeho straně, jako je kupříkladu nemoc. Tato situace je správcem daně sice akceptována, ale i přesto podá po uplynutí lhůty 15 dnů k podání prohlášení o majetku na povinný subjekt trestní oznámení. Za této situace se domnívám, že je nejprve na místě u příslušného finančního úřadu ověřit, zda došlo k dodatečnému splnění povinnosti učinit prohlášení o majetku, zda byla subjektem řádně doložena existence objektivních důvodů (například předložením lékařské zprávy dokladující nemoc), zda povinný subjekt i nadále s finančním úřadem řádně komunikoval či nikoliv, a na základě toho zvážit další postup. Tímto může být s ohledem na výše uvedená zjištění buďto založení věci *ad acta* (za situace, kdy povinný subjekt v dodatečné lhůtě prohlášení o majetku učiní a řádně podloží objektivní důvody, proč tak nemohl učinit v původní lhůtě) nebo zahájení úkonů trestního řízení, k němuž nejčastěji u tohoto

³⁴ Viz k tomu více in podkapitola 2.1 tohoto příspěvku.

trestného činu dochází na základě vydání záznamů o zahájení úkonů trestního řízení příslušným policejním orgánem.

Jako další příklad, kdy je v praxi vhodné přistoupit nejprve k prošetření poznatku podle § 158 odstavce 1 trestního řádu, se podle mého názoru jeví kupříkladu situace, kdy přezkoumáním podkladů tvořících přílohu trestního oznámení, je zjištěno, že ve výzvě správce daně podle § 180 daňového řádu nejsou obsaženy všechny zákonné náležitosti odpovídající § 180 odstavce 1 daňového řádu. Lze si představit například to, že ve výzvě správce daně zcela absentuje poučení dlužníka o jeho povinnostech spojených s doručením výzvy a o případných trestněprávních následcích spjatých s nepodáním prohlášení nebo uvedením nepravdivých anebo hrubě zkreslených údajů. Za dané situace se podle mého mínění jeví jako vhodné, nejprve vyžádat od příslušného správce daně součinnost spočívající v tom, zda byla povinnému subjektu zaslána nová výzva obsahující všechny zákonem stanovené náležitosti, kdy tak bylo učiněno, zda byla tato výzva dlužníkovi řádně doručena, kdy mu byla doručena a zda již uplynula lhůta k učinění prohlášení o majetku, zda povinný subjekt prohlášení o majetku na základě nové výzvy učiněné v souladu se zákonem podal či nikoliv a posléze se teprve rozhodnout o dalším postupu.

V neposlední řadě si lze jako situaci, kdy by bylo vhodné v praxi nejprve přistoupit k tzv. prošetření poznatku podle § 158 odstavce 1 trestního řádu, představit tu, kdy povinný subjekt sice prohlášení o majetku v jemu stanovené lhůtě učiní, avšak tak učiní v nedostatečné formě, a to typicky e-mailem.³⁵ Se správcem daně nicméně povinný subjekt následně aktivně komunikuje a dohodne se, že v určité lhůtě předmětný nedostatek zhojí a prohlášení o majetku učiní v dodatečné lhůtě ve formě vyžadované zákonem. Za této situace se z mého pohledu opět jeví jako vhodné vyčkat, zda povinný subjekt v souladu se zákonem prohlášení o majetku ve formě předepsané zákonem u příslušného správce daně ve stanovené lhůtě učiní či nikoliv a až pokud tak neučiní, tak teprve přistoupit k případnému zahájení úkonů trestního řízení.

³⁵ Podle § 180 odstavce 2 daňového řádu je totiž potřeba prohlášení o majetku učinit ústně do protokolu, prostřednictvím datové schránky, která je opatřena uznávaným elektronickým podpisem nebo prostřednictvím datové zprávy podle § 71 odstavce 1 daňového řádu, anebo písemně s úředně ověřeným podpisem.

2.2 Ve fázi prověřování

Poté, co jsou v konkrétní trestní věci již zahájeny úkony trestního řízení, a daná věc se tedy nachází ve fázi prověřování, je v zásadě možné postupovat z pozice dozorového státního zástupce trojím způsobem.³⁶

Prvním z nich je na základě skutečností vyplynuvších z prověřování přistoupit k odložení věci, neboť ve věci nejde o podezření ze spáchání trestného činu a není na místě věc vyřídit jinak podle § 159a odstavce 1 trestního řádu. Odložit věc v daném případě může jednak příslušný policejní orgán a jednak státní zástupce vykonávající dozor nad zachováním zákonnosti přípravného řízení. V praxi se bude jednat o situace, kdy absentuje některý z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, například subjektivní stránka v podobě zavinění. Jako příklad lze mimo jiné uvést situaci, kterou se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 1114/2020 a jež byla výše podrobněji popsána. Rovněž se může hypoteticky jednat i o situaci, kdy jsou úkony trestního řízení zahájeny ve vztahu k subjektu, který sám o sobě povinnost učinit prohlášení o majetku podle ustanovení § 180 daňového řádu ani nemá, a to typicky daňový poradce jakožto zmocněnec osoby povinné k prohlášení o majetku – daňového subjektu.

Dalším způsobem, jak je možné ukončit prověřování podezření ze spáchání trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, je z pozice dozorového státního zástupce po řádné úvaze využít principu oportunitity ve smyslu ustanovení § 172 odstavce 2 písmene c) trestního řádu³⁷ a věc odložit podle § 159a odstavce 4 trestního řádu.³⁸ Nutno poznamenat, že zejména tomuto řešení by měla být v praxi věnována dostatečná pozornost a s ohledem na charakter dotčeného trestného činu by mělo být předmětné řešení tkvící v možnosti odložení věci podle výše odeznělého ustanovení vždy řádně zváženo.

Podle mého názoru obecně bude na místě takto postupovat za situace, kdy jsou zahájeny úkony trestního řízení, přičemž o zahájení úkonů trestního

³⁶ Za předpokladu, že samozřejmě nejsou v průběhu prověřování zjištěny skutečnosti, které by odůvodňovaly například postup podle § 159a odstavce 2 trestního řádu či podle § 159a odstavce 5 trestního řádu.

³⁷ K tomu viz stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

³⁸ V případě zkráceného přípravného řízení lze pak věc odložit podle § 179c odstavce 2 písmene i trestního řádu.

řízení pachatel ví, stran naplnění všech zákonných znaků přečinu podle § 227 trestního zákoníku nikterak nepadají pochybnosti, avšak posléze dojde v průběhu prověřování ze strany pachatele tohoto přečinu k dodatečnému splnění povinnosti učinit prohlášení o majetku. Na tomto místě je nutné poznamenat, že již v minulosti Nejvyšší soud ve vztahu k předmetné situaci dovodil, že pachatel, který o zahájení trestního řízení ví, avšak dodatečně splní svou povinnost učinit prohlášení o majetku, nejedná dobrovolně ve smyslu § 33 trestního zákoníku, a proto nezaniká jeho trestní odpovědnost za uvedený přečin z důvodu účinné lítosti, protože je na místě zvážit v rámci prověřování trestní věci právě postup tkvící v odložení věci podle ustanovení § 159a odstavce 4 trestního řádu.³⁹

Jako modelový příklad, kdy by předmetný postup přicházel do úvahy již v rámci prověřování (v daném případě v rámci zkráceného přípravného řízení) lze uvést případ, jímž se zabýval Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018. Podle skutkových zjištění daňové subjekty H. M., B., Z. nesplnili v období od 11. 6. 2017 do 26. 6. 2017 svoji povinnost v řízení vedeném správcem daně tkvící v podání prohlášení o majetku v souladu s § 180 daňového řádu. Výzvu doručenou do datové schránky převzali dne 11. 6. 2017 ve 14:10:52 hodin, na tuto však nereagovali, v důsledku čehož lhůta ke dni 26. 6. 2017 marně uplynula. Podezření pro spáchání přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku bylo H. M. sděleno dne 13. 11. 2017. H. M. byl v daný den zároveň vyslechnut v procesním postavení podezřelého. V rámci výslechu mimo jiné přiznal, že výzvu správce daně převzal, ale nereagoval na ni, protože žádný majetek neměl. Dále poznamenal, že nevěděl, že je trestné, když na předmetnou výzvu neodpověděl. Následujícího dne, tedy 14. 11. 2017, nicméně podezřelý H. M. svou povinnost učinit prohlášení o majetku u příslušného správce daně dodatečně splnil.⁴⁰

Konečně v praxi nebývá ničím výjimečným ani situace, kdy v průběhu prověřování podezření ze spáchání trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, je zjištěno, že pachatel svou povinnost

³⁹ K tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 5 Tdo 677/2018, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020, sp. zn. 5 Tdo 294/2020.

⁴⁰ Více v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018.

nesplní ani dodatečně, s příslušným správcem daně nijak nekomunikuje a nezbývá tudíž, než aby příslušný policejní orgán rozhodl o vydání usnesení o zahájení trestního stíhání.

2.3 Ve fázi vyšetřování

Poté, co dojde v konkrétním případě k zahájení trestního stíhání určité osoby pro skutek právně kvalifikovaný jako přečin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku a nejsou dány zákonné důvody pro přerušování trestního stíhání podle § 173 odstavce 1 trestního řádu či pro obligatorní zastavení trestního stíhání podle § 172 odstavce 1 trestního řádu, lze v zásadě z pozice dozorového státního zástupce postupovat následujícími způsoby. Jednak je možné rozhodnout o podání obžaloby, jednak lze soudu předložit návrh na schválení dohody o vině a trestu, dále je také možné rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu, případně je možné využít principu oportunité ve smyslu § 172 odstavce 2 písmene c) trestního řádu, a tedy usnesením rozhodnout o zastavení trestního stíhání.

K podání obžaloby či předložení návrhu na schválení dohody o vině a trestu je na místě přistoupit zejména za situace, kdy pachatel přečinu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku ani v průběhu vyšetřování dodatečně nesplní zákonem stanovenou povinnost toto prohlášení učinit a zároveň z pozice dozorového státního zástupce je v případě prvního citovaného postupu shledáno, že výsledky vyšetřování dostatečně odvodňují postavení obviněného před soud. V případě posledně citovaného pak, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že tento trestný čin spáchal obviněný, a zároveň obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro něhož je stíhán, přičemž na základě dosud opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nejsou důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení.

S ohledem na charakter trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku se domnívám, že by mělo být v praxi vždy zvažováno také případné využití odklonu v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání podle ustanovení § 307 trestního řádu. K tomuto postupu bude na místě se uchýlit zejména tehdy, kdy se pachatel trestného činu k jeho

spáchání dozná a z dosavadních výsledků přípravného řízení plyne, že vzhledem k osobě obviněného a s přihlédnutím k dosavadnímu životu obviněného a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. Typicky půjde tedy o situaci, kdy z opisu evidence rejstříku trestů vyplyne, že obviněný je osobou dosud bezúhonnou a k jeho způsobu života nejsou žádné negativní poznatky ani z opisu evidence přestupků či ze zprávy o pověsti od příslušného orgánu veřejné moci.

Stejně jako postupu podle § 159a odstavce 4 trestního řádu aplikovatelného v rámci prověřování dané trestní věci, by měla být podle mého mínění v rámci vyšetřování ze strany dozorových státních zástupců věnována zvláštní pozornost možnosti rozhodnout o zastavení trestního stíhání podle § 172 odstavce 2 písmene c) trestního řádu. Daný postup by podle mého názoru měl být zvažován zejména tehdy, pokud obviněný po zahájení trestního stíhání pro skutek právně kvalifikovaný jako přečin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku dodatečně a řádně splní svou zákonem stanovenou povinnost toto prohlášení učinit, s příslušným správcem daně aktivně komunikuje a poskytuje mu i nadále potřebou součinnost, své protiprávní jednání dozná a tohoto protiprávního jednání lituje.⁴¹ V tomto případě se domnívám, že by bylo možné učinit závěr o neúčelnosti trestního stíhání obviněného, když vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl činem dotčen, jakož i způsobu jeho provedení a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

3 Zhodnocení stávající právní úpravy

Osobně se domnívám, že skutková podstata trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 trestního zákoníku je pro potřeby praxe nastavena zcela dostačujícím způsobem. K tomu podle mého názoru do jisté míry pak přispívá i skutečnost, že předmětný trestný čin je uveden mezi trestnými činy, na který se podle § 33 trestního zákoníku

⁴¹ K tomu například již výše citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 677/2018, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 294/2020.

vztahuje účinná lítost, jež může za zákonem stanovených předpokladů vést v konečném důsledku k zániku trestní odpovědnosti, a trestní postih jednání tkvícího v porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku tak ani z tohoto pohledu není optikou stávající trestněprávní úpravy neadekvátní.

Na druhé straně mám nicméně za to, že s ohledem na formální charakter, který tento trestný čin nepochybně má, je v praxi nezbytné se v kontextu řádně zjištěného skutkové stavu věci každého jednotlivého případu důsledně zabývat jeho společenskou škodlivostí ve smyslu ustanovení § 12 odstavce 2 trestního zákoníku.

Z pozice dozorového státního zástupce bude vždy na místě zkoumat, zda popsany skutek konkrétní osoby nějakým způsobem nevybočuje z rámce dané skutkové podstaty, zda jde o jednání typické pro předmětný trestný čin, zda jednání vykazuje, či nevykazuje prvky, které by zvyšovaly anebo naopak snižovaly jeho závažnost oproti jiným srovnatelným případům, zda tedy jde či nejde o případ bagatelní, a v konečném důsledku nebude možné opomíjet ani to, jak se pachatel tohoto trestného činu zachoval po jeho spáchání, a podle toho zvolit postup v rámci přípravného řízení a řešení v souladu s ustanoveními trestního řádu.

Podle mého názoru by mělo být dozorovými státními zástupci v praxi zejména důsledně zvažováno to, zda není možné v rámci prověřování na místě věc usnesením odložit v souladu s ustanovením § 159a odstavce 4 trestního řádu, a v rámci vyšetřování pak zkoumat, zda nepřichází do úvahy usnesením rozhodnout o zastavení trestního stíhání pro jeho neúčelnost podle § 172 odstavce 2 písmene c) trestního řádu.

References

- DRAŠÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl, (§ 1–232)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1490 s.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 2. 2016. Praha: Leges, 2016, 976 s.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přep. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1050 s.

ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 5, s. 129–136.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. III. ÚS 2820/18.

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 29 Cdo 47/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 5 Tdo 340/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 5 Tdo 677/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 770/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 5 Tdo 898/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 5 Tdo 723/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2019, sp. zn. 6 Tdo 739/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 5 Tdo 1354/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020, sp. zn. 5 Tdo 294/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1114/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 5 Tdo 300/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2021, sp. zn. 5 Tdo 406/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 15 Tdo 525/2021.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – email

405364@mail.muni.cz

TRESTNÉ ČINY STATUTÁRA „JEDNOMUŽNÉ“ PRÁVNICKÉ OSOBY SPÁCHANÉ K JEJÍ ÚJMĚ

Crimes of an Executive of a „One-man“ Legal
Person Committed to Its Detriment

Jan Provazník

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se zabývá problémem trestní odpovědnosti statutára „jednomužné“ právnické osoby, tedy právnické osoby, jejíž orgány obsazuje jediný člověk, je-li trestný čin spáchán k její újmě. Jeho podstata spočívá v analýze napětí mezi dvěma základními přístupy, z nichž lze při řešení této otázky vycházet. Příspěvek nejprve přibližuje oba přístupy a jejich důsledky pro trestní odpovědnost jediného statutára a společníka takové právnické osoby včetně zvážení jejich výhod a nevýhod, následně je demonstruje na rozhodovací praxi u vybraných trestných činů a konečně předkládá návrh vlastního řešení.

Keywords in original language

Jednomužná společnost; trestní odpovědnost; porušení povinnosti při správě cizího majetku; zneužití postavení v obchodním styku.

Abstract

This contribution deals with a problem of criminal liability of an executive (member of its executive body) of a „one-man“ legal person, i. e. of a legal person, whose bodies are occupied by a single natural person, for a crime committed to the detriment of such a company. The essence of this contribution lies in an analysis of two basic approaches, which can be used to solve this problem. At first, the contribution presents both approaches and their consequence for the criminal liability of the single executive and single-member of such a legal person including the evaluation of their pros and cons, then it follows with a demonstration of these principles in case

law regarding selected crimes and finally it concludes with a proposition of a solution.

Keywords

One-man Legal Entity; Criminal Liability; Breach of Duty in Administration of Property of Another; Abuse of Status in Business Relations.

Mohu-li si půjčit jedno oblíbené úsloví našeho milého jubilanta a mírně parafrázované je vrátit zpět, slova jsou příliš malá na to, aby dokázala vyjádřit osobnost pana docenta v její úplnosti. Je v nejlepším a nejlichotivějším slova smyslu člověkem idiosynkratickým, a jako bych slyšel, jakou slovní ripostu by mi asi uštedřil na konto takového komentáře své osoby s pobotovostí, originalitou, sebeironií a dovedností práce s rodným jazykem (včetně slov převzatých)¹ sobě vlastními. V pravdě znám jen velmi málo lidí, kteří by panu docentovi mohli alespoň dělat stafáž na závodech v autentickém člověčenství.

Dokládá to nepřeherné množství intelektuálních diskusí, kulturních rozprav, právnických disputací, výměn humorných poznámek a glos, hluboce lidských rozhovorů i žertovných příběhů, které jsem s ním zažil, a které by vystačily na hustě popsaný tlustý almanach vydaný na biblickém papíře, a kdybych byl literárně nadán v žánru, v němž působil jeho oblíbený Jaroslav Hašek, vytesal bych z nich do věčnosti ne jednu, ale celý tučet kladných, duchaplných a dobráckých povídkových postav, které by v tom či onom aspektu byly inspirovány jím.

Pan docent, jak Vám potvrdí každý, kdo jej dobře zná (a věřím, že i některé stránky této publikace), je člověkem bystrého úsudku a pronikavého intelektu, podpořených až neuvěřitelnými encyklopedickými znalostmi, které nelze vyjádřit jinak, než že toho za poslední týden i při stále nezdolném mentálním zdraví zapomněl více, než kolik se já dozvěděl za celý život, nevyčerpatelného a neunavitelného smyslu pro humor, odzbrojující upřímnosti, sympatické skromnosti a především nesmírně a neskonale laskavého srdce. Nedokázal bych spočítat, kolikrát pouhá rozmluva s ním rozebrala mračna, v nichž byla zabalena má mysl topící se v nějakém zbytečném problému. Ať se jednalo o trable výsostně profesní či ryze osobní, pan docent vždy byl a je trpělivým posluchačem, moudrým rádcem i příjemným společníkem, nesoudícím a empatickým ztělesněním onoho klasického Terentianova homo sum, humani nil a me alienum puto.

¹ Jež se, jak Vám potvrdí naprosto každý, kdo někdy zažil, jak pan docent při vhodné příležitosti začne přednášet Goetha či Tita Livia v originále, neomezuje jen na mateřskou řeč.

Těško bych mohl do těchto stránek vetknout kompliment, který by oslavenci již nesložil někdo jiný, ale přesto se o tento herkulovský úkol pokusím. Při poslouchání zdřavic a přání jubilantovi během konání konference na jeho počest, jejíž výstup má nyní čtenář před očima, mi totiž přišlo nápadné, kolik lidí panu docentovi chválilo jeho životní optimismus a přálo mu, aby mu ještě dlouho vydržel. Čest a úcta k tomuto velkému muži mi velí takové podle obvinění se vši důsledností vyvrátit! Pan docent je příliš chytrý, zkušený a světaznalý na to, aby byl životním optimistou. Jak se na muže takových kvalit sluší a patří, je realistou se sklony ke skepticismu, sklouzávající někdy až ke cynismu, ale vskutku obdivuhodné na něm je, s jakou optimistickou lehkostí, nadhledem a humorem všechnu tu bídu světa snáší – až to ty, kdo nemají to potěšení jej běžně potkávat v pěně dní, dokáže přesvědčit, že je vlastně celoživotním optimistou!

Vážný a milý pane docente, je mi nesmírnou ctí a privileji, že to dobré soudičky zařídily tak, aby se vřetena našich osudů mohla tu a tam protínat a já ve Vás mohl poznat toho dobrého člověka, košatou osobnost, zemitého znalce života a nevysychající studnici životní moudrosti, jimiž v pravdě jste. Přejí Vám do dalších let jen samé pozitivní superlativy, abyste si všechny tyto vzácné vlastnosti uchoval, aby Vás ještě dlouho těšilo to jevitě dramati i komedií, jež sluje právnická fakulta, v jehož útrobach už tak dlouho máte svou šatnu rezervovanou jen stálícím, jakož i sledování a trefné komentování veřejného dění, pravidelná karbanická utkání s věrnými celoživotními kumpány, každoroční cesty do Chorvatska následovně s železnou pravidelností rozhořčením na nevládnost bohů majících v portfoliu počasí a stav moří, ústící spolehlivě v zaručení se, že letos to bylo už opravdu, ale vážně naposledy, a (snad!) i setkávání se s kolegy a přáteli z Vaší rodné katedry. Drze si dovoluji také nárokovat k Vaším narozením přání nás, poslední zmíněné skupiny, aby se ta vřetena našich osudů proplétala ještě hodně dlouho a s pořádnými uzly, abychom na to ani my, ani Vy nikdy nemohli zapomenout.

1 Úvod²

Jednou z oblastí úzce spjatých s ekonomickou kriminalitou je tzv. kriminalita korporátní, u které, ačkoliv je jako mnoho teoretických kriminologických konceptů, pojmána různými autory různě, lze v zásadě vypreparovat dva základní přístupy. Za prvé, že jde o součást tzv. kriminality bílých límečků,

² Tento příspěvek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Trestání coby multiborový fenomén II“ číslo MUNI/A/1424/2022 (ID 70235) podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2023.

tedy o kriminalitu, páchanou prostřednictvím korporací při výkonu jejich činnosti nebo v jejich organizačním rámci,³ a za druhé, že jde v dichotomii profesní trestné činy jakožto trestné činy spáchané uvnitř korporace (např. zpronevěra) vs. trestné činy organizací jako trestné činy spáchané navenek (např. poškozování spotřebitele, nakládání s nebezpečnými výrobky atd.) vlastně o druhou uvedenou kategorii, zatímco pojem kriminalita bílých límečků je v tomto pojetí rezervován pro první uvedenou kategorii (profesní trestné činy).⁴

Toto odlišení je důležité pro pochopení, že trestná činnost v korporátním prostředí,⁵ kterou běžně zahrnujeme pod pojem hospodářské trestné činnosti, nepředstavuje pouze trestné činy ku prospěchu dané právnické osoby, ať již jsou páchány navenek vůči obchodním partnerům, klientům, státním orgánům (např. daňové úniky) či životnímu prostředí, případně ty trestné činy, při nichž je právnická osoba využita jako nástroj ke spáchání ku prospěchu osoby, která ji ovládá,⁶ ale rovněž ty trestné činy, které jsou páchány ve vnitřním prostředí těchto korporací k jejich újmě.⁷

Obětmi korporátní kriminality, resp. kriminality bílých límečků, vyjdeme-li ze shora připomenuté dichotomie, se tak mohou stát i samy subjekty, které si pravidelně spojujeme spíše s jejich pachatelstvím, a to útoky „z vlastních řad“. Nelze tedy vyloučit, že pachatelem takového trestného činu se stane osoba, která má na dané právnické osobě majetkovou účast. Z teoretického hlediska je tento koncept dobře odůvodnitelný tezí o samostatné právnické osobnosti právnických osob, které mají vlastní zájmy chráněné trestními zákony, a zpravidla je na nich zaangažováno více osob, kterým takový trestný čin může být k újmě. Problém však může nastat, je-li na právnické osobě zaangažována jen

³ Srov. např. LEVI, M., LORD, N. White-collar and corporate crime. In: LIEBLING, A., MARUNA, S., McARA, Lesley (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology*. 6. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017, 1030 s., s. 726. ISBN 978-0-19-871944-1.

⁴ NEWBURN, T. *Criminology*. 3. vyd. Oxon a New York: Routledge, 2017, 1143 s., s. 402. ISBN 978-1-138-64313-0.

⁵ Míněno zde v prostředí právnických osob účastných na ekonomickém životě bez ohledu na to, zda jde o korporace, fundace či jiné „zjevy“ teorie právnických osob.

⁶ Srov. např. KUČTA, J. Příčiny a kriminogenní faktory hospodářské kriminality. In: VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s., s. 380. ISBN 978-80-7400-732-3.

⁷ Shodně např. KOPRLOVÁ, J. In: DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 351 s., s. 156. ISBN 978-80-7380-344-5.

jedna jediná fyzická osoba, takže teze o samostatné právní osobnosti a oddělitelnosti zájmů právnické osoby od zájmů této osoby, je poněkud oslabena.

V České republice přitom praxe „jednomužných“ právnických osob, zejména obchodních korporací, resp. společností s ručením omezeným, v nichž je jediným společníkem a jednatelem jedna fyzická osoba (dále „rozhodná osoba“), která vykonává prakticky veškerou její činnost a bere z výsledků této činnosti zisk, neboť zpravidla ani další fyzické osoby tato právnická osoba nezaměstnává, poměrně utěšeně kvete. V rozhodovací praxi trestních soudů se tak již objevily případy, jejichž podstatou byla trestní (ne)odpovědnost takové fyzické osoby za trestný čin, jehož spácháním došlo k poškození zájmů takové právnické osoby. Tento příspěvek si klade za cíl přiblížit tuto rozhodovací praxi, a protože tato pozoruhodně dospívá k rozdílným závěrům u různých trestných činů, představit teoreticky nejvhodnější řešení. Za tímto účelem budou nejprve shrnuty relevantní teoretické poznatky k právnickým osobám, následně budou představeny judikатурní závěry dvou nejvýznamnějších proudů rozhodovací praxe, a následně bude provedena vlastní analýza s doporučením možných řešení.

2 (Ne)samostatnost zájmů právnické osoby

Pro nezbytné vyzbrojení se potřebnými obecně známými teoretickými poznatky k relevantním aspektům právnických osob je nutno shrnout na jedno místo, proto nechť laskavý čtenář promine, pokud je bude považovat za notoriety. Věřím, že i v takovém případě se uplatní zásada *superfluum non nocet*.

Jak známo, soukromoprávní teorie zdůvodňuje samostatnost existence právnických osob empirickou dějinnou zkušeností neefektivnosti uspokojování některých zájmů fyzických osob, mohly-li k tomu užít pouze svých vlastních sil, případně sil sdružených do skupiny jednotlivců, kterou však tvořil pouze jejich aritmetický součet. Standardní historické právní koncepty společného výkonu práv a plnění povinností více samostatnými subjekty jako např. spoluvlastnictví či obligáční solidarita se postupem dlouhého dějinného vývoje ukázaly být nedostatečnými.⁸ Vznik moderních právnických osob je tak

⁸ KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M. Osoby právnické. Pojem. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 460 s., s. 172. ISBN 978-80-7357-468-0.

spojován především s obdobím rozvoje kapitalismu jako reakce na potřebu koncentrace a centralizace kapitálu a přenesení odpovědnosti za riziko při realizaci velkých investičních projektů.⁹

Tradičně se uvádí, že z teoretického hlediska odůvodňuje právní osobnost právnických osob na straně jedné teorie fikce, spočívající v tom, že jedinou reálnou osobou je osoba fyzická, právnická osoba je pouze umělým konstruktem, který vzniká jako právnická fikce, jež se následně přenáší do společenské reality, a na straně druhé teorie reality (resp. organická), podle níž právnické osoby reálně existují a právo toliko tuto skutečnost bere na vědomí,¹⁰ přičemž tyto dvě základní teorie daly vzniknout i tzv. kompromisním teoriím, např. teorii přenesené reality, podle níž je právnická osoba fikcí vznikající na základě právní normy, poté však má již samostatnou reálnou existenci.¹¹

Teorie fikce a teorie organické pak společně spadají mezi tzv. teorie volní, na něž navázaly kriticky tzv. zájmové teorie, jejichž těžiště, zjednodušeně řečeno, tkvělo v tom, že okolností rozhodující o existenci právní osobnosti není subjektivní právo chápáné jako volní moc (tj. v zásadě schopnost samostatně projevovat vůli), ale jako chráněný zájem (tj. smyslem subjektivního práva je zaručit člověku nějaký prospěch); a dále tzv. kombinované teorie, integrující volní i zájmovou rovinu, tedy spatřující klíč odmykající bránu právní osobnosti v uznání právním řádem určité entity jako samoučelu a současně v disponování vůlí k naplnění tohoto účelu.¹²

Teorii fikce pak v zásadě přebírá i současný zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „OZ“),¹³ vyšed

⁹ Srov. např. HURDÍK, J. Osoby právnické. Charakteristické znaky právnických osob. Jednání právnických osob. Odpovědnost právnických osob. In: HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 311 s., s. 122. ISBN 978-80-7380-495-4.

¹⁰ Srov. HURDÍK, J. K § 20. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 2292 s., s. 108. ISBN 978-80-7400-852-8.

¹¹ Srov. např. BODEČKOVÁ, J., MUZIKÁŘ, M. K § 20. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. (1. aktual.). C. H. Beck, 2022, bod 4.

¹² Přiměřeně srov. BERAN, K. K § 20. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s.. ISBN 978-80-7598-656-6.

¹³ Srov. např. ELIÁŠ, K. K § 20. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s., s. 76 a násl. ISBN 978-80-7208-922-2.

z přirozenoprávního předpokladu, že pouze člověk má nezadatelné právo, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost, zatímco u osob právnických tomu tak není, a tedy je pouze věcí státu (resp. zákonodárce), kterým entitám právní osobnost přizná.¹⁴ Ani příznivci teorie fikce ale zpravidla nesklozávají k ryzímu normativismu a netvrdí, že by zákonodárce mohl přiznávat nějaké entitě právní subjektivitu „jen tak“. Ani její největší zastánci nemožnou popírat (a ani tak nečiní) faktické fungování právnických osob kolem sebe, které se neděje ze zákonodárcova „plezíru“, ale které je dáno právě tím, že výkon určitých práv a povinností při sledování konkrétních zájmů více subjektů prostřednictvím jednoho orgánu je pragmatičtější a efektivnější.¹⁵ Kdybychom tak chtěli lakonicky simplifikovat teorie fikce tak, že komu kromě lidí přizná zákonodárce právní osobnost, je jenom jeho věcí, příliš bychom si nepomohli, jen bychom základní otázku posunuli z roviny „kdo je podle práva právnickou osobou“ do roviny „komu má zákonodárce přiznat právní osobnost“. Nelze tedy ztrácet ze zřetele, že i v teorii fikce právnické osoby sledují určitý účel, jímž je v konečném důsledku (byť třeba i zprostředkovaně) vždy zájem určité fyzické osoby, resp. fyzických osob.

Za definiční znaky právnické osoby jsou tradičně považovány právní subjektivita včetně delikttní způsobilosti, vnitřní organizace a majetková autonomie (případně, jak vyplývá už ze shora uvedeného, i účel¹⁶), přičemž právě majetkovou autonomii Viktor a Marta Knappovi považovali dokonce za „dogma“, které nenarušil ani specifický koncept některých právnických osob socialistického práva, jejichž majetkový substrát tvořilo pouze užívací právo k vyčleněnému majetku ve vlastnictví státu.¹⁷ Jan Hurdík naopak vnímá majetkovou způsobilost a oddělenost majetku jako „součást předcházejících obecných způsobilostí právnické osoby“ a za obecný rys všech právnických osob jej nepovažuje.¹⁸ Z hlediska předmětu tohoto příspěvku je však nepochybné,

¹⁴ Srov. *ibid.*, s. 75.

¹⁵ Srov. např. HARVÁNEK, J. Osoby právnické (umělé, morální), organizace či osobnosti. In: HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 501 s., s. 317. ISBN 978-80-7380-104-5.

¹⁶ Srov. např. ZOULÍK, F. Subjekty občanského práva. Právnické osoby. In: DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 436 s., s. 271. ISBN 978-80-7552-187-3.

¹⁷ KNAPP, KNAPPOVÁ, *op. cit.*, s. 176 a násl.

¹⁸ HURDÍK, 2014, *op. cit.*, s. 123.

že u kapitálových obchodních společností je vlastní majetek takové korporace a oddělení jmění společníků od jmění této korporace zcela klíčovým prvkem jejich účelu v moderní ekonomice.¹⁹ Majetek obchodní korporace tak náleží jenom jí samotné a jen ona sama jím může prostřednictvím osob, které ji zastupují navenek, disponovat, zatímco společníci o něm mohou rozhodovat nikoliv napřímo, ale toliko v rámci jejího vrcholného orgánu.²⁰

Existenci jednočlenné právnické osoby, tedy právnické osoby, jejíž vrcholný orgán tvoří jediná osoba, současný OZ připouští, jde-li o právnickou osobu stojící na členském principu (§ 210 odst. 2 OZ), přičemž zákon vytváří fikci korporace jednočlenné právnické osoby.²¹ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZOK“) připouští, aby obě kapitálové obchodní korporace, tedy společnosti s ručním omezeným a akciové společnosti (§ 11 ZOK), byly jednočlennými společnostmi,²² tzv. unipersonálními společnostmi.²³ I v takovém případě však jediného člena kapitálové obchodní korporace stále váže povinnost loajality vůči ní.²⁴

Dlužno podotknout, že právní úprava těchto jednočlenných společností se v zásadě vztahuje jen na jednotu subjektu nejvyššího orgánu obchodní korporace, a tedy sama o sobě však nevypovídá ničeho o „vyšší úrovni“ jednočlennosti, spočívající v tom, že jediný společník je současně i jediným členem statutárního orgánu, tedy podle shora zavedené zkratky rozhodující osobou. Právě uvedenou vyšší úroveň jednočlennosti nazýváme pro zjednodušení

¹⁹ Srov. např. LASÁK, J. Oddělení vlastnictví. In: POKORNÁ, J. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C. H. Beck, 2014, 448 s., s. 3 a násl. ISBN 978-80-7400-475-9.

²⁰ Srov. POKORNÁ, J., PEKÁREK, M., VEČERKOVÁ, E. *Obchodní korporace a nekalá soutěž*. Praha: Meritum, 2015, 636 s., s. 106. ISBN 978-80-7478-873-4.

²¹ HURDÍK, J. K § 210. In: LAVICKÝ a kol., 2022, op. cit., s. 834.

²² LASÁK, J. K § 211. In: LAVICKÝ a kol., 2022, op. cit., s. 835.

²³ HAVEL, B. K § 11. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, 1316 s., s. 29. ISBN 978-80-7400-799-6.

²⁴ Srov. např. LASÁK, J. K § 11. In: LASÁK, J., DĚDIČ, J., POKORNÁ, J., ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.

a z nedostatku vhodnějších alternativ „jednomužností“.²⁵ Tuto situaci však ZOK předvídá, neboť v § 13 stanovuje v takových případech na smlouvu mezi jediným společníkem a tímto společníkem písemnou formu s úředně ověřenými podpisy, nejedná-li se o běžný obchodní styk. K takové situaci, kdy na obou stranách smluvního vztahu bude stát tatáž osoba, jednou zastupující obchodní korporaci, a podruhé jednající sama za sebe, bude totiž docházet právě především tehdy, bude-li tato osoba současně jediným společníkem a současně statutárním orgánem dané právnické osoby,²⁶ tedy rozhodující osobou. Vyloučeno (v monistickém modelu) není ani to, aby jediná osoba vykonávala působnost všech orgánů akciové společnosti, tedy aby současně byla jediným akcionářem a jediným členem správní rady.²⁷

Shrneme-li tedy tato velmi základní a specificky pro účely tohoto příspěvku selektovaná východiska, pak podstatné je především to, že právnická osoba má samostatnou právní osobnost a vlastní majetek oddělený od majetků svých členů, i když jde o jednomužnou společnost, že i u takové společnosti není její vrcholný orgán zbaven povinnosti loajality, přičemž z ustanovení § 159 odst. 1 OZ (péče řádného hospodáře člena voleného orgánu) ani § 51 či § 52 ZOK (povinnosti člena voleného orgánu obchodní korporace) nevyplývá, že by byl statutární orgán jednomužné společnosti zbaven povinnosti loajality a péče řádného hospodáře. Ani jednomužná právnická osoba tak s rozhodující osobou nesplývá a nepředstavuje jen její alter ego.

²⁵ Pojem, který uznává i příručka Ústavu pro jazyk český (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=jednomu%C5%BEn%C3%BD>), byť ještě ve 30. letech byl považován jazykovědci za obskurní (srov. *Naše řeč*, 1932, roč. 16, č. 4, s. 126–127. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2604>), volím pro jeho obraznost a považuji jej za potřebný za účelem zjednodušení textu, neboť vyjádřit totéž opisem by text značně zatížilo. Samozřejmě, že onou fyzickou osobou zastávající všechny funkce všech orgánů obchodní korporace může být i žena, zvolený termín odvozuji toliko od generického maskulina, protože na pochybných jazykových experimentech se podílet nehodlám. „Jednočlovčenskost“ či „jednočlovkovost“ by byly jazykovými nesmysly. Zaznamenal jsem v aplikační praxi i sympatický pojem „jednoosobní“ společnost [viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016 (Rt 33/2017 Sb. rozh.), bod 26], avšak vzhledem k tomu, že obchodní korporace rozdělujeme na osobní a kapitálové a navíc jde v zásadě o počestlou verzi shora zmíněného pojmu unipersonální právnická osoba, kterým je však míněna osoba jednočlenná, nepovažuji jej za zcela vhodný kvůli možnému zmatení.

²⁶ Srov. např. HAVEL, B. K § 13. In: ŠTENGLOVÁ, HAVEL, CILEČEK a kol., 2022, op. cit., s. 32.

²⁷ ŠTENGLOVÁ, I. K § 457. In: ŠTENGLOVÁ, HAVEL, CILEČEK a kol., 2022, op. cit., s. 970.

Současně však právnická osoba nemá jiný účel než v konečném důsledku posloužit zájmu konkrétních lidí. Jde-li tedy o jednomužnou právnickou osobu, váže se nepochybně tento zájem na rozhodnou osobu. To však neznamená, že by z pohledu právního řádu nebyla taková jednomužná právnická osoba povinná přispívat k oprávněným zájmům i dalších subjektů, resp. že by neměla přinejmenším právní povinnost naplňování těchto zájmů nebránit. Týká se to především zájmů věřitelů jednomužné právnické osoby, jimž právní řád zpravidla bude přiznávat prioritu před vlastními zájmy rozhodné osoby, ale i dalších osob, např. zaměstnanců, pokud nějaké má, a v zásadě i veřejnosti jako takové. I jednomužná právnická osoba např. musí plnit své povinnosti vůči veřejnému rejstříku a nemůže se jí zbavit jen s ohledem na to, že přeci rozhodná osoba ví o všem důležitém, co se kolem této právnické osoby děje, neboť povinnosti vůči veřejnému rejstříku jí zákon neukládá jen k ochraně jejích vnitřních zájmů.

3 Rozhodovací přístup trestních soudů

S problematikou trestných činů spáchaných rozhodnou osobou proti zájmu jednomužné právnické osoby se setkáváme v rozhodovací praxi v mnoha obměnách a konstelacích. Jde především o trestné činy proti majetku a o trestné činy hospodářské, přičemž za spolehlivé obecné východisko lze považovat právní názor akcentující oddělenost rozhodné osoby od jednomužné právnické osoby.²⁸

To se projevilo např. v připuštění přiznání nároku v adhezním řízení jednomužné společnosti proti rozhodné osobě, byť se v daném případě jednalo o trestný čin obecného ohrožení, jehož se měl pachatel jako rozhodná osoba akciové společnosti dopustit neoprávněnými stavebními úpravami, v jejichž důsledku došlo ke zřízení části stavby a ohrožení zdraví a životů zaměstnanců jednomužné společnosti, tedy nešlo o situaci, v níž by z hlediska daného trestného činu jediné dotčené chráněné zájmy náležely právě jednomužné společnosti.²⁹

²⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2006, sp.zn. 3 Tdo 746/2006, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1220/2016.

²⁹ Srov. k tomu zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005 (Rt 18/2006-II. Sb. rozh.).

Obdobně důsledně rozlišuje mezi majetkem rozhodné osoby a jednomužné společnosti aplikační praxe i v případě trestného činu poškození věřitele, jestliže pachatel jako fyzická osoba převedl svůj majetek na jednomužnou právnickou osobu, aby jej vzdálil z dosahu svých věřitelů.³⁰ I v tomto případě je však trestní odpovědnost rozhodné osoby neproblematická, neboť její trestný čin nebyl spáchán k újmě jednomužné společnosti (ta jím naopak byla obohacena), ale k újmě třetí osoby – věřitele. Ani zde tak stěžejní otázka možné trestní odpovědnosti rozhodné osoby za trestný čin poškozující či ohrožující výhradně zájmy „jeho“ jednomužné společnosti nebyla nastolena, neboť na ní správné posouzení skutkového stavu vůbec nespočívalo.

Přímo, ale vcelku šalamounsky se pak k této otázce Nejvyšší soud ještě za předchozího hmotněprávního kodexu (zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném a účinném před 1. 1. 2010, dále „trestní zákon“) vyjádřil ve věci hypotetické zpronevěry (tj. užitá právní kvalifikace byla jiná a Nejvyšší soud rozvedl úvahy tímto směrem pouze v rámci odůvodnění jako hypotetickou variantu) majetku jednomužné společnosti „její“ rozhodnou osobou. Připustil totiž, že v takovém případě by kvůli oddělenosti obou subjektů a jejich rozhodná osoba naplnila všechny znaky formální skutkové podstaty trestného činu, avšak stupeň společenské škodlivosti činu podle § 3 odst. 1 trestního zákona by byl jen nepatrný, neboť by činem nebyly zasaženy zájmy třetích osob a i veřejný zájem by byl zasažen jen okrajově.³¹ V obecné rovině tím Nejvyšší soud připustil, že rozhodná osoba může být trestně odpovědná za trestný čin, jehož poškozeným je toliko „její“ jednomužná společnost, ovšem současně upozornil na problematický aspekt povahy zasažených zájmů a subsidiární úlohy trestní represe. Ten se ještě zkomplikoval zavedením formálního pojmu trestného činu v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „TZ“).

Zajímavý, ač z hlediska předmětu tohoto příspěvku spíše okrajový závěr, učinil Nejvyšší soud v případě trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) TZ (ve znění před novelou TZ provedenou zákonem č. 333/2020 Sb.), kterého se dopouštěl pachatel jako rozhodná osoba

³⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2006, sp.zn. 5 Tdo 523/2006 (Rt 26/2007-I. Sb. rozh.).

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp.zn. 3 Tdo 1432/2005.

prostřednictvím jednomužné společnosti na obchodních partnerech s cílem vylákat z nich finanční prostředky, z nichž by hradil ztrátu z předchozího podnikání jiné právnické osoby. Nejvyšší soud zde zcela logicky konkludoval, že pachatel je trestně odpovědný mimo jiné právě pro samostatnost právních osobností i oddělení majetku.³² Zvláštní za těchto okolností je, že pachatel nebyl také stíhán pro některý trestný čin právě proti „své“ jednomužné společnosti, neboť ji zavazoval za účelem vyvedení finančních prostředků z ní a jejich užití k uhrazení dluhů zcela jiných subjektů, k čemuž „jeho“ jednomužná společnost nebyla nijak povinována. Nejvyšší soud tuto otázku samozřejmě řešit nemohl, neboť rozhodoval toliko o dovolání podaném obviněným, nicméně některé kvalifikace by se zde vysloveně nabízely (zejména tzv. úpadkové či dlužnické trestné činy).

Nejvýrazněji se však vyprofilovala judikatura k trestným činům porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 zákona TZ (§ 255 trestního zákona) se závěry platnými v zásadě pro obě jeho varianty podle zavinení a zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a TZ (§ 128 odst. 2 trestního zákona). Těmito dvěma trestným činům a reflexi možnosti jejich spáchání rozhodnou osobou proti jednomužné právnické osobě ve výstupech rozhodovací praxe se budeme věnovat dále podrobněji.

Neznamená to však, že by v praxi nebylo možno narazit i na jiné trestné činy, u nichž tato otázka může být aktuální (např. zpronevěra, zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění, neoprávněné užívání cizí věci), kde však zatím aplikační praxe nenarazila v tomto ohledu na zásadnější komplikace, a lze si to představit i u dalších trestných činů, jako je neoprávněný zásah do počítačového systému nebo nosiče informací z nedbalosti či zneužití informace v obchodním styku, avšak ty se v rozhodovací praxi vyskytují příliš poskrovnu na to, aby u nich již i takto specifická otázka mohla být řešena.

3.1 Trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku

Uvažování o tomto trestném činu v kontextu jeho spáchání rozhodnou osobou vůči „její“ jednomužné společnosti prošlo v praxi Nejvyššího soudu pozoruhodným vývojem, do nějž zasáhl velký senát jeho trestního kolegia.

³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1220/2016.

Zprvu totiž Nejvyšší soud aplikoval přístup, že rozhodná osoba se vůči „své“ jednomužné společnosti s ručením omezeným trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku dopustit nemůže. Tento právní názor byl odůvodněn tím, že porušení povinnosti by v takovém případě muselo spočívat ve výkonu funkce jednatele, který byl při ní vázán zásadami a pokyny jediného společníka (tj. sám sebe) v rozporu s péčí řádného hospodáře, což Nejvyšší soud vyhodnotil dokonce jako „fakticky absurdní“. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že nebyla naplněna ani objektivní stránka tohoto trestného činu spočívající v porušení povinnosti uložené zákonem či smluvně převzaté, přičemž nedostatky jeho rozhodnutí jako jediného společníka podle obchodněprávních předpisů nepovažoval za rozhodující, a vedle toho uzavřel, že nebyl naplněn ani tehdejší materiální znak trestného činu, tedy společenská nebezpečnost.³³

Závěrů tohoto rozhodnutí se následně ve svůj prospěch dovolával obviněný v jiné věci, ovšem po zevrubné analýze předchozí judikatury, zejména rekapitulaci závěrů o majetkové oddělenosti a samostatnosti právních osobností právnických osob a členů jejich orgánů, dospěl pátý senát Nejvyššího soudu k závěru, že odkazované rozhodnutí je s dosavadním vývojem rozhodovací praxe Nejvyššího soudu k této otázce v rozporu, a proto věc postoupil k sjednocujícímu rozhodnutí velkému senátu.³⁴

Velký senát po provedení podrobné analýzy mimotrestní úpravy týkající se práv a povinností členů vrcholných a statutárních orgánů kapitálových obchodních společností, přihlížející k rozdílným a společným rysům společností s ručením omezeným a akciových společností došel k opačnému závěru, tedy že při splnění všech podmínek se rozhodná osoba může trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku dopustit i vůči „své“ jednomužné společnosti, přičemž při vědomí určitých rozdílů mezi oběma kapitálovými obchodními společnostmi v zásadě tento závěr vztáhl na společnosti s ručením omezeným i na akciové společnosti.³⁵

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1081/2004.

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 5 Tdo 107/2009.

³⁵ Vůči „jednomužné“ akciové společnosti to výslovně potvrdil Nejvyšší soud také v usnesení ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 41/2012.

Patrně nejvýznamnějším důvodem pro tento názor (kromě již shora rozebrané majetkové oddělenosti a samostatnosti právních osobností) byl závěr velkého senátu, že i rozhodná osoba se může dopustit porušení zákonné povinnosti péče řádného hospodáře, neboť ačkoliv jediný společník může ukládat statutárovi pokyny, tyto nikdy tuto povinnost nemohou zcela vyprázdnit.³⁶ Lze se domnívat, že tento závěr je plně uplatnitelný i za účinnosti ZOK, neboť jeho § 51 odst. 2 věta za středníkem výslovně stanoví, že i když si sám statutární orgán vyžádá pokyn ohledně obchodního vedení, nezabývá se tím povinností péče řádného hospodáře při jeho výkonu.³⁷ Ostatně součástí této péče je již i samotný způsob, jakým o pokyn požádá, jak jej formuluje a jak připraví vrcholnému orgánu podklady pro kvalifikované rozhodnutí.³⁸

3.2 Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku

V případě trestného činu zneužití postavení v obchodním styku³⁹ byl vývoj obdobně bouřlivý. Původně se Nejvyšší soud přidržel v podstatě stejného judikатурního východiska, jaké formuloval velký senát trestního kolegia v usnesení uvedeném výše, tedy s odkazem na v tomto příspěvku tak často opakovanou majetkovou oddělenost a samostatnou právní osobnost rozhodné osoby a jednomužné společnosti připustil, že trestný čin zneužití postavení v obchodním styku může být spáchán i rozhodnou osobou, která je rozhodná vůči dvěma jednomužným společnostem, na úkor jedné z nich ve prospěch té druhé.⁴⁰

Jistě by pak byl ve stejném duchu akceptován i názor, že rozhodná osoba se tohoto trestného činu může dopustit na úkor „své“ jednomužné

³⁶ Srov. usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 15 Tdo 294/2009 (Rt 41/2010 Sb. rozh.).

³⁷ Srov. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B. K § 51. In: ŠTENGLOVÁ, HAVEL, CILEČEK a kol., 2022, op. cit., s. 170 a následně.

³⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3325/2016 (Re 88/2019 Sb. rozh.).

³⁹ Do 13. 8. 2017, kdy nabyla účinnosti novela TZ provedená zákonem č. 204/2017 Sb., byl součástí trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 TZ, k jehož „roztržení“ na dva samostatné trestné činy tato novela vedla. Před nabytím účinnosti TZ šlo o trestný čin zneužívání informace v obchodním styku podle § 128 odst. 2 trestního zákona.

⁴⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 5 Tdo 317/2010.

společnosti, i když vůči osobě, která je tímto činem zvýhodněna, postavení rozhodné osoby nemá. Ve skutkovém podkladu tohoto případu však nefigurovala jedna rozhodná osoba, ale dva (jediní) společníci společnosti s ručním omezením, kteří současně byli jedinými akcionáři akciové společnosti, která z jejich činu vzala prospěch.

Do věci se však vložil Ústavní soud, který ve stejné věci v nálezu vznesl pochybnost o tomto závěru Nejvyššího soudu.⁴¹ Interessantní je, že to, co Ústavní soud uvedl, se limitovalo pouze na stručné sdělení, že Nejvyšší soud na námitku stěžovatelů, že jim je kladen za vinu trestný čin, jímž měla být poškozena toliko obchodní společnost, na níž měli stěžovatelé obvinění jako spolupachatelé 100%, reagoval pouze notorií oddělenosti majetku a samostatnost právních osobností, a na příklonění se k námitce stěžovatelů, že nelze zcela odhlédnout od konkrétní vlastnické struktury. Po Nejvyšším soudu tak považoval toliko bližší vypořádání se s touto okolností. Skutečně tak Ústavní soud toliko učinil právní názor Nejvyššího soudu předmětem pochybnosti, ale výslovně jej nevyvrátil.

Nejvyšší soud, když měl s odstupem několika let příležitost se k této otázce znovu vyjádřit, však toto stanovisko Ústavního soudu odkazující na námitku tehdejších stěžovatelů následně převzal. Nejvyšší soud tedy v zásadě zopakoval, že konkrétní vlastnickou strukturu nelze v dané věci přehlížet, a přímo v právní větě svého sbírkového rozhodnutí uvedl, že vyvedení majetku z jedné jednomužné společnosti rozhodné osoby do její druhé jednomužné společnosti zpravidla nebude zasahovat individuální objekt trestného činu zneužití postavení v obchodním styku, je-li motivováno toliko přesunem majetku z ekonomicky slabé společnosti za účelem jeho užití v jiné společnosti, což nevylučuje trestní postih některým z úpadkových či dlužnických trestných činů. Zdůvodnil to zejména tím, že takovým jednáním nedochází k ovlivnění rovnosti na trhu ani nejde o nepřipustný prostředek konkurenčního boje,⁴² jakož i tím, že Ústavní soud vyjádřil jistou nelibost k celkové koncepci trestného činu podle tehdejšího § 128 odst. 2 trestního zákona. Dlužno podotknout, že Ústavní soud to provedl pouze obiter dictum, tedy

⁴¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2227/10 ze dne 16. 3. 2011 (N 47/60 SbNU 547).

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016 (Rt 33/2017 Sb. rozh.), bod 31.

z této připomínky není nutno si dělat příliš těžkou hlavu, neboť se nejedná o součást právního názoru Ústavního, který je závazný pro všechny orgány a osoby.

3.3 Shrnutí

Vývoj právních názorů rozhodovací praxe na možnost spáchání vybraných dvou trestných činů rozhodnou osobou v neprospěch „její“ jednomužné společnosti je pozoruhodný. Zatímco u trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku Nejvyšší soud kategoricky změnil svůj původní názor, že v takovém trestní odpovědnost rozhodné osoby zásadně není dána, v případě zneužití postavení v obchodním styku naopak zastával názor, že trestní odpovědnost rozhodné osoby dána je, ale pak svůj názor obrátil po zásahu Ústavním soudem.

Na každý pád je nutno konstatovat, že dva rozdílné judikатурní přístupy k obdobné otázce, lišící se pouze podle trestného činu, o který jde, jsou pro současný stav *de lege applicata* silně nežádoucí. Rozdílnost obou judikатурních linií totiž nepramení z argumentace založené na rozdílnosti obou zájmových trestných činů. V obou případech se Nejvyšší soud rozhodoval mezi polohou „majetková oddělenost a samostatnost právních osobností“ a „škoda v konečném důsledku vzniká té stejné osobě, která ji způsobila“. Podstata obou poloh i jejich legitimita jsou přitom v obou případech obdobné. Důvodem rozdílného přístupu je tak v zásadě s notnou dávkou nadsázky jen skutečnost, že Ústavnímu soudu lačnému vydání kasačního nálezu přišel do cesty toliko případ zneužití postavení v obchodním styku, nikoliv i porušení povinnosti při správě cizího majetku.

4 Vlastní analýza řešení

V této nepříjemné situaci se nabízí v zásadě tři možná řešení: 1) sjednocení přístupu aplikační praxe u obou zájmových trestných činů k poloze zásadně připouštějící trestní odpovědnost rozhodné osoby; 2) sjednocení tuto odpovědnost zásadně vylučující; a 3) vytvoření jiného východiska založeného na rozdílnosti obou trestných činů.

4.1 Sjednocení ve prospěch trestní odpovědnosti rozhodné osoby

Toto řešení by patrně bylo v největším souladu s obecnou vývojovou tendencí judikatury Nejvyššího soudu k této otázce. Kdykoliv se v různých obměnách vynoří otázka (ne)možnosti rozhodné osoby spáchat trestný čin na úkor „její“ jednomužné společnosti, principiálně Nejvyšší soud vychází z teze „oddělenost & samostatnost“, z níž zpravidla vyvozuje na tuto otázku kladnou odpověď. Odchýlit se od tohoto právního názoru jej přiměl až Ústavní soud.

Domnívám se však, že tento judikaturní obrat možná ani nebyl nezbytný, protože z předmětného nálezu Ústavního soudu nevyplývá, že by tento nebyl ochoten akceptovat závěr obecných soudů o trestního odpovědnosti rozhodné osoby za zneužití postavení v obchodním styku spáchané na úkor „své“ jednomužné společnosti za žádných okolností. Sám Ústavní soud neuvlkl žádnou originální argumentaci, pouze přisvědčil stěžovatelům v jejich námitce s tím, že se jí Nejvyšší soud nedostatečně zabýval.

Z nálezem zrušeného usnesení Nejvyššího soudu se přitom k této námitce podává jen velmi stručný odkaz na dřívější judikaturu k jiným trestným činům (viz výše), založený na majetkové oddělenosti a samostatných právních osobnostech. Při rozvinutí argumentace pro závěr o trestní odpovědnosti rozhodné osoby by však závazný právní názor Ústavního soudu nemusel být na překážku, neboť Ústavní soud uložil Nejvyššímu soudu toliko pokyn lépe se s námitkou stěžovatelů vypořádat.

Sjednocující řešení ve prospěch trestní odpovědnosti rozhodné osoby by tak předpokládalo posílení argumentace, zrekapitulování a rozvinutí odůvodnění velkého senátu a jejich zobecnění i na trestný čin zneužití postavení v obchodním styku, což je docela dobře myslitelné vzhledem k tomu, že rozhodnutí velkého senátu dovozuje, že i v jednomužných společnostech není rozhodná osoba zbavena základních povinností statutára, zejména povinnosti loajality a péče řádného hospodáře. Takový argument Ústavnímu soudu tehdy předložen nebyl. K úplnému vyvrácení teze „škoda v konečném důsledku vzniká téže osobě“ by však patrně bylo nutno tehdejší závěry velkého senátu doplnit, neboť by k tomu patrně nestačil jen „technicistní“

závěr, že formálně je rozhodná osoba vázána povinnostmi loajality a péče řádného hospodáře, protože na podstatě této teze to ničeho nemění.

Rizikem by samozřejmě bylo také možné nové posouzení Ústavním soudem, neboť lze očekávat, že první, koho by se taková změna právního názoru dotkla, by ji Ústavnímu předložil v ústavní stížnosti opírající se o shora citovaný náleze, a tedy hrozí, že by Ústavní soud mohl svůj původní názor precizovat zcela jednoznačně i v neprospěch tohoto řešení. Nevyužita zůstala rovněž i argumentační linka změny pojetí, resp. pojmu trestného činu, k níž od vydání předmětného nálezu došlo, což není pouze líbivé sofisma, neboť formální pojetí, resp. pojem trestného činu v TZ „zakládá“ společenskou škodlivost „uvnitř“ znaků skutkové podstaty, tedy zabraňuje při jejím posuzování přihlížet k okolnostem stojícím „vně“ těchto hranic,⁴³ tj. značně se touto změnou zúžila možnost hodnotit konečný důsledek dopadu způsobení škody.

4.2 Sjednocení v neprospěch trestní odpovědnosti rozhodné osoby

Toto řešení by důsledně dbalo výtky Ústavního soudu a minimalizovalo by riziko, že by u něj narazilo, pokud by bylo jeho přezkumné činnosti vystaveno. Bylo by také patrně nejjednodušeji dosažitelné, neboť by bez další argumentace a rizika názorových střetů mezi Nejvyšším soudem a Ústavním soudem bylo možno transformovat závěr učiněný Ústavním soudem k jednomu trestnému činu na závěr obecný s prostým odůvodněním, že mezi zájmovými trestnými činy není z hlediska podstaty přístupu Ústavního soudu žádný rozdíl. Nevýhoda by spočívala v tom, že by se toto řešení mohlo šířit i na další nyní nepředvídatelné situace, v nich by nemusel plně přiléhat potřebám ochrany společnosti vzhledem ke vstupu jiných chráněných zájmů než jen čistě majetku poškozené společnosti.

4.3 Nové východisko založené na rozdílnosti obou trestných činů

Nejsložitější řešení předpokládá důkladnou analýzu rozdílů obou zájmových trestných činů za účelem finálního posouzení, zda je dán důvod pro diferenciaci k nim v předmětné otázce, či nikoliv.

⁴³ Srov. KRATOCHVÍL, V. Funkce materiální stránky trestného činu z hlediska viny a trestu. In: KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s., s. 209 a násl. ISBN 978-80-7179-082-2.

Již na první pohled jsou přítom některé rozdíly zřejmé. Kromě elementárního poznatku, že porušení povinnosti při správě cizího majetku je trestný čin spadající do hlavy V zvláštní části TZ, zatímco zneužití postavení v obchodním styku dlí v její hlavě VI, se liší i následky obou trestných činů, což je důsledkem jejich rozdílného systematického zařazení odrážejícího jiné objekty těchto trestných činů.

Objekt, resp. rozsah ochrany poskytované zájmovými trestnými činy zde může přitom sehrát klíčovou roli. Pro obě shora vymezené kontrapozice je totiž stěžejní, do čích zájmů je vlastně zasaženo (cizí vs. vlastní). Pro pozici „konečný důsledek škody nese pachatel“ je přitom kardinální, že trestným činem není ani v konečném důsledku zasaženo do zájmu jakýchkoliv jiných subjektů (tedy nejen „jeho“ jednomužné společnosti), proto by se pole pro uplatnění této pozice ztenčovalo úměrně tomu, jak by se předmět ochrany rozšiřoval i na zájmy třetích osoby.

Podle komentářové literatury jsou předmětem ochrany trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku jednak majetková práva v nejšířším slova smyslu, jednak zvláštní vztah důvěry mezi vlastníkem a osobou, která jeho majetek spravuje,⁴⁴ ovšem její část připouští, že objektem těchto dvou trestných činů je zprostředkovaně i ochrana majetku věřitelů či třetích osob.⁴⁵

Poněkud velkorysejší rozvedení posledně uvedeného přístupu by umožňovalo při východiskové úvaze, zda trestným činem rozhodné osoby nedošlo k zásahu i do jiných zájmů než jen bytostných a vylučných zájmů jednomužné společnosti, zohledňovat např. i dobytost pohledávek či ekonomickou stabilitu z pohledu věřitelů, takže trestní odpovědnost rozhodné osoby by byla vyloučena jediné tehdy, pokud by se jejím činem nikterak nezhoršily majetkové vyhlídky třetích osob, zejména právě věřitelů. To by z pohledu optimalizace vyvážení protichůdných zdůvodnění shora nastíněných judikaturních proudů bylo žádoucí, ovšem přinášelo by to i značná úskalí.

⁴⁴ Srov. např. PÚRY, F. K § 220. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s., s. 2183. ISBN 978-80-7400-425-5; SOTOLÁŘ, A. K § 220. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, bod 1; či KUČTA, J. Trestné činy proti majetku. In: KUČTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009, 656 s., s. 191. ISBN 978-80-7400-047-8.

⁴⁵ Srov. ČEP, D., KANDOVÁ, K. K § 220. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. aktual. Praha: C. H. Beck, 2022, bod 1.

Nabízí se totiž samozřejmě otázka, jak daleko by bylo možno okruh zvažovaných zájmů rozšířit, např. zda by mělo být přihlíženo např. i k zájmům zaměstnanců, jejichž postavení by se mohlo snížením majetku jednomužné společnosti zhoršit, jakož i jak daleko do budoucna by měly být tyto další zájmy zvažovány, resp. zda, případně i do jaké míry lze vedle reálných zásahů do majetku zvažovat i jejich potencialitu, např. právě zhoršení postavení věřitelů, i kdyby nemělo mít podobu již konkrétní škody (např. ztráta ekonomického výkonu poškozené jednomužné společnosti způsobující generování menšího zisku, či dokonce ztrátu jejích aktiv). V tom se dává poznat citelná slabina tohoto přístupu.

Tento přístup by totiž jednak popíral nezpochybnitelnou výhodu většiny trestných činů proti majetku, jíž je (relativně) snadné posuzování naplnění objektivní stránky vzhledem ke znaku škody, a to díky jeho úzké kvantifikaci (jde jen o konkrétní škodu vzniklou konkrétnímu subjektu či subjektům); jednak by oslaboval tento jednotící prvek trestných činů podle hlavy V zvláštní části TZ, která není vnitřně rozdělena podrobněji do dílů ne snad náhodou, ale právě proto, že jejím sjednocujícím elementem je zásadně (s určitými výjimkami jako např. trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu a nebytovému prostoru) způsobení majetkové škody. Tomu odpovídá i fakt, že skutkové podstaty trestných činů podle § 220 a § 221 TZ obsahují v rámci objektivní stránky toliko způsobení škody, tj. s žádným jiným následkem nepočítají. Pojem škody má přitom v právu jednoznačně vymezený obsah, a to i pro potřeby trestního práva,⁴⁶ který by byl takto extenzivním výkladem objektu rozšiřován podle mého názoru až za hranice nepřijatelné analogie v neprospěch.

Přijetí tohoto přístupu, resp. jeho přílišné otevření, by tak nutně vyvolávalo otázky, u kterých ještě všech dalších činů proti majetku mají být při řešení otázky viny zohledňována i další než úzce pojímaná „škodní“ kritéria. Systémový výklad pak bije na poplach i kvůli tomu, že k ochraně majetkových zájmů třetích osob, jimž vzniká zprostředkovaně potenciální škoda snížením majetku jiného subjektu, slouží jiné trestné činy, především tzv. úpadkové či dlužnické (zejména poškození věřitele podle § 222 TZ, zvyhodnění

⁴⁶ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp.zn. 5 Tdo 923/2009 (Rt 34/2010-II. Sb. rozh.).

věřitele podle § 223 TZ, způsobení úpadku podle § 225 TZ). Argument *ubi lex voluit, dixit, ubi noluit, tacuit* zde tedy rovněž velí spíše k úzkému výkladu objektu trestných činů podle § 220 a § 221 TZ.

Proto tento přístup, který by umožňoval, resp. vyžadoval při kvalifikaci skutku jako trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku rozhodnou osobou proti „její“ jednomužné společnosti posuzování dopadů na potenciální majetkové zájmy třetích osob, nelze doporučit.

Objektem trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a TZ je rovnost na trhu⁴⁷ či rovnost podnikatelů,⁴⁸ ev. jeho svobodný rozvoj.⁴⁹ Nechrání se tak, jak vyplývá z logiky systematického zařazení do hlavy VI zvláštní části TZ, toliko majetek či majetková práva poškozeného subjektu, ale širší zájmy týkající se konkurence a soutěže na volném trhu. Podporuje to i přístup aplikační praxe, která akcentuje ochranu rovnosti např. tím, že nepodmiňuje trestnost tohoto činu porušením zákazu konkurence podle ZOK.⁵⁰ Tento vývod je doprovázen i širší objektivní stránkou (nejen škoda, ale i „jiný závažný následek“ a „prospěch“).

To by opravňovalo k přičinění závěru, že v rámci posuzování následku a zásahu do objektu lze brát do úvahy i poměrně široké spektrum dalších okolností kromě konkrétně způsobené škody.

4.4 Doporučení řešení

Jak plyne ze shora uvedeného, jako optimální řešení lze doporučit diferencující přístup akcentující rozdílnosti obou zájmových trestných činů v rozsahu ochrany, jakož i objektivní stránky.

Pokud připustíme, že objektem trestných činů porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 a § 221 TZ je výlučně jen a pouze izolovaně (staticky) nazírané vlastnické právo poškozeného, zde tedy jednomužné společnosti, takže nelze přihlížet k jakýmkoliv dalším zprostředkovaným zájmům třetích osob, zatímco trestný čin zneužití postavení v obchodním

⁴⁷ Srov. např. ŠÁMAL, P. K § 255. In: ŠÁMAL a kol., 2012, op. cit., s. 2604.

⁴⁸ Srov. např. SKUPIN, Z. K § 255a. In: ŠČERBA a kol., 2022, op. cit., bod 1.

⁴⁹ SOTOLÁŘ, A. K § 255. In: DRAŠTÍK a kol., 2015, op. cit., bod 1.

⁵⁰ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2017, č. j. 5 Tdo 332/2017, bod 37.

styku podle § 255a TZ chrání širší okruh ekonomických zájmů včetně těch soutěžních, pak závěr naší analýzy vyznívá dosti zajímavě.

Tenduje totiž ve vztahu k oběma zvoleným trestným činům paradoxně pro přesně opačné řešení, než na jakém se dosud v zásadě ustálila judikatura. Pokud totiž spáchání porušení povinnosti při správě cizího majetku rozhodná osoba poškozuje vlastnické právo subjektu, na němž má výlučnou majetkovou účast, a další aspekty zohledňovat nelze,⁵¹ je závěr o naplnění znaku objektu dosti problematický, neboť rozhodná osoba by v takovém případě byla trestána jen za to, že způsobuje majetkovou újmu sama sobě, což Ústavní soud považoval za neakceptovatelné, přičemž žádný další chráněný zájem, jehož porušením či ohrožením by bylo možno k překonání tohoto „veta“ Ústavního soudu argumentovat, upotřebit nelze.

Argument odlišné právní osobnosti a oddělenosti majetku v takovém případě ztrácí důsažnost, neboť v takové situaci se stává neuspokojivě solipsistickým, zejména s přihlédnutím k teorii fikce právnické osoby. Pokud totiž právnická osoba není účelem sama o sobě, ale konečným účelem její existence je vždy pouze uspokojení zájmu člověka, pak je-li tímto člověkem výlučně rozhodná osoba a oním zájmem její obohacení, vyznívá argument právních osobností i majetku samoučelně a vyprázdněně. Vyvolává totiž otázku, proč přesně v takovém případě zasluhuje vlastnické právo takové právnické osoby ochrany i proti tomu, komu má v konečném důsledku sloužit. Přesvědčivějším se tedy jeví závěr, že v takovém případě je trestní odpovědnost rozhodné osoby podle § 220 a § 221 TZ vyloučena.

Naopak širší objekt i objektivní stránka trestného činu zneužití postavení v obchodním styku jej předurčují k ochraně zájmů i třetích osob. I když je tento čin spáchán rozhodnou osobou hned dvou jednomužných společností v neprospěch jedné z nich a ve prospěch té druhé, je jím zasažen zájem i jiných soutěžitelů na relevantním trhu, protože je jim tímto způsobem nekale posilován konkurent, neboť zvýhodněné jednomužné společnosti se dostává podpory, kterou jiní soutěžitelé nemají, eventuálně lze v podobné intenci uvažovat i o škodě obchodních partnerů či klientů znevýhodněné

⁵¹ Samozřejmě s výhradou, že to nevylučuje spáchání dalších samostatných trestných činů jako např. poškození věřitele podle § 222 odst. 1 TZ, způsobení úpadku podle § 224 TZ atd., budou-li splněny další podmínky.

jednomužné společnosti, neboť její podnikatelský výkon je oslabován ve prospěch jiného subjektu, což je potenciálně také znevýhodňuje oproti obchodním partnerům či klientům tohoto jiného subjektu.

Nelze přitom vždy učinit aritmetický závěr, že posílení jedné konkurenční jednomužné společnosti znamená i oslabení té druhé ve stejném rozsahu, takže výsledek je pro ostatní soutěžitele nulový. Lze si představit, že takováto podpora např. umožní přežítí obou jednomužných společností v náročném období, které jiné soutěžitele, proplétající se jím „na vlastní pěst“ vyřadí, rovněž to nebude přílehavý argument ve vztahu k újmě např. obchodních partnerů či klientů „oslabené“ jednomužné společnosti. Jelikož jsou však „prospěch“ či „závažný následek“ znaky příslušné skutkové podstaty, která tedy předepisuje poruchový následek, nestačí jenom jejich potencialita, ale pro vyvození trestní odpovědnosti musí reálně a konkrétně nastat alespoň jeden z těchto následků a v každém jednotlivém případě je třeba jej náležitě objasnit.

Nic tedy po mém soudu nevyklučuje závěr, že trestní odpovědnosti rozhodné osoby za zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a TZ zásadně nebrání, pokud je spáchán rozhodnou osobou dvou jednomužných společností ve prospěch jedné a v neprospěch druhé z nich. Trestní odpovědnosti by se pak takový pachatel vyhnul jedině tehdy, pokud by žádný „závažný následek“ ani „prospěch“ ve sféře třetích subjektů (tj. všech odlišných od obou jednomužných společností) nenastal.

5 Závěr

Tento článek si kladl za cíl zmapovat judikатурní přístupy k otázce, zda se může trestného činu proti zájmům právnické osoby dopustit jediný člen jejího vrcholného orgánu, který je současně jediným členem jejího statutárního orgánu. Za tímto účelem byly nejprve stručně načrtnuty základní linky relevantních soukromoprávních koncepcí a myšlenek, následně byla představena základní judikатурní východiska, poté se příspěvek stočil k prezentaci vývoje právních názorů rozhodovací praxe u dvou „vlajkových“ trestných činů této otázky, tedy porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220, ev. § 221 TZ, a zneužití postavení v obchodním styku. Příspěvek

následně pokročil k analýze těchto vývoju a rezultuje v konstatování jejich nedůvodné rozdílnosti, provedl analýzu možných řešení.

Ta spočívají v možnost sjednotit obě řešení ve prospěch závěru o trestní odpovědnosti, což je názor více konzistentní s obecným směřováním judikatury, sjednotit obě řešení v neprospěch tohoto závěru, což je východisko jednodušší a méně hrozící rizikem střetu s Ústavním soudem, a řešení spočívající v distinkci obou zájmových trestných činů podle jejich relevantních znaků, které byly demaskovány. Ačkoliv ani předchozí dvě řešení nejsou vyloučena, přikláním se právě k tomuto třetímu.

Príspevek z dôvodu zachování udržiteľného rozsahu zámerně nerozvíjí úvahy směrem k dalším myslitelným trestným činům, nepitvá detailně ani vliv možných rozdílů mezi různými druhy a formami právnických osob a v jen velmi lehce naznačené rovině zůstala i otázka subsidiarity trestní represe. Každé z těchto témat je však možným námětem pro budoucí publikační činnost jiných autorů.

References

- DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 351 s. ISBN 978-80-7380-344-5.
- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5.
- HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 311 s. ISBN 978-80-7380-495-4.
- KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8.

- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- LASÁK, J., DĚDIČ, J., POKORNÁ, J., ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 2292 s. ISBN 978-80-7400-852-8.
- LIEBLING, A., MARUNA, S., McARA, Lesley (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology*. 6. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017, 1030 s. ISBN 978-0-19-871944-1.
- NEWBURN, T. *Criminology*. 3. vyd. Oxon a New York: Routledge, 2017, 1143 s. ISBN 978-1-138-64313-0.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. (1. aktual.). C. H. Beck, 2022.
- POKORNÁ, J. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C. H. Beck, 2014, 448 s. ISBN 978-80-7400-475-9.
- POKORNÁ, J., PEKÁREK, M., VEČERKOVÁ, E. *Obchodní korporace a nekalá soutěž*. Praha: Meritum, 2015, 636 s. ISBN 978-80-7478-873-4.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-425-5.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. aktual. Praha: C. H. Beck, 2022.
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, 1316 s. ISBN 978-80-7400-799-6.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 460 s. ISBN 978-80-7357-468-0.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. ISBN 978-80-7598-656-6.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s. ISBN 978-80-7400-732-3.

Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 15 Tdo 294/2009 (Rt 41/2010 Sb. rozh.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1081/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005 (Rt 18/2006-II. Sb. rozh.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp. zn. 3 Tdo 1432/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2006, sp. zn. 5 Tdo 523/2006 (Rt 26/2007-I. Sb. rozh.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2006, sp. zn. 3 Tdo 746/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 5 Tdo 107/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009 (Rt 34/2010-II. Sb. rozh.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 5 Tdo 317/2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2227/10 ze dne 16. 3. 2011 (N 47/60 SbNU 547).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 41/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1220/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1220/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016 (Rt 33/2017 Sb. rozh.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2017, č. j. 5 Tdo 332/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3325/2016 (Rc 88/2019 Sb. rozh.).

Contact – email

jan.provaznik@lam.muni.cz

INVESTIČNÍ PODVODY

Investment Fraud

Ondřej Švára

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Významný nový jev v ekonomické kriminalitě představuje dynamický nárůst počtu případů tzv. investičních podvodů. Tento příspěvek se zabývá vymezením pojmu investiční podvod, identifikuje příčiny nárůstu u tohoto druhu trestné činnosti, analyzuje právní úpravu a judikaturu v ČR a poukazuje na některé významné případy investičních podvodů, k nimž v České republice došlo.

Keywords in original language

Investiční podvod; ekonomická kriminalita; investiční fond.

Abstract

One of the new major trends in economic offending is a steep rise in number of cases of investment frauds. This paper defines the concept of investment fraud, identifies the causes of the increase in this type of offences, discusses existing legislation and case law in the Czech Republic and points at some conspicuous cases of investment fraud that have occurred in the Czech Republic in the past.

Keywords

Investment Fraud; Economic Crime; Investment Fund.

1 Úvod do problematiky investičních podvodů

Jeden z významných nových jevů v ekonomické kriminalitě v České republice představuje výrazný nárůst počtu případů tzv. investičních podvodů.

Uvedený jev lze označit za významný, protože investiční podvody se pravidelně vyznačují velkým množstvím poškozených, enormním rozsahem vzniklé škody a vysokou mírou sofistikovanosti páchání trestné činnosti. Institut pro kriminologii a sociální prevenci ve studii „*Analýza trendů kriminality v roce 2020*“ např. uvedl, že Vrchní státní zastupitelství v Praze se v roce 2021 zabývalo třemi případy investičních podvodů, přičemž v prvním z nich figuruje cca 8000 poškozených osob s celkovou škodou ve výši cca 2,4 miliardy Kč, ve druhém případě celkem 385 poškozených se škodou bezmála 300 milionů Kč a ve třetím případě cca 4000 poškozených osob s celkovou škodou ve výši cca 2 miliardy Kč.¹ Je zřejmé, že investiční podvody obdobného rozsahu nepoškozují pouze podvedené osoby, ale i národní hospodářství, a mohou dokonce narušovat důvěru veřejnosti ve finanční systém státu. Investiční podvody také v mnoha případech představují predikativní trestný čin pro legalizaci výnosů z trestné činnosti. Jde tedy o jev významný, a je proto nutné zabývat se jím podrobněji.

Uvedený jev lze dále označit i za nový, jakkoli samotné investiční podvody nové nejsou. Tak například americký Federální úřad pro vyšetřování (FBI) již v sedmdesátých letech upozorňoval na zvyšující se množství podvodných nabídek investic do ropy a zemního plynu.² Známy je také příklad investičního bankéře Bernarda Madoffa, který byl v roce 2009 shledán vinným ve věci investičního podvodu se škodou přes 50 miliard USD. Z toho plyne, že k investičním podvodům docházelo i v minulosti. Nový je však již zmíněný trend spočívající v tom, že dochází k signifikantnímu nárůstu počtu případů u tohoto druhu trestné činnosti.

Výše uvedenou skutečnost, tj. že výrazný nárůst počtu případů investičních podvodů představuje významný nový jev v ekonomické kriminalitě, dokládá zvýšená pozornost, kterou tomuto druhu trestné činnosti věnují orgány veřejné moci, jakož i další instituce.

Finanční analytický úřad (dále „FAÚ“) ve strategické zprávě ze dne 26. 2. 2021 upozornil, že už v r. 2020 představoval rostoucí počet investičních podvodů

1 SCHEINOST, M. a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020. Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2021. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/470_Analyza_trendu_kriminality_v_Ceske_republice_v_roce_2020.pdf

2 The Schedule D Swindle: An Oil and Natural Gas Wells Investment Fraud. *FBI Law Enforcement Bulletin*. 1977, roč. 46, č. 5 (May), s. 14–15.

dynamicky posilující trend, přičemž lze předpokládat, že tento trend bude ve vzrůstající míře pokračovat. Zmíněná strategická zpráva poukázala také na fakt, že existuje zřejmá souvislost mezi covidovou situací na straně jedné a zvýšenou mírou využívání internetových služeb a on-line komunikace a investičním apetitem drobných investorů na straně druhé. FAÚ upozornil rovněž na fakt, ke kterému se ve svém příspěvku ještě vrátím, a sice že potenciální investoři začali být ve zvýšené ohrožení zneužíváním investičních fondů subjekty podle ust. § 15 zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech (dále „ZISIF“).³

Ministerstvo vnitra ČR v dokumentu „*Akční plán boje proti organizovanému zločinu na roky 2022 a 2023*“ poukázalo na skutečnost, že zatím neexistuje souhrnný materiál k problematice investičních podvodů, přestože je tomuto druhu trestné činnosti věnována zvýšená pozornost ze strany orgánů činných v trestním řízení. Jedno z opatření boje proti organizovanému zločinu v následujících letech má proto představovat zpracování analytického a osvětového materiálu k investičním podvodům, který zvýší povědomí veřejnosti o této trestné činnosti, a tím výhledově sníží počet poškozených.

Na zvýšené riziko investičních podvodů upozorňuje i Policie ČR. Národní centrála proti organizovanému zločinu (dále „NCOZ“) ve výroční zprávě za rok 2021 uvedla, že faktory, které ovlivňují trend investičních podvodů, jsou vysoká míra inflace, významné hotovostní úspory obyvatelstva, omezená nabídka investičních produktů a také dezinformace (např. obavy z měnové reformy). Obdobně jako FAÚ také NCOZ upozornila na ust. § 15 ZISIF, které umožňuje pachatelům investičních podvodů spravovat majetek shromážděný od investorů za účelem jeho společného investování bez regulace ze strany České národní banky.⁴ V návaznosti na výše zmíněný Akční plán boje proti organizovanému zločinu na roky 2022 a 2023 spustila NCOZ v prosinci roku 2022 preventivní informační kampaň „Nebud' labuť!“, která si klade za cíl mj. varovat před rychlým nárůstem případů investičních podvodů a apelovat na zvýšenou opatrnost občanů při posuzování nabídek

³ Investiční podvody – strategická analýza. *Finanční analytický úřad* [online]. Praha, 2021. Dostupné z: <https://www.financnianalytickyyurad.cz/files/investicni-podvody-strategicka-analyza.pdf>

⁴ Výroční zpráva za rok 2021. *NCOZ* [online]. Praha, 2022. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zprava-ncoz-2021.aspx>

investování. I to svědčí o významu, který orgány činné v trestním řízení tomuto tématu přikládají.

V souvislosti s činností orgánů veřejné moci je nutné zmínit také roli České národní banky (dále „ČNB“). ČNB v rámci dohledu a regulace mj. upozorňuje veřejnost na činnost subjektů, u kterých existuje podezření ze spáchání investičního podvodu, a v některých případech sama podává trestní oznámení. Jako jeden příklad za všechny lze uvést situaci, v níž ČNB již v roce 2014 upozornila veřejnost na aktivity obchodní spol. WSM Bohemia, s. r. o.⁵ V roce 2022 byl jednatel zmíněné obchodní společnosti shledán vinným trestným činem podvodu, při němž měl celkem 7801 investorů připravit nejméně o 2,25 miliardy korun, za což mu Městský soud v Praze uložil zatím nepravomocný trest odnětí svobody v trvání 8 let a další tresty.

Investičními podvody se zabýval rovněž Institut pro kriminologii a sociální prevenci se investičními podvody v rámci analýzy trendů kriminality v České republice v letech 2020 a 2021. V předmětných analýzách se mj. uvádí, že investiční podvody představují podstatnou část trestné činnosti páchané v kyberprostoru. Pachatelé v mnoha případech využívají internetové reklamy na sociálních sítích a dalších platformách a používají profesionálně zpracované webové stránky prezentující jejich podvodnou platformu.⁶

Problematicky investičních podvodů si všímá i Agentura Evropské unie pro justiční spolupráci v trestních věcech (dále „Eurojust“). Eurojust vydal dne 1. 9. 2021 dokument „Pokyny, jak stíhat investiční podvody“, v němž analyzuje právní a další otázky, se kterými se mohou setkat státní zástupci při stíhání investičních podvodů.⁷ Z dokumentu vyplývá, že investiční podvody online a po telefonu jsou stále populárnější, protože úroky na spořicíh účtech jsou na historickém minimu a lidé hledají lukrativní investiční příležitosti.

⁵ Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/upozorneni/Upozorneni-na-aktivity-skupiny-WSM>

⁶ SCHEINOST, M. a kol. Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2022. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/470_Analyza_trendu_kriminality_v_CR_v_roce_2021.pdf

⁷ Eurojust Guidelines on How to Prosecute Investment Fraud. *Eurojust* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. Dostupné z: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/eurojust-guidelines-how-prosecute-investment-fraud>

S ohledem na výše uvedené lze učinit průběžný závěr, že **nárůst počtu případů investičních podvodů představuje významný nový jev v ekonomické kriminalitě. Tuto skutečnost potvrzuje zvýšená pozornost, kterou této problematice věnují orgány veřejné moci České republiky a další instituce.**

2 Příčiny zvýšení počtu případů investičních podvodů

Důvody, kvůli kterým přibývá případů investičních podvodů, byly již částečně nastíněny výše. Podrobněji jsou analyzovány v této části příspěvku.

Především je potřeba uvést, že se v důsledku pandemie koronaviru SARS-CoV-2 enormně zvýšily úspory domácností. To bylo dáno hlavně tím, že kvůli omezení obchodu a služeb vynuceně klesla spotřeba, a příjmy domácností se proto transformovaly právě v úspory. Řada lidí navíc šetřila i kvůli obavám z finančních problémů, které pandemie v budoucnu teprve přinese. Česká národní banka uvedla, že běžné, opatrnostní a vynucené úspory domácností dosáhly na začátku roku 2021 „bezprecedentní“ částky ve výši téměř 160 miliard korun českých.⁸ Je proto přirozené, že lidé hledali způsob, jakým tyto finanční prostředky uložit, a ideálně i zhodnotit. Není zároveň překvapivé, že tato aktiva připoutala i pozornost pachatelů ekonomické kriminality.

Zájem o investování dále posílila i vysoká míra inflace v České republice. Zatímco v roce 2020 činila průměrná roční míra inflace v České republice podle dat Českého statistického úřadu 3,2 % a v roce 2021 činila 3,8 %, v roce 2022 šlo již o 15,1 %. Z tohoto důvodu začalo mnoho lidí včetně těch, kteří neměli žádné předchozí zkušenosti s investováním, hledat způsob, jak finanční prostředky uspořené mj. v souvislosti s pandemií investovat, a tím je ochránit před znehodnocením inflací. Vysokou míru inflace tak lze považovat za druhý důvod pro nárůst počtu případů investičních podvodů.

Třetí skutečnost, která rovněž souvisí s pandemií a přispěla k nárůstu počtu případů investičních podvodů, můžeme označit jako urychlení trendu

⁸ MICHÁLEK, O., SLEZÁKOVÁ, E. Pandemie dramaticky zvýšila míru úspor domácností. *Česká národní banka* [online]. Praha, 2021. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-menove-politice/boxy-a-clanky/Pandemie-dramaticky-zvysila-miru-uspor-domacnosti/>

přesouvání společenského života do online prostoru. Protiepidemiologická opatření vedla k vyššímu užívání internetu a digitálních služeb, což vedlo také k nárůstu počtu případů investičních podvodů páchaných prostřednictvím internetu. Platí zde, že „být více online znamená, že zločinci mají větší možnost přiblížit se k nic netušící oběti se svými podvody“.⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že nárůst počtu případů investičních podvodů úzce souvisí s aktuálním společenským a ekonomickým stavem společnosti. V tom je ostatně situace obdobná případům výše zmíněných investičních podvodů s ropou a zemním plynem, k nimž docházelo v sedmdesátých letech minulého století v USA. Jednalo se totiž o období po tzv. ropném šoku, při kterém došlo ke skokovému zvýšení cen ropy, a řada lidí tak zřejmě věřila, že může díky investicím do uvedených komodit rychle, bezpečně a bez rizika zbohatnout.

V každém případě lze učinit další průběžný závěr, a sice že **zvýšení počtu případů investičních podvodů, které představuje významný nový trend v ekonomické kriminalitě, vyplývá z aktuální společenské a ekonomické situace, zejména z důsledků pandemie koronaviru SARS-CoV-2.**

3 Vymezení pojmu investiční podvod

Po objasnění skutečnosti, že dochází k nárůstu počtu případů investičních podvodů, a stručné analýze příčin, proč k tomuto jevu dochází, se dostávám k jádru mého příspěvku, a to je samotné vymezení pojmu investičního podvodu.

Hned na úvod je nutné zdůraznit, že pojem investičního podvodu není v právním řádu ČR výslovně upraven. Trestní zákoník tedy neupravuje pojem investičního podvodu jako zvláštní případ podvodu vedle podvodu pojistného (§ 210), úvěrového (§ 211), dotačního (§ 212) a dalších.

Jednání označované jako investiční podvod bude proto po právní stránce nutné kvalifikovat jako trestný čin „obecného“ podvodu podle ust. § 209 trestního zákoníku.

⁹ KENKRE, M. How big tech platforms have turbocharged investment fraud. *Solicitors' Journal*. 2021, roč. 164, č. 11, s. 64–65.

Podstatu „obecného“ podvodu představuje tzv. „*podvodné jednání pachatele mající podobu uvedení určité osoby v omyl, využití jejího omylu, anebo zamlčení podstatných skutečností*“.¹⁰

V návaznosti na výše uvedené navrhuji následující definici investičního podvodu. **Investiční podvod je případ trestného činu podvodu podle ust. § 209 trestního zákoníku, u kterého spočívá objektivní stránka trestného činu v tom, že pachatel vyláká finanční prostředky od poškozeného pod příslibem jejich zhodnocení, a to na základě nepravdivých, neúplných či zkreslujících informací, jejichž účelem je vyvolání omylu o reálnosti a bezpečnosti investičního záměru** (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1544/2015).

V souvislosti s vymezením pojmu investičního podvodu je třeba uvést, že investiční podvody se vyznačují určitými charakteristickými znaky, které však nemusejí být naplněny ve všech případech, resp. mohou být naplněny v různé míře.

První charakteristický znak investičních podvodů spočívá v tom, že nabídka investice je nevyžádaná a poškozený se při ní vůbec nedostane do osobního kontaktu s pachatelem. Pachatel poškozeného osloví např. telefonicky prostřednictvím call centra, hromadným e-mailem nebo na sociálních sítích.

Druhý znak typický pro investiční podvody spočívá v tom, že pachatel nabízí poškozenému rychlé, stabilní, a především nadstandardní zhodnocení vložených investic, často v podobě pravidelného příjmu. Tento podnikatelský záměr je však v případě investičních podvodů jen obtížně realizovatelný, případně je naprosto nereálný. Míra reálnosti investičního záměru je v případném trestním řízení samozřejmě předmětem dokazování, v úvahu přichází zejména znalecké posudky z oboru účetnictví a z oboru ekonomika (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1544/2015).

S předchozím znakem souvisí třetí charakteristický rys investičních podvodů, a sice fakt, že poškozený je v zájmu uzavření smlouvy a poskytnutí vkladu ze strany pachatele nepravdivě ujišťován o tom, že investice je zcela bezpečná, případně, že je spojena jen s minimálními riziky. Pachatel v této

¹⁰ KANDOVÁ, K., ČEP, D. § 209 [Podvod]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022.

souvislosti může vůči poškozenému uplatňovat i metody manipulace, např. jej tlačit do rychlého uzavření smlouvy s tím, že nabídka je časově omezená apod.

Čtvrtý typický znak investičních podvodů spočívá v tom, že vklad od poškozeného má být investován do instrumentu, který vybočuje z běžné nabídky finančních produktů, nabízených např. bankami. Hodnota těchto aktiv bývá jen složitě ocenitelná. Může se jednat např. o kryptoměny, pozemky v zahraničí, bankovní záruky, vzácné kovy, binární opce apod.

Pátý znak typický pro investiční podvody představuje značný počet poškozených a velký rozsah celkové škody. Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto příspěvku, v současné době v České republice probíhá hned několik trestních řízení, v nichž dosahuje počet poškozených několika tisíc a celková škoda převyšuje jednu miliardu korun českých. Jako jeden příklad za všechny lze uvést případ obchodní spol. J.O. INVESTMENT S.R.O. Z výroční zprávy NCOZ za rok 2021 vyplývá, že zástupci této obchodní společnosti měli od téměř 4000 fyzických a právnických osob vylákat částku přesahující 2,3 miliardy korun českých, a to pod záminkou nereálného zhodnocení těchto vkladů na světových burzách v USA, Evropě i Asii.¹¹

Šestý a poslední charakteristický rys investičních podvodů, na který chci poukázat, je zvyšující se sofistikovanost páčání tohoto druhu trestné činnosti. Institut pro kriminologii a sociální prevenci v této souvislosti výstižně uvádí, že: „... případy investičních podvodů se vyvíjejí, případy jsou stále sofistikovanější a v poslední době je pro ně typické vytváření složitějších struktur zahraničních subjektů se sídly většinou v tzv. daňových rájích nebo vzdálených, exotických zemích, s nimiž je problematická justiční spolupráce (zejm. jde o země z Blízkého či Dálného východu), dále přesouvání transakcí do tzv. daňových rájů nebo dokonce vytváření vlastních ‚bank‘ v offshorových zemích, případně jsou k přesunům peněz využívány kryptoměny. Typické je využívání webových aplikací k provádění investic, což umožňuje oslovovat mnohem větší počet osob a v různých zemích, takže neřídka jde o trestnou činnost zasahující více států EU nebo země mimo EU. To vše značně komplikuje zajišťování důkazů a prokazování trestné činnosti, zajišťování výnosů z trestné činnosti, resp. finančních prostředků investovaných poškozenými osobami a značně prodlužuje délku trestního řízení“.

¹¹ Výroční zpráva za rok 2021. NCOZ [online]. Praha, 2022. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zprava-ncoz-2021.aspx>

V souvislosti s popisem typických znaků případů investičních podvodů je nutné zmínit i to, že investiční podvody často zároveň vykazují znaky tzv. Ponzioho schématu. Podstata uvedeného typu investičního podvodu spočívá v tom, že pachatel trestného činu některým investorům vyplácí přislíbené zhodnocení, nikoli však z deklarovaných investic, nýbrž z vkladů od ostatních investorů. To pachateli umožňuje po určitou dobu předstírat, že investice jsou skutečně realizovány a výnos z nich je opravdu generován. Díky tomu může pachatel získávat nové investory, a zároveň prohlubovat participaci těch stávajících; stávající investoři mohli původně z opatrnosti investovat pouze menší částky, avšak po určité době pachateli svěří výrazně vyšší objem svých peněžních prostředků. Tento systém ovšem funguje pouze po dobu, po kterou do něj vstupuje dostatečné množství nových investorů; jakmile však proces akvizice nových investorů klesne pod určitou mez, celý systém zkolabuje.

Současně je ovšem nutné uvést, že nikoli každý investiční podvod vykazuje znaky Ponzioho schématu. V usnesení ze dne 24. 8. 2022, sp. zn. 6 Tdo 620/2022, se například Nejvyšší soud zabýval trestným činem podvodu, který spočíval v tom, že pachatelé si od poškozených zapůjčovali finanční prostředky pod smyšlenou legendou zhodnocení těchto peněz prostřednictvím investic do obchodování s určitým výrobkem (plynové kotle), kdy po dobu platnosti smlouvy přislíbili investorům vyplácet zhodnocení ve výši 5-20 % měsíčně, přestože věděli, že žádné investice prováděny nebudou. Tuto trestní věc lze považovat za investiční podvod, přestože nevykazuje znaky Ponzioho schématu.

Lze shrnout, že investiční podvod představuje případ trestného činu podvodu podle ust. § 209 trestního zákoníku, u kterého spočívá objektivní stránka trestného činu v tom, že pachatel vyláká finanční prostředky od poškozeného pod příslibem jejich zhodnocení, a to na základě nepravdivých, neúplných či zkreslujících informací, jejichž účelem je vyvolání omylu o realitě, a bezpečnosti investičního záměru. Investiční podvody se vyznačují určitými charakteristickými znaky, které byly vyloženy výše v této části příspěvku.

4 Judikatura

Jak již bylo opakovaně uvedeno výše, v současné době v České republice probíhá hned několik trestních řízení, v nichž dosahuje počet poškozených několika tisíc a celková škoda převyšuje jednu miliardu korun českých. Tato trestní řízení dosud nebyla pravomocně skončena. Jakmile se tak stane, bude nepochybně namístě provést podrobný rozbor příslušných soudních rozhodnutí za účelem rozvoje poznání problematiky investičních podvodů.

V současné době chci upozornit především na níže uvedená rozhodnutí, v nichž se Nejvyšší soud vyjádřil k vybraným aspektům investičních podvodů.

V **usnesení ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1544/2015**, se Nejvyšší soud zabýval případem obchodní spol. Woman & Man Exclusive, s. r. o. Zdůraznil, že mezi objektivní okolnosti, které svědčí o přímém úmyslu pachatele podávat nepravdivé či zkreslené informace za účelem vyvolání omylu poškozených a následného vylákání finančních prostředků, patří způsob prezentace nabízených finančních produktů, okruh oslovovaných potenciálních zájemců, nepravdivost informací ohledně konkrétních oblastí, do kterých mají být vylákané finanční prostředky investovány, nereálnost podnikatelského záměru propagovaného pachatelem, zkreslování výsledků podnikatelské činnosti za účelem vytvoření dojmu prosperity a funkčnosti podnikatelského záměru atd.

V **usnesení ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1641/2014**, se Nejvyšší soud zabýval námitkou odsouzeného, podle které se v dané trestní věci nejednalo o podvod, protože poškozenou byla zkušená bankovní úřednice, a tu nelze uvést v omyl. Nejvyšší soud tuto námitku neakceptoval s tím, že o podvodné jednání jde i v případě, že je poškozený schopen prověřit si skutečný stav rozhodných okolností, avšak je ovlivněn působením pachatele ve formě podání nepravdivých informací nebo zamlčení podstatných informací, takže si je v důsledku pachatelova jednání neověří buď vůbec, nebo tak neučiní včas. K obdobnému závěru dospěl Nejvyšší soud i v **usnesení ze dne 6. 11. 2023, sp. zn. 5 Tdo 1256/2003**.

V **usnesení ze dne 11. 9. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1113/2017**, Nejvyšší soud konstatoval, že za škodu (jakožto kvalifikační znak) ve smyslu trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku je nutno považovat celou vylákanou

částku; následné plnění, které bylo provedeno až po uplynutí termínu splatnosti půjčky v souvislosti se snahou obviněného udržet zájem poškozeného a oddálit odhalení jeho trestné činnosti, nemá žádný vliv na celkovou výši této škody. Nejvyšší soud také zdůraznil, že v případě investice je z hlediska možné trestnosti jednání stěžejní, jakým způsobem byl poškozený informován o okolnostech důležitých pro jeho rozhodnutí poskytnout finanční prostředky, tedy zda tyto nebyly podvodně vylákány.

5 Investiční fondy

Výše bylo uvedeno, že jeden z typických znaků investičních podvodů spočívá v tom, že pachatel poškozeného nepravdivě ujistí o tom, že investice je buď zcela bezpečná, nebo je spojena jen s minimálními riziky.

V této souvislosti je nutné vrátit se ještě k institutu investičního fondu podle ust. § 15 ZISIF. Jak již bylo uvedeno, FAÚ i NCOZ upozorňují na skutečnost, že pachatelé investičních podvodů zneužívají tyto fondy ke shromažďování investic bez regulace ze strany ČNB.

K tomu je na vysvětlenou nejprve nutné upozornit na ust. § 98 ZISIF, který zakotvuje tzv. zákaz pokoutných fondů. Zmíněné ustanovení stanoví, že se zakazuje shromažďovat, jakož i pokusit se shromažďovat, peněžní prostředky nebo peníze ocenitelné věci od veřejnosti za účelem jejich společného investování nebo investování takto nabytých peněžních prostředků nebo peníze ocenitelných věcí, má-li být návratnost investice nebo zisk investora byt' jen částečně závislý na hodnotě nebo výnosu majetku, do kterého byly peněžní prostředky nebo peníze ocenitelné věci investovány, jinak než za podmínek, které stanoví nebo připouští tento zákon. Z citovaného ustanovení vyplývá, že bez povolení ČNB k obhospodařování fondu kolektivního investování není nikdo oprávněn shromažďovat majetek od veřejnosti za účelem kolektivního investování.

Ustanovení § 15 ZISIF, na které upozorňuje ve svých zprávách FAÚ a NCOZ, naproti tomu upravuje tzv. správu majetku srovnatelnou s obhospodařováním. Podstatný rozdíl je v tom, že podle ust. § 15 ZISIF se musí osoba, která kolektivně spravuje majetek shromážděný od investorů nikoli

z řad veřejnosti sice registrovat v seznamu ČNB, následně však funguje bez licence ČNB a nepodléhá jejímu dohledu.

ČNB v této souvislosti upozornila veřejnost na to, že někteří správci podle ust. § 15 ZISIF přílišně poukazují na registraci u ČNB, aby zvýšili svou důvěryhodnost v očích investorů, a dopouštějí se dalších pochybných praktik.¹²

S ohledem na výše uvedené tedy existuje riziko, že institut investičního fondu podle ust. § 15 ZISIF bude zneužit ke spáchání investičního podvodu, a to tím způsobem, že pachatel založí tento fond, zaregistruje se u ČNB, a následně začne v rozporu se zákonem shromažďovat vklady od veřejnosti, přičemž bude odkazem na registraci u ČNB zvyšovat důvěryhodnost své osoby v očích potenciálních investorů, přestože ČNB nebude nad jeho činností vykonávat dohled.

6 Souběh investičních podvodů s dalšími trestnými činy

Na závěr je nutné alespoň stručně upozornit na to, že investiční podvody bývají v praxi pravidelně páčány v souběhu s některými dalšími trestnými činy. Jak již bylo zmíněno výše, investiční podvod často představuje predikativní trestný čin pro legalizaci výnosů z trestné činnosti podle ust. § 216 trestního zákoníku. V případě, že pachatelé investičních podvodů vybírají finanční prostředky od investorů bez potřebného povolení, může být naplněna i skutková podstata trestného činu neoprávněného podnikání podle ust. § 251 trestního zákoníku.

7 Shrnutí

Jeden z významných nových jevů v ekonomické kriminalitě představuje výrazný nárůst počtu případů tzv. investičních podvodů. Tento nárůst souvisí především s důsledky pandemie koronaviru SARS-CoV-2, která přinesla zvýšení úspor domácností, zvýšení inflace a přesun společenského života do on-line prostoru. Z tohoto důvodu věnují orgány veřejné moci v České

¹² <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/vykon-dohledu/upozorneni-pro-verejnost/Role-CNB-u-spravcu-podle-15-zakona-o-investicnich-spolecnostech-a-investicnich-fondech/>

republice investičním podvodům zvýšenou pozornost. Investiční podvod lze vymezit jako případ trestného činu podvodu podle ust. § 209 trestního zákoníku, u kterého spočívá objektivní stránka trestného činu v tom, že pachatel vyláká finanční prostředky od poškozeného pod příslibem jejich zhodnocení, a to na základě nepravdivých, neúplných či zkreslujících informací, jejichž účelem je vyvolání omylu o realnosti, a bezpečnosti investičního záměru. Investiční podvody se vyznačují určitými charakteristickými znaky (nevyžádaná nabídka investice, nerealistický příslib rychlého a nadstandardního zhodnocení, nepravdivé ujišťování o bezpečnosti investice, investování do neobvyklých instrumentů, značný počet poškozených, velký rozsah celkové škody, vysoká sofistikovanost). Ke spáchání investičního podvodu může být zneužit institut investičního fondu podle ust. § 15 ZISIF.

References

- Eurojust Guidelines on How to Prosecute Investment Fraud. *Eurojust* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. Dostupné z: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/eurojust-guidelines-how-prosecute-investment-fraud>
- Investiční podvody – strategická analýza. *Finanční analytický úřad* [online]. Praha, 2021. Dostupné z: <https://www.financnianalytickurad.cz/files/investicni-podvody-strategicka-analyza.pdf>
- KENKRE, M. How big tech platforms have turbocharged investment fraud. *Solicitors' Journal*. 2021, roč. 164, č. 11.
- SCHEINOST, M. a kol. Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2021. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/470_Analyza_trendu_kriminality_v_Ceske_republice_v_roce_2020.pdf
- SCHEINOST, M. a kol. Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2022. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/470_Analyza_trendu_kriminality_v_CR_v_roce_2021.pdf
- The Schedule D Swindle: An Oil and Natural Gas Wells Investment Fraud. *FBI Law Enforcement Bulletin*. 1977, roč. 46, č. 5 (May), s. 14–15..

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2022.

Výroční zpráva za rok 2021. *NCOZ* [online]. Praha, 2022. Dostupné z:
<https://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpráva-ncoz-2021.aspx>

Contact – email

ondrejsvara@icloud.com

K TRESTU ZÁKAZU PLNĚNÍ A ÚČASTI NA VEŘEJNÝCH ZAKÁZKÁCH

The Penalty of Prohibition on Performance and Participation in Public Procurement

David Bábsky

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Autor se v příspěvku polemizuje nad problematikou trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, který je nedílnou součástí trestního řízení v souvislosti s veřejnými zakázkami. Autor polemizuje stávající právní úpravou a judikaturou a dopadem uděleného trestu na působení právnické osoby v rámci veřejných zakázek a jejich realizaci, stejně jako možnosti obcházení uděleného trestu.

Keywords in original language

Trestní odpovědnost právnických osob; trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži; zadávání veřejných zakázek; smlouva na plnění veřejné zakázky; dodavatel; poddodavatel; mateřská společnost; dceřiná společnost.

Abstract

In the article, the author argues about the sentence of prohibition to perform public contracts or participate in concession award procedures, as an integral part of criminal proceedings in connection with public contracts. The author discusses the current legislation and jurisprudence and the impact of the sentence on the operation of a legal entity within the framework of public contracts and their implementation, as well as the possibilities of circumventing the sentence.

Keywords

Criminal Liability of Legal Entities; Sentence of Prohibition to Perform Public Contracts or Participate in Concession Award Procedures; Public Procurement; Public Contract; Economic Operator; Subcontractor; Holding (Parent) Company; Subsidiary.

1 Úvod

Trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži podle § 21 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů (dále „TOPOZ“) je neodlučitelně spjatý s trestáním právnických osob a trestnými činy ve spojitosti s veřejnými zakázkami. S tímto trestem je ovšem spojena i řada problematických aspektů, zejména v rámci výkladu samotného trestu, jeho dopadu na právnickou osobou, kdy v tomto se rozcházejí názory odborné veřejnosti, komentářové literatury i aplikační praxe orgánů činných v trestním řízení a judikatury. Stávající nejednoznačný výklad pak může mít dopad na účelnost uděleného trestu a nedostatečnou ochranu veřejného zájmu, tedy omezení odsouzeného osoby k veřejným finančním prostředkům prostřednictvím veřejných zakázek.

V první části textu provedu analýzu současnou zákonnou úpravu trestu, dále se budu věnovat rozsahu a dopadu trestu ve světle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZZVZ“). V příspěvku se zaměřuji zejména na veřejné zakázky, pro veřejnou soutěž však dále uvedené platí obdobně. V druhé části textu se pak budu zabývat jednou z výrazných trestních kauz poslední doby, a to odsouzení spol. Metrostav a Metrostav Infrastructure (dále „MI“), kterým v roce 2022 Vrchní soud v Praze udělil trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Závěrem se v krátké úvaz zamyslím nad relevantní judikaturou ve vztahu k možnému naplnění skutkové podstaty trestného činu maření ve smyslu § 337 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „TZ“).

2 Zákonné vymezení trestu zákazu plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži

2.1 Obecná úprava

Trest zákazu plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži (dále také jen „trest zákazu plnění nebo účasti“) je ve speciálním typu trestu zákazu činnosti ve smyslu § 20 TOPOZ, neboť trestem se odsouzené právnické osobě omezují určité aktivity, jichž by se jinak mohla zúčastnit a prostřednictvím kterých by mohla dosáhnout majetkového a dalšího prospěchu. Tímto trestem zákon reaguje na střet mezi veřejným zájmem na řádném průběhu veřejných zakázek a veřejných soutěží a soukromým zájmem trestně odpovědných právnických osob (zejména obchodních společností) na dosažení zisku z plnění (z veřejných financí), k němuž dojde prostřednictvím veřejné zakázky či veřejné soutěže.¹ Prostředkem k dosažení účelu tohoto trestu má být újma trestem způsobená a působící jak na konkrétního pachatele trestného činu (individuální prevence), tak i na potenciální další pachatele (generální prevence).²

Trest zákazu plnění nebo účasti může být uložen pouze pachateli – právnické osobě (srov. § 7 TOPOZ).³ Hmotněprávní podmínky pro jeho ukládání jsou obsaženy výhradně v § 21 TOPOZ, subsidiárně pak § 20 TOPOZ a příslušná ustanovení TZ (k zákazu výkonu činnosti).⁴

Zákon jako jedinou nezbytnou podmínku uvádí, že pachatel – právnická osoba – musí spáchat trestný čin v souvislosti s uzavřením smlouvy na plnění veřejné zakázky, plněním veřejné zakázky nebo s účastí v zadávacím řízení

1 PÚRY, F. § 21 [Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži]. In: ŠÁMAL, P., DEDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

2 Ibid.

3 Zákonodárce tak činí ryze z praktických důvodů – drtivá většina veřejných zakázek je zadávána právnickým osobám, zejména pak podlimitní a nadlimitní veřejné zakázky zadávané podle ZZVZ. K tomu např. SKUHRÓVEC, J. Dodavatelé veřejných zakázek se nemění. *Datlab* [online]. 25. 5. 2021 [cit. 26. 2. 2023]. Dostupné z: <https://datlab.eu/blog/dodavatele-verejnych-zakazek-se-nemeni/>

4 Mimo jiné ve vztahu k podmíněnému upuštění od výkonu zbytku trestu (k tomu viz čl. 2.5 níže).

nebo veřejné soutěži (srov. § 21 odst. 1 TOPOZ). Trest může být uložen společně s jiným trestem či samostatně.⁵

Stejně jako u ostatních trestů udělených odsouzené právnické osobě, je trest zákazu plnění nebo účasti následně uveřejněn ve výpisu z Rejstříku trestů právnických osob, který spravuje Ministerstvo spravedlnosti. Rejstřík trestů právnických osob je veřejně přístupný,⁶ u každé právnické osoby jsou uvedeny všechny udělené tresty.⁷

Pro úplnost je vhodné uvést, že Úřad pro ochranu hospodářské soutěže disponuje jistou formou obdobných nápravných opatření, která může v rámci správního řízení podle ZZVZ ukládat (např. zákaz plnění smlouvy, neplatnost smlouvy a další).⁸ Rovněž tyto případné tresty jsou veřejně dostupné, a to na internetových stránkách úřadu. Tato nápravná opatření spadají do oblasti práva veřejných zakázek, nebudu se jimi tak pro účelu tohoto textu dále zabývat. Trest je ve své podstatě trestem relativně mladým a domnívám se, že hlavní období trestu, obdobně jako trestů peněžitých, nastane teprve v budoucnu. Věřím, že rozvoj a vhodnou aplikaci trestu přinese též Úřad evropského veřejného žalobce.⁹

2.2 Podstata a obsah trestu

Zákon v § 21 odst. 3 TOPOZ uvádí, že trest spočívá „... v tom, že se právnické osobě po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje v soudem stanoveném rozsahu uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se zadávacího řízení nebo veřejné soutěže podle jiných právních předpisů.“ Tedy, z textu zákona vyplývá, že odsouzené osobě je po stanovenou dobu zakázána určitá činnost, konkrétně pak:

1. uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek,
2. účastnit se zadávacího řízení nebo

⁵ Z Rejstříku trestů právnických osob vyplývá, že trest bývá zpravidla uložen společně s peněžitým trestem podle 18 TOPOZ, trestem zákazu přijímání dotací a subvencí podle § 22 TOPOZ a trestem uveřejnění rozsudku podle § 23 TOPOZ.

⁶ § 13 odst. 4 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ Rejstřík trestů právnických osob. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni;jsessionid=DBC1AC6A3C810EAECBA-9CC3CBD87C550.pocluster1?0> nebo na stránkách *Hlídač státu* [online]. Dostupné z: <https://www.hlidacstatu.cz/data/Index/rejstrik-trestu-pravnickych-osob>

⁸ Srov. § 263 a násl. ZZVZ.

⁹ K tomu více na <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/epo/>

3. účastnit se veřejné soutěže podle jiných právních předpisů.

Další podrobnosti TOPOZ neuvádí. Určité vodítko poskytuje komentářová literatura a řada odborných článků, případně judikatura, nicméně v řadě závěrů mám rozdílný názor, a to právě s ohledem na výklad práva veřejných zakázek, v jehož kontextu je podle mého názoru více než nutné trest vykládat. K tomu podrobně dále.

2.2.1 Veřejné zakázky, zadávací řízení

Je vhodné v krátkosti shrnout základní pojmy z oblasti veřejných zakázek, se kterými TOPOZ v § 21 operuje. S ohledem na téma textu není vhodné opisovat celá ustanovení ZZVZ, jedná se toliko o stručné vymezení pro účely výkladu trestu:

- Veřejnou zakázkou je obecně jakákoli zakázka financovaná z veřejných prostředků, která je realizovaná na základě smlouvy mezi zadavatelem a jedním či více dodavateli a jejímž předmětem je úplatné poskytnutí dodávek či služeb nebo úplatné provedení stavebních prací.
- Zadáním veřejné zakázky se rozumí uzavření úplatné smlouvy mezi zadavatelem a dodavatelem.¹⁰
- Zadavatelem se rozumí osoby taxativně vymezené v § 4 ZZVZ.¹¹
- Dodavatelem se rozumí osoby, které nabízí poskytnutí dodávek, služeb nebo stavebních prací.¹²
- Vybraným dodavatelem je účastník zadávacího řízení, které zadavatel vybral k uzavření smlouvy.¹³
- Účastníkem zadávacího řízení se rozumí dodavatel, který podal nabídku, nebo byl zadavatelem vyzván k podání nabídky.¹⁴
- Zadávacím řízením se rozumí postup upravený v rámci ZZVZ.¹⁵ Zadávací řízení je ukončeno až okamžikem uzavřením smlouvy na veřejnou zakázku.¹⁶

¹⁰ Srov. § 2 odst. 1 ZZVZ.

¹¹ Nejrozšířenějším zadavateli jsou veřejní zadavatelé podle § 4 odst. 2 ZZVZ.

¹² Srov. § 5 ZZVZ. Pod pojem dodavatel spadají též potenciální dodavatelé, kteří jsou na trhu a jsou reálně schopni nabídnout (plnit) poptávané dodávky, služby nebo stavební práce.

¹³ Srov. § 28 odst. 1 písm. h) ZZVZ.

¹⁴ Srov. § 47 odst. 1 ZZVZ.

¹⁵ Srov. § 3 ZZVZ.

¹⁶ Srov. § 51 odst. 1 ZZVZ.

Doplním, že výklad těchto pojmů je potřebný pro základní orientaci v rámci dané problematiky, ale nutno jej považovat toliko za demonstrativní výčet pojmů nutných pro výklad obsahu a podstaty trestu. S ohledem na zachování přehlednosti tohoto příspěvku se dalšími pojmy budu zabývat níže, a to vždy ve vztahu k jednotlivým otázkám či nejasnostem trestu.

S ohledem na uvedené tedy lze dospět k názoru, že (zamyšleným) výsledkem zadávacího řízení podle ZZVZ, VZMR či veřejné soutěže je zadání veřejné zakázky, tedy uzavření smlouvy mezi zadavatelem a nejméně jedním dodavatelem, ovšem ne každému zadání veřejné zakázky předchází zadávací řízení.¹⁷ Obdobně například v rámci dotačních pravidel jsou upraveny postupy směřující k zadání veřejné zakázky mimo zadávací řízení (a tedy i režim ZZVZ) byť většinou bez zásadní rozdílů odpovídají jednotlivým zadávacím řízením podle ZZVZ.¹⁸

Zde uvádím, že jsem názoru, že trest zániku plnění a účasti dopadá na odsouzenou právnickou osobu i na pozici poddodavatele. Pojem uzavření smlouvy na plnění veřejné zakázky podle TOPOZ neodpovídá zadání veřejné zakázky podle ZZVZ. Z toho důvodu mám zato, že smlouva na plnění veřejné zakázky může být uzavřena nejen ve vztahu zadavatel-dodavatel, ale rovněž ve vztahu dodavatel-poddodavatel. S tím souvisí si dopad trestu na pozici poddodavatele. K tomuto více viz čl. 2.2.4 níže.

Jednotlivé fáze života veřejné zakázky lze zjednodušeně rozdělit následovně:

1. Fáze před uzavřením smlouvy s vybraným dodavatelem (zadávací řízení, veřejná soutěž).¹⁹
2. Fáze plnění veřejné zakázky (po uzavření smlouvy s vybraným dodavatelem, zadání veřejné zakázky).

¹⁷ K tomu např. Jaká pravidla platí pro veřejné zakázky malého rozsahu? *Frank Bold* [online]. Poradna Frank Bold, 18. 7. 2018, ve znění ze dne 15. 3. 2022 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/fungovani-obci-a-uradu/hospodareni-obce-a-kraje/hospodareni-obce-a-kraje/rada/jaka-pravidla-plati-pro-verejne-zakazky-ma>

¹⁸ Dotační orgány v rámci jednotlivých dotačních programů, např. operační program Podnikání a inovace (OP PIK), operační program Životní prostředí (OP ŽP) a další, mají vždy vlastní soubor pravidel, která upravují průběh veřejných zakázek či veřejných soutěží. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/dotace-a-podpora-podnikani/oppik-2014-2020/spolecne-prilohy-dotacnich-programu-op-pik/spolecne-prilohy-dotacnich-programu-op-pik--221721/>

¹⁹ Možnost účasti odsouzené osoby na přípravě veřejné zakázky ve smyslu oslovení v rámci průzkumu trhu zadavatelem nebo účasti na předběžných tržních konzultacích podle § 33 ZZVZ není omezena požadavky na kvalifikaci dodavatele a v tomto nepanují ani žádné nejasnosti v rámci výkladu trestu. Z toho důvodu se jimi text již dále nezabývá.

2.2.2 Fáze před uzavření smlouvy s vybraným dodavatelem

Právo působí do budoucna, účinek pravomocného trestu má tak zásadní dopad v danou dobu aktuální zadávací řízení či veřejné soutěže.

Předně, trest zákazu plnění nebo účasti zakazuje odsouzené osobě účast v zadávacích řízení nebo veřejné soutěže. V opačném případě by mohla nastat paradoxní situace, kdy je určitá osoba sice nezpůsobilá být dodavatelem (má trestem udělený zákaz uzavření smlouvy), ale současně by mohla být účastníkem, a tedy požívat s tím spojených práv, např. podat námítky či brojit proti postupu zadavatele vč. svého vyloučení.²⁰ Doplním, že v případě, kdy dodavatel je vybrán mimo zadávací řízení či bez konání veřejné soutěže, nemá zákaz účastenství prakticky žádný účinek.

Z toho důvodu mám za to, že dopad na účastenství je spíše doplňkovou (sekundární) částí trestu a jeho hlavní náplň spočívá v zákazu uzavírat smlouvy na plnění veřejné zakázky.

Domnívám se, že trest zákazu plnění a účasti může ve fázi před uzavřením smlouvy s vybraným dodavatelem mít tyto dopady:

- a) trest nabyt právní moc před výběrem dodavatele – odsouzená osoba není způsobilá být účastníkem zadávacího řízení či veřejné soutěže,²¹
- b) trest nabyt právní moc po výběru dodavatele – odsouzené osoby,²² v takovém případě, zejména není-li veřejná zakázka zadávána v rámci zadávacího řízení nebo veřejné soutěže, nemůže jako vybraný dodavatel uzavřít smlouvu se zadavatelem na plnění veřejné zakázky, obdobně nemůže uzavřít smlouvu odsouzená osoba jako poddodavatel s vybraným dodavatelem (k tomu viz čl. 2.2.4 níže)

Pro výše uvedené lze shrnout, že odsouzená právnická osoba pak podle povahy veřejné zakázky buď nesmí uzavírat smlouvy na její plnění, nebo

²⁰ V režimu ZZVZ se jedná o nástroj námitek podle § 241 a násl.

²¹ S tím spojený faktický zánik účastenství v zadávacím řízení či veřejné soutěži, v praxi ovšem dochází zejména k výslovnému vyloučení osoby jako účastníka pro nezpůsobilost ze zadávacího řízení (srov. § 48 ZZVZ).

²² K tomu může dojít, když ke dni výběru dodavatele (srov. § 122 ZZVZ) splňovala podmínky (zejména kvalifikační podle § 73 a násl. ZZVZ), a udělený trest nabyt právní moci po výběru dodavatele.

se nesmí zúčastnit zadávacího řízení (veřejné soutěže), anebo se zákaz vztahuje – což v praxi platí nejčastěji – na obě tyto aktivity zároveň.²³

V praxi tak může nastat situace, kdy soud (zpravidla odvolací) pravomocně rozhodne o udělení trestu, ale zadavatel smlouvu na veřejnou zakázku uzavře s odsouzenou právnickou osobou před nabytím právní moci trestu. Odkazují na konkrétní případ kdy spol. ČEZ uzavřela v březnu roku 2022 smlouvu za 1,7 mld. Kč se spol. Energie – stavební a báňská (dále „ESB“),²⁴ v tu chvíli již pravomocně odsouzené k trestu v rámci kauzy přehrady Klíčava v Lánské oboře.²⁵ ČEZ byl velmi silně mediálně kritizován, že tuto smlouvu uzavřel.²⁶ V tomto lze poukázat na jistou nedokonalost trestního zákona, který toto meziobdobí nepokrývá a zadavatel je oprávněn smlouvu na veřejnou zakázku s fakticky odsouzenou právnickou osobou uzavřít. Úvahy, zdali je zadavatel oprávněn čekat s uzavřením (či jinou podmínkou nabytí účinnosti smlouvy) smlouvy (po výběru dodavatele ve smyslu § 122 ZZVZ) na výsledek trestního řízení, respektive zdali může takový důvod být důvodem pro odmítnutí podpisu smlouvy s vybraným dodavatelem, nejsou předmětem tohoto textu, a spadají do oblasti práva veřejných zakázek. V tomto lze obdobně odkázat na čl. 2.2.3 níže, problematiku změny závazku ze smlouvy a s tím spojená časová náročnost.²⁷

2.2.3 Fáze plnění veřejné zakázky

Považuji za nesporné, že je v době nabytí právní moci trestu již uzavřena smlouva mezi odsouzenou právnickou osobou a zadavatelem na plnění

²³ V praxi se tresty dotýkají zejména podlimitních a nadlimitních veřejných zakázek, které jsou zpravidla zadávány v režimu podle ZZVZ, srov. § 2 odst. 3 ZZVZ.

²⁴ Mimo jiné odsouzené spolu s Milošem Balákem, který byl následně, před nabytím právní moci rozsudku, omilostněn prezidentem Milošem Zemanem.

²⁵ VALÁČEK, L., POKORNÝ, M. Jágrova firma má zákaz veřejných zakázek. Pražský dopravní podnik posílá miliony dále. *Aktuálně.cz* [online]. 20. 6. 2022 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jagrova-firma-zakaz-prazsky-dopravni-podnik/r~24b31bb8e57b11ec8980ac1f6b220ee8/>

²⁶ V zadávacím řízení byli osloveni k podání nabídky celkem 3 účastníci, spol. Homola vyloučena (nepodala nabídku), sdružení dodavatelů spol. Hochtief a Metrostav podalo méně ekonomicky výhodnou nabídku (skončilo v pořadí za ESB).

²⁷ Nepravomocný odsuzující rozsudek, který ukládá trest zákazu účasti a plnění nemá vliv na účast v zadávacím řízení či veřejné soutěži, respektive nerozporuje splnění kvalifikační předpokladů podle ZZVZ a obdobně též dotačních programů, které znění více méně odpovídají. Jinými slovy, skutečnost, že probíhá trestní řízení, ve kterém právnické osobě hrozí udělení trestu, nemůže mít vliv na řádný průběh zadávacího řízení, což ostatně odpovídá zásadě presumpce nevinny i v rovině trestněprávní.

veřejné zakázky, nedopadají účinky trestu na tuto smlouvu, ta zůstává v platnosti, a může být podle ní ze strany odsouzené právnické osoby nadále plněno. Tento postup ovšem nelze aplikovat v případě uzavřené rámcové dohody a dynamického nákupního systému.²⁸ Jakkoliv je rámcová dohoda výsledkem zadávacího řízení, teprve po jejím uzavření jsou fakticky uzavírány jednotlivé dílčí veřejné zakázky za rámcových podmínek v dohodě sjednaných. Zadavatel není zavázán tyto dílčí veřejné zakázky uzavírat (nejedná se o smlouvu o smlouvě budoucí).²⁹ Pro dynamický nákupní systém uvedené platí obdobně.³⁰ K obdobným závěrům dospěla též odborná veřejnost.³¹ Doplním, že někteří zadavatelé mají odlišný právní názor a dílčí veřejné zakázky s odsouzenou právnickou osobou následně uzavírali.³²

Jako logická se jeví otázka, zda udělený trest dopadá na případné změny závazku ze smlouvy na veřejnou zakázku, tedy případné uzavírání dodatků. Zákon změny závazku ze smlouvy upravuje v § 222 ZZVZ.³³ Zákon rozlišuje změny podstatné (obecně nežádoucí a značně omezené) a změny nepodstatné (obecně přípustné), do kterých se řadí též změny vyhrazené podle § 100 ZZVZ.³⁴

²⁸ Srov. § 131 a násl. ZZVZ, respektive § 138 a násl. ZZVZ.

²⁹ K rámcovým dohodám odkazují např. na metodiku ÚOHS. Dostupné z: https://www.uohs.cz/download/Metodicke_dny/Prezentace-5.-metodicky-den_ramcove-dohody.pdf

³⁰ K podrobnostem též komentář k § 131 a násl. a § 138 a násl. ZZVZ, ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. § 131 [Obecná ustanovení o rámcových dohodách]. In: ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. *Zákon o zadávání veřejných zakázek*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

³¹ SAARA, V. Kulatý stůl Otidea rozebral dopad kauzy Metrostav na veřejné zakázky. *BusinessInfo.cz* [online]. 28. 7. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/kulaty-stul-otidea-rozebral-dopad-kauzy-metrostav-na-verejne-zakazky/>

³² VALÁČEK, L., POKORNÝ, M. Jágrova firma má zákaz veřejných zakázek. Pražský dopravní podnik posílá miliony dále. *Aktuálně.cz* [online]. 20. 6. 2022 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jagrova-firma-zakaz-prazsky-dopravni-podnik/r~24b31bb8e57b11ec8980ac1f6b220ee8/>

³³ Změny závazku ze smlouvy u VZMR nejsou omezeny pravidly podle § 222 ZZVZ, ovšem stále podléhají zásadám podle § 6 ZZVZ, stejně jako musí být dodržen režim veřejné zakázky podle § 27 ZZVZ. Rovněž možností změny upravuje případný vnitřní předpis zadavatele (zejména zadávání VZMR).

³⁴ K podrobnostem viz BÁBSKY, D. *Změny závazků ze smluv na veřejné zakázky*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019.

³⁴ Viz k uvedenému též ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. *Zákon o zadávání veřejných zakázek*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

V případě změny závazku ze smlouvy na veřejnou zakázku a současně uděleného pravomocného trestu zákazu plnění a účasti dochází ke střetu dvou společenský zájmů chráněných právem – zájmu na potrestání pachatele a zájmu na efektivním vynakládání veřejných prostředků. Část odborné veřejnosti zastává názor, že trest zákazu plnění nebo účasti právě dopadá také změny závazku ze smlouvy (tedy uzavírání dodatků), neboť tím dochází apriori k poškození celospolečenského zájmu na účelném a hospodárném vynakládání finančních prostředků, potažmo k popření smyslu trestu a úmyslu zákonodávce.³⁵ Oproti tomu jiní autoři,³⁶ stejně jako komentářová literatura,³⁷ uvádějí, že trest zákazu plnění nebo účasti na změny závazku ze smlouvy nedopadá.

V rámci plnění veřejné zakázky (zejména pak u veřejných zakázek na stavební práce) může nastat situace, kdy nelze za podmínek podle uzavřené smlouvy dokončit plnění veřejné zakázky, je tedy nutné provést změnu.³⁸ V případě, že by dopad uděleného trestu byl absolutní, a tedy by v takové situaci nemohla odsouzená osoba uzavřít dodatek ke smlouvě na veřejnou zakázku, zadavatel by fakticky musel od smlouvy odstoupit, a vyhlásit nové zadávací řízení (či zadat veřejnou zakázku jiným způsobem jinému dodavateli). Takové (nucené) řešení by bylo podle mého názoru nejen časově ale i finančně náročné, nemluvě o souvisejících smluvních omezeních zadavatele a problematice předávání rozestavěné stavby jinému subjektu.³⁹

³⁵ GRULICH, T. Glosa k přípustnosti změny závazku ze smlouvy na veřejnou zakázku po uložení trestu zákazu plnění veřejných zakázek, In: *epravo.cz* [online]. 9. 8. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/glosa-k-pripustnosti-zmeny-zavazku-ze-smlouvy-na-verejnou-zakazku-po-ulozeni-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-115076.html>

³⁶ RANDÝSKOVÁ, H. K některým otázkám vztahujícím se k trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. *epravo.cz* [online]. 3. 2. 2023 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-otazkam-vztahujicim-se-k-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-nebo-ucasti-ve-verejne-soutezi-115869.html>

³⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, § 21.

³⁸ Z vlastní praxe jsem asi nezažil žádnou veřejnou zakázku na stavební práce v režimu ZZVZ, která by byla *dokončena* bez změny závazku ze smlouvy (dodatku).

K tomu např. Změny závazků ze smlouvy. *STAVEBNÍ online* [online]. RTS [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <http://www.stavebnionline.cz/default.asp?Typ=1&ID=2&Pop=2&IDm=2296154&Menu=Zm%ECny%20z%E1vazk%F9&NazevM=>

³⁹ Z vlastní praxe mohu uvést, že délka zadávacího řízení na nadlimitní veřejnou zakázku se pohybuje průměrně okolo několika měsíců, a to jen co se týče zadávacího řízení bez jeho přípravy, která zejména u stavebních prací je rovněž otázkou min. měsíců (projekt, úprava projektu, měření, sondy apod.).

Na druhé straně ovšem stojí potenciální situace, kdy odsouzená právnická osoba, vědoma si nemožnosti získat v budoucnu (po dobu trvání trestu) další veřejné zakázky, ať už v spolupráci se zadavatelem či vynuceným jednáním, zajistí změnu závazku ze smlouvy ve formě tzv. víceprací. Ty mohou za určitých podmínek dosáhnout až 30 % původní hodnot uzavřené smlouvy na veřejnou zakázku.⁴⁰

V souladu se zásadou subsidiarity nelze prostřednictvím trestního práva překlenout případné nedostatky práva veřejných zakázek. Kontrola potřebnosti a účelnosti změn smlouvy, obdobně jako i jednání zadavatele jako řádného hospodáře při nakládání s finančními prostředky (zejména veřejnými) leží tak na samotném zadavateli, případně jeho kontrolních orgánech, případně na ÚOHS a NKÚ či příslušných dotačních a kontrolních orgánech. Účelnost a nezbytnost změn je potřeba zkoumat vždy v konkrétním případě. Nelze tak podle mého názoru aplikovat formou absolutního dopadu trestu a zakázat všechny změny závazku ze smlouvy.

V souladu s názory komentářové literatury mám za to, že trest nemůže mít vliv na již uzavřené smlouvy na plnění veřejných zakázek, respektive změny závazku z takových smluv. Trestní právo nemůže nahradit kontrolu v oblasti veřejných zakázek, potažmo v oblasti veřejných financí. V opačném případě by došlo k neúměrnému omezení a ohrožení účelného a efektivního vynakládání veřejných prostředků, které v tomto případě podle mého převažuje nad zájmem nad potrestáním pachatele.⁴¹

2.2.4 Rozsah trestu zákazu účasti a plnění – dodavatel a poddodavatel

Jak jsem naznačil již výše, mám za to, že trest zákazu plnění nebo účasti dopadá na právnickou osobou nejen v roli dodavatele, tedy přímého

⁴⁰ Podle § 222 se počítá absolutní hodnota změn, ovšem současně mohou vícepráce dosáhnout max. 30 % hodnoty původního závazku (§ 222 odst. 9 ZZVZ). ZZVZ umožňuje bez dalšího nepodstatné změny do výše 10 % u dodávek a služeb, respektive 15 % u stavebních prací (§ 222 odst. 4 ZZVZ). V případě podstatných změn pak absolutní hodnota nepřevyšuje 50 % původního závazku (§ 222 odst. 5 a 6 ZZVZ). Vyhrazené změny podle § 100 ZZVZ jsou omezené stanovením předpokládané hodnoty veřejné zakázky (musí v ní být zahrnuty, i když původně nebyly předmětem VZ). Pro podrobnosti odkazuji na příslušný komentář k ZZVZ.

⁴¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BILÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, § 21.

účastníka veřejné zakázky, ale též na roli poddodavatele. Svůj závěr nemohu příliš opřít o komentářovou literaturu, neboť oba mně dostupné komentáře se k věci nevyjadřují, ovšem svůj názor opírám o ne moc rozsáhlou judikaturu Nejvyššího soudu v této věci (k tomu podrobně čl. 5 níže).⁴² Uvedu též vyjádření předsedy odvolacího senátu VS v Praze Alexandra Károlyiho, který v rámci odůvodnění rozšíření trestu na MI uvedl, že: „... *pokud bychom nezakázali účast na veřejných zakázkách spol. MI, mohl by se Metrostav podílet jako poddodavatel.*“⁴³

Z důvodu absence relevantní judikatury jsem nucen postupovat vlastní metodikou výkladu, a to jednak z omezeného znění § 21 TOPOZ, ale zejména s ohledem na související znění příslušných ustanovení ZZZVZ, ze kterého je nutné při interpretaci vycházet.⁴⁴ S ohledem na pojem „plnění veřejné zakázky“, respektive pojem „smlouva na plnění veřejné zakázky“ ve vztahu k osobě poddodavatele podle ZZZVZ musím dále poukázat, na účel trestu zákazu účasti a plnění.

V první řadě, pokud by trest neměl dopad na právnickou osobu na pozici poddodavatele, došlo by k negaci účel trestu, neboť by se odsouzená právnická osoba jako poddodavatel fakticky získala prostředky z veřejných rozpočtů, v čemž jí má trest zamezit. Pro tuto úvahu není podstatné, zda zadavatel omezí možnost využít poddodavatele,⁴⁵ nebo bude požadovat u poddodavatele prokázání splnění základní kvalifikace.⁴⁶

Zásadní je podle mého výklad pojmu podle § 21 TOPOZ „smlouva na plnění veřejné zakázky“, respektive pojem „plnění veřejné zakázky“. Jak jsem uvedl výše, podle § 2 odst. 1 ve spojení s § 124 ZZZVZ se zadáním veřejné zakázky rozumí uzavření úplatné smlouvy mezi zadavatelem a vybraným dodavatelem, z níž vyplývá povinnost dodavatele poskytnout dodávky, služby nebo stavební práce.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 1266/2007.

⁴³ ČTK. Stopka pro Metrostav. Soud firmě na tři roky zakázal účast ve veřejných soutěžích. *Forbes Česko* [online]. Forbes.cz, 21. 6. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://forbes.cz/stopka-pro-metrostav-soud-firme-na-tri-roky-zakazal-ucast-na-verejnych-soutezich/>

⁴⁴ Zejména s užitím metody gramatické a teleologické, a dále výkladu účelu samotného trestu.

⁴⁵ Srov. § 105 ZZZVZ.

⁴⁶ Srov. § 85 ZZZVZ.

Naopak ZZVZ ve vztahu k osobě poddodavatele operuje běžně s pojmem „smlouva na plnění veřejné zakázky“, a to v ustanovení:

- § 79 odst. 4) *„Nestanoví-li zadavatel v zadávací dokumentaci jinak, může dodavatel k prokázání splnění kritéria kvalifikace podle odstavce 2 písm. a) nebo b) použít dodávky, služby nebo stavební práce, které poskytl*
a) společně s jinými dodavateli, a to v rozsahu, v jakém se na plnění zakázky podílel, nebo
b) jako poddodavatel, a to v rozsahu, v jakém se na plnění dodávky, služby nebo stavební práce podílel.“
- § 85 odst. 1) *„... pokud obsahem písemného závazku jiné osoby je společná a nerozdílná odpovědnost této osoby za plnění veřejné zakázky společně s dodavatelem... Pozn. písemný závazek za plnění veřejné zakázky.“*
- § 85 odst. 3) *„Zadavatel může v zadávací dokumentaci požadovat, aby dodavatel a jiná osoba, jejímž prostřednictvím dodavatel prokazuje ekonomickou kvalifikaci podle § 78, nesli společnou a nerozdílnou odpovědnost za plnění veřejné zakázky.“*
- § 105 odst. 1) *„Zadavatel může v zadávací dokumentaci požadovat, aby účastník zadávacího řízení v nabídce*
a) určil části veřejné zakázky, které hodlá plnit prostřednictvím poddodavatelů, nebo
b) předložil seznam poddodavatelů, pokud jsou účastníkovi zadávacího řízení známi a uvedl, kterou část veřejné zakázky bude každý z poddodavatelů plnit.“
- § 105 odst. 2) *„V případě veřejné zakázky na služby nebo stavební práce nebo v případě veřejné zakázky na dodávky zahrnující umístění nebo montáž, mohou zadavatelé v zadávací dokumentaci požadovat, aby zadavatelem určené významné činnosti při plnění veřejné zakázky byly plněny přímo vybraným dodavatelem.“*
- § 105 odst. 3) *„U veřejných zakázek na stavební práce a veřejných zakázek na služby, které mají být poskytnuty v zařízení pod přímým dohledem zadavatele, je vybraný dodavatel povinen předložit zadavateli identifikační údaje poddodavatelů těchto stavebních prací nebo služeb, a to nejpozději do 10 pracovních dnů od doručení oznámení o výběru dodavatele, pokud jsou mu známi. Poddodavatelé, kteří nebyli identifikováni podle věty první a kteří se následně zapojí do plnění veřejné zakázky, musí být identifikováni, a to před zahájením plnění veřejné zakázky poddodavatelem.“*

Ostatně obdobně se vyjadřuje též komentářová literatura k ZZVZ, když jednoznačně identifikuje, že poddodavatel se účastní na „plnění veřejné zakázky“⁴⁷

V neposlední řadě § 106 ZZVZ výslovně umožňuje zadavateli za určitých podmínek jednat přímo s poddodavatelem, v případě, kdy dodavatel nehradí své závazky vůči poddodavatelům, může zadavatel část úhrady veřejné zakázky (za plnění poddodavatele) převést (zaplatit) přímo poddodavatelům, respektive zadavatel může zavést přímé platby poddodavatelům. Se kterým zadavatel nemá (a ani nemůže mít) uzavřenou smlouvu na plnění veřejné zakázky, ale jedná tak na základě smlouvy uzavřené mezi dodavatelem a poddodavatelem. Komentářová literatura k možnosti přímé platby poddodavatelům uvádí, že zadavatel musí v zadávací dokumentaci přesně vymezit situace, kdy je poddodavatel oprávněn žádat zadavatele o přímou úhradu, např. plnění poddodavatele bylo realizováno, ale dodavatel v době splatnosti neuhradil poddodavatelům sjednanou cenu.⁴⁸

Pro výše uvedené se domnívám, že trest zákazu plnění nebo účasti bez dalšího potřebného upřesnění, dopadá vždy na právnickou osobu v rámci veřejné zakázky, ať už se jedná o roli účastníka zadávacího řízení či veřejné soutěže, nebo roli dodavatele či poddodavatele a uzavírání smluv ve spojitosti s veřejnou zakázkou.

Současně poukazuji na to, že MI ani Metrostav se jako poddodavatele VZ neúčastní, nebo alespoň jsem takovou skutečnost v rámci analýzy dostupných informací nezjistil, tedy mám za to, že jejich výklad dopadu trestu zákazu účasti a plnění bude obdobný mému. To podporuje i odlišné řešení uděleného trestu, k tomu viz čl. 4 níže.

Ad absurdum lze uvést, pokud by se odsouzená právnická osoba podílela na plnění veřejné zakázky jako poddodavatel, zadavatel by za určitých podmínek podle § 106 ZZVZ mohl této odsouzené osobě hradit plnění napřímo, mimo osobu dodavatele.

⁴⁷ Viz komentář k § 79, § 85 a § 105, ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. *Zákon o zadávání veřejných zakázek*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

⁴⁸ Komentář k § 106 ZZVZ, ibid.

2.3 Výměra trestu

Zákon stanoví, že trest zákazu plnění nebo účasti může být uložen v rozsahu 1 roku až 20 let.⁴⁹ Konkrétní výměra trestu se řídí obecnými hledisky (§ 14 odst. 1 TOPO, § 39 odst. 2 až 6 TZ), a to zejména v požadavku přiměřenosti ve vztahu ke spáchanému trestnému činu. Ostatně jako u každého stanovení výše trestu, soud by měl při rozhodování zvážit všechny důsledky a dbát na to, aby udělený trest byl úměrný povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, jako i možnostem nápravy, a poměrům právnické osoby. Není pochyby, že ztráta možnosti příjmu finančních prostředků z veřejných zakázek může mít zásadní negativní důsledky pro odsouzenou právnickou osobou, ale rovněž na další osoby na odsouzené závislé, jako např. věřitele či zaměstnance. Obdobná argumentace ostatně též zazněla v rámci kauzy Metrostav, mimo jiné i v rámci podané žádosti o milost.⁵⁰

V tomto ohledu se nabízí otázka, zdali vůbec lze udělit trest zákazu plnění nebo účasti v delším rozsahu (např. horní polovině zákonné sazby, tj. v délce 10 až 20 let), nebo by takové znamenalo fakticky ukončení činnosti odsouzené právnické osoby. Domnívám se, že ano, byť ne u právnické osoby, jejíž primárním příjmem jsou veřejné zakázky, ale umím si takový trest představit u právnické osoby, která běžně podniká v „soukromém sektoru“.

Z dostupných informací z veřejného rejstříku trestů právnických osob vyplývá, že zpravidla je soudem uložen trest zákazu plnění nebo účasti v délce 2 až 3 let. Nejdelší udělený trest, který lze z rejstříku zjistit, byl udělen v řádu jednotek v délce 5 let. Pro úplnost uvádím, že v rámci mediálně sledovaných nedávných kauz byly spol. EBS, Metrostav a MI uděleny mimo jiné tresty zákazu účasti i plnění v délce trvání 3 let.

S ohledem na rozvoj této relativně stále mladé oblasti trestání věřím, že k otázce výměry trestu zákazu plnění nebo účasti bude ještě odbornou veřejností a interními metodickými pokyny OČTŘ korigována tak, aby navržené tresty plnily požadovaný účel.

⁴⁹ Pozn. totožné jako trest zákazu činnosti podle § 20 TOPOZ.

⁵⁰ BLAŽEK, V. Žádost o milost za korupci: Kolem jsou Zemanovi spojenci. *Seznam Zprávy* [online]. 7. 1. 2023 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzu-zadost-o-milost-pro-korupcni-metrostav-vznikla-u-benesove-222566>

2.4 Souvislost při udělování trestu

Při rozhodování o trestu zákazu plnění nebo účasti stanoví TOPOZ podmínku určité souvislosti mezi spáchaným trestným činem právnické osoby a veřejnými zakázkami, respektive uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo účastí v zadávacím řízení nebo veřejné soutěži.⁵¹ Souvislost v tomto smyslu bude existovat především v případě, když trestně odpovědná právnická osoba spáchala určitý trestný čin přímo při uzavírání smluv na plnění veřejných zakázek nebo při jejich plnění, při účasti v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži, postačí ovšem, jestliže to poskytlo právnické osobě příležitost ke spáchání trestného činu nebo alespoň usnadnilo jeho spáchání. Jde o takovou souvislost, která je užší, přímá, bezprostřední, i když uzavření uvedených smluv, jejich plnění či účast v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži nemusí být znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu spáchaného právnickou osobou. Souvislosti s udělováním trestu musí být předmětem posouzení již v rámci fáze trestního řízení před podáním obžaloby, kdy navržený trest by měl reflektovat míru souvislosti.⁵²

Komentářová literatura uvádí, že zjevná souvislost může být dána zejména při spáchání trestného činu zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TrZ), pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TrZ) a pletich při veřejné dražbě (§ 258 TrZ) jichž se může právnická osoba dopustit právě v návaznosti na aktivity, které mají být zakázány trestem zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži (zadání a plnění veřejné zakázky, účast ve veřejné soutěži apod.). Může tomu tak být též v případě jiných tzv. korupčních trestných činů, např. přijetí úplatku (§ 331 TrZ), podplacení (§ 332 TrZ) a nepřímého úplatkářství (§ 333 TrZ), pokud jejich spáchání přichází v úvahu v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí právnické osoby v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži. Nelze

51 V tomto lze přiměřeně odkázat na výklad obdobného znaku u trestu zákazu činnosti podle § 20 odst. 1 TOPOZ, viz PÚRY, F. § 21 [Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

52 Část taxativně vymezených trestných činů spadá do působnosti Úřadu evropského veřejného žalobce, lze tak důvodně předpokládat efektivnější využívání trestu zákazu plnění nebo účasti.

však vyloučit ani souvislost se spácháním jiných trestných činů, např. zpronevěry (§ 206 TrZ), podvodu (§ 209 TrZ), dotačního podvodu (§ 2012 TrZ), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 TrZ) atd. (viz též okruh trestných činů v příloze č. 3 k zákonu č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, jejichž spáchání a pravomocné odsouzení za ně vylučuje způsobilost k tomu, aby byla odsouzená osoba dodavatelem veřejné zakázky).⁵³

Požadovaná souvislost podle § 21 odst. 1 TOPOZ se nevztahuje k vlastnímu předmětu veřejné zakázky nebo veřejné soutěže.⁵⁴

2.5 Prominutí zbytku trestu

Odsouzené právnické osobě nic nebrání, aby po vykonání poloviny trestu požádala soud o prominutí zbytku trestu.⁵⁵ Mimo obecného předpokladu, že se právnická osoba nespáchala v mezidobí jiný trestný čin, podle § 8 odst. 5 TOPOZ soud podmíněně upustí od výkonu zbytku trestu, pokud odsouzená právnická osoba prokáže, že dalšího výkonu trestu není třeba, „zejména pokud doloží účinný soubor opatření zajišťujících dodržování právních norem a směřujících k předcházení trestné činnosti včetně provedených nápravných opatření vedoucích k zamezení rizika opětovného spáchání stejné nebo podobné trestné činnosti, za kterou byla odsouzena.“ Jinými slovy, prokázání nepotřebnosti dalšího trvání trestu odsouzená právnická osoba prokáže zavedením funkčního compliance programu, obdobně jako u institutu vyvinění podle § 8 odst. 5 TOPOZ.⁵⁶ Soud posoudí dostačinnost předloženého compliance programu, a to ve vztahu k okolnostem spáchání trestného činu, za kterých byla právnická osoba odsouzena

⁵³ PÚRY, F. § 21 [Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži]. In: ŠÁMAL, P., DEDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Srov. § 90 TZ s ohledem na § 1 odst. 2, § 39 TOPOZ a § 350 TŘ.

⁵⁶ KRACŮNOVÁ, J. Správně nastavený compliance program umožňuje vyvinět se z trestní odpovědnosti. *Deloitte.cz* [online]. 22. 1. 2022 [cit. 29. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/spravne-nastaveny-compliance-program-umoznuje-vyvinet-se-z-trestni-odpovednosti/>

(podchycení rizikové činnosti odsouzené právnické osoby).⁵⁷ Měřítkem dostatečnosti předložených konkrétních compliance programu se pravděpodobně stane odpověď na otázku, zda – pokud by právnická osoba měla taková compliance programu i v době spáchání činu, za který byla odsouzena – byl tento čin přesto spáchán, či nikoliv.⁵⁸

Současně soud stanoví zkušební dobu v rozsahu 1 až 10 let, nejméně však v délce trvání zbytku trestu.

Nenalezl jsem jediný případ odpuštění trestu zákazu účasti a plnění veřejných zakázek.

Dne 8. 3. 2023 byla prezidentem republiky udělena milost právnické osobě – spol. ESB, spočívající v odpuštění zbytku trestu zákazu účasti a plnění [pozn. aut].

3 Kauza Metrostav

Trest zákazu plnění nebo účasti se do podvědomí široké veřejnosti dostal zejména v souvislosti s dvěma nedávnými kauzami, a to jednak odsouzením spol. ESB v rámci kauzy přehrady Klíčava v Lánské oboře,⁵⁹ jednak v rámci tzv. druhé větve Rathovy kauzy, jak o ní referují média, kde soud udělil trest zákazu plnění nebo účasti mimo jiné spol. Metrostav a její dceřiná spol. Metrostav Infrastructure. V rámci kauzy Metrostav, kterou jsem z profesního zájmu sledoval po celou dobu, je několik zajímavostí, kterým se rád věnoval.

3.1 Průběh odvolacího řízení před Vrchním soudem v Praze

Předně, v rámci odvolacího řízení před Vrchním soudem v Praze k rozšíření obžalovaných o spol. MI, a to s odůvodněním právního nástupnictví tehdy

⁵⁷ SYROVÝ, T., SMEJKAL, L. Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a její význam pro trestní praxi. *epravo.cz* [online]. 24. 11. 2020 [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-jeji-vyznam-pro-trestni-praxi-112174.html>

⁵⁸ K tomu viz DUFFEK, L., BROŽEK O. Compliance program a podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu. *epravo.cz* [online]. 29. 9. 2020 [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/compliance-program-a-podminene-upusteni-od-vykonu-zbytku-trestu-111893.html>

⁵⁹ K problematice zadávání veřejných zakázek v rámci uzavřené rámcové dohody spol. ESB a DPP odkazují na čl. 2.2.3 výše.

obžalované spol. Metrostav. Z obchodního rejstříku vyplývá, že MI byla sice Metrostavem založena v roce 2012 pod názvem MVE Štětí, nicméně po nějakou dobu byla tzv. spící právnickou osobou a nevykazovala žádnou činnost. Teprve po odsuzujícím rozsudku první instance v roce 2020 byla Metrostavem opět „probuzena k činnosti“ a přejmenována na MI. Současně se Metrostav odštěpením oddělil svou stavební divizi zabývající se dopravními stavbami a tu převedl na MI.

MI započala své působení v oblasti veřejných zakázek, absenci referenčních zakázek, neboť předtím žádnou relevantní činnost neprováděla,⁶⁰ prokazovala prostřednictvím Metrostavu. Tento postup byl posuzován ÚOHS, který jej s ohledem na právní nástupnictví shledal jako zcela legitimní, spol. MI tak získávala veřejné zakázky v oblasti dopravních staveb.⁶¹

V následném odvolacím řízení Metrostav a MI neuspěly s argumentací, že se jedná o rozdílné právní entity, a mimo jiné s odkazem na několik rozhodnutí ÚOHS, kde sama MI argumentovala svým právním nástupnictvím (aby potvrdila reference jako součást Metrostavem), ani argumentací, že odštěpení zahrnovala pouze zlomek majetku spol. Metrostav. Odvolací soud nicméně souhlasil s obžalobou, MI uznal jako právního nástupce Metrostavu a rozšířil obžalobu.

Odvolací vrchní soud v Praze následně odsoudil Metrostav mimo jiné k trestu zákazu účasti a plnění v délce 3 roky a MI udělil samostatný restu zákazu účasti a plnění v délce 3 let pro.⁶²

3.2 Příprava na účinky trestu zákazu účasti a plnění

Na kauze spol. Metrostav lze podle mého názoru poukázat na několik zásadních nedostatků současného nastavení trestu zákazu účasti a plnění. Spol. Metrostav je od roku 2016, tj. za dobu historie registru smluv 3. největším dodavatelem stavebních prací (po OHLA ŽS a spol. EUROVIA).

⁶⁰ Významných stavebních prací ve smyslu § 79 odst. 2 písm. a) ZZVZ.

⁶¹ Např. Rozhodnutí ÚOHS ze dne 20. 12. 2021, č.j. ÚOHS-33784/2021/500/Alv. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/verejne-zakazky/sbirky-rozhodnuti/detail-17845.html>

⁶² ČTK. Stopka pro Metrostav. Soud firmě na tři roky zakázal účast ve veřejných soutěžích. *Forbes Česko* [online]. Forbes.cz, 21. 6. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://forbes.cz/stopka-pro-metrostav-soud-firme-na-tri-roky-zakazal-ucast-na-verejnych-soutezich/>

Z registru smluv a hlídače státu vyplývá,⁶³ že spol. Metrostav od roku 2018 klesal objem smluv z veřejných zakázek, a tento naopak narůstal jejím dceřiným společností. V roce 2021 činil zhruba 34 mld. Kč, v roce 2020 zhruba 64 mld. Kč, v roce 2019 zhruba 61 mld. Kč, v roce 2018 76 mld. Kč a roce 2017 58 mld. Kč. Klesající tendence může svědčit o převádění uzavírání smluv na jednotlivé dceřiné společnosti, a to i s ohledem na hrozící trest zákazu plnění nebo účasti. Ostatně v roce 2022, respektive za jeho první polovinu, uzavřela spol. Metrostav smlouvy na veřejné zakázky v hodnotě 12 mld. Kč. Všechny dceřiné společnosti spol. Metrostav za rok 2022 uzavřely veřejné zakázky v hodnotě cca 50 mld. Kč, samotná MI potom v hodnotě 10 mld. Kč (opět za první polovinu roku 2022).

Metrostav v rámci obhajoby před odvolacím soudem uvedl, že za 3 roky trestu přijde cca na 33 mld. Kč. Tento výpočet odpovídá zhruba objemu veřejných zakázek za první polovinu roku 2022 a naznačuje, že Metrostav plánovaně převáděl veřejné zakázky na své dceřiné společnosti.⁶⁴

Po analýze dat z registru smluv a hlídače státu se nabízí zásadní otázka, a to, zdali tímto způsobem může obviněná právnická osoba v přípravě na trest snižovat svůj příjem (zatímco fakticky obdobný objem zajišťuje prostřednictvím svých dceřiných společností) a to za účelem své obhajoby?⁶⁵ Následná argumentace Metrostavu před odvolacím soudem, že za 3 roky zákazu odhaduje spol. ztrátu veřejných zakázek v hodnotě 33 mld., odpovídá těmto domněnkám.

Domnívám se, že obžaloba by při návrhu výše trestu měla brát v potaz právě předchozí jednání obviněném právnické osoby tak, aby reflektovala možnou snahu o vyhnutí se dopadu trestu, obdobně se pak zajímat o případné obcházení trestu. Obdobně by soud měl tyto důvody přezkoumat a vzít v potaz při udělení trestu.

63 Souhrnné statistiky pro Metrostav, a. s. *Hlídač Státu* [online]. [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.hlidacstatu.cz/subjekt/RegistrSmluv/00014915>

64 ČTK. Stopka pro Metrostav. Soud firmě na tři roky zakázal účast ve veřejných soutěžích. *Forbes Česko* [online]. Forbes.cz, 21. 6. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://forbes.cz/stopka-pro-metrostav-soud-firne-na-tri-roky-zakazal-ucast-na-verejnych-soutezich/>

65 Skutečnost, že se obviněná právnická osoba připravuje na možný dopad trestu, a svou aktivitu převádí na dceřiné společnosti, považují za lichou, neboť politika právnické osoby je zcela v intencích soukromého práva.

3.3 MI Roads

Jako zcela za zásadní a velmi zajímavou událost ovšem považuji následný postup Metrostavu, respektive MI, a to založení nové společnosti MI Roads, která se následně účastní zadávacích řízení a získává veřejné zakázky.

Z obchodního rejstříku a webu Hlídač státu vyplývá, že 14. července 2022 (tedy necelé 3 týdny po potvrzení udělení trestu v rámci Metrostav a MI) založila MI novou společností MI Roads, s. r. o., ve které jako společník drží 100% podíl. MI Roads je jediný podřízený subjekt (dceřiná společnost) MI, byla založena vkladem finančních prostředků (peněžitý vklad 50 mil. Kč), není tedy právním nástupcem (oproti vztahu MI a Metrostav). Předmět podnikání jsou stavební práce, silnice, dálnice, mosty a silniční cesty, tedy fakticky sféra, ve které Metrostav (4. divize) a posléze MI (odštěpení 4. divize Metrostavu do MI) působily.⁶⁶

Za necelou polovinu roku 2022 uzavřela podle rejstříku smluv MI Roads smlouvy na veřejné zakázky za 700 mil. Kč.⁶⁷ Jakkoliv se tento objem může zdát nízký, je na místě podotknout, že zejména zadávací řízení na nadlimitní veřejné zakázky na stavební práce může trvat řádově měsíce, a s ohledem, že MI Roads existuje půl roku, nelze toto období brát jako směrodatné.

K samotné účasti MI Roads v rámci zadávacích řízení lze z veřejně dostupných informací zjistit, že potřebné reference (ve smyslu § 79 odst. 2 písm. a) ZZVZ) prokazuje prostřednictvím své sesterské společnosti BES, s. r. o., a to jako poddodavatele nebo ve sdružení dodavatelů. Proti účasti MI Roads podali opakované stížnosti na asociaci krajů a ŘSD stavební spol. Eurovia CS, Strabag, Skanska a Colas.⁶⁸ Podle ŘSD je účast spol. MI Roads v souladu se zákonem, obdobně se vyjádřila Asociace krajů.⁶⁹ Doplním, že jsem nenašel žádné rozhodnutí ÚOHS v této věci, ani žádnou informaci o podání

⁶⁶ *Hlídač Státu* [online]. Dostupné z: <https://www.hlidacstatu.cz/Subjekt/17331099>

⁶⁷ *Hlídač Státu* [online]. Dostupné z: <https://www.hlidacstatu.cz/subjekt/RegistrSmluv/17331099>

⁶⁸ SŮRA, J. Čtveřice velkých stavebních firem napsala ŘSD a krajům. Vadí jim účast nové firmy Metrostavu v soutěžích. *Zdopravy.cz* [online]. 8. 10. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zdopravy.cz/ctverice-velkych-stavebnich-firem-napsala-rsd-a-krajum-vadi-jim-ucast-nove-firmy-metrostavu-v-soutezich-128470/>

⁶⁹ SŮRA, J. Zelená pro novou firmu Metrostavu. ŘSD ji vyhlásí za vítěze prvních soutěží i přes odpor konkurence. *zdopravy.cz* [online]. 14. 10. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zdopravy.cz/zelena-pro-novou-firmu-metrostavu-rsd-ji-vyhlasil-za-viteze-prvnick-soutezi-i-pres-odpor-konkurence-129280/>

věci k ÚOHS. Rovněž jsem nenalezl žádnou jinou informaci o případném trestním oznámení. Lze se tak důvodně domnívat, že s ohledem na platný zákaz účasti a plnění spol. Metrostav a MI, bude se MI Roads účastnit veřejných zakázek v oblasti dopravní infrastruktury a fakticky nastoupí na místo odsouzených společností.

Dovolím si tvrdit, že předmět podnikání MI Roads se zcela shoduje s předmětem podnikání MI, respektive dříve 4. divize spol. Metrostav. V obchodním rejstříku není uveřejněna účetní uzávěrka za rok 2022, nelze zjistit žádné informace o této právnické osobě, pouze výše základního vkladu, respektive jeho zvýšení jediným akcionářem spol. MI.

Nabízí se tedy otázka, obchází tímto postupem MI, jako 100% společník spol. MI Roads, případně Metrostav jako 100% akcionář MI, udělený trest zakazu účasti a plnění? Jinými slovy, jednání dceřiné společnosti přičítat mateřské společnosti?

4 Maření trestu zákazu účasti a plnění

Je podle mého nadbytečné se zdě věnovat možnému k naplnění skutkové podstatě trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) TZ, které bude v praxi spočívat v tom, že se odsouzená právnická osoba bude účastnit zadávacího řízení či veřejné soutěže, nebo se pokusí, respektive uzavře smlouvu na veřejnou zakázku.

Jelínek uvádí, že o účel trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži ve vztahu k trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. h) TZ, lze dovodit, že tím je, obdobně jako v případě trestu zákazu činnosti, odejmout právnické osobě příležitost páchat trestnou činnost v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži, pokud se právnická osoba dopustila trestné činnosti v souvislosti s takovou činností, a tím ztratila důvěryhodnost takovou činnost dále řádně vykonávat.⁷⁰

⁷⁰ PÚRY, F. § 21 [Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. C. H. Beck, s. 515. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].

Ve vztahu k trestu zákazu účasti a plnění a trestného činu maření se nabízí dvě otázky: Předně, zdali mé tvrzení, že se odsouzená právnická osoba nemůže účastnit plnění veřejných zakázek jako poddodavatel, bylo již přezkoumáno soudy, druhotně, zdali jednání MI Roads lze přičítat MI.

4.1 Relevantní judikatura k účasti odsouzené právnické osoby jako poddodavatele

Již výše zmíněná judikatura Nejvyššího soudu podporuje mé tvrzení, že trest zákazu účasti a plnění zasahuje i do role poddodavatele (viz čl. 2.2.4 výše). Nejvyšší soud v usnesení ze dne dne 21. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 1266/2007 rozhodoval ne v rámci možného naplnění skutkové podstaty trestného činu maření u právnické osoby, uvedl: „... *hlavním smyslem, účelem či funkcí trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži je zabránit právnické osobě v dalším páčbání trestné činnosti, pro kterou byla odsouzena, resp. v aktivitě (aktivitách), při které (při kterých) spáchala trestný čin. Ten by byl přítom i za situace, kdy by byla odsouzená právnická osoba subdodavatelem veřejné zakázky, naplněn; právnické osobě by byla odňata příležitost páchat trestnou činnost v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži a právnická osoba by uváděné respektovala. Pro představu a vhodnou komparaci přítom v případě fyzických osob uvádí odborná literatura, resp. v minulosti bylo judikováno, že mařením účelu trestu může být např. užívání drogy odsouzeným ve věznici, když jedním z hlavních účelů nepodmíněného trestu odnětí svobody je náprava či výchova osoby odsouzeného.*“⁷¹

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 594/2004, uvedl, že „*Samotná skutečnost, že danou činnost – řízení motorového vozidla – vykonával pod kontrolou a pod vedením jiné osoby, byť specificky odborně připravené, totiž nic nezměnila na tom, že porušil omezení stanovená mu rozsudkem soudu a prováděl zakázanou činnost. Připustit opak by znamenalo připustit obdobné chování odsouzených i v jiných srovnatelných situacích. Tak například ten, jemuž byl uložen zákaz činnosti spočívající v zákazu výkonu povolání lékaře, by mohl operovat pod vedením a kontrolou jiného zkušeného lékaře, ten, jemuž bylo zakázáno působit v dozorčích radách podnikatelských subjektů, by mohl být členem těchto dozorčích rad, pokud by se v rámci jejich činnosti podřídil vedení někoho jiného, apod. Tím by se stanovení zákazů tohoto typu v daných případech úplně minulo svým účelem a praxe výkonu uložených trestů zákazu činnosti připouštějící nad rámec výslovně*

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 1266/2007.

*právní úpravy prolomení rozsudkem soudu stanovených omezení by se rozešla se smyslem těchto trestů. Ačkoliv by totiž odsouzenému byl výrokem soudu uložen bezvýjimečný zákaz provádění určité činnosti, fakticky by mu bylo umožněno ji za určitých okolností provádět.*⁷²

Dále odkazují na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1389/2004. ve které „Pachatel byl odsouzen ke trestu zákazu činnosti ve formě zákazu podnikání v oboru lesnická výroba, nákup a prodej dřevní hmoty a služeb s tímto nákupem a prodejem souvisejících na dobu 7 let. Jeho manželka založila společnost s ručením omezením s obsahově podobnou činností, ve které byla jediným společníkem a jednatelem a na základě pracovní smlouvy zaměstnala svého muže. V pracovní smlouvě byla pachatelova práce uvedena jako vedení firmy. Následně do odvolání uzavřená plná moc zmocňovala obviněného ke uzavírání obchodních smluv, pracovních smluv se zaměstnanci a vedení výroby. Nejvyšší soud shledal tyto kroky za evidentní obejít trestu zákazu činnosti a potvrdil, že byl obviněný správně uznán vinným trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní.”⁷³

Uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu potvrzuje můj dílčí závěr podle čl. 2.2.4 výše, že trest zákazu plnění nebo účasti dopadá též na pozici pododavatele. Základní argumentace ovšem stále vyplývá ze znění ZZVZ.

4.2 Relevantní judikatura k přičitatelnost jednání matky dceři

Na obdobný nedostatek relevantní a aktuální judikatury jsem narazil i ve věci druhé otázky, přičitatelnosti jednání dceřiné společnosti MI Roads mateřské společnosti MI. Nicméně obdobně jako u právního nástupnictví, které je otázkou občanského, respektive obchodního práva, je podle mého názoru nutné i zde užít optiku práva obchodních korporací.

Nejvyšší správní soud se ve své judikatuře opakovaně věnoval přičitatelnosti jednání dceřiné společnosti mateřské. Nejvyšší správního soudu v rozsudku ze dne 24. 4. 2013 sp. zn. 2 Afs 50/2012 NSS stanovil, že chování dceřiné společnosti může být přičteno mateřské společnosti, zejména pokud tato dceřiná společnost, byť má vlastní právní subjektivitu, samostatně neurčuje své chování na trhu, ale v zásadě uplatňuje pokyny, které jsou jí uděleny mateřskou společností, která nad ní vykonává rozhodující vliv. Za situace, kdy mateřská společnost vlastní 100 % kapitálu své dceřiné společnosti, příp. téměř 100 % tohoto kapitálu, existuje vyvratitelná domněnka, že mateřská společnost

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 594/2004.

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1389/2004.

vykonává rozhodující vliv na chování své dceřiné společnosti. NSS své odůvodnění opírá o vcelku bohatou národní i evropskou judikaturu.⁷⁴

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 4. 2013, sp.zn. 2 Afs 50/2012 NSS, část V. Posouzení důvodnosti kasační stížnosti: „... V evropském právu platí, že více právně samostatných entit je považováno za jediný podnik ve smyslu pravidel hospodářské soutěže, pokud je jejich vzájemný vztah takového rázu, že je lze vnímat jako jednu ekonomickou jednotku. Za protiprávní jednání může být postížena jak mateřská, tak dceřiná společnost (sama či spolu s mateřskou). K tomu lze poukázat na rozhodnutí Soudu prvního stupně ze dne 20. 3. 2002, HFB Holding (T-9/99, Recueil, s. II-1487), či ze dne 15. 9. 2005, Daimler Chrysler (T-325/01, Sb. rozh., s. II-3319). Za podnik je považována i hospodářská jednotka složená z více fyzických nebo právnických osob, pokud sdílí stejný soutěžní cíl (rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 1984, Hydrotherm, 170/83, Recueil, s. 2999, bod 11, a rozsudek Soudu ze dne 29. 6. 2000, DSG v. Komise, T 234/95, Recueil, s. II 2603, bod 124). Soudní dvůr zdůraznil, že pro účely použití pravidel hospodářské soutěže není rozhodující formální oddělenost mezi dvěma společnostmi vyplývající z jejich oddělené právní subjektivity, ale otázka, zda existuje jednotka v jejich tržním chování. Může se tedy ukázat nezbytným určit, zda dvě společnosti s oddělenými právními subjektivitami, tvoří nebo patří do jednoho a téhož podniku nebo hospodářské jednotky, která má jednotné tržní chování (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 7. 1972, ICI v. Komise, 48/69, Recueil, s. 619, bod 140). Z rozsudku Tribunálu ze dne 3. 3. 2011, Siemens AG Österreich a další proti Komisi (T-122/07 až T-124/07, Sb. rozh., II-739) pak plyne, že fyzická nebo právnická osoba má být sankcionována pouze za skutečnosti, které jsou jí individuálně vytýkány, přičemž tato zásada musí být uplatněna v souladu s pojmem podnik ve smyslu článku 81 ES. Unijní právo v oblasti hospodářské soutěže uznává, že různé společnosti náležející do téže skupiny tvoří jednu hospodářskou entitu, a tedy podnik ve smyslu článku 81 ES, jestliže dceřiné společnosti skupiny neurčují své jednání na trhu samostatně. Přičitatelnosti protiprávního jednání dceřiné společnosti mateřské společnosti se zabýval např. rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 8. 10. 2008, Schunk (T-69/04, Sb. rozh., s. II-2567) se závěrem, že jednání je přičitatelné, pokud podnik neurčoval své jednání na trhu samostatně, ale v zásadě uplatňoval pokyny vydané jiným podnikem v důsledku mezi nimi existujících a je spojujících hospodářských a právních vztahů. Tak může být chování dceřiné společnosti přičteno mateřské společnosti, pokud dceřiná společnost neurčuje samostatně své chování na trhu, ale v zásadě uplatňuje pokyny, které jí udělila mateřská společnost, neboť dané dva podniky tvoří hospodářskou jednotku. Shodný názor plyne i z rozsudku Soudu prvního stupně ze dne 16. 6. 2011, FMC Corp. (T-197/06, zatím nepublikováno). Pojem „rozhodující vliv“ pak byl rozveden v rozsudku Tribunálu ze dne 27. 10. 2010, Alliance One International (T-24/05, Sb. rozh., s. II-5329) tak, že se musí jednat o vliv skutečně vykonávaný a jen vůči tomu, kdo jej takto vykonával lze uplatnit odpovědnost bez ohledu na to, kolik subjektů bylo v pozici kontrolujícího. Podle rozsudku Soudního dvora ze dne 25. 10. 1983, AEG proti Komisi (107/82, Recueil, s. 3151), se domněnka rozhodujícího vlivu předpokládá tam, kde mateřská společnost vlastní 100% kapitálu své dceřiné společnosti, pokud není vyvrácena doložením nezávislosti dceřiné společnosti, k čemuž ovšem nestačí skutečnost oddělené právní subjektivity [k tomu např. rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 15. 9. 2005, DaimlerChrysler (T-325/01, Sb. rozh., s. II-3319), ze dne 12. 12. 2007, Akzo Nobel (T-112/05, Sb. rozh., s. II-5049), ze dne 8. 10. 2008, Schunk (T-69/04, Sb. rozh., s. II-2567) a ze dne 30. 4. 2009, Itochu Corp. (T-12/03, Sb. rozh., s. II-909)] Obdobný závěr plyne i z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 10. 2007, č.j. 5 As 61/2005-183 (dostupné na www.nssoud.cz) podle něbož: „(v)yloučení jednání uvnitř hospodářské jednotky, která nemá vliv na subjekty mimo tuto jednotku (ostatní soutěžitele či spotřebitele), z působnosti předpisů soutěžního práva může být v zásadě oprávněné. To však předpokládá „společnou hospodářskou jednotku“, v jejímž rámci dceřiné společnosti nemohou skutečně autonomně určovat své jednání na trhu, nýbrž musí následovat pokyny mateřské společnosti, která je kontroluje. Kritériem nemůže být pouze to, zda jedna společnost má většinový podíl v jiné společnosti. Důležité je, zda obecně a v konkrétním posuzovaném případě zvlášť mateřská společnost dává dceřiné společnosti pokyny a je reálně schopna jejich realizaci vynutit. V žádném případě nepostačuje možnost mateřské společnosti určitě jednání dcery blokovat.“

K tomu dále odkazuji na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 10. 2007, č. j. 5 As 61/2005-183, na které mimo jiné odkazuje i výše uvedené rozhodnutí: „*Důležité je, zda obecně a v konkrétním posuzovaném případě zplácet mateřská společnost dává dceřině společnosti pokyny a je reálně schopna jejich realizaci vynutit.*“

Z uvedené judikatury tak vyplývá, že jednání dceřině společnosti lze přičítat matce tehdy, uplatňuje-li matka v dceři tzv. rozhodující vliv, tedy činnost dcery je řízena matkou a ta je schopna své pokyny vynutit.

4.3 Posouzení vztahu MI Roads a MI

V první řadě musím uvést, že vycházím toliko z veřejně dostupných informací z veřejné části obchodního rejstříku, tedy mé vstupní informace jsou značně omezené a nemohou poskytnou žádný ucelený pohled na vztah mezi MI a MI Roads.

Podle obchodního rejstříku založila MI Roads spol. MI v červenci 2022, po vyhlášení odsuzujícího rozsudku nad MI a Metrostav v červnu 2022. MI je jediným společníkem MI Roads. Předmět podnikání MI Roads de facto odpovídá předmětu podnikání MI. Skutečnost, že MI Roads, MI i Metrostav mají stejné skutečné vlastníky nepovažuji za nijak signifikantní, vyplývá z podstaty právnických osob. Ovšem za zcela zásadní považuji, že členové statutárního orgánu MI a MI Roads jsou 3 shodné fyzické osoby, tj. představenstva u, respektive správní rady u MI Roads, dokonce musí vždy jednat stejné fyzické osoby – buď předseda sám, nebo místopředseda a člen představenstv. Ovšem vždy se jedná o stejné složení fyzických osob.

Z dostupných informací se tak lze dospět k vyvratitelné domněnce, že spol. MI může uplatňovat rozhodující vliv ve spol. MI Roads, neboť fyzické osoby ovládající MI jsou totožné s fyzickým osobami ovládající MI Roads, a to včetně pravomocí a pozic v rámci statutárního orgánu. MI vlastní 100 % kapitálu MI Roads. MI Roads provozuje svou činnost v totožné oblasti podnikání jako MI (dopravní stavby, veřejné zakázky), respektive časově navázala (včetně svého vzniku) na předchozí podnikatelskou činnost MI po stanovení zákazu účasti a plnění.

5 Závěr

Trest zákazu plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži považuji za nezbytnou součást trestní odpovědnosti právnických osob. Trest by měl být udělen vždy, byl-li trestný čin spáchán ve spojitosti s veřejnými zakázkami, aniž by byly předmětem činnosti právnické osoby. Mám za to, že trest by měl být ukládán vždy plošně bez omezení.

Za současného stavu judikatury není zcela zřejmé, jak dopad trest zákazu plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži na odsouzené právnické osoby má. Tyto nejasnosti mohou vést nejen k nejasnostem při trestním řízení, ale rovněž při následném vymáhání uděleného trestu, respektive při jeho možném obcházení ze strany odsouzené právnické osoby. Nedostatek současné judikatury nelze překlenout závěry odborné veřejnosti, ani komentářovou literaturou. Pro úplný výklad je ovšem nutné vycházet z práva veřejných zakázek v jeho účinné podobě.

Mám za to, že jakkoliv samotný trest není žádnou novinkou v našem právním prostředí, je jeho aplikace a vymáhání i s ohledem na postupný nárůst udělovaných trestů poněkud nejasné. Mám za to, že trest zákazu plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži dopadá svým účinkem i na pozice odsouzených osob jako poddodavatelů. Obdobně je na místě posoudit vztah odsouzené právnické osoby a dceřinou společností, aby nemohlo dojít k obcházení trestu jejím prostřednictvím. V tomto je dle mého současná judikatura dostatečná.

Věřím, že postupným rozšiřováním udělování tohoto trestu dojde i k efektivnímu vymáhání jeho dodržování, a v tomto bude v budoucnu hrát významnou roli Úřad evropského veřejného žalobce.

References

BLAŽEK, V. Žádost o milost za korupci: Kolem jsou Zemanovi spojenci. *Seznam Zprávy* [online]. 7. 1. 2023 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-zadost-o-milost-pro-korupcni-metrostav-vznikla-u-benesove-222566>

- ČTK. Stopka pro Metrostav. Soud firmě na tři roky zakázal účast ve veřejných soutěžích. *Forbes Česko* [online]. Forbes.cz, 21. 6. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://forbes.cz/stopka-pro-metrostav-soud-firme-na-tri-roky-zakazal-ucast-na-verejnych-soutezich/>
- DUFFEK, L., BROŽEK O. Compliance program a podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu. *epravo.cz* [online]. 29. 9. 2020 [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/compliance-program-a-podminene-upusteni-od-vykonu-zbytku-trestu-111893.html>
- FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2.*, podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, § 21
- GRULICH, T. Glosa k přípustnosti změny závazku ze smlouvy na veřejnou zakázku po uložení trestu zákazu plnění veřejných zakázek. *epravo.cz* [online]. 9. 8. 2022 [cit. 8. 2. 2023] dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/glosa-k-pripustnosti-zmeny-zavazku-ze-smlouvy-na-verejnu-zakazku-po-ulozeni-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-115076.html>
- KRAČÚNOVÁ, J. Správně nastavený compliance program umožňuje vyvinutí se z trestní odpovědnosti. *Deloitte.cz* [online]. 22. 1. 2022 [cit. 29. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/spravne-nastaveny-compliance-program-umoznuje-vyvinut-se-z-trestni-odpovednosti/>
- PÚRY, F. § 21 [Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vyd.* C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].
- SAARA, V. Kulatý stůl Otidea rozebral dopad kauzy Metrostav na veřejné zakázky. *BusinessInfo.cz* [online]. 28. 7. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/kulaty-stul-otidea-rozebral-dopad-kauzy-metrostav-na-verejne-zakazky/>
- SYROVÝ, T., SMEJKAL, L. Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a její význam pro trestní praxi. *epravo.cz* [online]. 24. 11. 2020 [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-jeji-vyznam-pro-trestni-praxi-112174.html>

- ŠŮRA, J. Čtveřice velkých stavebních firem napsala ŘSD a krajům. Vadí jim účast nové firmy Metrostavu v soutěžích. *Zdopravy.cz* [online]. 8. 10. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zdopravy.cz/ctverice-velkych-stavebnich-firem-napsala-rsd-a-krajum-vadi-jim-ucast-nove-firmy-metrostavu-v-soutezich-128470/>
- ŠŮRA, J. Zelená pro novou firmu Metrostavu. ŘSD ji vyhlásí za vítěze prvních soutěží i přes odpor konkurence. *zdopravy.cz* [online]. 14. 10. 2022 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zdopravy.cz/zelena-pro-novou-firmu-metrostavu-rsd-ji-vyhlasil-za-viteze-prvnich-soutezi-i-pres-odpor-konkurence-129280/>
- ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. § 131 [Obecná ustanovení o rámcových dohodách]. In: ŠEBESTA, M., NOVOTNÝ, P., MACHUREK, T., DVOŘÁK, D. a kol. *Zákon o zadávání veřejných zakázek*. 2. vyd. C. H. Beck. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém], <http://www.beck-online.cz/> [cit. 1. 3. 2023].
- RANDÝSKOVÁ H. K některým otázkám vztahujícím se k trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. *epravo.cz* [online]. 3. 2. 2023 [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-otazkam-vztahujicim-se-k-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-nebo-ucasti-ve-verejne-soutezi-115869.html>
- VALÁČEK, L., POKORNÝ, M. Jágrova firma má zákaz veřejných zakázek. Pražský dopravní podnik posílá miliony dále. *Aktuálně.cz* [online]. 20. 6. 2022 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jagrova-firma-zakaz-prazsky-dopravni-podnik/r~24b31bb8e57b11ec8980ac1f6b220ee8/>
- Jaká pravidla platí pro veřejné zakázky malého rozsahu? *Frank Bold* [online]. Poradna Frank Bold, 18. 7. 2018, ve znění ze dne 15. 3. 2022 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/fungovani-obci-a-uradu/hospodareni-obce-a-kraje/hospodareni-obce-a-kraje/rada/jaka-pravidla-plati-pro-verejne-zakazky-ma>
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 2 Afs 50/2012 NSS.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 1266/2007..
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 594/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1389/2004.

Contact – email

407825@muni.cz

TRESTNĚPRÁVNÍ (NE)OCHRANA PRÁV NAKLADATELE A PRÁV PRVNÍHO ZVEŘEJNITELE

Criminal Law (Non)protection of Publisher's
Rights and the Rights of the First Publisher

Terezie Židek

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Trestný čin porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi vyjmenovává v textaci skutkové podstaty jednotlivá práva, která jsou objektem ochrany trestních zákonů. Konfrontujeme-li však výčet jmenovaných práv s úpravou v účinném autorském zákoně, nezbytně dospějeme ke zjištění, že jsou z hlediska ochrany práv opomenuty dva druhy nositelů práv souvisejících s právem autorským – práva nakladatele a práva prvního zveřejnitel. Následující text analyzuje výše nastíněnou problematiku a zabývá se jejím možným řešením.

Keywords in original language

Trestný čin; Porušení práv; Autorská práva; Práva související; Práva nakladatele; Práva prvního zveřejnitel.

Abstract

Infringement of copyright, rights related to copyright and database rights enumerates the individual rights that are the object of protection under criminal law. However, if we compare the enumeration of the rights mentioned in Czech Criminal Act in force with the regulation in the Czech Copyright Act in force, we necessarily conclude that two types of holders of rights related to copyright – the rights of the publisher and the rights of the first publisher – are omitted from the criminal protection of rights. The following article analysis questions as outlined above and deals with its possible solution.

Keywords

Crime, Infringement of Rights; Copyright; Related Rights; Rights of the Publisher; Rights of the First Publisher.

1 Úvod

Skutková podstata trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, jak je uvedena v § 270 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále „TrZ“), ve svém prvním odstavci jmenuje výčet práv, do nichž může být pachatelem trestné činnosti neoprávněně zasaženo. V tomto výčtu figurují postupně práva k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému a televiznímu vysílání, tiskové publikaci a v závěru výčtu i práva k databázi. Nejedná se však o výčet čistě náhodný, nýbrž o systematicky uvedená práva, jak vyplývají ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění od 5. ledna 2023 (dále „AutZ“). Jak lze dovodit ze systematiky AutZ, v tomto právním předpisu jsou v hlavě první postupně upravena práva autorská a následně v hlavě druhé jednotlivá práva související s právem autorským. Zvláštní kategorii práv souvisejících s právem autorským tvoří také práva k pořizovateli k databázi, které upravuje hlava třetí. Druhá z uvedených kategorií v sobě zahrnuje práva výkonných umělců, výrobků zvukových a zvukově obrazových záznamů, rozhlasových a televizních vysílatelů, nakladatelů, prvních zveřejnitelů dosud nezveřejněných děl a nově [dle novely zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění do 4. ledna 2023, provedené zákonem č. 429/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů (dále „novela AutZ“)] k tomuto výčtu přibyla i práva vydavatele tiskové publikace. Přestože AutZ vyjmenovává všechna uvedená práva v jejich posloupnosti, kdy jsou jednotlivá výše uvedená práva zjevná přinejmenším z jednotlivých hlav, resp. dílů AutZ, TrZ se při jejich výčtu v samotné textaci skutkové podstaty omezil v množině práv souvisejících s právem autorským,

upravených hlavou druhou, na práva výkonných umělců, výrobků zvukových a zvukově obrazových záznamů, rozhlasových a televizních vysílatelů a vydavatelů tiskových publikací. Práva nakladatelská a práva prvního zveřejnitelů TrZ ve svém výčtu zcela opomíjí. Logicky si lze nyní klást otázku, zda se jedná o záměrný projev úmyslu zákonodárce či o zjevné opomenutí dílčí části práv souvisejících s právem autorským a garance jejich ochrany na úrovni trestního práva.

2 Práva trestněprávně chráněná

Z hlediska zařazení trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, jak je upraven v § 270 TrZ, mezi trestné činy hospodářské je i obecně pod uvedenou skutkovou podstatu spadající trestná činnost charakteristická svým motivem, jímž je primárně dosažení zisků protiprávním či alespoň neoprávněným způsobem. Zasahováno je proto zpravidla do zájmů ekonomických, které ve svém komplexním pojetí často přímo tvoří základ tržního hospodářského systému ve smyslu trhu, jeho výrobků či služeb.¹ V dílčí oblasti autorských práv a práv souvisejících s autorským právem jde tedy o zásah do práv autorů, výkonných umělců a dalších nositelů práv, které vlastní tvůrčí činností dají dílu, resp. předmětu ochrany práva, vzniknout.

Jak bylo zmíněno výše, postupně jsou ve skutkové podstatě jmenovaného trestného činu uvedena jednotlivá práva, do nichž musí být, aby docházelo k činnosti kvalifikované jako trestné, neoprávněně zasaženo v míře alespoň nikoliv nepatrné. Prvně uvedená jsou práva autorská, resp. práva k autorskému dílu. Do množiny těchto práv, jejichž ochrana je v tomto smyslu garantována na trestněprávní úrovni, patří jak autorova výlučná práva osobnostní, tak jeho výlučná práva majetková. Uvedené znamená, že objektem trestního práva jsou v tomto případě následující subjektivní práva autora, stanovené prostřednictvím legálního výčtu AutZ.

¹ Srov. ŠÁMAL, P. Hlava VI. Trestné činy hospodářské. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2325 a násl.

Z osobnostních práv autorských jsou chráněna následující práva:

1. *právo dílo zveřejnit*, resp. o zveřejnění díla rozhodnout (§ 11 odst. 1 AutZ),
2. *právo autorství si osobovat*, včetně rozhodování o uvádění autorství ve známost a jeho dalším užívání (§ 11 odst. 2 AutZ),
3. *právo nedotknutelnosti díla*, týkající se změn a zásahů do díla, kam spadá rovněž právo na autorský dohled nad způsobem užití díla třetí osobou (§ 11 odst. 3 AutZ).

V otázce majetkových práv autorských jde o následující práva:

1. *právo dílo užít* – uvedené majetkové právo je nadto tvořeno právem na rozmnožování díla, rozšiřování originálu nebo jeho rozmnoženiny, pronájem originálu díla nebo jeho rozmnoženiny, půjčování originálu nebo rozmnoženiny, vystavování originálu díla nebo rozmnoženiny a jeho sdělování veřejnosti. Do poslední uvedené kategorie (sdělování díla veřejnosti) se obsahově dále řadí právo na provozování díla živě nebo ze záznamu a právo na přenos provozování díla, právo na vysílání díla rozhlasem či televizí, dále právo na přenos takového vysílání a rovněž právo na provozování rozhlasového či televizního vysílání díla (demonstrativní výčet obsahu práva dílo užít viz § 12 odst. 4 AutZ, jednotlivá majetková práva jsou pak zakotvena v § 13 a násl. AutZ, včetně novelou AutZ nově zahrnuté doplňkové online služby vysílatele v § 21a AutZ),
2. *právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého* (§ 24 AutZ),
3. *právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu* (§ 25 AutZ),
4. *právo na odměnu v souvislosti s pronájmem originálu nebo rozmnoženiny díla* (§ 25a AutZ) a *právo na přiměřený podíl na příjmech vydavatele tiskové publikace* – jak je opět zavedeno novelou AutZ (§ 25b AutZ).

Ačkoliv jsou jiná majetková práva (jak jsou majetková práva uvedená výše v bodech 2–5 regulována v pododdílu 2 zákonné úpravy majetkových práv v AutZ) povětšinou plošně nahrazována v souladu s fixně stanovenými sazbami sazebníku tvořícího přílohu č. 1 AutZ, přesto se jedná o práva svědčící ve prospěch autora, resp. nositele takových majetkových práv, kterému náleží právní titul na výkon těchto jednotlivých majetkových práv. Z hlediska

trestněprávní ochrany autorských práv, jak je velmi obecně uvedena ve skutkové podstatě trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, se tedy jedná o poměrně širokou a konkrétně formulovanou škálu práv, která jsou na úrovni trestního práva chráněna.

Bezprostředně za právy k autorskému dílu jsou v § 270 TrZ uvedena práva k uměleckému výkonu. V tomto případě se již jedná o právo související s právem autorským, garance trestněprávní ochrany je mu však přiznána na totožné úrovni. Nositelem práv k uměleckému výkonu je zpravidla výkonný umělec, který umělecký výkon provádí – v praxi se může jednat o herce, zpěváky, hudebníky či tanečníky, dirigenty, sbormistry, režiséry nebo jinou osobu, která hraje, zpívá, recituje, předvádí anebo jinak provádí umělecké dílo a výtvoří tradiční lidové kultury (dle definičního ustanovení § 67 odst. 1 AutZ). Nejedná se tedy o autora díla jako takového, ale osobu, která dílo provádí a zprostředkovává tak možnost dílo vnímat třetím osobám. Výkonný umělec pak logicky není nositelem práv k autorskému dílu, které však uvedeným způsobem provádí (není autorem prováděného díla), nýbrž je nositelem práv k uměleckému výkonu, který svou uměleckou činností představuje. Tato osoba má obdobně, jako je tomu u osoby autora, subjektivní práva výlučná osobnostní a práva výlučná majetková.

Z výlučných osobnostních práv k uměleckému výkonu jsou chráněna následující práva:

1. *právo zveřejnit umělecký výkon*, resp. o zveřejnění výkonu rozhodnout (§ 70 odst. 1 AutZ),
2. *právo na označení původcovství*, včetně rozhodování o uvádění autorství ve známost a jeho dalším užívání – oproti autorskému právu se však jedná o užší rozsah ochrany tohoto osobnostního práva² (§ 70 odst. 2 AutZ),
3. *právo na ochranu integrity uměleckého výkonu* (§ 70 odst. 4 AutZ).

² Blíže viz TELEČEK, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 750 a násl.

V otázce majetkových práv výkonných umělců jde, obdobně jako u autorských práv, o následující výlučná práva:

1. *právo užití umělecký výkon* – toto majetkové právo sestává z práva na vysílání a jiné sdělování živého výkonu veřejnosti, práva na záznam živého výkonu (čímž ovšem nejsou dotčena práva výrobců zvukových, či zvukově obrazových záznamů, o nichž bude pojednáváno níže), práva na rozmnožování již zaznamenaného uměleckého výkonu, rozšiřování rozmnoženin takového uměleckého výkonu, práva na jejich pronájem nebo půjčování a práva na sdělování zaznamenaného výkonu veřejnosti (oproti užití autorského díla se u výkonných umělců jedná o výčet taxativní, obsažený v § 71 odst. 2 AutZ),
2. *právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním uměleckého výkonu pro osobní potřebu* (§ 71 odst. 3 AutZ),
3. *právo na doplňkovou odměnu v souvislosti s prodloužením doby trvání výlučných majetkových práv výkonného umělce k výkonu zaznamenanému na zvukový záznam*³ (§ 71 odst. 4 AutZ).

Dalšími chráněnými právy, jak jsou jmenována v TrZ, jsou práva výrobce k jeho zvukovému, resp. zvukově obrazovému záznamu. Uvedený případ se týká výrobců sluchem, příp. i zrakem (tzv. audiovizuálních děl) vnímatelných záznamů uměleckých výkonů, či jiných zvukových, resp. zvukově obrazových vyjádření. Právy výrobců zvukových, resp. zvukově obrazových záznamů jsou nedotčena případná práva autorská či práva výkonných umělců na předmětu záznamu se přímo či nepřímo podílející (autorská práva i nadále svědčí ve prospěch autora na záznam pořizovaného díla a práva výkonného umělce osobě, která provádí dílo prostřednictvím své umělecké činnosti, jenž je předmětem pořizovaného záznamu). S ohledem na nižší míru vlastní tvůrčí činnosti přiznává AutZ výrobcům zvukových, resp. zvukově obrazových záznamů pouze výlučná majetková práva. Jedná se o následující taxativní výčet:

1. *právo užití zvukový, resp. zvukově obrazový záznam* – toto majetkové právo sestává z práva rozmnožování zvukového záznamu, práva na rozšiřování originálu nebo rozmnoženin zvukového záznamu, práva na pronájem a půjčování originálu nebo rozmnoženin zvukového

³ Podrobněji TELEČ, TUMA, op. cit., s. 756.

záznamu a na vysílání a jiné sdělování zvukového záznamu veřejnosti (stejně jako u výkonných umělců se v případě výrobců záznamů jedná o výčet taxativní, obsažený v § 76 odst. 2, resp. 80 odst. 2 AutZ),

2. *právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním jeho záznamu pro osobní potřebu* (§ 76 odst. 4, resp. § 80 odst. 3 AutZ).

Práva vysílatele rozhlasového či televizního vysílání jsou další z uvedených práv explicitně zahrnutých ve skutkové podstatě trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi. Stejně jako u výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, i těmto vysílatelům rozhlasového a televizního vysílání příznává AutZ pouze majetková výlučná práva, s předpokladem obdobné míry tvůrčího přínosu výsledku jejich činnosti. Co se týče majetkových výlučných práv, jedná se již pouze o *právo užít vysílání* – toto majetkové právo však opět sestává z několika dílčích práv, konkrétně práva na záznam vysílání, práva na rozmnožování zaznamenaného vysílání, práva na rozšiřování rozmnoženin zaznamenaného vysílání a práva na sdělování vysílání veřejnosti (právo užít vysílání je obsaženo v § 84 odst. 2 AutZ).

Ihned (sic!) za právy vysílatele rozhlasového a televizního vysílání obsahuje skutková podstata analyzovaného trestného činu práva vydavatele tiskové publikace. Tato práva byla do AutZ zakotvena a provedena až novelou AutZ, přičemž jde o práva autorů děl, která jsou „pouze“ součástí vydávané tiskové publikace, k níž se majetková výlučná práva vztahují. Zmíněná úprava tak zakotvuje těmto autorům svědčící právo na přiměřený podíl na zisku z prodeje těchto tiskových publikací. Logicky lze dovodit, že se výkon popisovaných majetkových práv vztahuje zejména na autory literárních, fotografických a výtvarných děl.⁴ V případě vydavatelů tiskových publikací se jedná o majetkové výlučné *právo tiskovou publikaci užít*, které obsahuje dílčí právo na její rozmnožování pro účely jejího užití online a dále zpřístupňování veřejnosti způsobem obdobným sdělování autorského díla veřejnosti (právo užít tiskovou publikaci je obsaženo v § 87b odst. 4 AutZ). Vedle práva

⁴ Blíže ke zdůvodnění nově zavedeného institutu práv vydavatelů tiskových publikací viz Důvodová zpráva k zákonu č. 429/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *bsp.cz* [online]. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?id=199904>

k užití tiskové publikace, jak je vymezena výše uvedeným ustanovením, však zákonodárce dovozuje obdobnou konstrukci práva na rozmnožování a rozšiřování tiskové publikace, což v případě tohoto práva s právem autorským souvisejícího staví na roveň práv autorských (jak vyplývá z § 87b odst. 7 AutZ), minimálně tedy v oblasti garance trestněprávní ochrany práv.

Zvláštní kategorií práv souvisejících s právem autorským jsou práva k databázi (upravená v § 88 a násl. AutZ). Přestože AutZ zavádí pro tuto kategorii zvláštní hlavu v systematickém uspořádání celého právního předpisu, TrZ neposkytuje žádné vodítko k rozdílnému výkladovému pojmání práv autorských, práv souvisejících s právem autorským, a konečně ani uvedených zvláštních práv pořizovatele databáze. Ihned za nově zavedenými právy vydavatelů tiskových publikací tak následuje explicitní zahrnutí práv pořizovatelů databází, do nichž spadají výlučná práva užít databázi jako celek nebo její kvalitativně či kvantitativně podstatnou část, což znamená *právo na vytěžování databáze* a *právo na zužitkování databáze* (jak vyplývá z § 90 odst. 2 AutZ)⁵. Nad rámec uvedeného je na místě zmínit, že na rozdíl od předchozích případů není u databází půjčování originálu nebo jejich rozmnoženiny užitím databáze (§ 90 odst. 3 AutZ).

3 Práva trestněprávně nechráněná

Z hlediska práv uvedených skutkovou podstatou trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, jak je uvedena v § 270 TrZ, je výše předestřená kapitola vyčerpávajícím přehledem objektů trestního práva, kterým trestní zákony přiznávají svou ochranu. A přestože se na první pohled může zdát, že se jedná o komplexní množinu práv, které lze na trestněprávní úrovni chránit, existují další práva s autorským právem související, jejichž trestněprávní ochrana není v žádném trestním předpise explicitně zahrnuta. Konkrétně se jedná o práva nakladatele a o práva prvního zveřejnitel.

Prvnímu uvedenému nositeli práv, nakladateli, AutZ přiznává práva související s právem autorským, a to konkrétně ve formě majetkového *práva*

⁵ Blíže rovněž KOUKAL, P., KOŠČÍK, M. § 90. Obsah zvláštního práva pořizovatele databáze. In: POLČÁK, R. a kol. *Autorský zákon. Praktický komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2020, s. 597 a násl.

na náhradní odměnu – jedná se o právo absolutní, kdy nárok na onu odměnu vzniká v souvislosti se zhotovením rozmnoženiny nakladatelem vydaného díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby (§ 87 odst. 1 AutZ). Nakladatelem⁶ se rozumí osoba, která pod vlastním jménem a na vlastní odpovědnost a náklady vydá předmětné dílo, což nutně znamená (pokud se má sama vyhnout neoprávněnému zásahu do práv třetích osob), že za tímto účelem musí vypořádat veškerá autorská či související práva, což z ní samotné činí současně také uživatele díla, resp. předmětu ochrany. Vedle práva na náhradní odměnu má nakladatel nově (po nabytí účinnosti novely AutZ) rovněž *právo na odměnu v souvislosti s půjčováním rozmnoženiny jím vydaného díla* (dle § 87 odst. 2 AutZ) – ta se však v důsledku týká pouze distančního půjčování nakladatelem vydaných děl knihovnamí (s výjimkou školních knihoven a knihoven vysokých škol) a nevýdělečnými školskými a vzdělávacími zařízeními. Obě práva na náhradní odměnu spadají do režimu povinné kolektivní správy a je tak možné odměny nakladateli vyplácet toliko z pozice kolektivní správy⁷.

Druhými, TrZ neuvedenými právy jsou majetková práva prvního zveřejnitel. Tato jsou AutZ upravena jako předposlední kategorie nositelů práv z práv souvisejících s právem autorským, které se zákonodárce věnuje v díle 6 (v § 87a AutZ). Práva prvního zveřejnitel svědčí ve prospěch osoby, která poprvé zveřejní dosud nezveřejněné dílo, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv. Nezveřejněným dílem se (a contrario § 4 odst. 1 AutZ) myslí takové autorské dílo⁸, které dosud nebylo veřejnosti zpřístupněno

⁶ Podle veřejnoprávních předpisů též „vydavatel“. Více srov. LEŠKA, R. Díl 5. Právo nakladatele. In: POLČÁK a kol., op. cit., s. 569 a nás.

⁷ Jak jednoznačně vyplývá z § 97d odst. 1 písm. a) bodu 4., resp. bodu 6. AutZ, právo na odměnu za zhotovení rozmnoženiny díla pro osobní potřebu fyzické osoby, pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby pomocí přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin na papír nebo podobný podklad, a to i prostřednictvím třetí osoby, stejně jako právo na odměnu za půjčování originálu nebo rozmnoženiny vydaného díla, je povinně kolektivně spravovaným právem, k jehož správě je ze zákona příslušný kolektivní správce, který se za nositele předmětných práv také domáhá nároku na případně vzniklou náhradu škody či nároku na vydání bezdůvodného obohacení mj. neoprávněným zásahem třetích osob (viz § 97d odst. 2 AutZ).

⁸ Přičemž i v souvislosti s právy souvisejícími s právem autorským se zde vychází z definice autorského díla uvedeného v § 2 odst. 1 AutZ, jakožto dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam.

přednesením, provedením, předvedením, vystavením, vydáním či jiným způsobem. Jednalo by se tak například o nevydaný rukopis, jenž autor za svého života veřejně nezpřístupnil či nepublikoval. Prvním zveřejnitelem se proto myslí osoba, která k takovému dílu získá oprávněný přístup a poprvé dosud veřejnosti nezpřístupněné dílo zveřejní. K takovým způsobem zveřejněnému dílu jeho prvnímu zveřejniteli vznikají výlučná *majetková práva ve zcela totožném rozsahu, v jakém by náležela autorovi* dotčeného díla za doby jejich trvání.⁹

4 K systematice a systematičnosti úpravy problematiky

Vzhledem k systematice AutZ a současně k logicky řazenému výčtu objektů trestného činu, který nastíněnou autorskoprávní systematiku sleduje, je tedy nejasné, z jakého důvodu zákonodárce výše popsané dva typy nositele práv z daného výčtu vypustil. Pro ozřejnění tohoto výčtu a čtenářovu snazší představu systematiky autorského zákona uvádím dílčí výseč struktury AutZ, která je relevantní pro analyzovanou problematiku:

- *Hlava I AutZ – Právo autorské* (jedná se o část zákona zabývající se toliko autorským dílem)
  - k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... *chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...*“
- *Hlava II AutZ – Práva související s právem autorským* (všechny následující díly se již zabývají právy souvisejícími s právem autorským, nikoliv přímo autorskými právy)

Díl 1 – Práva výkoného umělce k uměleckému výkonu

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... *chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...*“

⁹ Na tomto místě je pro přehlednost vhodné odkázat na předchozí kapitolu článku, která postupně jmenuje jednotlivá majetková práva k autorskému dílu, tedy právo dílo užít (se všemi jeho dílčími právy), právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého, právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu, právo na odměnu v souvislosti s pronájmem originálu nebo rozmnoženiny díla a právo na přiměřený podíl na příjmech vydavatele tiskové publikace.

Díl 2 – Právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“

Díl 3 – Právo výrobce zvukově obrazového záznamu k jeho prvotnímu záznamu

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“

Díl 4 – Právo rozhlasového a televizního vysílatele k jeho vysílání

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“

Díl 5 – Práva nakladatele

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“ – zde je zjevně patrné vynechání práv nakladatele

Díl 6 – Právo prvního zveřejnitel

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“ – zde je zjevně patrné vynechání práv prvního zveřejnitel

Díl 7 – Právo vydavatele tiskové publikace

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi...“
- *Hlava III AutZ – Zvláštní právo pořizovatele databáze* (jedná se toliko o zvláštní kategorii pořizovatelů databáze, která je zvláštním

absolutním právem majetkové povahy, stojící zcela mimo systematiku autorských práv a práv s autorským právem souvisejících)

- k přílehlavé části textace předmětné skutkové podstaty: „... *chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, tiskové publikaci nebo databázi*...“

Jak je zřejmé z výše přiblížené systematiky AutZ a ji sledujícího výčtu obsaženého v textaci skutkové podstaty trestného činu uvedeného v § 270 TrZ, práva nakladatele a práva prvního zveřejnitelce jsou zjevně opomenuta, racionálně vzato, ve výčtu mezi zmínkou o právu rozhlasového a televizního vysílatele k jeho vysílání a právu vydavatele tiskové publikace.

Jedním z důvodů, který by se pro zodpovězení otázky, proč tomu tak je, nabízel, by mohla být skutečnost absence společenských případů v praxi, kdy by docházelo k neoprávněným zásahům do majetkových práv nakladatelů a prvních zveřejnitelů děl. V praxi by se například mohlo jednat o situaci, kdy třetí osoba – v tomto případě osoba dopouštějící se potenciálně trestné činnosti – neoprávněně poskytne k prvnímu zveřejnění dílo, o němž tvrdí, že dosud nebylo zveřejněné, přestože si je vědoma jeho předchozího prvního zveřejnění oprávněným prvním zveřejnitelem, byť pro omezený okruh osob.¹⁰ Nastíněným postupem by tak byla upřena práva prvnímu oprávněnému zveřejniteli díla a mohlo by tím dojít k neoprávněnému zásahu do jeho práv až do rozsahu trestněprávní roviny. Pokud zákonodárce cíleně vylučal ze skutkové podstaty práva nakladatele a prvního zveřejnitelce s odůvodněním, že obdobný zásah do těchto práv nemůže prakticky nastat či že se tomu tak v praxi neděje, mohl tuto skutečnost alespoň promítnout do důvodové zprávy k TrZ, která by celou otázku objasnila. Nicméně tvrdit,

¹⁰ Představme si kupříkladu situaci, kdy autorka tohoto příspěvku nalezne na půdě rodinného sídla nevydaný rukopis Franze Kafky, od jehož smrti uplyne v roce 2023 přesně 99 let, majetková práva k jeho autorským dílům tedy uplynula již v roce 1994 a od následujícího roku (tj. 1995) se bude proto jednat o dílo autorskoprávně volné (viz § 27 odst. 1 a 8 v kombinaci s § 28 AutZ). Kafkův rukopis poprvé oprávněně zveřejní na svých webových stránkách, na které má však přístup pouze omezený okruh veřejnosti. Třetí osoba s přístupem na uvedené webové stránky autorky příspěvku s vědomím tohoto omezení rukopis nabídne nakladatelství, o němž je jí známo, že na webové stránky, na nichž bylo Kafkovo dílo prvně zveřejněno, přístup nemá. V návaznosti na nabídnutí Kafkova rukopisu oslovené nakladatelství autorské dílo publikuje s tím, že považuje (tímto způsobem neoprávněně jednající) třetí osobu za oprávněného prvního zveřejnitelce.

že k popisované, potenciálně trestné činnosti v praxi nedochází lze ale právě s ohledem na neexistenci pozitivněprávní úpravy vymáhání dodržování dotčených práv nakladatelů a prvních zveřejnitelů děl jen stěží ověřit.

Absenci trestněprávní ochrany práv nakladatele a prvního zveřejnitelů díla konstatuje také Šámal,¹¹ který v souladu se závěry autorky práce shrnuje, že „*obě tato majetková práva nakladatele a prvního zveřejnitelů však vzhledem k díkci § 270 nejsou předmětem trestněprávní ochrany podle tohoto ustanovení.*“ Ani citovaná publikace však neposkytuje bližší odůvodnění absence této ochrany, pročež lze o těchto vést toliko odbornou diskusi.

5 Závěr

V předestřenému textu jsem se zabývala otázkou, zda zákonodárce nepochybil, když ze znění skutkové podstaty trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi zcela vynechal práva dvou typů nositelů práv s autorským právem souvisejících, a to práva nakladatelů a práva prvních zveřejnitelů, čímž podle mého názoru prakticky zcela vyloučil trestněprávní ochranu těchto práv. Mým cílem bylo rovněž ozřejmit důvody, které považuji za kruciólní pro uvedení zmíněných práv mezi množinu práv již explicitně jmenovaných v popisované skutkové podstatě, a obhájit, proč neshledávám pro toto jejich vyloučení z úrovně trestněprávní ochrany, i vzhledem k jejich komparaci s ostatními trestními předpisy garantovanými právy, dostatečné důvody.

Vzhledem k analýze nastíněné problematiky, obsažené v předchozích kapitolách, se tedy v závěru tohoto příspěvku nabízí úvaha, zda se zákonodárce při legislativní tvorbě popisované skutkové podstaty neuchýlil k cílenému vynechání dotčených práv souvisejících s právem autorským, a pokud by tomu tak bylo, co bylo motivem takového postupu. Pokud by se totiž nejednalo o úmyslné vypuštění trestněprávní ochrany dílčí množiny práv (tj. práv nakladatele a prvního zveřejnitelů), nenapadá mne jiný důvod konečné podoby textace popisované skutkové podstaty, než je nedbalostní opomenutí existence takových práv. A pokud by se přece jednalo o úmyslné vypuštění dotčených práv,

¹¹ ŠÁMAL, P. § 270. Porušení práva autorského, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2737 a násl.

má snad adresát trestních předpisů, nota bene osoba nejcitelněji dotčená tímto postupem legislativců, tedy nakladatel a první zveřejnitel, usuzovat na cílenou neochranu práv nakladatelů a prvních zveřejnitelů v plošném rozsahu, jako by tomu bylo v praxi nyní? Jednalo by se snad o odlišné ekonomické vztahy a rozdílné hospodářské zájmy trhu a jeho subjektů, než měli na zřeteli autoři důvodové zprávy, popisující systematické zařazení hospodářských trestných činů v rámci TrZ (jak je citováno níže)?

„... *Trestné činy hospodářské tvoří významnou součást trestního zákoníku i v demokratické společnosti založené, pokud jde o ekonomiku, na tržním hospodářství, neboť je třeba zajistit adekvátní trestněprávní ochranu ekonomiky před trestnou činností, a tím i ochranu nového hospodářského mechanismu a systému ekonomických vztahů...*“¹²

References

- Důvodová zpráva k hlavě VI – Trestné činy hospodářské. *ASPI* [online]. 19. 12. 2007 [cit. 13. 3. 2023].
- Důvodová zpráva k zákonu č. 429/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *psp.cz* [online]. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=199904>
- POLČÁK, R. a kol. *Autorský zákon. Praktický komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2020, 864 s.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s.
- TELEC, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 1295 s.

Contact – email

tereziejidek@gmail.com

¹² Důvodová zpráva k hlavě VI – Trestné činy hospodářské. *ASPI* [online]. 19. 12. 2007 [cit. 13. 3. 2023].

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Lubomír Spurný, Ph.D.; doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.;
doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D. (předseda);
Mgr. Bc. Luboš Brim, Ph.D.; Mgr. David Čep, Ph.D.;
JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.; JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D.;
JUDr. Michal Janovec, Ph.D.; JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.;
doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.; JUDr. Dominik Židek, Ph.D.

NOVÉ JEVY V EKONOMICKÉ KRIMINALITĚ 2023

Sborník příspěvků z mezinárodní konference k počtě doc. Josefa Kuchty

JUDr. Eva Brucknerová, Ph.D., prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr. (eds.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2023

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 745

Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno
1. elektronické vydání, 2023

ISBN 978-80-280-0390-6 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

Katedra trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity pořádala dne 14. 2. 2023 devátý ročník tradiční mezinárodní konference Nové jevy v ekonomické kriminalitě. Tento ročník byl specifický tím, že se konal v roce, v němž oslavil významné životní jubileum doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc., který se problematice ekonomické kriminality dlouhodobě věnuje. Katedra se proto rozhodla dedikovat konferenci i z ní vzešlý sborník příspěvků doc. Kuchtovi jako projev úcty a poděkování za jeho mnoholetou práci pro katedru, k níž neodmyslitelně patří. Svými kolegy, přáteli i žáky je doc. Kuchta vnímán a oceňován nejen jako odborník v oboru trestního práva a kriminologie, ale také jako milý a vstřícný člověk s nezaměnitelným smyslem pro humor.

Panu docentovi všichni upřímně k jeho 70. narozeninám blahopřejeme a do dalších let přejeme pevné zdraví a dobrou mysl.

**MUNI
PRESS**

**MUNI
LAW**

ISBN 978-80-280-0390-6

